

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Bolashaq» академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Академия «Bolashaq»

Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan
Academy "Bolashaq"

«ЗАМАНАУИ ӘЛЕМДЕГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ»
Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары

Материалы
Международной научно-практической конференции
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»

«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD»
The materials of the international scientific-practical conference

Том 2

Қарағанды – Караганды - Karagandy
«Болашақ-Баспа»
2021

«Заманауи әлемдегі ғылым мен білім» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Қарағанды: «Болашақ-Баспа» РББ. 2021.- 351 бет.- 2 том.

ISBN 978-601-273-436-2

Аталған жинаққа «Bolashaq» академиясында 2021 жылдың 23 сәуірінде өткен «Заманауи әлемдегі ғылым мен білім» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары енгізілген. Бұл материалдар ғылым саласында әртүрлі проблемаларды қарастырады және ЖОО оқытушылары мен ғылым саласындағы қызметкерлердің және жас ғалымдардың кең ауқымды ғылыми еңбектерін қамтиды.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА МҮШЕЛЕРІ

Төраға:

Менлибаев Құрал Несіпбекұлы, «Bolashaq» академиясының ректоры, философия ғылымдарының кандидаты, профессор

Төраға орынбасары:

Уразбаев Хамит Курентаевич, «Bolashaq» академиясының ғылыми жұмыс және халықаралық байланыстар жөніндегі проректоры, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент

Асакаева Дана Саламатовна, педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Бокижанова Галия Каскарбековна, ізгілік педагогикасы орталығының директоры, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Коржумбаева Марал Берекеловна, Педагогика және психология кафедрасының доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты

Смагулова Гульназ Сапарғалиевна құқықтық және экономикалық зерттеулер орталығының маманы

Храпченкова Надежда Ивановна, мектепке дейінгі және бастауыш білім беру бөлімінің меңгерушісі, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор

Материалы международной научно - практической конференции «**Наука и образование в современном мире**». – Карағанды: РИО «Болашақ-Баспа» 2021.- 351 стр.- 2 том

В настоящее издание вошли материалы международной научно - практической конференции «**Наука и образование в современном мире**» 23 апреля 2021 года в Академии «Bolashaq». Они отражают проблемы различных отраслей науки и рассчитаны на широкий круг научных работников, преподавателей вузов и молодых ученых.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

Председатель:

Менлибаев Құрал Несіпбекұлы, ректор Академии «Bolashaq», кандидат философских наук, профессор

Заместитель председателя:

Уразбаев Хамит Курентаевич, проректор по научной работе и международному сотрудничеству Академии «Bolashaq», кандидат исторических наук, доцент

Члены организационного комитета и редакционной коллегии:

Асакаева Дана Саламатовна, заведующий кафедрой педагогики и психологии, кандидат педагогических наук, доцент

Бокижанова Галия Каскарбековна, директор Центра гуманной педагогики, кандидат педагогических наук, доцент

Коржумбаева Марал Берекеловна, доцент кафедры педагогики и психологии, кандидат педагогических наук

Смагулова Гульназ Сапарғалиевна, специалист центра правовых и экономических исследований

Храпченкова Надежда Ивановна, заведующая кафедрой дошкольного и начального обучения, кандидат педагогических наук, профессор

Materials of the international scientific - practical conference «**Science and education in the modern world**». -Karagandy: EPD "Bolashak-Baspa" 2021.-351 pages – 2nd volume.

This publication includes materials from the international scientific and practical conference "**Science and Education in the Modern World**" which was held on April 23, 2021 at the Bolashaq Academy. They reflect the problems of various branches of science and are designed for a wide range of scientists, university professors and young scientists.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

Chairperson:

Menlibaev Kural Nesipbekovich, Rector of the Bolashak Academy, Candidate of Philosophy, Professor

Vice-chairman:

Urazbayev Khamit Kurentaevich, Vice-Rector for Research and International Cooperation of the Bolashaq Academy, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor

Members of the organizing committee and the editorial board

Asakaeva Dana Salamatovna, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Bokizhanova Galiya Kaskarbekovna, Director of the Center for Humane Pedagogy, Candidate of Pedagogy, Associate Professor

Korzhumbaeva Maral Berekelovna, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Candidate of Pedagogical Sciences

Smagulova Gulnaz Sapargalievna, Specialist of the Center for Legal and Economic Research

Khrapchenkova Nadezhda Ivanovna, Head of the Department of Preschool and Primary Education, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor

**ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ: ӨЗЕКТИ
МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ**

**ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ:
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ
РАЗВИТИЯ**

**PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY: CURRENT
PROBLEMS AND DEVELOPMENT TRENDS**

Абдигалиева М.М.

КГУ «Школа-гимназия №95», учитель русского языка и Список использованных источников:

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МИНИ-РАССКАЗОВ В ПОСОБИИ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ

***Аннотация.** Одной из актуальных проблем современности является степень умения детей применять функциональную грамотность в жизни и, следовательно, умение выражать свои мысли на уроках русского языка. Так, в своей статье автор указал, что аргументировать свое мнение можно в рамках функциональной грамотности.*

Одной из актуальных проблем современности является формирование конкурентоспособной личности, проявляющей стремление к ее улучшению, проявляющей активное участие не только в жизни в изменяющихся социальных и экономических условиях, но и в реальной жизни вокруг себя. В рамках этой цели сегодня школа рассматривает каждого ребенка как личность, учитывает необходимость раннего обучения русскому языку, особенности языка детей, воспитывает компетентного, широкого кругозора, умеющего свободно общаться на русском языке, смело высказывать мнение, креативного, активного, ответственного, грамотного, заинтересованного в популярной деятельности человека, а педагог, пробуждая интерес ребенка к русскому языку, способствует развитию его компетентности в процессе устранения языковых особенностей.

Сформированная система интеллектуальных знаний, умений, навыков личности школьника в соответствии с любой ситуацией в социально-общественной среде подтверждает сформированность его функциональной грамотности. Формирование навыков мышления в процессе развития функциональной грамотности через учебные предметы осуществляется с опорой на предметные знания, умения и навыки. Превращение знаний, умений, навыков в компетенции при освоении учебных предметов и учебных действий подтверждает протекание процесса формирования функциональной грамотности учащегося. Результаты обучения и воспитания являются единственной гарантией того, что знания, полученные учащимися в жизни, направлены на достижение жизненных целей-знаний, умений и навыков.

Оцениваются возможности развития языковых навыков учащихся при изучении русского языка, описываются основные особенности. При изучении языка обучающийся может работать с темой учебного текста, информацией о содержании обучения. Основная игра автора, в которой он может определить цель постановки слова, стоящего в заголовке текста, и описать, как это влияет на ощущение текста. Объясняет, какую новую информацию он получает, какую цель достигает в процессе обучения, используя рассказы, удовлетворяющие потребности в получении данной информации.

В чем эффективность мини-разговоров?

Маленькие истории были полезны родителям и учителям с самого детства, чтобы дать детям знания и опыт, необходимые для решения будущих ситуаций. Небольшие рассказы являются средством качественного обучения детей, так как способствуют пониманию, помогают в обучении, совершенствуют воображение, а, следовательно, и творчество.

Что такое мини-рассказы?

Мини-рассказы-лучшее учебное пособие для детей. Обучение детей с учетом того, что ребенок будет разных видов, а также их ситуации, мечты и Центр опеки будут разными. Но у каждого ребенка есть свой метод обучения детей без учета окруженного центра и взрослых. Этот путь-использование историй. С помощью небольших историй вы воспитываете детей получаетсяэто вводит их в мир воображения, и они могут сопоставлять свою сторону с различными персонажами сказки, а также легче читать из них людям, производя рассказы о нравственных ценностях. Каждая мини-беседа должна быть личной информацией, которая учит детей ценностям многих людей, таких как доброта, сострадание, честность, дружба. Помимо этого, развлечения детей, мы учимся ценностям, которые полезны для их роста.

Для чего нужны маленькие истории?

Маленькие истории не только созданы для образования, но они также полезны для обучения или развлечения детей. С помощью коротких рассказов можно мечтать, путешествовать

в другой мир, посещать других детей, играть, думать, смеяться. Рассказы для детей полезны для того, что вы хотите, вам просто нужно знать, как дать иллюзию, чтобы детям было объяснено, как описать информацию в следующей части текстов. Например: продолжайте читать, «как рассказывать короткие истории?»

При организации данной деятельности учащиеся, используя различные тексты, в том числе интегрированные небольшие беседы, обсуждают жизненные проблемы, предполагают решение проблем, могут создавать вопросы, развивающие критическое мышление. Например: овладение структурой информации и способом ее изучения, развитие функциональной грамотности учащегося, умение высказывать свое мнение по содержанию текста, соотносить его с жизнью.

Как рассказывать маленькие истории?

Это проявляется в установлении контакта с детьми, их мнении, умении решать проблему. Определять цель работы с текстом, планировать путь к достижению цели, самостоятельно знакомиться с текстом, понимать его содержание, разбивать текст на смысловые части, определять основную мысль в соответствии с целью написания текста автором, задавать вопросы по содержанию текста, видеть логические и смысловые связи, обобщать и обобщать текст.

Методы собеседования

Ребенку легко научиться рассказывать небольшую историю, а вместе с ней связать ее с рассказом и превратить в мир фантазий и чувств. Основной способ рассказать детям короткий рассказ: объяснить характер прочитанного. В других случаях, для мотивации детей важно читать небольшой рассказ, менять ритм голоса, исполнять сказочные песни. В зависимости от учебной линии, определенной в тексте, необходимо выявить языковые мысли и получить их в единстве в один раздел. Учитель может дать оценку важности информации, определенной руководством. Синтезирует информацию с одноклассниками в соотношении вопросов по цели, теме темы текста, с результатами обучения, с информацией, поступающей из других источников исследования.

Другие основные основы повествования коротких рассказов:

Привлечь внимание ребенка, задав любой вопрос, связанный с небольшой беседой. В процессе использования мини-рассказа мы можем описать способы, которыми овладевает умение писать письменно в зависимости от результата работы с текстом:

1. умение самостоятельно в письменной форме составлять не простой, а сложный план зачета текста.

2. уметь описывать в виде графического изображения или рисунка, схемы в зависимости от содержания текста, прочитанного совместно с одноклассниками.

3. Составление алгоритма усвоения текста под руководством учителя.

4. составить табличное изображение или рисунок с содержанием основного текста, определить соотношение рисунков.

5. под руководством учителя может сравнивать разные тексты, написанные по одной теме и уметь составлять вопросы по содержанию текста.

Вспомнить знакомый текст и показать знания по анализу можно следующим образом:

1. умение кратко описать и изложить систему вопросов, основную мысль по устному тексту.

2. расширять содержание текста, изученную информацию по плану, схеме на кластере.

3. умение совместно с одноклассниками излагать содержание в изображении характера изложения текста, в творческом контексте глазами учителя или критика.

4. текст, прочитанный по теме, может быть использован в структуре темы в целом, путем построения образа персонажа, мыслей после себя.

Реализация этих задач будет способствовать повышению функциональной грамотности учащихся языкового образования, развитию логических знаний ребенка через язык, совершенствованию коммуникативных навыков, овладению видами речевой деятельности. Так, критическое мышление начинается с получения информации, заканчивается принятием решения, связанного с рассматриваемой проблемой. В возрасте развивается и функциональная грамотность учащегося, возлагающего на него конкретные цели и задачи, и появляется уверенность в себе. В результате формируется личность более развитого ученика. Знания и умения учащихся, освоивших содержание образования, направленного на формирование функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка, обеспечивают умение использовать в

жизненных ситуациях, умение работать с различными источниками информации и критически оценивать полученную информацию, умение высказывать свои предположения и проводить исследования, обосновывать свои мысли; использовать умения и навыки для решения жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, а также в межличностном общении и социальных отношениях.

Знания и умения учащихся, освоивших содержание образования, направленного на формирование функциональной грамотности учащихся посредством использования мини-рассказов на уроках русского языка, знания, использованные в жизненных ситуациях, работа с различными источниками информации, ориентирование знаний и полученной информации на них, представление своего присутствия и проведение исследований, основные знания его мыслей; обеспечивает использование деятельности и дел для решения жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, а также в межличностных отношениях и социальных рядах.

Список использованных источников:

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). // - М.: Изд-во ИКАР, - 2009.
2. Вершиловский С. Г., Матюшкина М. Д. функциональная грамотность выпускников школы / социологические исследования, № 5, май 2007.
3. Утвержден Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы. // Электронный ресурс: <http://www.inform.kz/rus/article/2478586>
4. Выготский Л. С. Педагогическая психология // - М.: Педагогика, 1991.

Абдигалиева М.М.

ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІ БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ БҮЙЫНША ҚҰРАЛДА ШАҒЫН ӘҢГІМЕЛЕРДІ ПАЙДАЛАҢУ

Аңдатпа. Заманауи заманның актуалды мәселесінің бірі балалардың функционалдық сауаттылықты өмірде қолдана білу дәрежесі және осы себепті орыс тілі сабақтарында өз ойын жеткізе білу. Сонымен өз пікірін дәлелдеп беруді функционалдық сауаттылық аясында үйретуге болатындығын автор өз мақаласында көрсеткен.

Абдигалиева М.М.

USING MINI-STORIES IN THE MANUAL FOR THE DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS IN THE RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE

Annotation. One of the most pressing problems of our time is the degree of children's ability to apply functional literacy in life and, consequently, the ability to express their thoughts in Russian lessons. So, in his article, the author pointed out that you can argue your opinion within the framework of functional literacy.

УДК37.015.3

Акишева М.А.

КММ №68 МИ

abilbekovna.96@mail.ru

Диянова Р.Т.

Караганда «Bolashaq» академиясы, Қазақстан, қала Қараганда

rahat_dyanova@mail.ru

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ РЕАЛИЗАЦИИ МОТИВАЦИОННО-ЛИЧНОСТНОГО ПОДХОДА

Аннотация. В статье рассмотрены мотивы и отношения студентов к занятиям физической культурой, методологическая основа оптимизации физического воспитания и возможности реализации личностно-ориентированного обучения студентов по предмету «Физическая культура».

Современная система физического воспитания студенческой молодежи является приоритетной в формировании физической культуры как вида общей культуры молодого человека, здорового образа жизни и спортивного стиля жизнедеятельности будущих специалистов.

Формирование социально активной личности в гармонии с физическим развитием – важное условие подготовки выпускника вуза к профессиональной деятельности в обществе, развивающемся по законам рыночной экономики. Взаимоотношение физического развития и нравственного становления личности в процессе занятий физическими упражнениями получило обоснование в теории и методике физического воспитания [1].

Сформулированные Государственным образовательным стандартом по физической культуре цели, такие как развитие основных физических качеств и способностей; укрепление здоровья; расширение функциональных возможностей организма; формирование культуры движений; обогащение двигательного опыта физическими упражнениями общеразвивающей и корригирующей направленности; приобретение навыков в физкультурно-оздоровительной и спортивно-оздоровительной деятельности; воспитание устойчивых интересов и положительного эмоционально-ценностного отношения к физкультурно-оздоровительной и спортивно-оздоровительной деятельности; освоение знаний о физической культуре и спорте, их истории и современном развитии, роли в формировании здорового образа жизни, на практике чаще всего реализуются лишь через формирование двигательных навыков и развитие физических качеств человека, что приводит к разрыву образования и культуры [2].

Традиционный путь освоения ценностей физической культуры с приоритетом физической подготовки, направленный на выполнение стандартных программных зачетных нормативов, – это лишь основа для формирования всей системы ценностей физической культуры, которые далеко не исчерпываются только физическими кондициями молодого человека и представляют собой единство в развитии духовной и физической сфер.

Основным негативным фактором физического воспитания является нормативный подход, когда учебный процесс направлен не на личность студента, а на чисто внешние показатели, характеризующиеся контрольными нормативами учебной программы. Затем следует принудительная подгонка личности под усредненные нормативы, что явно противоречит идее свободы личности и не способствует приобщению студентов к сфере физической культуры, тогда как кафедры физического воспитания должны создавать условия по формированию у студентов навыков самосовершенствования на фоне воспитания мотивации, интереса к физической культуре и состоянию собственного здоровья. Таким образом, стержневым в структуре физической культуры студента является мотивационный компонент. Возникающие на основе потребностей мотивы определяют направленность личности, стимулируют ее на проявление активности.

Актуальность проблемы и установленные противоречия побудили к комплексному исследованию, целью и задачами которого стали:

- изучение мотивов и отношения студентов к занятиям физической культурой;
- выявление методологической основы оптимизации физического воспитания студентов в период обучения в вузе;
- изучение возможности реализации личностно-ориентированного обучения студентов предмету «Физическая культура».

Мотивационный компонент в физической культуре. Стержневым в структуре физической культуры студента является мотивационный компонент. Возникающие на основе потребностей мотивы определяют направленность личности, стимулируют и мобилизуют ее на проявление активности.

Потребность в физической культуре - главная побудительная, направляющая и регулирующая сила поведения личности, имеющая широкий спектр: потребность в движениях и физических нагрузках, в общении, контактах и проведении свободного времени в кругу друзей, в играх, развлечениях, отдыхе, эмоциональной разрядке, в самоутверждении, укреплении позиций своего "Я", в познании, в эстетическом наслаждении, в улучшении качества физкультурно-спортивных занятий, в комфорте и др. Потребности тесно связаны с эмоциями: переживаниями, ощущениями приятного и неприятного, удовольствия или неудовольствия.

Удовлетворение потребностей сопровождается положительными эмоциями, неудовлетворение - отрицательными.

Именно поэтому человек обычно выбирает тот вид деятельности, который в большей степени позволяет удовлетворить возникшую потребность и получить положительные эмоции. Возникающая на основе потребностей система мотивов определяет направленность личности в области физического воспитания, стимулирует и мобилизует ее на проявление двигательной активности.

В.И. Ильинич и др. выделяют следующие мотивы: физического совершенствования; дружеской солидарности; долженствования (посещение занятий); соперничества; подражания; спортивный; процессуальный; игрово-Приоритетным направлением в повышении мотивации студентов к занятиям физической культурой и спортом может и должен стать отказ от унификации и стандартизации учебных программ гуманитарных и технических вузов и создание возможно большего числа альтернативных программ по каждому виду физической культуры с учетом региональных, национальных, культурно-исторических традиций, материально - технической оснащенности спортивных комплексов каждого конкретного вуза. М.Я. Виленский и Г.К. Карповский утверждают, что позитивные изменения отношения студентов к занятиям физической культурой и спортом состоят в устранении рассогласования между задачами физического воспитания и индивидуальной ориентацией, между субъективно необходимыми условиями и реально существующими возможностями[3].

При этом необходимо либо устранить причины, мешающие заниматься, либо изменить ориентацию или субъективный образ условий ее реализации.

Из вышеизложенного становится очевидным, что повышение мотивационно-ценностного отношения студентов к занятиям физической культурой и спортом будет эффективным, если предлагаемые учебные программы по физическому воспитанию станут учитывать запросы и потребности студентов в сфере физической культуры и спорта с учетом возрастно-половых и социально-демографических особенностей.

А одним из важнейших критериев, позволяющих судить о реальности данного образовательного процесса, является достижение личностью такого состояния, при котором реализуются ее индивидуальные и социальные процессы с "самореализацией". Процесс формирования устойчивой потребности в физическом совершенстве должен быть гуманистическим по форме и личностно ориентированным по содержанию. Важно учитывать, что любому человеку свойственно неприятие принуждения, сопротивление ему. Это воспитывает упрямство, нежелание следовать советам.

Игнорируя эту педагогическую аксиому, нельзя добиться положительных результатов в формировании любой культурной потребности, в том числе и в физическом развитии. Одна из составляющих личностно-ориентированного подхода - это диалогичность, когда педагог и студент совместно решают задачи совершенствования знаний, умений и навыков. Преподавателю, ведущему этот диалог, необходимо обладать релевантной информацией о потребностях студентов в сфере физической культуры и спорта.

В связи с этим задача настоящего раздела работы состоит в определении востребованной студентами основного отделения информации о запросах и потребностях в сфере физической культуры и спорта. Таким образом, студентам предоставляется более широкий выбор различных форм физкультурно-спортивной деятельности с учетом их личных интересов, наклонностей и способностей. Вместе с тем подобная система и организация учебных занятий будет повышать творческий потенциал преподавателей, побуждая их к постоянному совершенствованию, поиску новых методических приемов, методов и технологий обучения и оздоровления по предмету "физическая культура". Спортизация физкультурной деятельности студентов гуманитарных и технических вузов, по существу, должна стать основой возрождения и развития массового студенческого спорта.

Спортивная направленность практических занятий по физической культуре студентов может не только радикально изменить их физкультурную активность, но и в целом привить спортивный стиль повседневной жизнедеятельности.

Как указывают специалисты, спортивный путь - это энциклопедия технологии культурного преобразования физического, психического и нравственного в личности, и не использовать его в физкультурном воспитании студенческой молодежи было бы неверно. Выделяется приоритетное направление - спортивно-ориентированная программа и предопределяется выбор проблемно-модульной технологии обучения. Эта форма предполагает функционально-структурную детализацию учебного процесса, в которой модульность выступает как один из основных

принципов системного подхода. Технология модульного обучения в системе программного обеспечения учебного процесса видится нам как совокупность педагогических условий, определяющих подбор и компоновку на модульной основе содержания форм, методов и средств обучения.

Эти компоненты обеспечивают релевантные отношения преподавателей и студентов по достижению эффективного результата в освоении предмета "физическая культура". В технологии модульного обучения в качестве основного объекта проектирования учебного процесса используется модуль, под которым мы понимаем относительно самостоятельную целостную организационно-содержательную единицу учебной программы (вид спорта), решающую определенную образовательную задачу[4].

Логический анализ содержания учебной программы по предмету "физическая культура" позволил нам определить совокупную содержательно-образовательную характеристику каждого модуля, позволяющую активно формировать умения, навыки и личностные качества занимающихся. Использование активных форм обучения обуславливает повышение инициативности, активизацию познавательной деятельности и эффективность контроля за процессом освоения знаний самими студентами.

Модульная педагогическая технология позволила представить рассматриваемую учебную дисциплину в виде макромоделей (блоков), которые содержат несколько простых модулей, составляющих основу курса и содержащих ряд тем и разделов.

Цель разработки модулей - расчленение содержания каждой темы курса на составные компоненты в соответствии с образовательными, развивающими и оздоровительными задачами, а также определение для всех компонентов целесообразных форм обучения. Разработка комплекса модулей потребовала глубокого системного анализа научно-методической литературы, использованных источников, освещающей данный аспект педагогической практики, а также изучения запросов и потребностей студентов, их интересов в области физической культуры и спорта.

Список использованных источников:

1. Бальсевич В. К. Перспективы развития общей теории и технологий спортивной подготовки и физического воспитания (методологический аспект) // Теория и практика физической культуры. 1999. № 4. С. 21.
2. Физическая культура студентов вузов / под ред. И. В. Жолдака. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1991.
3. Бальсевич В. К., Лубышева Л. И. Физическая культура: молодежь и современность // Теория и практика физ. культуры. 1995. № 5. С. 2–7.
4. Кларин М. В., Семёнов И. Н. Личностная ориентация непрерывного образования: теория и практика // Гуманизация образования. 1995. №4.

Akischeva M.A., Diyanova R.T.

**МОТИВАЦИАЛЫҚ-ЖЕКЕ КӨЗҚАРАСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ НЕГІЗІНДЕ
СТУДЕНТТЕРДІҢ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ**

Аңдатпа. Мақалада студенттердің дене шынықтыруға деген мотивтері мен қарым-қатынасы, дене тәрбиесін оңтайландырудың әдіснамалық негізі және "дене шынықтыру" пәні бойынша студенттерді жеке тұлғаға бағытталған оқытуды жүзеге асыру мүмкіндігі қарастырылған.

Акишева М.А., Диянова Р.Т.

**PHYSICAL TRAINING OF STUDENTS BASED ON THE IMPLEMENTATION OF
MOTIVATIONAL-PERSONAL APPROACH**

Annotation. The article considers the motivations and attitudes of students to physical exercises of physical culture, the methodological basis for optimizing of physical education and the possibilities of person-centered training of students on the subject of physical culture.

Артамонова О.В.

выпускница магистратуры по направлению подготовки «Психология»
филиала Российского государственного социального университета в г. Минске
Республики Беларусь
artamonova0912@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА УЛУЧШЕНИЯ СЕМЕЙНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

***Аннотация.** Актуальность работы определяется множеством проблем, возникающих при воспитании современной личности. Политические и экономические процессы, происходящие сейчас в странах всего мира, требуют от человека наличия активной жизненной позиции, понимания ситуации, реализации своих творческих способностей. Социально-психологическое исследование автора указывает на необходимость постоянного контроля ситуации и проведения расширенного исследования семьи на современном этапе. Раскрыты типы современной белорусской семьи, представлены рекомендации по улучшению семейного взаимодействия.*

Семья выступает первым и самым мощным фактором залога психического здоровья ребенка, а также формирования его психологической устойчивости к воздействиям окружающего мира. В большей мере семья закладывает внутренние качества личности и влияет в будущем на социальную активность личности. Лучшую социальную адаптивность демонстрируют дети из благополучных семей, где члены семьи проявляли друг к другу искреннюю любовь и заботу. Сегодня встает ряд психологических задач, связанных с изучением особенностей развития личности в условиях сменяющихся ценностей. Политическое и экономическое развитие, а после 2000-х усиливающая турбулентность [2] всех сфер жизни, нестабильность социальных и духовных ориентиров затрудняют воспитательный процесс в семье. В современных условиях занятость родителей на производстве является критичной. Родители не всегда успевают уделять достаточное количество времени процессам воспитания и научения своих детей, что существенно затрудняет процесс взаимодействия их детей с остальным миром, окружающей средой [1]. Если родитель заинтересован в содержательном насыщении свободного времени ребенка, а также качественном обучении успешной коммуникации и развитии активной жизненной позиции, то такой родитель тратит собственное время для обеспечения ребенка сферой новых интересов в организациях дополнительного образования.

В рамках мероприятий ГУО «Академия последипломного образования» в г. Минске был проведен опрос педагогических работников учреждений образования на предмет формирования модели социальной активности у современных подростков. Из негативных моментов в воспитательном процессе педагоги отметили: сокращение участия родителей в воспитании ребенка из-за трудовой занятости; замена совместного времяпровождения дорогими подарками – своеобразный откуп от детей; делегирование воспитательного процесса ребенка школе, бабушкам и дедушкам; уменьшение роли отца в воспитании ребенка; отсутствие гибкости, способности смотреть на события в жизни с разных точек зрения. Из позитивных моментов было отмечено: появление лояльности и демократичности в воспитании ребенка; предоставление детям больших прав и свобод. Многие педагоги высказали мнение, что между современными родителями и детьми нет взаимопонимания. В целом, воспитательный процесс носит стихийный характер. Родители акцентируются только на плохом поведении. Если ребенок ведет себя плохо – родитель наказывает, хорошо – система поощрений не используется. При сильной занятости родителей на производстве дети постепенно начинают терять интерес к семейным ценностям, и семья теряет опору для качественного взаимодействия в системе «родитель-ребенок».

На основании вышеизложенного исследовалась модель современной белорусской семьи. В исследовании приняли участие 42 семьи, воспитывающих детей подросткового возраста (12-16 лет). Из них: 53 родителя, 44 ребенка (17 мальчиков, 27 девочек). В рамках данного исследования была использована анкета-тест из закрытых сценариев со связанным кодированием переменных «Золотое кольцо» А.И. Шабловского [3]. Данная анкета основана на сочетании лингвистических методов конструктивного смыслопорождающего анализа аксиологического анализа текстов (авторские разработки А.И. Шабловского). В 2010-2014 годах был разработан полный

инструментальный комплекс для мониторинга и организации обратной связи в системе дополнительного образования детей и молодежи г. Минска в интересах Минского городского исполнительного комитета и применяется на базе УО «Минский государственный дворец детей и молодежи». Сценарный инструментарий разрабатывался в процессе длительного установочного эксперимента и ориентирован на определение модели социальной активности личности. В нашей работе мы ориентировались на три базовых модели: тип лидерской активности, отношение к отечеству, предприимчивость.

С целью выявления наиболее гармоничных и типичных моделей семьи, был проведен анализ взаимоотношений «ребенок-родитель», с помощью которого было установлено 4 типа моделей семейных отношений. Результаты анализа представлены на рисунке 1.

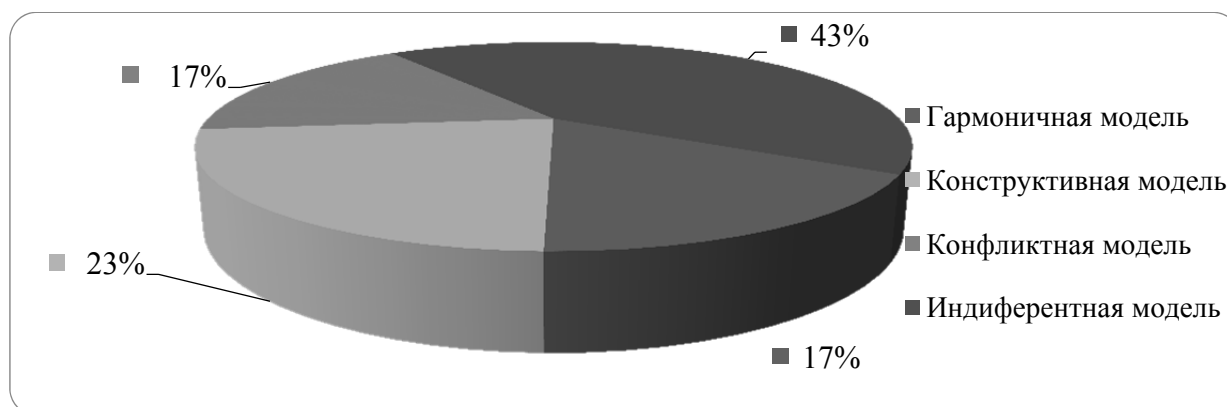

Рисунок 1 – Типы моделей семейных отношений

- Гармоничная модель (17%). Является самой благоприятной моделью семейных взаимоотношений. В таких семьях нет оснований для серьезных конфликтов, отношения складываются в той или иной степени гармонично. Члены семьи заинтересованы в мирном разрешении спорных ситуаций и создают для других комфортные условия для совместной жизни и развития собственной творческой активности.

- Конструктивная модель (23%). В таких семьях преобладает модель деловых отношений. Глава семьи выполняет функции начальника. Главой может являться и ребенок, в зависимости от того, кто проявил качества волевые качества. Семья полагается в большей степени на этого члена, который самостоятельно принимает решения за всех, несет ответственность и строго следит за исполнением его заданий, решений и т.д. В случае, если управленческие качества выражены сильно, то этот член семьи проявляется как жесткий прагматичный управленец, а семья превращается в организационную структуру, где всем участникам «раздаются» поручения для исполнения. Проявление нежных чувств друг к другу не приветствуется.

- Конфликтная модель (17%) – это самая отрицательная моделью семейных взаимоотношений. Члены семьи прибегают к манипуляции друг другом, имеют склонность к тому, чтобы распределять обязанности, создавать условия для управляемого информационного обмена, формировать общественное мнение. Конфликты в такой семье неизбежны. Доминантный член семьи постоянно вмешивается в личное пространство других, навязывает им свою точку зрения, сталкивает интересами, управляет мнением. Забота в таких семьях не проявляется, каждый заинтересован лишь в исполнении собственных желаний.

- Индиферентная модель (43%). Члены семьи не испытывают друг к другу теплых чувств, не проявляют заботы друг о друге. Они как бы сосуществуют под одной крышей. Никто не проявляет желания лидировать или брать ответственность за семью на себя. Каждый занят своим делом и не хочет включать в собственное пространство других членов семьи.

Таким образом, исследование выявило преобладание семей индиферентного типа, где члены семьи проявляются как чужие друг другу люди, вынужденные жить на одной территории, и определяющим фактором таких взаимоотношений является тот момент, что члены семьи не просто не могут, они не имеют желания сближаться друг с другом. На этом основании возникает необходимость в проведении психолого-педагогической профилактики для развития качественного взаимодействия между детьми и их родителями, которая должна осуществляться

непрерывно и на разных уровнях (детские сады, школа, учреждения высшего образования, места работы родителей).

В рамках решения этих задач нами были разработаны тренинги для улучшения взаимоотношений в семье:

- тренинг «Мамино слово»;
- тренинг «Мой папа – герой».

Тренинговая работа решает следующие задачи:

- повышает самооценку и значимость родителя в воспитательном процессе;
- тренирует детей и родителей в применении ценных этических норм взаимоотношений;
- показывает родителям значимость их собственных моделей социального действия для их детей;
- раскрывает духовный потенциал родителя и качественные способы передачи морально-ценностных установок своим детям;
- учит эффективно взаимодействовать супругам между собой и раскрывает процесс влияния качественных взаимоотношений между взрослыми на ребенка;
- учить проявлять во взаимоотношениях заботу и любовь друг к другу.

Как показала практика, профилактическая индивидуальная работа психологов даже в рамках своей частной практики приносит положительные результаты, и взаимодействие между родителями и детьми выходит на качественно новый уровень развития отношений. Родители меняют свой стиль поведения и воспитания ребенка, а ребенок направляет свой потенциал для развития собственной творческой активности. Существенно ускорит процесс сближения и восстановления семьи организация, проведение и внедрение социальных программ на государственном уровне.

Список использованных источников:

1. Артамонова О.В. Факторы, влияющие на формирование социальных установок у детей // Социальный мир: роль молодежи в решении проблем XXI века : материалы XVII Международной научно-практической конференции студентов и молодых исследователей, Минск, 23 апреля 2020 г. / Российский государственный социальный университет. Филиал в г. Минске :редкол.: С.А. Полетаев (главный редактор) [и др.]. – Минск :Колорград, 2020, С.213-215

2. Журавлёва Г.П., Манохина Н.В. Новые правила игры в условиях экономической турбулентности // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013, №3, С.23-28.

3. Шабловский А.И. Конструктивная диалогическая модель (КДМ) экспертного поля в форсайт-исследованиях // Проблемы инновационного развития и креативная мысль на рубеже веков. – Мн., 2010, С. 359-362.

Артамонова О.В.

ОТБАСЫЛЫҚ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУДІ ЖАҚСАРТУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

Аңдатпа. Жұмыстың өзектілігі қазіргі заманғы жеке тұлғаны тәрбиелеуде туындайтын көптеген мәселелер мен анықталады. Қазір бүкіл әлемдерінде болып жатқан саяси және экономикалық процестер адамнан жағдайды түсініп, өзінің шығармашылық қабілеттерін іске асыра отырып, белсенді өмірлік позицияны талап етеді. Автордың әлеуметтік-психологиялық зерттеулері жағдайды үнемі бақылаудың және қазіргі кезеңде отбасына кеңейтілген зерттеу жүргізудің қажеттілігін көрсетеді. Қазіргі Беларусь отбасының түрлері ашылды, отбасылы қозара әрекеттесуді жақсарту бойынша ұсыныстар берілді.

Artamonova O.V.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PRACTICE OF IMPROVING FAMILY INTERACTION

Annatation. The relevance of the work is determined by many problems that arise in the upbringing of a modern personality. The political and economic processes taking place now in countries around the world require a person to have an active life position, understanding the situation, and realizing their creative abilities. The author's socio-psychological research shows the need for constant monitoring of the situation and conducting an extended study of the family at the present stage. The types of the modern Belarusian family are revealed, recommendations for improving family interaction are presented.

Базарбек А.

Б.Момышулы атындағы мектеп-лицейі, Теміртау қаласы, Қазақстан Республикасы
aidana0099@mail.ru

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Мақалада білім беру саласындағы математика пәні бойынша «сыни тұрғыдан ойлау» дағдыларын қалыптастырудың маңыздылығы атап көрсетілген. Сонымен қатар сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын оқу бағдарламасында жүзеге асырудың пайдалы жақтары мен қолдану технологиялары келтірілген. Оқушылардың өз бетімен ізденімпаздық және шығармашылық қабілеттерін жүзеге асыруына, сыни тұрғыдан ойлауын дамытуына ықпал етеді.

Біз неліктен балалар өте көп сұрақ қояды деп және өскен сайын неліктен олардың сұрақтары азаятыны туралы ойлаймыз ба? Біздің ойымызша, бұл балалардың өскен сайын танымдық белсенділіктерінің азайуынан. Бұл қоршаған ортаны танығандықтан немесе ол қызықсыз болғандықтан емес, ол, көп жағдайда, мектеп өмірінің балалардың ойлау үрдісіне әсерінен туындайды.

Мектепке келгеннен бастап оқушыда күнделікті жұмыстары басталады: оқу, есептерді шешу, жазу, мәтіндерді аудару, сұрақтарға жауап беру, мәтінді мазмұндау және т.б. Әрине, оқу – бұл қиын еңбек. Бірақ еңбекте өз ләззатын бере алады. Бұл балалардың әр сабақтан өзіне жаңалық ашатындай, қанағат сезіміне бөленетіндей сабақты қызықты өткізу мұғалімнің міндеті. Кезекті сабақтан кейін оқушы «Мен бұл мәселенің жауабын таптым!» деп мақтанышпен айта алатындай болу керек.

Ежелгі қытайдың философы Конфуций айтқан: «Ойлаусыз оқыту пайдасыз еңбек». [3] Қазіргі қоғам жаңа ойлау қабілеті бар адамдардың болуын қажет етеді. Бұл жағдайда білім жиынтығына ие болу және оларды тәжірибеде қолдана алу жеткіліксіз.

Американдық профессор Дэвид Клаустер бойынша «сыни ойлау» түсінігі бес пункттен тұрады.[1]

1. Сыни тұрғыдан ойлау ол өзіндік ойлау болып табылады. Әр оқушының пікірі басқаларға тәуілсіз өзінің жеке сипатын қамтиды. Оқушы жеке басымен ойланатындай және сұрақтарды, оның ішінде қиын сұрақтарды, өзі шеше алатындай қажет деңгейде еркіндігі болу қажет. Сыни тұрғыдан ойлау жаңалықты қажет етпейді, біз басқа біреудің идеясын және сенімін өзіміздікі ретінде қабылдай аламыз. Басқа біреудің пікірімен келісу кейде жақсы, себебі ол біздің дұрыстығымызды дәлелдейді. «Оның пікірі менің пікірімімен сәйкес келді, мен басқа біреудің пікірін қабылдамадым».

2. Сыни тұрғыдан ойлауда ақпарат жіберу нүктесі. Білім адамның бойында мотивация туғызады, себебі адам онсыз сыни тұрғыда ойлай алмайды. Кейде қалай айтуға болады «бос баспен ойлау қиын» деп. Ойды туғызу үшін «бастапқы» ақпаратты, фактілерді, идеяларды, мәтіндерді, теорияларды, берілгендерді талдау қажет. Мұғалім мен оқушы өздерінің таным әрекетінде әрбір жаңа фактіні сыни тұрғыдан қарастырады. Осы сыни тұрғыдан ойлау арқылы дәстүрлі таным үрдісі жекелігін қалыптастырады.

Мысал қарастырайық. Математикада бір қарағаннан түсіну қиын анықтамалар мен түсініктер бар. Бұл анықтамаларды және түсініктерді алғашқы оқығанда оқушыларға түк бермейді, ал кей жағдайда «мен мұны түсіне алмаймын», «мұны жаттай алмаймын» қорқынышын тудырады. Бұл жағдайда оқушыларға «Бұл сөздер сендерге қоршаған ортадан қандай ассоциация тудырады?» сұрағын қойған дұрыс. Оқушылар өздігінен ақпаратты қорытып, бір – бірімен логикалық байланысты тізбектей алады. Осының нәтижесінде оқушылар жаңа түсініксіз терминдерді жеңіл есте сақтайтын болады.

Осындай тізбектердің мысалы:

- «Биквадрат теңдеу» → «бицепс – бұлшық, биплан – екі қанаты бар ұшақ – «би» - бұл «екі» → «екі рет квадратталған» → «төртінші дәрежелі теңдеу».

• «Стереометрия» → стереожүйе, стереонаушники, ..., «стерео» - кеңістік → стереометрия геометриялық фигураларды кеңістікте қарастырады.

3. Сыни тұрғыдан ойлау шешімін табуды қажет ететін сұрақ пен мәселені қоюдан басталады. «Қиын мәселеден өзіндік шығар жолды іздеуде, нақты мәселені шешуде, оқушы нақты ойланады». [1] Бұдан, мұғалім сабаққа дайындалғанда оқушы алдында тұрған мәселені анықтап, одан кейін оны шешу жолдарына бағыт беріп, көмектесу қажет. Сыни тұрғыдан ойлау арқылы оқушылардың күнделікті өмірі мен мектеп өмірі нақты мақсатқа бағытталған, мазмұнды әрекетке айналады.

7 - сыныптағы «Қысқаша көбейту формулаларын» меңгергенде оқушының алдына не себепті формулалар «қысқаша» деп аталады деген мәселені қойған дұрыс. Оқушылар дәстүрлі жолмен теңдіктің сол жағындағы өрнектерді түрлендіріп, оң жағына ұқсастықты алады:

$$(a - b)(a + b) = a^2 + ab - ab - b^2 = a^2 - b^2$$

$$(2x - 3y)(2x + 3y) = 4x^2 + 6xy - 6xy - 9y^2 = 4x^2 - 9y^2$$

Зандылықты көріп, оқушылар осындай мысалдарды шешкенде шешімін бірден жазуға болатынын түсінеді. Сөйтіп оқушылар өздеріне қойған сұраққа жауап береді. Тіпті өздері мысалдар келтіріп, жауабын бере алады. Жаңа теориялық материал оқушының күшімен меңгеріледі. Қысқаша көбейту формулалары кітапта дәл осылай берілгеніне қарамастан, оқушылар осы формулаларды өз күшімен талдай отырып, сабақтың мақсатына жетті, енді есептерді шешуге кірісуге болады.

4. Сыни тұрғыдан ойлау дәлелді ойларды іздеуге талпынады. Сыни тұрғыдан ойлау арқылы адам өз күшімен мәселенің шешімін тауып, оны ақылға сыйымды, дәлелді мысалдармен толықтырады. Сонымен қатар, ол берілген мәселенің басқада шешімі бар екеніне көз жеткізіп, соны дәлелдеуге тырысады.

Мысалға теңдеулерді, есептерді шешкенде «Осы теңдеудің түбірлері жоқ екеніне көзімді жеткізіндер/ берілген есептің жауабы осы екенін, басқа жауап жоқ/ бұл мысалды екі жолмен шешуге болады және т.б.» сөз тіркестерін қолданып, оқушыларға ой тастауға болады. Оқушыларда ойлау үдерісі басталып, соның нәтижесінде рефлексияға жол беріледі. Яғни, өзара пікір алмасып, мұғалімге мәселенің дұрыстығына көзін жеткізу болып табылады.

5. Сыни тұрғыдан ойлау ол қоғамдық ойлау болып табылады. Яғни, әр ой өзгелермен бөліскенде сыналады және нақтыланады. Осыған философ Ханна Аренд былай деп жазады «жетілу тек қана басқа біреудің қатысуымен қол жеткізіледі» [2]. Біз басқалармен пікірлесіп, оқып, талқылап, қарсыласып, пікір алмасқанда, өзіміздің ұстанымымызды айқындаймыз және бекітеміз. Сол себепті сыни тұрғыдан ойлау бағытында жұмыс істейтін мұғалімдер оқушылардың бойында тиімді пікір алмасуына қажетті шыдамдылық, басқаларды тыңдай білу, өз көзқарасына жауапкершілік секілді қасиеттерді дамытуға көп көңіл бөледі.

Сонымен, өз әрекеттерінде сыни тұрғыдан ойлауды қолданатын мұғалімдер оқыту үрдісін шынайы өмірге жақындата түседі. Әрбір педагогикалық әрекет қоғамды құруға бағытталады, ал өз кезегінде сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолданып оқытылған бір сыныптың өзі қоғамда жоғарғы белестерге жетуге мүмкіндік алады. Бұл қызмет өздерінің идеялары мен күш - жігерін жақсы мақсаттарға бағыттайтын азаматтарға көмектеседі.

Сыни тұрғыдан ойлауда қолданылатын технологиялар көпфункционалды, тек интеллектуалдық қабілеттерді ғана емес тұлғалық қасиеттердің дамуына мүмкіндік береді. Солардың кейбіріне тоқталып кетейік.

Синквейн

Алғашқыда оқушыларға синквейн жазу ережесін түсіндіреді:

1 – жол – тақырып (бір зат есім);

2 – жол – заттың сипаттамасы (екі сын есім);

3 – жол – әрекеттің сипаттамасы (үш етістік);

4 – жол – затқа қатысы бар, төрт сөзден тұратын сөйлем;

5 – жол – сөз мағынасын кеңейтетін, жалпылайтын синоним.

7 – сынып. «Планиметрия»

Планиметрия.

Маңызды, тәжірибелік.

Дәлелдейді, негіздейді, бекітеді.

Фигуралардың қасиеті туралы ғылым.

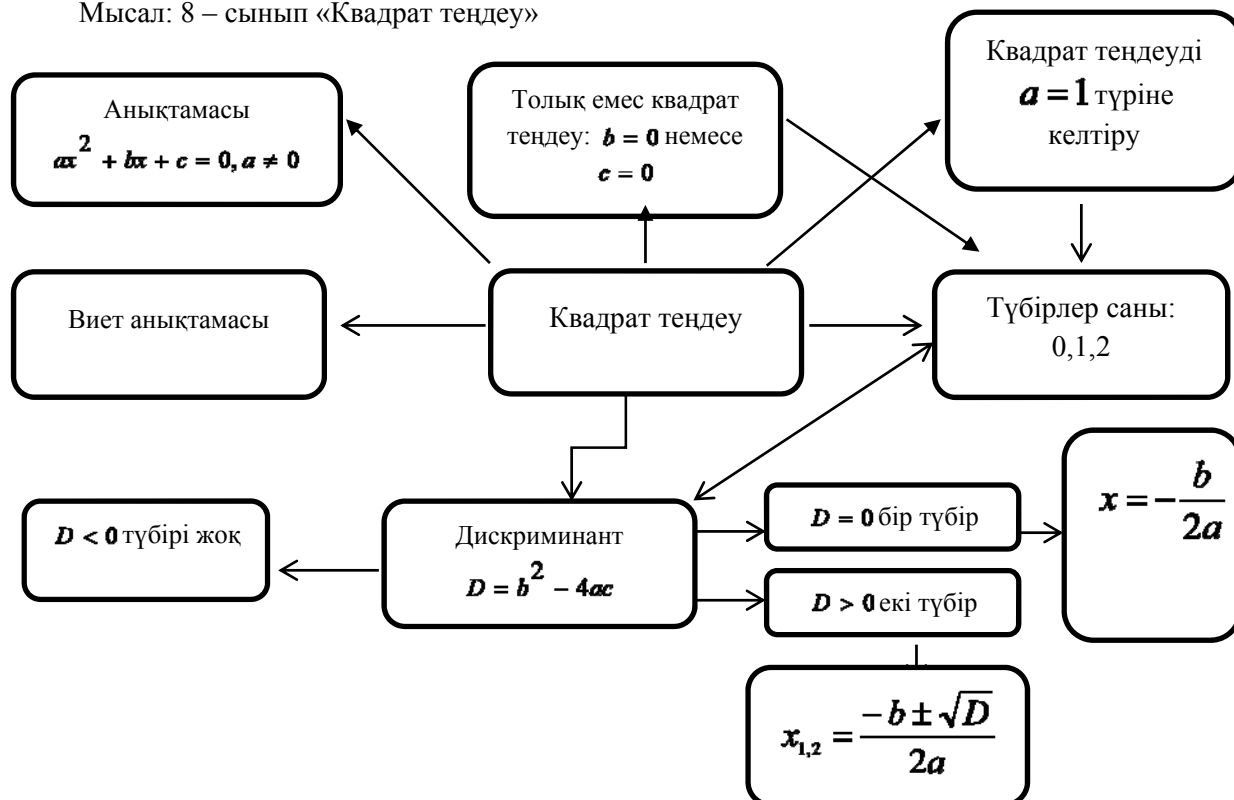
Геометрия.

Синквейндер рефлексияда топтық, жұптық немесе жеке жұмыста өте пайдалы. Бұл тәсіл меңгерген материалдың негізгілерін меңгеруге мүмкіндік береді, сонымен қатар негізгі түсініктерді шығармашылдықпен өңдеуге, ой әрекетінің белсенділігіне мүмкіндік береді.

Кластер құру

Мәтіннің негізгі ой бөліктерін схема (сурет) ретінде жүйелеу. Дәптердің дәл ортасында негізгі кілт сөз жазылады, ал одан тармақтармен кілт сөзбен байланысты басқа түсініктерге тарайды.

Мысал: 8 – сынып «Квадрат теңдеу»

«Шатасқан логикалық тізбектер»

Оқушыларға тізбектер реті шатасқан формулалар, фактілер жиынын береді, олар осы тізбекті дұрыс ретімен құру қажет. Осындай жаттығуларда теоремаларды, есептердің дұрыс шешу ретін, формулаларды қолдануға болады. Мысалға, 7 сыныпқа «Қысқаша көбейту формулаларын» түсіндіргенде оқушыларға 12 карточка дайындап, оқушылар осылардан 3 формуланы құру керек.

Бұл әдіс оқушылардың бойында зейін, назар, ақпаратты жинақтау және талдау қабілеттерін қалыптастырады.

Осындай әртүрлі технологияларды қолдану арқылы оқушылардың бойында сыни тұрғыдан ойлау қабілеттері дамиды. Сыни тұрғыдан ойлау технологияларын сабақта қолдану арқылы оқушының бойында ақпаратпен жұмыс істей алу мен оны белсенді қабылдау, ақпаратты анализдеу және синтездеу, жалпылау қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар сөйлей алу қабілеттері, өз ой - пікірін айта алуы, әңгімеге, диалогқа белсенді қатысуы қалыптасады. Қорыта айтқанда, оқушылардың өз бетімен ізденімпаздық және шығармашылық қабілеттерін жүзеге асыруына, сыни тұрғыдан ойлауын дамытуына, өз бетімен білім алуына ынтасын, жауапкершілігін арттырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Д.Кластер «Что такое критическое мышление?» //ж.«Перемена» 2001.
2. Дьюи, Дж. Образование и демократия. //М.: Педагогика-пресс.- 2000.
3. epwr.ru

Базарбек А.
РАЗВИВАТЬ У УЧАЩИХСЯ НАВЫКИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ
ПО МАТЕМАТИКЕ

Аннотация. В статье подчеркивается важность развития навыков «критического мышления» по математике в сфере образования. Есть также преимущества и технологии для внедрения навыков критического мышления в учебную программу. Способствует развитию у учащихся самостоятельного поиска и творческих способностей, критического мышления.

Bazarbek A.
DEVELOP STUDENTS' CRITICAL THINKING SKILLS IN MATHEMATICS

Annotation. The article emphasizes the importance of developing critical thinking skills in mathematics in education. There are also benefits and technologies for incorporating critical thinking skills into the curriculum. Promotes the development of students' independent search and creativity, critical thinking.

ОӘК 377

Байбекова В.А., Касиханқызы С.
«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ
БІЛІКТІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада педагог-психологтардың кәсіби қызметіндегі біліктіліктің арттыруы, курс кезінде тыңдаушылармен жүргізілетін интербелсенді әдіс-тәсілдер, АКТ қолдану арқылы орындалатын тапсырмалар қарастырылған.

Қазіргі білім беру сапалы жаңа жағдайда дамып келеді, бұл білім беру практикасын жетілдірудің басым міндеттеріне сүйене отырып, педагог-психологтардың біліктілігін арттыру мазмұнын айтарлықтай өзгерту қажеттілігін анықтайды.

«Кәсіптік біліктілік» - қызметтің нақты бір түрінде белгілі деңгейдегі және қиындықтағы еңбек міндетін орындауға мүмкіндік беретін қызметкердің кәсіби дайындық сатылары. Көрсеткіші жұмысшыға сол кәсіптің нормативтік сипаттарына сәйкес берілетін біліктілік сипаты болып табылады», - деп атап көрсетілген «Білім және ғылым» энциклопедиялық сөздігінде.

Біліктілік арттыру курстарында педагогтар кәсіби міндеттерді шешуге бағытталған жаңа әдіс-технологияларды меңгертуге, білімі мен білігінің аясын кеңейтуге баса назар аударылады. Тек курстарда мұғалімдердің білім алу мен кәсіби дағдысын қалыптастыру ғана емес, сондай-ақ кері байланыс орнатудың да маңызы үлкен.

Курс кезінде тыңдаушылармен жүргізілетін интербелсенді әдіс-тәсілдер:

Ситуациялық жағдаяттарды шешу тәсілі кезінде тыңдаушыларға берілген жағдаяттың қандай шешімдері бар екенін немесе белгілі бір іс-әрекеттерді тиімді орындаудың қандай түрлері бар екенін топқа көрсету ұсынылады.

Имитациялық сабақтар (іскерлік ойындар, тренингтер, миға шабуыл және т.б.) түрінде білім беру ұйымдарының құқықтық қызметінің түрлерін қолданып көруге мүмкіндік береді. Бұл үшін іскерлік ойынның мақсат, міндеттері, регламенті белгіленіп, мақсаты түсіндіріледі. Ойындардың мазмұны тәрбие мамандарының кәсіби қызметінде кездесетін оқиғалар желісіне құрылады.

Тұсаукесер (презентация). Тұсаукесер жүргізуде «миға шабуыл», шағын топпен постер құрау, шағын топта талдау, пікірталас, ашық сұрақтар қою сияқты белсенді оқыту әдістері қолданылады. Бейне түсірілім жүргізіліп, оны талдау да ұйымдастырылуы мүмкін.

Бағалау. Мұндай сабақтар барысында оқытушы мен тыңдаушы, тыңдаушы мен тыңдаушы арасындағы өзара қарым-қатынас орнайды және белсенді тыңдаушылар қалыптастырушы бағалау тәсілдерін қолдану арқылы мадақталады. Жұмыс «Екі жұлдыз, бір тілек», жұптық бағалау, топтық бағалау, критериялы бағалауды қолданып, сұрақ-жауап түрінде, әр түрлі жаттығулар орындау және жағдаяттарды талдау (кейс) түрінде жүргізіледі.

Проблемалық пікірталас. Оқытушы пікірталасты қойылған мақсатқа қол жеткізуге бағыттап басқарады. Пікірталас барысында белсенді тыңдаушыларды мадақтау, сондай-ақ түрлі көзқарастар мен пікірлерді айтуға мүмкіндік жасалады.

Сыни жағдаяттарды талдау. Бұл топтық тренинг әдісі, қатысушылар құқықтық тәрбие беруде өздері кездескен қиын, күрделі жағдаяттарын әңгімелейді. Одан соң топ негізгі фактілерді талқылап, осы жағдаяттардың оң шешімін табуға қандай қосымша ақпараттар немесе тренингтер керектігін шешеді.

Тренингтер бойынша өз бетінше оқуға арналған құрал. Бұл өзіндік жұмыстарға арналған жаттығулар жинағы. Ол біліктілікті арттыру курсы тыңдаушыларына құқықтық тәрбие бойынша жеке тренингін қамтамасыз ету үшін үлестірме материалдар түрінде таратылады. Бұл жинақты тыңдаушылар өз білімдерін кеңейтуге және тренингтердің негізгі элементтерін қолдануға немесе құқықтық тәрбие беру бойынша жоспарлық тақырыптарын белгілеуге пайдалануына болады.

Көшпелі тәжірибелік сабақтар. Бұл тыңдаушылардың білім беру ұйымдарының базасында құқықтық тәрбие беру жұмыстары бойынша тәжірибе алмасу мақсатында ұйымдастырылатын сабақтар.

Тыңдаушылармен АКТ қолдану арқылы орындалатын тапсырмалар:

Компьютерлік бағдарламалар негізіндегі тренингтер. Компьютер қолдану арқылы жүзеге асырылатын тренингтік бағдарламалар. Бұл тренинг интербелсенді жұмыс ретінде әр тыңдаушыға, оның қажеттіліктеріне қарай жеке таңдалады. Бұл әдіс шынайы жағдаяттарды модельдеуге құрылады, оның көмегімен тренингке қатысушылар практикалық аспектілерге сүйеніп, білімдерін кеңейтуге мүмкіндік алады.

Интербелсенді бейне бағдарламалар. Бұл әдіс компьютерлік бағдарламалар негізіндегі тренинг және бейне жазбаларды көрсетуге құрылған. Компьютерді қолдану тренингке қатысушыларға сабақты өзінің жұмыс темпіне қарай құруына, ал бейне жазбаларды көрсету жұмыс ақалып тасқан жағдайларды шынайы бағамдауға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда тәрбие әдістеріс-әрекетінің мәні мен заңдылықтарын ашатын ауқымдығылы миқор жинақталған. Олардың жіктеуі ортақ және айрықша, маңызды және кездейсоқ, теориялық және практикалық жақтарын айқындауға мүмкіндік береді, солар қылы олардың мақсатқа сәйкес және әлдеқайда тиімді қолданылуына ықпал ететін жеке әдістерге тиістілігі мен тәнбелгілерін түсінуге көмектеседі.

Қазіргі мектепте тәрбие берудің тиімді әдістерін:

- тұлға санасын қалыптастыру (әңгіме, сұхбат, дәріс, пікірталас, үлгі тұту әдісі);
- іс-әрекетті ұйымдастыру және тұлғаның қоғамдық мінез-құлық тәжірибесін қалыптастыру (әдеттендіру, тәрбиелік жағдаяттар тудыру әдісі, педагогикалық талап, нұсқама, иллюстрациялар және демонстрациялар);
- тұлғаның іс-әрекетін және мінез-құлқын ынталандыру және уәждендіру (жарыс, танымдық ойын, пікірталас, эмоционалдық әрекет, мадақтау, жазалау және т.б.);
- тәрбиедегі бақылау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау құрайды.

Білім алушыларға өз бастамашылығын көрсету мүмкіндігін беретін, бағалауға, түрлі проблемаларды шешуге шығармашылықпен қарау мен сыни ұғынуды және олар үшін жауапкершілік алуға үйрететін тәрбиенің дәстүрлі, сондай-ақ белсенді формалары мен әдістерін қолдану – уақыт талабы болып отыр. Басты мақсат – қоғамға адал қызмет ететін, саналы ұрпақ тәрбиелеу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Клищевская М.В., Солнцева Г.Н. *Профессионально-важные качества как необходимые и достаточные условия прогнозирования успешности деятельности*//Вест. МГУ серия 14 Психология. - 1999.- №4. - С.61-67

2. Родина О.Н., Прудков П.Н. *Предпосылки успеха в труде психолога*///Вестн. МГУ серия 14 Психология. - 2000.- №4. С.55-65.

Байбекова В.А., Касиханкызы С.

ПОВЫШЕНИЕ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В данной статье рассмотрены вопросы повышения квалификации педагогов-психологов в профессиональной деятельности, интерактивные методы и приемы, проводимые слушателями во время курсов, задания, выполняемые с использованием ИКТ.

Baibekova V.A., Kasikhankyzy S.
PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS-PSYCHOLOGISTS IN THEIR
PROFESSIONAL ACTIVITIES

Annotation. This article discusses the issues of professional development of teachers-psychologists in professional activities, interactive methods and techniques conducted by students during the courses, tasks performed using ICT.

ОӘК374

Байбекова В.А., Оспанова Г.
«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАС МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ
СҮЙЕМЕЛДЕУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада жас мамандарды кәсіби қызметте психологиялық сүйемелдеу жолдары, жас мамандарға әдістемелік көмек түрлері, жас мамандарға арналған кеңестер қарастырылған.

Қазіргі кезеңдегі ең өзекті мәселенің бірі – бәсекелестікке қабілетті, еңбек нарығында сұранысқа ие бола алатындай кәсіби мамандар дайындау. Бүгінгі күні жоғарғы оқу орындары әлемдік өркениетке ұмтылып, дүниеге іргелі ел ретінде танылып, білімді, білікті, саналы азаматтар тәрбиелеу міндеті тұр. Бұл міндет білім алушы жастардың шығармашылықтарын арттырып, өздігінен білім алуға және алған білімін іске асыра білуге үйретуді міндеттейді. Елбасының «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» атты Қазақстан халқына арналған жолдауында сапалы білім беру туралы мәселе ұстаздар қауымына үлкен міндеттер жүктеп отыр және Қазақстанның индустриалды - инновациялық бағытта дамуының негізі болуға тиіс екені көрсетілгендей, жаңа педагогикалық технологияларды қолдану, балалардың білімін бағалаудағы мониторинг пен бақылау – диагностика амалдарын меңгерту, мектепке дейінгі мекемедегі педагогтарға да үлкен міндеттер жүктейді.

Сондықтан бала тәрбиесі - бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. «Тәрбие басы – тал бесік» - дейді халық, ал баланың дұрыс өсуі, дұрыс тәлім - тәрбиеге бейімделуі - алдымен отбасына, содан соң балабақша мен мектептегі тәрбиеге байланысты.

Жас мамандарға әдістемелік көмек көрсетуді, ата-аналар жиналысы мен тәрбие сағаттарын ұйымдастыру, өзара сабаққа қатысу, семинар, тренингтер ұйымдастыруда тәлімгер ретінде өз білгенін барынша үйретіледі. Жоспар бойынша үнемі іс-әрекетін бақылап, кеңес беріледі. Сонымен қатар жас мамандарға психологиялық қолдау да қажет.

Педагог этикасы, педагогикалық такт, балалармен қарым- қатынас жасау ережелері, тренинг өткізу жайлы ұсынымдар беріледі. Балабақша құжаттарын толтыруды, құжаттармен жұмыс жасауды меңгереді. Балалардың жеке құжаттарын толтыруда, ата-аналармен танысу жиналысы, сауалнамалар толтыру уақытылы жүргізілуде көмек көрсетіледі. Ата-аналармен қарым-қатынас жасау, оларға бала оқытудың қазіргі кездегі талаптары мен қиыншылықтары туралы мағлұмат беру, бала психологиясына көңіл бөлу т.с.с. кеңестер берілді.

Заманауи прогрессте мақсатқа жету үшін жас мамандарды үйрете отырып, заман талабына сай болу үшін білімі жоғары, мәдениетті, өзіне деген сенімі мықты, азаматтық айқындамасы орнықты, кәсіптік білім деңгейі жоғары, жаңалыққа жаны құмар, тың шешім таба алатын тәрбиеші болуға дайындау. Әр тәлімгерлер өз жұмыс жоспарын әрқайсысы өз бетінше құрады. Жоспарлау негізінде біріншіден: оның жеке ішкі жан дүниесіне, мінезіне, көңіл – күйіне қарай отырып, оның икемділігін анықтайды. Қандай да болмасын жұмыс түрін алмас бұрын, бақылау, қатысу арқылы қандай жұмысқа қабілетті екенін байқайды. Сонымен қатар жас маманның баламен қарым - қатынасын және ұстазбен қызметтестік болуға деген қабілетіне орай аша білу. Оның эрудициясын /білімді, ойсанасын/. Міне енді осылар арқылы тестер, диагностика, сауалнамалар әзірленеді.

Әрі қарай жас маманға жұмысты: бақылау, екі жақты қатынас, сұрақ - жауап, шағын тапсырмалармен ұсыну. Білім беру жүйесінде яғни жас ұрпақтың қоғамдық өмірге, арнайы мекеме жүйесіне зияткерлік даярлығы бақылау арқылы, педагогикалық жаңалық ашу, оны

бағалау және қоғамдастықты меңгеруі, болашақта жас мамандардың тәжірибені өз жұмысында пайдалануын қадағалау. Әрбір жоспарын алынған іс әрекеттің аяқсыз, нәтижесіз қалмауын қадағалау, бағыт бағдар беріп отыру.

Жас маманға жеке дамуына «Жылулық» тақырыбында тренинг әдісінде - ойын: /мәдениетті, тұлғалы сөйлеуге үйрету/. Өз ой пікірлерін дәлелдейді. Психологиялық дайындық. 1) «Жылулық» (бір-бірінің алақандарын алақандарына қойып, жақсы тілек тілейді). Бір – бірінің алақандарыңды алақандарыңа қойғанда қандай сезімде болдыңдар? Әрине, жылылық сезіндіңдер. Жақындық, мейірім, жақсы сөз, жақсы тілек айтқанда көңілімізге қуаныш, шаттық пайда болады. Олай болса, тренингімізді мейірім, жылылық, сәттікпен өткізейік. (Жылы лебіз тіліктер айтылады). Жаттығулар: мақсаты - болашақ тәрбиеші - педагогтің зейіні мен назарын тұрақтандыра алу қабілеттілігін бақылау. Мысалы: Өз қабілетіңді, өз талантыңды шыңда деген сөзді қалай түсінесің? (өз ойларын айту) Өз қабілетіңді, өз талантыңды шыңда.

Әркім өз білімдерін, дағдыларын, іскерліктерін өз бетімен дербес жетілдіре алады. Адамның қабілетінің дамуына еңбексүйгіштік, табандылық, өжеттілік, шыдамдылық, ынталылық, өзін-өзі билей алушылық көмектеседі. Адам қабілетінің дамуына таланттың ашылуына оның білімінің шалағайлығы, жұмыс дағдысының болмауы, жалқаулық, еріншектік кедергі келтіреді. Адамның өз бойындағы талантты ашуға ең алдымен көп ізденуі, көп оқуы, білімді болуы және уақытты нәтижелі пайдалана білуі көмектеседі. Талантты ашудың бірден-бір жолы – білімділік, ізденімпаздылық.

Алайда, адамдардың өздері қолданып, іске асыра алатын бақылау әдісін алуға болады. Адам басқалардың мінез-құлқын, жұмыс нәтижелерін талдап, өз мінез-құлқын, жұмыс нәтижелерін және жетістіктері мен сәтсіздіктерінің себептерін білуге болады. Үнемі ақпараттарға шолу жасау, өзара сабақтарға қатысу да өз жемісін береді. Ары қарай қорытынды. Рефлексия. Үйге тапсырма: «Мен тәрбиешімін, менің мақсатым» Эссе жазу. Келесі эвристикалық әдіс немесе продуктивті, яғни бұл жекелей іздену жұмысын балаларға үйрету болып табылады. Мысалға оқу іс - әрекетінде, ойын үстінде болсын. т. б. жағдайларда балаға шешімін қайдан табуға болатынын суреттерден көрсетуге үйрету.

Жас мамандардың жұмыстағы қиындықтарын зерттейт отырып, «Жас мамандардың нашар бейімделушілігін алдын алу» Жас мамандарға арналған кеңестер: «Эмоционалды тұрақтылықты қалыптастыру» т.б. мамандарға теренинг элементтерімен арналған семинарлар өткізу. Жас мамандарға психологиялық қолдау ретінде қате қадамдардан сақтандыратын бірнеше тыйым, жас мамандарға кеңес, ата-аналар жиналысына әзірлік және оны өткізу жөніндегі жаднама, Жас мамандарға арналған үлгі жаднама (қарым- қатынаста қыңырлық, ақаулықтары бар балаларға одан арылу үшін қалай көмектесуге болады?; үлгермеушіліктің психотерапиясы; балаларды қалай сөйлетуге болады?), өзін-өзі ашу тренингі жайлы мағлұматтармен таныстырылды. «Бір күн түсіндіргеннен, бір сағаттық жұмысты көп үйрет» Ж.Ж.Руссо сөзімен әлеуметті сеніммен жекелік тәрбие құпиясын ашып, жағдайды туғызу қорытындысы, балалар өздерінің өскендерін сезініп, тек алға ұмтылатынын, ескертемін.

Жас маманның өзіндік білім алу процесі үшін қажет:

- жас мамандардың білім беру іс әрекетіне түрткісін тудыру үшін тоқтамсыз компетенттіліктің жаңаруы ретінде жағдай жасау;
- жас маманның өзіндік білім алу мақсатын анықтауында психологиялық көмек көрсету;
- маманның білім алу өтінішін қанағаттандыратындай етіп жағдай жасау, ал мекеме басшысы барлық сұранысын қадағалап, жұмыстың ұйым үшін ары қарай нәтижелі болатынын ескеру ;
- білім беру процесінің нәтижелерін топтық және жеке түрде рефлексия ұйымдастыру.

Маманның психологиялық дайындығын, педагогикалық ойлауын, профессионалды өсуін және жаңаланған іс-әрекетке мотивациялық дайындығының жоғарылауын жаңартуда қажеттіліктер құрал – жабдықтардың жеткілікті пайдалануында.

Жас маманның профессионалды өсуі және даму түрткісі ретінде, альтернативті бағасы және өзіндік бағалауы педагогтің персоналды портфолиосымен анықталады. Нағыз мұғалім болу - үлкен абырой, зор еңбек, ішкі қажеттілік және балаларға деген жалындаған махаббат. Ұстаз деген атаққа ие болудың өзі бір бақыт. Қай заманда болмасын, ұстаз үздіксіз ізденуші, ұшқыр ойлы болуы тиіс деп ойлаймын. Балабақша табалдырығын аттаған бүлдіршіндер білім тұңғиығына еркін сүңгісе, шәкірттері білім додасында қатарласынан оза шауып, оң нәтижеге қол жеткізіп жатса, бізге бұдан артық қуаныш бар ма?

Кезінде ұлы ғұламалардың бірі «Баланың бақыты жақсы тәрбиешінің қолында» деген екен. Бұл қанатты сөз ешқашан өзінің мәнін жойған емес. Сондықтан ертең ел тұтқасын ұстайтын бүгінгі жас ұрпақтың болашағы бірінші кезекте ұстаз берген білімі мен тәлім-тәрбиесіне тікелей байланысты.

Байбекова В.А., Оспанова Г.

**ПУТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ
МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. В данной статье рассмотрены пути психологического сопровождения молодых специалистов в профессиональной деятельности, виды методической помощи молодым специалистам, консультации для молодых специалистов.

Vaibekova V.A., Ospanova G.

**WAYS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF YOUNG SPECIALISTS
IN PROFESSIONAL ACTIVITY**

Annotation. This article discusses the ways of psychological support of young professionals in their professional activities, types of methodological assistance to young professionals, and consultations for young professionals.

ОӘК 372.8

Байкен Ж.Р.

№44 негізгі орта мектеп, Қарағанды қ., Қазақстан республикасы

Иманбекова Б.Б.

№54 ЖББОМ, Қарағанды қ. Қазақстан республикасы

**МЕКТЕП АЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ**

Аңдатпа. Бұл мақалада мектеп алды даярлық сыныптарда инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігі, жаңа технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары, қазіргі білім беру технологияларының қатары қарастырылған.

Мектеп алды тәрбие балаларды дамыту мәселесі ұлттық даму стратегиясымен тығыз байланысты мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып табылады. Бала – біздің болашағымыз. Олай болса, тәрбиелеу мен оқыту баланың ғана емес, еліміздің де жарқын болашағының кепілі. Ол-үздіксіз білім берудің алғашқы деңгейі. Сондықтан, тәрбиелеу мен оқытудың негізгі мақсаты-баланың жеке басының қалыптасуы мен дамуы болуы тиіс.

Мектеп алды тәрбие мен оқыту үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде қазіргі тұрақты өзгеріп тұрған әлемде табысты бейімделуге қабілетті бала тұлғасының қалыптасуы мен дамуы үшін жағдайлар жасайды. Қазіргі таңда адамзат қоғамына ғылыми жаңалықтар мен инновациялық технологиялар қаншалықты маңызды болса, баланы тәрбиелеу мен оқыту саласын заман талабына сай дамыту соншалықты уақыт сұранысын қанағаттандыратын жаңа бағдарламалармен, технологиялармен қамтамасыз ету болып отыр.

«Инновация» термині ғылымға ХІХ ғасырда енді. Ағылшын тілінен аударғанда «жаңалық енгізу», «жаңашылдық» деген ұғымды білдіреді.

Жаңа технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары:

- Балаға ізгілік тұрғысынан қарау;
- Оқыту мен тәрбиенің бірлігі;
- Баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту;
- Баланың өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту;
- Баланың танымдылық және шығармашылық икемділігін дамыту;
- Әр баланың дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу;
- Баланың оқу үрдісін сезінуі.

Қазіргі білім беру технологияларының қатарына мыналарды жатқызуға болады:

- денсаулық сақтау технологиялары;

- жобалау қызметінің технологиялары;
- зерттеу қызметінің технологиялары;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- тұлғаға бағытталған технологиялар;
- ойын технологиясы.

Ойын технологиясы

Ойын - бала өміріндегі тәрбиенің шешуші шарты. Бала өзін қоршаған ортаны, өмір сүріп отырған айналасындағы заттар мен құбылыстарды ойын арқылы түсініп, ұғынады. Әрине, тек көру, байқау арқылы емес, тікелей араласып, іс-әрекетке көшіп, нақты қарым-қатынас барысында біледі. Мұны ұғынуда ойын шешуші мәнге ие болады. Былайша айтқанда, түрлі заттар мен құбылыстарды, адамдар арасындағы қарым-қатынасты баланың білуі, сезінуі ойын негізінде жүзеге асады. Баланың таным түсінігі, іс-әрекеті ойыннан бастау алады да, оның ұшығы болашақ өмірінде жалғасын табады. Халқымыз ойындарды тек балаларды алдандыру, көңілін көтеру әдісі деп қарамай, жас ерекшеліктеріне сай олардың көзқарастарын, мінез-құлқын қалыптастыру құралы деп ерекше бағалаған. Ойынның негізгі құрлымдық элементтері мыналар: ойынның түпкі ниеті, сюжеті немесе мазмұны, ойын әрекеттері, рөлдер ойынның өзінен туатын және балалар жасайтын немесе ересектер ұсынатын ойын ережесі.

Ойынның түпкі ниеті – бұл балалардың нені және қалай ойнайтынын жалпы анықтамасы. Мысалы: «Дүкен», «Аурухана», «Ұшақтар», «Отбасы», «Балабақшасы» және тағы сол сияқты болып ойнайды.

Ойын технологиясының мақсаты:

1. Дидактикалық:

Ой - өрісін кеңейту, танымдық қабілеттерін, білімдерін қолдану, еңбек іс-әрекеттерін дамыту.

2. Тәрбиелік:

Өздігінен жұмыс жасау, ерік, адамгершілік қасиеттерін дамыту .

3. Дамытушылық:

Есте сақтау, ойлау, салыстыру, қиялдау, дұрыс шешім қабылдау.

4. Әлеуметтендіру:

Психотерапия, стресті бақылау, қарым-қатынасқа үйрену.

Ойын технологиясының функциялары:

- Баланың ойын үстінде өзін-өзі көрсете білуі.
- Баланың кез келген адаммен тіл табыса алады.
- Ойын терапиясы.
- Ойын-сауық.
- Баланың ойын барысындағы қалыпты қылықтарының диагностикалық кемшілігі.
- Баланың ойын үстіндегі іс-әрекеті.
- Адамдармен қарым-қатынасы.
- Салт-дәстүр.

Жобалау іс-әрекеті. Қазіргі таңда жобалау іс-әрекеті өзекті әрі өте тиімді әдіс, себебі ол мектепке дейінгі жасқа тән болып келетін эгоцентризмді жеңуге, іздемаздықты, интеллектуалдық инициативаны қалыптастыруға, шығармашылық қабілеттері мен коммуникативтік дағдыларды дамытуға, ересектердің көмегімен немесе өз бетінше мәселелердің шешімін анықтау қабілеттерін дамытуға ықпал жасайды.

Денсаулық сақтау технологиясы. Денсаулық сақтау технологиялары - бұл балалардың денсаулығының сақтауы және дамытуы бойынша білім беретін кеңістік жұмысының жүйесі. Денсаулық сақтау технологиялары - балалардың денсаулығын сақтау мәселесін үстірт емес, сезініп, балалардың өзіндік жеке даму ерекшеліктерін есепке алып шешу.

М. Монтессори-педагогика арқылы ерте шақтағы даму. Мария Монтессори – итальян педагогы, врач. Ақылы нашар дамыған балаларға арналған тиімді әдістерді жасай отырып, оларды дені сау балаларға да қолдануға болады деген шешімге келеді. Жүйе еркін тәрбиелеу идеясында қаланып, 3 пен 9 жасқа дейінгі балаларға арналған.

Монтессори әдістемесі балалардың арнайы дайындалған дидактикалық материалдармен сан алуан тәжірибелік іс-әрекеттерінің негізінде қаланған (текшелер, цилиндрлер, қосымшалар, түрлі формадағы жақтаулар, санағыш моншақ тізбесі және т.с.с.). Баланың дамуы мен оқуы оның физикалық сезім мүшелеріне негізделеді. Ол үш түрлі құралдар пайдаланылады: иісі бар

қораптар, түйсік үшін тақта, шу қораптары, қоңыраулар, дәм банкілері, жылы құмыралар және т.с.с.

Монтессоридің әдістемесі:

- жекеше оқытуға негізделген;
- бала қажетті құралдарды және ойының ұзақтығын өзі таңдайды;
- бала табиғи жағдайында өзінің бағытымен дамиды.

Вальдорф педагогикасы. Вальдорф педагогикасының негізін антропософияны ойлап тапқан неміс философы және педагогы Рудольф Штайнер қалаған болатын. Адамның дамуы мен білім алуы антропософиялық баяндалуында оның тән, жан және рухани салаларының сыртқы ортаның баламалы салаларымен тұтас әрекеттестік ретінде қарастырылады.

Вальдорф педагогикасының міндеті – рухани еркін тұлғаны тәрбиелеу болап табылады. Бұл жүйеде шығарамшылық заңдары табиғат заңдарынан бастау алып, адамның рухани өмірінде көрініс табады.

Коучинг технологиясы. «Coach» - «жаттықтыру, үйрету, бағыттау, фактілермен қамтамасыз ету». Коучинг пен тәлімгерліктің сипаттамасы:

Коучинг – оқудың нәтижелілік дәрежесін арттыру арқылы оны жетілдіруге мүмкіндік беретін үдеріс. Табысқа жету үшін тренерлер үдерісті білуге және түсінуге, сондай-ақ коучинг жүзеге асырылатын мән-мәтінге сәйкес келетін стильді, дағдылар мен әдістемелерді меңгеруі керек.

Тәлімгерлік– тәжірибесі аздау педагогтың білімін, ойлауын, практикалық қызметінің тиімділігін жетілдіру қарқынын арттыру мақсатында тәжірибелі педагог пен тәжірибесі аздау педагог арасында сенімді, жеке тұлғаға бағытталған қарым-қатынас орнату үдерісі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. К.Ю. Беляя «Инновационная деятельность в ДОУ» әдістемелік құралы. М. 2005ж.
2. Б.Бөрібаев, Е.Балапанов «Жаңа ақпараттық технологиялар».– Алматы, 2001.

Байкен Ж.Р., Иманбекова Б.Б.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В КЛАССАХ ПРЕДШКОЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Аннотация. В данной статье рассмотрены эффективность применения инновационных технологий в классах предшкольной подготовки, основные педагогические принципы новых технологий, ряд современных образовательных технологий.

Bayken Zh.R., Imanbekova B.B.

THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PRE-SCHOOL CLASSES

Annotation. This article discusses the effectiveness of the use of innovative technologies in pre-school classes, the basic pedagogical principles of new technologies, a number of modern educational technologies.

УДК 852.258

Балгабаева А.

КГУ «Общеобразовательная школа имени Ахмета Байтурсынулы»,
учитель химии
Бухар-жырауский район, Карагандинская область, Казахстан

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАДАНИЙ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ФОРМАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ ХИМИИ

Аннотация. В современном мире сохраняется содержание знаний о химии, и автор подчеркивает, что химия является основой научно-технического процесса и что учащиеся должны уметь применять полученные знания в жизни.

В современном мире значение химических знаний сохраняется, роль химии непрерывно возрастает, так как химия является основой научно-технического прогресса. Использование знаний и умений по химии необходимо каждому для решения практических задач повседневной жизни. Перед педагогом школы остро встала проблема развития у учеников навыков применения знаний в различных ситуациях, умение быстро адаптироваться к изменениям.

Функциональная грамотность – результат образования, который обеспечивает навыки и знания, необходимые для развития личности, получения новых знаний и достижений культуры, овладение новой техникой, успешного выполнения профессиональных обязанностей, организации семейной жизни, в т.ч. воспитания детей, решения различных жизненных проблем. Функциональная грамотность – это индикатор общественного благополучия. Высокий уровень указывает на определенные социокультурные достижения общества; низкий – является предостережением возможного социального кризиса. Поэтому для Казахстана особую актуальность приобретает исследование уровня функциональной грамотности учащихся, т.к. все эти функциональные навыки формируются именно в школе.

Функциональная грамотность учащихся по предметам естественнонаучного цикла - это уровень образованности учащихся, выражающий степень овладения ими ключевыми компетенциями, определяемых образовательным стандартом по предметам естественнонаучного цикла общего среднего образования, позволяющий эффективно действовать в учебной и вне учебной деятельности.

Поэтому для организации учебной деятельности обучающихся на уроках естественнонаучных дисциплин необходимо подобрать такие методы и педагогические технологии, которые способствуют формированию функциональной грамотности, а в частности естественнонаучной грамотности.

Формирование функциональной естественнонаучной грамотности заключается не только в прочных теоретических знаниях основ химии, но хорошо сформированных практических навыках.

Чтобы достигнуть поставленную перед собой цель, я вношу в каждый урок своеобразие. Чередуя методы и приёмы проведения уроков, уроки химии становятся интересными. Применение лабораторного и электронного (компьютер, интерактивная доска) оборудования даёт возможность увидеть учащимся те процессы, которые невозможно провести в школе. Но ещё больший восторг вызывают химические эксперименты, которые проводятся самостоятельно на уроках, и, тем более те, которые можно провести дома. Химический эксперимент – одна из особенностей в преподавании химии. Проводя демонстрационные опыты, я привлекаю внимание учащихся к своему предмету.

Очень важно вовремя заметить качественные изменения в ребенке и помочь найти себя, раскрыться. Именно в этом и заключается мое педагогическое кредо.

Возможность раскрыть себя, свои способности и возможности, учащиеся получают при самостоятельной учебной деятельности. Выполняя лабораторные и практические работы, учащиеся учатся применять свои теоретические знания на практике, а это поможет им при решении различных жизненных ситуаций.

Чтобы сделать свои уроки плодотворными, я должна повышать уровень своих знаний, то есть непрерывно заниматься самообразованием.

Пройдя курсы повышения квалификации по формированию функциональной грамотности, а так же Уровневые курсы третьего базового уровня, я научилась работать по новому. И передавать свои знания так, что бы учащиеся могли их использовать в своей жизни.

А появление оборудованного по современным требованиям кабинета, позволило сделать учебный процесс интересней и познавательнее. Изучив особенности инновационно-коммуникативных технологий, я стала их апробировать на уроках химии, а замена иллюстраций различных химических процессов, нафлеш-анимации и видеоролики, повысила интерес учащихся к предмету.

Используя на уроках презентации и флипчарты, убедилась в эффективности флипчартов, так как технологические особенности флипчартов дают возможность сделать уроки разнообразными и интересными. В связи с этим, у учащихся повышается мотивация к учению и интерес к предмету.

Особое место в химическом образовании занимает химический эксперимент, который наглядно демонстрирует различные химические процессы, происходящие в природе и проводимые в химических производствах. Используя допустимые Госстандартом и Программой

по химии реактивы, на уроках химии проводятся лабораторные, практические работы, а так же демонстрационные опыты. Для эффективности проведения лабораторных и практических работ составлены карточки-инструкции, которые не только позволяют более точно провести эксперимент, но и уменьшают временные затраты на описание эксперимента.

В наше время - время информационных технологий - бывает очень сложно уловить ту или иную информацию, а детям особенно. Учащиеся не в состоянии принять и переработать тот поток информации, который они получают в школе, Интернете; в связи с этим, традиционное преподавание уже не эффективно.

Поэтому в своей работе я ставлю несколько целей:

- пробудить интерес у учащихся не только к предмету, но и к изучаемой теме;
- активизировать учащихся на уроках биологии в приобретении знаний собственными силами;
- научить детей составлять план работы, приводить его в действие, логически выстраивать цепь добытых ими знаний, дискутировать, высказывать свою точку зрения, отстаивать и защищать ее, составлять вопросы и уметь на них отвечать;
- главная цель – это развить личность ребенка, придать ему уверенность и поднять его самооценку, а значит, и уверенность в будущем.

Для достижения поставленных перед собой целей, при проведении уроков я использую активные методы обучения. Работа в парах и группах имеет свои достоинства:

- во-первых, учащиеся обучаются сообща, учатся коммуникативному взаимодействию, обучаются обучая других;
- во-вторых, работая в группе, каждый учащийся может находиться в своей зоне ближайшего развития, а учащиеся с более высокой степенью обученности, а так же учитель могут организовать им «подмости», что бы их ЗБР расширилась.

Чтобы приучить детей к самостоятельности, умению логически мыслить, устанавливать взаимосвязь между изучаемыми темами, я использую различные методы и приёмы, требующие наблюдения, в связи с этим я даю учащимся задания на дом предусматривающие:

- проведение домашнего эксперимента,
- работу в Интернет-пространстве,
- работу с дополнительной литературой (СМИ, учебная и справочная литература).

Проведение домашнего эксперимента также влечёт за собой необходимость поиска дополнительного источника знаний, а, следовательно, активизирует познавательную деятельность, развивает интерес и в результате приведёт к повышению качества знаний.

Такие задания способствуют повышению мотивации, развитию навыков анализа, воспитанию ответственности, самостоятельности. Такие задания вовлекают в работу учащихся разной степени обученности, что важно при работе со слабоуспевающими учениками.

Формируя естественнонаучную функциональную грамотность у одарённых и сильных учащихся, я привлекаю учащихся к участию в дистанционных олимпиадах разного уровня, к участию в предметных олимпиадах, научной деятельности.

В кабинете имеются необходимые методические пособия, дидактический материал, учебная и справочная литература, коллекции по химии, реактивы, лабораторная посуда и другое лабораторное оборудование. Имеются электронные учебные программы, презентации и флипчарты к урокам. Так же имеется Уголок техники безопасности и Журнал по технике безопасности. Кроме этого, в карточках-инструкциях к выполнению лабораторных и практических работ так же содержатся правила техники безопасности, которые необходимо соблюдать при выполнении конкретной работы.

Так как естественнонаучная грамотность тесно связаны с грамотностью чтения, на своих уроках я использую алгоритмические программы, активный раздаточный материал, а также различные задачи экологического содержания. Для решения задач экологического содержания необходимо, чтобы у учащихся была сформирована математическая грамотность, поэтому, разрабатывая задачи с экологическим содержанием я консультируюсь с учителями математики, выявляя, какими математическими навыками обладают учащиеся разной степени обученности.

Так как образование не стоит на месте, а ежегодно происходят какие-то изменения, появляются новые инновационные технологии, меняются учебные программы, необходимо стремиться к повышению своего образования.

Подводя итоги своей деятельности, хочу отметить, что большое значение в организации плодотворной деятельности имеет сотрудничество учеников, учителей, родителей. Если не будет

понимания и гармонии в отношениях, учебно-воспитательный процесс не будет результативным. Достигнуть высоких результатов в изучении химии, как и любого другого предмета, можно только в случае грамотно построенного учебно-воспитательного процесса с привлечением всех его участников.

Список использованных источников:

1. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы по предметам естественнонаучного цикла. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013. – 38 с.
2. Программа повышения квалификации педагогических кадров по методам развития функциональной грамотности учащихся в рамках проведения международного исследования PISA. Естественно-научная грамотность. Рабочая тетрадь участника
3. Кайкенова Ж.К. Интерактивные формы и методы обучения государственных служащих / Учебно-методическое пособие.– Астана: 2008.с.23- 24.
4. Ермаков Д.С., Жарикова Е.А., Ленина О.Ф. Задачи с практическим содержанием на начальном этапе изучения химии. Химия в школе.- 2006, №5.- с.27-32.
5. Кендиван О. Д.-С. Практико-ориентированные задания в обучении химии.// Химия в школе. – 2009. – №8 – с.43-47.

Балгабаева А.

**ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ОРЫНДАУ
ПРОЦЕСІНДЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ БӨЙІНШЕ
ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ҚАҒИДАТТАРЫН ІСКЕ АСЫРУ**

Аңдатпа. Заманауи әлемде химия туралы білімнің мазмұны сақталады және химия ғылыми-техникалық үрдістің негізі болып табылатынын және оқушылардың алған білімдерін өмірде қолдана алу керектігі туралы автор айтып көрсеткен.

Balgabaeva A.

**IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF USING TASKS FOR THE DEVELOPMENT
OF FUNCTIONAL LITERACY IN THE PROCESS OF PERFORMING FORMATIVE TASKS
IN CHEMISTRY LESSONS**

Annotation. In the modern world, the content of knowledge about chemistry is preserved, and the author emphasizes that chemistry is the basis of the scientific and technical process and that students should be able to apply this knowledge in life.

УДК 372.8

Бекешева Р.Ж.

КГУ «Общеобразовательная школа №2, учитель физики
Шахтинска, Казахстан

РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

Аннотация. В данной статье автор показал, что основой глубокого усвоения физики является логическое мышление. Он также говорил о том, что мышление может быть всесторонне развито наряду с другими способностями.

Важнейший фактор успешного формирования прочных знаний по физике — развитие логического мышления и учебно-познавательного энтузиазма учащихся на уроках, которое достигается интеллектуальной и эмоциональной подготовкой учащихся к восприятию нового учебного материала. Последнее предполагает широкое применение системы средств обучения в условиях комплектно оборудованного кабинета физики, позволяющего учителю с наименьшей затратой времени и усилий использовать любые средства обучения в комплексе, в системе.

В процессе преподавания физики нужно вырабатывать понятийное мышление, формировать базовые интеллектуальные качества, такие, как, уровень общей культуры, кругозор, эрудиция, любознательность, критичность, дисциплинированность, самоконтроль и др.

Жизненные успехи личности во многом зависят от уровня интеллекта во всех его значениях. Способность к логическому мышлению, как и другую способность, можно целенаправленно развивать и формировать. Для этого ученик должен освоить методы и приемы рационального мышления, вырабатывать у себя привычку к мыслительной деятельности, привычку не сдаваться перед трудной задачей, а упорно искать пути ее решения. Действительное развитие логического мышления возможно лишь при направленной напряженной мыслительной деятельности. Для этого нужно включать элементы занимательности, игровые моменты, применять разнообразные методы и приемы занятий, подбирать задачи с интересным содержанием. Задания символично-графического типа предназначаются для формирования умений и навыков применения теоретического материала при решении задач, для повторения и закрепления материала, для ее систематизации и обобщения. К комбинированным логическим тестам относятся задания, содержащие как вербальную версию, так и символично-графическую. Такие упражнения требуют не только наблюдательности, но и умения устанавливать необычные связи между объектами [3,7].

При формировании новых знаний и способов действий возможно использование различных методов исследования: экспериментального, теоретического, аксиоматического, описания. Любое исследование начинается с постановки проблемы, выдвижения гипотезы. В разработке предлагается технология выдвижения гипотезы на примере конкретного урока. Умение выдвигать гипотезу способствует отработке умения анализировать, сравнивать, синтезировать, формирует мыслительные операции: абстрагирование, обобщение, конкретизация. Это возможно, как на индуктивном, так и на дедуктивном уровне движения мысли от незнания к знанию. В процессе проблемного познания формируются понятия, суждения, делаются умозаключения и проводятся аналогии. Форма организации работы учащихся при этом может быть различной, она зависит от изучаемой темы, уровня развития ребят, степени подготовленности их к самостоятельной деятельности. Если учащимся самим трудно осуществить процесс “построения” гипотезы, то это делает учитель, проводя их сам через все этапы познания, учащиеся в этом случае привлекают лишь к разрешению отдельных частных вопросов.

В более подготовленном классе или по мере формирования соответствующих умений педагог уже может системой целенаправленных заданий и вопросов подвести самих школьников к формированию гипотезы, ее обоснованию и доказательству. Преимущество проблемного метода в том, что он учит всех учащихся мыслить; многие активно участвуют в выдвижении, в проверке гипотез, высказанных одноклассниками. Те, которые предложили неверные идеи, имеют возможность убедиться в своих ошибках, а все — подискутировать, аргументировано отстаивая свою точку зрения. Таким образом, проблемный метод способствует не только развитию мышлению, но гибкости мышления школьника как необходимого компонента для творческой деятельности, поскольку помогает вырабатывать критический подход и умение вести диалог [1]. Для системы работы учителя по активизации познавательной деятельности учащихся в обучении очень важно иметь в виду, что в мыслительной деятельности можно выделить три уровня: уровень понимания, уровень логического мышления и уровень творческого мышления. Понимание — это аналитико-синтетическая деятельность, направленная на усвоение готовой информации, сообщаемой книгой или учителем. В ходе изложения нового материала учитель не только сообщает новые факты, он анализирует результаты опытов, строит теоретические доказательства, выводит новые следствия.

Его изложение может включать абстрагирование, обобщение, сравнение, классификацию, определение и т.д. Все мыслительные операции (анализ, синтез, абстракция, обобщение), приемы умственной деятельности (сравнение, классификация, определение), приемы логических доказательств в ходе объяснения материала учитель выполняет сам. Перед учащимися стоит более простая задача: проследить за ходом и результатами проводимого учителем анализа, синтеза, обобщения, сравнения и т.д., проследить за логичностью, непротиворечивостью, доказательностью вывода. Все это требует от учащихся определенных умственных усилий, определенной аналитико-синтетической деятельности. Умственная активность нужна также и при изучении текста. Необходимо выделить главную мысль параграфа, проследить за убедительностью ее обоснования, уяснить логику рассуждений, последовательность и этапы вывода формулы, соотнести конкретные примеры и факты с доказываемым положением и т.д. Так как объяснения учителя бывает обычно рассчитано на уровень конкретного класса, а в учебнике этого сделать не возможно, то, как правило, усвоение текста учебника требует от учащихся больших усилий, чем усвоение объяснения учителя.

Глубокое понимание учащимися сообщаемого материала есть условие усвоения ими знаний и одновременно школа развития их мышления, их познавательных способностей. Именно в процессе понимания ученик усваивает опыт проведения логических рассуждений, анализа, синтеза, абстракции и обобщения, опыт выполнения различных умственных действий (сравнения, противопоставления, сопоставления, классификации, определение и т.д.). Повторяя рассуждения учителя и учебника, подражая им, ученик осваивает приемы мыслительной деятельности. Поэтому глубокое понимание материала учащимися является предпосылкой самостоятельного решения ими познавательных задач, является первой ступенью их познавательной активности. Система работы по активизации познавательной деятельности, прежде всего, должна включать в себя систему приемов, направляющих мыслительную деятельность учащихся в процесс восприятия ими материала, излагаемого учителем или в книге. Необходимо также иметь четкое представление о том, какие приемы объяснения материала обеспечивают наиболее глубокое усвоение и способствуют всестороннему развитию мышления учащихся. Очевидно, выбор приемов объяснения определяются уровнем развития учащихся и характером излагаемого материала, так как к изложению физических теорий, законов, понятий могут быть предъявлены различные методологические требования [6,9].

Логическое мышление. Под логическим мышлением понимается процесс самостоятельного решения познавательных задач. На этом уровне познавательной деятельности учащиеся должны уметь самостоятельно анализировать изучаемые объекты, сравнивать их свойства, сравнивать результаты отдельных опытов, строить обобщенные выводы, выполнять классификацию, доказательства, объяснения, выводить формулы, анализировать их, выявлять экспериментальные зависимости и т.д. Поэтому учитель, организуя мыслительную деятельность учащихся на данном уровне, должен подбирать учащимся такие задания, которые предусматривали бы выполнение одного из указанных умственных действий или их различную совокупность. Чем больше самостоятельных действий должны совершить учащиеся при выполнении задания, тем оно сложнее. Чтобы обучение в максимальной степени способствовало развитию учащихся, предлагаемые учителем задания должны несколько опережать их уровень развития. Как понимание, так и логическое мышление представляют собой аналитико-синтетическую деятельность, однако между ними есть существенные различия по их источнику, дидактической функции и субъективному переживанию. В процессе мышления ученик самостоятельно приходит к новым выводам. В процессе понимания он уясняет смысл и непротиворечивость вывода, сделанного учителем. При понимании происходит осмысление и усвоение готового сообщения, при мышлении выводится новое знание. Понимание и субъективно представляется иначе, чем логическое мышление.

Суть понимания — в узнавании, осознании, уяснении и фиксации в сознании чего-то нового в том, что воспринимается, усваивается. Различие мышлением и пониманием огромно. Ученику гораздо легче проследить за логичностью вывода, его доказательностью, чем получить этот вывод на основе собственной аналитико-синтетической деятельности. Творческое мышление. Согласно современным воззрениям процесс научного творчества совершается в три этапа. Этап характеризуется возникновением (в ходе познания или практической деятельности) проблемной ситуации, первоначальным анализом ее и формулировкой проблемы. Этап творческого процесса — это поиск пути решения проблемы. Этот поиск совершается в ходе детального анализа проблемы на основе имеющихся знаний. В случае необходимости знания об изучаемом объекте исследования можно пополнить, изучая соответствующую литературу или выполняя необходимые экспериментальные исследования [4,8]. Часто принцип решения находят чисто логически, строго доказательно.

Иногда объект исследования познан недостаточно, а знания о нем не только неполны, но и противоречивы. В этом случае доказательно вывести принцип решения возникшей проблемы не удастся. На помощь приходит интуиция. Этап творческого познания — этап противоречия найдено (или угадано) принципа решения проблемы и его проверка. На этом этапе принцип решения реализуется в виде отдельных результатов творчества: решение новой задачи, обоснований и разработка конструкций, теорий и т.д. Полученные результаты проверяют экспериментально, согласуют с другими теоретическими данными и т.д. Рассмотренная структура творческой деятельности позволяет выделить существенные черты творческого мышления. Для творческого мышления характерны не только развитость логического мышления, обширность знаний, но и гибкость, критическое мышление, быстрота актуализации нужных знаний,

способность к высказыванию интуитивных суждений, решению задач в условиях полной детерминированности. В учебном процессе к творческим целесообразно отнести все те задания, принцип выполнения которых не указан, а часто и не известен учащимся явно. Он должен быть сформулирован ими самостоятельно, в ходе анализа задания, на основе имеющихся знаний и накопленного опыта при решении нестандартных задач. Выделенные три условия мыслительных деятельности могут быть положены в основу системы работы учителя по активизации познавательной деятельности учащихся. Исходным моментом в этой работе должно быть обеспечение глубокого понимания учащимися учебного материала, излагаемого учителем или в книге (I уровень). Лишь на фоне систематической работы, обеспечивающей глубокое понимание учащимися материала, могут применяться различные приемы и задания, требующие от учащихся самостоятельного решения познавательных задач урока на II и III уровнях познавательной активности (т. е. на основе логического или творческого мышления).

Для развития логического мышления учащимся в процессе обучения необходимо предоставлять возможность самостоятельно проводить анализ, синтез, обобщения, сравнения, строить индуктивные и дедуктивные умозаключения и т.д. Такая возможность предоставлять учащимся при ведении урока методом беседы. Однако следует отметить, что не всякая беседа активизирует познавательную деятельность учащихся, способствует развитию их мышления. Иногда учитель задает учащимся вопросы на воспроизведение ранее усвоенных знаний. Например, перед введением понятия центростремительного ускорения учитель ставит перед учащимися ряд вопросов для воспроизведения того материала, на который будет опираться объяснение: что такое ускорение? Что характеризует ускорение? В каких единицах измеряется ускорение? Что можно сказать об ускорении равнопеременного движения? Такая вводная беседа необходима, она подготавливает базу для усвоения нового материала. Но все вопросы ее обращены лишь к памяти учащегося и требует воспроизведение уже известных знаний. Она проводится на низком уровне познавательной деятельности учащихся. Их активность (поднятие руки, желание ответить) носит внешний характер и не характеризует напряженной умственной деятельности. Надо отметить, что, к сожалению, в практике преподавания вопросы, требующие от учащихся воспроизводящей деятельности, часто преобладают. Активизация познавательной деятельности, таким образом, определяется не самим методом беседы, а характером задаваемых вопросов. Беседа активизирует познавательную деятельность, если вопросы рассчитаны на мышление учащихся, их аналитико-синтетическую деятельность, если они направлены на получение индуктивного или дедуктивного вывода. Такая беседа подводит учащихся к новому знанию. При индуктивном введении нового материала учитель ставит вопросы, направленные на то, чтобы учащиеся самостоятельно в ходе анализа выделили общие черты наблюдаемых объектов и пришли к обобщению [2,5].

При дедуктивном выводе нового знания или при теоретическом пояснении экспериментально установленного факта учитель, обрисовав существенные черты рассматриваемой модели, включает учащихся в мысленный эксперимент и предлагает им предсказать те изменения, которые будут наблюдаться в ходе его. Развитие мышления учащихся в ходе эвристической беседы зависит от искусства учителя задавать вопросы. Вопросы могут быть очень детальными. Ответы на такие вопросы не требуют от учащихся пытливости мысли, серьезной и вдумчивой работы ума. В практике обучения эвристическая беседа, кроме вопросов, рассчитанных на мыслительную деятельность логического уровня, может включать (и часто включает) вопросы и задания, требующие от учащихся высказываний интуитивного характера (догадки, выдвижения возможных предположений и т.д.). Эти частично-поисковые задания придают эвристической беседе совершенно иной, исследовательский характер. По уровню своего воспитательного воздействия эвристическая беседа с элементами исследования приближается к проблемной беседе. Обучение физике в основной школе направлено на ознакомление с физическими явлениями и методами научного познания природы, на формирование на этой основе представлений о физической картине мира. На уроках физики учащиеся должны научиться наблюдать природные явления, использовать измерительные приборы для изучения физических явлений, представлять результаты измерений с помощью таблиц и графиков, выявлять зависимости между физическими величинами, применять полученные знания для объяснения природных явлений и принципов действия технических устройств, для решения практических задач повседневной жизни и обеспечения безопасности жизнедеятельности. Процесс обучения физике должен быть ориентирован на развитие логического мышления,

познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей учащихся, на формирование умений самостоятельно приобретать новые знания.

Изучение физики должно внести свой вклад в воспитание учащихся путем формирования убежденности в познаваемости окружающего мира, в необходимости разумного использования достижений науки и технологий для дальнейшего развития человеческого общества, а также в воспитание уважения к творцам науки и техники как к важным участникам процесса создания общечеловеческой культуры.

Список использованных источников:

1. Айдагулов Р. И. Решение задач на различных этапах урока. // Физика в школе. - 1980. - № 6. - с. 40.
2. Бедшакова З. М. О соответствии методов обучения физике содержанию учебного материала. // Физика в школе. - 1983. - № 5. - с. 55.
3. Гакаев Р.А., Иразова М.А. Образовательные технологии на уроках географии в условиях современной школы. Образование и воспитание. 2015. № 3(3). С.4–7. 4. Гакаев Р.А. Статистические методы освоения географических дисциплин бакалавров по направлению подготовки «География». Педагогика высшей школы. - 2015. - № 2 (2). - с. 31–35.
5. Гакаев Р.А., Гайсумова Л.Д. Типы уроков географии и особенности их структуры. Школьная педагогика. - 2015. - № 2(2). - с. 19–22.
6. Сатуева Л.Л., Баудинова Б.Л., Магомедова З.Б., Гакаев Р.А. Территориальные аспекты развития системы общего образования Чеченской Республики. В сборнике: Научные работы, практика, разработки, инновации 2013 года. Сборник научных докладов. Sp. z o. o. «Diamond trading tour». Warszawa, - 2013. - с. 51–53.

Бекешева Р.Ж.

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУДЫ ДАМУЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада автор физика пәнін терең меңгерудің негізі факторы логикалық ойлау болып табылатындығын көрсеткен. Сонымен қатар ойлау қабілетін басқа қабілеттермен қатар жан-жақты дамытуға болатындығы туралы айтқан.

Bekesheva R.Zh.

DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING IN PHYSICS LESSONS

Annotation. In this article, the author has shown that the basis for deep learning of physics is logical thinking. He also talked about how thinking can be comprehensively developed along with other abilities.

УДК 37.02

Бельгибаева К.З.

КГУ Областной детский дом «Таңшолпан», воспитатель
Караганда, Казахстан

**РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ВОСПИТАННИКОВ
ЧЕРЕЗ КРУЖКОВУЮ РАБОТУ**

Аннотация. В статье рассказывается об одной из главных целей педагогической теории и практики современности - как развивать творческую личность. Точно так же есть много примеров того, как ребенок может быть умным, если у него хорошая рука.

«Именно творческая деятельность человека делает его существом, обращённым к будущему, созидаящим его и видоизменяющим своё настоящее».

Л.С. Выготский

Формирование творческой личности - одна из важных задач педагогической теории и практики на современном этапе. Эффективней начинается её развитие с дошкольного возраста. Как говорил В. А. Сухомлинский: «Истоки способностей и дарования детей на кончиках пальцев. От пальцев, образно говоря, идут тончайшие нити-ручейки, которые питает источник творческой мысли. Другими словами, чем больше мастерства в детской руке, тем умнее ребёнок».

Комплексно-системный подход к воспитанию творческой личности охватывает широкий круг вопросов, относящихся к проблемам эстетического и нравственного воспитания. Единство идейно-мировоззренческого, духовного и художественного развития является неотъемлемым условием становления личности подрастающего человека, разносторонности и гармоничности ее развития. Ценность творчества, его функции, заключаются не только в результативной стороне, но и в самом процессе творчества.

Наш век требует от личности большого творчества, поиска, познаний. Именно театр, музыка и движение формируют у ребенка свободу в творческом мышлении, дают возможность импровизировать, отдавая взамен ребенку эмоциональные реакции – радость, удовольствие. Музыка, театр и движение помогают воспитывать детей, дают возможность познать мир. Так, выдающиеся педагоги Л.С. Выготский и Н.А. Ветлугина считали, что детей следует как можно раньше побуждать к выполнению творческих заданий.

Кружковая деятельность в процессе обучения формирует у воспитанников Детского дома ряд качеств, которые в конечном итоге положительно скажутся на характере воспитания. Практика убеждает, что для формирования богатого внутреннего мира воспитанников Детского дома надо выбирать такие приемы и способы побуждения к активной творческой деятельности, которые раскрывают перед ним заманчивую перспективу преодоления трудностей, развитие творческого мышления.

Одно из первых педагогических требований, предъявляемых к процессу обучения с точки зрения творческого мышления, состоит в том, чтобы ни в коем случае не подавлять индивидуальность воспитанника. Часто встречаются педагогические ситуации, когда воспитанников, высказав догадку или предположение, не могут их логически обосновать. Тем не менее, их необходимо поощрить за попытку использовать интуицию и направить на дальнейший логический анализ выдвинутой идеи.

Для того чтобы у воспитанников Детского дома развивался творческий потенциал, необходимо формировать у них уверенность в своих силах, веру в способность решать творческие задачи. Тот, кто не верит в себя, уже обречен на неуспех. Разумеется, эта вера должна быть обоснованной.

Необходимо также всемерно стимулировать стремление воспитанников Детского дома к самостоятельному выбору целей, задач и средств их решения. Человек, не привыкший действовать самостоятельно, брать на себя ответственность за принятое решение, теряет способность к творческой деятельности. Следует в разумных пределах поощрять склонность к рискованному решению задач.

Развивать воображение и не подавлять склонность к фантазированию, даже если оно иногда граничит с выдаванием выдумки за истину. Особенно это касается начальных этапов обучения.

Шире применять проблемные методы обучения, которые стимулируют установку на самостоятельное или с помощью педагога открытие нового знания, усиливают веру учащегося в свою способность к таким открытиям. Как показывает практика, знания, полученные с помощью проблемных методов обучения, не оказывают такого тормозящего влияния на творчество, как это свойственно знаниям, полученным с помощью более традиционных методов.

Весьма полезным для развития творческого мышления является обучение специальным эвристическим приемам решения задач различного типа. Именно эвристическое образование, направленное на открытие, актуализацию ресурсов развития личности, утверждение смысло-жизненных мотивов, формирование креативных установок деятельности и т.д., способствует рождению творческой индивидуальности субъектов воспитания и обучения, выполняет главное предназначение образования.

Для формирования творческого потенциала воспитанников Детского дома на занятиях трудового обучения, как правило, используются различные практические методы обучения, которые классифицируются по типу познавательной деятельности:

- репродуктивный (объяснительно - иллюстративный);
- воспроизводящий;
- проблемное изложение;
- частично поисковый (эвристический);
- исследовательский.

Деятельность может быть репродуктивной, исполнительской или творческой.

Репродуктивная деятельность предшествует творческой, поэтому игнорировать ее в обучении нельзя, как нельзя и чрезмерно увлекаться ею. Репродуктивный метод должен сочетаться с другими. Он основан на получении информации, которую ученик анализирует,

самостоятельно прибегая к частично-поисковому методу. В ходе этого анализа возникают проблемные ситуации, решение которых может привести к исследованию.

В практике работы лучше всего методы обучения использовать комплексно, что повысит надежность усвоения информации, сделает учебный процесс более эффективным, а, следовательно, и творческим. В настоящее время определен ряд эффективных методов, использование которых в определенной системе позволяет развивать творческие способности учащихся и пробуждать их интерес к труду.

Развитие творческих способностей воспитанников Детского дома средствами кружковой деятельности – одна из основных целей работы педагогического коллектива. Организуя работу по развитию творческих способностей детей, воспитанников нашего Детского дома, было решено уделить большое внимание театру, музыке и ритмике, которые способствуют коррекции личности, ее раскрепощению. Перед ребенком ставятся задачи воплощения того или иного образа, при этом используется не только пантомима, но и язык жестов и мимики.

Воспитание ребёнка через творчество в условиях театра – уникальное средство, особенно если речь идёт о детях-сиротах и детях, оставшихся без попечения родителей. Дети попадают в Детский дом с неустойчивой психикой, неспособностью к обучению, у них, как правило, бедный словарный запас, они не уверены в своих силах, испытывают трудности в общении с окружающими, отсутствуют либо не определены жизненные и профессиональные перспективы, не развиты природные задатки. Единственная возможность научить ребенка жить в существующих условиях — создать ему условия для полного овладения своими собственными способностями, условия для успешного развития творческой активности является, развития творческой активности детей. Для этого необходимо наличие как объективных, так и субъективных условий.

Театр – одно из самых ярких эмоциональных средств, формирующее творческие способности детей. Он воздействует на воображение ребенка словом, образом, изобразительными средствами, музыкой и т.д. К этому следует добавить, что дети уже в самом раннем возрасте склонны к творческой деятельности, к познанию мира через творческое его осмысление. И пусть ребенок не станет артистом, но через театр он научится без лишнего труда понимать человеческие взаимоотношения, по достоинству будет ценить искренность, доброту, честность и всегда отдавать себе отчет в том, что такое хорошо, а что такое плохо.

Особое влияние театр Детского дома оказывает на новичков, детей, недавно попавших сюда и испытывающих психологическое напряжение. Занятия в театре ускоряют время их адаптации к изначально непривычным для них условиям повседневной жизни.

Для наших школьников театр становится как бы моделью семьи, и они любят близко общаться с героями сказок, которых считают едва ли не реальными существами. А в сказке порой все также, как и в жизни: ведь на наших занятиях возникает столько самых разных ситуаций!

Поэтому мы считаем, если удалось воспитать личность с осознанным отношением к себе, другим, обществу, Родине и т.д., личность с активной жизненной позицией, умеющую строить жизненную перспективу, конструктивно решать конфликты, умеющую взаимодействовать с окружающими, – то можно смело прогнозировать успешную социальную адаптацию такой личности. Комплексное развитие способствует как более полному выявлению творческих сил человека, так и развитию его фантазии, воображения, артистизма, эмоций, интеллекта, то есть развитию универсальных человеческих способностей, важных для любых сфер деятельности, развитию творчества.

В заключение хотелось бы поделиться выработанными нами практическими рекомендациями для развития творческих способностей учащихся:

1. Прежде всего, необходимо создать микроклимат и условия для естественного «вращения» и созревания уникальной растущей личности ребенка, ее самоактуализации.
2. Необходимо развивать совместную творческую деятельность учащихся и учителя при помощи диалогового принципа общения.
3. Следует активно применять игровой метод обучения как фактор заинтересованной, непринужденной обстановки на уроке творческого типа.
4. Необходимо внедрение тематического принципа, который позволял бы объединить различные виды искусства в единое целое.

Таким образом, процесс активизации творческой деятельности учащихся во многом зависит от установки самого учителя на созидание, творчество во всех видах педагогической деятельности. Ведь ребенок изначально наделен способностью к творчеству и созиданию, важно лишь эту способность развивать и направлять.

Бельгибаева К.З.
ҮЙІРМЕ ЖҰМЫСЫ АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада қазіргі таңдағы заманауи заманда педагогикалық теория мен тәжірибенің негізгі мақсаттарының бірі – шығармашылық тұлғаны қалай дамыту керектігі туралы айтылған. Сол сияқты баланың қолы ісмер болса, ол бала ақылды болады деген қағидаға көп мысалдар келтірілген.

Belgibaeva K.Z.
DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES
THROUGH GROUP WORK

Annotation. The article describes one of the main goals of modern pedagogical theory and practice - how to develop a creative personality. Likewise, there are many examples of how a child can be smart if they have a good hand.

УДК 258.47.00

Бильдинов М.С.
КГУ «Общеобразовательная школа №61»,
учитель физической культуры
Караганда, Республика Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ В СФЕРЕ
ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. В статье раскрывается создание целостного представления о сути и специфике, закономерностях педагогики в области физической культуры, а также описаны пути формирования элементарных навыков анализа педагогических ситуаций, подбора оптимальных вариантов решения актуальных педагогических задач, способствование самосознанию своих возможностей в осуществлении учебно-воспитательной деятельности по предмету «Физическая культура».

Приоритетная задача современной казахстанской образовательной политики – создание условий для высокого качества образовательного процесса на основе сохранения его фундаментальности и соответствия перспективным потребностям личности, общества и государства. Система образования способна конкурировать с системами образования передовых стран. При этом необходима глубокая и всесторонняя модернизация образования с выделением необходимых для этого ресурсов и созданием механизмов их эффективного использования. Решение важнейшей социальной задачи формирования у школьников здорового образа жизни и устойчивых здоровых привычек, а также сознательного отношения к собственному здоровью и физической подготовленности должно осуществляться за счет новых подходов в системе физкультурного образования.

Важнейшей составляющей педагогического процесса становится личностно-ориентированное взаимодействие учителя и ученика. Особую роль отводят духовному воспитанию личности, становлению нравственного облика человека. В основу образовательной системы в качестве генеральной идеи положено гуманистическое мировоззрение, предусматривающее формирование таких качеств личности, как сознание природы и человека в их единстве, отказ от авторитарного, мифологического стиля мышления, терпимость, склонность к компромиссу, уважительное отношение к чужому мнению, иным культурам, ценностям и верованиям. Решение этой задачи тесно связано с проблемой технологизации образования. Увеличивается роль науки в создании педагогических технологий, адекватных уровню общественного знания. Вводится новое понимание педагогической технологии. Как известно, в образовании провозглашен сегодня принцип вариативности, который дает возможность педагогическим коллективам учебных заведений выбирать и конструировать педагогический процесс по любой модели, включая авторские. В этом направлении идет и прогресс образования:

разработка различных вариантов его содержания, использование возможностей современной дидактики в повышении эффективности образовательных структур; научная разработка и практическое обоснование новых идей и технологий.

В основе педагогической технологии лежит идея полной управляемости педагогическим процессом, его проектирование и возможность анализа путем поэтапного воспроизведения. Сущность педагогической технологии состоит в том, чтобы, опираясь на постоянную обратную связь, гарантировать достижение четко поставленных целей [1]. Поэтому технология постановки целей становится важнейшим исходным условием педагогической технологии. Приведем наиболее существенные признаки педагогических технологий:

1. Технология разрабатывается под конкретный педагогический замысел, в основе ее лежит определенная методологическая, философская позиция автора.

2. Технологическая цепочка педагогических действий, операций, коммуникаций выстраивается строго в соответствии с целевыми установками, имеющими форму конкретного ожидаемого результата.

3. Технология предусматривает взаимосвязанную деятельность учителя и учащихся (на договорной основе) с учетом принципов индивидуализации и дифференциации, оптимальной реализации человеческих и технических возможностей, диалогического общения.

4. Элементы педагогической технологии должны, с одной стороны, быть воспроизводимы любым учителем, а с другой — гарантировать достижение планируемых результатов (государственного стандарта) всеми школьниками. Урок физической культуры обладает особенностями, обусловленными возрастными возможностями учащихся разных классов, содержанием учебных программ, комплексностью решения педагогических задач, местом каждого урока в ряду других общеобразовательных уроков и в режиме учебного дня. Все это указывает на необходимость соблюдения ряда требований к его организации и проведению.

К основным требованиям по организации и проведению урока физической культуры относятся следующие:

1. Четкость постановки целей и задач. В ходе организации учебной деятельности на уроке преподаватель обеспечивает не только овладение двигательными умениями и навыками, развитие основных двигательных способностей, усвоение обязательного минимума знаний по физической культуре, но и содействует воспитанию личностных качеств учащихся (смелость, настойчивость, коллективизм и т.д.). Формулировки задач урока, как правило, предельно конкретны, лаконичны, учитывают состав учащихся, их возраст, физическое развитие и подготовленность, обеспечивают преемственность предыдущих занятий с последующими и с возможно большей определенностью отражают планируемые конечные результаты. Оптимальное количество задач, решаемых на одном уроке, не более 2-3.

2. Соответствие состава учебного материала учебной программе и характеру поставленных задач. Вне программный материал может использоваться лишь с целью индивидуализации обучения.

3. Целесообразный подбор средств и методов обучения с учетом дидактической цели и задачи урока. Ни одна дидактическая цель или задача не может быть успешно решена без заранее обдуманного отбора учебного материала с учетом конкретных особенностей темы, с одной стороны, и достигнутого уровня подготовленности, возрастно-половых особенностей учащихся, с другой.

4. Тесная связь уроков с предыдущими и последующими. Каждый урок имеет преемственную связь по направленности педагогических задач, содержанию учебного материала, объемам и интенсивности нагрузок с последующими и предыдущими уроками.

5. Сочетание фронтальной, групповой и индивидуальной работы. Учебный процесс становится эффективным только при условии учета индивидуальных особенностей занимающихся и учебного материала.

6. Постоянное видоизменение содержания урока, методики его организации и проведения. Разнообразие содержания, методики и процессуального обеспечения урока способствует формированию интереса у учащихся к занятиям физическими упражнениями и побуждает их к активной деятельности.

7. Обеспечение травмобезопасности урока. Повышенная травмоопасность урока физической культуры обусловлена тем, что его специфическим содержанием является разнообразная двигательная деятельность на гимнастически снарядах, со снарядами и без снарядов.

Неправильная организация учебно-воспитательного процесса может привести к различным травмам учащихся (ушибы, вывихи, сотрясения, переломы и др.). Хорошо продуманная организация урока, приемы и способы помощи и страховки, особое внимание, уделяемое упражнениям с повышенной травмоопасностью (соскоки с гимнастических снарядов, лазание по канату, метание гранаты и др.), позволяют исключить травмирование на уроках.

8. Постоянный контроль за ходом и результатами учебной деятельности учащихся. На каждом уроке обеспечивается оперативное управление деятельностью учащихся. Оно осуществляется на основе анализа и оценки выполнения учебных заданий и реакции организма на нагрузки с учетом субъективных ощущений занимающихся [2].

Формирование инновационных технологий предполагает использование определенных критериев, которые позволяют судить об эффективности того или иного нововведения. Основным критерием инноваций является новизна, имеющая равное отношение к оценке как научных педагогических исследований, так и передового педагогического опыта. Результативность как критерий инновации означает определенную устойчивость положительных результатов в профессиональной деятельности учителей. Использование личностно ориентированного подхода, так же как и дифференцированного и индивидуального подходов, является неременным условием эффективного решения образовательных, оздоровительных и развивающих задач физического воспитания. Разрабатываемые личностно ориентированные технологии предусматривают распределение занимающихся физическими упражнениями на типологические группы для более объективного учета индивидуальных и групповых особенностей школьников. Критериями для подобного распределения могут быть: пол, медицинская группа, уровень физической подготовленности, тип телосложения, морфотип, тип нервной системы, психотип, генотип (предрасположенность к определенному виду физической активности), вид спорта, направленность занятий.

Частные технологии физкультурно-спортивной деятельности, влияющие на физическое воспитание и оздоровление школьников, представляют собой реализацию следующих технологий диагностики психофизического состояния школьников: физического развития; физической подготовленности; физической работоспособности; психического здоровья; социального благополучия; физкультурно-спортивных потребностей, мотивов и интересов; уровня физкультурно-спортивной активности; образа жизни и стиля поведения.

Содержательный признак классификации инновационной деятельности в системе физического воспитания и оздоровления школьников средствами физического воспитания позволяет сформировать следующую классификацию, которая свидетельствует о том, что действуют технологии: адаптивной физической культуры; здоровье сбережения средствами физического воспитания; здоровье формирования средствами физического воспитания; спортизированного физического воспитания; спортивно-валеологического воспитания; формирования спортивной культуры личности; комплексного развития физических качеств; оздоровительной физической подготовки; профилактики вредных привычек; обучения основам здорового образа жизни; привлечения к активным занятиям физическими упражнениями [3].

Важнейшее значение имеет технология «Оздоровительной физической подготовки», которую можно представить в виде следующих этапов:

- первый этап - регулярное выполнение физических упражнений, способствующее закреплению привычки к занятиям и получению от них удовольствия;
- второй этап - занятия физической подготовкой, позволяющие освоить критерии ее оздоровительной ценности и ставить реальные индивидуальные цели;
- третий этап - выполнение персональных образцов физических упражнений, направленное на выбор индивидуального вида двигательной деятельности и ее оценку;
- четвертый этап - самооценка собственной физкультурно-спортивной активности, связанная с тестированием своей физической подготовленности и интерпретацией результатов выполнения тестов;
- пятый этап - решение своих проблем и осуществление их решений, которое лежит в основе планирования индивидуальной программы и потребления в этих целях необходимой информации.

Инновационные технологии в использовании оптимальных способов обучения предполагают создание проблемных ситуаций в осуществлении двигательной деятельности школьников. Совершенствование применения педагогических средств связано с созданием ситуаций успеха в физкультурно-спортивной активности [4]. Применительно к формированию физической культуры учащихся реализуются требования к процессу физкультурного

образования, оцениваются результаты учебно-воспитательного процесса, совершенствуется содержание основного и дополнительного физкультурного образования, реализуются современные формы организации двигательной деятельности, повышается эффективность профессиональной деятельности педагога, осуществляется массовое привлечение школьников к активным занятиям физическими упражнениями

Список использованных источников:

1. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, - 2020.

2. «Руководство для учителя» /Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2016 <https://oqi-zaman.kz/?p=24360>

3. Методические рекомендации по изучению предмета «Физическая культура» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018.

4. Бальсевич В.К. Актовая речь. Перспективы модернизации современных образовательных систем физического воспитания на основе интеграции национальной физической и спортивной культуры. - М.: Теория и практика физической культуры, 2002.

Бильдинов М.С.

**ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САЛАСЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ИННОВАЦИЯЛАР**

Аңдатпа. Мақалада дене шынықтыру саласындағы педагогиканың мәні мен ерекшеліктері, заңдылықтары туралы тұтас идея құру туралы айтылады, сонымен қатар педагогикалық жағдаяттарды талдау, оңтайлы нұсқаларын таңдау кезінде қарапайым дағдыларды қалыптастыру жолдары сипатталған. «Дене шынықтыру» пәні бойынша оқу іс-әрекетін жүзеге асыруда өзінің мүмкіндіктерін сезінуге ықпал ете отырып, шұғыл педагогикалық мәселелерді шешу қарастырылады.

Bildinov M.S.

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES AND INNOVATIONS IN THE FIELD
OF PHYSICAL EDUCATION**

Annotation. The article reveals the creation of a whole idea of the nature and specifics, laws of pedagogy in the field of physical culture, and also describes the ways of forming elementary skills of analyzing pedagogical situations, selecting optimal solutions to current pedagogical problems, capable of self-awareness of their capabilities in the implementation of educational activities on the topic «Physical culture».

УДК 37.02

Василевская Р.В.

КГУ «Общеобразовательная школа №61», заместитель директора по УВР
Караганда, Республика Казахстан

**РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ
В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ**

Аннотация. В статье рассмотрены теоретические и научно-методические основы формирования функциональной грамотности учащихся в современной системе среднего образования, а также пути реализации основных положений теоретического исследования на практике.

На современном этапе развития системы общего образования возникла острая необходимость в качественно иной подготовке педагога, ориентированного на развитие у учащихся готовности самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозировать их возможные последствия, способного к сотрудничеству, отличающегося мобильностью, динамизмом, конструктивностью, обладающего развитым чувством ответственности за судьбу страны. Управление процессом формирования функциональной грамотности учащихся в образовательных учреждениях предполагает:

- полное овладение учителем фундаментальными знаниями пофункциональной грамотности;
- понимания функциональной грамотности как целостной системы, развитие которой обеспечивается опорой на субъектный опыт учащихся;
- знания новых составляющих функциональной грамотности учащихся (коммуникативной грамотности, компьютерной грамотности, экологической грамотности, экономической грамотности, правовой грамотности и др.) и освоения технологий по их формированию [1].

В эпоху Интернета и электронных средств хранения информации формальные знания человека перестает быть значимым капиталом. Современное информационное общество формирует новую систему ценностей, в которой обладание знаниями, умениями и навыками является необходимым, но далеко не достаточным результатом образования. От человека требуются умения ориентироваться в информационных потоках, осваивать новые технологии, самообучаться, искать и использовать не достающие знания, обладать такими качествами, как универсальность мышления, динамизм, мобильность. Идея компетентного подхода – один из ответов на вопрос, какой результат образования необходим личности и востребован современным обществом. Формирование компетентности учащихся является на сегодняшний день одной из наиболее актуальных проблем образования, а компетентный подход может рассматриваться как выход из проблемной ситуации, возникшей из-за противоречия между необходимостью обеспечивать качество образования невозможностью решить эту задачу традиционным путем за счет дальнейшего увеличения объема информации, подлежащей усвоению. Речь идет о компетентности как о новой единице измерения образованности человека, при этом внимание акцентируется на результатах обучения, в качестве которых рассматривается не сумма заученных знаний, умений, навыков, а способность действовать в различных проблемных ситуациях.

В рекомендациях ЮНЕСКО о международной стандартизации статистики образования функционально грамотным считается человек, который «...может участвовать во всех видах деятельности, в которых грамотность необходима для эффективного функционирования его группы и общины которые дают ему также возможность продолжать пользоваться чтением, письмом и счетом для своего собственного развития и для развития общины». Базисные учебные требования функциональной грамотности включают такие существенные инструменты жизнедеятельности человека, как:

- умение читать и понимать прочитанное;
- работа с информацией; устная речь;
- счет;
- умение выявлять, ставить и решать проблемы;
- активное участие в экономической, политической, гражданской, общественной и культурной жизни своего общества и своей страны, для содействия их прогрессу и для собственного развития;
- операционные знания, навыки, оценки и позиции, востребованные в процессе человеческого существования и направлены на то, чтобы суметь выжить и наиболее полно развить свои способности, улучшать качество своей жизни, принимать обоснованные решения и продолжать учиться.

Актуальной задачей становится развитие профессиональной компетентности педагога, сочетающей фундаментальность профессиональных базовых знаний с инновационностью мышления и практико-ориентированным, исследовательским подходом к разрешению конкретных образовательных проблем. Компетентность учителя в условиях новых требований к системе общего образования должна обеспечивать возможность развития функциональной грамотности учащихся в виде ключевых компетенций, а так же разрабатывать педагогическую диагностику в форме компетентно-ориентированных заданий для проверки сформированности ключевых компетенций [2].

Успешность развития профессиональной компетентности педагогов в вопросах формирования функциональной грамотности учащихся зависит от преодоления участниками образовательного процесса имеющихся негативных тенденций современного школьного образования.

К таким тенденциям можно отнести:

- неумение учащихся работать с предлагаемой информацией: сопоставлять разрозненные фрагменты, соотносить общее содержание с его конкретизацией, целенаправленно искать недостающую информацию и т.д.;

- сложившаяся система обучения вынуждает учащихся применять стандартные способы решения на основании «узнавания» задачи, что вызывает определенные трудности в применении предметных умений в решении задач, содержание, условия которых даны в непривычной форме;

- отсутствие навыков системного, целостного, творческого анализа предлагаемой ситуации, выдвижения гипотез и их проверки [3].

Следует обратить внимание и на причины, тормозящие процесс формирования функциональной грамотности учащихся в условиях школьного обучения:

- недостаточный диалогический характер гуманитарного образования;

- слабая ориентация субъектов образовательного процесса в актуальных проблемах предметных знаний, влияние науки и техники на развитие общества и др.;

- недостаточное внимание, уделяемое развитию коммуникативных умений ученика (как способности создать текст с учетом позиции, точки зрения своей, слушателя (читателя), автора), неумение самостоятельно строить и осуществлять план решения задачи, применять нестандартные способы решения, а также формулировать полученный ответ);

- недостаточное внимание, уделяемое развитию предметных умений организации собственного познания, управления познавательным процессом, преодоление недостатков сформированности мыслительных операций. Основой функциональной грамотности являются ключевые компетенции, которые требуются для полной грамотности и для обучения в течение всей жизни в любой форме. Ключевые компетенции включают овладение практическим знанием, способами решения проблем и умениями, важными для жизни (универсальными способами деятельности), представляют собой не только заложенные школой знания, отношения и умения, но также способность справляться с функциональными задачами и повседневными потребностями, неважно, были ли развиты эти компетенции в формальном или неформальном образовании, или в процессе приобретения индивидуального опыта в разнообразных учебных ситуациях.

С учётом задачи формирования функциональной грамотности общий вопрос алгоритма можно развернуть через более конкретные вопросы:

1. Даёт ли содержание урока возможность формулировать вопросы (задания) типа: Как были получены изложенные факты? Каким способом можно узнать, что? Какую гипотезу можно выдвинуть относительно...? Как можно проверить эту гипотезу? Разумеется, подобные вопросы (задания) должны опираться не только на материал данного урока, но и на систематическое применение метода на уроке познания на предыдущих занятиях.

2. Даёт ли учебный материал урока возможность формулировать вопросы (задания), в которых предлагается объяснить факты или явления с использованием полученных знаний? Для этого на данном уроке и ранее должны рассматриваться модели или схемы рассуждений (алгоритмы), которые могут использоваться для объяснения некоторого класса фактов и явлений.

3. Даёт ли учебный материал урока возможность сформулировать вопросы (задания), в которых предлагается проанализировать данные и сделать выводы? Для этого на уроке могут быть представлены образцы такого рода анализа, например, результатов измерений, представленных в виде графиков или таблиц.

4. Даёт ли материал урока возможность организовать дискуссию, поскольку на нём излагаются конкурентные точки зрения на некую проблему или указывается, что для окончательных выводов пока не хватает фактов? Дискуссия может касаться возможных применений на научных достижениях (изобретательский, инновационный аспекты), а также затрагивать этические и экологические аспекты [4].

Отсюда вытекают требования к компетенциям учителя, если он ставит задачу формирования функциональной грамотности учащихся.

Во-первых, учитель сам должен обладать компетенциями, которые составляют функциональную грамотность, а это далеко не всегда имеет место. Только при этом условии он сможет целенаправленно использовать задания по функциональной грамотности в учебном процессе и тем более самостоятельно разрабатывать такие задания.

Во-вторых, учитель должен выступать в качестве организатора (или координатора) продуктивной деятельности учащихся, виды которой перечислены выше. А это уже предъявляет требования к его педагогическим компетенциям. Эти два вида требований определяют и содержание подготовки, в том числе повышения квалификации учителей учебных предметов. Так, первый вид требований (обладание компетенциями функциональной грамотности) фактически означает, что на определённом уровне учитель должен обладать квалификацией учёного-исследователя, то есть в ходе своей профессиональной подготовки (включая повышение

квалификации) получить и далее пополнять опыт исследовательской деятельности. Другой предполагаемый модуль может быть посвящён технологии разработки заданий, направленных на формирование функциональной грамотности учащихся, так называемых компетентностно-ориентированных заданий [5].

Наконец, третий модуль может быть посвящён содержанию технологии организации продуктивной деятельности: видами элементом исследовательской деятельности, построению моделей, анализу данных, проектированию, ведению дискуссии и так далее. Необходимое условие компетентностного подхода в организации учебных занятий – эвристическое обучение – обучение, при котором знания не передаются учителем, а рождаются в собственной деятельности учеников. В ходе организации такого обучения стало ясно, что невозможно и не нужно «рождать» с учениками все имеющиеся знания. Знания не равноценны между собой по своей значимости.

Список использованных источников:

1. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2020.
2. Жадрин М.Ж. Ориентация на результат как условие реализации компетентностного подхода к образованию в школе (материалы в слайдах). – Алматы, 2004. – 26 с.
3. Жадрин М.Ж. Образование, ориентированное на результат, как новая модель школьного образования //Открытая школа, 2003.- №12.
4. Жадрин М.Ж. Подход к построению технологии развития жизненных навыков и компетенций //Открытая школа, 2005.
5. Караев Ж.А., Кобдикова Ж.У. Актуальные проблемы модернизации педагогической системы на основе технологического подхода. - Алматы, Жазушы, 2005.

Василевская Р.В.

**БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ
САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ**

Аңдатпа. Мақалада қазіргі орта білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың теориялық және ғылыми-әдістемелік негіздері, сонымен қатар теориялық зерттеулердің негізгі ережелерін практикада жүзеге асыру жолдары қарастырылған.

Vasilevskaya R.V.

**DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY OF STUDENTS
IN THE CONTEXT OF EDUCATION**

Annatation. The article deals with the theoretical and scientific-methodological foundations of the formation of functional literacy of students in the modern system of secondary education, as well as ways to implement the main provisions of theoretical research in practice.

УДК 373.31

Васильева Т.А., Капышева В.Е.

Воспитатели

Мини-центр при КГУ «ШИ-22», город Караганда, Республика Казахстан

mega.kapysheva@mail.ru

Шегай А.К.

м.п.н., старший преподаватель Академия «Bolashaq», Караганда, Республика Казахстан

aneliskazhimova@mail.ru

**РЕАЛИЗАЦИЯ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ
В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ**

Аннотация. Актуальность работы заключается в использовании здоровьесберегающих технологий, рассматриваются понятие «здоровьесбережения», доказываемая эффективность позитивного воздействия на здоровье школьников различных оздоровительных мероприятий, а также определены виды сопровождения по реализации здоровьесберегающих технологий.

В соответствии с принципами государственной политики в области образования (приоритет жизни и здоровья человека), сохранение и укрепление здоровья детей является важнейшим условием и целью образования. Согласно Концепции развития образования РК до 2025 года одним из приоритетных направлений является научное и практическое решение проблем охраны и укрепления здоровья школьников [1]. Вопрос заботы о здоровье учащихся требует не только решений, вызванных охранительной позицией взрослых по отношению к детскому здоровью. Гораздо важнее пробудить в детях желание заботиться о своем здоровье, основанное на их заинтересованности в учебе, в выборе учебных курсов, адекватных собственным интересам и склонностям. Насыщенная, интересная и увлекательная школьная жизнь становится важнейшим условием формирования здорового образа жизни

Еще более важен переход от одинаковых для всех требований к состоянию здоровья и, соответственно, одинаковых для всех обязательных занятий к индивидуальному мониторингу и программам развития здоровья школьников, обсуждение с детьми вопросов здорового образа жизни в значительной степени влияют на улучшение здоровья школьников.

Неоспоримо, что основная задача школы — подготовить ребенка, подростка к самостоятельной жизни, дав ему для этого необходимое образование. Но может ли каждый профессионально подготовленный педагог, просто взрослый, ответственный человек бесстрастно относиться к неблагоприятному состоянию здоровья своих воспитанников, его прогрессирующему ухудшению? Одним из ответов на этот, во многом риторический вопрос и стала востребованность учителями и руководителями образовательных учреждений здоровьесберегающих образовательных технологий.

Понятие «здоровьесберегающие образовательные технологии» (ЗОТ) появилось в педагогическом лексиконе в последние несколько лет и до сих пор воспринимается многими педагогами как аналог санитарно-гигиенических мероприятий. Так, К.В. Дубов определяет их как «полноценное медицинское обеспечение работы школы». А.Н. Акимова включает в это понятие гигиенически правильно составленное расписание занятий, своевременное проведение прививок и профилактику «школьных заболеваний». Некоторые ученые (Э.Н. Вайнер, К.К. Хрюндель, и др.) относят к здоровьесберегающим технологиям систему Л. Занкова, НЛП, даже дианетику. Такие безответственные утверждения свидетельствуют об искаженном понимании термина «здоровьесберегающие образовательные технологии», примитивных представлениях о содержании работы, которую должна проводить школа для осуществления своей важнейшей задачи — сохранения и укрепления здоровья учащихся [2].

По-разному понимают этот термин и преподаватели общеобразовательных учреждений. Выступая с лекциями, проводя консультации, часто приходится сталкиваться с представлением, что ЗОТ — это одна или несколько новых педагогических технологий, альтернативных всем другим, и поэтому можно выбирать: работать ли, например, по технологиям С. Френе, В. Зайцева, М. Монтессори и т.д. или по «технологии здоровьесбережения».

Эффективность позитивного воздействия на здоровье школьников различных оздоровительных мероприятий, составляющих здоровьесберегающую технологию, определяется не столько качеством каждого из этих приемов и методов, сколько их грамотной «встроенностью» в общую систему, направленную на благо здоровья учащихся и педагогов и отвечающую единству целей, задач, идеологии. Хаотичный набор методов, имеющих то или иное отношение к заявленной цели, не составляет никакой технологии, в том числе и здоровьесберегающей!

Цель педагогической (образовательной) технологии - достижение заданного образовательного результата в обучении, воспитании, развитии. Например, технология вероятностного образования А.М. Лобка направлена на формирование авторской позиции ребенка в вопросах культуры; технология В.Н. Зайцева ориентирована на достижение оптимальных результатов в овладении младшими школьниками общеучебными умениями [3].

Здоровьесбережение не может по определению выступать в качестве основной и единственной цели образовательного процесса, а только — в качестве условия, одной из задач, связанных с достижением главной цели.

Как прилагательное, понятие «здоровьесберегающая» относится к качественной характеристике любой образовательной технологии, показывающей, насколько при реализации данной технологии (педагогической системы) решается задача сохранения здоровья основных субъектов образовательного процесса — учащихся и педагогов. В то же время оно определяет направленность действий, совокупность задач, решаемых в процессе достижения главной цели

образовательной системы, и, таким образом, фиксирует соответствующий приоритет в идеологии и принципах педагогической деятельности. Это как бы показатель того, что с учащихся без их согласия не взимается «плата» за получаемое ими образование в форме непреднамеренного нанесения ущерба их здоровью.

Несмотря на то, что формально ценность здоровья признается всеми, в том числе и педагогами, упоминание о задаче здоровьесбережения в описании педагогических технологий, методов и систем почти не встречается — как в числе задач, перечисленных самими авторами педагогических технологий, так и при их обзорном описании, например в известной монографии Г.К. Селевко, ставшей настольной книгой многих педагогов. Причины этого, как нам представляется, следующие [4].

Во-первых, забота о здоровье учащихся в теоретических концепциях большинства известных ученых-педагогов и практиков далеко не первостепенна в сравнении с такими задачами, как обученность, воспитанность, личностное развитие и т.п., вокруг которых как раз и концентрируется педагогическая мысль.

Во-вторых, принцип «Не навреди!», который является важнейшим принципом здоровьесберегающей педагогики, имманентно присутствует во всех педагогических концепциях как само собой разумеющееся условие. Но такая обманчивая теоретическая очевидность приводит к тому, что в реальной практической работе большинства образовательных учреждений вопросам здоровьесбережения или не уделяется должного внимания, или проводятся бессистемные мероприятия, не имеющие необходимого научного обоснования. На самом же деле каждый элемент образовательного процесса так или иначе связан с проблемой здоровья учащихся. Необходимо лишь увидеть эту связь, что также относится к здоровьесберегающей технологии. В-третьих, постановка такой задачи определяет необходимость выработки критериев оценки ее решения, т.е. диагностики влияния образовательного процесса на здоровье, а это составляет дополнительную трудноразрешимую проблему для авторов педагогических технологий.

Если забота о здоровье учащихся является одним из приоритетов работы всего педагогического коллектива и осуществляется на профессиональной основе, можно говорить о реализации в школе здоровьесберегающих технологий, и результатом их внедрения будет защита здоровья учащихся и педагогов от воздействия негативных факторов, в первую очередь связанных с образовательным процессом.

В работе отдельного учителя здоровьесберегающие технологии можно представить как системно организованное на едином методологическом фундаменте сочетание принципов педагогики сотрудничества, «эффективных» педагогических техник, элементов педагогического мастерства, направленных на достижение оптимальной психологической адаптированности школьника к образовательному процессу, заботу о сохранении его здоровья и воспитание у него личным примером культуры здоровья. Это работа учителя, при которой он полноценно выполняет учебную программу, формируя у учащихся интерес к своему предмету, устанавливая с ними доверительные, партнерские отношения, предотвращая возникновение дискомфортных (дезадаптационных) состояний и максимально используя индивидуальные особенности учащихся для повышения результативности их обучения. Особая забота о психологической адаптированности школьников обусловлена тем, что это интегральное качество играет определяющую роль в жизни человека, особенно на этапе его развития.

Одним из приоритетных подходов является здоровьесберегающий подход, ориентированный на зону актуального развития личности ребенка. «Зона актуального развития» - это образовательные и оздоровительные процессы, обеспечивающие удовлетворение базовых (доминирующих) потребностей школьников. Учитывая этот подход, педагогическим коллективом была создана модель системной комплексной деятельности учреждения, удовлетворяющая базовым потребностям учащихся [5].

Реализация этого блока позволила создать условия для снятия перегрузки, нормального чередования труда и отдыха, повышает эффективность учебного процесса, снимая при этом функциональное чрезмерное напряжение и утомление. В своей работе учителя начальной школы данной базовой площадки особое внимание уделяют организации урока с точки зрения здоровьесбережения.

В образовательном процессе учителями начальной школы применяются педагогические технологии, обеспечивающие здоровьесбережение учащихся: технология личностно-ориентированного обучения, технология дифференцированного обучения, технология проблемного обучения, технология эффективной речевой деятельности, технология диалогового обучения, технология рефлексивного обучения.

Наиболее эффективным способом отслеживания вклада педагога в здоровьесбережение является мониторинг, который организует и осуществляет администрация образовательного учреждения.

Для мониторинга здоровьесберегающего обучения педагогами данного учреждения используется анкета качества урока. По своей форме анкета представляет собой набор признаков (качеств) урока. Это позволяет эксперту, посещающему урок, выявить реализованные учителем признаки. По совокупности реализованных признаков (в одном или серии уроков) производится оценка качества преподавания, в том числе здоровьесберегающей направленности урока, а по совокупности наблюдений по всем педагогам – оценка состояния преподавания и здоровьесбережения в образовательном учреждении в целом.

Практика базовой площадки показывает, что физически развитый ребенок легче справляется с систематическим обучением в школе. В учебное расписание начальной школы включено плавание, увеличилось количество часов на уроки физкультуры, введены часы на занятия танцами, аэробикой, организованы занятия, увеличилось количество физкультминуток, динамических пауз на уроках и между ними, регулярно проводятся различные спортивно-оздоровительные мероприятия.

Все вышеизложенные виды сопровождения учащихся на начальном этапе обучения помогают им успешно адаптироваться к школе. Дальнейшее психолого-педагогическое сопровождение позволяет развивать младшего школьника не только как полноценного ученика, но и как творческую личность.

Только при условии, что разные подходы будут интегрированы в одно целое, а педагоги, психологи, врачи, физиологи будут работать взаимосогласованно, по комплексной программе, разработанной специально для данной школы, можно рассчитывать на формирование того, что мы называем здоровьесберегающим образовательным пространством образовательного учреждения, реализующим на практике идеи и принципы здоровьесберегающей педагогики.

Таким образом, главная задача реализации здоровьесберегающих технологий — такая организация образовательного процесса на всех уровнях, при которой качественное обучение, развитие и воспитание учащихся не сопровождается нанесением ущерба их здоровью.

Список использованных источников:

1. Концепция развития образования РК до 2025 года // Казахстанская правда. – 2007. – №1-2.
2. Вайнер Э.Н. Возможности воспитания культуры здоровья в общеобразовательной школе: Программно-методическое обеспечение преподавания культуры здоровья в общеобразовательной школе: Учебная программа/ Э.Н. Вайнер //Здоровье детей: Издательский дом «Первое сентября». – 2006. - №13 – С.3-44
3. Безруких М. Здоровьесберегающая школа / М. Безруких, В.Сонькин, В. Безобразова // Управление школой. – 2005.-№17, 18, 19, 21, 23
4. Севрук А.И. Здоровьесберегающий урок / А.И.Севрук, Е.А. Юнина// Школьные технологии.-2004.-№2.- С.200-207.
- 5.Науменко Ю.В. Концепция здоровьесформирующего образования/ Ю.В. Науменко //Инновации в образовании.-2004.-№2.-С.90-104

Васильева Т.А., Капышева В.Е., Шегай А. К.

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ДЕНСАУЛЫҚТЫ ҚҰТҚАРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУ

Аңдатпа. Жұмыстың өзектілігі денсаулықты сақтау технологияларымен байланысты болып табылады. Мектеп оқушыларының денсаулығына, әр түрлі сауықтыру шараларына «денсаулықсақтау» тұжырымдамасын пайдалану технологиясы оң әсер ету тиімділігі дәлелденгенін, «Денсаулықсақтау» технологияларын қолдау, анықталған түрлерін енгізу қарастырады

Vasilyeva T.A., Kapysheva V.Y., Shegay A.K.

IMPLEMENTATION OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Annatation. The relevance of the work lies in the use of health-preserving technologies, the concept of “health preservation” is considered, the effectiveness of the positive impact on the health of schoolchildren of various health-improving measures is proved, and the types of support for the implementation of health-preserving technologies are determined.

Габдулахитова А.

Бастауыш сынып мұғалімі, Кәрім Мыңбаев атындағы ЖББОМ
Кәрім Мыңбаев ауылы, Нұра ауданы, Қарағанды облысы, Қазақстан Республикасы
Бейсекеева А.М.

Бастауыш сынып мұғалімі, "82 ЖББОМ" КММ, Қарағанды, Қазақстан Республикасы

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ БОЙЫНША ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ, ИННОВАЦИЯ

***Аңдатпа.** Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұнына көшу сатысы басталып, оқушыларды кең ауқымды дағдыларға үйретуге, функционалдық сауаттылықтарын арттыруға, адами құндылықтарын дамытуға көңіл бөлініп, заманауи технологияларды қолдануға көшу процесінде мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыру туралы баяндалған.*

Білім беру жүйесін инновациялық технологиялармен жабдықтап, білім берудің халықаралық талаптарын меңгерудің маңызы айрықша. Танымал ғалым, педагог, философ, профессор Джон Дьюидің: «Егер біз бүгін балаларымызды кешегідегідей оқытатын болсақ, онда біз оның ертеңін ұрлаймыз» деген ойына негізделе отырып, оқушы бойындағы қабілетті жетілдіріп, оқушыларды болашаққа жетелеп, жақсы істі бастап отырмыз. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған орай мұғалім алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды, тілдерді меңгеру, оларды тиімді қолдану міндеті тұр.

Жаңартылған білім мазмұны – жаңашылдықтың бастауы. Тәуелсіз елдің негізгі тірегі - білімді ұрпақ. Қазіргі таңда білімдінің алға түсіп, бәйгеден озып келетін заманы енді туды. Мемлекет болашағының кепілі- жастарға білім мен тәрбие беру мәселесінен өткір мәселе жоқ екені белгілі. Қазақтың кемел талантты ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов: «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек», -деген екен. Қазақстан Республикасының білім беру реформаларының негізгі мақсаты- білім беру жүйесін жаңа экономикалық ортаға бейімдеу. Бұл тұрғыда ел Президенті Н.Ә. Назарбаев еліміздің әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына қосылуы туралы міндет қойғаны мәлім. Білім беру жүйесін жетілдіру осы мақсатқа қол жеткізуде маңызды рөл атқарады. Болашақта өркениетті, дамыған елдер қатарына ену үшін заман талабына сай білім қажет. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың биылғы «Қазақстандық жол – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауында еліміз дамуының барлық Стратегиялық бағыттарын жүзеге асыратын міндеттер қойылды. Республика болашағына бағдар беретін бұл жолдауда «XXI ғасырдағы дамыған ел дегеніміз - белсенді, білімді және денсаулығы мықты азаматтар»- деген. Ал, дамудың негізі білім мен ғылымға келіп тіреледі. Сондықтан да, әлемдегі дамыған елдер сияқты Тәуелсіз елімізде білім жүйесі сапасын жетілдіру ең негізгі өзекті мәселелердің бірі болып отырғаны белгілі. Осыған орай, білім беру жүйесінде жастарға сапалы білім беріп, олардың үйлесімді дамуы мен тұлға ретінде қалыптасуында ұстаздың кәсіби шеберлік көрсеткіштерінің бірі - жалпы педагогикалық, ғылыми- теориялық, әдістемелік жаңалықтар мен озық тәжірибені жетік меңгерудің маңызы зор.

Қазіргі ұстаздар алдындағы міндет: ғылым мен техниканың даму деңгейіне сәйкес оқушының білімі терең, іскер және ойлауға қабілетті, әлемдік стандарттар негізінде жұмыс істей алатын құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Мұндай талапқа сай қызмет істеу үшін ұстаз үздіксіз ізденісте кәсіби білікті болуы тиіс.

Инновациялық оқыту нәтижелері оқушының өз бетінше әрекет етуі арқылы білімді меңгеруіне ықпал етуі тиіс. Оқушының ой-өрісін кеңейтіп, дүниетанымдық көзқарастары мен танымдық белсенділігін арттыруда, зерттеушілігі арқылы шығармашылық икемділігін дамытуда, біліктілікке ұмтылуда, яғни тұлғаны жан-жақты дамытуды жүзеге асыруда оқу үдерісіне инновациялық технологияларды енгізу шешуші рөл атқарады, оң нәтиже береді.

Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру.

Ұстаз үшін ең басты мәселе – оқыту әдісін дұрыс таңдау деп білемін.

Жаңа педагогикалық технологиялар оқушының жеке тұлғалық күшін арттырып, шығармашылық ойынының дамуында басты рөл атқарады.

Жаңа технологияларды меңгеру мұғалімнің зияткерлік, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және де басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін – өзі дамытып, оқу – тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі.

Қазіргі заман оқушысы сыни ойлап, өзін-өзі бағалай алатын, алған білімін күнделікті өмірдегі жағдайларға қолдана алатын, бәсекеге қабілетті жан-жақты дамыған тұлға болуға тиіс. Ендеше әрбір мектеп мұғалімінің негізгі міндеті – жеке тұлғаны дамытып, оның алғашқы қалыптасуын қамтамасыз ету, білімге деген сенімін нығайту, іскерлігі мен дүниетанымын қалыптастыру, оқуға деген қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру болып табылады. Себебі, болашақтың бүгінгіден де жарқын болуына жол ашатын құдіретті күш тек білімде ғана.

Оқушылардың сапалы білім алуға деген қызығушылығын арттыру, сауаттылығын дамыту үшін мұғалім жаңа әдіс-тәсілдерді қолданып, бір сөзбен айтқанда өз біліктілігі мен шеберлігін жетілдіруге атсалысуы керек. Осы мақсатта әріптестеріммен бірге іс-тәжірибемізбен алмасып, бір-бірімізді қолдап, кәсіби шеберліктерімізді үздіксіз үнемі жетілдіріп отыру қажет, сондықтан мектепте өткізіліп жатқан коучинг-сессияларға, кәсіби сұхбаттарға, шеберлік сағаттарына, дөңгелек үстелдерге және педагогикалық дебаттарға қатысып отырамын. Сондай-ақ, үстіміздегі жылдың сәуір айында Қармақшы ауданында «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығының Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру білім беру бағдарламасы бойынша 160 академиялық сағат көлеміндегі курсы аяқтап, қазіргі таңда оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы білім сапасын арттыру жолында еңбек етіп келемін. Осы жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша біліктілікті арттыру курсы оқып келгеннен кейін өзіме түйгенім, жалпы жаңартылған білім беру бағдарламасының ең негізгі мақсаты-білім алушылардың оқу нәтижелерін жетілдіру болып табылады. Менің осы бағдарламаны меңгергенге дейін дайын білім берумен ғана шектелгенімді байқадым. Дайын білім беруге негізделген «дәстүрлі» әдіс арқылы алынған білім, оқушылардың жинақтаған өзге білімдерімен тиімді сіңісе алмайды және дұрыс есте сақтамау, үстірт білім алу жағдайлары орын алады. Ал жаңартылған білім беру бағдарламасының әдіс-тәсілдерін қолдану барысында оқушылардың бірін - бірі тыңдап, құрметтеуге үйренуі, бұрын үндемей отыратын балалардың сабақ барысында қызу араласуы сабақтың ерекше, олардың еркін сөйлеп, ойларын ашық жеткізуге мүмкіндік туғызатынын байқадым.

Қазіргі таңда, әрбір сабағыма қысқа мерзімді жоспар құра отырып, оқушылар арасында ой қозғай отырып, өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарауына, естігенін, білгенін талдауына, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп отыруына, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеуіне, тұжырым жасауына бағыттап отырамын.

Оқушының алдағы сабаққа белсенділігі білім алуға құлшынысы мұғалімнің бағалауымен тікелей байланысты. Бағалау критериялды бағалау жүйесі бойынша жүргізіледі. Ол қалыптастырушы бағалау және жиынтық бағалау болып бөлінеді. Қалыптастырушы бағалауда сабақтарда түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы жүзеге асырамын. Оқушыларға сабақ уақытында қолдау мен көмек көрсету арқылы жасалады. Сабақтың барлық кезеңдерінде «Смайлик», «Бағдаршам», «Бас бармақ», «Сэндвич» секілді формативті бағалау әдістерін пайдаланудамын. Ал жиынтық бағалауда ортақ тақырып бойынша, тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын оқу бағдарламасындағы өтілген материалдарды қамтып отырамын. Дәстүрлі оқу кезіндегі бағалау мен қазіргі жиынтық бағалауды салыстырып қарайтын болсақ, оқушыларға тиімді бағалау жиынтық бағалау болып отыр.

Сонымен сыни тұрғыдан ойлауға негізделген жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша жүргізілген сабақтар іздеудің мән-жайына қаныға, білімді тереңінен айтуға төселеді, дәлелдер келтіру, дәлелдеу тәсілдеріне жаттығады, теория мен практиканың бірлігін игереді, жеке және топпен бірлесіп мәселе түйінін шешу жолдарын табуға жаттығады, өз жолдастарының пікірімен санасуға, өткір сындарды тыңдап одан тиісті қорытындылар жасай білуге машықтанады.

Сөз соңын қорытындылай келе, бұл жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша менің көкейге түйгенім - алдымызға бір мақсат қоя отырып, сол мақсатқа жету жолында шәкірттердің жүрегіне жол тауып, әрекеттендіре білу шеберлігіне жетсек, егемен елдің ұл-қыздары білімді де білікті болып шықпақ. Соның арқасында біз бәсекеге қабілетті, іргесі мықты ел боламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесінің жағдайы мен дамуы туралы Ұлттық құжат: Е. Нұрланов, М. Аманғазы, Ғ. Ноғайбаева және т. б.*

2. <http://www.nis.edu.kz>

3. <http://sk.nis.edu.kz/>

4. <http://smk.edu.kz>

Габдулахитова А., Бейсекеева А.М.
ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОБУЧЕНИЯ ПО ОБНОВЛЕННОМУ СОДЕРЖАНИЮ
ОБРАЗОВАНИЯ, ИННОВАЦИИ

Аннотация. В данной статье речь идет о повышении профессионального мастерства учителя в процессе перехода к использованию современных технологий, когда начинается этап перехода на обновленное содержание образования, уделяется внимание обучению школьников широкому спектру навыков, повышению функциональной грамотности, развитию человеческих ценностей.

Gabdulakhitova A., Beisekeeva A.M.
THE EFFECTIVENESS OF TRAINING ON THE UPDATED CONTENT
OF EDUCATION, INNOVATION

Annotation. This article focuses on improving the professional skills of teachers in the process of transition to the use of modern technologies, when the transition to the updated content of education begins, attention is paid to teaching students a wide range of skills, improving functional literacy, and developing human values.

УДК 37.04-053

Галынская Ю.С.

канд. социолог. наук, доцент кафедры педагогики, психологии и социологии
Сибирский университет потребительской кооперации, г.Новосибирск, Российская Федерация
barlak@list.ru

Храпченкова Н.И.

канд. пед. наук, профессор, зав. кафедрой дошкольного и начального обучения
ЧУ «Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
chrapi@mail.ru

Коростелева Н.А.

канд. пед. наук, доцент кафедры педагогики, психологии и социологии
Сибирский университет потребительской кооперации, г.Новосибирск, Российская Федерация
korostel@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА, КАК ПРЕДПОСЫЛКИ ПРОЯВЛЕНИЯ
ТОЛЕРАНТНОСТИ И ИНТОЛЕРАНТНОСТИ В ПОВЕДЕНИИ

Аннотация. В работе рассмотрены возрастные особенности юношества и их влияние на поведение в аспекте толерантности. Делается вывод о том, что молодежь представляет собой основной стратегический ресурс любого общества, который обеспечивает воспроизводство и обновление всей социальной системы. Подчеркивается, что молодежь как социальная группа является одной из наиболее активных общественных групп, при этом не всегда ее социальная активность носит конструктивный характер, так как, низкий уровень толерантного сознания молодежи способствует проявлению социальной активности деструктивного характера.

В современной гуманитарной науке вопросы изучения социально-психологических особенностей юношеского возраста являются достаточно актуальными, так как именно этот период является наиболее продуктивным в формировании ценностных ориентаций, мировоззрения, самосознания и основных личностных черт.

Рыбалко Е. Ф. считает, что юношество представляет собой такой возрастной период, в котором молодые люди наиболее остро ощущают потребность в осознанном социальном самоопределении и самообразовании, что способствует формированию устойчивой личностной «Я-концепции», которую можно рассматривать в качестве ведущей предпосылки для проявления (ин)толерантного поведения в социуме [1].

В настоящее время не существует единой классификации возрастных периодов на пути развития человека в онтогенезе. Все зависит от основания (признака), положенного в основу для той или иной классификации, но большинством исследователей признано, что хронологические границы юношеского возраста включают два основных периода: от 15 лет до 18 лет - ранняя

юность и от 18 лет до 23 лет - юность. Следует отметить, что большинство людей именно в данный возрастной период получают среднее или высшее профессиональное образование, т.е., являются студентами.

Исследователи юношеского возраста И.С. Кон, А.А. Реан, Е.И. Степанова, В.А. Сластенин и др. считают, что студентов от других социальных групп отличает достаточно высокий уровень самостоятельности мышления, стремление к активной познавательной творческой деятельности, которая является основной в общем объеме их учебно - профессиональной (ведущей) деятельности. По мнению А. А. Реана, интеллектуальное развитие в юношеском возрасте напрямую связано с формированием личности и собственной активной мировоззренческой позиции, в структуру которой входят и представления о толерантности [2]. Кроме того, в период юношества наблюдается резкий скачок в стремлении молодых людей к самопознанию и самоутверждению, что является очень важным для формирования их ценностно-смысловой сферы.

Помимо учебно-профессиональной деятельности, которая является ведущей в юношеском возрасте, у большего количества молодых начинается и трудовая деятельность, также оказывающая большое влияние на развитие и формирование ценностно-смысловой сферы личности. Б.Г.Ананьев утверждает, что юношеский возраст является сенситивным периодом активного развития нравственных и эстетических чувств, овладения всем «репертуаром» социальных ролей зрелой личности.

В современных социально-психологических и психолого-педагогических исследованиях представлены структура и динамика ценностных ориентаций личности в юношеском возрасте, выдвинуты научные положения о значительной роли межличностного общения в становлении системы ценностных ориентаций молодежи. Процесс общения со сверстниками и более старшими людьми в юношеском возрасте приобретает особую значимость, так как границы такого общения сильно расширяются, содержание общения заметно обогащается посредством принятия или отвержения отличающихся от собственных форм поведения, мыслей, убеждений, нравственных ориентиров.

Л. Н. Павлова и В. В. Игнатова полагают, что часть молодых людей стремятся к индивидуальности, считая ее главным жизненным приоритетом и ценностью, а их основные усилия «направлены на самообразование, самоанализ, расширение кругозора, восприятие себя в качестве субъекта познавательной и творческой продуктивной деятельности» [3].

И. С. Кон, изучая возрастные особенности в развитии личности, пришел к выводу о том, что в юношеский период многие индивиды переживают своеобразный «пик» трудностей, связанных с самоопределением и поиском «своего» места в окружающем мире. Исследователь выделяет несколько причин данного возрастного кризиса:

- усиление тенденции к самонаблюдению и самоанализу (рефлексивное самосознание);
- яркость в проявлении застенчивости и эгоцентризма;
- снижение устойчивости образов «Я»;
- изменение самооценки некоторых личных качеств [4].

Становление самосознания в юношеский период включает в себя следующие разноректорные направления:

- открытие своего внутреннего мира, эмоционального своеобразия собственного «Я», появление чувства своей исключительности и индивидуальности;
- осознание ценности и необратимости времени, определение ведущих жизненных целей и приоритетов, построение жизненных планов и перспектив;
- формирование всестороннего представления о себе (самоценки) на основе осознания своих внешних особенностей (внешность) и внутренних личностных качеств (интеллектуальные, волевые, нравственные и т.д.).

В юношеском возрасте усиливается потребность в собственной идентификации и обособлении. Т.Г. Стефаненко утверждает, что проблема формирования этнического самосознания и этнической толерантности, прежде всего, актуальна для молодого поколения, которое является наиболее чувствительной к различному социальному влиянию. Автор подчеркивает, что в период получения профессионального образования в колледже или вузе этническая идентичность юношей и девушек завершает свое формирование и укрепляет их национальный менталитет в поликультурном сообществе. Кроме того, для юношеского максимализма типично «черно-белое» восприятие окружающей действительности, бескомпромиссное и четкое разделение людей на «своих» и «чужих», что может быть одной из

причин возникновения различных проявлений интолерантности к представителям иных этнических групп (национализм, шовинизм и др [5].

Интересны для нашего исследования мысли С.К. Нартовой-Бочавер, о том, что в юношеском возрасте, который, по мнению автора, является переходным между детством и зрелостью, активно осваиваются различные способы психологического преодоления трудных жизненных ситуаций, а так же усиленно развиваются способности совладать с эмоционально напряженными и стрессовыми ситуациями [6]. Данное утверждение, на наш взгляд тесно переплетается с развитием толерантного отношения личности к ситуациям неопределенности.

Титаренко Т. А., изучая возрастные особенности как фактор развития правосознания личности, пришла к выводу о том, что юношеский возраст является решающим в становлении правосознания личности, так как именно в данном возрасте индивид окончательно относит себя к члену общества, ощущает свой статус и положение в обществе, т.е., в этот период возникают стойкие правовые установки и повышается уровень правовых знаний [7].

Юношеский возраст представляет собой период жизненно-трудового самоопределения, который характеризуется трудным поиском своего профессионального признания с учетом склонностей и направленности личности. Значительная часть молодежи сегодня делает свой профессиональный выбор не достаточно осознанно и аргументировано, что негативно влияет на формирование их профессиональной идентичности. Случайность профессионального выбора в юношеском возрасте может являться причиной сильных эмоциональных переживаний, разочарований в выбранной профессии, внутренних и межличностных конфликтов, т.е., снижать общий уровень толерантности личности.

В работе О. О. Поляковой и М. П. Лушкиной «Особенности профессиональной идентичности современных студентов» [8] авторами на основе проведенного эмпирического исследования делаются следующие выводы:

- структура и уровень развития профессиональной идентичности современных студентов детерминированы социальным окружением за время обучения в вузе или колледже;
- большую роль в процессе формирования профессиональной идентичности студентов играют мотивационно-ценностные характеристики членов студенческой группы и их референтность за весь период профессионального обучения;
- влияние мотивационно - ценностных характеристик и карьерных ориентиров студентов на формирование их профессиональной идентичности намного сильнее года (курса) обучения в вузе или колледже.

О.С. Васильевой [9] были проанализированы особенности толерантности в юношеском возрасте и сделаны выводы о том, что у молодого поколения толерантность ассоциируется с такими категориями как «спокойствие», «сдержанность», «равнодушие», «терпение», «принятие», «взаимопонимание».

А.Л. Южанинова утверждает, что уровень сформированности социального интеллекта в юношеском возрасте лучше напрямую отражается на уровне развития толерантности, т.е. по мнению автора, проявление интолерантного поведения обусловлено низким уровнем развития социального интеллекта. В структуре же самого социального интеллекта А.Л. Южанинова выделяет три основных компонента: социально - перцептивные способности, социальное воображение, социальная техника общения [10].

В работе М. А. Фризен «Ресурсная база саморазвития личности в период юности» [11] представлены результаты проведенного в 2016 году исследования представлений о собственном развитии лиц с разным уровнем объективной успешности в юношеском возрасте. Автором делается вывод о том, что в качестве наиболее значимых собственных достижений юноши и девушки чаще всего указывали события, связанные с успехом в различных видах спортивной деятельности (как профессиональной, так и любительской) и в сфере межличностного общения (как реального, так и виртуального). Интересным для нас было утверждение исследователя о том, что наиболее успешным молодым людям в большинстве случаев типично анализировать свое поведение, поступки и их последствия, разбираться в причинах и следствиях событий, происходящих в их жизни, при этом им также более свойственны формы проявления толерантного поведения по отношению к другим людям.

Кроме того, Фризен М.А. и Плотницкой М.Р. была выявлена обратная взаимосвязь направленности локуса контроля (показатель интернальности и экстернальности личности) и отношения молодых людей к сложным проблемным вопросам, т.е., авторами установлено, что более продуктивное осмысление жизни и ответственность за нее связаны в период юности с

низким уровнем толерантности к неопределенности. Полученные результаты исследователи связывают с тем, что в юношеском возрасте человек еще не вступил в период взрослости, его деятельность во многом регламентирована другими людьми (со стороны родителей, преподавателей, руководителей) и связана с самоконтролем, еще основывающимся на «внешних» стимулах [12].

В процессе общего развития личности Морозова Т. Ю. рассматривает юношеский возраст как переходный период «от простого осознания компонентов активно создаваемой в это время в психике молодого человека «Я - концепции» к формированию первых навыков управления этими компонентами», которые в процессе самонаблюдения и саморефлексии воспринимаются молодыми людьми как этапы приближения к такому уровню личной автономии, который, по их соответствию уровню автономии взрослого зрелого человека. Автор полагает, что юношеский кризис представляет собой кризис личной компетенции в сознании юношей и девушек [13].

Достовалов С.Г. в своей работе «Проявления доверия и толерантности в межличностных отношениях у студенческой молодежи» [14] подчеркивает, что именно юношеский возраст является одним из ключевых этапов жизни в формировании различных видов толерантности, которая заключается в уважительном отношении к членам других социальных, этнических, религиозных или возрастных групп. В исследованиях автора юношеский возраст рассматривается как период, в котором формируется осознанное доверие к миру, проявляющееся в доверии личности к социуму в целом и непосредственно к определенному партнеру в межличностном общении.

Большую роль в формировании толерантности ее проявлений, по мнению Кузьминой В.М., играет юношеский возраст, на протяжении которого большинство молодых людей обучается в колледжах и вузах, так как обучающаяся молодежь переживает вторичную социализацию, в ходе которой уже сложившиеся социальные стереотипы частично или полностью изменяются под воздействием социальных сообществ, в которые вступают юноши и девушки люди в процессе обучения [15].

Таким образом, рассмотренные выше особенности юношеского возраста могут рассматриваться в нашей работе как значимые предпосылки проявления толерантности или интолерантности в поведении.

Список использованных источников:

1. Рыбалко Е. Ф. *Возрастные периоды развития человека* / Е. Ф. Рыбалко, Л. А. Головей // *Психология: учебник* / под ред. А. А. Крылова. М.: ПБОЮЛ Гриженко Е. М., 2000. - 584 с.
2. Реан А.А. *Психология человека от рождения до смерти*. СПб.:прайм; ЕВРОЗНАК, 2002. - С. 411.
3. Павлова Л. Н. *Содержание и организация самообразовательной деятельности по формированию субъективной активности студентов: монография*. Сиб. гос. технич. ун-т. Красноярск, 2002.
4. Кон И. С. *Социальный статус юношества // Возрастная психология: детство, отрочество, юность: хрестоматия: учеб. пособие для студ. пед. вузов / сост. и науч. ред. В. С. Мухина, А. А. Хвостов. М.: Издательский центр «Академия», 2000. - С. 529-532.*
5. Белинская Е.П., Стефаненко Т.Г. *Этническая социализация подростка. – Москва – Воронеж, 2000.- 131с.*
6. Нартова-Бочавер С.К. *Дифференциальная психология. — М.: Флинта: МПСИ, 2008-341с.*
7. Титаренко Т. А. *Условия и факторы формирования правосознания и правовой культуры личности // Психопедагогика в правоохранительных органах. 2011. -№ 2. -С. 42- 44.*
8. Полякова О.О., Лушкина М.П. *Особенности профессиональной идентичности современных студентов // Вестник МГУ. - 2011. - №2.- С.112-119.*
9. *Толерантность в межличностном общении. Материалы регионального научно - практического семинара / Под общ. ред. проф. П.Н. Ермакова, В.А. Лабунской, Т.П. Скрипкиной. Ростов н/Д, Изд-во РГУ, 2002.- 253с.*
10. Южанинова А.Л. *К проблеме диагностики социального интеллекта личности. // Проблемы оценивания в психологии. Саратов, 1984.- 190с.*
11. Фризен М.А. *Ресурсная база саморазвития личности в период юности // Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки. - 2016. - №1 (27). – С.22-27.*
12. Фризен М.А, Плотницкая М.Р. *Ресурсная база саморазвития формирующейся*

личности: опыт эмпирического исследования // Вестник ЮУрГППУ. - 2016. - №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/resursnaya-baza-samorazvitiya-formiruyuscheysya-lichnosti-opyt-empiricheskogo-issledovaniya> (дата обращения: 02.01.2021).

13. Морозова Т. Ю. Динамика копинг-стратегий в период кризиса 17 лет / Т. Ю. Морозова // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2014. – № 5(133) – С. 1-8.

14. Достовалов С.Г. Проявления доверия и толерантности в межличностных отношениях у студенческой молодежи // В сборнике: Инновационные подходы к работе с молодежью. Сборник материалов II Профессионального форума «Инновационные подходы к работе с молодежью».- Курган, 2015. - С. 59-63.

15. Кузьмина В. М. Сравнительный анализ ценностных ориентаций сельской и городской студенческой молодежи, обучающейся в Курской государственной сельскохозяйственной академии // Общество: социология, психология, педагогика. - 2012. - №3. - С. 22-28.

**Галынская Ю.С., Храпченкова Н.И., Коростелева Н.А.
ЖАСТЫҚТАРДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТӘРТІПТІ ТОЛЕРАНТТЫҚТЫ ЖӘНЕ
ТОЛЫМСЫЗДЫҚТЫ БІЛДІРУ ШАРТЫ**

Аңдатпа. Жұмыста жасөспірімдердің жас ерекшеліктері және олардың мінез-құлыққа әсері толеранттылық тұрғысынан қарастырылған. Жастар - кез-келген қоғамның бүкіл әлеуметтік жүйенің көбеюі мен жаңаруын қамтамасыз ететін басты стратегиялық ресурсы деген тұжырым жасалады. Жастар әлеуметтік топ ретінде ең белсенді әлеуметтік топтардың бірі болып саналады, ал олардың әлеуметтік белсенділігі әрдайым сындарлы бола бермейді, өйткені жастардың толеранттылық санасының төмен деңгейі де структивті сипаттағы әлеуметтік белсенділіктің көрінуіне ықпал етеді.

**Galinskaya Y. S., Chrapchenkova N. I., Korosteleva N. A.
FEATURES OF YOUTH AGE AS A PRECONDITION FOR THE MANIFESTATION
OF TOLERANCE AND INTOLERANCE IN BEHAVIOR**

Annotation. The paper considers the age characteristics of adolescents and their influence on behavior in terms of tolerance. The conclusion is made that youth is the main strategic resource of any society, which ensures the reproduction and renewal of the entire social system. It is emphasized that young people as a social group are one of the most active social groups, while their social activity is not always constructive, since the low level of tolerant consciousness of young people contributes to the manifestation of social activity of a destructive nature.

ОӘК 378.1

Гарлятович Н.С.
КГУ «ОШ №54», г. Караганда, Республика Казахстан
Никулина Л. А.
КГУ СОШ им. Ю.Н Павлова, г. Караганда, Республика Казахстан

ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ - ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

Аннотация. В данной статье дается определение дистанционному обучению, рассматриваются виды технологий, используемых в дистанционном обучении, способы их эффективного применения и преимущества дистанционного обучения.

Как известно, эпидемическая ситуация, происходящая сегодня в мире, позволила сразу перейти обучению с традиционной формы на дистанционную систему без какой-либо подготовки. Конечно, система дистанционного обучения не новизна. С ним мы, как одна из инновационных технологий обучения, были теоретически хорошо знакомы. Однако теоретическое знание и практическое освоение имеют две разные проблемы.

Следует признать, что мы не готовы применять систему дистанционного обучения на практике. Поэтому данная система обучения затруднялась и преподавателю, и обучающемуся на начальном этапе, но поскольку данный вопрос не ожидает времени, всем нам пришлось быстро освоить дистанционную систему обучения в короткие сроки. Эти предпосылки дистанционного обучения были четко отражены в стратегической программе «Казахстан -2030», предложенной Лидером Нации Н.А. Назарбаевым.

Если дать краткое определение к дистанционному обучению, то это форма обучения, которая будет проходить между педагогом и обучаемым с помощью дистанционных интернет-ресурсов, то есть обучение на определенном расстоянии с помощью сети Интернет.

Существует три вида технологий, которые используются в дистанционном обучении.

Дистанционное обучение на основе первых бумажных и аудиовизуальных носителей. К этому относятся аудио и видеофайлы, учебные пособия, учебники и т. д. Как правило, в данной форме обучения педагог работает с обучаемым, который проверяет работу, отправленную по почте, а также дает консультации по телефону и отвечает на вопросы. Кроме того, иногда проводятся занятия в специальных учебных центрах.

Вторая технология-дистанционное обучение по телевидению. К этому можно отнести видео уроки, которые проходят через телеканал «Балапан».

И так, третья технология - это дистанционное обучение посредством интернет-технологий. Обучение через интернет пользуется большим спросом и приобретает актуальность в связи с его тесным и широким включением в нашу жизнь. Эта технология включает в себя все вышеперечисленные формы в различных пропорциях.

Дистанционное обучение имеет преимущества, чем другие формы обучения. В первую очередь, следует отметить, что дистанционное обучение позволяет обучаться собственными темпами, опираясь на потребности образования и индивидуальные особенности. В процессе дистанционного обучения используются современные технологии, что позволяет в будущем овладеть навыками, которые будут полезны в работе и повседневной жизни. Одним из самых важных удобств является возможность корректировки и составления учебного процесса, расписания занятий, а также перечня изучаемых дисциплин. Еще одно преимущество, что обучение протекает в наиболее удобной и знакомой среде, которая способствует качественной продукции.

Дистанционное обучение очень удобно не только для проведения занятий, но и для повышения квалификации педагогов.

При дистанционном обучении педагога возлагается большая ответственность. Педагог разрабатывает структуру программы курса, адаптирует ее в сочетании с системой дистанционного образования, контролирует ход учебного процесса, дает рекомендации по выполнению самостоятельных работ. При этом происходит эмоциональное, психологическое общение, как показано в методах системы дистанционного обучения. Педагог, работающий по дистанционному обучению, должен в совершенстве знать новейшие технологии обучения, компьютерные и сетевые системы обучения.

К педагогам, обучающим дистанционным способом обучения, и другим заинтересованным в этом деле лицам предъявляются несколько требований:

- педагог должен уметь грамотно работать с компьютером на высоком уровне;
- знать цели и задачи дистанционного обучения, его дальнейшее развитие на основе информационных технологий и средств коммуникации;
- знание дистанционных технологий обучения, умение знакомить учащихся, сотрудников сферы образования;
- педагог должен иметь практические навыки работы с информационными средствами;
- необходимо сформировать навыки применения телекоммуникационных средств обучения;
- уметь: излагать методики модульных курсов определенного порядка, составляющие учебную программу в собранном виде и организовать проведение курсов;
- быть координатором в процессе проведения занятий по дистанционной системе обучения, всесторонней подготовки к ведению учебного процесса в рамках дистанционного обучения.

В нашей школе «учебный процесс по дистанционным образовательным технологиям осуществлялся в режиме «online» и «offline». Во время Онлайн обучения мы взаимодействуем с обучающимися по согласованным программам. Для проведения онлайн-уроков очень востребованы «Skype», «Zoom» «What's up». Онлайн-уроки осуществляются с помощью вышеуказанных программ в согласованное время. К урокам Офлайн относятся самостоятельная работа обучающихся. Выполнение заданий на самостоятельную работу осуществляется посредством электронной почты или на портале «Moodle».

В целом, был проведен небольшой онлайн-мониторинг с целью определения готовности обучающихся к дистанционному обучению. Она состояла из нескольких опросов.

1) Обеспеченность персональным компьютером (Есть ли у вас персональный компьютер на дому?-31%, подключен ли домашний персональный компьютер к сети интернет?-69%).

2) Качество интернет-связи: Качество интернет-связи позволяет свободно работать с дистанционными ресурсами -42%, качество (скорость) интернет-связи очень низкое-55%, в большинстве случаев отсутствует доступ к интернету-3%.

3) Преимущества дистанционного обучения (по мнению обучающихся): нет преимуществ дистанционного обучения-37%, возможность не вступать в контакт с некоторыми обучающимися-5%, возможность не вступать в контакт с некоторыми преподавателями-0%, возможность получения объективной оценки на основе тестирования-21%, возможность дистанционного обучения на дому-49%, возможность получения индивидуальных консультаций у сетевого педагога-4%, наслаждение работой на компьютере-9%, индивидуальный темп обучения-41%, дополнительный объем материала по предмету-28%.

Таким образом, на основе теоретического и практического анализа мы понимаем, что дистанционное обучение является требованием времени, поэтому мы должны владеть им в совершенстве.

Список использованных источников::

1. «Дистанционное обучение-требование времени», Ақшалова Б.Н., Алмабаева Г.Б.ҚазҰУ Хабаршысы, ғаламтордағы сілтемесі: <https://articlekz.com/kk/article/23533>

Гарлятович Н.С., Никулина Л. А.

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ-ЗАМАН ТАЛАБЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада Қашықтықтан оқытуға анықтама беріледі, қашықтықтан оқытуда қолданылатын технологиялардың түрлері, оларды тиімді қолдану әдістері және қашықтықтан оқытудың артықшылықтары қарастырылады.

Garlyatovich N. S., Nikulina L. A.

DISTANCE LEARNING-THE REQUIREMENT OF TIME

Annotation. This article defines distance learning, examines the types of technologies used in distance learning, the ways of their effective application and the advantages of distance learning.

УДК316.6

Диянова Р.Т.

Қарағанды «Volashaq» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы,
rahat_dyanova@mail.ru

ОТБАСЫНДАҒЫ ЗОРЛЫҚ - ЗОМБЫЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАТЫГЕЗДІК ФЕНОМЕНІ

Аңдатпа. Бұл мақалада отбасындағы зорлық- зомбылық, қатігездік терминдеріне анықтама беріледі. Зорлық - зомбылықтың алдын алмаған жағдайда күтілетін нәтижелері қарастырылады, отбасындағы зорлық-зомбылық факторларының моделі, ғалымдардың зерттеу жұмыстары көрсетіледі.

Кілтті сөздер: зорлық- зомбылық, қатігездік, агрессия, психопатия, психоәлеуметтік модель.

Жалпы әлеуметтік және экономикалық ахуалдың қазіргі кездегі жағдайында отбасы ішіндегі зорлық-зомбылыққа қарсы іс-әрекет мәселесі өте өзекті болып отыр. Отбасылық зорлық-зомбылық пен қатыгездік мәселесі әр елде, кез-келген қоғамда байқалады. Мәселенің ауқымы жаһандық сипатқа ие.Отбасылық зорлық-зомбылық және қатыгездіктің типтері, таралу деңгейі бойынша аймаққа, мәселенің зерттелу сатысы мен қаншалықты хабарда болуына байланысты әр түрлі болып келеді.

Отбасы – сүйіспеншіліктің, құрмет пен ынтымақтастықтың ошағы болғанын әр адам қалайды, ең жақын деп санаған адамдарынан қорғаныс пен қолдау табамыз деп үміттенеді. Алайда, жалпы әлем статистикалары немесе ҚР Бас прокуратурасы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитетінің деректеріне сүйенсек, 2017 жылы 446, 2018 жылы 919, 2019 жылы

мыңнан астам отбасылық зорлық-зомбылық болған. Эпидемиядан бастап, карантин шаралары қатандатылғаннан кейін отбасылық зорлық 25 пайызға өскені мәлім[1]. Әрине, бұл толғандыратын мәселе, көптеген адамдар үшін отбасылық тыныштыққа ие болу мүмкін емес екені және декерісінше, қауіп көзі болып тұрғанын аңғарып тұрмыз.

Қоғамдық сана мен БАҚ-та зорлық-зомбылық мәселесі тар мағынада «жеке жағдайдың қасіреті» сияқты қарастырылды. Зорлық-зомбылық тек әлеуметтік жағдайы төмен отбасыларда ғана болады деген жансақ пікір екенін қазіргі зерттеушілер дәлелдеген болатын. Отбасындағы зорлық-зомбылық халықтың кез-келген топтарында, таптық, нәсілдік, мәдени, діни, әлеуметтік-экономикалық аспектілеріне қарамастан болуы мүмкін. Отбасындағы зорлық-зомбылық мәселесін зерттеудегі жаһандық бағыт ғалымдар мен саясаткерлерге өзге елдердің бұл салада оң және теріс тәжірибелерін ала отырып, отбасылық агрессия құрбандарының жағдайында жүргізілетін әрекеттер тездетілуі мүмкін.

«Қатыгездік» ұғымын ғылыми терминологияға доктор Генри Кемпе енгізген болатын. 1962 жылы Кемпе «синдром избиваемого ребенка» мақаласын жариялап, онда алғаш рет клиникалық жағдай ретінде балаларға қатысты зорлық-зомбылықты анықтады[2].

Егер балаларға қатысты зорлық зомбылық «қатыгездік» ұғымын тудырса, онда әйелдерге қатысты бұл мәселе «Отбасылық немесе тұрмыстық зорлық-зомбылық» терминін тудырды. Кейбір авторлар отбасылық зорлық-зомбылық туралы 20 ғасырдың 70-жылдарының басына дейін жазғанымен, олар бұл құбылысты «әлеуметтік девиантты мінез-құлық» немесе «физикалық агрессия» деп қарастырған. 1971 жылы ағылшындық Эрин Пиззи Англияда үйде ұрып-соғуға және қорлауға ұшыраған әйелдер үшін алғашқы баспана ұйымдастырды. Баспананың сәтті болғаны соншалықты, Пиззи отбасылық зорлық-зомбылық мәселесін зерттей бастады және Еуропа мен АҚШ-тағы әйелдерді қорғау қозғалысының негізін қалаушы болды. Дәл осы сәттен бастап көптеген ғалымдар осы мәселені зерттей бастайды.

Зорлық-зомбылықтың қазіргі анықтамасының негізін қалаушылар ретінде американдық әлеуметтанушылар Ричард Геллс пен Мюррей Страусты айтуға болады. 1976 жылы Р.Гелле, М.Страус және С.Стейнмец «Бірінші ұлттық американдық отбасындағы зорлық-зомбылықты әлеуметтік зерттеу» жүргізді, зерттеуге жалпы 2143 отбасы қатысты. Зерттеу мақсаты: зорлық-зомбылықтың таралу дәрежесін өлшеу, «отбасылық зорлық-зомбылық» ұғымын кеңінен ашу, отбасылық зорлық-зомбылық қаупі бар адамдардың санаттарын зерттеу, зорлық-зомбылықтың өршуіне әкелетін факторларды анықтау, сонымен қатар респонденттердің өзі «отбасылық зорлық-зомбылық» ұғымын қалай түсінеді. Бұл алғашқы зерттеудің нәтижелері таңқаларлықтай болды. Алынған сандар нәтижесі шамамен 50% жақын болып, күтілетін нәтижемен салыстырғанда әлдеқайда жоғары болды және де бұл зерттеуге толық емес отбасылар кірмеді, бала жасы шектелген болатын. 1985 жылы Гелле, Страус және Стейнмец «Екінші ұлттық американдық отбасындағы зорлық-зомбылықты әлеуметтік зерттеу» барысында зерттеу әдістері жетілдіріліп, біріншіде жіберілген қателіктерді есепке ала отырып, толық емес отбасыларын қосып, бала жасындағы шектеулерді алып тастады. Кейіннен басқа да зерттеулер жүргізіле бастайды [3].

Зорлық-зомбылықты адамда белгілі бір инстинкттер түрінде берілетін табиғи агрессивтіліктен ажырата білу керек. Зорлық-зомбылықтың өзгешелігі, бұнда зорлық -зомбылық-саналы ерік-жігердің әктісі ретінде жүріп, өзін ақтап шығатындай негіз іздейді.

А.В. Орловтың айтуынша, отбасындағы зорлық-зомбылық – бұл адамды бақылау, қорқыту, қорқыныш сезімін ояту мақсатында физикалық, жыныстық, психологиялық немесе экономикалық әсер етудегі қасақана қауіп, бір адамның екінші адамды белгілі бір әрекетке мәжбүрлеуі. Зорлық-зомбылық көрсетуші өзін, мақсаттары мен нормаларын өз еркіне бағындыру үшін жасайды[4].

Мысалы:

- балаларға деген қатыгездік;
- жұбайына қарсы бағытталған зорлық-зомбылық;
- қарттарға қатысты зорлық-зомбылық және т. б.

Зорлық-зомбылықты әйгілі орыс философы А.А. Гуссейнов өзінің «зорлық-зомбылық ұғымы» мақаласында былай анықтайды: «зорлық-зомбылық, сөздің этимологиясынан көрініп тұрғандай, күш қолдану, күш қолдану арқылы әрекет ету». Зорлық-зомбылық тек адамдар арасындағы қарым-қатынаста болады, өйткені адамдар ғана ерік-жігерге ие[5].

Ағылшын тіліндегі психологиялық әдебиеттерде зорлық-зомбылық мәселесінің негізгі терминдері «abuse» (реніш, ұрыс, қорлау, қатыгездік, немқұрайлылық, эксплуатация, қанау,

азғындық) және «neglect» (немқұрайлылық, елемеу, ұмытып кету, қамқорлықтың болмауы) ұжымдық терминдері болып табылады.

Қазіргі уақытта «abuse & neglect» формаларының эмпирикалық типологиясы келесіні құрайды:

Физикалық зорлық-зомбылық- бұл ұру, ауыр заттарды, қаруды қолдану және ауырсыну мен жарақатқа әкелетін басқа да сыртқы әсерлер.

Психологиялық (эмоционалды) зорлық-зомбылық-бұл қорқыту, дөрекілік, сөзбен қорлау және теріс эмоционалды реакция мен психикалық ауырсынуды тудыратын кез-келген басқа әрекеттер. Эмоционалды қорлауды анықтау әлдеқайда қиын. Олар денеде көгеруді қалдырмаса да, психиканы қатты жарақаттайды.

Жыныстық зорлық-зомбылық-жәбірленушінің еркіне қарсы жыныстық қатынас, жыныстық қорлау, жыныстық қатынасқа мәжбүрлеу және жыныстық қатынас жасау түрінде көрсетілген қысым көрсету түрі.

Экономикалық зорлық-зомбылық, отбасындағы екінші адамға қатысты ақша шығынын қатаң бақылау эмоционалды қысым мен қорлауды білдірудің бір түрі болып табылады.

Психологиялық ғылымда отбасындағы зорлық-зомбылық себептерінің (факторларының) модельдерінің келесі түрлерін қарастырады:

1. Психопатиялық. Ата-аналардың зорлық - зомбылыққа бейімділігіне бағытталған (алкоголь, есірткі, агрессивтілік, коммуникативтік біліксіздік, суицидтік бейімділіктер, депрессия және т. б.) және балалардың (физикалық және психикалық кемшіліктер, белгілі бір ауру түрі және т. б.);

2. Әлеуметтік. Бұнда зорлық - зомбылықты түсіндіретін сыртқы (әлеуметтік) факторлар мен жетіспеушілік жағдайлар (кедейлік, төмен табыс, жұмыссыздық, төмен білім және мәдени деңгейі және т. б.);

3. Психоәлеуметтік. Зорлық-зомбылықтың психологиялық және әлеуметтік факторларын біріктіруге тырысатын, құрылымдық, жағдаяттық және коммуникативті болып бөлінеді, соңғысы отбасындағы зорлық-зомбылықтың негізгі және шешуші көріністері болып табылады.

Зорлық-зомбылық әртүрлі бұзылуларды тудыруы мүмкін, мысалы, танымдық бұзылулар, тәбеттің бұзылуы, ұйқы, есірткі пайдалану, алкогольизм, мінез-құлықтағы травматикалық әрекеттерді еріксіз көбейту, өзін-өзі жазалау әрекеттері (мысалы, өзін-өзі азаптау), көптеген соматикалық көріністер. Зорлық-зомбылықтан кейін туындайтын бұзушылықтар тұрақты жеке өзгерістерге әкелетін адам қызметінің барлық деңгейіне әсер етеді. Зорлық-зомбылық ұзақ мерзімді салдарға әкелуі мүмкін, көбінесе алдағы өмірлеріне әсер етеді.

Елімізде бұл мәселенің алдын алу бағытында әр қилы іс-шаралар өткізілуде. Бірін айта кететін болсақ, 2017 жылы Әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссия, мемлекеттік және халықаралық институттармен бірлесіп «Отбасындағы зорлық-зомбылықсыз Қазақстан» жобасын ұсынған болатын. Бұл жоба пилоттық түрде елдің оңтүстік өңірлерінде іске асырылған. Нәтижесінде тоғыз мыңнан аса азаматқа құқықтық және әлеуметтік мәселелерді шешуде көмек ұсынылды. Жоба аясында Отбасы, балалар мен жастар ісі жөніндегі басқармалар құрылған. Қиын жағдайға түскен отбасылар мен зорлық-зомбылық тәлкегін тартқандарға тегін қызмет көрсететін әлеуметтік-психологиялық қызметтер ашылған.

Басқа да отбасындағы зорлық- зомбылықтың алдын алу жолдарымен, оны жоюдағы жүргізіліп жатқан жұмыстар, алдағы уақытта жоспарланған шаралар қоғам өміріндегі сау тенденциялардың пайда болуына әкелетіні мәлім.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://kazgazeta.kz/news/103732>
2. Kempe, C.H., Silverman, F.N., Steele, B.F., Droegemueller, W. and Silver, H.K., 1962. The Battered Child Syndrome. Journal of the American Medical Association 181 (July): 107-112.
3. Gelles, R.J. and Straus, M.A., 1979. Determinants of Violence in the Family: Toward a Theoretical Integration. Pp.549-581 in "Contemporary Theories About the Family" (vol. 1). New York: Free Press.
4. Орлов А.В. Психологическое насилие в семье - определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи. - СПб: «Питер», 2001.-357 с.
5. <https://nonviolence.ru/guseinov/>

Диянова Р.Т.

ФЕНОМЕН НАСИЛИЯ И ЖЕСТОКОСТИ В СЕМЬЕ

Аннотация. В данной статье дается определение терминам насилие в семье, жестокое обращение. В случае предотвращения насилия рассматриваются ожидаемые результаты, показана модель факторов насилия в семье, исследовательские работы ученых.

Ключевые слова: насилие, жестокость, агрессия, психопатия, психосоциальная модель.

Diyanova R.T.

THE PHENOMENON OF VIOLENCE AND CRUELTY IN THE FAMILY

Annotation. This article defines the terms domestic violence and ill-treatment. In the case of violence prevention, the expected results are considered, a model of factors of domestic violence is shown, and research works of scientists are shown.

Keywords: violence, cruelty, aggression, psychopathy, psychosocial model.

ОӘК159.92

Диянова Р.Т, Берменбетова Қ.А.

Қарағанды «Volashaq» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы,
rahat_dyanova@mail.ru,bermenbetovaanara@gmail.com

КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРДЫҢ ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ПСИХИКАСЫНА ӘСЕРІ

Аңдатпа. компьютерлік ойындардың жеткіншектер психикасының дамуына оң және теріс әсері қарастырылады, компьютерлік ойындардың жіктелуі, ойындарды таңдау және компьютерлік ойындар кезінде уақытты ұтымды пайдалану мүмкін еместігі қандай салдарға әкелетіні көрсетіледі.

Кілтті сөздер: жеткіншек, компьютерлік ойындар, манипуляциялық ойындар.

Компьютерлік индустрия дамып келе жатқандықтан, компьютерлік технологиялар халық үшін қол жетімді бола бастады. Компьютерлік ойындардың жеткіншектерге жағымды, жағымсыз әсерін анықтау қажет, өйткені олар негізгі пайдаланушылар болып табылады және жасына байланысты психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерге байланысты. Олар компьютерлік тәуелділікке өте сезімтал болып келеді.

Күнделікті өмірдің әлеуметтік-мәдени феномені ретінде компьютерлік ойындар қазіргі ғылымның өзекті мәселелерінің бірі болып табылады, өйткені олар қазіргі заманғы тұлғаның техникасы мен өзін-өзі тануының дамуының бірегей өнімі, адамзат мәдениетінің бір-біріне сәйкес келмейтін элементтерін: жақсылық пен жамандық, өмір мен өлім, ойын-сауық және оқыту және т.б. ұғымдарын біріктіреді. Керісінше, ойын жеке тұлғаның және қоғам мәдениетінің табиғи дамуы үшін барлық қажетті алғышарттарды қамтиды.

Компьютерлік ойын-бұл адам өз еркімен жүгінетін еркін әрекеті, ойын қызығушылық туындаған жағдайда орын алады, егер бұл шарт болмаса, онда адам ойынды тоқтата алады. Көп жағдайда, егер ойын желілік болмаса, оқшаулау тән. Компьютерлік ойын, әдеттегідей, тәуелсіз шындық емес, ойнаушы не болып жатқанын білмейді. Ойын орын, кеңістік және уақытпен шектеледі. Бұл кезде компьютерлік ойын дәстүрліден біршама ерекшеленеді, өйткені ойынның кең визуалды мүмкіндіктері оның кеңістігін ойыншының емес, ойын ережелерін ойлап тапқан әзірлеушінің ақыл-ой әрекетінің өнімі етеді. Ойын орны біртіндеп маңыздылығын жоғалтады. Ойын уақыты дәстүрлі ойын уақытына ұқсас мәнге ие. Компьютерлік ойында оның алгоритміне енгізілген ережелерді сақтау міндетті [1].

Әрине, жіктеу бойынша компьютерлік ойындар нақты ойындардан біршама ерекшеленеді, дегенмен кейбір жалпы ойларды табуға болады. Арнайы жасалған бағдарламалар балаларға сюжеттік-рөлдік ойынды алмастыра алады, сюжеттің шарттарын қояды және кез-келген рөлді таңдау құқығын береді. Пәндік-манипуляциялық ойынның элементтері симулятор-ойындар мен оқыту бағдарламаларына тән. Мысалы, көлік жүргізу. Алайда, мұндай тренажерлер пәндік-манипуляциялық ойындар сияқты функцияны орындайды: олар дағдыларды бекітуге көмектеседі. Көптеген үстел және дидактикалық ойындардың компьютерлік баламалары кең таралған.

Барлық компьютерлік ойындар-ережелері бар ойындар. Алайда, компьютерлік ойындар мен нақты ойындар арасындағы маңызды айырмашылық бары анық: нақты ойында қатысушылар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, ойын барысында мінез-құлқын өзгерте алады, бұл икемді ойлауға, қарым-қатынас дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Виртуалды ойындар бұл мүмкіндіктерді белгілі бір дәрежеде төмендетеді, өйткені ойын әдетте белгілі бір алгоритмді енгізетін әзірлеушіге ие, ол ойын барысында түбегейлі өзгермейді.

Көптеген ойындар логикалық мәселелерді шешуді ғана емес, сонымен бірге ойындарға патологиялық қосылудың көптеген жағдайларының негізін құрайтын белгілі бір эмоционалды жүктемені де білдіреді.

Компьютерлік ойындар жанры мен мазмұны жағынан айтарлықтай ерекшеленеді. Қарапайым графикасы мен дыбысы бар аркада ойындары ең аз қауіпті. Бұл ойындардың артында, әдетте, «уақытты кетіреді», олар ұзақ уақытқа созыла алмайды. Тағы бір нәрсе-рөлдік ойындар, оның барысында ойыншы өзі басқаратын кейіпкерге айналады және оның әлеміне енеді. Мұндай ойындарда шындық сезімі өте үлкен болуы мүмкін және ойыншының назарын ұзақ уақыт ұстай алады. Ең үлкен қауіп – зорлық-зомбылыққа негізделген өте қарапайым сюжетпен сипатталатын «мергендер». Мұндай ойындар баланың психикасына теріс әсер етіп және шамадан тыс агрессивтілікке әкелуі мүмкін [2].

Әрине, ойындар әртүрлі. Мысалы, Windows амалдық жүйесіне ойындардың стандартты жиынтығы кіреді, бұл әдетте солитье. Компьютерде ұзақ уақыт жұмыс істеу керек болса, ойлау, назар аудару үшін демалуға және ауысуға жақсы болуы мүмкін. Сол сериядан пазл ойындары, реакция жылдамдығына арналған ойындар, мысалы, компьютерлік үстел теннисі танымдық үрдістердің дамуына ықпал етеді. Стратегиялық ойындар ойыншы бүкіл компьютерлік әлемді басқарады — үйлер салады, аумақтарды жаулап алады, мысалы, мұнай, алтын өндіреді деп болжайды. "Квест" деп аталатын компьютерлік ойындардың бір түрі бар. Төменгі жол-кейіпкер қандай да бір қиын, шатастыратын жағдайға тап болады немесе қандай да бір тапсырма алады, ол шытырман оқиғаға толы болады. Ойыншының міндеті-шытырман оқиғалармен бірге құпияларды, жұмбақтарды шешу. Мұндай ойындарда әдетте зорлық-зомбылық көріністері болмайды. Олар жақсы болуы мүмкін, өйткені олар кеңістіктік ойлауды, есте сақтауды дамытады. Мұндай ойындардың теріс сәті - бұл күдіреттің пайда болған елесі және шындықтан виртуалды иллюзиялық әлемге кету қаупі.

Әр түрлі «Атқыштармен» жағдай жақсы деп айтуға келмейді. Мұндай ойындар ойнаушының экранның екінші жағында орналасқандығымен сипатталады, яғни ойнаушы кейіпкерді көріп қана қоймайды, өзі оған айналады. Сонымен қатар, оның міндеті — мүмкіндігінше көп жауды жою. Ата-аналардың міндеті-баллада мұндай ойындардың пайда болуына жол бермеу [3].

Әдебиет деректерін талдау компьютерлік ойындардың баланың жеке басына әсері әр түрлі екенін көрсетті. Компьютер электромагниттік сәулелену көзі болып табылады. Ұзақ уақыт бойы отыру омыртқаның қисаюуына әкеледі, бұл кейіннен ішкі ағзалардың бұзылуына әкелуі мүмкін. Дисплей экранындағы сурет жарқыраған және жыпылықтайтын нүктелерден тұрады, бұл көру қабілетінің нашарлауына әкеледі, көздер сулана бастайды, бас ауруы, шаршау және т.б. саусақ жастықшаларының жүйке ұштары пернерлердің тұрақты соққыларынан сынған сияқты, ұйқышылдық, әлсіздік пайда болады, қаздар жастықтарда жүгіреді. Бұл қолдың артикулярлы және байламды аппараттарының зақымдалуына әкелуі мүмкін, содан кейін қол аурулары созылмалы болуы мүмкін. Егер де компьютерлік ойындарды ұтымды пайдаланса, жеткіншектің қиялының, креативті ойлауының дамуына ықпал етеді. Мысал ретінде: *Fallout*, *The Elder Scrolls V: Skyrim* және т.б. ойындар.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, компьютерлік ойынның көмегімен баланың танымдық үрдістерінің дамуы - ойнаушы және ересектер тарапынан ойын түрі, ойынға берілген уақытқа баса назар аударылған жағдайда мүмкін болады.

Пайдалаған әдебиеттер тізімі:

1. Липков А.И. *Ящик Пандоры: Феномен компьютерных игр в мире и в России.* / А. И. Липков // М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 192 с.
2. Мак-Уильямс Н., *Психоаналитикалық диагностика.* — М.: "Класс", 1998. — 480 б.
3. Афонин А.Е., В.Н. Бабешко В.Н., М.Б Булакина М.В. и др. *Образовательные Интернет-ресурсы / Под ред. А.Н. Тихомирова и др.; ГНИИ ИТТ «Информика».* – М.: Просвещение, 2004. – 287 с.

Диянова Р.Т., Берменбетова.К.А.

ВЛИЯНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ИГР НА ПСИХИКУ ПОДРОСТКОВ

Аннотация. Рассмотрены положительные и отрицательные влияния компьютерных игр на развитие психики подростков, дается классификация компьютерных игр и к каким последствиям могут привести выбор игр и неумение рационального использования времени во время компьютерных игр.

Ключевые слова: подростковый возраст, компьютерные игры, манипуляционные игры.

Diyanova R.T., Bermenbetova.K.A.

THE INFLUENCE OF COMPUTER GAMES ON THE PSYCHE OF ADOLESCENTS

Annation. The positive and negative effects of computer games on the development of the psyche of adolescents are considered, the classification of computer games is given, and what consequences can lead to the choice of games and the inability to rationalize the use of time during computer games.

Keywords: adolescence, computer games, manipulation games.

ОӘК 59.9

Диянова Р.Т., Құрманжан А.К.

Қарағанды «Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы,
rahat_dyanova@mail.ru, aidakurmanshan@gmail.com

МІНЕЗ ҚАСИЕТІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада мінез қасиетіне анықтама берілген, мінезді зерттеген ғалымдардың тұжырымдамалары, мінез ерекшелігінің топтары қарастырылады, мінездің қалыптасуына әсер ететін факторлар беріледі.

Кілттік сөздер: мінез, тұлға, мінез ерекшеліктері, қоршаған орта, тәрбие.

«Мінезсіз адам – жеміссіз ағаш», - дейді халық даналығы. «Ұлтқа қызмет ету білімнен емес, мінезден» дейді алаштың көсемі Әлихан Бөкейхан.

Адам өмірі - іс-әрекеттер тізбегінен, басқалардың әрекеттерін қабылдаудан және оларға деген түрлі көз қарастардан тұрады. Кез келген әрекетті дұрыс түсініп, қабылдай білу, бойында көркем мінезді тәрбиелеу бірден бола қалатын дүние емес, алайда адамның өзін осы қабілетке баулып, тәрбиелеуге мүмкіндігі мол. Мінез - адамдарды басқа адамдардан жалпы тұлға ретінде айрықшалап тұратын қасиеттер жиынтығы болып табылады. Мінез-бұл тұлғаның тұрақты қасиеттерінің жиынтығы, ол адамның адамдарға қатынасынан көрінеді. Мінез белгілі қатынаста адамның тәртібінде белгіленетін тұрақты, тұлғаның қажеттілігінің индивидуалды үйлесімі.

Адам мінезі бұл қалыптасқан жағдайдағы адамның бірден берілетін реакция жиынтығы емес, оның маңызды қылығын анықтайды. Мінез туралы айта отырып, біз көбінде адамның жағдайларға байланысты өзінің ерік жігері мен тұрақтылығымен өзін-өзі басқаруын айтамыз. Мінез өз дамуында темпераментпен тығыз байланысты. Мінезді тұлғаның құралды қасиетіне жатқызуға болады. Шын мәнінде мінез іс-әрекетті таңдау мақсатында көрінуі мүмкін, мінез мақсатқа жету үшін қолданылатын өзінің құралы ретінде қарастырылады. Данышпан Абай атамыз «Мен егер заң қуаты қолымда бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім» дейді. Демек, мінезді тәрбиелеуге болады. Сондай-ақ, Мәшһүр Жүсіп атамыз мынадай мысал келтіреді. «Аспанда ұшып жүрген құс пен даланың тарпаң жылқысын қолға үйрету арқылы адамзат баласы қанша табыстарға жетті. Осындай дала тағылары тәрбиеге көнгенде, адамның мінезі неге өзгермейді?» дейді. Ғұламалардың бұл сөздері мінез қасиетін тәрбиелеуге болатынына тағы бір дәлел.

Адам мінезіне енетін тұлғаның, негізгі белгілерін айта кететін болсақ, бірінші, бұл тұлғаның іс-әрекет таңдау мақсатындағы қасиеті. Мұнда анықталған мінез белгілері ретінде рационалдық, үнемшілдік және оған қарама-қарсы қасиеттер көрінуі мүмкін. Екінші мінез құрылысына берілген мақсатқа жету үшін бағытталған іс-әрекеттер кіргізілген: тұрақтылық, мақсатқа бағдарлылық, тізбектілік және альтернативтілік. Бұнда мінез темпераментпен емес,

адамның ерік жігеріне жақын. Үшінші мінезге темпераментпен байланысты құралды белгілері кіреді: экстрроверсия-интроверсия, тыныштылық-уайымшылдық, ұстамдық-импульсивтік. Адамдағы барлық осы мінез белгілерінің бір адамдағы үйлесімі оны белгілі түрге жатқызуға мүмкіндік береді [1].

Қазіргі американдық психологияда мінездің екі альтернативті анықтауларын қолданады. Мінез – тұлғаның этикалық және моральді жағдайы. Мінез – тұлғаның мотивациялық жағдайы. Ал ресейлік психологиялық әдебиеттерде мінездің мынандай анықтамалары кездеседі. А.Г.Шмелев, мінез – тәжірибеде игерілген дағды әдеттегі жалпы стилистика бұл арнайы әлеуметтік ортада индивидуалды тәжірибемен табылған нәтижелердің ұйымдасқан мінез-құлық үлгілерінің жалпы суреті деген. Мінез өмірде жүре пайда болатын индивидуалді байланыс, адамның тәжірибесінде өзіне деген, басқа адамдарға деген, берілген іске деген, басқа да қиындықтарға деген қатынаста берілетін тұлғаның тұрақты елеулі ерекшеліктері [2].

К.Платонов пен Н.Левитов мінез бұл адамның іс-әрекеті мен тәртібіне әсерін тигізетін индивидуалды жарқын берілген тұрақты қатысты психологиялық белгілері деген.

В.Бондеревскийдің «Тәрбие тәлімі» атты кітабында мінез арқылы әрбір адамның өзіне және басқа адамдарға, тапсырылған іске деген қатынасынан және адамдардың ішкі жан дүниесінің рухани менділігі нақтылы түрде көрінеді.

Бірқатар ғалым психологтар мен педогогтардың жағымды мінездің басты көрсеткіштерінің қатарына гуманизм басқа адамдарды құрмет тұту, өзін ұстай білушілік, моральдық ұстамдылық болу керек деген ұйғарулары орынды. Бізге мінезі мейірбан адаммен кездесу сүйсінерлік жайт. Бұл бәрінен бұрын, әрине адам бойындағы парасаттылық пен әдептіліктің басқа адамдардың көңіл-күйін, қуануы мен қайғысын түсіне білушіліктің барлығын білдіреді. Мінез тұқым қуаламайды, оны тәрбиелеуге болады және тәрбиелеу керек те. Белгілі психолог Б.М. Теплов мінез адамның болмысқа қатынасын білдіретін және оның күнделікті мінез – құлқында оның іс-әректінде көрінетін жеке басындағы елеулі қасиеттердің өзіне тән үйлесуі деп сипаттайды. Қоршаған орта адамның жеке басының қалыптасуына әсер етеді. Алайда, адам рухы неғұрлым күшті болса, соғұрлым ол басқаларға да әсер етеді. Балаларға қоршаған ортаға қарсы тұру қиын, сондықтан ересектер балаға беретін тәлім тәрбиелерінде ненің жақсы екенін және неден аулақ болу керектігін көрсетуі керек. Ересектердің өз өмірін қандай етіп жасау керек, қандай мақсат қою керек және қандай адамдармен қарым қатынас жасайтынында әрине таңдау бар.

Кейбір психологтар мінездің ерекшеліктерін танып білу үшін оларды топ-топқа біріктіруді ұсынады. Бірінші топқа жеке адамның психикалық құрылымы мен оның негізін құрайтын адам мінезінің ең жалпылама жақтарын жатқызады. Бұған мысалы принциптілік, адалдық сияқты мінез ерекшеліктері енеді [3].

Екінші топқа – көпшілдік, ашық жарқындық келесі соларға қарама-қарсы томаға тұйықтық сияқты мінез ерекшеліктері жатыр. Сезімталдық, әдептілік, жолдастық сияқты бұларда да басқа адамдарға деген біздің қатынасымыз білінеді. Мінез ерекшелігінің ендігі бір маңызды тобы адамның өзіне деген қатынасын білдіреді. Бұған мысалы: қарапайымдылық, ұялшақтық, басқаның қамын ойлау және өзімшілдік жатады.

Мінез ерекшеліктерінің төртінші тобы: біздің әрқайсымыздың еңбекке, оқуға деген қарым-қатынасымызды білдіреді. Бұған инициатива, табандылық, өз беттілік, еңбек сүйгіштік, адалдық, ұқыптылық және оларға қарама –қарсы қасиеттер ынжықтық, селсоқтық, жалқаулық, қиыншылықтан қашу жатады.

Адамның мінезі оның жеке басынан бөлектенетін нәрсе емес. Мінез біздің әрқайсымыздың ең мәнді деген мынандай ерекшеліктерімізбен байланысты:

1. Адамның өзі алған бағыты мен сенуі енеді.
2. Қызуқандылық, салқынқандылық байқалатын биологиялық ерекшеліктер.
3. Жекелеген психикалық даму деңгейін айқындайтын іскерлік, дағды, әдет, білім енеді.

Мінез әрбір адамның жеке басының ең елеулі қасиеттерінің бірі болып табылады. Мінездің негізінде адамның моральдық ерік-жігері күнделікті мінез-құлқындағы ерекшеліктері және оның іс-әрекеттері жатады. Мінездің қалыптасуына кейбір дәрежеде табиғи ерекшеліктер әсер ететініне қарамастан, ол адамның белсенді және жан-жақты әрекеті арқылы дамып жетіледі. Сондықтан мінез ешқашан күні бұрын, алдын ала анықталып қояды деп жорамалдауға болмайды.

Адамның сыртқы ортамен байланысуы үшін жасайтын қатынастарының жиынтығы оның мінезін құрайды. Адамның үйреншікті әдеті болып қалыптасқан мінез бітістерінің кейде оның сыртқы ортамен жасайтын негізгі қатынастарына сәйкес келмейтін кездері де болады. Мәселен,

біреудің қатал, не тымыр болуының негізінде адамды менсінбеу, тәкәпарсыну сияқты мінез қатынастарының тұрақты жүйесі жатпай, оның темпераментінің жүйке- жүйесінің тума қасиеттеріне байланысты қалыптасып кеткен әдеттерінің жатуы ықтимал.

Адам мінезінің ерекшеліктері – оның темпераменті оны қоршаған ортада бағдар ұстай білуі өмірдің өзгермелі жағдайларына икемделу қабілеттілігі – ми қабығындағы қозу және тежелу жүйке процестерінің күшімен қозғалғыштығына байланысты [4]. Бұл процестердің күшімен қозғалғыштығы адамның бүкіл өмір бойында жасалады және олар көбінесе тәрбие әдістері мен өсіп жетілетін жағдайларға байланысты болады. Мінез тұқымқуалаушылық арқылы адамның мінез-құлқын анықтамайтынын түсіну керек, олар тек адамның бір нәрсеге бейімділігін анықтайды. Мінез туа біткен қасиеттерден құралмайды, ол жүре қалыптасатын үрдіс. Осы жерде философ Ж.П.Сартрдың сөзін айта кетсек: «Маңыздысы, меннен нені жасағаны емес, жасалған дүниеден мен не жасап шығардым», демек, адамның мінезі өмір бойы дамып, өзгеріске ұшырауы мүмкін. Мінездің қалыптасуы адамның ойларымен, сезімдерімен және импульстарымен тығыз байланысты. Сондықтан адамның белгілі бір өмір салты қалыптасқан сайын оның мінезі де дамиды.

Пайдаланылған әдбиеттер тізімі:

1. Немов. Р.С 1-том "Психология" // Немов. Р.С – Владос 1999 ж
2. Психодиагностика личностных черт Автор: Шмелев А.Г. Жанр: Психодиагностика Издательство: Речь Год: 2002.
3. Гонаболлин Ф. Н. Воля, характер, деятельность. – Минск: «Народное образование», 2003.
4. Алдамұратов. Ә "Психология" / Алматы.- «Білім» 1996ж

**Диянова Р.Т., Құрманжан А.К.
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ХАРАКТЕРА**

Аннотация. В статье дается определение черт характера, рассматриваются концепции ученых, изучавших характер, группы черт характера, даются факторы, влияющие на формирование характера.

Ключевые слова: характер, личность, особенности характера, окружающая среда, воспитание.

**Diyanova R.T., Kurmanzhan A.K.
PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE CHARACTER**

Annotation. The article defines character traits, considers the concepts of scientists who have studied character, groups of character traits, and gives the factors that influence the formation of character.

Key words: character, personality, character traits, environment, upbringing.

ОӘК 372.2

Дуйсембаева Б.Б.

Ы.Алтынсарин атындағы №25 мектеп КММ, Балқаш қ, Қазақстан Республикасы

**ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА
ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ**

Аңдатпа. Автор мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабағын қашықтықтан оқыту жағдайында ұйымдастырудың тиімді жолдарын, қашықтықтан оқытуда қолданылатын технологиялардың түрлерін, қашықтан оқытудың ерекшеліктерін қарастырған.

Бүгінгі таңдағы әлемдегі болып жатқан эпидемиологиялық жағдай оқытуды дәстүрлі формадан ешбір дайындықсыз қашықтықтан оқыту жүйесіне бірден ауысуға мәжбүрлегені баршамызға мәлім. Әрине, қашықтықтан оқыту жүйесі жаңалық емес. Онымен біз оқытудың жаңа технологияларының бірі ретінде теориялық тұрғыдан жете таныс болғанымыз рас. Алайда теориялық тұрғыдан білу мен тәжірибелік тұрғыдан меңгеру екеуі екі түрлі мәселе екені анық.

Қалай десек те қашықтықтан оқыту жүйесін тәжірибеде қолдануға сақадай сай емес болғанымызды мойындауға тура келеді. Сондықтан бұл оқыту жүйесі білім берушіге де, білім

алушыға да бастапқы кезеңде оңайға тимегені айқын. Бірақ аталмыш мәселе уақыт күтірмейтін болғандықтан кімге болсын қашықтықтан оқыту жүйесін аз уақыт аралығында тез меңгеріп алуға тура келді. Осы қашықтықтан оқытудың алғы шарттары ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаев ұсынған «Қазақстан -2030» стратегиялық бағдарламасында айқын көрсетілген болатын.

Қашықтықтан оқыту-білім алушы мен педагогтардың жанама немесе толық емес өзара іс-әрекеті кезінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып жүзеге асырылады.

Қашықтықтан оқытуда қолданылатын технологиялардың үш түрі бар. Оның біріншісіне қағаз және аудио тасымалдаушылар негізінде жүзеге асатынсабақ жататын болса, екінші технологияға теледидар арқылы қашықтықтан оқыту жатады. Бұған «Балапан» телеарнасы арқылы өтіп жатқан бейнесабақтарды жатқызуға болады. Ал үшінші технология-бұл ғаламтор-технологиялар арқылы қашықтықтан оқыту. Ғаламтор арқылы оқыту қазіргі жағдайға байланысты өзекті бола түсуде. Бұл технология жоғарыда аталған барлық формаларды әртүрлі пропорцияларда қамтиды және сондай-ақ жоғарыдағы екі түрінен негізгі ерекшелігі кері байланыс орнатуға мүмкіндік туындайды.

Қашықтықтан оқыту жағдайында онлайн сабақтар Zoom бағдарламасы негізінде жүзеге асуда. Онлайн сабақ білім берудің үйреншікті форматын сақтап қалуға, оқыту сапасын бұрынғы деңгейде ұстап тұруға ғана емес, сонымен қатар қосымша жұмылдыра отырып қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Демек, мұғалімдердің процеске дұрыс көзқарасымен жалпы білім беру деңгейін арттыруды білдіреді.

Мұғалімдердің, ата-аналардың және оқушылардың пікірлері бойынша материалды қашықтықтан оқытудың өзіндік білім алуға үлкен рөл атқаратынын көрсетеді. Мұғалімдердің қадағалауынсыз, уақыт бойынша ешқандай бақылау және шектеу жоқ. Бір жағынан, бұл артықшылық - уақытты тиімді пайдалануды, материалды жақсы меңгеруді үйренуге болады. Екінші жағынан қашықтықтан оқыту жинақтылықты, ұйымдастыруды талап етеді. Тағы бір артықшылығы, әдетте көзге көріне бермейтін қиыншылық - бұл жайлы жағдайда оқыту. Көп жағдайда балалар мектепке барудан бас тартады. Олар өздерін ыңғайсыз, жайсыз сезінеді. Мұндай жағдайда оқыту ойдағыдай нәтиже бере бермейді. Ал егер үйде болса сабақты жақсы қабылдар еді, осындай жағдайда қашықтықтан оқыту - тамаша таңдау. Ол өздігінен білім алуға мүмкіндік беріп қана қоймай, әрдайым байланыста болуға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту жүйесі әрине дәстүрлі форматымыздың маңызын жоққа шығара алмайды. Алайда уақыт пен бүгінгі жағдай талабына орай біз осы оқыту жүйесінің мүмкіндіктерін барынша пайдаланып, оқыту процесінде олқылықтарды жібермеуге тырысуымыз керек.

Қашықтан оқыту - компьютерлік және телекоммуникациялық технологияларға негізделген оқытудың құралдары мен түрлері, білім беру үрдісінде үздік дәстүрлі және инновациялық әдістер қолданылатын, күндізгі және сырттай білім алу ретінде білімді қабылдау түрі болып табылады.

Қашықтан оқыту кезіндегі білім беру үрдісінің негізін жеке кесте бойынша өзіне ыңғайлы жерде оқуға мүмкіндігі болатын, оқытудың арнайы құралдары жиынтығы өзінде бола отырып, электронды және қарапайым пошта, телефон арқылы оқытушылармен келісілген байланыс жасауына, сонымен қатар, күндізгі бөлімде де мүмкіндігі болатын, оқып үйренушінің мақсатқа бағытталған және бақыланып қарқынды өзіндік жұмысы құрайды.

Қашықтан оқыту білім жүйесі жоқшылыққа, географиялық немесе уақытша оқшаулануға қатысты себептермен, әлеуметтік қорғаны жоқ және дене бітімі жетілмеуіне байланысты білім мекемелеріне бару мүмкіндігі жоқ немесе өндірістік және жеке жұмыстары болу себебінен, ешкімнің оқуға мүмкіндігін шектеуге болмайды деген гуманистік қағидаларға жауап береді.

Қашықтан білім беру - жаңа ақпараттық технологиялар мен мультимедиялық жүйелер негізінде күндізгі, күндізгі-сырттай, кешкі және сырттай оқытудың элементтері үйлестірілген ерекше, жетілген түрі.

Қазіргі замандағы телекоммуникациялық және электронды басылымдар дәстүрлі оқыту түрінің барлық құндылықтарын сақтай отырып, кемшіліктерін жеңіп шығуға мүмкіндік береді.

Қашықтан оқытудың ерекшеліктері классикалықпен қатар салыстыру бойынша мынандай жетістіктерге ие:

- Жеке адамның үздіксіз әлеуметтену мүмкіндігі;
- Икемділік (оқытудың уақыты, орны, көлемі және әрекеті бойынша);
- Жеке оқу жоспарын қолдану мүмкіндігі;
- Оқу ақпаратына қол жеткізу, оны жедел жаңарту;
- Экономикалық (оқу алаңы, транспорты, техникалық құралдардың шығынын қысқарту есебінен);

- Жаңа технологияларды қолдану;
- Оқып үйренушілердің әлеуметтік құқығының теңдігі (олардың тұратын жерлері мен денсаулық жағдайына қарамастан);
- Барлық елдегі ақпараттық - оқыту ресурстарының шығысы мен кірісі;
- Материалдарды көбейту мәселелерінің жоқтығы, оларды тарату ыңғайлылығы;
- Оқып үйренушілердің өз-өзіне бақылау жасауын қамтамасыз ету.

Қашықтықтан оқыту жағдайында Zoom бағдарламасының мүмкіндіктерін қазақ тілі мен әдебиеті сабағын ұйымдастыруда барынша тиімді қолданамын. Презентация немесе слайдтарды экранды демонстрациялау жолымен көрсету арқылы іске асырамын. Материалды визуализациялау балалардың сабақ материалын игеруге айтарлықтай көмектесетіндігі бұрыннан дәлелденгені баршамызға мәлім. Осыған мысал ретінде Огайо Университетінің профессоры, танымал американдық педагог Эдгар Дейл оқу ақпаратын меңгеру бойынша оқыту әдістерінің тиімділігінің пирамидасы дәліл болады.

Сурет 1. Оқушылардың алған ақпаратты сақтауының орташа пайызы

Осы пирамидада көрсетілгендей сабақтың тиімді ұйымдастырылуын жүзеге асыру үшін мен көрсетілім, талқылау, тәжірибе жасау және интербелсенді әдістерді қашықтықтан оқыту жүйесіне бейімдеп ұтымды қолдануға тырысамын.

Әдебиет сабағына байланысты ақындарымыздың өлеңдерін бейнежазбалар арқылы тыңдау, көру оқушыларға қай жағынан қарасан да өте әсерлі, қызықты болады. Кейбір бейнежазбалар суреттермен және мазмұнға сәйкес әуендермен сүйемелденуі мүмкін. Ал осындай бейнежазбалар көру, есту түйсік анализаторларының қатар жүруімен қабылданған оқу материалы ретінде оқушының қабылдауына да, есте ұзақ сақтауына да өзіндік әсерін тигізеді.

Қашықтықтан оқыту жағдайында қазақ тілі мен әдебиеті сабағын тиімді ұйымдастыру үшін ең алдымен сабақтың мақсатын дұрыс айқындап алу қажет, сондай-ақ қойылған мақсатқа қарай сабақтың міндеттері нақтылануы тиіс. Осы қойылған мақсат пен міндеттерге орай мұғалім өзінің сабағын қашықтықтан оқыту жағдайына бейімдеп өту барысын жоспарлап, алдын ала сабақ әзірлемесін жасауы керек.

Сабақты өткізу барысында сабақтың әр кезеңіне сәйкес оқыту әдістерін тиімді қолдануды мақсат етемін. Жаңа тақырыпты хабарлауда қашықтықтан оқытудағы таптырмас көрнекілік құралы презентация арқылы түсіндіремін. Сабақтың басында оқушылардың зейінін шоғырландыру мақсатында қарастырылып отырған тақырыпқа сәйкес ой шақыруға арналған әдістерді қолданып отырамын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қашықтықтан оқыту – заман талабы», Ақшалова Б.Н., Алмабаева Г.Б. *ҚазҰУ Хабаршысы, ғаламтордағы сілтемесі: <https://articlekz.com/kk/article/23533>*

Дуйсембаева Б.Б.
ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКА КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА И
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ: В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО
ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье автором рассмотрены эффективные способы организации урока казахского языка и Список использованных источников: в условиях дистанционного обучения, виды технологий, применяемых в дистанционном обучении, особенности дистанционного обучения.

Duisembayeva B.B.
EFFECTIVE WAYS OF ORGANIZING A LESSON OF THE KAZAKH LANGUAGE AND
LITERATURE IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Annotation. In the article, the author considers effective ways of organizing a lesson of the Kazakh language and literature in the context of distance learning, the types of technologies used in distance learning, and the features of distance learning.

УДК 37.035.6:355

Ермебетов Ж.М.
м.п.н, старший преподаватель
КарУ имени Е.А. Букетова, г.Караганда, Республика Казахстан
Васильева К.С.
студентка 3 курса, специальности «Начальная военная подготовка»
КарУ имени Е.А. Букетова, г.Караганда, Республика Казахстан
w.kseniya.s23@mail.ru

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ РОЛИ ПЕСНИ
АФГАНСКОЙ ВОЙНЫ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПАТРИОТИЗМА
У МОЛОДЕЖИ

Аннотация. В основе каждой проблемы исследования лежит одно или несколько противоречий. Это касается и этой статьи. В то же время здесь рассматривается актуальность предмета исследования, которая всегда возникает не на пустом месте, а лишь тогда, когда имеющихся знаний оказывается недостаточно, в то время как новые данные еще не обрели четкой формулировки и понимания.

Война и песня, что может быть общего? Казалось бы, тяготы и страдания военного времени не оставляют места для песен. И, тем не менее, песня всегда сопровождала солдата.

Песни были необходимы солдатам на войне. И в походе, и на привале, и даже в бою они вдохновляли бойцов. В минуты отдыха песня позволяла расслабиться, сделать передышку, а в решительные минуты помогала мобилизоваться, собрать все силы, уберечься от слабости и паники.

А сколько было создано песен о войне! Порой только песня, с ее жизненным текстом и музыкой спасала, поддерживала, придавала боевой дух и просто сплывала.

Песня на войне играла огромную роль, да, это, бесспорно, но давайте рассмотрим, насколько освещена, исследована была эта тема в СМИ, научных статьях.

Итак, ознакомившись с тем, что есть на просторах всемогущего Интернета, мы пришли к следующим выводам: нами было найдено несколько статей, опубликованных именно на страницах журналов и газет, их оказалось в большинстве; что касается научных статей, то их уже гораздо меньше; еще один аспект был рассмотрен – издание статей, именно казахстанских – здесь ситуация, к сожалению, довольно плачевная – удалось найти только заметки о проведенных мероприятиях, посвященных теме Афганской войны.

Далее нам хотелось бы представить краткий обзор того, что удалось найти.

Подробную информацию о том, что такое афганская песня дает Википедия. Здесь можно узнать подробную, достоверную информацию обо всем, что связано с афганской войной и песенным искусством, зародившемся там.

«Афганские песни - песенное творчество военнослужащих 40-й Армии - Ограниченного контингента Советских войск в Афганистане. Наиболее яркое явление в народной песенной культуре в 1980-е годы. Называемые «афганскими песнями», они стали оригинальной моделью воинской культуры послевоенного времени.

Военная песня в Афганистане не ограничивалась территориями. Она мгновенно распространялась по всему Ограниченному контингенту - лётчиками, которые постоянно перелетали из провинции в провинцию, уезжающими в отпуск офицерами, увольняющимися в запас солдатами. Главным, в афганской песне была «сословно опознавательная функция» - песня быстро помогала определить «свой» от «чужой».

Началом народного песенного творчества в ОКСВА стал 1980-й год. Об этом свидетельствует расшифровка магнитофонной записи концерта бойцов отряда «Каскад», посвященного 63-й годовщине Октябрьской революции. На текущем этапе «Афганская» песня в национальной песенной культуре обозначила круг основных проблем, выработала поэтику и стиль, позволила осмыслить ответы на главные для сообщества «афганцев» вопросы: «зачем мы здесь, в этой чужой восточной стране; за что воюем, за что отдаем свои молодые жизни?». В «афганских» песнях начального периода с сатирой и по-доброму поётся о чуждой культуре и царящих в этой стране жёстких нравах и адаптации советских воинов той обстановке» [1].

Следующая статья, в которой наиболее подробно освещена тема афганской песни - это статья В. А. Липатова «Афганская песня в самодеятельной и профессиональной музыкальной культуре». Здесь автор строит свой анализ на основании изучения в фольклорном архиве Уральского госуниверситета, пяти опубликованных сборников, более десятка дисков-гигантов, выпущенных в конце 80-х фирмой «Мелодия», а также нескольких компакт-кассет. По мнению автора статьи, «Афганская» песня обогатила общенародный песенный репертуар. Около двух тысяч записей коллекции представляют почти тысячу произведений, очень неоднородных по своим идейно-эстетическим качествам. Значительная часть из них представлена всего одной-двумя записями, зато записи вариантов и редакций примерно пятидесяти песен составляют около трети собранного нами материала [2].

Следующая статья, проанализированная нами - это статья обозревателя Бориса Барабанова «Несвященная и ненародная. Как и что пели про войну в Афганистане». В ней автор рассматривает афганские песни как продолжение народных песен.

По мнению автора, «песни, которые сложили или переделали советские солдаты, побывавшие в Афганистане, изменили мнение музыкальных критиков и культурологов о том, возможна ли в принципе народная песня в обществе с преобладанием урбанистического уклада.

Казалось, что народная песня нечто доставшееся нам по наследству от XIX века, живущее исключительно в заповедных деревнях, передающееся из уст в уста волшебными бабушками. В XX веке из всего, что принято было называть народной песней, более или менее самовоспроизводился жанр частушки, а также тюремно-блатной материал, но и он в своем «народном» виде стал практически историей, когда ушли в прошлое репрессии и ГУЛАГ. У всех новых песен на эти темы в послевоенной жизни были авторы. К середине 1970-х годов почти утратил актуальность и жанр туристической песни, тем более что произведения Юрия Визбора и Владимира Высоцкого в теплых компаниях у костра пели все равно с гораздо большим энтузиазмом.

А в конце 1970-х оказалось, что достаточно бросить большое количество военнообязанных мужчин в горячую точку и песни начнут рождаться с новой силой.

Песни военнослужащих 40-й армии были официально признаны явлением народной культуры. На примере самых ярких из них можно было проследить за тем, как в принципе формируется феномен народной песни».

В этой же статье автор анализирует известные афганские песни такие как, «Кукушка», творчество группы «Каскад».

Кроме этого, автор считает, что «песни афганской войны часто представляли собой переработанные композиции, исторически и тематически связанные с Великой Отечественной. Это могли быть и песни военных лет («Через перевалы и долины» - переписанная «Песенка фронтовых шоферов»), и произведения, которые были созданы в послевоенный период («Баксанская» Юрия Визбора трансформировалась в песню «Вспомним, товарищ, мы Афганистан»). В конце 1980-х в фильме Алексея Учителя «Рок» в исполнении Бориса Гребенщикова прозвучала песня Александра Вертинского «Юнкерам» («То, что я должен

сказать») со строчкой «кто послал их на смерть не дрожащей рукой». Музыкант включил ее в свой репертуар под впечатлением от событий в Афганистане. Но существовала и народная «афганская» переделка песни с новым текстом: «Здесь на дальней земле, на афганской дороге мы теряли друзей, улетающих вдаль, ах, как хочется здесь, обложив землю матом, пулеметом гасить по России печаль». Так, проживая исторические катаклизмы вместе со страной, песни приобретали черты народных» [3].

Так же автор считает, что «афганская война дала импульс и творчеству профессиональных музыкантов, чья карьера развивалась на большой земле. На одной стороне магнитофонной кассеты могли оказаться песни, записанные воинами-«афганцами», на другой - альбом группы ДДТ с песней «Не стреляй». Ее Юрий Шевчук написал под впечатлением от разговора с одноклассником-уфимцем, сопровождавшим первые гробы из Афгана. Цикл песен Александра Розенбаума, родившийся в ходе его поездок в Афганистан, стал для многих дополнительным источником неофициальной информации о конфликте, а «Черный тюльпан» вошел в репертуар всех «афганских» ансамблей, включая уличные. Наконец, тему освоил и поп-цех - например, целый альбом «афганских» песен записал Михаил Муромов» [3].

Следующая изученная статья – это статья «Жестокие романсы войны: о жертвах и свидетелях Афгана» Сергея Ушакина. В своей статье автор очень подробно и, довольно критически, освещает события афганской войны, уделяя при этом внимание и песенному искусству афганцев. По его мнению, «афганские песни - военный шансон, как его нередко классифицируют исполнители и потребители этой музыки - стали важным социокультурным механизмом, повлиявшим на изменение восприятия как самого советского вторжения в Афганистан, так и судьбы ветеранов [4]. В статье автор попытался показать, как менялось семантическое и эмоциональное восприятие Афганской войны и ее участников за последние тридцать лет, используя «эти самодеятельные песни в качестве основного источника».

По мнению автора, «военный шансон не только трансформировал образ «афганца», он еще и стал основой для организации сети отношений. Социальная и социологическая функции этого жанра оказались намного важнее его эстетической составляющей. Шансон объединил вокруг себя самодеятельных (и позже - профессиональных) певцов, поэтов и музыкантов. Многие из них прошли службу в Афганистане, используя формат песни для организации своего военного опыта. Изначально жанр развивался по предсказуемо советским подпольным траекториям. Игорь Морозов, автор целой серии хитов военного шансона, в одном из своих интервью рассказывал, что афганские песни возникли одновременно с вводом войск - в 1979 году. Однако их распространение за пределами Афганистана было запрещено военными властями.

Автор попытался показать, что «военный шансон дал воинам-поэтам специфическое дискурсивное и аффективное средство, с помощью которого стали возможными не только возврат к теме войны в Афганистане, но и ее существенная публичная переоценка и реорганизация. Пересборка военного прошлого, схему которой я предложил выше, не была ни однонаправленной, ни линейной. И тем не менее, материалы афганских песен предоставляют достаточно свидетельств, позволяющих проследить, как их авторы прорабатывали свой неоднозначный военный опыт, постепенно находя для себя устойчивую авторскую позицию в фигурах жертвы и свидетеля войны. Точнее говоря, создав эти две дискурсивные позиции, авторы (и исполнители) военного шансона смогли сделать свой опыт узнаваемым и приемлемым далеко за пределами своего собственного сообщества.

Разумеется, только при помощи песен ситуация изменилась бы вряд ли. Но военный шансон помог создать символический и эмоциональный контекст для важных политических решений».

Единственным казахстанским источником, найденным нами, была книга «Память из пламени Афганистана. Интервью с воинами-интернационалистами Афганской войны 1979-1989 годов», вышедшей под редакцией Марлен Ларюэль, БотагозРакишевой и ГулденАшкеновой является результатом трехлетней работы международной группы исследователей из США, Казахстана, Таджикистана и Узбекистана над проектом «Афганская война 1979-1989 гг. глазами очевидцев (Oralhistory)». Проект включал сбор интервью методом «Устная история» у воинов-интернационалистов, участников войны в Афганистане и подготовки документального фильма. Данная книга посвящена памяти всех «афганцев» Центральной Азии, которых уже нет в живых, и кто уже не может поведать миру свою историю. Проект провел Исследовательский институт

«Общественное мнение» (Астана, Казахстан) [5]. К сожалению, здесь ничего не было сказано о песенном творчестве воинов афганской войны.

Подытоживая, хотелось бы сказать, что тема афганских песен, на наш взгляд, недостаточно освещена на просторах сети Интернет. Все выше сказанное подтверждает наше мнение.

Но тем не менее, военная песня всегда была явлением, объединяющим нацию, и в этом ее огромная сила. Именно в этом песенном жанре наблюдается наиболее высокая концентрация таких содержательных смыслов, как патриотизм, любовь к Родине, идея самопожертвования во имя Отчизны. Все это незыблемые духовные ценности, осознаваемые и разделяемые многими поколениями. Именно они никогда не потеряют своей актуальности.

Военные песни живут до сих пор. Хорошо, когда современные дети, знающие о войне из книг, кинофильмов, рассказов, поют фронтовые песни. Исполнение военных песен – одно из средств воспитания патриотизма.

Список использованных источников:

1. Афганские песни. <https://ru.wikipedia.org>
2. Липатов В. А. «Афганская» песня в самодеятельной и профессиональной музыкальной культуре. Фольклор Урала.-Свердловск:-2000. - С. 38-56. <https://elar.uafu.ru/handle/10995/19489>
3. Барабанов Б. Несвященная и ненародная: как и что пели про войну в Афганистане. - 2019. <https://www.kommersant.ru/doc/3882598#id986356>
4. Ушакин С. Жестокие романсы войны: о жертвах и свидетелях Афгана//Художественный журнал.–2019.<http://moscowartmagazine.com/issue/89/article/1954>
5. Ларюэль М., Ракишева Б., Ашкенова Г. Память из пламени Афганистана: Интервью с воинами-интернационалистами Афганской войны 1979-1989 годов. Книга 1. – Астана: КИСИ при Президенте РК. - 2016. <https://www.centralasiaprogram.org>

Ермембетов Ж.М., Васильева К.С.

**ЖАСТАРДА ПАТРИОТИЗМ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ АУҒАН СОҒЫСЫ
ӘНДЕРІНІҢ РӨЛІН ЗЕРТТЕУ ПРОБЛЕМАСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ТАЛДАУЫ**

Аңдатпа. Әрбір зерттеу проблемасы бір немесе бірнеше қарама-қайшылыққа негізделген. Бұл сондай-ақ осы мақалаға қатысты. Сонымен бірге мұнда зерттеу тақырыбының өзектілігі әрдайым өзін жоғалтқан емес, тек қолда бар білім жеткіліксіз болып шыққан кезде ғана пайда болады, ал жаңа деректер әлі де нақты тұжырымдамаға және түсінікке ие болмаған кезде қарастырылады.

Yermembetov Zh.M., Vasileva K.S.

**THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF STUDYING THE ROLE OF THE
AFGHAN WAR SONGS IN THE SYSTEM OF FORMATION OF PATRIOTISM IN YOUTH**

Annotation. Each research problem is based on one or more contradictions. This also applies to this article. At the same time, the relevance of the subject of research is considered here, which always does not arise from scratch, but only when the available knowledge turns out to be insufficient, while the new data have not yet acquired a clear formulation and understanding.

ӨОЖ 373.1.02:372.851:002.6

Есенғабылов И.Ж. п.ғ.к., доцент, .

I_Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ., Қазақстан Республикасы
ilias_e@mail.ru

Жумагулов М.Д. аға оқытушы

Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті, Алматы қ. Қазақстан Республикасы
mar-jum67@mail.ru

**БІЛІМ БЕРУДЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ**

Аңдатпа. Бұл ғылыми жұмыста оқытушымен тұрақты байланыс сияқты аспект маңызды рөл атқаратындығы, және де кез-келген уақытта студенттің ағымдағы жұмысын тексеріп, бағалай алатындығы сонымен қатар, қашықтықтан кеңес бере отырып материалды

игеруге көмектесетіндігі анықталған. Жаңа ақпараттық технологияларды қолдану классикалық білім беру әдістерін толықтыруға және кеңейтуге мүмкіндік беретіндігі, осылайша білім беру процесінің жаңа жоғары деңгейін қамтамасыз ететіндігі көрсетілген.

Кілттік сөздер: Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, қашықтықтан білім беру, электронды білім беру.

Бүгінгі педагогтің шығармашылығы оның виртуалды аудиторияда оқытуды ұйымдастыру шеберлігінен көрінетін болады. Бұл жұмыстар оқытушылардың ақпараттық сауаттылық бойынша таным көкжиегін кеңейтеді. Ақпараттық сауаттылық пен тәжірибе – жан-жақты дайындықты қажет ететін күрделі үдеріс. Дәл бүгінгідей цифрлы төңкеріс заманында оның мүмкіндіктері шексіз.

Қашықтан оқытуды жүзеге асыруда кездескен техникалық қиындықтарды қоспағанда, студенттердің бойындағы әлеуметтік құндылықтар кеміп, тәжірибелік дағдылар төмендеп кетуі мүмкін. Бұл, әрине цифрлық білім беру ресурсы оқытушыны алмастыра алмайтынының дәлелі. Осы кезеңде оқытушының міндеті – студенттің тапсырманы өз бетінше орындауына қолдау көрсету, бағалау жұмыстарын басқару. Осыған орай оқытушы түрлі сервистер мен интернет тұғырнамаларды пайдаланады. Дәл осы міндетті жүзеге асыруда аталған курстың мәні жоғары болды. «Үйренгенді желге ұшырмай іске асыр» деп Ж.Баласағұн бабамыз айтқандай, бұл дағдыларды іске асыру практикамен келетіні сөзсіз.

Теориялық бөлім. Бүгінгі таңда өз тәжірибесінде заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолданбайтын оқытушыны табу мүмкін емес. Бұл электронды түрдегі оқу материалдары (оқулықтардың, монографиялардың, мақалалардың, дәрістердің, әдістемелік нұсқаулардың электрондық нұсқалары), дәрістерді визуалдауға арналған презентациялар, бейне-дәрістер, оқыту бағдарламалары мен фильмдер, электрондық оқу құралдары, сондай-ақ интернет ресурстары (оның ішінде тікелей сабақ кезінде) және оқу орнын қашықтықтан қолдау қызметтері [1 б.144]. Қазіргі уақытта АКТ – ны, атап айтқанда, қашықтықтан білім беру технологияларын (ҚБТ) білім беру процесіне енгізу жоғары мектепті жаңғыртудың даусыз шарты болып табылады.

Қазіргі уақытта электронды білім беру технологияларын енгізудің қолда бар нәтижелері студенттердің қашықтықтан білім алуға деген қызығушылығының жоғары дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді.

Бұған әрдайым тиімді бола бермейтін бірқатар факторлар ықпал етеді (1-Сурет.).

1-Сурет. Қашықтан оқыту технологияларын қолданудың артықшылықтары

Суретте көрсетілген факторлардың әрқайсысына толығырақ тоқталайық:

- қашықтықтан оқытудың студент үшін икемділігі оқу процесінің өзі ыңғайлы уақыта ыңғайлы қарқынмен, сонымен қатар оған ыңғайлы жерде;
- электрондық оқу курстарының модульдік құрылымы оқытылатын пәндерді жүйелеуге ықпал етеді, бұл студенттердің оны игеруін айтарлықтай жеңілдетеді;
- білім беру процесіне ҚБТ енгізу кезіндегі параллелизм өндірістен қол үзбей тікелей оқу;
- қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану арқылы оқытудың асинхрондығы-бұл оның барлық қатысушыларына ыңғайлы кесте бойынша;
- ұзақ әсер ету оқу процесін айтарлықтай білім беру мекемесінің білім алушы контингенттен қашықтықта жүзеге асыруға болатындығына байланысты;
- білім алуда тең мүмкіндік беру арқасында қашықтықтан оқытудың әлеуметтілігі әлеуметтік шиеленісті жоюдан тұрады.

Жоғарыда аталған факторлармен қатар, оқытушымен тұрақты байланыс сияқты аспект маңызды рөл атқарады, ол кез-келген уақытта студенттің ағымдағы жұмысын тексеріп, бағалай алады және қашықтықтан кеңес бере алады, осылайша материалды игеруге көмектеседі [2 б.40]. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қарқынды дамуы оқытудың неғұрлым тиімді процесін құру үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Оларды қолдану классикалық білім беру әдістерін толықтыруға және кеңейтуге мүмкіндік береді, осылайша білім беру процесінің жаңа жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

Қорытынды. Қорыта келгенде, қашықтықтан оқыту технологиясы білім берудің ортасында тұратын оқыту жүйесін құру мүмкіндігін береді. Бұл жүйеде оқытушы студенттің жұмыстарын, жеке қызығушылықтары мен сұраныстарын ескереді. Білім беру жүйесінің ортасында студент тұратынын ескерсек, оқыту жүйесі тұтасымен өзгереді. Оқытушы студентке арналған өзіндік жұмыстарды ұйымдастырумен шұғылданады. Қашықтықтан оқыту технологиясын қолдану да оқытушының рөлі арта түседі және өзгереді. Осымен байланысты қашықтықтан оқыту технологиясын қолданып жүргізілетін білім беру сапасын бақылауды дұрыс жүргізу және жүзеге асыру мәселесі туындайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Гречушкина Н. В., Арабчикова Ю. И. К вопросу о готовности преподавателей к осуществлению педагогической деятельности в ИКТ - насыщенной образовательной среде // *Успехи современной науки и образования*. Том 1. № 3. с. 144-146.

2. Дятлов Р. Н., Арабчикова Ю. И., Опыт использования возможностей электронной системы Moodle в высшем техническом образовании // *Наука и образование в XXI веке: сб. науч. тр. Тамбов. Часть 23, 2013. С. 40-41.*

Есенгабылов И.Ж., Жумагулов М.Д.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ДИСТАНЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ**

Аннотация. Установлено, что в данной научной работе немаловажную роль играет такой аспект, как постоянное общение с преподавателем, а также возможность в любой момент проверить и оценить текущую работу студента, а также помочь в усвоении материала с помощью дистанционных консультаций. Показано, что использование новых информационных технологий позволяет дополнять и расширять классические образовательные методы, обеспечивая тем самым новый высокий уровень образовательного процесса.

Ключевое слово: Информационно - коммуникативные технологии, дистанционное образование, электронное образование.

Esenkabylov I. Zh., Zhumagulov M.D.

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ADVANTAGES OF USING DISTANCE
TECHNOLOGIES IN EDUCATION**

Annotation. It is established that in this scientific work, an important role is played by such an aspect as constant communication with the teacher, as well as the ability to check and evaluate the current work of the student at any time, as well as to help in the assimilation of the material through remote consultations. It is shown that the use of new information technologies makes it possible to supplement and expand classical educational methods, thereby providing a new high level of the educational process.

Keyword. Information and communication technologies, distance education, electronic education.

УДК 371.268

Жолдасбаева Ф.Ж.

Студентка НГПИ (имени Ажинияза) г.Нукус, Республика Каракалпакстан
@Hurliyusupova@gmail.com

**УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ**

Аннотация. В настоящее время вопрос о развитии творческого мышления у учащихся приобретает особую актуальность. В современных условиях модернизации и гуманизации

российского образования перед школой ставится задача формирования творчески мыслящей личности. Творческая самореализация учащихся декларируется практически во всех официальных документах школьного обучения и воспитания, однако на практике учебные предметы в меньшей степени ориентированы на развитие творческого мышления.

Ключевые слова: *развития, творчество, дивергентное мышление, богатое воображение, креативность, познавательной деятельность, быстрота мышление, способность рисковать, творческое способность.*

Традиционно в отечественной психолого - педагогической литературе под «творческим мышлением» понимается психический процесс, для которого характерны создание субъективно нового продукта и новообразования в самой познавательной деятельности. Творческое мышление – высший уровень развития мышления.

Особая роль в школьном обучении детей принадлежит начальной школе. В психологической литературе отмечается, что уже в младшем школьном возрасте учебно-познавательная деятельность под влиянием системы образовательных факторов может приобрести репродуктивную или творческую направленность. Действительно, возможность создавать что-то новое, необычное, закладывается в детстве, через развитие высших психических функций, таких, как мышление и воображение.

Учителя начальной школы заинтересованы в развитии творческого мышления детей, однако они не обладают достаточными знаниями о сущности и структуре творческого мышления. Поэтому педагоги нуждаются в специальных методических рекомендациях, как осуществлять работу, направленную на развитие творческого мышления детей.

Во многом уровень развития творческого мышления младших школьников зависит от содержания и методов обучения в школе. Используя разнообразные методы обучения, в том числе и игровые, учитель может систематически и целенаправленно развивать у детей подвижность и гибкость мышления, учить их рассуждать самим и делать выводы, находить новые оригинальные подходы и т.д.

Существуют определенные методы, способствующие развитию творческого мышления у младших школьников, к которым можно отнести следующие: метод «подбрасывания идей»; метод «личного примера»; прием «увеличение - уменьшение»; изменение законов природы; фантастические изменения человека и человечества; добавление одного или нескольких новых качеств; превращение объектов неживой природы в живых существ; изменение привычных отношений, функций и связей между объектами; приём «машина времени»; свободное фантазирование; методика создания новых сказок; ассоциативные загадки, метафоры; кроссворды, викторины, головоломки; шуточные истории и затейные математические задачи. Вышеперечисленные методы можно применять практически на всех уроках и внеклассных мероприятиях в начальной школе.

Так же необходимо создать условия для формирования творческого мышления школьника. Важнейшими здесь являются образовательные факторы. Прежде всего, педагог не должен подавлять интуицию ученика. Необходимо формировать у него уверенность в своих силах, веру в свою способность решить задачу. В процессе обучения учителю желательно в максимальной степени опираться на положительные эмоции, поскольку отрицательные эмоции подавляют проявления творческого мышления. Учителям начальной школы следует чаще использовать в обучении задачи открытого типа, когда отсутствует одно правильное решение, которое остается только найти или угадать. Необходимо шире применять проблемные методы обучения, стимулирующие установку на самостоятельное (или с помощью учителя) открытие нового знания.

Кроме образовательных факторов условиями формирования творческого мышления выступают так же семейные, социально-психологические, культурные факторы.

Однако, следует учитывать, что формирование творческого мышления не происходит одномоментно. Для того чтобы, можно было полноценно развивать творческое мышление у учащихся, необходимы специальные занятия, на которых соблюдаются все указанные выше условия.

Список использованных источников:

1. Бушueva Л. С. Методы активизации творческого мышления младших школьников// Начальная школа. - 2008. - № 3. - с. 13-16.

2. Евдокимова Л.М. Эстетико-педагогические условия развития творческого мышления у младших школьников Автореф. дис на соиск.уч.степ. к.пед.н: 13.00.01.- Екатеринбург, 1998 –23 с.
3. Ефимова Н.Н. Психологические условия развития творческого мышления младших школьников средствами наглядности учебного материала. Автореф. дис на соиск.уч.степ. к.псих.н: 19.00.07. – М., - 2010. – 23 с.
4. Мукина А.Н. Развитие творческого мышления младших школьников в условиях клубной деятельности. Автореф. дис на соиск.уч.степ. к.псих.н: 19.00.07. – СПб., 2008. – 23 с.
5. Мукина А.Н. Возможности развития творческого мышления младших школьников во внеклассной работе. // Известия Российского Государственного Педагогического Университета им. А.И. Герцена. – 2007. – Вып. №31. – том 10. – с.213-218
6. Чернецкая Н.И. Психологические факторы и особенности развития творческого мышления младших школьников и подростков. // Вестник Северо-Восточного Федерального университета им. М.К. Аммосова. – 2009. – Вып.3. – том 6. – с.96-103

Жолдасбаева Ф.Ж.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа. Қазіргі уақытта оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту мәселесі ерекше өзектілікке ие. Орыс білімін жаңғырту мен ізгілендірудің қазіргі жағдайында мектеп шығармашылық тұрғыдан ойлайтын тұлғаны қалыптастыру міндетіне тап болады. Оқушылардың шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруы мектепте оқыту мен тәрбиелеудің барлық ресми құжаттарында жарияланады, бірақ іс жүзінде оқу пәндері шығармашылық ойлауды дамытуға аз бағытталған.

Кілтті сөздер: Даму, шығармашылық, дивергентті ойлау, бай қиял, креативтілік, танымдық белсенділік, ойлау жылдамдығы, тәуекелге қабілеттілік, шығармашылық қабілет.

Joldaspaeva F.J.

MORAL EDUCATION OF ORPHANS AND CHILDREN LEFT WITHOUT PARENTAL CARE IN SOCIAL INSTITUTIONS

Annotation. The article actualizes the role of moral education of orphans and children left without parental care in social institutions. The author notes that the importance of spiritual and moral education was demonstrated in the social institutions of Novonikolaevsk.

Keywords: education of orphaned children, orphaned children, children left without parental care, moral education, social institutions, orphanhood

УДК 372.4+376.6

Жумадилова М.Т.

аспирант кафедры педагогики и психологии Института истории, гуманитарного и социального образования, Новосибирский государственный педагогический университет,
г.Новосибирск, Россия,
mahabat.777@mail.ru

НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ В СОЦИАЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Аннотация. В статье актуализируется роль нравственного воспитания детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в социальных учреждениях. Автор отмечает, что в социальных учреждениях Новониколаевска была продемонстрирована важность духовно-нравственного воспитания.

Ключевые слова: воспитание детей-сирот, дети-сироты, дети, оставшиеся без попечения родителей, нравственное воспитание, социальные учреждения, сиротство.

Сегодня все чаще в докладах педагогов, воспитателей, исследователей, общественных деятелей и др. звучит роль нравственного воспитания в формировании мировоззрения современного поколения. Однако общество всегда волновали вопросы нравственного развития, воспитания, формирования культурных идеалов. Особое внимание хочется уделить

формированию нравственного воспитания детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. Швейцарский педагог Генрих Песталоцци отводил высокую роль нравственному воспитанию. По его мнению, нравственное поведение детей формируется путем развития моральных чувств и создания нравственных наклонностей. Мы полагаем, что современное общество не только заинтересовано, но испытывает необходимость в воспитании подрастающего поколения на основе духовно-нравственных ценностей. Следует отметить, что в настоящее время в России действуют следующие социальные учреждения для детей: центры социального здоровья семьи и детей, социальной реабилитации трудных подростков, социальные приюты для подростков, центры усыновления, опеки и попечительства, семейные центры кризисные центры, социальные гостиницы и т.д.

Изучением духовно-нравственного воспитания детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей занимались О. В. Лобачева, Н. Н. Кузина, Н.В. Панова и др. Проблема нравственного становления и развития личности является предметом изучения в исследованиях К. А. Абульхановой-Славской, Е.П. Белозерцева, В. А. Беляевой и др.). При этом многие ученые начинают обращаться к исследованию проблемы духовно-нравственного воспитания личности на основе ценностей православной педагогической культуры (Е.П. Белозерцев, В.А. Беляева, Е.И.Исаев, А.А. Корзинкин, Л.И. Рувинский и др.).

Исторически деятельность всех типов детских социальных учреждений строилась на принципах гуманизма, свободного воспитания, народности, природосообразности и целесообразности. Приоритетным направлением в учреждениях являлось духовно-нравственное воспитание, осуществляемое в основном через чтение книг религиозного содержания, беседы, знакомства с Законом Божиим, ознакомление с окружающим миром [1]. Нравственные чувства – это эмоции, связанные с отзывчивостью, сочувствием, состраданием, сопереживанием и пр. Эти чувства приобретаются детьми-сиротами и детьми, оставшимися без попечения родителей в результате воспитания.

Цель статьи: раскрыть роль нравственного воспитания детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в социальных учреждениях.

Определим и разграничим термины, которые будут использованы в статье. Под нравственным воспитанием в педагогическом словаре понимается формирование нравственных отношений, способности к их совершенствованию и умений поступать с учетом общественных требований и норм, прочной системы привычного, повседневного морального поведения. Под «духовно-нравственным воспитанием» мы понимаем формирование системы базовых гуманитарных ценностей; развитие ценностно-смысловой сферы, посредством духовно-нравственных и базовых национальных ценностей [3].

Опираясь на определения «нравственное воспитание», «духовно-нравственное воспитание», мы рассматриваем качества детей как важнейший элемент внутренней структуры личности, который определяет зрелость и социальность, а также обеспечивает нравственное отношение к окружающим [3].

Необходимо подчеркнуть, что в детских социальных учреждениях нравственному аспекту всегда было уделено особое внимание. Так, в социальных учреждениях Новониколаевска (Новосибирска) формирование духовно-нравственного воспитания являлось определяющим. Воспитанников знакомили с православной культурой, позволяющей формировать у детей систему нравственных норм и заповедей, приобщали к молитвенной традиции, служители церкви проводили беседы религиозно-нравственного характера. Таким образом, в городе появилась домовая церковь, а чуть позже часовня Николая Чудотворца [1]. Воспитатели формировали у детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей к правильному образцовому поведению, основанному на гуманизме, а также к положительному отношению к труду [1].

Вне всякого сомнения, воспитание в отечественных традициях и образование современного поколения должны осуществляться через систему многоуровневого образования. Согласно Стратегии развития воспитания в РФ на период до 2025 г., целью выступает «формирование общественно-государственной системы воспитания детей, учитывающая интересы детей, актуальные потребности современного российского общества и государства, глобальные вызовы и условия развития страны в мировом сообществе [2]. В Стратегии определены важные аспекты, основанные на нравственных началах общественной жизни, виде межкультурного уважения, человеколюбия, справедливости.

Также не случайно стало введение новых дисциплин общеобразовательных школах России. В 2012 г. были введены Основы религиозных культур и светской этики, а чуть позже –

Основы духовно-нравственной культуры народов России. Целью этих дисциплин является формирование у детей духа патриотизма, общечеловеческих норм гражданской морали, в воспитании уважения отечественной истории, в бережном сохранении культурного наследия [1].

Воспитательная парадигма в системе образования предусматривает, что традиционная культура включает в себя различные религиозные культуры, а также уважительное отношение к народам других национальностей и верований. Мы считаем, что воспитание детей должно осуществляться на основе отечественных традиций, национально-региональных особенностей, достижений современного педагогического опыта. Так как воспитывающая среда динамична и многогранна, соответственно, управление средой требует системного подхода. Верное определение цели, единой стратегии, содержания воспитания определяет эффективность деятельности социальных учреждений.

Мы рассматриваем духовно-нравственные качества личности как важнейший элемент внутренней структуры личности, который обеспечивает её устойчивость, показывает её зрелость и социальность, определяет сущность общественного индивида, состояние развитости внутреннего мира индивида, его ума, характера, сознания, совести, характеризует его человечность.

Таким образом, роль нравственного воспитания в социальных учреждениях заключается в успешном вхождении в общество. Содержание «нравственного» и «духовно-нравственного» воспитания детей, детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей – это основа, способствующая самореализации и самосовершенствованию личности. Также ретроспективный взгляд на содержание воспитания в социальных учреждениях дает возможность обратить внимание на важность нравственного аспекта. Общечеловеческие духовно-нравственные нормы и нравственные ориентиры создают будущее человеческого капитала России.

Список использованных источников:

1. Жумадилова М.Т. Роль священно-церковно-служителей в выборе содержания воспитания в социальных учреждениях для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в городе Новониколаевске (Новосибирске) В сборнике: Наука молодых. Сборник научных статей участников XIII Всероссийской научно-практической конференции. Под ред. С. В. Напалков. – Арзамас: Изд-во «ННГУ им. Н.И. Лобачевского», 2020. – С. 272-273. <https://elibrary.ru/item.asp?id=44773553> (дата обращения 11.02.2021)

2. Зубанова С.Г. Воспитание духовно-нравственной культуры студенческой молодежи: задачи, проблемы и пути решения // Общество: социология, психология, педагогика. – 2019. – № 2(58). – С. 65-71. URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_37030833_48081033.pdf (дата обращения 20.01.2021)

3. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. М.: Академия, 2003. – 176 с.

Жумадилова М.Т.

ӘЛЕУМЕТТІК МЕКЕМЕЛЕРДЕГІ ЖЕТІМ БАЛАЛАР МЕН АТА-АНАСЫНЫҢ ҚАМҚОРЛЫҒЫНСЫЗ ҚАЛҒАН БАЛАЛАРҒА АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУ

Аңдатпа. Мақалада әлеуметтік мекемелердегі жетім балалар мен ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалардың адамгершілік тәрбиесінің рөлі өзекті болып табылады. Автор Новониколаевскінің әлеуметтік мекемелерінде рухани-адамгершілік тәрбиенің маңыздылығы көрсетілгенін айтады.

Кілтті сөздер: жетім балаларды, жетім балаларды, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды тәрбиелеу, адамгершілік тәрбие, әлеуметтік мекемелер, жетімдік.

Zhumadilova M.T.

MORAL EDUCATION OF ORPHANS AND CHILDREN LEFT WITHOUT PARENTAL CARE IN SOCIAL INSTITUTIONS

Annotation. The article actualizes the role of moral education of orphans and children left without parental care in social institutions. The author notes that the importance of spiritual and moral education was demonstrated in the social institutions of Novonikolaevsk.

Keywords: education of orphaned children, orphaned children, children left without parental care, moral education, social institutions, orphanhood

Журинтаева Ж.С.

учитель биологии и информатики, зам.директора
по ВР КГУ «Школа-лицей имени Бауыржана Момышулы»
отдела образования города Темиртау управления образования Карагандинской области
Kurmanbaeva16_12@mail.ru

ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В РАМКАХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

***Аннотация.** В данной статье изучаются современные технологии обучения в рамках обновленного содержания образования. Раскрыта особенность обновленных образовательных стандартов общего образования – их деятельностный характер, который ставит главной задачей развитие личности ученика. Ставится акцент на том, что современное образование отказывается от традиционного представления результатов обучения в виде знаний, умений и навыков, поэтому поставленная задача требует перехода к новой системно-деятельностной образовательной парадигме, которая, в свою очередь, связана с принципиальными изменениями деятельности педагога, реализующего новый стандарт. Также изменяются и технологии обучения, внедрение информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) открывает значительные возможности расширения образовательных рамок по каждому предмету в образовательном учреждении.*

Традиционные школы, реализующие классическую модель образования, стали непродуктивными. Перед педагогами возникла проблема – превратить традиционное обучение, направленное на накопление знаний, умений, навыков, в процесс развития личности ребенка.

Уход от традиционного урока через использование в процессе обучения новых технологий позволяет устранить однообразие образовательной среды и монотонность учебного процесса, создаст условия для смены видов деятельности обучающихся, позволит реализовать принципы здоровьесбережения. Рекомендуется, чтобы технология подбиралась в соответствии с предметом, целями урока, уровнем подготовки учащихся, способностью удовлетворять их образовательные потребности, возрастной категорией учащихся.

Часто педагогическую технологию определяют как совокупность приемов – полей педагогического мастерства, которая отражается в характеристиках глубинных процессов педагогической деятельности, характеристиках их взаимодействий, управление которыми обеспечивает необходимую эффективность образовательного процесса.

В условиях реализации требований ГОСО наиболее актуальными становятся технологии:

1	•Информационно – коммуникационная технология
2	•Технология развития критического мышления
3	•Проектная технология
4	•Технология развивающего обучения
5	•Здоровьесберегающие технологии
6	•Технология проблемного обучения
7	•Игровые технологии
8	•Модульная технология
9	•Технология мастерских
10	•Кейс – технология
11	•Технология интегрированного обучения
12	•Педагогика сотрудничества
13	•Технологии уровневой дифференциации
14	•Групповые технологии
15	•Традиционные технологии (классно-урочная система)

Рисунок 1 – Актуальные инновационные технологии обучения(Составлено автором)

Использование ИКТ способствует достижению основной цели модернизации образования, повышению качества образования, а также обеспечению гармоничного развития личности, которая ориентирована на информационное пространство, к которому привязаны информационно-коммуникационные возможности современных технологий и информационная культура, а также контуры имеющегося опыта, а также способы их эффективности и действенности.

Достижение поставленных целей реализуется следующими задачами:

- использовать информационные – коммуникационные технологии в учебном процессе;
- сформировать у учащихся устойчивый интерес и стремление к самообразованию;
- формировать и развивать коммуникативную компетенцию;
- направить усилия на создание условий для формирования положительной мотивации к учению;
- дать ученикам знания, определяющие их свободный, осмысленный выбор жизненного пути.

В последние годы все чаще поднимается вопрос об использовании новых информационных технологий в образовании. Это не только новые технические средства, но и новые формы и методы обучения, новый подход к обучению. Внедрение ИКТ в педагогический процесс повышает авторитет коллектива педагога, так как обучение осуществляется на современном, более высоком уровне. Кроме того, растет самооценка самого педагога и развиваются его профессиональные навыки [1].

Педагогическое мастерство основывается на единстве знаний и умений, соответствующих современному уровню развития науки, техники и ее информационно-технологической продукции.

Прямо сейчас вам нужна возможность получать информацию из разных источников, использовать ее и создавать самостоятельно. Широкое использование ИКТ открывает новые возможности для учителей в преподавании своих предметов, а также значительно облегчает работу, повышает эффективность преподавания и повышает качество преподавания.

Рассмотри систему применения ИКТ. Систему применения ИКТ можно разделить на следующие этапы:

1 этап: Выявление учебного материала, требующего конкретной подачи, анализ образовательной программы, анализ тематического планирования, выбор тем, выбор типа занятия, выявление особенностей материала занятия данного типа;

2 этап: Подбор и создание информационных продуктов, подбор готовых образовательных медиаресурсов, создание собственного продукта (презентационного, обучающего, тренирующего или контролирующего);

3 этап: Применение информационных продуктов, применение на уроках разных типов, применение в воспитательной работе, применение при руководстве научно – исследовательской деятельностью обучающихся.

4 этап: Анализ эффективности использования ИКТ, изучение динамики результатов, изучение рейтинга по предмету.

Изучим более подробнее технологию **критического мышления**. Критическое мышление – это способ мышления, который помогает делать критические заявления, что ничто не будет приниматься как должное без доказательств, но открыт для новых идей и методов. Критическое мышление является необходимым условием свободы выбора, качества прогнозов и ответственности за собственные решения. Таким образом, критическое мышление в своей основе является тавтологией, синонимом качественного мышления. Это скорее название, которое похоже на концепцию, но под этим названием технологические приемы, которые мы опишем позже, вошли в нашу жизнь через ряд международных проектов.

А вот **проектная технология** не является принципиально новым в мировой педагогике. Он возник еще в начале нынешнего столетия в США. Это также называлось проблемным методом, и это было связано с идеями гуманистического направления в философии и образовании, разработанными американским философом и педагогом Дж. Дьюи и его учеником У. Х. Килпатрик. Чрезвычайно важно было показать детям их личный интерес к знаниям, которые они могут и должны извлечь из жизни. Если вы хотите это сделать, то должны вынести проблему из реальной жизни, известную и важную для ребенка, для решения которой приобретаются знания, новые знания, которые еще не нужно приобретать [2].

Учитель может предложить источники информации или направить свои мысли в нужное русло для самостоятельного поиска. Но в результате учащимся приходится решать проблему самостоятельно и совместно, используя необходимые знания, иногда из разных областей, для

получения реальных и осязаемых результатов. Таким образом, вся работа над этой проблемой находится в соответствии с планом проектной деятельности.

Целью технологии является стимулирование интереса студентов к конкретному вопросу, предполагающему владение определенным объемом знаний, и прохождение через проектную деятельность, обеспечивающую решение этих задач, а также умение практически применять полученные знания.

Суть методики проекта заключается в том, что студент также должен активно участвовать в приобретении знаний. Проектная технология – это практическое творческое задание, требующее от студентов использования их для решения сложных задач, знания материалов на данном историческом этапе. Как метод исследования, он учит нас анализировать ту или иную историческую проблему или задачу, возникшую на определенном этапе развития общества. Контролируя культуру дизайна, студент учится творчески мыслить, предвидеть возможные решения стоящих перед ним проблем.

Теперь под проблемным обучением следует понимать такую организацию обучения, которая предполагает создание проблемных ситуаций под руководством преподавателя и активную самостоятельную деятельность обучающихся, а для них – сохранение, которое заключается в творческом управлении знаниями, умениями, навыками, умениями и развитии навыков мышления.

Технология проблемного обучения предполагает организацию под руководством педагога самостоятельной поисковой деятельности учащихся по решению учебных проблем, в ходе которых у учащихся формируются новые знания, умения и навыки, развиваются способности, познавательная активность, любознательность, эрудиция, творческое мышление и другие личностно значимые качества.

Проблема учебной ситуации имеет учебную ценность только в том случае, если проблема состоит в том, что предложенное задание, соответствующее его интеллектуальным способностям, помогает пробудить перспективу выхода из этой ситуации, устранить возникшее противоречие.

Проблемные задачи могут быть учебными заданиями, вопросами, практическими заданиями и т. д., но нельзя путать сложные задачи и сложные ситуации. Трудная задача сама по себе не является проблемной ситуацией, она может вызвать трудную ситуацию только при определенных условиях. Одни и те же проблемы могут вызывать различные типы задач. В целом технология проблемного обучения состоит в том, что учащимся предъявляются проблемы и, при непосредственном участии преподавателя или самозанятого, исследуются пути и средства их решения [3].

Рассмотрим что представляют собой **игровые технологии**. Игра наряду с трудом и учебой – один из основных видов деятельности человека, удивительный феномен нашего существования. По определению, игра – это вид деятельности в условиях ситуаций, направленных на воссоздание и усвоение общественного опыта, в котором складывается и совершенствуется самоуправление поведением.

Изучим классификацию педагогических игр:

1. По области применения: физические, интеллектуальные, трудовые, социальные, психологические.

2. По (характеристике) характеру педагогического процесса: обучающие, тренинговые, контролируемые, обобщающие, познавательные, творческие, развивающие.

3. По игровой технологии: предметные, сюжетные, ролевые, деловые, имитационные, драматизация.

4. По предметной области: математические, химические, биологические, физические, экологические; музыкальные, трудовые, спортивные, экономические.

5. По игровой среде: без предметов, с предметами, настольные, комнатные, уличные, компьютерные, телевизионные, циклические, со средствами передвижения.

Таким образом, всё это говорит об эффективности обучения в процессе игры, которая является профессиональной деятельностью, имеющей черты, как учения, так и труда.

Кейс-технологии объединяют в себе одновременно и ролевые игры, и метод проектов, и ситуативный анализ. В случае технологий сравниваются такие виды работы, как повторение для учителя, ответы на вопросы учителя, пересказ текста и т. д. случаи отличаются от обычных учебных заданий (задания обычно имеют одно решение и один правильный путь, ведущий к решению, для задач с несколькими решениями и многими альтернативными путями, ведущими к нему). В данном случае технология анализирует факты (некоторые исходные данные), описание которых одновременно отражает не только практическую проблему, но и актуализирует определенные наборы навыков, которые ей необходимо освоить для решения этой проблемы

Эти технологии помогают повысить интерес студентов к предмету обучения, развить такие черты, как социальная активность, социальность, умение слушать и правильно выражать свои мысли.

Одним из альтернативных и эффективных способов изучения и добывания новых знаний, является **технология мастерских**. Она представляет собой альтернативу классно – урочной организации учебного процесса. В ней используется педагогика отношений, всестороннее воспитание, обучение без жёстких программ и учебников, метод проектов и методы погружения, безоценочная творческая деятельность учащихся. Актуальность технологии заключается в том, что она может быть использована не только в случае изучения нового материала, но и при повторении и закреплении ранее изученного [4].

Мастерская схожа с проектным обучением, потому что есть проблема, которую надо решить. Педагог создаёт условия, помогает осознать суть проблемы, над которой надо работать. Учащиеся формулируют эту проблему и предлагают варианты её решения. В качестве проблем могут выступать различные типы практических заданий.

В мастерской обязательно сочетаются индивидуальная, групповая и фронтальная формы деятельности, и обучение идёт от одной к другой.

Модульное обучение возникло как альтернатива традиционному обучению. Связан с международным понятием "модуль", одно из значений которого – функциональный узел. В этом контексте он понимается как основное средство модульного обучения, законченный блок информации.

Модульное обучение является альтернативой традиционному обучению, которое включает в себя все постепенные знания, накопленные в педагогической теории и практике.

Использование модульного обучения положительно влияет на развитие самостоятельной деятельности студентов, на саморазвитие и на повышение качества знаний. Студенты хорошо планируют свою работу, умеют пользоваться учебной литературой. Хорошо знают общие академические умения: сравнение, анализ, обобщение, выделение основных разработок и т. д., активную познавательную деятельность студентов, способствующую развитию таких качеств знаний, как сила, осознанность, глубина, экономичность, гибкость [5].

Предоставление учащимся возможности поддерживать здоровье во время учебы в школе, что требует знаний, умений и компетенций для ведения здорового образа жизни и использования полученных знаний в повседневной жизни.

Использование здоровьесберегающих технологий, способствующих сохранению и укреплению здоровья школьников: профилактика переутомления учащихся в классе; улучшение международной атмосферы в детском коллективе и вовлечение родителей в работу по укреплению здоровья учащихся; повышение концентрации внимания; снижение заболеваемости ребенка, уровня тревожности.

Раскроем сущность **технологии интегрированного обучения**. Интеграция-это глубокое взаимопроникновение, которое, насколько это возможно, сочетается в одном учебном материале общих знаний в определенной области. Существует несколько причин, по которым требуется комплексное понимание. Окружающий мир, как известно, во всем его многообразии и единстве, и часто темы школьного цикла, направленные на изучение отдельных явлений, распадаются на различные фрагменты.

Интегрированное обучение способствует развитию потенциала учащихся самостоятельно, побуждает их активно познавать окружающую действительность, понимать и находить причинно-следственные связи, развивать логику, мышление, коммуникативные навыки.

Термин **«традиционное обучение»** подразумевает прежде всего организацию обучения, сложившуюся в XVII веке на принципах дидактики, сформулированных Я.А. Коменским. По своему характеру цели традиционного обучения представляют воспитание личности с заданными свойствами. По содержанию цели ориентированы преимущественно на усвоение знаний, умений и навыков, а не на развитие личности.

Традиционная технология представляет собой прежде всего авторитарную педагогику требований, ученье весьма слабо связано с внутренней жизнью ученика, с его многообразными запросами и потребностями, отсутствуют условия для проявления индивидуальных способностей, творческих проявлений личности.

Таким образом, самым оптимальным вариантом является использование смеси этих технологий. Так учебный процесс в большинстве своем представляет классно-урочную систему. Это позволяет вести работу согласно расписания, в определенной аудитории, с определенной постоянной группой учащихся.

Список использованных источников:

1. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, 2017. – 370 с.
2. Ларина В.П., Ходырева Е.А., Окунев А.А. Лекции на занятиях творческой лаборатории «Современные педагогические технологии». – Киров: 1999 – 2012.
3. Петрусинский В.В. Игры – обучения, тренинг, досуг. Новая школа, 2004
4. Громова О.К. «Критическое мышление – как это по-русски?» Технология творчества. //БШ № 12, 2011
5. <http://festival.1september.ru>

Журинтаева Ж.С.

**ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ШЕГІНДЕГІ ОҚЫТУ ОҚЫТУ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ**

Аңдатпа. Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұны аясында оқытудың заманауи технологиялары зерттеледі. Жалпы білім берудің жаңартылған білім беру стандарттарының ерекшелігі-олардың белсенділік сипаты, ол оқушының жеке басын дамытуды басты міндет етіп қояды. Қазіргі заманғы білім беру білім, білік және дағды түрінде оқыту нәтижелерін дәстүрлі түрде ұсынудан бас тартатындығына баса назар аударылады, сондықтан алға қойылған міндет жаңа жүйелік-Белсенді білім беру парадигмасына көшуді талап етеді, бұл өз кезегінде жаңа стандартты жүзеге асыратын мұғалімнің қызметіндегі түбегейлі өзгерістермен байланысты. Сондай-ақ оқыту технологиялары да өзгеруде, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) енгізу білім беру мекемесінде әрбір пән бойынша білім беру шеңберін кеңейтуге елеулі мүмкіндіктер ашады.

Juryntaeva J.C.

**APPLICATION OF MODERN TEACHING TECHNOLOGIES IN THE FRAMEWORK
OF THE UPDATED CONTENT OF EDUCATION**

Annotation. This article examines modern teaching technologies in the framework of the updated content of education. The article reveals the peculiarity of the updated educational standards of general education – their activity-based nature, which sets the main task of developing the student's personality. The emphasis is placed on the fact that modern education abandons the traditional representation of learning outcomes in the form of knowledge, skills and abilities, so the task requires a transition to a new system-activity educational paradigm, which, in turn, is associated with fundamental changes in the activities of the teacher implementing the new standard. Learning technologies are also changing, and the introduction of information and communication technologies (ICTs) opens up significant opportunities to expand the educational framework for each subject in an educational institution.

УДК 371.335.5

Казакова Е.В.

Минский городской институт развития образования, г. Минск, Республика Беларусь,
katya.kazakova.93@mail.ru

Ястребова Н.В.

Белорусский государственный педагогический университет им. М. Танка;
ГУО «Средняя школа №24 г. Минска», г. Минск, Республика Беларусь
yastrebovanatalia@mail.ru

**КЛАСТЕР КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИОРИТЕТА
ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ТЕМЫ «ГЕРМАНИЯ»**

Аннотация. В статье рассмотрены варианты и возможности использования кластера как одного из графических способов структурированного представления географической информации на уроках в 8 классе при изучении темы «Германия» в условиях продолжающегося перехода на обновленное содержание образовательной программы среднего образования.

Ключевые слова: кластер, география, графические способы, информация, компетенции.

Одной из основных задач учебного предмета «География» является формирование у учащихся умений характеризовать физико-географические особенности природы материков и океанов, выделять общие и отличительные территориальные особенности, экономико-географические показатели отдельных стран, особенности географического и геополитического положения территорий, стратегии устойчивого развития человечества, другими словами, формирование компетенции приоритета географической информации [1, с. 2].

Особенность процесса усвоения географической информации отражается в её обязательной визуализации с целью формирования у школьников умений выявлять причинно-следственные связи между физической, социальной и экономической ветвями географии.

Кроме того, при графическом представлении повышается мотивация к изучению материала, изображение в любой интерпретации, позволяет учащимся «включить» все виды памяти и усвоить изучаемый материал не менее чем на 90%. Данные приёмы не только ориентируют школьников в работе с текстом, но и помогают выделять основные аспекты в изучаемой информации, формируют умение графически представлять результаты своей работы.

Вместе с тем, графическое представление информации обеспечивает системно-деятельностный подход к обучению, формирует универсальные учебные компетенции учащихся: синтез, анализ, самостоятельные поисковые действия [2, с. 8].

В данном случае, наиболее доступным вариантом представления географической информации видится кластер – один из графических способов, позволяющий представить большой объём информации в структурированном и систематизированном виде, выявить ключевые слова или направления темы. В классическом варианте это – графическая схема из овалов. Однако, фигура, в которой размещена информация в каждом конкретном случае не несёт смысловой нагрузки и вполне может быть заменена на любую другую [2, с. 10].

Рассмотрим особенности применения кластера на уроках географии на примере изучения темы «Германия» из курса «География. Страны и народы» (8 класс) [3, с. 23].

Следуя классической схеме составления кластера, в центре помещается полное название страны: «Федеративная Республика Германия» (рис. 1).

Затем, слева («Экономико-географическое положение»), справа («Природные условия и ресурсы») и сверху («Население») отмечаются ключевые пункты плана характеристики страны. Работая с текстом учебного пособия и с тематическими картами атласа учащиеся тезисно заполняют выделенные блоки.

Формируя у учащихся представления о роли и влиянии экономико-географического положения страны, а также природных условий и ресурсов на развитие и специализацию хозяйства от блоков «Экономико-географическое положение» и «Природные условия и ресурсы» стрелки сводятся к ещё одному пункту плана («Хозяйство»), подразумевая характеристику структуры ВВП с дальнейшим выходом на определение понятия «постиндустриальное хозяйство» (учащиеся на первом месте отмечают долю сферы услуг – 78%).

От блока «Хозяйство» следует дальнейшая детализация по плану: «Промышленность», «Сельское хозяйство», «Сфера услуг» (рис. 1).

Ориентируясь на формирование компетенций приоритета географической информации, а также развитие универсальных учебных компетенций, работу по составлению кластера целесообразно начинать выполнять совместно с учителем, чтобы был понятен алгоритм написания и выбора информации. Аналогичным образом учащиеся самостоятельно завершают работу, представляя её учителю и комментируя основные моменты. Самостоятельная работа учащихся по доработке кластера может быть организована в групповой или парной форме. Таким образом, параллельно формированию компетенции приоритета географической информации будут развиваться коммуникативные умения и навыки.

Немаловажным аспектом при работе с кластером является его анализ и подготовка на его основе развернутого ответа по вопросу экономико-географической характеристики Федеративной Республики Германия.

Задача учителя – используя графический способ визуализации информации, сформировать у учащихся информационные компетенции, а на их основе развивать умения оптимизации рабочего времени как на уроке, так и при подготовке домашнего задания. Следовательно, при систематическом и регулярном внедрении кластера как графического способа передачи информации учащиеся проходят путь от формирования до совершенствования компетенций синтеза, анализа и самостоятельного поиска информации.

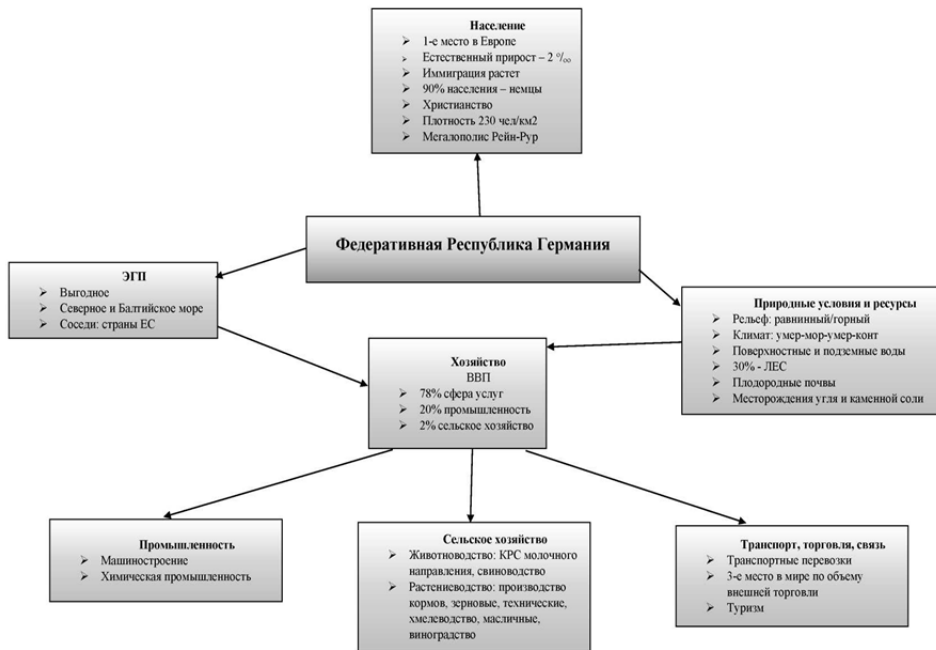

Рис. 1. Кластер «Федеративная Республика Германия» (упрощённый вариант)

Кроме того, и сам кластер можно усовершенствовать до более разветвлённой схемы, чтобы объём информации рассматриваемый на занятии мог быть представлен более подробно (рис. 2).

Если позволяет место на доске и в тетрадях учащихся, то детализацию можно продолжить, разбивая отдельные отрасли хозяйства на подотрасли:

- промышленность: энергетика / машиностроение / химическая / пищевая / легкая и пр. промышленность;
- сельское хозяйство: растениеводство / животноводство;
- сфера услуг: транспорт / торговля / туризм (рис. 2).

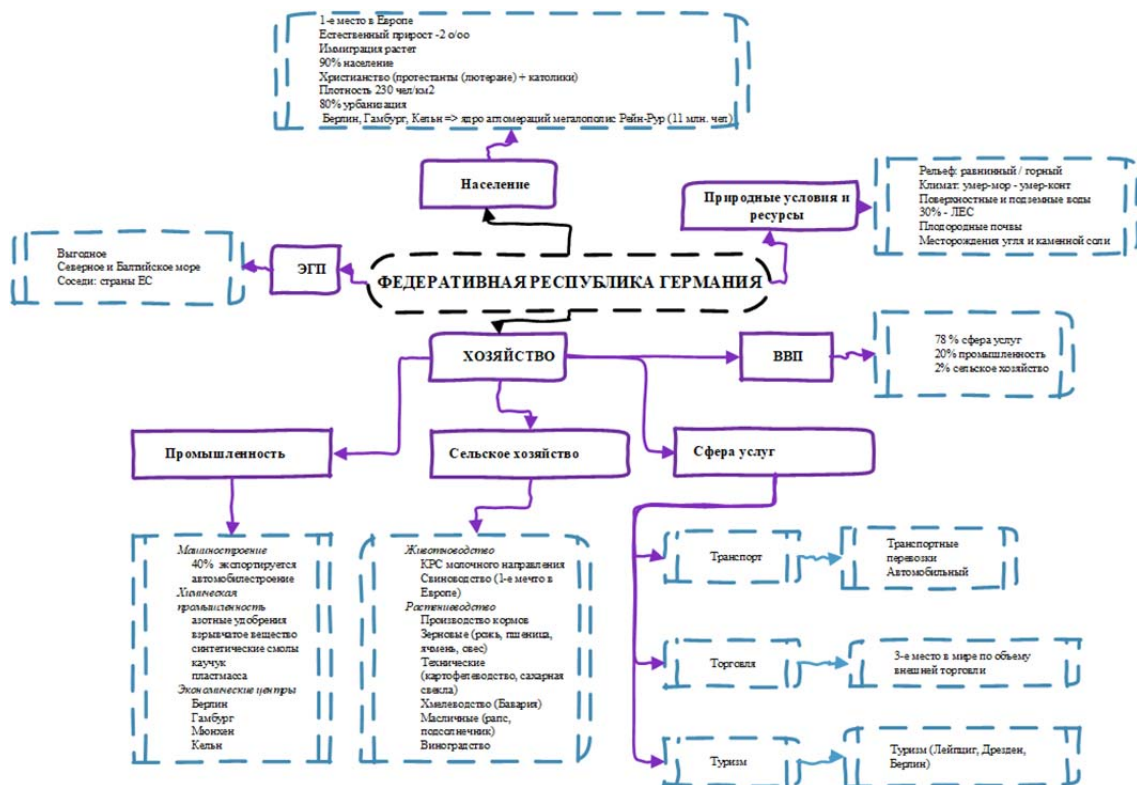

Рис. 2. Кластер «Федеративная Республика Германия» (расширенный вариант)

Анализируя расширенный вариант кластера, следует обратить внимание на блок «Сфера услуг». Данный сектор экономики занимает последнюю строчку в плане экономико-географической характеристики страны:

- экономико-географическое положение;
- природные условия и ресурсы;
- населения;
- общая характеристика хозяйства;
- промышленность;
- сельское хозяйство;
- сфера услуг.

Учитывая данный фактор, а также ограниченность урока по времени, естественным моментом является периодическая неуспеваемость его рассмотрения и просто обобщения в одном блоке (рис. 1).

Однако, в рамках формирования компетенции приоритета географической информации более продуктивным видится именно расширенный вариант кластера (рис. 2).

Во-первых, в расширенном варианте собственно представлена сфера услуг, как отдельный сектор экономики, во-вторых, показана его структура, что в свою очередь будет дополнительно способствовать формированию не только географических, но и экономических представлений учащихся в рамках единой географической картины мира.

Кроме того, используя кластер как способ формирования компетенции приоритета географической информации, учитель способствует развитию творчества у учащихся, развитию графического и пространственного анализа.

Список использованных источников:

1. Учебная программа по учебному предмету «География» для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания // Постановление Министерства образования Республики Беларусь, 29.07.2019, №123. — Минск : Министерство образования Республики Беларусь, 2019. — 15 с.

2. Мусина, Н.М. Использование графических способов представления информации на уроках разных дисциплин в условиях реализации Федеральных государственных образовательных стандартов основного общего образования / Н.М. Мусина // Методическое пособие. — Нижневартовск: МБОУ «СОШ №43», 2013. — 45 с.

3. Сарычева, О.В. география. 8-9 кл. : примерное календарно-тематическое планирование : пособие для учителей учреждений общ. сред. образования / О.В. Сарычева, Л.В. Шкель. — Минск : НИО : Аверсэв, 2020. — 64 с. — (Библиотека учителя).

Казакова Е.В., Ястребова Н.В.

КЛАСТЕР "ГЕРМАНИЯ" ТАҚЫРЫБЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА ГЕОГРАФИЯЛЫҚ АҚПАРАТ БАСЫМДЫҒЫНЫҢ КОНПЕТЕНЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ»

Аңдатпа. Мақалада орта білім беру бағдарламасының жаңартылған мазмұнына көшу жағдайында "Германия" тақырыбын зерделеу кезінде 8-сыныптағы сабақтарда географиялық ақпаратты құрылымдық ұсынудың графикалық тәсілдерінің бірі ретінде кластерді пайдалану нұсқалары мен мүмкіндіктері қарастырылған.

Кілтті сөздер: кластер, география, графикалық тәсілдер, ақпарат, құзыреттер.

Kazakova E.V., Yastrebova N.V.

CLUSTER AS A METHOD FOR FORMING THE COMPETENCE OF THE PRIORITY OF GEOGRAPHICAL INFORMATION ON THE EXAMPLE OF THE TOPIC «GERMANY»

Annotation. In the article it has been considered the options and possibilities of using the cluster as one of the graphical methods of structured presentation of geographical information in the 8th grade lessons when studying the topic «Germany» in the context of the ongoing transfer to the updated content of the educational program of secondary education.

Keywords: cluster, geography, graphical methods, information, competencies.

Ким И.А.

КГУ «Общеобразовательная школа №61», учитель физкультуры
Караганда, Республика Казахстан

ПЕДАГОГИКА ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ: ОСНОВНЫЕ ДИДАКТИЧЕСКИЕ КАТЕГОРИИ

***Аннотация.** В статье раскрывается сущность и специфика педагогических категорий обучения, воспитания, образования, показаны теоретические основы системы самоуправления учебно-познавательной деятельностью учащихся в сфере физической культуры и спорта. А также раскрыты особенности учебных программ по предмету «Физическая культура», приведены формы и методы организации процесса обучения.*

Физическая культура личности как одна из сторон культуры и фактор, влияющий на поведение, связана со здоровым образом жизни. Она включает в себя систему мотивов, ценностных ориентаций, знаний, умений и навыков, видов деятельности, определяющих отношение человека к здоровью как ценности. В Послании Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2020 г. отмечено, что «Наши дети должны получать качественное образование вне зависимости от места проживания и языка обучения» [1]. Как фактор, влияющий на образование человека, физическая культура личности отражается по-разному на отношении человека к различным сторонам своей жизнедеятельности.

В зависимости от степени сформированности физической культуры личности и ориентации на здоровье её влияние на здоровый образ жизни может быть выражено в большой или меньшей мере. Важным фактором в этом случае является система актуальных потребностей личности. Определяя цель физического воспитания, необходимо исходить из того, что она должна быть гуманистической, конкретной, оптимистической, реальной. Она должна ориентировать на физическое самосовершенствование, быть достаточной для удовлетворения запросов личности и общества в разностороннем развитии, укреплении здоровья, профилактике заболевания, формировании здорового образа жизни с помощью физической культуры. Уровень физической культуры личности определяет отношение занимающихся к физическому воспитанию и самовоспитанию. От уровня сформированности физической культуры личности в значительной мере зависит самостоятельное использование средств физической культуры для физического самосовершенствования, формирования и поддержания здорового образа жизни. Поэтому целью физического воспитания является формирование у занимающихся физической культуры личности. Физическая культура играет большую роль в воспитании личности. Она способствует физическому развитию обучающихся, а также развитию социальных, личностных и духовных качеств. В контексте школьного образования физическая культура также направлена на пропаганду здорового образа жизни среди обучающихся. Укрепление физического здоровья способствует повышению интенсивности умственного труда. Физическое воспитание облегчает человеку выполнение трудовых операций, так как приучает его к большей точности и направленности движений, соразмерности их силы с целью.

Произошедшие в Казахстане перемены обусловили процесс проектирования и внедрения новой модели образования на основе современных информационных и педагогических технологий. Основной формой организации учебной работы по физическому воспитанию является учебное занятие (урок). Урок физической культуры является для всех учащихся обязательной формой занятий, обеспечивающий необходимый минимум знаний, умений, навыков, предусмотренных программой. На уроках учащиеся разучивают комплекс утренней гимнастики, комплекс гимнастики до занятий, физкультминутки, различные физические упражнения, приобщаются к элементам спортивных соревнований.

Уроки физической культуры имеют свои специфические особенности. Они проводятся в спортивном зале, на открытых площадках, стадионах. Уроки физической культуры отличаются большим многообразием двигательных ощущений, воздействующих на организм учащихся, что обязывает учителя осуществлять индивидуальный подход к учащимся:

1. Уроки физической культуры.

2. Физкультурные мероприятия в режиме дня: гимнастика до занятий, физкультминутки, организованные перемены (игры, конкурсы).

3. Внеклассная и внешкольная работа (кружки, секции, дворовые соревнования).

4. Занятия физическими упражнениями дома.

Большое значение имеет внеклассная и внешкольная работа, она содействует углублению и расширению учебной работы по физическому воспитанию и проводится в виде игр, прогулок, экскурсий, походов, занятий в кружках, в форме спортивных развлечений, выступлений и праздников. Особое значение имеют различные формы занятий физическими упражнениями дома, в семье. Это гимнастика по радио, телевидению, видео фильмы, подвижные игры на воздухе, катание на санках, коньках, лыжах, велосипеде и т.д., а также домашних заданий, которые даются на уроках физической культуры.

Переход на обновление содержания образования в образовательной области «физическая культура» предъявляет новые требования к работе в рамках компетентного подхода к образованию, формированию готовности работать в условиях возросшей индивидуализации образовательного процесса. Современный урок физической культуры в контексте обновления содержания образования предполагает, что обучение должно быть активным, проводится в условиях созданной коллаборативной среды, должна осуществляться дифференциация обучения, в процессе обучения должны реализовываться межпредметные связи. Кроме перечисленного, обязательным для современного урока физической культуры является использование ИКТ, диалоговое обучение, учет потребностей учащихся.

Обновленная учебная программа предлагает поэтапный план обучения, направленный в первую очередь на сохранение и укрепление физического, а также психического здоровья учащихся. Предусмотрена реализация трехязычного образования, которая предполагает обучение не только трем языкам, но и организацию внеурочной деятельности учащихся на трех языках (казахском, русском и английском). Обучение по новой программе способствует углублению знаний и пониманий у учащихся в отношении таких аспектов как соблюдение личной гигиены, правил техники безопасности и принципов здорового образа жизни.

Кроме содержания преподавания обновлены и цели обучения. Цели обучения организованы последовательно внутри каждого подраздела, что позволяет учителю планировать свою работу, оценивать достижения обучающихся и информировать их о следующих этапах обучения.

Педагог физической культуры в свете обновленного содержания обязан обладать высоким уровнем ряда компетентностей:

- специальной компетентностью (способность заниматься собственно профессиональной деятельностью на достаточно высоком уровне и проектировать свое дальнейшее профессиональное развитие);

- социальной компетентностью-совместной (коллективной, групповой) профессиональной деятельностью; образовательной компетентностью (интерес к освоению профессиональных знаний, умений и навыков), а также информационной, коммуникативной, компетентностью решения проблем.

Всестороннее изучение школьника, сопоставление различных данных позволяет выявить причины отставания детей, установить главные из этих причин и осуществить педагогическое воздействие, основанное на методике дифференцированного обучения, а также разрабатывает педагогические категории обучение и процесс обучения.

Педагогические категории обучение и процесс обучения — не односторонние понятия. Категория обучение определяет явление, тогда как процесс обучения (или учебный процесс) — это развитие обучения во времени и пространстве, последовательная смена этапов обучения. Обучение — активная целенаправленная познавательная деятельность ученика под руководством педагога, в результате которой обучающийся приобретает систему научных знаний, умений и навыков, у него формируется интерес к учению, развиваются познавательные и творческие способности и потребности, а также нравственные качества личности. Обучение есть специально организованная познавательная деятельность с целью ускорения индивидуального психического и личностного развития человека и овладения известными закономерностями его бытия. Обучение позволяет человеку присваивать различные духовные ценности. Однако это присвоение осуществляется в процессе собственной деятельности человека, формируя у него новые психические и личностные качества.

Первый существенный признак процесса обучения — познание учеником окружающего мира. Процесс познания диалектически сложен и противоречив, таков будет и процесс обучения.

Если существуют этапы процесса познания, диалектика перехода от одного этапа к другому, то человек в каждый период своего развития находится на одном из этапов познания и будет иметь возможность для перехода на более высокий его этап [2].

Вторая особенность процесса познания характеризуется тем, что человек не ограничивается стихийными формами познания. Взрослый направляет естественную познавательную деятельность ребенка, меняет ее структуру, механизм и в результате создает особый вид познания — специально организованную познавательную деятельность со своими задачами, содержанием, формами, условиями. Этот (второй) существенный признак процесса обучения подчеркивает его отличие от общественно-исторического и научного познания, от познавательной деятельности, складывающейся вне процесса организованного обучения. Самопроизвольно обучение как самостоятельный вид познания в индивидуальном развитии не возникает. Однако элементы обучения могут быть рассеяны в других формах познания.

Третий существенный видовой признак процесса обучения — ускорение познания в условиях специально организованной познавательной деятельности. В каждый исторический момент существуют определенные темпы индивидуального развития человека, которые складываются на основе биологических, психологических, социальных и других закономерностей. Обучение, учитывая эти закономерности, ускоряет темпы индивидуального развития. Если не ускорить познание человека путем его включения в обучение, то он не сможет овладеть научными знаниями, зафиксированными в опыте человечества.

Преподавание-целенаправленная деятельность учителя по формированию у обучающихся положительных мотивов учения, организации восприятия, осмысления излагаемых фактов индивидуального психического и личностного развития человека и овладения известными закономерностями его бытия. Обучение позволяет человеку присваивать различные духовные ценности. Однако это присвоение осуществляется в процессе собственной деятельности человека, формируя у него новые психические и личностные качества. Процесс обучения динамичен и противоречив. В качестве противоречий выступают: — быстрый рост научной информации и ограниченность сроков обучения; — индивидуальные способности обучаемых и стандартные учебные программы; — уровень знаний и новые требования практики. Следовательно, для процесса обучения характерны следующие признаки: целе направленность, целостность, двусторонность, совместная деятельность учителя и учащихся, организация и управление процессом развития и воспитания учащихся [3].

Перед современной школой ставится задача воспитания людей, обладающих развитой познавательной активностью, способных рационально действовать, принимать целесообразные решения и выбирать наиболее эффективные пути достижения поставленных перед ними целей. Формирование этих качеств начинается в начальной школе и является базовым для успешного овладения содержанием образования на всех уровнях обучения. Формирование у школьников желания и способности самостоятельно, без учителя, приобретать знания — приоритетная задача организаторов учебного процесса в школе.

Физкультура — это не только умение метко бить ногой по мячу или быстро бегать, это сила и энергия, настроение детей, при которых и учеба легко дается и работает с огоньком; это здоровье ребенка, которое складывается из очень многого — правильного режима дня и питания, рационального досуга [4].

Требования к современному учителю высокие. Мы учителя нового поколения, учителя-новаторы стремимся идти в ногу с жизнью, быть на уровне современных задач, понимаем, что невозможно преподавать физкультуру старыми, дедовскими методами на отжившем свой век оборудовании.

В свою очередь, перед современным учителем физической культуры стоит задача обеспечить высокий уровень активности учащихся на уроках. Для этого необходимо, чтобы школьники испытывали интерес к занятиям физическими упражнениями, стремились развивать необходимые для этого физические и психические качества и получали удовлетворение от этих уроков. Поэтому проблема развития внимания на современном этапе является актуальной. В связи с этим возникает целый ряд предпосылок для эффективного развития внимания. К таким предпосылкам можно отнести: ведущий вид деятельности школьника, существенно изменяющее мотивы его поведения, открывающее новые источники развития его познавательных и нравственных сил; выдвижение в качестве ведущих познавательных потребностей школьника, а также их взаимосвязь с потребностью во внешних впечатлениях как основной движущей силы развития психики школьника.

Урок физической культуры является такой формой занятий, которой охватываются в обязательном порядке все учащиеся школы. Уроки проводятся с определенным постоянным составом учащихся данного класса. Это позволяет лучше организовывать и проводить занятия, учитывая конкретные условия и физическую подготовленность занимающихся. Уроки физической культуры проводятся по твердому расписанию, в определенные дни и часы недели, в течение определенного количества времени (40 мин). Они в своей совокупности обеспечивают систематическое изучение того минимума знаний и навыков, который предусмотрен программой, и, следовательно, составляют основу для разностороннего физического воспитания учащихся [3].

На уроках физической культуры учитель создает условия для решения всех задач физического воспитания, направляет самостоятельную работу учащихся. Уроки в значительной мере определяют содержание других форм физического воспитания. Все эти обстоятельства и выводят урок в ранг основной формы физического воспитания школьников.

Список использованных источников:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 1 сентября 2020 г.
2. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2020.
3. «Руководство для учителя» /Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2016 <https://oqi-zaman.kz/?p=24360>
4. Методические рекомендации по изучению предмета «Физическая культура» (5-9 классы) в рамках обновления содержания образования. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018.

Ким И.А.

**ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПЕДАГОГИКАСЫ: НЕГІЗГІ
ДИДАКТИКАЛЫҚ КАТЕГОРИЯЛАР**

Аңдатпа. Мақалада оқыту, тәрбиелеу, білім берудің педагогикалық категорияларының мәні мен ерекшелігі ашылады, оқушылардың дене шынықтыру және спорт саласындағы оқу-танымдық іс-әрекеттерін өзін-өзі басқару жүйесінің теориялық негіздері көрсетілген. Сонымен қатар «Дене шынықтыру» пәні бойынша білім беру бағдарламаларының ерекшеліктерін ашады, оқу процесін ұйымдастырудың формалары мен әдістерін ұсынады.

Kim I.A.

**PEDAGOGY OF PHYSICAL CULTURE: BASIC
DIDACTIC CATEGORIES**

Annotation. The article reveals the thoroughness and specificity of the pedagogical categories of training, upbringing, education, shows the theoretical foundations of the system of self-management of educational and cognitive activities of students in the field of physical culture and sports. It also reveals the features of the training programs on the topic «Physical culture», the forms and methods of organizing the learning process.

УДК 303.01

Кожантаева Г.М.

учитель казахского языка, зам.директора по профильному обучению
КГУ «Школа-лицей имени Бауыржана Момышулы» отдела образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области, Карагандинская область, город Темиртау
kozbagulnar@mail.ru

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Аннотация. В статье дан обзорный анализ основных современных тенденций в эпистемологии и философии социального и гуманитарного знания; актуализируются категории истины и субъекта, научной интерсубъективности и социальной коммуникации в междисциплинарном (герменевтико-реконструктивном) контексте. Рассматриваются проблемы ценностных оснований научного познания, «интеллектуальной истории», «истории

понятий» и акторно-сетевой теории научного знания и других новейших методологических направлений, их приложений в образовательном процессе. Показаны перспективные моменты интегративной общности и национальной специфики отечественной философии.

Ключевые слова: *социально-гуманитарные науки, естественные науки, проблемы, методы, научный аппарат.*

История развития философии и ее методология ориентировались в первую очередь на формирование понятийного аппарата и построения логико-методологических приемов естественных наук, в то время как гуманитарное знание, основные положения которого опираются на культуру, получила меньшее освещение и изучение. При этом, гуманитарное знание для общества и каждого индивида является более значимым с точки зрения развития жизненных позиций, идеалов и ценностей, нежели научное. Познания о мире, формулирующие естественные науки, необходимы, однако не указывают человеку на его духовные ориентиры, в отличие от гуманитарных. Социально-гуманитарное познание обладает целью не только познание явлений социального характера, но и организацию умения управлять, участвовать в регулировании социальных процессов, понимая технологию управления.

Постоянный спор о месте и статусе социально-гуманитарных наук сформировали основные проблемы и разнообразные подходы к их разрешению в различных точках зрения.

Первая проблема основана на дискуссии, касающейся вопроса соотношения естественно-научного и социально-гуманитарного познания, выделенного две противоположные позиции: натурализм и антинатурализм. Сторонники натурализма доказывают, что между социальной и естественно-научной формами познания отсутствует какое-либо противоречие. Антинатурализм, наоборот, проводит противопоставление гуманитарного познания естественнонаучному, не находя в них ничего общего.

При решении вопроса данных противоположных позиций в конце XIX – начала XX вв. сформировалось культуро-центристское направление его решения. Общей установкой данной программы является заявление, что для социально-гуманитарного познания характерно все, что свойственно познанию как таковому, включая описание и обобщение фактов, проведение теоретического и логического анализа с выявлением законов и причин явлений, построение идеализированной модели какого-либо явления, адаптированной к фактам, и т.д.

Сторой проблемой является рассмотрение специфических особенностей, свойственных социально-гуманитарному и естественно-научному познанию. Так, в социально-гуманитарном познании объект не только познается, но и проходит оценку с точки зрения познающего субъекта, его идеалов, эталона, норм. Если в экспериментальном познании субъект обретает независимость от него фактов, то в гуманитарном – субъект, его воля, избирательная активность, приоритеты, интуиция, иррациональное начало являются основополагающими, ввиду чего субъект включается в результат познавательной деятельности.

Выделяя отличия социально-гуманитарного познания от познания естественных наук выделим, что в естествознании цель составлена в необходимости что-то узнать и объяснить, в социально-гуманитарной науке - знание призвано не только что-то объяснить, но и оправдать, сформировать мнение, укрепить, либо наоборот, трансформировать существующие общественные отношения и структуры. Ввиду этого, знание с точки зрения подобного подхода формирует жизненную позицию, которая принадлежит познающему субъекту, проходящую сквозь призму субъект-субъектных отношений.

Различным представляется и конечный результат социально-гуманитарных и естественных наук. Так, если в естественных науках результат состоит в открытии объективных законов, действующих в природе, то в гуманитарных результат выражен в описании индивидуального события на основе письменных источников, текстов, ретроспективного анализа. Этим обуславливаются и специфические особенности методов социально-гуманитарных наук выраженных в невозможности воспроизводства в лабораторных условиях того или иного события, а социальные эксперименты, обладают очень ограниченным характером.

Исходя из этого выделяется третья проблема социально-гуманитарных наук: определение специфической особенности категориального аппарата гуманитарных наук.

С формированием направленности к к социально-гуманитарным наукам оформились направления, изучающие проблемы соотношения социальных и гуманитарных наук.

Единая система наук об обществе, называется общественными науками, которые включают социальные науки (в широком смысле слова), а также социально-гуманитарные науки, подразделяя их на социальные и гуманитарные науки.

Раскрывая особенности их разделения можно выделить несколько точек зрения:

1. Подразделение наук по предмету: так, социальные науки исследуют общие социальные закономерности, а также структуру общества и его законы, гуманитарные науки изучают мир общества.

2. Подразделение наук согласно методам исследования: социальные науки используют метод объяснения, а гуманитарные в качестве базового методологического средства используют понимание.

3. Подразделение наук и по предмету, и по методу, что предполагает, что специфический объект формирует специфические методы.

4. Подразделение наук в соответствии с исследовательскими программами.

Именно исследовательская программа устанавливает направление разделения наук на социальные и гуманитарные, поскольку, как уже отмечалось, объективации, натурализации, социологизации могут быть подвергнуты исследования таких объектов, как человек, культура, история, равно как культурцентристская стратегия, учет субъективных характеристик возможен и при рассмотрении социальных сфер. Уже на уровне формирования предмета науки, перехода от объекта действительности к его представленности в научном знании начинает действовать одна из познавательных стратегий – объективации (натурализации) или антинатурализма, находя продолжение в методе. Объект исследования в определенной мере диктует способ образования предмета науки и выбор метода, но не детерминирует их с абсолютной определенностью.

Прежнее представление о структуре знаний об обществе жестко закрепило за науками разделение на социальные и гуманитарные знания по предмету. Экономика или социология в этом случае не мыслят себя как гуманитарное знание. Вместе с тем, как мы уже показали, смысл достижения гуманитарной адекватности состоит в том, чтобы к одному и тому же объекту подходить с точки зрения двух стратегий, обеспечивающих одновременную работу натуралистической и культурцентристской программ. Гуманитарное научное знание может быть получено о любом объекте путем методически заостряемого интереса к его субъектной природе и жизненно-смысловому содержанию, социальное знание может быть получено о любом объекте путем намеренно методически подчеркиваемой его объективности и признания в нем закономерностей.

Проблемы методологии и специфики социально-гуманитарного знания и познания не перестают обсуждаться философами науки и по сей день. Во второй половине XX в. сформировалась культурцентристская программа, в основе которой заложена идея взаимодополняемости методов и приемов естественных и социально-гуманитарных наук, а не их противопоставления или редукции первых ко вторым. Эта идея является наиболее плодотворной в решении обсуждаемой проблемы. Таким образом, к концу XIX – началу XX вв. проблемы социально-гуманитарного знания и познания занимают пристальное внимание философов науки. «Науки о культуре» должны, по их мнению, иметь свой концептуально-методологический фундамент, понятийный аппарат, отражающий их специфику.

Список использованных источников:

1. Викторук Е.Н. История и философия науки. Философские проблемы социально-гуманитарных наук [Текст]: курс лекций для аспирантов и соискателей / Е.Н.Викторук, А.С.Черняева, С.А. Яровенко. –Красноярск: СибГТУ, 2017. –112 с.

2. Гобозов И.А. Социальная философия [Текст]: учебное пособие для вузов / И.А.Гобозов. – Москва : Академический проект, 2017. –352 с.

3. Философия социальных и гуманитарных наук [Текст]: учебное пособие для вузов / С.А.Лебедев и др.; под общ. ред. С.А. Лебедева. МГУ им. М.В. Ломоносова. –Москва : Академический Проект, 2016. –910 с.

Кожантаева Г.М.

ӘЛЕУМЕТТІК-ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАРДЫ ДАМУДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аңдатпа. Мақалада эпистемология мен әлеуметтік және гуманитарлық білім философиясындағы қазіргі заманғы негізгі тенденцияларға шолу жасалады; пәнаралық (герменевтикалық-реконструктивті) контексте шындық пен пән категориялары, ғылыми интерсубъективтілік және әлеуметтік коммуникация өзекті болып табылады. Ғылыми

танымның құндылық негіздерінің, "зияткерлік тарихтың", "ұғымдар тарихының" және ғылыми білімнің акторлық-желілік теориясының және басқа да жаңа әдіснамалық бағыттардың, олардың білім беру процесіндегі Қосымшаларының мәселелері қарастырылады. Отандық философияның интегративті ортақтығы мен ұлттық ерекшелігінің перспективті сәттері көрсетілген.

Kozhentaeva G.M.

ACTUAL PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

***Annotation.** The article provides an overview analysis of the main modern trends in epistemology and philosophy of social and humanitarian knowledge; the categories of truth and subject, scientific intersubjectivity and social communication in an interdisciplinary (hermeneutical-reconstructive) context are updated. The problems of the value bases of scientific knowledge, "intellectual history", "history of concepts" and the actor-network theory of scientific knowledge and other new methodological directions, their applications in the educational process are considered. The perspective aspects of the integrative community and the national specifics of Russian philosophy are shown.*

УДК 37.02

Коженовская М.Н.

КГУ «Общеобразовательная школа имени Ю.Н.Павлова»,
учитель начальных классов, Караганда, Казахстан

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

***Аннотация.** В своей статье автор смог показать, как эффективно оценивать мировоззрение в образовательном учреждении. Критериальное оценивание влияет на качество обучения учащихся.*

Процесс внедрения нового содержания образования, изменение требований и переход к применению активного развивающего обучения совершенствует формы оценивания.

Организовать учебно-познавательную деятельность без оценивания невозможно. Оценивание это контроль качества образования. Оценивание – категория, используемая для обозначения деятельности, направленной на систематическое суммирование результатов обучения с целью принятия решений о дальнейшем обучении. Не случайно категория «оценивание» означает в переводе с латинского языка «сидеть рядом», поскольку характерным признаком оценивания является то, что учитель внимательно наблюдает за тем, что говорит или делает ученик, либо в случае самооценивания размышляет о знаниях своих учеников.

Использование критериального оценивания помогает учителю стимулировать ответственность учащихся за свои результаты; помогать учиться на своих ошибках; помогать понять, что не получается и в какой степени; помогает осознать, что важно и необходимо освоить; определять наличие тех или иных умений; фиксировать неудачи. Оценивать продвижение учащихся относительно самих себя; мотивировать учащихся на достижение успеха. В условиях критериального оценивания, необходимо организовать учебный процесс так, чтобы у учащихся формировалась оценка самого себя, своих достоинств и недостатков, своих действий и возможностей, т.е. самооценка. С самооценки, со способности понять, что «я это уже умею и знаю», «я этому не совсем научился», «я этого совсем не знаю», и начинается учебная самостоятельность учащегося.

Совместная работа учителей и учеников по сбору критериев оценки учебного процесса служит совершенствованию знаний и умений учащихся. Критериальное оценивание помогает выявить пробелы в знаниях учащихся, которые становятся очевидными не только учителю, но и самому ученику с целью улучшения его знаний в будущем. Критериальное оценивание способствует успешной реализации учебного процесса на основе принятой совместной системы оценивания для улучшения условий учебной деятельности ученика.

Критериальное оценивание даёт возможность учителю использовать современные эффективные методы и формы работы.

Критериальное оценивание используется поурочно, ежедневно; при данном оценивании существует обратная связь, обеспечивающая прогресс в обучении. Критериальное оценивание определяет:

1. Цели обучения и критерии успешности
2. Педагог корректирует применяемые методы обучения
3. Интерпретация доказательств обучения
4. Выявление пробелов в обучении
5. Обратная связь

Учитель, в процессе обсуждения с учениками выводит критерии, по которым будет выставлена оценка. Например: критерии оценки устного ответа

- Правильность ответа
- Полнота ответа
- Наличие примеров в ответе

В процессе обучения и облегчения понимания оценивания ученикам начальной школы предлагается оценить устные ответы товарищей с выставлением оценки.

На уроке осуществляя проверку домашнего задания, целью было выявление причин трудностей выполнения задания. Перед проверкой дети определили критерии проверки домашнего задания, по завершению работы с помощью взаимопроверки, каждый поставил оценку своему товарищу, опираясь на критерии, прокомментировав почему?

Такой вид работы очень эффективен, так как мотивировал учеников глубже разобраться не только в домашнем задании, но и в правильности

его выполнения, а также активизировал их деятельность, что является одним из ключевых факторов улучшения образования через оценивание.

На уроке литературного чтения разработали критерии выразительного рассказа стихотворения. Не секрет, что для ученика при сдаче стихотворения будет правильно выучить стихотворение и рассказать его без ошибок, на выразительность обращается мало внимания, и если учитель снижает оценку, нередко ученик остаётся недовольным и у него портится настроение и воодушевление для заучивания стихотворений. На первом этапе работы, детям даётся задание учиться выразительно, читать. На втором этапе работы ребята находят и уточняют изобразительные средства языка, которым воспользовался автор рассказа или стихотворения. Третий этап работы проанализировать и обсудить выразительное чтение себя и своих товарищей по классу. Работа была нелегкой, но интересной и каждый привел свой убедительный довод, почему и зачем нужно выразительно читать. Общие критерии оценки выводятся на доске в табличной форме, ученикам предлагается подумать, и дополнить таблицу. Для обеспечения обратной связи очень эффективно в начальной школе применять метод незаконченных предложений для оценивания своей учебной деятельности, так как ученикам начальной школы трудно её проанализировать, предлагаю ребятам высказаться одним из предложений, закончив его самостоятельно. Например:

Сегодня на уроке я понял....., я решил....., я научился, я не знал, теперь знаю....., было трудно....., теперь я разобрался и могу сказатьи т.д.

Данная форма работы учит ребят понять и обсудить чему они научились на уроке, а мне как учителю становится понятным, где есть трудности и на что нужно обратить внимание в будущем для облегчения восприятия учебного материала.

Самая распространенная проверка знаний и умений это решение тестов.

Использование тестов значительно облегчает труд учителя, который через несколько уроков по заданной теме может проверить знания учеников очень быстро.

Здесь важно определить, за сколько правильных ответов ставится «4», а за сколько «3». Важный момент, перед проверкой учителя провести самопроверку и оценить себя, также можно применить взаимопроверку. После чего легко выяснить, что осталось плохо понятым для учеников. Узнать о пробелах в знаниях учащихся, и какие дальнейшие действия необходимы, для исправления ситуации.

Критериальное оценивание помогло узнать ребятам:

- а) достоинства
- б) недостатки
- в) трудности
- г) проблемы;

Формировать взаимоконтроль, взаимопроверку и взаимное оценивание удобно и нетрудно применяя групповую форму работы на уроке. Групповая работа учит ребят совместной

деятельности, учит уважать и прислушиваться друг к другу, работать и самостоятельно ставить цели для достижения хороших результатов. Работа в группах, задание «Ищу ошибки», каждой группе дано упражнение, где нужно найти ошибки на заданные орфограммы.

В разных группах устанавливается разная совместная деятельность, одни сразу находят ошибки и считают их, в других группах одни исправляют ошибки, другие их контролируют, но всем дан оценочный лист, который должен быть оформлен через заданное время. Решение примут все группы.

Ученики получают возможность быть учителем и понимают, как нелегко и какая это большая ответственность ставить оценку другому человеку.

При применении критериального оценивания ученики научились:

заполнять листы самооценки разных видов и форм, которые заполняются ими по мере необходимости.

Оценивать себя устно и письменно

Собирать портфолио ученика, где собирают свои лучшие работы

Добиваться и достигать отличных и хороших результатов

Работать в команде и быть ответственными.

Использование критериального оценивания способствует повышению уровня знаний учащихся и способствует повышению уровня мотивации к изучению предметов, развитию коммуникативных навыков учащихся.

Список использованных источников:

1. Аскарлова М. А. «О системе критериального оценивания в обучении» журнал «Молодой ученый». – Астана: 2014.

2. Выготский Л.С. «Педагогическая психология» - М.: Педагогика, 1991 г.

3. Р.Х.Шакурлов, А.А. Буркитова, О.И.Дудкина «Оценивание учебных достижений учащихся» Методическое руководство, Б. «Билим», 2012г.

Коженовская М.Н.

БІЛІМ МАЗМҰНЫН ЖАҢА РТУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КРИТЕРИАЛДЫҚ БАҒА

Аңдатпа. Автор өз мақаласында дүниетаным іс-әрекетін оқу ұйымындағы бағаланудың тиімділігі жолдарын көрсете білген. Критериалды бағалаудың оқушының білім сапасына ықпал ететіні туралы айтқан.

Kozhenovskaya M.N.

CRITERIAL EVALUATION IN THE CONDITIONS OF UPDATING THE CONTENT OF EDUCATION

Annotation. In his article, the author was able to show how to effectively assess the worldview in an educational institution. Criteria assessment affects the quality of student learning.

УДК 378.147.31:811.161.1

Кудряшова Н.В., Соломатова Ю.Д.

Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова, г.Абакан, Российская Федерация
nataliya-15.72@mail.ru, solomatova_98@mail.ru

ВВОДНАЯ ЛЕКЦИЯ-ВИЗУАЛИЗАЦИЯ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В статье представлен авторский вариант проектирования лекционного учебного занятия – лекции-визуализации – по вузовской учебной дисциплине «Методика преподавания русского языка». Авторами исследования определены и обоснованы визуальные дидактические компоненты, включенные в структуру вводной лекции-визуализации с целью активизации мыслительной деятельности и творческого потенциала обучающихся.

Лекция – это «устное изложение учебного предмета или какой-нибудь темы, а также запись этого изложения» [1, с. 267]; одна из традиционных форм обучения в высшем учебном заведении; разновидность педагогического дискурса. Лекция обеспечивает теоретический сегмент вузовской учебной дисциплины, требует обязательного (в свободной форме) конспектирования студентами, а также ответов на поставленные в конце лекционного занятия контрольные вопросы. Любая лекция полифункциональна, выполняет не только научно-учебную, но и мировоззренческую, воспитательную и иные функции.

По способу изложения учебного материала выделяют различные виды лекций: лекция-визуализация, бинарная лекция, лекция-дискуссия, лекция-беседа, проблемная лекция, лекция с запланированными ошибками и др.

Остановимся подробнее на особенностях лекции-визуализации, которую мы рассматриваем прежде всего как средство активизации мыслительной деятельности и творческого потенциала обучающихся. В лекции-визуализации трансляция учебной информации осуществляется путем оптимального сочетания разных знаковых систем; иначе: с помощью вербального, вербально-визуального и визуально-графического представления содержания материала.

Как отмечают современные исследователи, лекцию-визуализацию «лучше всего использовать на этапе введения обучающихся в новый раздел, тему, дисциплину» [2, с. 25]. В связи с этим в данной статье представим один из возможных вариантов проектирования вводной лекции-визуализации в рамках вузовской учебной дисциплины «Методика преподавания русского языка».

Вводная лекция-визуализация по программной теме «Методика преподавания русского языка как наука» посвящена раскрытию сущности, содержания, структуры и задач вузовской учебной дисциплины «Методика преподавания русского языка». В указанной лекции-визуализации происходит, в первую очередь, презентация основных научных понятий и терминов, которые составляют необходимую научно-методологическую основу предметного понятийного аппарата студента-филолога. Кроме того, содержание вводной лекции должно быть преподнесено лектором так, чтобы у обучающихся проявился интерес к изучаемой науке, сложилось о ней цельное представление.

Любое учебное занятие имеет цели и задачи. От определения цели зависит дальнейшая деятельность обучающего по проектированию хода занятия и его содержания. Разумеется, от цели занятия также зависит «отбор и планирование материала, структура и композиционное построение занятия, деятельность студентов и самого преподавателя» [3, с. 174]. В частности, тема вводной лекции-визуализации «Методика преподавания русского языка как наука» предполагает постановку следующей цели – сформировать представление о методике преподавания русского языка как об одной из педагогических наук. Для достижения цели необходимо решить основные задачи: 1) представить мини-экскурсы историю становления методики преподавания русского языка как педагогической науки; 2) определить предмет, задачи методики; 3) выяснить методы исследования в методике; 4) выявить связь методики с другими науками; 5) представить терминологическую базу (терминосистему) методики преподавания русского языка.

Как показывает практика, «основная трудность в подготовке лекции-визуализации состоит в выборе системы средств наглядности и дидактически обоснованного процесса ее чтения» [4, с. 206], т.е. преподавателю следует заранее продумать, какие средства визуально-графической наглядности будут представлены на слайдах мультимедийной презентации или на аудиторной доске при последовательном решении поставленных в лекции-визуализации задач. Таким образом, проектирование лекции-визуализации стимулирует педагогическое творчество вузовского преподавателя. Например, при раскрытии первого вопроса лекции – *история становления методики преподавания русского языка как педагогической науки (мини-экскурс)* – в качестве иллюстрации к словесному материалу мы демонстрируем портреты выдающихся ученых-методистов, дополненные выносками (облаками мыслей/цитат, взятых из различных источников), которые используются в основном в комиксах (рис. 1–2).

Рис. 1. Ученый-методист Ф.И. Буслаев

Рис. 2. Ученый-методист К.Д. Ушинский

Для раскрытия сущности второго вопроса – *предмет и задачи методике преподавания русского языка* (подробнее см.: [5, с. 6]) – обучающий может представить учебную информацию вербально, но также и с помощью традиционной логической схемы, схемы-кластера, ментальной карты и др.

Создавая наглядное средство, например, таблицу, для раскрытия сущности третьего вопроса – *методы исследования в методике* – преподаватель имеет возможность намеренно оставлять пустые ячейки, которые заполняются студентами по ходу развертывания, комментирования учебного материала лектором (таблица).

Таблица

Методы исследования в методике преподавания русского языка

Название метода исследования	Комментарий
1. Метод наблюдения.	Целенаправленное наблюдение за работой обучающихся на уроках и анализ домашней работы учеников, выявление тенденций в усвоении знаний и приобретении умений и навыков при изучении различного учебного материала.
2.
3.

Указанный прием (интеллектуальное задание) позволяет привлечь и удержать внимание студентов, активизировать их познавательную деятельность, выявить когнитивные затруднения, а также осуществить контроль коррекцию уровня осмысления и понимания учебного материала.

Содержание четвертого вопроса – *связь методике преподавания русского языка с другими науками* – возможно визуализировать с помощью сюжетного рисунка, древовидной схемы, логической схемы или схемы-кластера. В качестве примера рассмотрим реализацию сути данного вопроса в виде схемы-кластера (подробнее об использовании схемы-кластера в обучении студентов-филологов методике преподавания русского языка см.: [6]). Так, на рисунке 3 представлена ниспадающая схема-кластер по общей методике русского языка, содержащая названия наук, с которыми методика находится во взаимосвязи.

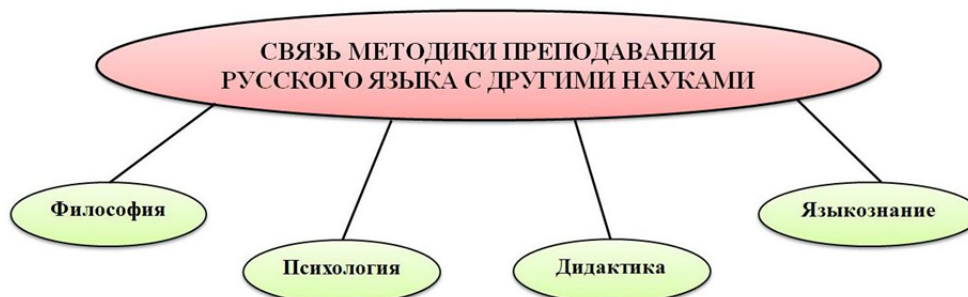

Рис. 3. Кластер «Связь методике преподавания русского языка с другими науками»

Декодирование («расшифровка») содержания кластера осуществляется в ходе беседы преподавателя с обучающимися. Схема-кластер может быть дополнена названиями других наук

(логика, риторика, история русского языка), с которыми также связана методика преподавания русского языка.

Сущность последнего вопроса лекции-визуализации – *терминосистема методики преподавания русского языка* – представим в виде речевой схемы-таблицы (рис. 4), хотя возможны и другие визуальные варианты. Как правило, восприятие и понимание абстрактных понятий, явлений, закономерностей является трудоемким процессом для обучающихся. В связи с этим визуализация абстрактных понятий с помощью схемы-таблицы, предполагающей дальнейшее развертывание информации в форме других средств наглядности, позволяет упростить процесс восприятия, понимания и усвоения сущности понятий, сделать этот процесс более наглядным и конкретным.

Рис. 4. Схема-таблица «Терминосистема методики преподавания русского языка»

На завершающем этапе лекции-визуализации для обобщения представленного учебного материала рекомендуем использовать логико-смысловую модель (подробнее о сущности логико-смысловой модели см.: [7]), которая выполняет не только функцию свертывания учебной информации, но и функцию ее структуризации, систематизации и интеграции. Так, логико-смысловая модель «Методика преподавания русского языка как наука» логически показывает взаимосвязь терминов, понятий, ключевых слов, фраз, составляющих содержательную основу лекционного материала (рис. 5).

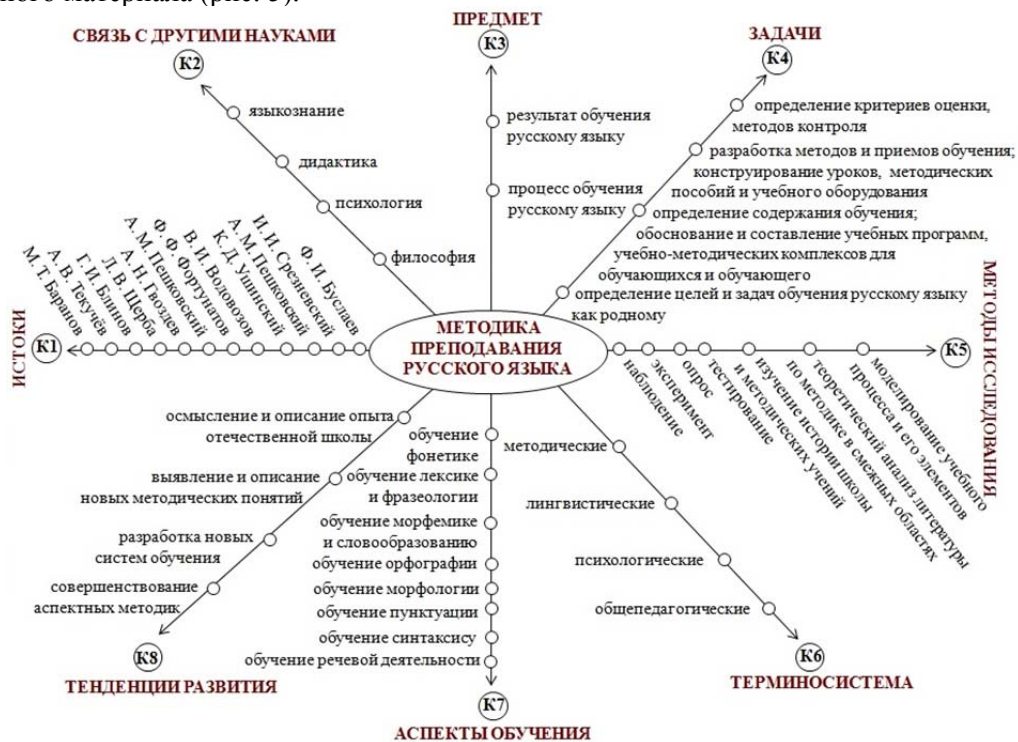

Рис. 5. Логико-смысловая модель «Методика преподавания русского языка как наука»

Таким образом, оптимальное использование в рамках лекции-визуализации дидактических визуальных компонентов способствует активизации мыслительной деятельности обучающихся, развитию их творческого потенциала, поскольку происходит знакомство с различными вариантами визуально-графического свертывания/преобразования вербального текста. Обращение к средствам визуально-графической наглядности позволяет избежать в учебно-педагогической деятельности монотонности в прочтении и комментировании материала лекции, активизировать визуальное и вербальное восприятие информации с помощью визуально-графических средств, а также сделать процесс объяснения содержания темы лекции увлекательнее, занимательнее. Введение в содержание лекции визуальных компонентов положительно влияет на развитие визуального мышления студентов-филологов, повышает уровень их информационно-дидактической компетентности.

Список использованных источников:

1. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: ок. 100 000 слов, терминов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов; под ред. Л.И. Скворцова. – 26-е изд., испр. и доп. – М.: ООО «Издательство Оникс : ООО «Издательство «Мир и Образование», 2010. – 736 с.
2. Ивашкин Е.Г., Жукова Л.П. Организация аудиторной работы в образовательных организациях высшего образования: учеб. пособие. – Нижний Новгород, 2014. – 80 с.
3. Абдуллина Л.Б. Профессиональная компетентность преподавателя высшей школы // *Материалы международной научно-практической конференции «Наука и образование в современном мире», посвященной 175-летию Абая.* – В 2 т. Т. 1. Караганды : РИО «Болашақ-Баспа», 2020. – С. 173–175.
4. Фалунина Е.В., Ульянова А.А. Лекция-визуализация как форма обучения в вузе и ее применение в преподавании дисциплины «Поликультурное образование» // *Труды Братского государственного университета. Серия: Гуманитарные и социальные проблемы развития регионов Сибири.* – 2014. – Т. 1. – С. 205–207.
5. Львов М.Р. Методика преподавания русского языка как наука // *Методика преподавания русского языка в школе: учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / М.Т. Баранов, Н.А. Ипполитова, Т.А. Ладыженская, М.Р. Львов; под ред. М.Т. Баранова.* – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – С. 5–21.
6. Кудряшова Н.В., Соломатова Ю.Д. Кластер как когнитивно-визуальное интерактивное средство наглядности и возможности его использования в методике обучения русскому языку [Электронный ресурс] // *Вестник Оренбургского государственного педагогического университета. Электронный научный журнал.* – 2018. – № 4 (28). – С. 295–310. – Режим доступа: http://vestospu.ru/archive/2018/articles/21_28_2018.pdf (дата обращения: 26.03.2021).
7. Штейнберг В.Э. Теория и практика дидактической многомерной технологии. – М. : Народное образование, 2015. – 350 с.

Кудряшова Н.В., Соломатова Ю.Д.

**КІРІСПЕ ДӘРІС-ҚҰРАЛ РЕТІНДЕ ВИЗУАЛИЗАЦИЯ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ
ЖАНДАНДЫРУ ФИЛОЛОГ-СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ӘДІСТЕМЕСІН
ОРЫС ТІЛІН ОҚЫТУ**

Аңдатпа. Мақалада "орыс тілін оқыту әдістемесі" жоғары оқу орнының оқу пәні бойынша дәрістік оқу сабағын – дәріс-визуализацияны жобалаудың авторлық нұсқасы ұсынылған. Зерттеу авторлары студенттердің ақыл-ой белсенділігі мен шығармашылық әлеуетін арттыру мақсатында кіріспе дәріс-визуализация құрылымына кіретін визуалды дидактикалық компоненттерді анықтап, негіздеді.

Kudryashova N.V., Solomatova Y.D.

**INTRODUCTORY LECTURE-VISUALIZATION AS A MEANS ACTIVATION
OF CREATIVE POTENTIAL OF THE STUDENTS OF PHILOLOGY WHEN STUDYING
THE METHODS OF TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE**

Annotation. The article presents the author's version of the design of a lecture training session – lecture-visualization – for the university academic discipline «Methods of teaching the Russian language». The authors of the study identified and substantiated the visual-didactic components included in the structure of the introductory lecture-visualization in order to activate the mental activity and creative potential of students.

Кузнецова Л.С.

к.б.н., профессор НАО КарУ им. академика Е.А. Букетова, г. Караганда, Республика Казахстан
kuznecova.48.48@mail.ru

Бурдина Л.Ю.

Магистрант НАО КарУ им. академика Е.А. Букетова г. Караганда, Республика Казахстан
666luda666@mail.ru

ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЦ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ СРЕДСТВАМИ СПОРТА

***Аннотация.** В статье приводятся результаты исследования, посвященного изучению влияния спорта на социально-психологическую адаптацию инвалидов с учетом их гендерной принадлежности. Показаны по результатам анкетирования гендерные особенности мотивационных стимулов, характера заинтересованности в занятиях спортом лиц с ограниченными возможностями здоровья.*

***Ключевые слова:** адаптивный спорт, социально-психологическая адаптация, лица с ограниченными возможностями здоровья.*

Актуальность. В последние годы достаточно четко сформировались основные положения государственной политики в области социальной защиты инвалидов, которые изложены в законе Республики Казахстан «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан» [1]. Признание во многих странах мирового сообщества важности спорта для социализации людей с ограниченными возможностями здоровья не случайно, так как это является важным шагом навстречу инвалидам

Среди социальных институтов, участвующих в этом процессе, особая роль принадлежит адаптивному спорту, который предполагает не просто приобретение новых социальных ролей и норм поведения инвалидов, но ещё и ломку прежних стереотипов на фоне трудной жизненной ситуации. С этих позиций изучение и понимание мотивационных стимулов в занятиях спортом, характерных особенностей социально-психической адаптации спортсменов-инвалидов необходимо, как для восстановления и совершенствования их здоровья, качества жизни, так и оптимизации соревновательно-тренировочного процесса [2,3]. Между тем, в отечественной и зарубежной литературе работы, выполненные в этом направлении немногочисленны, что определяет актуальность подобных исследований.

Цель исследования: изучить особенности социально-психологической адаптации спортсменов-инвалидов, регулярно занимающихся спортом и выступающих в соревнованиях, с учетом их гендерной принадлежности.

Организация и методы исследования. В наблюдениях приняли участие спортсмены КГУ «Областной специализированной школы по инвалидному спорту» Управления физической культуры и спорта Карагандинской области. С учетом цели исследования, на основании имеющихся в литературе рекомендаций нами была разработана анкета «Влияние занятий спортом на социально-психологическую адаптацию лиц с ограниченными возможностями здоровья» [4]. Анкетирование, в котором приняли участие 32 спортсмена-инвалида (17 мужчин и 15 женщин), было проведено в онлайн формате на платформе «Google-форма». Анкета включала в себя 15 вопросов. Возрастной диапазон участников опроса составил 18-45 лет. Критериями оценки роли спорта в социализации лиц с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ), выступали показатели социально-психологической адаптации. При отборе суждений, набравших наибольшее или наименьшее количество баллов по группам, выделялись показатели, характерные для обеих групп испытуемых (М, Ж). Методами исследования являлись: анализ научно-методической литературы, анкетные методы, методы математической статистики.

Результаты и их обсуждение. Анализ результатов проведенного анкетирования показал, что разброс оценок у респондентов варьировал в каждом вопросе от одного до трех баллов. В ходе исследования выяснилось, что среднегрупповая оценка по критерию социальной адаптации составила у мужчин 2,5 б, а у женщин – 1,9 баллов. Среднегрупповой показатель по критерию психологической адаптации равнялся как у мужчин, так и у женщин 1,9 баллов.

Обработка и сравнение полученных в анкетировании ответов спортсменов-инвалидов выявили высокий уровень социальной адаптированности у 70,5% мужчин и 60,0%

женщин, средний - у 29,5% мужчин и 40,0% женщин. Уровень психологической адаптации этой категории лиц определен как высокий у 23,5% мужчин и 26,7% женщин, как средний – у 76,5% мужчин и 73,3% женщин (Рисунок 1).

Для выяснения особенностей мотивационных стимулов, характера заинтересованности в занятиях спортом лиц с ОВЗ с учетом гендерной принадлежности нами проведен анализ суждений респондентов по отдельным признакам. Так, в ответах на вопросы о коммуникативной роли спорта 76,5% мужчин и 80,0% женщин отметили, что он помог им приобрести способности и опыт в налаживании отношений с другими людьми в обществе. Лишь только 17,6% мужчин и 6,7% женщин к таковым себя не отнесли. При этом не встречали затруднений в отношениях и общении с тренером и товарищами в занятиях спортом более половины мужчин и женщин соответственно (М - 64,7%, 58,3%; Ж – 66,7%, 77,3%).

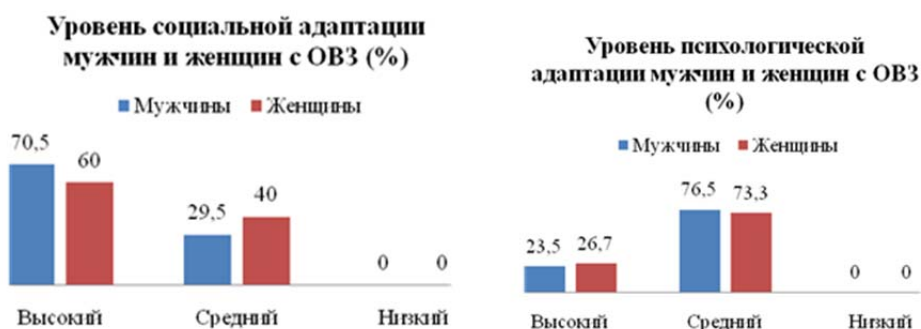

Рисунок 1. Уровневая оценка показателей социализации спортсменов-инвалидов (%)

По мнению 52,9% мужчин и 33,3% женщин существенное влияние на социальный статус личности оказывает спортивная квалификация, в то же время 41,3% мужчин и 53,4% женщин не считают этот показатель приоритетным для статуса в обществе, что может характеризовать преобладание у них других внутренних мотивов и ориентиров в занятиях спортом. Между тем 5,8% мужчин и 13,3% женщин связывают отношение к ним других людей с уровнем спортивной квалификации, что отражает некоторое влияние на спортсменов-инвалидов внешней мотивации к деятельности.

Примечательно, что признанием в обществе значимости желания инвалидов заниматься спортом является стимулирующим фактором для 52,9% мужчин и лишь 13,3% женщин-спортсменов. При этом только для 11,8% мужчин этот фактор не является значимым в их спортивной мотивации. У женщин наблюдается иная картина – 60% женщин не связывают свою спортивную деятельность с признанием в обществе, что является существенным отличием их мотивов в сравнении с мужчинами.

Помимо выше отмеченных наиболее важными мотивами для мужчин в занятиях спортом являются возможности получения социальных льгот (76,5%) и трудоустройства (64,7%). Для женщин-инвалидов, занимающихся активно спортом, характерна отличительная от мужчин позиция. Так, мотивы занятий спортом связывают с возможностью получения социальных льгот 46,7% женщин (М – 76,5%), трудоустройства - лишь 26,7% из них (М – 64,7%), что также можно отнести к существенным гендерным отличиям.

Независимо от гендерной принадлежности лишь треть спортсменов-инвалидов, как мужчин (35,3%) так и женщин (33,3%) считает спорт основным критерием получения личной независимости. Вместе с тем на спорт как способ выражения себя как личности указывает в группах инвалидов-спортсменов 60% мужчин и 40% женщин.

Исходя из рассмотренных социальных факторов приоритетными для мужчин являются такие, как признание спортивных заслуг обществом, возможность получения льгот и трудоустройства, что свидетельствует о значимости для них не только внутренних, но и внешних мотивационных стимулов спортивной деятельности.

Результаты обследования психологической адаптированности спортсменов-инвалидов, постоянно тренирующихся и выступающих на соревнованиях, показали, что характерной особенностью обеих групп (М,Ж) явилось отсутствие отрицательных эмоций в процессе многолетних занятий спортом. Именно на получение мышечной радости, положительных эмоций от занятий спортом указывает 70,6% мужчин и 66,7% женщин, что может служить критерием уровня психологической адаптации, а также свидетельствовать о внутренних мотивах их интереса к этому виду деятельности.

Вместе с тем для спортсменов-инвалидов, как выяснилось, большое значение имеет не только сама деятельность, но и спортивные результаты. На протяжении многих лет занятий спортом одним из доминирующих мотивов для половины спортсменов-инвалидов обеих групп (М, Ж) является достижение максимально возможных результатов. При этом спортивные достижения ассоциируются у спортсменов-инвалидов с обретением чувства уверенности в себе, о чем свидетельствуют ответы 70,7% мужчин и 80,0% женщин. Остальные испытуемые видимо не ставят перед собой задачи достижения высоких спортивных результатов и занимаются спортом ради здоровья. В наших условиях процент таковых составил - 23,5% у мужчин, 33,3% у женщин. Кроме того, для 17,6% мужчин и 13,3 % женщин спорт не является ведущим фактором регулирования психоэмоционального состояния.

С учетом значимости психологической подготовки в спорте вообще и, в адаптивном спорте тем более, показательны ответы респондентов на последний вопрос нашей анкеты «Кто занимается вашим психоэмоциональным состоянием в соревновательно-тренировочном процессе». Так, чаще всего эту работу выполняет тренер, о чем свидетельствуют ответы 53,0% мужчин и 60% женщин. Самостоятельно пытаются справиться с возникающими психологическими проблемами 30,0% мужчин и 33,0% женщин, занимающихся спортом. На помощь профессионального психолога рассчитывают лишь 17,0% мужчин и 7,0% женщин, что связано с отсутствием развитой психологической службы в специализированных школах по инвалидному спорту. Полученные нами данные позволяют констатировать, что по большинству рассматриваемых признаков спорт играет значимую роль в успешной социализации лиц с ограниченными возможностями здоровья.

Таким образом, результаты проведенного обследования спортсменов-инвалидов дают реальное представление о роли спорта в социально-психологической адаптации этой категории лиц и с учетом её гендерных особенностей могут использоваться тренерами при разработке путей управления и коррекции спортивной подготовки в адаптивном спорте.

Список использованных источников:

1. Закон Республики Казахстан «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.01.2021г.)
2. Митин А.Е. Спортивная тренировка в социально-психологической адаптации инвалидов с поражением опорно-двигательного аппарата (на примере баскетбола) :автореф. дис. ... канд. пед. наук : /А.Е. Митин; место защиты: Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – Спб., 2007. – 22с.
3. Чернобровкина С.В., Грушко Н.В. Личностные и мотивационные факторы социально-психологической адаптации студентов вуза с ограниченными возможностями здоровья //ОмГУ. 2017. №3.
4. Седоченко С.В., Савинкова О.Н., Бегидова Т.П. Исследование мотивации к занятиям адаптивным спортом в аспекте социальной интеграции лиц с ограниченными возможностями здоровья // Вестник УРАО. 2018. №3.ращения: 29.03.2021).

Кузнецова Л.С., Бурдина Л.Ю.

ДЕНСАУЛЫҚ МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ЖАНДАРДЫ СПОРТ АРҚЫЛЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДІҢ ГЕНДЕРЛІК АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа Мақалада мүгедектердің гендерліктегі ескеріле отырып, олардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне спорттың тигізетін әсерін білу үшін жүргізілген зерттеулердің қорытындылары келтірілген. Сауалнама қорытындылары бойынша денсаулық мүмкіндігі шектеулі жандардың спортпен шұғылдануға деген ынтасына және қызығушылығына қатысты гендерлік ерекшеліктері көрсетілген.

Кілтті сөздер: бейімді спорт, әлеуметтік-психологиялық бейімдеу, денсаулық мүмкіндігі шектеулі жандар.

Kuznetsova L.S., Burdina L.Y.

GENDER ASPECTS OF SOCIALIZATION OF PERSONS WITH DISABILITIES BY SPORTS

Annotation. The article shows the results of the research devoted to the study of sport influence on socially-psychological adaptation for invalids taking into account their gender. The gender features of motivational stimuli are shown on results a questionnaire, character of the personal interest in going in for sports of persons with disabilities.

Keywords: adaptive sports, socio-psychological adaptation, persons with disabilities.

Кумарбаева Б. Б., Тажикенова Г. К.
«Балапан» бөбекжайы КМҚК, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЖЕКЕ ТҮЛҒАСЫН ТӘРБИЕЛЕУ МЕН ДАМЫТУДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың жеке тұлғасын тәрбиелеу мен дамытудағы ойын технологиясының маңызы, оқыту, тәрбиелеу процесінде ойын технологиясының қолданылуы, ойын түрлері, ойынның педагогикалық аспектілері қарастырылған.

Мектеп жасына дейінгі балалардың негізгі іс-әрекет ойын. Ойын барысында балалар өз қалауы бойынша бірігеді, өз бетінше әрекет етеді, өз жоспарларын жүзеге асырады, әлемді тануға үйренеді. Дербес ойын әрекеті баланың физикалық және психикалық дамуына, адамгершілік-ерік қасиеттерін, шығармашылық қабілеттерін тәрбиелеуге ықпал етеді.

Бірқатар зерттеушілер ойынды педагогикадағы баланың дамуы үшін ең маңызды тәрбиелеу мен оқыту формасы екенін айтады. Теорияда ойын әр түрлі тұрғыдан қарастырылады. Философиялық көзқарас тұрғысынан баланың ойыны-ол өзінің субъективтілігінің призмасы арқылы өтетін әлемді игерудің негізгі тәсілі. Психология тұрғысынан ойын баланың жалпы психикалық дамуына оң әсер етеді. Атап айтсақ, ойын баланың қабылдауын, есте сақтау қабілетін, қиялын, ойлауын қалыптастыруға ықпал етеді.

К. Д. Ушинский ойынды ересектердің айналасындағы әлемнің күрделілігіне енудің бала үшін мүмкін болатын тәсілі ретінде анықтады. Еліктеу арқылы бала ойынға тартымды, бірақ осы күніне дейінгі ересектердің мінез-құлқы мен іс-әрекетінің қол жетімді емес түрлерін ойнайды. Ойын жағдайын жасай отырып, мектеп жасына дейінгі балалар кейінірек жүзеге асырылатын адами қарым-қатынастың негізгі аспектілерін үйренеді. Ойынның педагогикалық аспектісі оны балалардың өмірі мен іс-әрекетін ұйымдастыру формасы ретінде түсінумен байланысты. Ойын іс-әрекетінің негізіне Д. В. Менгеріцкая бойынша келесі ережелер жатады: ойын жалпы білім беру міндеттерін шешуге арналған, олардың ішінде ең бастысы адамгершілік және әлеуметтік қасиеттерді дамыту; ойын табиғатта дамып, тәрбиешінің басты назарында болуы керек; ойынның балалардың негізгі іс-әрекеті ретіндегі ерекшелігі оның әртүрлі іс-шараларға енуінен тұрады.

Ойын-бұл балалар үшін ең қол жетімді іс-әрекет түрі, бұл қоршаған әлемнен алған әсерлері мен білімдерін өңдеу тәсілі. Ерте балалық шақта бала кез-келген басқа іс-әрекетте емес, ойында ең үлкен мүмкіндікке ие, өз қалауы бойынша құрдастарымен қарым-қатынас жасай алады, ойыншықтарды таңдап, әртүрлі заттарды қолдана алады, ойынның сюжетімен, оның ережелерімен логикалық байланысты белгілі бір қиындықтарды жеңе алады.

Ойын технологиясының маңызды элементтерінің бірі ойын іс-әрекетін ұйымдастыру болып табылады. Ойын іс - әрекетінің бірнеше түрін ажыратуға болады: еркін ойын-бұл ойыншықтар, текшелер, қуыршақтар, жылқылар, жасыру және т.б. шектеулі ойын. Мұндай ойында бала өзінің жеке басын және басқа балалармен қарым-қатынас жасау дағдыларын игереді және дамытады, сонымен қатар мұндай ойын оның үйдегі балалар өмірінің жалғасы болып табылады және баланың өмірі мен үйдегі қайшылықтарды жоюға көмектеседі. Ойынның тағы бір түрі - тәрбиешілер тарапынан еркіндік пен басшылықты біріктіретін ашық ойындар. Бұл жүгіру, күш, сонымен қатар жүзу, шаңғымен сырғанау, шанамен сырғанау және т.б. Шеберханалардағы жұмыс ойын іс-шараларымен тығыз байланысты: ойыншықтар жасау, шыршаға арналған әшекейлер, костюмдер мен қойылымдарға арналған әшекейлер.

Оқыту тәрбиелеу процесінде ойын технологиясын қолдана отырып, ересек адам эмпатияға, мейірімділікке, эмоционалды қолдауды жүзеге асыра білуге, қуанышты жағдай жасауға, баланың кез-келген өнер табысы мен қиялын ынталандыруға қол жеткізуі керек. Тек осы жағдайда ойын баланың дамуына және ересектермен оң ынтымақтастық атмосферасын құруға пайдалы болады.

Ойын технологиялары зейінді дамытуға бағытталуы мүмкін. Мектепке дейінгі жаста ырықсыз зейін аударудан ырықты зейінге біртіндеп көшу жүреді. Ырықты зейін, егер ол өте қызықты болмаса да, тапсырмаға зейін аудару мүмкіндігін қамтиды, бірақ балаларға ойын техникасын қайтадан қолдануға үйрету керек. Ойын технологиясы есте сақтау қабілетін дамытуға көмектеседі, ол зейін біртіндеп ырықты болады. Ойын технологиясы баланың ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Біз білетіндей, баланың ойлауының дамуы ойлаудың үш негізгі формасын игерген кезде пайда болады: визуалды-тиімді, визуалды-бейнелі және логикалық. Ойын технологиясының көмегімен баланың шығармашылық қабілеттері де дамиды.

Педагогикалық процесте халықтық ойындарды қолдана отырып, тәрбиешілер ойын технологиясының оқыту және дамыту функцияларын ғана емес, сонымен қатар әртүрлі тәрбиелік функцияларды да жүзеге асырады: олар бір уақытта балаларды халықтық мәдениетке баулиды. Кейбір заманауи білім беру бағдарламалары халықтық ойынды балалардың мінез-құлқын педагогикалық түзету құралы ретінде қолдануды ұсынады.

Театр және ойын іс-әрекеті балаларды жалпы жаңа әсерлермен, біліммен, дағдылармен байытады, әдебиетке, театрға деген қызығушылықты дамытады, диалогтік, эмоционалды-мазмұнды сөйлеуді қалыптастырады, сөздік қорын белсендіреді, әр баланың адамгершілік-эстетикалық тәрбиесіне ықпал етеді.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру ұйымының оқу-тәрбие процесіндегі ойын технологиялары мыналарды тұжырымдай алады:

- ойын іс-әрекетінің нәтижесі мақсат емес, ойыншылардың жеке қасиеттерін оқыту және қалыптастыру құралы;

- ойын баланың бейсаналық немесе саналық қажеттіліктерін қиялдағы іс-әрекетте қанағаттандыру мүмкіндігін қамтиды;

- ойын ішкі еркіндікке қол жеткізуге мүмкіндік береді;

- импровизацияның, тәрбиеленушінің мінез - құлық еркіндігінің және ойын іс-әрекетіне қатысушылардың әрекеттерін реттейтін ережелердің арақатынасы диалектикалық бірлік болып табылады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Абрамова, Г.С. *Возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов.* - М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. - 624с.

2. Губанова, Н.Ф. *Игровая деятельность в детском саду: Методическое пособие.* - М.: Мозаика-Синтез, 2006-2010.

3. *Педагогические технологии. Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общ.ред. Кукушина В.С. Серия «Педагогическое образование». Ростов-на-Дону: Издательский центр «Март», 2002. –320 с.*

4. Хабарова Т.В. *Педагогические технологии в дошкольном образовании.* — СПб. : ООО «Издательство «ДЕТСТВО-ПРЕСС», 2011.- 80 с.

Кумарбаева Б. Б., Тажикенова Г. К.

ЗНАЧЕНИЕ ИГРОВОЙ ТЕХНОЛОГИИ В ВОСПИТАНИИ И РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение игровой технологии в воспитании и развитии личности дошкольников, применение игровой технологии в процессе обучения, воспитания, виды игр, педагогические аспекты игры.

Kumarbayeva B. B., Tazhikenova G. K.

THE IMPORTANCE OF GAME TECHNOLOGY IN THE EDUCATION AND DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. This article discusses the importance of game technology in the education and development of the personality of preschoolers, the use of game technology in the process of education, education, types of games, pedagogical aspects of the game.

УДК377.6

Куценко С.Ю.

Сельскохозяйственный институт, ФГБОУ ВО «Хакаский государственный университет им. Н. Ф. Катанова», г. Абакан, Республика Хакасия

kusenco_s@mail.ru

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ У СТУДЕНТОВ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация. Актуальность работы определяется изменениями, происходящими в экономической и социальной жизни населения России. Возникает множество проблем, связанных с отсутствием экономической грамотности и элементарных знаний в области экономики.

Возрастает значение изучения экономики на различных уровнях обучения. Предложены рекомендации, позволяющие повысить эффективность обучения экономическим знаниям.

В современной России, как и в мировой системе происходят глобальные изменения, связанные с перестройкой экономической, политической, социальной сфер жизни. При участии в трудовых процессах, экономической реальности люди часто встречаются с рядом проблем, вызванных данными изменениями. Незнание общественных или экономических основ усугубляют данные проблемы. В этих условиях возрастает значение экономического образования в России.

Рыночная экономика требует формирования новых профессиональных качеств у специалистов среднего звена. Перед экономическими знаниями и экономическим образованием в целом стоят следующие задачи:

Во-первых, воспитать экономически активного члена общества, способного включиться в экономическую жизнь страны, экономически грамотного члена общества, умеющего анализировать экономические процессы.

Во-вторых, сформировать основы экономического мышления, позволяющие приобрести навыки осмысления новых экономических институтов, их взаимосвязей, и на основе этого аргументировано объяснять свои экономические действия.

В-третьих, помочь приобрести опыт самостоятельного принятия экономических решений на практике и формировать навыки применения экономических знаний для анализа и объяснения явлений, событий, ситуаций.

Решение этих сложных задач предполагает непрерывный характер экономического образования. Главное требование непрерывности: освоение экономических знаний по принципу «от простого к сложному», постепенное проникновение «внутрь» экономических явлений, дальнейшая конкретизация уже полученных знаний. Единство непрерывного образования означает единство цели образования на всех его этапах и во всех его звеньях. На современном этапе, когда рынок все больше проникает во все без исключения сферы человеческой жизни, особые требования предъявляются к экономическому образованию.

Система экономического образования должна быть переориентирована на формирование творческой, самостоятельно мыслящей личности, способной ориентироваться в новой экономической системе.

Экономическое образование играет огромную роль для студентов средних профессиональных учебных заведений как будущих специалистов. Готовить обучающихся к жизни, помочь им правильно выбрать модель поведения - одна из задач экономических знаний.

В настоящее время все более жесткие требования предъявляются к трудовой деятельности работников, в частности к уровню их квалификации, профессионализму, экономической грамотности, к наличию таких личностных качеств, как деловитость, предприимчивость, хозяйственность, способность принимать решения в различных условиях. Это означает, что выпускник колледжа должен обладать определенной суммой знаний по теории и практике в области экономики и предпринимательства.

Экономические знания закладываются при изучении такого предмета как «Экономическая теория», с двумя его разделами «Микроэкономика» и «Макроэкономика». Он формирует навыки для правильной научной оценки происходящих в экономической жизни процессах, формирует банк экономических понятий, раскрывает экономические законы и их действия в условиях рынка. Поэтому первой общепрофессиональной дисциплиной, изучаемой студентами специальности 21.02.05 Земельно-Сельскохозяйственного колледжа Сельскохозяйственного института ФГБОУ ВО «Хакасский государственный университет им. Н. Ф. Катанова» является предмет «Основы экономической теории». Конкретизировать и дополнять экономические знания позволяют дисциплины, изучаемые позже. Такие как: «Экономика организации», «Бизнес-планирование». Изучение этих предметов поможет студентам осознать свои права и обязанности как налогоплательщиков, потребителей или будущих предпринимателей, правильно сориентироваться в сложившейся системе экономических отношений.

Система экономических знаний в Сельскохозяйственном колледже Сельскохозяйственного института ФГБОУ ВО «Хакасский государственный университет им. Н. Ф. Катанова» призвана обеспечить:

во-первых, формирование навыков экономического самообразования и самореализации личности;

во-вторых, формирование у студентов целостного понимания информации о достоинствах и недостатках экономических систем и вариантов общественного выбора, об организации отраслевых рынков, о рынке труда, о национальной и мировой экономике, о деятельности и стратегии фирм;

в-третьих, систематическое обновление всех аспектов образования в сфере экономических дисциплин;

в-четвертых, развитие традиций участия студентов в научной деятельности по экономике;

в-пятых, подготовку квалифицированных специалистов, способных к профессиональному росту и профессиональной мобильности.

Реализация данных направлений возможна при проведении занятий по дисциплине «Основы экономической теории». Особую для реализации задач, стоящих перед экономическими знаниями, сыграл педагогический эксперимент, осуществляемый в рамках данной дисциплины. Педагогический эксперимент — это специально организованное исследование, проводимое с целью выяснения эффективности применения тех или методов, средств, форм, видов, приемов и нового содержания физического воспитания и тренировки. В отличие от изучения сложившегося опыта с применением методов, регистрирующих лишь то, что уже существует в практике, эксперимент всегда предполагает создание нового опыта, в котором активную роль должно играть проверяемое нововведение.

В отличие от обычного изучения педагогических явлений в естественных условиях путем их непосредственного наблюдения эксперимент позволяет целенаправленно изменять условия педагогического воздействия на испытуемых. В педагогике объект исследования очень изменчив и обладает сознанием, поэтому при проведении эксперимента необходимо учитывать множество характеров, особенностей воспитания и способностей студентов. В педагогическом эксперименте объект исследования может сознательно помогать или сопротивляться экспериментатору. В этот состоит основное отличие педагогического эксперимента от физического, биологического или инженерного.

Первоначально «Применение словаря экономических терминов и формул» задумывалось в 2007 году как педагогический эксперимент, имеющий гипотезу, цели, задачи. Но получив в экспериментальной группе, в которой применялся словарь высокие показатели качества знаний и высокие результаты в ходе Интернет-тестирования был обобщен опыт и получил распространение при изучении общепрофессиональных дисциплин. В течении тридцати лет материал по теме: «Применение словаря экономических терминов и формул при изучении общепрофессиональных дисциплин» обобщался, накапливался, систематизировался по отдельным формам активного обучения: деловым играм, конкурсам, анкетированию, тестированию, деловому общению.

Внедрение в учебный процесс словаря экономических терминов значительно увеличивает возможности рационального использования рабочего времени на уроке, за счет сокращения времени на конспектирование под диктовку. Повышает эффективность подготовки и проведения теоретических и практических занятий, совершенствует умения и навыки студентов, способствует глубокому познанию дисциплины. Умелое использование словаря экономических терминов способствует активизации познавательной деятельности студентов, помогает приобретению навыков самостоятельного выполнения заданий, развивает творческий подход к решению проблем. При этом студенты не только развивают умение мыслить, анализировать, формулировать и аргументировать свою точку зрения, развивают свои способности. Перед преподавателем стояли следующие задачи:

во-первых, разработать словарь по учебной дисциплине «Основы экономической теории» и в зависимости от дисциплины определить количество базовых определений, которые по каждой теме должны знать студенты в соответствии с компетенциями;

во-вторых, выявить эффективность использования разработанного словаря на активизацию познавательной деятельности студентов. Конечный итог обобщения опыта включает в себя различные формы и методы обучения, в учебный процесс в соответствии с учебным планом.

Объект обобщения опыта: «Применение словаря экономических терминов и формул при изучении общепрофессиональных дисциплин», способствует активизация познавательной деятельности студентов на уроках по учебным дисциплинам «Основы экономики», «Основы

экономической теории». Применение словаря экономических терминов и формул позволяет добиться высоких результатов и в научной деятельности на региональном и вузовском уровне, так на протяжении 2017-2020 гг. студенты по результатам региональных и межрегиональных олимпиад по микроэкономике занимали первые места. Результаты работы можно проследить, проанализировав показатели успеваемости и качества знаний студентов за 2017-2020 гг. по дисциплине «Основы экономической теории». В группе 2-26 специальности 21.02.05 Земельно-Сельскохозяйственного колледжа Сельскохозяйственного института ФГБОУ ВО «Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова» уроки ведутся без применения словаря экономических терминов и словарных диктантов, в группе 2-23 на каждом занятии проводится пополнение учебного словаря экономических терминов и формул, после изучения каждого раздела выполняется словарный диктант. В группе 2-23 качество знаний на протяжении 2018-2020 учебных годов составляет 75-80%; в группе 2-26 на протяжении этого же периода качество составляет 62-70%. Таким образом, работа и применение данной методики подтверждено показателями учебного процесса и данными успеваемости.

Применение словаря экономических терминов и формул при изучении общепрофессиональных дисциплин, в частности дисциплины «Основы экономической теории» повысило качество знаний студентов и является средством активизации познавательной деятельности студентов. Но необходимо соблюдать следующие рекомендации:

1. По вопросам словаря студенты должны иметь возможность не только называть определения, но и решать конкретные задания.
2. Педагог умеет организовать дискуссии по предложенным заданиям и вопросам.
3. Педагог учитывает уровень подготовки студентов.
4. К словарю педагогом подготовлены наборы опорных конспектов.
5. Педагог будет умело использовать материал словаря при разработке методики проводимых уроков.
6. Словарь в полном объеме будет доступен на образовательном портале ФГБОУ ВО «ХГУ им.Н.Ф.Катанова»

Список использованных источников:

1. Куценко, С.Ю. Основы экономической теории: учебно-методический комплекс по дисциплине: практикум/С.Ю. Куценко. - Абакан: Издательство ФГБОУ ВО «Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова», 2020, 92 с.
2. Ушинский К.Д. Педагогика. Избранные работы. - М.: Юрайт, 2020., 258 с.

Куценко С.Ю.

**ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДА ОРТА КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ СТУДЕНТТЕРІНІҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ БІЛІМІНІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ**

Аңдатпа. Жұмыстың өзектілігі Ресей халқының экономикалық және әлеуметтік өміріндегі өзгерістер мен анықталады. Экономикалық сауаттылық пен экономика саласындағы базалық білімнің болмауына байланысты көптеген проблемалар бар. Білім берудің әртүрлі деңгейлерінде экономиканы зерттеудің маңызы артып келеді. Экономикалық білімді оқытудың тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар ұсынылды.

Kusenco S.Y.

**IMPROVING THE EFFICIENCY OF ECONOMIC KNOWLEDGE OF SECONDARY
VOCATIONAL EDUCATION STUDENTS IN MODERN CONDITIONS**

Annotation. The relevance of the work is determined by the changes taking place in the economic and social life of the population of Russia. There are many problems associated with the lack of economic literacy and basic knowledge in the field of economics. The importance of studying economics at various levels of education is increasing. Recommendations are proposed to improve the efficiency of teaching economic knowledge.

С.Қ. Құбайдолла

Магистрант по специальности 7М01101 – Педагогика и психология Атырауский университет
имени Х.Досмухамедова, Республика Казахстан, Атырау

kubaidolla_s@mail.ru

Г.К.Шугаева

Атырауский университет имени Х.Досмухамедова, Республика Казахстан, Атырау

gshugayeva@mail.ru

ӘРТҮРЛІ САЛА МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІБИ СТРЕССКЕ ҰШЫРАУ СЕБЕПТЕРІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа. Мақалада стресс теориясының негізгі ережелері қарастырылады және стресске төзімді мінез-құлықты қалыптастыру әдістері талданады. Бұл әдістер мен тәілдерді стресстік жағдайларда психологиялық көмек көрсету үшін мұғалімдердің, психологтардың және басқа мамандардың практикалық жұмысында қолдану жұмыстың тиімділігін арттырады, адамдардың эмоционалды күйзелісін жеңілдетеді.

Психологиялық стресс – психология, психофизиология және физиология тоғысындағы ең күрделі пәнаралық проблемалардың бірі. Қазіргі таңда стресстік жағдайларды тудыратын түрлі стресстік факторларға кезікпеген адамды елестету қиын. Стресстік жағдаймен адамдар үнемі соқтығысады. Бір жағынан, стресс адамның белсенділігін ынталандырады, оның әлеуетін неғұрлым қарқынды пайдалануға мүмкіндік береді. Екінші жағынан, үлкен деструктивті күшке ие болуы мүмкін маңызды ішкі тәжірибе және невротикалық жағдайларға әкеліп соқтыруы мүмкін.

Стресс мәселесі алғаш рет 1936 жылы жалпы бейімделу синдромы туралы алғашқы жұмысын жариялаған канадалық физиолог Ханс Селениң еңбектерінде қарастырылды. Ол адамның өмір сүруі тұрақты шиеленіспен байланысты екенін және егер шиеленіс салдарынан адамның қарсы тұру ресурстары сарқылса, ауру немесе өлімге апаратынын көрсетті.

Стресс (ағылш. stress – қысым, қысым, қысым; кернеу) - ағзаның гомеостазын, сондай-ақ организмнің жүйке жүйесінің тиісті жағдайын бұзатын әсерге (физикалық немесе психологиялық) тән емес (жалпы) реакциясы. Медицинада, физиологияда, психологияда стресстің оң (эустресс) және теріс (дистресс) формалары бөлінеді. Әсер ету сипаты бойынша нейробиологиялық (психологиялық) және физикалық стресстер болып (жылу, жарық, дыбыс және т. б.) ерекшеленеді [1].

Г.Селе және оның қызметкерлері мен ізбасарларының көпжылдық зерттеулерінің нәтижесінде стресс салдары көптеген аурулардың пайда болуына негіз болып табылады деген тұжырымға келді. Шектен тыс стресстің жағдайға душар болған адамның иммундық жүйесі қатты күйзелістен зардап шегеді. Стресс жағдайында адамдар көбінесе инфекцияның құрбаны болады, өйткені физикалық немесе психикалық стресс кезінде иммундық жасушалардың қызметі айтарлықтай төмендейді. Қазіргі уақытта стресс үлкен ғылыми проблемаға айналды. Ол тек зерттеуші теоретиктерді ғана емес, сонымен қатар, жағымсыз қоршаған орта әсерлерінен адамдарда пайда болатын шиеленіс күйлерімен жұмыс істейтін практиктерді де қызықтырды. Шамадан тыс стресс жеке тұлға мен топ үшін үлкен проблемалар туғызады, сонымен қатар, жеке және кәсіби ортаның стресс факторлары мамандардың өміршеңдігін және олар жұмыс істейтін ұйымның белсенділігін төмендетеді. Әдеттегідей, еңбек стрессінің проблемасы төтенше еңбек жағдайларымен байланысты [2].

Кәсіби стресс – бұл қызметкердің кәсіби қызметімен байланысты эмоционалды-теріс және экстремалды факторлардың әсерінен туындайтын стресстік жағдайы. Кәсіби стресстің ақпараттық, эмоционалды және коммуникативті стресс сияқты түрлері бар [3].

Шамадан тыс ақпараттық жүктеме болғанда, қызметкер өзіне жүктелген тапсырманы орындай алмаса немесе тым қатаң уақытты шектеу жағдайында маңызды шешім қабылдауға уақыт болмаған жағдайда ақпараттық стресс туындайды. Егер шешім қабылдау жауапкершіліктің жоғары деңгейімен, сондай-ақ белгісіздік жағдайында, қажетті ақпараттың жетіспеушілігімен, кәсіби қызметтің ақпараттық параметрлерінің тым жиі немесе күтпеген жерден өзгеріске

ұшыраса шиеленіс күшейе түсуі мүмкін. Эмоционалды стрессті адам өзінің мамандығына байланысты терең көзқарастар мен құндылықтар жойылған кезде қатты сезінуі мүмкін. Өйткені, эмоционалды стресс әріптестерімен басшылық арасындағы іскерлік қарым-қатынас қайшылықтары және жұмыс жағдайында нақты немесе болжанған қауіп-қатер, қорлау, кінә, ашу және реніш сезімдері туындаған жағдайда пайда болады.

Коммуникативті стресс іскерлік қызметтің нақты мәселелерімен байланысты қарым-қатынас барысында тітіркенудің жоғарылауымен, коммуникативті агрессиядан адамның өзін – өзі қорғай алмауы, өз ойын нақты тұжырымдай алмауы және манипуляциядан қорғанудың арнайы әдістерін білмеуі, сондай-ақ, қарым-қатынас қарқынының сәйкес келмеуімен көрінеді [3;4].

Соңғы 20 жыл ішінде кәсіби (жұмыс) стресс саласындағы зерттеулерге деген қызығушылықтың өсуі байқалады [5]. Жұмыс орнындағы стресстің дамуы оның жұмысқа қабілеттілігіне, еңбек өнімділігі мен сапасына, қызметкерлердің денсаулық жағдайының әсеріне байланысты маңызды ғылыми мәселе ретінде атап өтілді. Айта кету керек, стрессіз кәсіби қызмет болмайды. Мысалы, есепшілер мен экономистердің күйзелістері олардың жұмысының отырықшы сипатына байланысты; мұғалімдер мен дәрігерлер қызметінде кездесетін стресстер – студенттермен, клиенттермен, пациенттермен қарқынды қарым – қатынас және өзара әрекеттесу кезінде; заңгерлер мен полицейлер қызметіндегі стресстері – қоғамға қарсы адамдармен қарым – қатынас барысында; зертханашылар мен сызбашыларда – қызметтің монотонды сипаты; курьерлердің жұмысында кездесетін стресс – жұмыстың саяхат сипатында болса, ал менеджерлерде – жоғары жауапкершілікпен өлшенеді. Сондай-ақ, кәсіби қызметті орындау сапасына әсер ететін әлеуметтік-экономикалық және ұйымдастырушылық факторларды ескеру қажет: жалақы деңгейі және материалдық ынталандыру сипаты; көшбасшылық стратегиясы мен стилі; корпоративтік мәдениеттің ерекшеліктері, қызметкерлерді ынталандыру және ұжым мүшелерінің тұлғааралық қатынастары; еңбек жағдайлары, жұмыс орнының жабдықталуы және т.б. факторлар қызмет барысында туындайтын кәсіби стресске тікелей байланысты болып келеді. Әдеттегідей, еңбек стрессінің проблемасы төтенше еңбек жағдайларымен байланысты [6;7].

Көптеген ғалымдар түрлі өмірлік оқиғаларды зерттеу барысында әртүрлі кәсіп түрлеріне сәйкес кәсіби стресс түрлеріне назар аударды. Күйзелісті зерттеудің ерекше классикалық мысалы авиадиспетчерлердің (R.M.Rose) жұмысын зерттеу болып табылады [6]. Мониторларды бақылау міндеттері айтарлықтай стрессті тудырады, өйткені қырағылықты сақтау үшін әуе қызметкерлеріне көп күш қажет. Мұндай зерттеулер адамның сипаттамалары мен өмірлік жағдайларына қарамастан, стресстің көзі ретінде қоршаған ортаның рөлін зерттеуге бағытталған.

Кәсіби стрессті зерттеудегі кейінгі жұмыстар адам мен қоршаған орта арасындағы өзара әрекеттесуге шоғырланды. Мұндай зерттеудің келесі нысаны қалалық автобус жүргізушілерінің қызметінде стресстің жоғары деңгейінің дамуы анықталды. Жүргізуші күн сайын қаланың тығыз қозғалысы мен көлік кептелістерімен айналысып қана қоймай, түрлі клиентпен байланыс орнатып, белгіленген уақытынан кешігіп қалғаны үшін қатаң айыппұлдармен өте қатаң кестені ұстануы керектігі зерттелген. Қазіргі жағдайда біздің еліміздің дамуындағы бірқатар басым міндеттер кадрлармен қамтамасыз етумен қатар, білім беру жүйесі мамандарының кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру және дамытумен тығыз байланысты. Қазіргі мектептің негізгі тұлғасы – мұғалім. Мектеп мұғалімінің кәсіби күйзелісі оның денсаулық деңгейін төмендетеді және оқу процесін барабар жүзеге асыруды қиындатады. Сондықтан, "адам – адам" жүйесінің қызметкері ретінде жалпы білім беретін мектептің мұғалімі үшін стресске төзімді болу өте маңызды [7;8]. Оқу жылының аяғында физикалық және психикалық әлсіздік жағдайы мұғалімдердің көпшілігінде кеш пайда болса, ал кейбіреулерінде ерте кезде байқалады. Эмоционалды қажу мен стресске ұшыраудың тез немесе кешірек пайда болуы, ең алдымен мұғалімнің жеке ерекшеліктерімен анықталады. Әр түрлі өмірлік жағдайларға жауап берудің икемділігі, оларға бейімделу қабілеті, стресске қарсы тұрудың белгілі бір тактикасын қолдана білу, өзін – өзі жоғары бағалау күйзеліске ұшырау қаупін азайтады, ал өзін-өзі бақылау, агрессивтілік, мазасыздық оны арттырады [8]. Өзін-өзі жүзеге асырудың жеткіліксіздігі және өзін-өзі реттеу дағдылары эмоционалды күйзелістің ішкі факторлары ретінде қарастырылады [9]. Бір жағынан, стресстің арқасында біз өмірімізді байытатын түрлі эмоцияларды бастан кешіреміз, жаңа нәтижелерге қол жеткіземіз, жеке кәсіби өсудің шыңына жетеміз. Екінші жағынан, созылмалы стресстің әсерінен депрессия, психосоматикалық аурулар, кәсіби мотивациясы төмен, біліктілігін арттыруға және мансаптық өсуге ұмтылмаған, белгілі бір деформациялар мен

бұзылуларға ие адамның психологиялық проблемаларын, кәсіби дамудың үйлесімді сызығынан ауытқуларды және маманның этикалық мінез-құлқын тудыруы мүмкін. Адамдарда стресстік жағдайдың дамуының үш негізгі кезеңі бар:

- 1) қысымның өсуі;
- 2) стресс;
- 3) ішкі қысымның төмендеуі;

Бірінші кезеңнің ұзақтығы әртүрлі болуы мүмкін. Бір адамдарда күйзеліс қысымы екі-үш минут ішінде басталса, ал кейбіреулерінде бірнеше күн, апта немесе ай ішінде жинақталып ішкі шиеленістің пайда болуына әкелуі мүмкін. Бірақ кез-келген жағдайда күйзеліске түскен адамның жағдайы мен мінез-құлқы «қарама-қарсы белгілерге» күрт өзгереді. Қатты стресс болған жағдайда сабырлы және ұстамды адамның кенеттен ашуланшақ, мазасыз, тіпті агрессивті және қатал болатынын ал, белсенді, ұтқыр және көпшіл адам кенеттен мұңайып, жабылып, тежелетінін байқауға болады. Мұндай жағдайда, ең алдымен іскерлік және тұлғааралық қарым-қатынаста психологиялық байланыс жоғалады. Адамдар бір – бірінің көзіне тік қарауды тоқтатады, әңгіме тақырыбы мазмұнды сәттерден «сен(сіз) өзін(із)- осындайсың(сіз)» деген сияқты жеке реніштерге күрт өзгереді. Бірінші кезеңде стресс әлі де сындарлы болып қала береді және кәсіби қызметтің сәттілігін арттыра алады, бірақ адам өзін-өзі бақылауды біртіндеп әлсіретеді. Қызметкер өзінің мінез-құлқын саналы түрде реттеу қабілетін жоғалтады. Кәсіби күйзелісті бағалаудың әдістемелік қамтамасыз етілуіне келесі диагностикалық құралдарды жатқызуға болады [8;9].

1. Маклиннің ұйымдастырушылық стресс шкаласы. Бұл шкала қарым-қатынас жасау, басқа адамдардың құндылықтарын қабылдау, денсаулығына және жұмысына зиян келтірместен жағдайды барабар бағалау, демалу мен қалпына келтірудің белсенді формаларына қатысты мінез-құлқтың икемсіздігі мен енжарлығымен байланысты стресстік (ҰС) сезімталдығын өлшейді. ҰС неғұрлым жоғары болса, жұмыс стресстеріне деген осалдық соғұрлым көп болады; күйзеліс, психикалық мазасыздық, созылмалы шаршау, менеджер синдромы сияқты стресс синдромдары жиі кездеседі. Бұл әдістеме ҰС жалпы индексін және бес қосымша көрсеткішті анықтауға мүмкіндік береді:

- өзін-өзі тану қабілеті (танымдық дағдылар);
- қызығушылықтардың кендігі;
- өзгенің құндылықтарын қабылдау;
- мінез-құлқтың икемділігі;
- белсенділік және өнімділік;

И.Ладанов пен В.Уразаевтың қызмет барысындағы стресс факторларын анықтаудың экспресс-диагностикасы. Бұл әдісті жұмыс процесіндегі стресс факторлары мен менеджерлік қызметтегі психологиялық стресстің автодиагностикалық даму қаупінің деңгейін анықтауда қолдануға болады. Оның көмегімен басқарушылық қызметтің қандай түрлерінде ең үлкен шиеленістің ("проблемалық") бар екенін және басқарушылық дағдыларды қай бағытта дамыту керектігін тез анықтауға болады [10].

Стресс белгілерін диагностикалау стресс факторларын анықтап, оның деңгейін өлшеуге мүмкіндік береді. Кез келген практик психологтың қандай бір зерттеушілік жұмыстарында – байқау, әңгімелесу, тестілеу, сауалнама сияқты негізгі психодиагностикалық құралдары қолданылады. Жүргізілген психодиагностикалық зерттеулер нәтижесінен кейін орын алған қандай да бір стресстік жағдайларды субъективті тұрғыдан бағалап, түрлі сала мамандарының өзіндік жеке сипаттамалары туралы мәлімет алу үшін арнайы тұлғаға бағытталған сауалнамалар пайдаланылады. Тітіркенудің негізгі себебі – жұмысшылардың шамадан тыс жүктеме алуы салдарынан шаршау және сарқылу. Жұмыстағы созылмалы тітіркенудің себебі «жоғары тонмен» сөйлесу әдеті болуы мүмкін. Сонымен қатар, адамдар өз-өзіне күмәнданған кезде жиі ашуланады. Демек, өзін-өзі бағалаудың төмендеуі тітіркенудің басты себебі болуы мүмкін. Жұмыстағы мазасыздық, өзіне қанағаттанбау, әдетте, қарым-қатынастың тітіркенуінде көрінеді және бұл кәсіби қызмет барысындағы стресстің одан әрі дамып, созылмалы стресске айналуына әкеліп соқтыруы мүмкін. Стресс белгілерін анықтау әдістерін қолдану негізінде кәсіби стресстің пайда болуы мен оған әсер ететін факторлар анықталады:

- ұжым мүшелерінің қолайсыз психологиялық атмосферасы және эмоционалды әл-ауқаты;
- ұжым мүшелерінің жоғары қақтығысы немесе сәйкестігі;
- эмпатия сезімінің дамуының төмен деңгейі;
- қызметкерлердің жеке мазасыздығының, невротикалық деңгейінің жоғары болуы;

- қызметкерлердің жеке дамуының бұзылуы;
- жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуын жүзеге асыруы үшін жағдайлардың болмауы;
- ұжымдық құрылымның қалыптаспауы.;
- қызметкерлердің еңбек шарттары мен заңдылықтарын білмеуі немесе түсінбеуі;
- коммуникативтік біліксіздік;
- оқшаулану;
- басқару стилінің ұжымның даму деңгейіне сәйкес келмеуі;
- кәсіби қызметке деген көзқарастардың (жауапкершілік) қалыптаспауы. [9;10]

Жалпы, қорытындылай келе, стресс белгілері мен жағдайларын зерттеу барысында еңбек ұжымының жеке ерекшеліктерін психологиялық диагностикалау аса маңызды. Себебі, психодиагностикалық зерттеулер жеке адам немесе ұжыммен жұмыс барысында пайда болатын әртүрлі стресстік жағдайларды зерттеп, тиімді психопрофилактикалық, түзету, кеңес беру немесе дамыту жұмысы туралы қорытынды жасауға негіз болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Селье, Г. *Стресс без дистресса* / Г. Селье ; общ. ред. Е. М. Крпенса ; предисл. Ю. М. Саарма ; пер. с англ. А. Н. Лука, И. С. Хорола. - Москва : Прогресс, 1982. - 126 с.
2. Анцыферова Л.И. *Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита* // Психологический журнал. – 1994. Т. 15. - № 1. - С. 3-19.
3. Водопьянова Н.Е. *Психодиагностика стресса*. – СПб.: Питер, 2009. – 336 с.
4. Леснова А.Б., Чернышьева О.Н. «Психология труда и организационная психология» М, 1995-683 б.
5. Карандашев В. Н. *Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство* / В. Н. Карандашев. – СПб. : Речь, 2004.
6. Никифоров Г. С. *Психология здоровья* / Г. С. Никифоров. – СПб. : Питер, 2006.
7. Piko B. F. *Physical activity, psychosocial health and life goals among youth* / B. F. Piko, N. Keresztes // *Journal of Community Health*. – 2006. – Vol. 31, № 2.
8. Razumnikova O. M. *Creativiti and Intelligence as Predisposing Factors of Mental, Social Health* / O. M. Razumnikova // *Advances in Biomedical Research*. – 2010. – № 22.
9. Борисова М. В. *Психологические детерминанты феномена эмоционального выгорания у педагогов* / М. В. Борисова // *Вопросы психологии*. – 2004. – № 2.
10. Исламова С. Н. *Самооценка и употребление психоактивных веществ учащимися учреждений начального профессионального образования* / С. Н. Исламова // *Вопросы психологии*. – 2010. – № 4.

С.К.Кубайдолла; Г.К.Шугаева

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ АСПЕКТЫ ПРИЧИН ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТРЕССА СПЕЦИАЛСТОВ РАЗНОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. В статье раскрываются основные положения теории стресса и анализируются методы формирования стрессоустойчивости. Использование этих методов и приемов в практической работе педагогов, психологов и других специалистов, оказывающих психологическую помощь в стрессовых ситуациях, повышает эффективность работы, облегчает эмоциональное напряжение людей.

Kubaidolla S.; G.Shugaeva

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE CAUSES OF OCCUPATIONAL STRESS ARE SPECIALIZED IN VARIOUS AREAS

Annatation. The article reveals the main provisions of the theory of stress and analyzes the methods of forming stress-resistant behavior. The use of these methods and techniques in the practical work of teachers, psychologists and other specialists who provide psychological assistance in stressful situations increases the efficiency of work, eases the emotional stress of people.

Legenchuk D.V., Legenchuk E.A.

Federal state autonomous educational institution of higher education Kurgan State University (Kurgan)
doc600@mail.ru

THE PROBLEM OF CONTINUITY OF SUPPLEMENTARY AND HIGHER EDUCATION IN KURGAN REGION

***Annotation.** Recently the problem of continuity in teaching has been considered in the context of lifelong education. The increased requirements for vocational training (professional mobility, competitiveness, ability to respond quickly to the needs of young people and meet their own educational interests) have led to the idea of lifelong education in the system of secondary vocational and higher education. To add to this idea, the authors promote the possibility of including supplementary education institutions into multilevel educational complexes.*

The article considers the experience of improving the process of multilevel vocational education on the example of the multilevel educational complex "College-University" during the pandemic 2020-2021. It is based on the concept of continuity of secondary vocational and higher education, developed and added by the authors, taking into account the use of the potential of institutions of supplementary education.

The fact is that nowadays in vocational education it is becoming actual to deepen and widen education, scientific and pedagogical qualifications of personnel. An alternative solution to improve the education of teachers involves supplementary education in various areas. A specialist who has graduated has advantages over a specialist with secondary vocational education who has undergone professional retraining. At minimum, he has more complete subject knowledge, at maximum he owns professional culture and self-determination. However, in most cases, the employer chooses the second variant.

A significant number of employees of the educational system are oriented in favor supplementary educational programs for the following reasons: firstly, the cost of retraining is several times lower than the cost of training in higher professional educational institutions. Secondly, vocational retraining is carried out in a relatively short period of time, unlike a university which study duration is several years. Thirdly, teachers with secondary vocational education are not always motivated to improve their level of education because of the lack of clarity about their career advantages. Fourthly, there is no well-organized system of continuity of supplementary and higher pedagogical education at the federal and regional levels. We believe that solving the problem of continuity can lead to an increase in the number of teachers with the goal of raising their level of education from secondary to higher professional.

Taking into account the realities introduced by the pandemic, the employer's requirements for teacher's competence have also changed. Today, for more than 90% of vacancies, related to pedagogical specialties, employer specify the need for confident knowledge of computer technology, the ability to work remotely and knowledge of the basics of programming. Back in early 2020, the number of such requests was no more than 13 out of 100.

In the Kurgan region, supplementary pedagogical education is carried out by specialized institutions, and is also carried out as an additional type of educational activity of higher and secondary vocational education organizations. The Kurgan state university and the Institute of the development of education and social technologies take the leading place in the field of supplementary education of pedagogical workers. One of the most popular areas of work of these organizations is professional retraining of teachers and other educational workers.

In the organizational structure of the Institute of the development of education and social technologies, this activity is carried out by a specialized structural unit, which is called "Faculty of vocational retraining".

The Faculty of vocational retraining provides educators with both secondary and higher vocational education retraining services. In total, there are 16 areas of vocational retraining: 15 of them are aimed at retraining specialists who directly carry out teaching and other educational activities; the rest is management in education, aimed at retraining the heads of educational organizations of various types.

We have carefully analyzed the work of these institutions in order to optimize the process of retraining pedagogical personnel. It seems advisable to create a two-level model of continuity of supplementary and higher professional education, where the first level is the faculty of professional retraining of the Institute of the development of education and social technologies, the second is the Kurgan state university. Such a structure may be presented in the form of educational complexes. In these

educational complexes, one of the areas of professional retraining will be the first stage and the corresponding university direction will be the second one.

The advantages of educational complexes based on institutions of supplementary and higher vocational education are the following:

1. The material cost cutout of training. The established continuity lets institutions create common resource bases. This approach allows reducing the cost of creating facilities thanks to sharing material costs between two educational organizations. It also allows forming common pedagogical teams - this reduces the cost of employees' salaries.

2. The optimization of the educational process in the higher educational institution. Students who have previously got the knowledge, abilities and skills in the institution of supplementary education of the same profile as the direction of study at the university can study some disciplines in a reduced form or may be allowed not to master them at all.

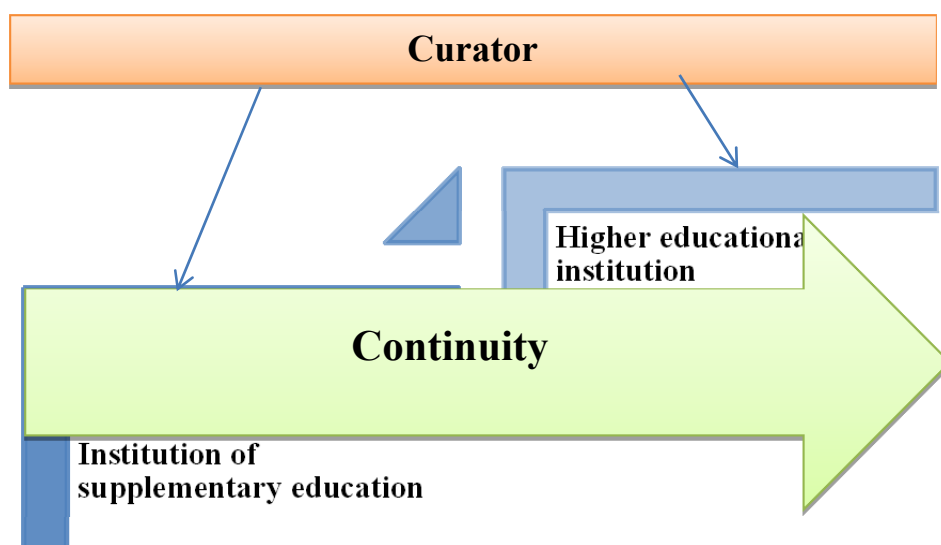
In the managerial aspect, educational complexes are presented in the form of interaction of three parties. The first party is the heads of the institution of supplementary pedagogical education, the second is the heads of the university, the third is the regional educational management body. The representatives of these three structures can work together in a coordinating council which main task is to maintain and improve the process of continuity of supplementary and higher vocational education.

Having studied the practical component of this problem, we have come to the conclusion that in the realized regional educational system on the basis of a state university and a technological college, the problem of its management is solved more effectively, including from the following points of view:

- of choosing specialties for the training of students
- solving educational problems
- changing educational technologies
- choosing innovative methods of education, which include remote software programs already developed and implemented, involving methodological, legal, information, technological and operational support
- improving the quality of graduate training.

In this form of organization, the continuity management of supplementary and higher vocational education should be considered as across-cutting process (Picture 1). To manage continuity, in this case, it is advisable to appoint a curator responsible for this process. The curator can be both a representative of one of the educational organizations (an employee of the institution of supplementary education or the university) and an employee of a regional education management body.

Since the introduction of the integrated educational programs, the number of students, educated within the continuing educational system, has increased by 32%, including foreign students, citizens of the Republic of Kazakhstan as well. The number of teachers with a degree has tripled. Management links within the regional educational system have become more transparent and effective. This system has also shown the effectiveness of its work during the 2020 pandemic.

Picture 1 – Process of continuity management

As can be seen from the picture, cross-cutting continuity management can be represented in the form of two successive educational processes, which are penetrated by the third - continuity. The interconnection of supplementary and higher vocational education is ensured by the joint efforts of management units. They control the effectiveness of the process as well.

The effectiveness of management within the system was evaluated by us according to several criteria, the main of them was A. Vlasenko's methodology "Speed of management decisions". As a result of the implementation of this methodology and holding an educational seminar "effective management in an educational institution", we have stated the willingness of management personnel to change their attitude to the decision-making and management process on the whole, readiness to work in remote access, as well as to build all educational activities of the institution, regardless of external factors. For example, 7 heads of departments of integrated specialties evaluated activities within the educational system as more effective.

At the same time, there is a problem of competence of the managing contingent of educational institutions. We have interviewed more than 80 representatives of the management of educational institutions of the Ural Federal District. Only 9 of them have supplementary education in the field of management, 14 took short-term advanced training courses in the branches of management, the rest have higher education, but in other sectors (mainly pedagogical and legal). A big problem is also the competence of managers in the information sphere. It was defined by us as the impossibility of organizing a remote workplace independently and organizing interaction between participants in the educational process. None of the respondents had a specialized education in the field of management. As a rule, such professionals can influence the improvement of the quality of education only nominally, and their activities can be assessed as ineffective, which comes out during pandemic and emergency situations.

However, the management process itself would be more effective with the interaction of the entire educational vertical [9], including on the educational platform. As our research shows, at present there is no mechanism for combining various departments in the aspect of managing the system of continuity of secondary and higher professional education. There is a need for a unique governing body, a state-public body, for example, a coordinating council for vocational education, which will allow organizing a social dialogue of government bodies, vocational educational institutions, employers, the employment service and public organizations. They can be united by coordinating councils on basis of mutually beneficial activities, aimed at the evolutionary development and improvement of vocational education.

Thus, effectively organized continuity between supplementary and higher vocational education will affect a significant decrease in the cost of getting higher professional education and reduce the duration of the training process. In addition, people who undergo training have an opportunity to choose the educational technologies that are most relevant for a particular workplace and for the functionality of the performed tasks. This will lead to deepening and widening of professional tasks and scientific-pedagogical qualifications of employees of the educational system.

List of sources used:

1. Ivanov A.V. *The phenomenon of the cultural environment of the educational organization in the development of spiritual values by children. [Text] / Ivanov A.V. // Pedagogical education in Russia, - 2016-, No. 4, p.198-205.*

2. D.V. Legenchuk, E.A. Legenchuk *Management of the system of lifelong education - a factor of quality improvement / \ //Education: Scientific magazine. – Nur-Sultan, 2019. - №3(16). - P.31-33 (coauthorship).*

3. D.V. Legenchuk, E.A. Legendchuk, V.L. Savinykh *Implementation of the model of continuity management of supplementary professional and higher education.*

4. Legenchuk EA, Legenchuk D.V. *Some components of the multilevel vocational education management process // Continuing education in the modern world: history, problems, prospects. Materials of the IV International correspondence scientific and practical conference. FSBEI of HE "Voronezh State University", Borisoglebsky branch. Publisher: Publishing house "Pero" (Moscow). - 2016.S. 162–165.*

5. Legenchuk D.V. *Conceptual foundations for the development of the visual abilities of applicants based on media competence in the process of continuous interaction of educational organizations. International scientific conference "Digitalization of education: history, trends and prospects" (DETP 2020), Published by Atlantis Press SARL. 2020\ <https://www.atlantispress.com/proceedings/detp-20/125940243>.*

6. Legenchuk D.V. *Social and cultural transformations in the context modern globalization (SCTCMG-2020).*

7. Nesterova J.R. *Pedagogical conditions for the development of creative abilities of younger schoolchildren in visual activity by means of painting, taking into account federal state requirements.* Kostroma State University [Text] / Nesterova J.R. // *Bulletin Series: Pedagogy. Psychology*, –2017–5 vol. 23 –

Легенчук Д.В., Легенчук Е.А.

ҚОРҒАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ ҚОСЫМША ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМНІҢ САБАҚТАСТЫҒЫ МӘСЕЛЕСІ

Аңдатпа. Соңғы уақытта оқытудағы сабақтастық мәселесі үздіксіз білім беру контекстінде қарастырылуда. Кәсіптік даярлыққа қойылатын талаптардың өсуіне байланысты (кәсіптік ұтқырлық, бәсекеге қабілеттілік, жастарды кәсіптік даярлауда практика сұраныстарына тез денқою және өздерінің білім беру мүдделерін қанағаттандыру қабілеті) орта кәсіптік және жоғары білім беру жүйесінде сабақтастық оқыту идеясы туындайды. Бұл идеяға қосымша ретінде авторлар қосымша білім беру мекемесінің көпдеңгейлі білім беру кешендеріне қосылу мүмкіндігін ұсынды.

Мақалада авторлар әзірлеген және қосымша білім беру мекемелерінің әлеуетін пайдалануды ескере отырып толықтырылған орта кәсіптік және жоғары білімнің сабақтастығы тұжырымдамасының негізінде 2020-2021 пандемия кезеңінде "Колледж-ЖОО" көп деңгейлі білім беру кешені мысалында көпдеңгейлі кәсіптік білім беру процесін жетілдіру тәжірибесі қарастырылады.

Легенчук Д.В., Легенчук Е.А.

ПРОБЛЕМА ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО И ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КУРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. В последнее время проблема преемственности в обучении рассматривается в контексте непрерывного образования. В связи с возросшими требованиями к профессиональной подготовке (профессиональная мобильность, конкурентоспособность, умение быстро реагировать в профессиональной подготовке молодежи на запросы практики и удовлетворять собственные образовательные интересы) возникает идея преемственного обучения в системе среднего профессионального и высшего образования. Как дополнение этой идеи, авторы выдвигают возможность включения в многоуровневые образовательные комплексы учреждения дополнительного образования.

В статье рассматривается опыт совершенствования процесса многоуровневого профессионального образования на примере многоуровневого образовательного комплекса «Колледж-ВУЗ», в период пандемии 2020-2021, на основе концепции преемственности среднего профессионального и высшего образования, разработанной авторами и дополненной с учетом использования потенциала учреждений дополнительного образования.

УДК 371 «73»

Legenchuk D.V., Legenchuk E.A.

Federal state autonomous educational institution of higher education Kurgan State University (Kurgan)
doc600@mail.ru

FORMAL AND CONTENT ESSENCE OF CONTINUITY IN VOCATIONAL EDUCATION

Annotation. The article reveals the content of various approaches to the content of the continuity principle in modern pedagogy. In the current educational system, normative support is the basis that determines not only its content and forms of realization, but also perspectives for development. The authors have observed the link between the essential components of the educational process which define the place of continuity in vocational education. In addition, the article provides a brief analysis of the author's position on the use of continuity in the construction of the continuity concept of secondary and higher professional education on the basis of university and college.

Recently, the problem of continuity in student education has been considered in the context of lifelong education [1]. Due to the increased requirements for vocational training (professional mobility,

competitiveness, ability to respond to the needs of young people in vocational training quickly and meet their own educational interests), the idea of students' lifelong education in the system of secondary vocational and higher education arises.

Based on the needs of the regional labor market, since the beginning of 1999 there has been an idea to create a regional multilevel educational complex on the basis of the Kurgan technological college and Kurgan state university in the Kurgan region. Especially for this complex it was expected to develop and implement the continuity concept of secondary vocational and higher education. It is for this reason that we actively studied the content essence of the process of continuity in lifelong vocational education.

The basis for the realization of continuity of various levels and stages of lifelong education is the fundamental content laid down in the basic elements: from the ways of communication, the ability to read, write, count to the basics of the corresponding branches of knowledge and fields of activity. Having the "core body" of knowledge, learning skills, a person himself can choose the types, pace and period of education, can individualize the process of education. Such way of obtaining education is implemented best in the framework of a multilevel educational complex.

In our study the logic of analysis is to reveal the role and place of continuity of the second level - institutions of secondary vocational and higher education - in the process of lifelong education in more detail. Education in a general education school is the basis for any type of professional activity, as well as the necessary basis for organizing individual life activities in general. The transfer of knowledge, the formation of new special knowledge related to professional activities on its basis a content essence of continuity.

The peculiarity of continuity is not only the transfer of theoretical, but also general labor abilities and skills, when the method of optimal labor activity is transferred. At the same time, according to A.V. Batsyshev, 85% of general labor abilities and skills are involved in the formation of new knowledge [1]. This is extremely important for the institutions of secondary vocational education, because the basics of this education is to get a working profession and only then the opportunity to increase the professional level in the process of lifelong education.

The formal essence of the training continuity in the system of lifelong education is purposeful activities on the integration of various forms of its organization and implementation [3, c, 60]. In our opinion, to create the quality of continuity, it is necessary to ensure the continuity of integration processes in the following directions:

1. Targeted and content orientation of training (first of all, it is implemented in documents, reflecting the formation of targeted vocational training and its content (continuity of concepts of secondary vocational and higher education, state standards).

2. Normative support of training is ensured by the Constitution of the Russian Federation, regulatory documents, provisions on educational institutions, agreements between educational institutions, the introduction of a "cross-cutting" continuity program, etc.

3. Scientific content, methodological basis of the two levels of education is realized in the process of identifying general foundations, patterns of education, the content and interrelationships of its various aspects (physiological, psychophysiological, psychological, pedagogical, economic, social). In addition, the implementation of the provision is influenced by general foundations and content of the main didactic systems, technologies, techniques, teaching tools, and in particular, the formation of a unique dictionary of terms of basic concepts. Thesaurus, in this case, will be a form of continuity, a part of its formal essence.

4. Training of personnel, providing training (it can be realized in the process of joint retraining of teachers of secondary vocational and higher education institutions in the system of further education). An important condition for improving the effectiveness of this form of training is a specially designed educational program. In our view, the problem of unification of training content and professional activities of instructors, providing the process should be solved in the system of vocational training and in their practical activities [2, c, 60].

5. Equipping the learning process in secondary vocational and higher education institutions determines the quality of basic knowledge. Hand tools, machine tools, equipment, visual aids, objects of working practice, educational and production workshops of secondary vocational and higher education institutions must correspond to each other up to a point. This will ensure the effective transfer of labor abilities and skills to the process of creating new special abilities and skills.

The implementation of the idea of lifelong education includes the development of the general policy for the further development of education as a unique system of consistently related actions, united by a common goal [4, c, 60].

The most important condition for solving this problem is the achievement of continuity of the main components of the teaching and educational system. In our opinion, by now the educational potential of students' socialization in the process of lifelong education has not been fully revealed yet. It is worth pointing out that the process of a professional's formation takes up to 7 years in this case.

Considering the concept of the teaching and educational system, continuity of teaching and educational activities should be understood as a condition that ensures the establishment of such relations between the goals, content, methods, means and organizational forms of this activity. This activity aims at the development of such personality qualities as entrepreneurship, independence, businesslike character, responsibility, leadership, desire for reasonable risk, honesty and decency [5].

In the Federal state educational standard for vocational education, the goals of education have been further developed:

- improving the quality of vocational training by regulating the requirements for the quality of educational services;

- ensuring the convertibility of vocational education within and outside the country for the unhindered participation of the Russian Federation in the international labour market [6].

A comparative analysis of the content of state standards of secondary professional and higher education shows that both documents aim to prepare a young man - a graduate of a secondary professional and higher education institution - for the realities of modern work activities in the conditions of Russian and international competition. However, continuity in these documents is not sufficiently established.

By defining the place and role of continuity as the objectivity of the existing element of any educational process, involved in the formation of the continuity quality, we come to an understanding of its formal and content essence. The essence of continuity manifests itself as integration (external form) and as basic, fundamental knowledge (internal content).

Thus, the study of the process of continuity is in line with leading general methodological theories. In this regard, in broad philosophical terms, the methodological basis of this study is:

- dialectical provision on the universal connection of phenomena and concepts which is reflected in the philosophical and psychological-pedagogical conceptions of an activity approach to the management and formation of a personality;

- philosophical study about the social nature of a person's mentality, about an active and leading role of a person in the process of its development and formation.

We have analyzed the pedagogical problem in the light of philosophical provisions to general scientific psychological and pedagogical theories.

As a conclusion, it should be clarified in our opinion that it is the qualitative implementation of the process of continuity in multilevel education that is the competent way to reform it.

List of sources used:

1. *Batyshev, A.V. Continuity in didactic teaching techniques/A.V. Batyshev//Soviet pedagogy. — 1987. — № 4. — P. 71-74.*

2. *D.V. Legenchuk. Theory and practice of the development of vocational education system on the basis of continuity: Monograph. - Kurgan, 2008. p.20-110.*

3. *D.V. Legenchuk. Continuity in the system of multilevel professional education: Monograph. Kurgan, 2011. 238p.*

4. *Legend D.V. CONTINUITY OF EDUCATION AS A FACTOR OF TRAINING SPECIALISTS IN MODERN CONDITIONS//Almanac of modern science and education. 2009. №4-2.*

5. *D.V. Legenchuk. Pedagogical technologies in the context of continuity of multilevel lifelong education//World of science, culture, education: International scientific magazine. – 2012. - № 3 (34). – P.102-104.*

6. *Soldatov G. T. Didactic provision of the continuity of mathematical training of students in the college-university system: Dissertation of candidate of pedagogical sciences: 13.00.08 Yekaterinburg, 2003, 216p.*

7. *Legenchuk D.V. Conceptual foundations for the development of the visual abilities of applicants based on media competence in the process of continuous interaction of educational organizations. international scientific conference "Digitalization of education: history, trends and*

prospects” (DETP 2020), Published by Atlantis Press SARL. 2020\| <https://www.atlantispress.com/proceedings/detp-20/125940243>.

8. Legenchuk D.V. Continuing education environment in developing students' educational abilities /D.V. Legenchuk // Social and cultural transformations in the context of modern globalization (SCTCMG-2020).

9. Nesterova J.R. Pedagogical conditions for the development of creative abilities of younger schoolchildren in visual activity by means of painting, taking into account federal state requirements. Kostroma state university [Text] / Nesterova J.R. // Bulletin series: pedagogy. psychology, –2017–5 vol. 23 –25

Легенчук Д.В., Легенчук Е.А.

КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУДЕГІ САБАҚТАСТЫҚТЫҢ ФОРМАЛЬДЫ МӘНІ

Аңдатпа. Мақалада қазіргі педагогикадағы сабақтастық принципінің мазмұнына әртүрлі көзқарастардың мазмұны ашылады. Қазіргі білім беру жүйесінде нормативтік қолдау оның мазмұны мен іске асырылу формаларын ғана емес, сонымен бірге даму перспективаларын да анықтайтын негіз болып табылады. Кәсіптік білім берудегі сабақтастықтың орнын анықтайтын білім беру процесінің маңызды компоненттері арасындағы байланыс анықталды. Сонымен қатар, мақалада университет пен колледж базасында орта және жоғары кәсіптік білім берудің сабақтастығы тұжырымдамасын құруда сабақтастықты пайдалану бойынша авторлық ұстанымға қысқаша талдау беріледі.

Легенчук Д.В., Легенчук Е.А.

ФОРМАЛЬНО-СОДЕРЖАТЕЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация. В статье раскрывается содержание различных подходов к содержанию принципа преемственности в современной педагогике. В современной системе образования нормативное обеспечение является основой, определяющей не только его содержание и формы реализации, но и перспективы развития. Выявлена связь между сущностными компонентами образовательного процесса, определяющими место преемственности в профессиональном образовании. Кроме того, в статье дается краткий анализ авторской позиции по использованию преемственности в построении концепции преемственности среднего и высшего профессионального образования на базе университета и колледжа.

УДК 343.2

Легенчук Д.В., Легенчук Е.А.

Федеральное государственное автономное образовательное учреждение высшего образования
Курганский государственный университет (г. Курган)
doc600@mail.ru

ПРОБЛЕМЫ МНОГОУРОВНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПОГРАНИЧНОМ РЕГИОНЕ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ 2020

Аннотация. В последнее время проблема преемственности в обучении рассматривается в контексте непрерывного образования. В связи с возросшими требованиями к профессиональной подготовке (профессиональная мобильность, конкурентоспособность, умение быстро реагировать в профессиональной подготовке молодежи на запросы практики и удовлетворять собственные образовательные интересы) возникает идея преемственного обучения в системе среднего профессионального и высшего образования.

В статье рассматривается опыт совершенствования процесса многоуровневого профессионального образования на примере многоуровневого образовательного комплекса «Колледж-ВУЗ», в период пандемии 2020-2021, на основе концепции преемственности среднего профессионального и высшего образования, разработанной авторами.

Российское образование и система образования Республики Казахстан, в тесном взаимодействии, сегодня создают современную систему непрерывного образования: переориентируют цели, содержание обучения, модели, организационные формы и методы

учебной работы по всем видам образования, отвечая на вызовы современности, в частности, пандемии.

При этом выделяется главное - мировые тенденции развития образования, связанные с корректировками, внесенными пандемией коронавируса 2020 года, а также возможности повторения ситуации изоляции.

Продолжающийся кризис ставит вопрос о переосмыслении образовательных моделей в вузах, в основе которых лежит очная коммуникация преподавателя и студента с момента появления первых средневековых университетов. В подобной ситуации актуальным оказывается не только углубленный анализ эффектов для среднего профессионального и высшего образования, к которым привел кризис, но и проработка решений, позволяющих нивелировать негативные последствия пандемии и нацеленных на обеспечение устойчивого развития системы профессионального образования в новых условиях. Это важно и с точки зрения нашего исследования.

Нами была поставлена цель исследования региональной образовательной системы Курганской области на примере Курганского госуниверситета и Курганского технологического колледжа в рамках разработанной нами концепции преемственности среднего профессионального и высшего образования и ее эффективности при реализации дистанционного образования в период пандемии. Для этого мы исследовали содержание процессов управления в системе преемственного профессионального образования на модели «Колледж – ВУЗ», а одним из критериев работы системы было определено повышение качества образования внутри ее, в период удаленного обучения студентов в феврале – декабре 2020 года и январе 2021.

Одним из факторов, на которые мы обратили внимание, при разработке направлений исследования, стало географическое положение Курганской области, как пограничного с Республикой Казахстан и направления учебной миграции с этой страны и других государств Средней Азии. По данным миграционной службы, в 2020 году было зарегистрировано около 150 студентов из иностранных государств, получающих образование в нашем регионе.

В системе преемственного профессионального образования на различных уровнях управления реализуются следующие функции управления: нормативная, регулятивная, оптимизационная, прогностическая, координационная, которые выполняются в объеме конкретного уровня, имея при этом специфические задачи. Однако, исследователями часто не учитывается тот факт, что для них есть и общая задача – повышение качества подготовки выпускников, которая особенно конкретизируется в период карантина и отсутствия доступа студентов в образовательные учреждения.

Управление системой профессионального образования реализовано сразу на нескольких уровнях органами образования - федеральными (центральными), региональными, муниципальными, однако присутствует в указанной модели и учрежденческий уровень управления.

Изучив практическую составляющую указанной проблемы, мы пришли к выводу, что в реализованной в нашем регионе на базе госуниверситета и технологического колледжа региональной образовательной системы, проблема управления этой системой решается более эффективно, в том числе и с позиции выбора специальностей для подготовки студентов, решения образовательных задач, изменения образовательных технологий, выбора инновационных методов образования, к которым относятся уже разработанные и реализуемые программы дистанционного обеспечения, включающие в себя методическое, правовое, информационное, технологическое и операционное обеспечение, а так же, и повышения качества подготовки выпускников.

С момента внедрения интегрированных образовательных программ количество студентов, получивших образование внутри преемственной образовательной системы, увеличилось на 32%, в т.ч. иностранных студентов, включая граждан Республики Казахстан, более чем в три раза выросло количество преподавателей, имеющих ученую степень. Звенья управления внутри региональной образовательной системы стали более прозрачны и эффективны, это показала и эффективность ее работы в период пандемии 2020 года.

Эффективность управления внутри системы нами оценивалась по нескольким критериям, основным из которых, была методика А. Власенко «Скорость управленческих решений». В результате реализации этой методики, проведения образовательного семинара «Эффективность управления в образовательном учреждении», нами была зафиксирована готовность управляющих кадров изменить отношение к процессу принятия решения и управления в целом, готовность работы в удаленном доступе, а также построения всей образовательной деятельности учреждения, независимо от внешних факторов, например свою деятельность внутри образовательной системы более эффективной оценили 7 заведующих отделениями на интегрированных специальностях.

В тоже время существует проблема компетентности управляющего контингента учреждений образования, нами было опрошено более 80 представителей управления образовательными учреждениями УрФО, только 9 из них имеют дополнительное образование в области управления, 14 прошли краткосрочные курсы повышения квалификации по отраслям управления, остальные имеют высшее образование, но в других отраслях (в основном, педагогическое и юридическое). Большой проблемой является также компетентность руководителей в информационной сфере, которая была определена нами, как невозможность самостоятельной организации удаленного рабочего места, и организация взаимодействия участников образовательного процесса. Профильного образования в сфере управления ни у кого из опрошенных не было. Такие специалисты, как правило, могут влиять на повышение качества образования только номинально, а сама их деятельность может быть оценена как малоэффективная, что конкретизируется в периоды пандемии и ЧС.

Однако сам процесс управления был бы более эффективным при взаимодействии всей образовательной вертикали [9], в том числе на образовательной платформе. Как показывают наши исследования, в настоящее время повсеместно отсутствует механизм объединения различных ведомств в аспекте управления системой преемственности среднего и высшего профессионального образования. Необходим единый управляющий орган, государственно-общественный, например, координационный совет по профессиональному образованию, что позволит организовать социальный диалог между органами управления, учебными заведениями профессионального образования, работодателями, службой занятости, общественными организациями. Они могут быть объединены координационными советами на основе совместной взаимовыгодной деятельности, направленной на эволюционное развитие и совершенствование профессионального образования.

Результаты проведенного исследования подтверждают основные положения гипотезы и позволяют сделать следующие выводы.

1. Реализация преемственности в различных программах профессиональной подготовки, создает базу для успешного овладения специальностью на различных уровнях обучения, независимо от формы обучения.

2. Разработанная технология обучения, направленная на формирование преемственности в обучении учреждений СПО и ВО - эффективное средство повышения уровня профессиональной подготовки будущего специалиста.

3. Социально-экономический характер результатов экспериментальной работы заключается в том, что учебные планы, сконструированные на основе преемственности содержания СПО и ВО по одноименным специальностям позволили сократить срок непрерывного профессионального обучения в комплексе на 2-3 года за счет устранения дублирования дидактических единиц учебных дисциплин и реализовать индивидуальные траектории подготовки студентов, особенно актуально это для граждан иностранных государств, вынужденных на период пандемии покинуть регион обучения и продолжить образование дистанционно.

4. Анализ данных показал, что произошли изменения в качестве профессионального образования студентов. Результаты исследования подтвердили, что интеграция содержания и технологий среднего профессионального и высшего Дистанционное обучение гораздо более эффективно, если оно реализуется на основе преемственности.

5. Анализ проведенного опроса показал недостаточную эффективность профессиональной подготовки студентов в учреждениях СПО и ВО в условиях пандемии. Это привело к необходимости оптимизации структуры учебного процесса и введения дисциплин, направленных на повышение уровня профессиональной готовности будущих специалистов, разработку сквозных учебных программ и новых видов методического обеспечения учебных курсов.

6. Введение в учебный процесс единых преемственных учебных планов, учебных дисциплин и интегрирующей дисциплины специализации способствует повышению уровня образования и реализация непрерывного образования обеспечивают повышение качества подготовки специалистов, укрепление статуса и социальной значимости учебного заведения в регионе, в т.ч. исходя из его мобильности в выборе форм и методов преподавания.

7. Многоуровневое образовательное учреждение является более конкурентоспособным на рынке образовательных услуг, так как удовлетворяет запросы личности в качественных образовательных услугах, содействуя при этом личностному развитию обучающегося – это подтверждают полученные нами данные, на которые не повлияли вызовы, связанные с пандемией

8. Повышение общего уровня подготовки сказывается на трудоустройстве выпускников. Из полученных данных особый интерес представляет тенденция трудоустройства выпускников в учреждениях социального обслуживания и социальной защиты детей: более 80% выпускников устраиваются работать по специальности. Одним из важных условий, является требование работодателя, связанное с возможностью удаленной работы, к которой наши студенты готовы.

Список использованных источников:

1. Ivanov A.V. *The phenomenon of the cultural environment of the educational organization in the development of spiritual values by children.* [Text] / Ivanov A.V. // *Pedagogical education in Russia*, -2016-, No. 4, p.198-205.

2. Д.В.Легенчук, Е.А.Легенчук *Управление системой преемственного образования – фактор повышения качества* / \ // *Education: Научный журнал.* – Нур-Султан, 2019. - №3(16). - С.31-33 (в соавторстве).

3. Д.В.Легенчук, Е.А. Легенчук, В.Л. Савиных *Реализация модели управления преемственностью дополнительного профессионального и высшего образования.*

4. Legenchuk EA, Legenchuk D.V. *Some components of the multilevel vocational education management process* // *Continuing education in the modern world: history, problems, prospects. Materials of the IV International Correspondence Scientific and Practical Conference. FSBEI of HE "Voronezh State University", Borisoglebsky branch. Publisher: Publishing House "Pero" (Moscow).* - 2016.S. 162–165.

5. Legenchuk D.V. *Conceptual Foundations for the Development of the Visual Abilities of Applicants Based on Media Competence in the Process of Continuous. Interaction of Educational Organizations. International Scientific Conference "Digitalization of Education: History, Trends and Prospects" (DETP 2020), Published by Atlantis Press SARL. 2020\| <https://www.atlantispress.com/proceedings/detp-20/125940243>.*

6. Legenchuk D.V. *Continuing Education Environment In Developing Students' Educational Abilities* /Д.В.Легенчук // *Социальные и культурные трансформации в контексте современного глобализма» (SCTCMG-2020).*

7. Nesterova J.R. *Pedagogical conditions for the development of creative abilities of younger schoolchildren in visual activity by means of painting, taking into account federal state requirements.* *Kostroma State University [Text] / Nesterova J.R. // Bulletin Series: Pedagogy. Psychology, –2017–5 vol. 23 –*

Легенчук Д.В., Легенчук Е.А.

**2020 ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕ ШЕКАРАЛЫҚ ӨНІРДЕГІ КӨП ДЕҢГЕЙЛІ КӘСІБИ
БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Аңдатпа. Соңғы уақытта оқытудағы сабақтастық мәселесі үздіксіз білім беру контекстінде қарастырылуда. Кәсіптік даярлыққа қойылатын талаптардың өсуіне байланысты (кәсіптік ұтқырлық, бәсекеге қабілеттілік, жастарды кәсіптік даярлауда практика сұраныстарына тез ден қою және өздерінің білім беру мүдделерін қанағаттандыру қабілеті) орта кәсіптік және жоғары білім беру жүйесінде сабақтастық оқыту идеясы туындайды.

Мақалада авторлар әзірлеген орта кәсіптік және жоғары білімнің сабақтастығы тұжырымдамасы негізінде 2020-2021 пандемия кезеңінде "Колледж-ЖОО" көп деңгейлі білім беру кешені мысалында көп деңгейлі кәсіптік білім беру процесін жетілдіру тәжірибесі қарастырылады.

Legenchuk D.V., Legenchuk E.A.

**PROBLEMS OF MULTI-LEVEL VOCATIONAL EDUCATION IN THE
BORDER REGION DURING THE 2020 PANDEMIC**

Annotation. Recently, the problem of continuity in training is considered in the context of continuing education. In connection with the increased requirements for professional training (professional mobility, competitiveness, the ability to quickly respond to the demands of practice in the professional training of young people and meet their own educational interests), the idea of continuous training in the system of secondary vocational and higher education arises.

The article examines the experience of improving the process of multi-level professional education on the example of a multi-level educational complex "College-University", during the pandemic 2020-2021, based on the concept of continuity of secondary vocational and higher education, developed by the authors.

Махмутова Г.С., Ермакова А.А.
«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы
gulim24@mail.ru, ayauzhan.ermekova@bk.ru

АРТ-ТЕРАПИЯ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ МАЗАСЫЗДЫҒЫН АЛДЫН-АЛУ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа. Мақалада заманауи психотерапиялық әдістердің бірі арт-терапия қарастырылып, жасөспірімдік кезеңдегі мазасыздықты жоюдағы арт-терапияның мәні ашылған. Сондай-ақ жасөспірімдердің мазасыздығын алдын-алу және түзетудегі арт-терапияның мүмкіндіктері анықталған.

Психикалық үйлесімділік пен тұлғаның дамуындағы мазасыздықты азайту құралдарының бірі-арт-терапия. Өнердің емдік мүмкіндіктері ежелгі дәуірден бастап белгілі, ежелгі философтар Аристотель, Платон, Пифагор, Сократтың өнердің адам ағзасына әсері және адам қызметінің әртүрлі көріністері туралы мәлімдемелері бүгінгі күнге дейін сақталған. Бұл Үндістан, Ежелгі Греция, Қытай сияқты бірқатар елдер түсті және оны ауруларды диагностикалауда қолдану мәселелерін зерттеуге талпынған. Өнердің адамға әсері саласындағы зерттеулерді көптеген отандық және шетелдік педагогтар, психологтар, философтар жүргізді. Адам мен өнер арасындағы қарым-қатынас тарихы көптеген ғасырлар бойы қарастырылуда.

Түзету-бұл баланың жеке басының психикалық дамуын оңтайландыру үшін қолайлы жағдай жасауға, оған арнайы психологиялық көмек көрсетуге бағытталған психологиялық-педагогикалық қызметтің ерекше түрі.

Балалармен жұмыс жасауда психотерапиялық жұмыстың икемді түрлерін қолдану маңызды, ал арт-терапия балаға жанжал жағдайын, кез-келген мәселені психикасына ыңғайлы түрде етуге, сезінуге, түсінуге мүмкіндік береді. Баланың өзі, әдетте, оған не болып жатқанын түсінбейді, бұл өте алаңдатады.

Психологиясы саласындағы бейнелеу өнерін ғалымдар: З.Фрейд, Р.Арнхейм, Г.Рид, Э.Крамер, Э.Крис, К.Юнг, М.Люшер және басқалар адам ағзасын сауықтыруға арналған түрлі - түсті терапия, арт-терапия мүмкіндіктерін зерттеді. Кең таралған көзқарастарға З.Фрейд бейнелеу өнерінің табиғаты туралы пікірі, М.Люшер психологиялық диагностикада түстерді қолдануы, К.Г.Юнг, И.Якоби адамның белгілі бір психикалық функциясының түстеріне сәйкестігін анықтауын және М.Наумбург баланың ең маңызды ойлары мен тәжірибелері, ең алдымен, бейнелер түрінде көрінетінін атап өткендерін жатқызуға болады[1].

Педагогика саласындағы бейнелеу өнерін жеке тұлғаның өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тану құралы ретінде пайдалану мүмкіндіктерін қарастырған Т.Кампанелла, Я.А.Коменский, Ж.Ж.Руссо, И.Г.Песталоццидің көзқарастары кеңінен танымал болды. Т.Кампанелла, Я.А.Коменский білім беру қызметінің заңдылықтарын және өнердің дамуы мен тәрбиесіндегі рөлін, өзін-өзі тану процестерін, өнердің өзін-өзі дамытуын атап өтті. Ж.Ж.Руссо мен И.Г.Песталоцци балалардың табиғи қабілеттерін, танымның сенсорлық тәжірибесін, шығармашылық ойлау мен түйсігі дамуының маңыздылығын атап өтті. Р.Штайнер өнер арқылы баланың эмоционалды әлемін дамыту мен қалыптастырудағы бастауыш сынып оқушылары үшін сенсорлық танымның рөлін зерттеуді жалғастырды, сонымен қатар оқу-тәрбие процесінде көркемдік және эстетикалық цикл объектілерінің маңыздылығын атап өтті.

Н.М. Сокольникова өнер арқылы өзін-өзі тану және өзін-өзі дамыту мәселелеріне, атап айтқанда «көркемдік және шығармашылық белсенділікті» дамытуға көп көңіл бөледі. Бұл өнер туындыларын, қиялдарды, эмоционалды-сенсорлық қабылдау процестерін дамытуды қамтиды, бұл өз кезегінде әр түрлі көркемдік іс - әрекеттерде - кескіндеме, графика, сәндік жұмыстарда көрініс табады. Бұл өзін-өзі көрсетудің сезімтал және эмоционалды бастауы[2].

Л.Д. Лебедева білім беруде арт-терапияны педагогикалық технология ретінде қолданудың тұжырымдамалық тәсілдерін жүйеледі.

Арт-терапияға деген кең қызығушылықтың себебі неде, оның ерекшеліктері қандай?

Арт-терапия тек ауызша қарым-қатынасқа, психотерапиялық жұмыстың формаларына негізделген басқаларға қарағанда айқын артықшылықтарға ие.

Бұл жасөспірім балаға «өзін - өзі тану» процестерін жандандыруға көмектеседі, өзін-өзі тану, өзін-өзі дамыту, өнер құралдарымен өзін-өзі емдеу, алдын-алу және өзін-өзі түзету, қолайсыз психоэмоционалды жағдайларды шешуге ықпалын тигізеді.

Арт-терапиялық әдістерге деген қызығушылық қазіргі заманғы адамның ақыл-ой мен сезімдер, дене мен рух, инсталляция және белсенді әрекет ету қабілеті бірдей рөл атқаратын табиғи, күрделі емдеу мен үйлесімділікке деген қажеттілігін көрсетеді.

Арт-терапия негізінен ауызша емес қарым-қатынас құралы болып табылады. Бұл әсіресе сөйлеуді жақсы меңгермегендер, өз тәжірибелерін ауызша сипаттауда қиындық тудыратындар үшін құнды.

Символдық сөйлеу-бейнелеу өнерінің негізінің бірі, адамға өз тәжірибесін дәлірек білдіруге, жағдайға және күнделікті мәселелерге жаңа көзқараспен қарауға және осының арқасында оларды шешудің жолын табуға мүмкіндік береді.

Арт-терапиялық жұмысқа кез-келген, әртүрлі жастағы бала қатыса алады, өйткені ол оған бейнелеу өнері немесе көркемдік дағдыларды қажет етпейді.

Бейнелеу өнерінің өнімдері адамның көңіл-күйі мен ойларының объективті дәлелі болып табылады, бұл оларды жағдайды ретроспективті, динамикалық бағалау, тиісті зерттеулер мен салыстырулар жүргізу үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

Арт-терапиялық жұмыс балаларда нәтижелі кері байланыс, жағымды эмоциялар тудырады, стрессті, жаман көңіл-күйді жеңуге көмектеседі, өміршендікті белсендіреді[3].

Көрнекі әрекет-бұл байланыс орнатудың, адамдарды жақындастырудың, әртүрлі шиеленісті жеңілдетудің оң құралы.

З.Фрейдтің пікірінше, бейнелеу өнерінің қиялдар мен армандармен көп ұқсастығы бар, өйткені олар сияқты ол өтемдік рөл атқарады және инстинктивті қажеттіліктердің бұзылуынан туындайтын психологиялық шиеленісті жеңілдетеді.

Заманауи психотерапиялық әдістердің арасында арт-терапия балаға максималды еркіндік береді. Ол көптеген жағдайларда өзін арт-терапия процесінде «жетекші»ретінде ұстайды, өзін оның жағдайына, жеке басының ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін стильде және формада көрсетеді.

Зерттеу үшін біз арт-терапиялық жұмыстың топтық түрін таңдадық. И.Ял атап өткендей «топтық психотерапияда топтық үйлесімділік пен қолдау, ақпарат алу, тұлғааралық оқыту, альтруистік қажеттілікті жүзеге асыру», мінез-құлықтағы еліктеу, әлеуметтік дағдыларды дамыту және т.б. сияқты «емдік» факторлар ерекше мәнге ие болады.

Арт-терапиялық жұмыстың топтық формалары қазіргі уақытта денсаулық сақтау саласында ғана емес, білім беру, әлеуметтік сала және басқа салаларда да кеңінен қолданылады. Мамандарды оның топтық формаларына артықшылық беруге мәжбүр ететін бірқатар себептер бар, олардың «үнемді» сипаты кең шеңбермен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Мысалы, М.Либманнтоптық арт-терапия екенінкөрсетеді:

- құндыәлеуметтікдағдылардыдамытуғамүмкіндікбереді;
- топ мүшелерініңөзарақолдауыжәнеортақмәселелердішешу;
- өзіс-әрекеттерініңнәтижелерінжәнеолардыңбасқаларғаәсерінбайқауғамүмкіндікбереді;
- бұл сізге жаңа рөлдерді игеруге және жасырын жеке қасиеттерді көрсетуге, сондай-ақ рөлдік мінез-құлықтың өзгеруі басқалармен қарым-қатынасқа қалай әсерететінін байқауға мүмкіндік береді;

- өзін-өзі бағалауды арттырады және жеке басын нығайтуға әкеледі;
- шешім қабылдаудағы дыларын дамытады.

Топтық арт-терапия мен жеке терапия арасындағықосымшаайырмашылықтарға:

- бұл топ мүшелерінің құқықтары мен жауапкершілігінің теңдігімен байланысты арнайы «демократиялық» атмосфераны, олардың арт-терапевтке тәуелділігінің аз дәрежесін болжайды;
- көптеген жағдайларда белгілі бір қарым-қатынас дағдыларын және топтық«нормаларға» бейімделу қабілетін қажет етеді.

Барлық осы айырмашылықтар мен топтық арт-терапияның мүмкіндіктері ауызша топтық психотерапияның көптеген түрлеріне бірдей тән. Олардың арасындағы негізгі айырмашылықтар кез-келген топтық арт-терапия топтың басқа мүшелерімен өзара әрекеттесуді ғана емес, сонымен қатар жалпы процестің динамикасын әсер ететін тәуелсіз бейнелеу жұмысын да қамтиды. Сонымен қатар, қатысушылардың бір жағынан топпен «бірігуге» және топтық сәйкестікті сақтауға деген ұмтылысы, екінші жағынан дербестік қажеттілігі біріктіріледі [4].

Топтық арт-терапия топ мүшелерінің ауызша және вербальды емес қарым-қатынас арқылы өзара әрекеттесуін және өзін-өзі батыруды қамтиды, бұл оның мүмкіндіктеріне өте бай етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Диагностика в арт-терапии. Метод «Мандала».* / Под ред. А.И. Копытина. СПб.: Речь, 2002. – 144 с.

2. Алексеева М.Ю. *Практическое применение элементов арт-терапии в работе учителя. Учебно-методическое пособие для учителя иностранного языка. М.: АПК и ПРО, 2003. – 88 с.*
3. Аметова Л.А. *Формирование арттерапевтической культуры школьников «Сам себе арттерапевт». М.: Московский государственный открытый педагогический университет, 2003. – 36 с.*
4. Костина Л.М. *Игровая терапия с тревожными детьми. СПб.: Речь, 2001. – 160 с.*

Махмутова Г.С., Еремкова А.А.
АРТ-ТЕРАПИЯ КАК СРЕДСТВО ПРОФИЛАКТИКИ И КОРРЕКЦИИ
ТРЕВОЖНОСТИ ПОДРОСТКОВ

Аннотация. В статье рассмотрен один из современных психотерапевтических методов арт-терапии и раскрыта сущность арт-терапии в устранении тревожности в пубертатном периоде. Также определены возможности арт-терапии в профилактике и коррекции подростковой тревожности.

Makhmutova G.S., Yermekova A.A.
ART THERAPY AS A MEANS OF PREVENTION AND CORRECTION
OF ADOLESCENT ANXIETY

Annotation. The article considers one of the modern psychotherapeutic methods of art therapy and reveals the essence of art therapy in the elimination of anxiety in the puberty period. The possibilities of art therapy in the prevention and correction of adolescent anxiety are also identified.

ОӘК 37.00.120

Мухатаева А.Р., Жанай А.,
№85 ЖББОМҚарағанды қ., Қазақстан Республикасы
Абдикамалова К.К.
№54 ЖББОМ,Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ҮДЕРІСІ МЕН
ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН АРТТЫРУ

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісі мен оқу нәтижелерін арттыру, білім сапасының компоненттері, бастауыш мектепте қолданылатын технологиялар мен әдістері қарастырылған.

Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III «Білім туралы» Заңында (19.04.2019ж. берілген өзгерістері мен толықтыруларымен) көрсетілгендей оқушылардың жан-жақты білім алуына барлық жағдайды жасауымыз керек. Ал білімнің бастауы бастауыш буыннан бастау алатыны анық. Сондықтан бастауыш буын кезеңіндегі оқу үдерісіне ерекше мән беріп, оқу нәтижелерін арттыру мәселесін басты назарға алған жөн. Осыған орай мақала тақырыбының өзектілігі бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісі мен оқу нәтижелерін арттыру мәселесін шешумен айқындалады.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру мәселесі әлемнің барлық елдерінде өзекті болып табылады. Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру үшін білім сапасын көтеруіміз қажет. Ал білім беру сапасы дегеніміз-оқушылардың, қоғамның және білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын білім беру нәтижелерінің маңызды қасиеттері мен сипаттамаларының жиынтығы.

Білім беру сапасы келесілер арқылы анықталады:

- Педагогтердің жоғары кәсіби деңгейі;
- Оқушыларды оқытуда жайлылықты қамтамасыз етуі;
- Оқушылардың білімінің беріктігі;
- Санитарлық-гигиеналық нормаларды сақтау;
- Мектептің материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі.

Бастауыш мектепте оқытудың негізгі мақсаты-әр баланы қысқа уақыт ішінде үлкен көлемде ақпаратты игеруге, түрлендіруге және практикалық іс-әрекетте қолдануға үйрету.

Сабақты оқытудың негізгі нысаны ретінде мойындай отырып, біз оны одан әрі жетілдіру жолдарын үнемі іздейміз. Ендеше білім сапасының компоненттеріне төмендегілер жатады:

- білім беру салалары бойынша оқушылардың сапалы білім алуы;
- оқушылардың жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру сапасы (оқулықпен, мәтінмен жұмыс істеу, жоспар құру, талдау, қорытынды жасау және т. б.);
- мектеп оқушыларының білім сапасы (арнайы әдістемелер бойынша қадағаланады);
- оқушылардың жеке басының даму сапасы (эмоционалдылық, ерік-жігер, танымдық қызығушылық, мотивация және т.);
- әлеуметтік бейімделудің сапасы.

Оқу нәтижелерін арттыру үшін оқу іс-әрекеті қандай компоненттерден тұратынын түсініп, мұғалім келесілерді басшылыққа алуы тиіс:

- оқушылардың мақсат қоюы;
- олардың іс-әрекетін ынталандыру;
- оқушылардың біліктерін қалыптастыру;
- «мұғалім-оқушы» кері байланысын құру»;
- мәселелік жағдайларды жасау;
- білім беру процесінің барлық қатысушыларының өзін жайлы сезінуіне жағдай жасау.

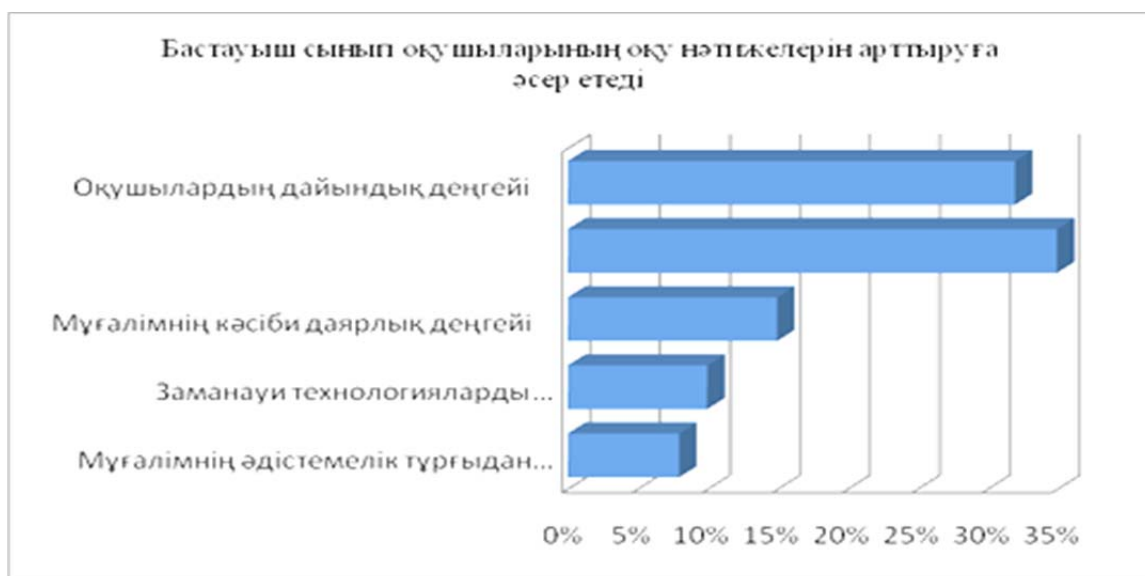
Конфуций былай деген: «білімге үш жол жетелейді: ойлау жолы – ең асыл; еліктеу жолы – ең оңай жол және тәжірибе жолы – ең ащы жол». Ендеше бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру үшін біз бірден осы үш жолмен жүруіміз керек.

Бастауыш мектепте қолданылатын технологиялар мен әдістер:

- жеке тұлғаға бағытталған білім беру технологиясы;
- деңгейлік саралау технологиясы;
- ойын оқыту технологиясы;
- жүйелік-әрекеттік тәсіл технологиясы (мәселелік оқыту);
- жобалау қызметі;
- денсаулық сақтау технологиялары;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

Сабақтың тиімділігін арттырудың маңызды құралы-сабақтағы іс-әрекеттің әртүрлілігі. Оқушыларға сабақта оқу процесін жандандыру мақсатында әртүрлі әдіс-тәсілдер қолданылатын болса, баланың оқуға деген ынтасы артып, ол білімді жақсы меңгереді.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыру мәселесін зерделеу мақсатында өзімнің қызмет атқаратын мектебімнің мұғалімдерінен шағын сауалнама алдым. Ондағы сауалнама бастауыштағы оқу нәтижелерін арттырудың тиімді жолдары бойынша мұғалімдердің көзқарастарын анықтау еді. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің жауап нәтижелері төмендегі суретте бейнеленген (1-сурет).

1-сурет. Бастауыш сынып оқушыларының оқу нәтижелерін арттыруға әсер ететін факторлар

Сауалнама нәтижелерінен көріп отырғанымыздай, мұғалімдердің басым көпшілігі оқу нәтижелерін арттыру тікелей оқушының өзінің дайындық деңгейіне байланысты деп ойлайды екен.

Қазақтың тұңғыш педагогы Ыбырай Алтынсарин балаларға сабақты қызықты, тартымды, әрі түсінікті етіп берген екен. Мәселен, діни мектептерде молдалардан сабақ алған балалар бір жылда эзер хат таныса, Ыбырайдың оқушылары небәрі үш айдың ішінде хат танитын болған. Осы айтылғаннан-ақ білім сапасының жоғары болуы, оқу нәтижелерінің артуы тікелей мұғалімге байланысты екеніне көзіміз жетеді. Ендеше оқушыны сабаққа қызықтырып, оның білімге деген құштарлығын оятатын мұғалімдер, яғни біздер боламыз. Ендеше оқу нәтижелері бойынша жоғары жетістіктерге қол жеткізгіміз келсе, ең алдымен өзімізден бастайық.

Сонымен, оқу нәтижелерін арттыру үшін бастауыш сынып мұғалімі келесілерді басшылыққа алуы тиіс:

- сабақтарда және сабақтан тыс уақытта заманауи инновациялық әдістемелерді, оқу сабақтарын ұйымдастыру мен өткізудің жаңа формаларын қолдану;
- өзінің кәсібилігін арттыру үшін әдістемелік тұрғыдан өзін дамыту және басқа педагогтармен тәжірибе алмасу;
- сабақтарда заманауи педагогикалық технологияларды, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кеңінен қолдану;
- ғаламтор желісінің мүмкіндіктерін белсенді түрде қолдану арқылы кәсіби біліктілігін үздіксіз жетілдіру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *«Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасының Заңы (19.04.2019ж. берілген өзгерістері мен толықтыруларымен).*

Мухатаева А. Р., Жанай А., Абдикамалова К. К. ПОВЫШЕНИЕ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА И РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье рассматриваются компоненты качества образования, технологии и методы, применяемые в начальной школе, повышения качества учебного процесса и результатов обучения младших школьников.

Mukhataeva A. R., Zhanay A., Abdikamalova K. K. IMPROVING THE EDUCATIONAL PROCESS AND LEARNING OUTCOMES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Annotation. This article discusses the components of the quality of education, technologies and methods used in primary school, improving the quality of the educational process and learning outcomes of younger students.

УДК 159.9

Никифорова О.В.

к.п.с.н., доцент кафедры педагогика и психология

Ротань Ф.В.

Бакалавр образовательной программы педагогика и психология Академия «Bolashaq»,
г. Караганда, Республика Казахстан
agir2754@mail.ru, rotan.frida@bk.ru

МОТИВАЦИОННО-РЕФЛЕКСИВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗА МИРА ПЕДАГОГА

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования представлений об образе мира педагога, базальных конструктах, определяющих содержание и направленность его профессиональной активности, которая иницируется мотивационно-рефлексивным началом.

Актуальность исследования проблемы составляющих профессионального образа мира педагогов определяется тем, создавая свой образ мира, современный педагог согласовывает свою профессиональную деятельность, свое видение «картины мира» с той совокупностью ценностных представлений, которые выполняют функцию ориентации его в действительности, соответствующим образом координируя его жизнедеятельность. Избирательное отношение к жизни, вектор профессионального и личностного развития, самоопределения задается теми ценностно-смысловыми представлениями, которые складываются в сознании педагогов.

Обращение к понятию «образ мира» является исходным и связано с последними работами А. Н. Леонтьева, поскольку он впервые предпринял методологически обоснованную попытку обозначить проблему построения образа мира. Педагог строит свой образ мира, «активно вычерпывая его из объективной реальности». Исходя из этого, все внешнее проникает, опредмечивается для педагога через «вписывание в образ мира», и образ мира обретает смысл [1].

Данное положение А. Н. Леонтьева явилось отправной точкой развития представлений об образе мира, проблемой профессионального образа мира занимались такие ученые, как Е.Ю.Артемова, Т.Г. Григорьева, В.П. Зинченко, О.М. Краснорядцева, Ю.М. Лотман, Д.В.Оборина, В.В. Овсянникова, В.В. Петухов, С.Д. Смирнов, Ю.К. Стрелков и др.

В размышлениях О.М. Краснорядцевой звучит мысль о том, что профессиональный образ мира определяется как объединившаяся характеристика системной организации, включающей в себя человека, его «жизненный мир» и сам образ жизни, реформированный профессией. Понятие «профессиональный образ мира» по мнению автора, преимущественно применимо к тем людям, для которых профессиональная деятельность становится образом жизни [2, с 26].

Как подчеркивает О.М. Краснорядцева, именно в педагогической деятельности наиболее очевидно выражается влияние профессии на «образ жизни», а через него и на многомерный мир личности.

В качестве первостепенной важности профессионального образа мира педагога М.Н.Фроловская выделяет смысл, диалогичность, мотивационные доминанты, уровень субъективного контроля, рефлексия, с помощью чего педагог накапливает жизненный и профессиональный опыт, оценивает, осмысляет, переживает мир, соединяет воедино все явления окружающей педагогической действительности [3].

Именно поэтому профессиональное развитие педагогов невозможно осуществлять без учета показателей мотивации профессиональной деятельности. Проблема мотивации является одной из фундаментальных проблем в практики – трудовой деятельности, обучения и воспитания – настоятельно требуют разработки данной проблемы.

Повышение качества деятельности педагога, прогнозирование его поведения, учет его индивидуальных особенностей требует уточнения научных представлений о содержательной и динамической специфике мотивации поведения.

Мотивация педагогов в значительной степени определяет непосредственно успех деятельности образовательной организации, что предопределяет актуальность и важность проблем мотивационных векторов педагогического коллектива.

Любая деятельность начинается с ее мотива – внутренней, устойчивой причины поведения или поступка человека. По мнению И.А. Зимней, в самом общем плане мотив — это то, что определяет, стимулирует, побуждает человека к совершению какого-либо действия, включенного в определяемую этим мотивом деятельность.

Для нас важно отметить, что значительный вклад в разработку теории мотивации внесли такие психологи П.К. Анохин, Н.А. Бернштейн, Е.П. Ильин, А.Н. Леонтьев, Б.Ф. Ломов, Р.С. Немов, которые установили, что мотивация объясняет целенаправленность действия, организованность и устойчивость целостной деятельности, направленной на достижение определенной цели.

Следует подчеркнуть, что понимание мотива как «опредмеченной потребности», по А.Н. Леонтьеву, выделяет его как внутренний мотив, который входит в структуру деятельности педагога.

Мы разделяем точку зрения С.Л. Рубинштейна, который соотносит понятие мотива с переживанием потребности и ее удовлетворением.

Нам близко определение мотива, которое предлагает Л.И. Божович, она утверждает, мотив — это то, ради чего осуществляется деятельность, в качестве мотива могут выступать предметы

внешнего мира, представления, идеи, чувства и переживания. Словом, все то, в чем нашла свое воплощение потребность.

Рассматривая понятие «мотив» и «мотивацию», Джидарьян И.А. в своем научном труде «О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности», приходит к выводу что понятие «мотива» уже понятия «мотивация». По мнению автора, мотив выступает тем сложным механизмом сопоставления личностью внешних и внутренних факторов поведения, который указывает на возникновение, направленность, а также способы реализации определённых форм деятельности [4].

Значимым в нашем исследовании является позиция, Л.М. Митиной, которая отмечает важность понимания педагогом ведущих мотивов собственного поведения, деятельности и взаимодействия, а также создания условий для их трансформации.

Важно отметить, что не все компоненты педагогической деятельности, по мнению А.А.Реана, зависят от специфики мотивационного комплекса. С позиции автора не существует значимой связи между мотивацией педагога и соответствий взглядов педагога о личности учащегося. Даже при оптимальной системе профессиональных мотивов может возникать непонимание индивидуальных особенностей личности своих учащихся. Для этого педагогу необходимы высокоразвитые рефлексивно-перцептивные способности.

Размышляя о значимых направлениях «профессионального образа мира» педагога, для нас важно выделить «рефлексию» как одну из составляющих профессионального мира педагога.

По мнению И.Н. Семенова, рефлексия – это процесс реформирования образцов опыта, внутренние условия выхода в современную практику формирование новых идей, создание нового опыта.

Мы полагаем, что нельзя не отметить мысль А. В. Карпова, который рассматривает рефлексию как оригинальное свойство, характерное лишь человеку, и состояние осознания чего-либо, и процесс понимания своего собственного внутреннего представления[5].

Необходимо отметить ученых, которые занимались проблемой педагогической рефлексии: О.С. Анисимов, Л.С. Выготский, Б.З. Вульф, В.П. Зинченко, И.С. Ладенко, А.Н. Леонтьев, Д.А.Леонтьев, В.Ф. Петренко, С.Л. Рубинштейн, И.Н. Семенов, С.Ю. Степанов, Г.П.Щедровицкий и др.

По мнению Н.М. Борытко, центральными внутренними факторами формирования позиции педагога являются профессиональная рефлексия как осмысление своей деятельности, профессиональная самооценка как утверждение профессиональных ценностно-смысловых образований и профессиональное самосознание как возможность выработки профессиональной деятельности и образа действий.

Б.З. Вульф акцентирует наше внимание на том, что профессиональная рефлексия - это внутренняя работа педагога, соотнесение себя, возможностей собственного «Я» с тем, чего требует избранная профессия, с действующим о ней пониманием, которое разнообразно на различных этапах профессионального самоопределения.

С позиции автора педагогическая рефлексия понимается в содержании, связанном с признаками педагогической работы, и, прежде всего, с собственным педагогическим опытом.

И.В. Вачков определяет рефлексию как важный феномен личностного развития, играющий особую роль в развитии профессионального самосознания. По его мнению, рефлексия дополняется и обогащается в процессе обратной связи, что позволяет индивиду корректировать свою деятельность и общение, произвольно управлять своим поведением, а самоанализ учителя, основанный на обобщенных принципах анализа педагогической деятельности, является важным условием развития педагогической рефлексии как профессионально значимого качества личности.

В контексте нашего размышления, для нас важно зафиксировать, что рефлексивная деятельность, по мнению А.А. Реана и Я.Л. Коломинского, это умение педагога анализировать и адекватно оценивать свою педагогическую деятельность, образовывать самосознание, обнаруживающееся в самопознании, самооценке и саморегулировании действий, устремленность к личностному росту, самореализации и саморегуляции личности педагога.

По мнению Г.М. Андреевой, педагогическая рефлексия – это уникальный удвоенный процесс зеркального отражения учащегося и педагога, которое определяет взаимоотражение, содержанием которого является субъективное воспроизведение внутренней смысловой «картины мира» партнеров по взаимодействию.

В размышлениях И.Н. Семенова звучит мысль о том, что рефлексия определяется как форма общенаучной деятельности коллективно развитой личности, которая направлена на осмысление всех своих событий, действий, или как осмысление чего-либо при помощи анализа и сопоставления. По мнению авторов, с явлением рефлексии связаны основные категории психологической науки: формирование теоретического мышления, понимание педагогом своей деятельности, образование и развитие педагогической действительности [6, с. 117].

Таким образом, мы полагаем значимым подчеркнуть, что смыслообразующие мотивационные приоритеты инициируются уровнем развития личности. И в зондировании профессионального мира современного педагога базальными конструктами (наряду с ценностями, смыслами, установками) выступает мотивационно-рефлексивная составляющая.

Список использованных источников:

1. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения. В 2 т. М.: Педагогика, 1983. 318 с.
2. Краснорядцева О. М. Психологический механизм «вписывания» информации в профессиональный образ мира // Теория деятельности: фундаментальная наука и социальная практика (к 100-летию А. Н. Леонтьева). М., 2003. С. 80–83.
4. Фроловская М.Н., Сенько Ю.В., Шкунов В.Г. Гуманитарные основы модернизации непрерывного образования // Мир науки, культуры, образования. – 2009. — № 4. – С. 192–196.
5. Джидарьян И.А. О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности. //Теоретические проблемы психологии личности. /Под ред. Е. В. Шороховой. – М.: Наука, 1974. С.145-169.
6. Семенов И. Н. Психология рефлексии в научном творчестве С. Л. Рубинштейна // Психол. журн. – 1989. – Т. 10, № 4. – С. 67-74.

**Никифорова О.В., Ротань Ф.В.
МУҒАЛІМ ӘЛЕМІНІҢ КӘСІБИ БЕЙНЕСІНІҢ
МОТИВАЦИЯЛЫҚ-РЕФЛЕКСИВТІ КОМПОНЕНТІ**

Аңдапта. Мақалада мотивациялық-рефлексивті принциптен басталатын мұғалімнің әлемінің бейнесі, оның кәсіби қызметінің мазмұны мен бағытын анықтайтын базальды құрылымдар туралы идеяларды қалыптастыру мәселесі қарастырылады.

**Nikiforova O.V., Rotan.F.V.
MOTIVATIONAL AND REFLEXIVE COMPONENT OF THE PROFESSIONAL IMAGE
OF THE TEACHER'S WORLD**

Annotation. The article deals with the problem of forming ideas about the image of the teacher's world, the basal constructs that determine the content and direction of his professional activity, which is initiated by the motivational-reflexive principle.

УДК 159.9

Никифорова О.В.
К.пс.н., доцент кафедры педагогика и психология
Друзьяка И.А.
Бакалавр образовательной программы педагогика и психология
Академия «Bolashaq», г. Караганда Республика Казахстан
agir2754@mail.ru, irina991805@mail.ru

**МОДЕЛЬ СЕМЬИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ КАК БАЗАЛЬНЫЕ
КОНСТРУКТЫ ЖИЗНЕННЫХ ПЛАНОВ В ЮНОСТИ**

Аннотация. В статье рассматривается содержание и направленность психологических особенностей жизненных планов в онтогенетический период, который сензитивен для выстраивания представлений о профессиональном самоопределении и будущих семейно-брачных отношениях. Определяются содержание и направленность основных составляющих личностной презентации в подростковый период с позиций представлений о профессиональном самоопределении и семейно-брачных отношениях как планируемых сферах жизни.

Современное общество нуждается в образованных, активных и молодых кадрах, способных принимать ответственные решения в ситуации выбора, проявляющих инициативу и стремящихся к самосовершенствованию в профессиональной деятельности.

В связи с этим существующая в настоящее время система образования должна обладать адекватными средствами оказания помощи студентам в построении успешной профессиональной карьеры с учетом их гендерной идентичности.

Это делает проблему гендерной идентичности особенно важной для образовательного процесса, где происходит процесс активного вхождения в мир выбранной профессии и выбираются образцы ролевого поведения в рамках будущей профессиональной деятельности.

Необходимо также отметить, что процесс профессионального самоопределения включает развитие самосознания, формирование системы ценностных ориентаций, моделирование своего будущего, построение эталонов в виде идеального образа профессионала.

В настоящее время социальная ориентация во многом определяет профессиональное самосознание человека, его профессиональное самоопределение и профессиональный выбор.

Выбор профессии – является одним из приоритетных и актуальных вопросов среди молодых людей, так как исходя из этого выбора происходит выстраивание ценностного горизонта личности.

Такой выбор должен быть обусловлен индивидуальностью личности, значительными предпочтениями, интересами и потребностями с целью обеспечения материального благополучия, духовного удовлетворения и развитию творческих способностей.

Необходимо отметить, что выбор будущей профессиональной деятельности и овладение ею начинается с профессионального самоопределения, происходящее в ювенальном периоде путем личностного самосознания и самоопределения.

В основном подросток при выборе профессии ориентируется на личностные качества; на интерес к профессии, уровень притязаний, самооценку и наличие склонностей к определенному типу профессий.

Мы разделяем научную позицию С.И. Талановой в том, что на сегодняшний день уже не отождествляются понятия «профессиональное самоопределение» и «выбор профессии». Профессиональное самоопределение теперь изучается в контексте целостного построения личности профессиональной карьеры [1].

Действительно, непрерывный характер профессионального самоопределения диктуется не только потребностями постоянно развивающейся личности, но и современными социальными условиями, когда личность вынуждена менять сферы своей деятельности, а также связана с изменением характера и содержания самой профессиональной деятельности.

В психолого-педагогической литературе широко используется термин «профессиональное становление» личности. Современные исследователи (Т.В. Кудрявцев, Э.Ф. Зеер, К.М. Левитан) рассматривают его с различных позиций.

Для нас важно подчеркнуть, что Т.В. Кудрявцева отмечает важнейшим критерием осознания и продуктивности профессионального становления личности является ее способность находить личностный смысл в профессиональной деятельности, самостоятельно проектировать, творить свою профессиональную жизнь, ответственно принимать решения о выборе профессии, специальности и места работы [2].

По мнению Т.В. Кудрявцева «профессиональное становление» рассматривается как длительный процесс развития личности с начала формирования профессиональных намерений до полной реализации себя в профессиональной деятельности. Центральное звено этого процесса - профессиональное самоопределение [3].

С позиции Э.Ф.Зеер, «профессиональное становление» выступает как формирование личности, адекватное требованиям профессиональной деятельности [4].

Необходимо подчеркнуть, что ряд таких ученых как Э.Ф. Зеер, Т.В.Кудрявцев, К.М. Левитан, А.М. Моисеев, М.М. Поташник, В.П. Симонов, Т.И. Шамова, занимающиеся проблемой профессионального развития, считают, что личность достигает вершины своего профессионального развития на стадии осуществления самостоятельной профессиональной деятельности.

Именно поэтому профессиональное развитие зависит от особенностей деятельности и индивидуальных возможностей конкретного человека. Из этого следует, что процесс профессионального становления является индивидуальным и неповторимым для каждой личности.

По мнению С.Н. Чистяковой, будущая профессиональная деятельность всегда опосредована личностными особенностями, которые, с одной стороны, детерминируют выбор данной профессии, с другой – развиваются в процессе профессионального становления, обеспечивая мотивацию трудовой деятельности и ее эффективность [5].

Нельзя не согласиться с научной точкой зрения Т.В. Кудрявцева в том, что «профессиональное развитие неотделимо от личностного – в основе того и другого лежит принцип саморазвития, детерминирующий способность личности превращать собственную жизнедеятельность в предмет практического преобразования, приводящий к высшей форме жизнедеятельности личности – творческой самореализации» [6].

В ходе нашего размышления хотим отметить, что на современном этапе развития общества происходят значительные изменения и в семейно-брачной сфере, а именно трансформация гендерных отношений в семье, утрата семейных ценностей, смена полоролевых функций и гендерных ролей между супругами, размытие представления о семейных ценностях.

Необходимо понимать, что всё это является базовыми характеристиками личности и выступают центральным звеном в семейно-брачных отношениях, приводят к перестройке отношения молодежи к семье и браку, усилению деструктивных тенденций в семейной сфере, снижению престижности семейной жизни и утрате значимости выстраивания конструктивного межличностного взаимодействия в семейно-брачных отношениях.

Мы считаем, что создание семьи чрезвычайно важно для личностного развития. В семье человек реализует очень значимую сторону своего предназначения, приобретает новый общественный статус, связанный с ответственностью за продолжение рода и воспитание будущего поколения, вступает в новый этап своего жизненного устройства

Семья является преимущественной средой для воспитания и формирования моральных норм, жизненных устремлений и идеалов, ядерных качеств и ценностных ориентаций личности в различных сферах отношений, а также способствует процессу социализации, становлению культурных и духовных ценностей, возникновению основных образцов поведения и нравственных идеалов в обществе, выбору будущего супруга на основании жизненных установок.

Необходимо подчеркнуть, что юношеский период рассматривается как наиболее сензитивный к осуществлению специальной подготовки к вступлению в брак и созданию семьи. Стремление к другому полу, к самоутверждению в сфере чувств и определению своей способности любить и быть любимым порождает интерес к проблеме взаимоотношений мужчины и женщины в повседневной и семейной жизни.

Мы полагаем, что развитие готовности старшекласников к семейной жизни тесным образом взаимосвязано с развитием готовности к самоопределению, главным новообразованием раннего юношеского возраста. Формирование и развитие готовности к самоопределению включает в себя и развитие представлений о семье и браке наряду с другими социальными представлениями, развитием волевой сферы, самостоятельности и ответственности, без которых не обойтись в семейной жизни.

Необходимо отметить, что выбор брачного партнера базируется на совокупности биологических и социально обусловленных характеристиках, формирующихся у личности в процессе гендерной социализации, половой идентификации и гендерной идентичности, а также способствуют ценностные ориентации и самоопределение личности.

Подводя итог теоретического анализа мотивационно-ценностной детерминации выстраивания ценностного представления о жизненных планах в юности, мы можем сделать следующие выводы:

1. Самоопределение личности — сложный, многоступенчатый процесс развития человека, длящийся всю жизнь, сущность которого состоит в поиске и нахождении личностных смыслов.

2. Выбор профессии – является одним из приоритетных и актуальных вопросов среди молодежи, так как исходя из этого выбора происходит выстраивание ценностного горизонта личности.

3. Наиболее сензитивный период к осуществлению специальной подготовки к вступлению в брак и созданию семьи является ювенальный период. Ведь именно в этом возрасте появляется наиболее сильное стремление к противоположному полу.

4. Гендерный код способен детерминировать выбор будущей профессии, выстраивание прогнозируемых семейно-брачных отношений.

Список использованных источников:

1. Таланова С. И. Особенности профессионального самоопределения старшеклассников // Теория и практика образования в современном мире: материалы междунар. науч. конф. — СПб: Реноме, 2012. — С. 226-228.
2. Кудрявцева Т.В. Профессиональное становление: понятие, позиции // Омский научный вестник. — 2004. - №4. — С. 5-8.
3. Кудрявцев Т.В. Анализ понятия профессионализации в психолого-педагогических исследованиях // Омский научный вестник. — 2007. - №6. — С. 142-146
4. Зеер Э.Ф. Профессиональное становление личности: теоретический аспект // сборник научных статей по материалам V Международным социально-педагогическим чтениям им. Б.И. Лившица. Урал. гос. пед. ун-т. — 2013. — С. 71-77
5. Чистякова С.Н. Исследование отношения современных студентов к построению профессиональной карьеры // Современные проблемы науки и образования. — 2012. — № 3. — С. 213-217.
6. Кудрявцев Т.В. Истоки теоретических воззрений на роль социальных факторов в развитии личности // Журнал: Дискуссия. — 2014. — №5(46). — С.91-100.

Никифорова О.В., Друзьяка И.А.

**ОТБАСЫ МОДЕЛІ ЖӘНЕ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУ ЖАСТАРДАҒЫ ӨМІРЛІК
ЖОСПАРЛАРДЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰРЫЛЫМЫ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа. Мақалада онтогенетикалы қызығарлы өмір жоспарларының психологиялық сипаттамаларының мазмұны мен бағыты қарастырылады, ол кәсіби өзін-өзі анықтау және болашақ отбасылық-неке қатынастары туралы идеяларды құруға сезімтал. Жасөспірім кезіндегі жеке презентацияның негізгі компоненттерінің мазмұны мен бағыты өмірдің жоспарланған саласы ретінде кәсіби өзін-өзі анықтау және отбасылық-неке қатынастары туралы идеялар тұрғысынан анықталады.

Nikiforova O.V., Druzyaka I.A.

**FAMILY MODEL AND PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION AS BASAL
CONSTRUCTS OF LIFE PLANS IN YOUTH**

Annotation. The article considers the content and direction of the psychological features of life plans in the ontogenetic period, which is sensitive for building ideas about professional self-determination and future family and marriage relations. The content and orientation of the main components of personal presentation in adolescence are determined from the standpoint of ideas about professional self-determination and family-marriage relations as planned areas of life.

УДК 159.9

Никифорова О.В

К.п.с.н., доцент кафедры педагогика и психология

Тулегенова А.Т

Бакалавр образовательной программы педагогика и психология Академия «Bolashaq»

город Караганда, Республика Казахстан

alisa19.98@bk.ru, agir2754@mail.ru

**СУБЪЕКТНОСТЬ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ИНТЕРНАЛЬНОСТИ В ЮВЕНАЛЬНЫЙ
ПЕРИОД ОНТОГЕНЕЗА**

Аннотация. В статье рассматривается проблема соотношения субъектности личности и ее проявления в поведенческом рисунке интернальности в подростково-юношеском возрасте, когда сензитивным выступает приоритетность таких «людей должного» как самоутверждение и выражение собственного «Я».

В настоящее время достаточно глубоко изучается проблема локус контроля личности, в том числе подросткового возраста, в зависимости от индивидуальных особенностей личности.

Исследование данного вопроса проводится как западными, так и зарубежными учеными-психологами. Специфика этого вопроса заключается в том, что проблема локус контроля затрагивает способности человека управлять своими делами и поведением в процессе общения. Отметим, что именно в межличностных отношениях, формируется значительный пласт субъектного, жизненного опыта в ювенальности как сложном и противоречивом этапе онтогенеза.

Важно отметить, что субъектный опыт - это опыт жизнедеятельности отдельной личности, приобретаемый и реализуемый в процессе познания окружающего мира, в общении, в различных видах деятельности. Основными содержательными компонентами субъектного опыта являются личностные смыслы, ценности, установки, стереотипы, представления о самопредъявлении собственного «Я».

Следует подчеркнуть, что впервые «субъектность» был использован А.Н. Леонтьевым в работе «Деятельность. Сознание. Личность» в 1977 г., чтобы очертить семантическую пару «субъективизм — субъектность». При этом под субъектностью предлагается понимать набор таких деятельностных качеств, как способность человека к самодетерминации, творческой активности [1].

Согласно позиции С.Л. Рубинштейна, субъекта характеризуют такие качества, как активность, способность к развитию и интеграции, самодетерминации, саморегуляции, самодвижению и самосовершенствованию [2].

А.К. Осницкий, исходя из регулятивных аспектов деятельности, выделяет такие субъектные качества, как регуляторные функции, целеполагания, оценивания результатов, а также такие компоненты субъектного опыта, как ценностный опыт, опыт рефлексии, опыт привычной активности, опыт сотрудничества [3]

В.А. Петровский, опираясь на представление о над ситуативной активности, считает, что субъектность подростка «проявляется в его витальности, деятельности, общении, самосознании как тенденция к самовоспроизводству» [4]

Продолжая мысль С.Л. Рубинштейна, Е.А. Сергиенко предлагает понимать под субъектностью «качественно определенный способ самоорганизации, саморегуляции личности, способ согласования внешних и внутренних условий осуществления деятельности во времени, центр координации всех психических процессов, состояний, свойств, а также способностей, возможностей и ограничений подростка по отношению к объективным и субъективным целям, притязаниям и задачам деятельности» [5].

Исходя из этого мы разделяем мысль авторов и считаем промерным отнести к числу основных субъектных качеств активность, самодетерминированность, внутреннюю мотивированность, произвольную регуляцию и ответственность за свои действия.

Известно, что ключевым фактором психологического развития юношеского периода онтогенеза, его важнейшим новообразованием является становление нового уровня самосознания, изменение Я-концепции, определяющиеся стремлением понять себя, свои возможности и особенности, как объединяющие подростка с другими людьми, группами людей, так и отличающие его от них, делающие его уникальным и неповторимым.

Для нас важно подчеркнуть, что период подростково-юношеского является наиболее сензитивным для возникновения изменений в локусе контроля

С учетом специфики исследуемой нашей проблемы для нас представляют интерес определения локус контроля авторов, занимающихся разработкой данной проблемы.

Известно, что в психологической литературе понятие локус контроля в первую очередь связано с научными трудами известного американского психолога Дж. Роттера. В своих трудах автор дает определение локусу контроля –это характеризующее свойство личности приписывать свои успехи или неудачи только внутренним, либо только внешним факторам [6].

Мы полагаем важным отметить, что Дж. Роттер, вывел данное понятие из своей теории социального научения, где центральное место отводилось ожиданиям личности, что его поведение приведет к определенному подкреплению (вознаграждению). Большая часть исследований, которые были проведены в соответствии с теорией Дж. Роттера, сосредоточивалась на личностной переменной, называемой локус контроля [6].

Исходя из этой теории, локус контроля - это обобщенное ожидание того, в какой степени подростки контролируют подкрепления в своей жизни.

Таким образом, Дж. Роттер в своих работах, направленных на изучение локус контроля, делит людей на две категории в соответствии с тем, где они локализируют контроль над значимыми

для себя событиями. Исходя из этого, он определяет два типа такой локализации, или локуса контроля: внешний (экстернальный) и внутренний (интернальный) [6]

Автор полагает, что экстерналы считают, что их успехи и неудачи регулируются внешними факторами, такими как, судьба, удача, счастливый случай, влиятельные люди и непредсказуемые силы окружения. А интерналы верят в то, что удачи и неудачи определяются их собственными действиями и способностями, т.е. внутренними или личностными факторами.

Важно отметить, что эти два полярно противоположных свойства определяют личностную активность в ювенальный период онтогенеза. Следовательно, экстернальность – интернальность проявляется прежде всего в атрибуции (наделении) социальной ответственности.

Безусловно, атрибуция ответственности за успех и неудачу различна у экстерналов и интерналов.

Заметим, у экстерналов часто занижен или завышен уровень притязаний в зависимости от внешней оценки, на которую они ориентированы. Они активизируются после неуспеха и становятся менее активны после успеха. Кроме того, экстерналы недостаточно верят в себя, в достижимость поставленных целей, не адекватные своим возможностям, но вместе с тем довольствуются близкими и незначительными успехами и ближними целями.

Напротив, интерналы, берут ответственность на себя, видя причину неуспеха только в своих недостатках. Обладают средним уровнем притязаний, который у них не зависит от самооценки. Интерналы повышают активность после успеха и снижают после неудачи, которая их фрустрирует. Они стремятся к решению трудных проблем. Успех в этом случае вызывает у интерналов положительные эмоции.

Мы полагаем важным отметить, что не существует чисто интернальной или экстернальной поведенческой стратегии, так как в каждой личности присутствуют элементы внешнего и внутреннего локуса контроля. Можно говорить лишь о различных их сочетаниях, которые определяют направленность общего поля локуса контроля, представляющего многомерное, неоднозначное мотивационно – смысловое образование, характеризующее вектор социальной направленности личности и соответствующее высшему уровню личностной структуры.

В контексте нашей работы для нас интересен подход В.В. Столина к феномену экстернальности-интернальности, который трактуется им в рамках представлений о самосознании. Согласно В.В. Столину, самосознание существует в форме внутреннего диалога, то, следовательно, и локус контроля, связанный со смыслом "я" как составным элементом самосознания, также диалогичен по способу функционирования. Иными словами, экстернальная-интернальная ориентация проявляется во внутренней речи субъекта. Правомерно предположить, что это личностное образование находит отражение не только во внутренней, но и во внешней форме речевой деятельности и объективируется в ее продукте - речевом высказывании, тексте [7].

По нашему мнению, уровень субъективного контроля определяет в первую очередь поведенческий эталон и возможность получения сведений о действиях состояниях личности.

Мы полагаем, нельзя не подчеркнуть, что концепция локуса контроля прямо связана с психологией каузальной атрибуции.

В свою очередь, Ф. Хайдер даёт понятие о локусе каузальности, который выражает ситуативное или устойчивое осознание человеком в качестве причины наступления того или иного события собственное поведение или внешние средовые обстоятельства [8].

По мнению К. Муздыбаева, интернальность не тождественна ответственности, но является её предиктором как особое интенциональное состояние сознания субъектного отношения подростка к себе и жизненным событиям. Так или иначе, теоретическая связь локализации контроля с ответственностью как личностным качеством обоснована и подтверждена многими эмпирическими исследованиями [9].

Также для нас важно отметить, что локус контроля оказывает регулирующее влияние на значимые аспекты поведения в подростковом возрасте, занимая важную роль в формировании межличностных отношений, в способе разрешения личностных кризисных ситуациях.

Обобщая результаты нашего теоретического анализа, мы можем зафиксировать, что интернальность как ключевое новообразование ювенальности напрямую связано с проявлением субъектности в ювенальный период, поскольку данный этап онтогенеза является сензитивным для самовыражения и самоосуществления личности.

Список использованных источников:

1. Леонтьев Д.А. *Личностное в личности: личностный потенциал как основа самодетерминации* // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ им. М.В. Ломоносова. Вып. 1 / Под ред. Б.С. Братуся, Д.А. Леонтьева. — М.: Смысл, 2002. — С. 56—65

2. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. — М.: Наука, 1997
3. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности // Вопросы психологии. — 1996. — № 1. — С. 5—19.
4. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
5. Сергиенко Е.А. Ранние этапы развития субъекта // Психология индивидуального и группового субъекта / Под ред. А.В. Брушлинского, М.И. Воловиковой. — М.: Институт психологии РАН, 2002. — С. 270—309.
6. Роттер, Дж. Теории социального научения/Дж. Роттер. /— М.: Наука, 2002 — 280с.
7. Столин, В.В. Общая психодиагностика /В.В. Столин. — М.: Издательство МГУ, 2000. — 263 с
8. Хайдер, Ф (1944). «Социальное восприятие и феноменальная причинность». Психологический обзор 51 (6): 358–374. Электронный ресурс / (DOI . 10.1037 / h0055425)
9. . Муздыбаев К. Психология ответственности. Л. : Наука, 1983. 240 с.

**Никифорова О.В., Тулегенова А.Т.,
СУБЪЕКТИВТІЛІК ОНТОГЕНЕЗДІҢ ЮВЕНАЛДЫ КЕЗЕҢІНДЕГІ
ИНТЕРНАЦИОНАЛДЫҚ КӨРІНІС РЕТІНДЕ**

Аңдатпа. Мақалада тұлғаның субъективтілігінің мәселесі және оның өзін-өзі растау және өзіндік «Менін» білдіру сияқты болуы керек. Адамдардың басымдығы сезімтал болған кезде жасөспірім кезіндегі интерьердің мінез-құлық үлгісіндегі көрінісі қарастырылады.

**Nikiforova O.V., Tulegenova A.T.,
SUBJECTIVITY AS A MANIFESTATION OF INTERNALITY IN THE JUVENILE
PERIOD OF ONTOGENESIS**

Annotation. The article deals with the problem of the correlation of personality subjectivity and its manifestation in the behavioral pattern of internality in adolescence, when the priority of such "people of due" as self-affirmation and the expression of one's own "Self" is sensitive.

УДК 373.1

Подолькина М.С.

магистр биологических наук, преподаватель, БГПУ им. М.Танка, г.Минск Республика Беларусь
mari-95sport@mail.ru

**ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО
ОБУЧЕНИЯ ПОДРОСТКОВ**

Аннотация. Тема статьи актуальная, в связи с резким увеличением роли дистанционного обучения в образовании. На основании результатов авторской анкеты-опросника для учащихся разных возрастных групп и их родителей были выявлены положительные и отрицательные стороны дистанционного обучения.

Ключевые слова: образование, учебные занятия, дистанционное обучение, анкетирование.

Дистанционное обучение стало временной и вынужденной мерой в период пандемии и в силу таких обстоятельств, стало ключевой формой организации образовательного процесса. Многие школы и гимназии вынуждены были прибегнуть к использованию учебных онлайн-занятий. Этот опыт актуализировал вопросы: может ли дистанционное обучение вытеснить или заменить классическое? Может ли дистанционная платформа остаться в процессе обучения или это лишь временная замена традиционного образовательного процесса? Нельзя получить сразу ответы на данные вопросы, нужно разобраться с преимуществами и недостатками такого образования[1].

Базой эмпирического исследования выступило Государственное учреждение образования «Средняя школа №97 г. Минска» апрель–май 2020 года осуществляло обучение дистанционно. После, было проведено исследование, цель которого –выяснение отношения учащихся, имевших опыт дистанционного обучения, и их родителей, выявление наиболее сильных и слабых сторон

дистанционного обучения. Для проведения данного исследования были подготовлены две авторские анкеты: одна для учащихся и одна для родителей. Анкетирование проводилось в конце 2019/2020 учебного года. Было опрошено 70 учащихся (7 и 9 класс) и их родителей (73). Эмпирические данные, полученные в ходе исследования, были подвергнуты учету и анализу [3].

В опросе приняли участие 70 учащихся, из которых 52,9% учащиеся седьмых классов и 47,1% девятых классов. По гендорному соотношению были получены следующие результаты: 60% – девочки, 40% – мальчики.

Учащиеся в анкете указали предметы, по которым осуществлялось дистанционное обучение (белорусский язык, математика, информатика, биология, и трудовое обучение), также указали время работы: с 10:00 до 16:00.

На вопрос «Как осуществлялось дистанционное обучение?» учащиеся указывали, что уроки биологии проходили на платформе Zoom, некоторые предметы изучались через Googleclassroom, Я-класс, Viber.

В ходе анализа анкеты было выявлено, что в основном учащимся понравилось дистанционное обучение, 12,9% высказались отрицательно, а 28,6% вообще затруднились ответить. Важно выяснить причины такого явления. Причины могут быть разные, например, технические неполадки. Мы спросили у учащихся о них, результат следующий: половина учащихся сталкивались с такой проблемой, у некоторых это случалось неоднократно.

Так же одной из причин не удовлетворения дистанционным обучением может быть плохая результативность. Из анкеты установлено, что 32,9% учащихся считают, что при обычном обучении знания лучше, 11,4% учащихся и вовсе затруднились ответить, 35,7% особой разницы не увидели, а 20% учащихся считают, что с дистанционным обучением знания лучше.

Теперь обратимся к содержательным аспектам дистанционного обучения. Учащимся были предложены вопросы «Что больше всего запомнилось вам как положительное, полезное, приятное в дистанционном обучении?» и «Что не понравилось в дистанционном обучении?» с перечнем наших вариантов ответов или учащиеся могли дать свой вариант. Главными преимуществами учащиеся выбрали возможность обучения дома (72,9%), экономия времени (52,9%) и гибкий график и темп обучения (46,6%). Положительным является то, что многие учащиеся осознают важность опыта самостоятельного обучения (42,9%), который дает дистанционное обучение. Отметим также, что работа на компьютере и освоение дистанционного обучения привлекает учащихся, но это не является для них мотивирующим фактором [3].

При ответе на вопрос, труднее или легче осваивать предмет с применением дистанционного обучения, мнения учащихся разделились. Это говорит о том, что у учащихся еще не очень большой опыт, поэтому некоторые вообще затруднились ответить на данный вопрос.

Учащимся был предложен список трудностей при обучении в дистанционной форме. На первое место вышли технические проблемы (24,3%), затем то, что учащиеся не всегда могли заставить себя сесть заниматься (20%), т.е. проблема в психологической мотивации. Также для некоторых учащихся сложно заниматься дистанционно без непосредственной помощи учителя (17,1%). Поэтому был задан вопрос о необходимости «живого общения» с учителем: 31,4% учащихся ответили, что испытывали такую потребность при дистанционном обучении, 40% ответили, что электронное общение вполне заменяет «живое», но при этом 28,6% затруднились ответить на вопрос.

Было интересным выяснить, для каких групп учащихся было бы целесообразным использование дистанционного обучения: 14,3% учащихся отметили позицию «для всех». Большинство указало на необходимость такого обучения в случаях вынужденного отсутствия в школе (72,9%). Также многие согласились с тем, что курсы дистанционного обучения целесообразно предлагать тем, кто уже достаточно самостоятелен в плане самообразования (42,9%). В меньшей степени, по мнению учащихся, существующие курсы приспособлены для подтягивания отстающих по предмету (22,9%).

На открытый вопрос «Что бы Вы хотели добавить или изменить в дистанционном обучении в Вашей школе?» многие затруднились ответить, некоторые написали, что их все устраивает, остальные высказали следующие пожелания: «Добавить немного времени к уроку», «Охватить другие предметы», «Предлагать больше заданий», «Использовать платформу Discord», «Проводить факультативы дистанционно», «Не использовать дистанционное обучение». Предложения понятны, достаточно конструктивны, их учет поможет в дальнейшем усовершенствовать модель системы обучения в школе [3].

Позитивное отношение учащихся к дистанционному обучению отразилось в ответе на вопрос «Хотели ли бы Вы в будущем использовать дистанционное обучение. Более половины (54,3%) ответили на вопрос положительно, 20% затруднились дать ответ, а вот 25,7% дали отрицательный ответ.

Практически половина опрошенных родителей отнеслись к дистанционному обучению положительно (47,9%). У остальных отрицательное отношение возможно вызвано тем, что учащиеся и родители не готовы работать в такой форме, почти половина родителей не могли оказать помощь. В основном оказывалась помощь родителей в содержательном плане.

На вопрос «Какие эмоции вызывало дистанционное обучение у Вашего ребенка?» 54,8% родителей выбрали положительный вариант ответа. Но 63% родителей уверены, что при использовании дистанционного обучения знания будут хуже, чем при традиционных формах обучения в школе.

При ответе на закрытый вопрос «В чем, с Вашей точки зрения, заключаются основные преимущества дистанционного обучения?» родители на первое место поставили развитие умений самостоятельного учения, удобство режима, возможность обучения дома, также возможность дистанционного обучения для расширения кругозора; затем следует блок развития важных качеств ребенка – познавательной мотивации и самосознания, чувства уверенности в себе. Преимуществ не нашли 26% опрошенных родителей.

Родители отметили в анкете и сложности дистанционного обучения: отсутствие живого общения и обсуждение трудных тем с учителем, недостаточное техническое обеспечение в школе, у детей недостаточно сформирован навык самостоятельной учебной деятельности. В целом только 26% родителей хотели бы, чтобы в дальнейшем их ребенок обучался дистанционно [3].

Благодаря анализу проведенных опросов точно можно сделать вывод: в образовании имеет место быть дистанционному обучению. Ответы опрошенных согласуются друг с другом, практически одинаково выявляют самые важные преимущества дистанционного обучения и его недостатки.

Проведенное опросное исследование показало, что использование дистанционного обучения сегодня является мощным фактором развития таких умений, как самостоятельно учиться, планировать свою учебную деятельность, самостоятельно решать учебные проблемы, работать с информацией. Оно способствует развитию познавательной мотивации учащихся, способствует самоанализу, рефлексии своих интересов, а также повышает в учащемся уверенность в собственных силах и развивает самодисциплину.

В заключение отметим, что дистанционное обучение является новшеством в школе, но оно не может заменить традиционные формы работы по ряду причин: отсутствие навыков самоорганизации, недостаток живого общения и др. Дистанционное образование может выступать как временная и вынужденная мера, но не как система образования, так как оно не имеет той качественной обратной связи, того арсенала способов подготовки учащихся, которую может дать учитель на учебных занятиях в школе. Однако ряд аспектов образовательного процесса можно организовывать дистанционно [2].

Список использованных источников:

1. *Большее трети школьников пожаловались на депрессию из-за дистанционки* [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.rbc.ru/society/14/09/2020/5f5dcf3f9a794742ec7d8f2e>. – Дата доступа: 18.03.2021.
2. *Рекомендации для учителей и директоров школ по коммуникации с родителями во время пандемии* [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.hse.ru/data/2020/12/08/1356175547/release_12_2020.pdf. – Дата доступа: 18.03.2021.
3. Пунчик, В.Н., Подолякина, М.С. Трансформация самостоятельной учебной деятельности учащихся в условиях удалённо организованного образовательного процесса / В. Н. Пунчик, М. С. Подолякина. // Адукацыя і выхаванне. – 2021. – №2. – С. 57-68.

Подолякина М.С.

ҚЫЗМЕТТІ БАҒАЛАУ ПРАГМАТИКАЛЫҚ АСПЕКТІ ҚАШЫҚТЫҚТАРҒА АРАЛЫҚТЫ ОҚЫТУ

Аңдатпа. Мақаланың тақырыбы білім беруде қашықтықтан оқыту рөлінің күрт өсуіне байланысты өзекті болып табылады. Әр түрлі жастағы топтағы оқушыларға және олардың

ата-аналарына арналған авторлық сауалнама-сауалнаманың нәтижелері бойынша қашықтықтан оқытудың жағымды және жағымсыз жақтары анықталды.

Кілтті сөздер: білім беру, тренинг сабақтары, қашықтықтан оқыту, сұрақ қою.

Podolyakina M.S.

PRAGMATIC ASPECT OF PERFORMANCE EVALUATION DISTANCE LEARNING FOR TEENAGERS

Annotation. The topic of the article is relevant in connection with the sharp increase in the role of distance learning in education. According to the results of the author's questionnaire for students of different age groups and their parents, the positive and negative aspects of distance learning were revealed.

Key words: education, trainings, distance learning, questioning.

УДК 159.9.072.43

Попрядухина Н.Г.

Орский гуманитарно-технологический институт, г.Орск, Россия

Aple_orisk@mail.ru

ОРГАНИЗАЦИЯ КОРРЕКЦИОННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ДЛЯ СНИЖЕНИЯ ШКОЛЬНОЙ ТРЕВОЖНОСТИ

Аннотация. Результаты проведенного опытно-экспериментального исследования, представленные автором в данной статье, доказали, что коррекционно-развивающая работа, основанная на применении сказкотерапии, способствует снижению школьной тревожности у детей младшего школьного возраста.

Среди основных детских проблем психологической науки особое место занимает вопрос эмоционального благополучия у младших школьников, в частности проблема высокой школьной тревожности. Возникновение и закрепление тревожности связано с неудовлетворением возрастных потребностей ребенка. Устойчивым личностным образованием тревожность становится в подростковом возрасте, опосредствуясь особенностями «Я - концепции», отношением к себе. До этого она является производной широкого круга нарушений. Закрепление и усиление тревожности происходит по механизму «замкнутого психологического круга», ведущего к накоплению и накоплению отрицательного эмоционального опыта, который, порождая в свою очередь негативные прогностические оценки и определяя во многом модальность актуальных переживаний, способствует увеличению и сохранению тревожности.

Изучению проблемы школьной тревожности посвящено довольно много работ исследователей и в отечественной детской психологии, и за рубежом. Современные исследователи придают особое значение изучению состояния тревожности, которое является универсальной формой предвосхищения не успеха. Тревожность участвует в механизме саморегуляции, способствует мобилизации резервов психики и стимулирует поисковую активность. С другой стороны известно, что за границами оптимальных значений тревожность оказывает негативное влияние на поведение и личность индивида. Хроническое переживание тревожности как неравновесного состояния и постоянная готовность к его актуализации формируют новообразование личности - тревожность. Известно, что тревожность может являться источником многих нарушений здоровья в физической и психической сфере. Особенно вредно их действие тогда, когда они возникают в детстве и препятствуют гармоничному развитию и самореализации личности [1].

На основе теоретического анализа психолого-педагогической литературы были выделены различные подходы к определению понятия тревожность. Несмотря на то, что большинство исследователей сходятся в признании необходимости рассматривать тревожность дифференцированно - как ситуативное явление и как личностную характеристику с учетом переходного состояния его динамики.

Современные исследования тревожности направлены на различение ситуативной тревожности, связанной с конкретной внешней ситуацией, и личностной тревожности, являющейся стабильным свойством личности, а также на разработку методов анализа тревожности, как результата взаимодействия личности и ее окружения [5].

Согласно исследованиям А.М. Прихожан, тревожность в детском возрасте является устойчивым личностным образованием, сохраняющемся на протяжении достаточно длительного периода времени. Она имеет собственную побудительную силу и устойчивые формы реализации в поведении с преобладанием в последних компенсаторных и защитных проявлениях. Как и любое сложное психологическое образование, тревожность характеризуется сложным строением, включающим когнитивный, эмоциональный и операционный аспекты [2].

Итак, природу тревожности можно рассматривать как изначально присущее человеку свойство и как реакцию на враждебный человеку внешний мир, то есть выведение тревожности из социальных условий жизни.

Среди основных причин появления тревожности в младшем школьном возрасте психологи рассматривают страхи, которые типичны для этого возраста. Так для младших школьников характерно сочетание социально и интуитивно опосредованных страхов, прежде всего страхов несоответствия общепринятым нормам и страхов смерти родителей на фоне формирующегося чувства ответственности, магического настроения и выраженной в этом возрасте внушаемости. Но помимо возрастных страхов для младшего школьника могут быть характерны страхи, идущие из предшествующего возраста страхов, в том числе наказание со стороны матери, одиночество и замкнутого пространства, ночные бредовые и другие.

Высокий уровень тревоги является необходимым элементом адаптации ребенка к школе. Отмечается, что самое больше беспокойство по поводу школьной жизни испытывают дети первых классов, для которых посещение школы представляет собой совершенно новую форму организации их жизни.

В исследовании Е.К. Лютовой и Г.Б. Мониной выявлено, что школьная тревожность первоклассника «персонифицирована» в их родителях: опасения ребенка находятся вокруг боязни огорчить близких людей маму или папу. После того как завершится адаптационный период, длится от одного месяца до полугода, уровень тревожности у большего количества детей, для которых этот период был успешным, приходит в норму. Во втором классе ребенок ориентируется в учебной деятельности и школьных требований предъявляемых к нему, это дает основания назвать социально-педагогическую ситуацию его развития стабильной [4].

Во втором-третьем классе тревожность у детей снижается, по сравнению с первым годом школьного обучения. Личностное развитие ребенка приводит к тому, что причины школьной тревожности расширяются. В младшем школьном возрасте повышенная школьная тревожность рассматривается как показатель школьной дезадаптации. Следующим тревожным моментом в школьной жизни ребенка является, переход ребенка в среднюю школу или в среднее звено его обучения, оно идет в сопровождении с изменением системы школьных требований, которые требует адаптационных усилий от ребенка, и приводит к повышению уровня школьной тревожности [5]. Такая социальная ситуация становится привычной для ребенка до девятого класса, то есть до самого периода выпускных экзаменов.

Итак, для младших школьников характерно наличие высокой общей и школьной тревожности.

В опытно-экспериментальной части исследования участие 52 учащихся 4 классов, в возрасте 10-11 лет.

Изучение уровня и характера школьной тревожности у детей младшего школьного возраста проводилось с использованием «Теста школьной тревожности Филипса».

Использование метода неоконченных предложений позволило выявить эмоциональные переживания младших школьников, связанные с их школьной жизнедеятельностью.

На основе анализа полученных результатов исследования уровня и характера тревожности младших школьников с помощью методики Филипса было выявлено, что у девочек уровень тревожности выше, чем у мальчиков по следующим факторам: общая тревожность в школе, переживание социального стресса, страх самовыражения, страх ситуации проверки знаний и низкая физиологическая сопротивляемость стрессу. Анализ результатов изучения школьной тревожности показал, что у мальчиков выше уровень тревожности по следующим факторам: фрустрация потребности в достижении успеха, страх не соответствовать требованиям окружающих.

На основании вышеизложенного, можно сделать вывод, что у девочек школьная тревожность выше, чем у мальчиков. Следовательно, у девочек школьная тревожность выше.

Анализ результатов изучения эмоциональных переживаний младших школьников с помощью метода неоконченных предложений показал, что из наиболее распространенных ответов учащихся: боюсь получить «двойку»; волнуясь; боюсь, вспоминаю материал, стыжусь, когда получаю двойку; боюсь, что отвечу неправильно; расстраиваюсь – свидетельствуют о том, что у учащихся преобладает страх ситуации проверки знаний. Среди наиболее распространенных ответов испытуемых, встречались следующие: боюсь, что отвечу неправильно; боюсь, что я допущу ошибки; боюсь выглядеть нелепо – показывают, что у испытуемых обследуемой группы преобладает страх самовыражения. Чаще всего встречающиеся ответы испытуемых: боюсь, как оценят мой ответ одноклассники; боюсь, что отвечу неправильно; стесняюсь учителя; боюсь выглядеть нелепо - доказывают, что у учащихся, принимавших участие в эксперименте, доминирует страх не соответствовать ожиданиям окружающим.

Итак, из анализа полученных результатов с помощью метода неоконченных предложений, было определено, что у испытуемых обследуемой группы, доминирует страх ситуации проверки знаний, страх самовыражения и страх не соответствовать ожиданиям окружающих.

Формирующий этап опытно-экспериментальной работы включал комплекскоррекционно-развивающих мероприятий, основанный на применении метода сказкотерапии.

Спецификой коррекционно-развивающей работы является то, что в ходе занятий ней применяются разнообразные игры, упражнения и тексты сказок [3]. Содержание текстов сказочных историй позволяют решать следующие задачи:

–объективировать негативные тенденции личностного развития ребенка в игре, в общении со сверстниками;

–дать ребенку возможность эмоционально отреагировать чувства и переживания, связанные со страхами; сформировать у детей адекватные способы поведения в конфликтных ситуациях, порождающих тревожность;

–развивать способности к осознанию себя и своих возможностей, преодолевать неуверенность в себе;

–формировать способность к произвольной регуляции эмоций; предпосылок для преодоления тревожности и страхов [3].

По окончании коррекционных занятий, испытуемым были предложены те же методики, что использовалась на начальном этапе работы.

При повторном замере, осуществленном после проведения комплекса занятий по коррекции тревожности у испытуемых исследуемой группы средствами сказкотерапии, мы получили следующие результаты:

- средний уровень развития тревожности составил– 30% от выборки,

- высокий уровень был выявлен у 15% испытуемых,

- низкий уровень – 55%.

Также было выявлено, что существенно снизилась общая тревожность в школе, исчезли некоторые школьные страхи, и повысилась стрессоустойчивость. Следует отметить и снижение показателей по таким факторам, как несоответствие ожиданиям окружающих, страх самовыражения, страх ситуации проверки знаний.

Таким образом, коррекционно-развивающая работа, основанная на применении метода сказкотерапии, направленная на коррекцию тревожности у детей младшего школьного возраста способствует положительному результату, который состоит в повышении уверенности в себе, снижении уровня тревожности и количества страхов, связанных со школой.

Список использованных источников

1. Аракелов, Г. Г., Лысенко, Н. Е., Шотт, Е. Е. Психофизиологический метод оценки тревожности / Г. Г. Аракелов, Н. Е. Лысенко, Е. Е. Шотт // Психологический журнал. - 1997 - № 2. - С.112-117

2. *Возрастная и педагогическая психология : хрестоматия [Текст] / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. – М.: Академия, 2001. – 368 с.*

3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. *Практикум по сказкотерапии. СПб, 2000г.*

4. Золотова, Ф. Р. Сравнительный анализ школьной тревожности учащихся школ разного типа [Текст] / Ф. Р. Зотова, Л. М. Закирова // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 163-169.

5. Лютова Е. К., Монина Г. Б. *Л49 Шпаргалка для родителей: Психокоррекционная работа с гиперактивными, агрессивными, тревожными и аутичными детьми. - СПб.: Издательство «Речь», 2017. - 136 с.*

Попрядухина Н.Г.
МЕКТЕПТЕГІ МАЗАСЫЗДЫҚТЫ АЗАЙТУ ҮШІН ТҮЗЕТУ
ШАРАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аңдатпа. Осы мақалада автор ұсынған тәжірибелік-эксперименттік зерттеу нәтижелері ертегі терапиясын қолдануға негізделген түзету және дамыту жұмыстары бастауыш мектеп жасындағы балалардағы мектеп мазасыздығын азайтуға көмектесетінін дәлелдеді.

Popryadukhina N. G.
ORGANIZATION OF REMEDIAL MEASURES TO REDUCE SCHOOL ANXIETY

Annotation. The results of the experimental study presented by the author in this article proved that the correctional and developmental work based on the use of fairy-tale therapy helps to reduce school anxiety in children of primary school age.

УДК 212.20.369

Пучкова И.В.
КГУ «Общеобразовательная школа №61»,
завуч по воспитательной работе г. Караганда, Республика Казахстан

ПРОФИЛИЗАЦИЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация. В статье раскрывается создание системы специализированной подготовки в старших классах общеобразовательной школы, ориентированной на социализацию личности, в том числе с учетом реальных потребностей рынка труда. Также раскрыты особенности проблемы создания старшей ступени образования, направленной на поддержание и дальнейшее развитие интересов и способностей учащихся, закончивших базовую ступень школы.

Решение задачи вхождения Казахстана в число 30-ти экономически развитых стран мира, поставленной перед народом Елбасы Назарбаевым Н.А., возможно при создании новой национальной модели среднего общего образования, так как именно в школе начинается становление высококвалифицированных кадров. Высококвалифицированные специалисты должны соответствовать международным требованиям, следовательно, систему образования Республики необходимо приблизить к международным стандартам. Изучение особенностей системы образования экономически развитых стран показывает, что на старшей ступени общеобразовательных школ осуществляется профильное обучение. Закономерно, что первым шагом в реализации поставленной задачи является профилизация общеобразовательной школы в Республике Казахстан.

Приоритетными направлениями функциональной деятельности основной школы являются:

- освоение учащимися базисных основ системы наук,
- формирование у них высокой культуры межличностного и межэтнического общения,
- самоопределение личности;
- профессиональная ориентация.

На данной ступени содержание каждого предмета логически входит в объем основного базового образования. Расширяется вариативная часть учебного плана для изучения учебных дисциплин по выбору, вводится предпрофильная подготовка. Управление процессом профилизации образовательного пространства школы начинается с информационной и аналитической деятельности. Коллективу учителей и родительской общественности предлагается информация на стендах, обучающих семинарах, раскрывающая особенности, задачи и пути организации обучения в пофильных и предпрофильных классах.

Для изучения и обсуждения на заседаниях предлагаются следующие темы:

1. Профильное направление и профили: пути их реализации.
2. Особенности учебного процесса в профильных классах.
3. Методика разработки программ прикладных (элективных курсов).
4. Формы и методы работы в профильных классах.
5. Методика проведения итоговых занятий.

6. Портфолио учащихся. Аналитическая деятельность администрации заключается в изучении материально-технической базы школы, анализе педагогического состава, изучении и

анализе запросов учащихся и их родителей. При определении состава профильных классов и классов предпрофильной подготовки необходимо провести анализ формальных показателей учащихся: знаний, умений, навыков, показателей олимпиад и других интеллектуальных состязаний. В аналитическую деятельность руководителей школы входит анализ уровня развития учащихся и анализ взаимодействия школы с другими образовательными учреждениями.

Информационная и аналитическая деятельность администрации завершается постановкой целей и задач предпрофильной подготовки и профильного обучения, специфических для данной школы. На основе целей и задач начинается планирование работы школы по организации предпрофильной подготовки и профильного обучения. Прежде всего, составляется годовой план профилизации школы [2].

Тщательно продуманный план обеспечивает 50 % успеха, оставшиеся 50% зависят от качественной организационной деятельности руководителей школы. Организационная деятельность начинается с создания образовательной карты школы, банка программ и учебно-тематических планов прикладных курсов предпрофильной подготовки и профильного обучения. Обязательным направлением работы является изучение нормативных документов по профилизации общеобразовательных школ. Большое значение в осуществлении профилизации имеет владение рефлексией, с этой целью необходимо скомплектовать группы педагогов, учащихся, родителей для проведения тренингов по обучению методам рефлексии. Особенность образовательного процесса при профильном обучении – технологизация. Следовательно, важным этапом в деятельности администрации является организация практикумов по обмену опытом работы по современным технологиям. С целью повышения профессиональной компетентности учителей профильных классов и классов предпрофильной подготовки необходима организация участия педагогов в работе МО, конференциях, семинарах, педагогических чтениях и т.д., посвященных вопросам профилизации. При подведении итогов работы проводится анализ реализации поставленных целей и задач. Конечный результат работы школы следует рассматривать по следующим показателям:

- портфолио выпускников (наличие сертификатов, свидетельствующих об окончании курсовой подготовки, имеющих развивающую и углубляющую направленность, творческие итоговые работы: проекты, эссе, рефераты, доклады и т.д.);
- образовательная карта школы; -система профориентационной работы;
- подготовка и защита проектов на школьной научной конференции;
- открытые уроки в профильных классах и классах предпрофильной подготовки;
- учебные планы предпрофильной подготовки и профильного обучения;
- сотрудничество с другими ОУ;
- сотрудничество с вузами, учреждениями и организациями города (района), области;
- участие педагогов в конференциях, семинарах и т.д.; -статьи, публикации, методические рекомендации, книги; -пополнение материально-технической базы кабинетов;
- курсовая переподготовка учителей; -авторские программы;
- благоприятный имидж школы в глазах потенциальных потребителей образовательных услуг [3].

Профильная школа помогает учащимся в учебной действительности представить себя будущими профессионалами, знающими границы своего незнания, способными сформировать запрос на свое содержание образования. Профильное обучение должно максимально уходить от копирования профессионального обучения в организациях дополнительного образования.

Аналитическая деятельность администрации заключается в изучении материально-технической базы школы, анализе педагогического состава, изучении и анализе запросов учащихся и их родителей. При определении состава профильных классов и классов предпрофильной подготовки необходимо провести анализ формальных показателей учащихся: знаний, умений, навыков, показателей олимпиад и других интеллектуальных состязаний. В аналитическую деятельность руководителей школы входит анализ уровня развития учащихся и анализ взаимодействия школы с другими образовательными учреждениями.

Информационная и аналитическая деятельность администрации завершается постановкой целей и задач предпрофильной подготовки и профильного обучения, специфических для данной школы. На основе целей и задач начинается планирование работы школы по организации предпрофильной подготовки и профильного обучения. Прежде всего, составляется годовой план профилизации школы. Разделами годового плана могут быть:

1. Работа информационной службы школы.

2. Работа психологической службы.
3. План работы «Формы и методы работы в профильном классе».
4. План работы «Специфика работы в классах предпрофильной подготовки».
5. Перспективный план курсовой переподготовки учителей профильных и предпрофильных классов.
6. Работа с родителями.
7. Профориентационная работа [2].

Одним из ведущих направлений реформирования системы и структуры казахстанского общего среднего образования является профилизация старшей ступени общеобразовательной школы.

Разработка учеными моделей профилизации, внедрения в образовательную систему школы предпрофильной и профильной подготовки требуют серьезных изменений в управлении школой, которые должны способствовать переводу общеобразовательной школы из разряда функционирующей в разряд развивающейся и развивающей.

Основными направлениями в реализации задач совершенствования управления профилизацией являются:

- разработка модели сети предпрофильной подготовки;
- разработка модели профильного обучения;
- создание собственной системы профилизации;
- введение новых должностных обязанностей, связанных с курированием процессов организации профильного обучения и предпрофильной подготовки;
- определение алгоритма действий по организации различных направлений профилизации;
- разработка локальных документов, регламентирующих деятельность участников организации предпрофильной подготовки и профильного обучения.

Разработка локальных нормативно-правовых актов, регламентирующих действия и обеспечивающих формирование инновационной школы, - важнейший инструмент, повышающий качество управления. Данная глава представляет собой собрание образцов примерных документов и Положений о различных видах деятельности и реализации основных направлений по организации процесса внедрения профильного обучения. Опираясь на образцы локальных документов профильного обучения предпрофильной подготовки, администрация школ имеет возможность разработать локальные документы профилизации с учетом особенностей своих организаций образования.

Динамично развивающийся мир, реформирование системы образования предъявляют к современной школе всё возрастающие требования. Реальностью в данных условиях является переход от авторитарной школы к демократической и рефлексивной. Необходимостью для каждого учебного заведения, реализующего программы общего среднего образования, становится потребность сохранить образовательное учреждение как устойчивый социальный институт с двумя равнозначными процессами: функционирование и развитие [3].

Функционирование школы обеспечивается на основе реализации нормативно-правовых документов МОН, регламентирующих деятельность общеобразовательной организации в различных направлениях.

Для эффективного управления развитием и становлением инновационной школы необходим единый подход к внутришкольному управлению на основе реализации следующих задач:

- перераспределение функций управления с 1-го уровня ко 2-ому и - 3-ему (директор – заместители, руководители объединений);
- перевод учителя из категории «исполнителя» в разряд менеджера образовательного и воспитательного процесса;
- развитие самостоятельности исполнителей через расширение их полномочий.

Сегодня современные модели профильного образования находятся в стадии становления. Эффективность таких моделей, а также управленческих решений, принимаемых в связи с их внедрением в педагогическую практику, во многом определяется способностью субъектов управления объективно оценивать фактический уровень развития образовательной системы. В связи с этим особое значение приобретает социально-педагогический мониторинг качества образования учащихся, позволяющий своевременно получать полную и объективную информацию о результатах работы в профильной школе и осуществлять прогнозирование ее развития. Рассмотрение сущности мониторинга качества профильного обучения школьников

позволяет установить взаимосвязь и взаимообусловленность следующих понятий: управление – мониторинг – стандарт - качество. Реализация этой стратегии направлена на разработку модели мониторинга качества профильного обучения, включающей систему критериев и средств, а также технологий управления качеством профильного обучения школьников. Важнейшими условиями реализации предлагаемой модели мониторинга является интеграция деятельности всех структурных подразделений учебного заведения и активное участие каждого педагога, учащегося в достижении наивысшего уровня качества образования в профильной школе[4]. Объектом мониторинга является многоаспектная интеграция, включающая учащихся и педагогов, нормативное и процессуальное сопровождение, образовательные, профессиональные и личностные достижения всех участников образовательного взаимодействия и управления качеством профильного обучения.

Список использованных источников:

1. Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2020.
2. Жадрин М., Муқанова С. Рекомендации к разработке общеобразовательными учебными заведениями рабочих учебных планов. – Алматы., 2004.
3. С.Муқанова Проектирование рабочих учебных планов профильного обучения в 10-11 классах общеобразовательных учебных заведений, - Алматы., 2004.
4. «Руководство для учителя» /Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев интеллектуальные школы», 2016 <https://oqu-zaman.kz/?p=24360>

Пучкова И.В.

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТІ БЕЙІНДЕУ

Аңдатпа. Мақалада жалпы білім беретін мектептің жоғары сыныптарында жеке тұлғаны әлеуметтендіруге, оның ішінде еңбек нарығының нақты қажеттіліктерін ескеруге бағытталған мамандандырылған оқыту жүйесін құру, сонымен қатар проблеманың ерекшеліктері ашылады. мектептің негізгі кезеңін бітірген оқушылардың қызығушылықтары мен қабілеттерін сақтауға және одан әрі дамытуға бағытталған білім берудің жоғары деңгейін құру.

Puchkova I. V.

GENERAL EDUCATION SCHOOL PROFILIZATION

Annotation. The article reveals the creation of specialized training systems in the senior classes of general education schools, focused on the socialization of the individual, including training in the real needs of the labor market.. As well as revealing the specifics of the problem of creating a higher level of education aimed at supporting and further developing the interests and opportunities of students who have completed the basic level of school.

УДК 525.25.00

Пучкова И.В.

КГУ «Общеобразовательная школа №61»

завуч по воспитательной работе г.Караганда, Республика Казахстан

**ТРАДИЦИОННЫЕ КУЛЬТУРНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА
ВОСПИТАНИЯ В СЕМЬЕ**

Аннотация. В статье рассмотрены формирование семейных ценностей в организациях среднего образования, представлены традиционные культурные ценности как основа воспитания в семье, предлагаются методические рекомендации по культивированию семейных ценностей и важности института семьи в учебно-воспитательном процессе организаций среднего образования.

Сегодня в Казахстане все делается для того, чтобы ценностно-смысловая сфера ребенка, жизненные ценности, ориентиры были направлены на сохранение национального самосознания, трансляцию духовного опыта поколений. Извне семье этот ориентир задается государственными программами, традициями и ритуалами социума. А внутри семьи объем ценностей формируется благодаря семейным традициям [1]. При этом мы обращаем внимание на то, что современная семья не может воспитывать ребенка изолированно от других воспитательных институтов: ребенок ходит в дошкольное учреждение, потом в школу, занимается в кружке или студии художественного воспитания, посещает спортивную секцию и т.д. Все воспитательные институты призваны содействовать максимальному развитию ребенка, поэтому заинтересованы в том, чтобы объединить свои усилия, учитывая при этом те аспекты воспитательной деятельности, в области которых каждый из них обладает теми или иными преимуществами. Семья является источником и опосредующим звеном передачи ребенку социально-исторического опыта, и, прежде всего, опыта эмоциональных и деловых взаимоотношений между людьми. Учитывая это, можно с полным правом считать, что семья была, есть и будет важнейшим институтом воспитания, социализации ребенка.

Семья – это основной механизм по передаче национальных традиций и культурного наследия своего этноса. Исторические и литературные свидетельства, примеры, хранящиеся в семейных преданиях, убеждают, что традиции – образец духовного и сердечного богатства семьи. Ведущая роль семейных отношений в воспитании заключается в том, что их состоянием определяются меры функционирования и эффективности других компонентов воспитательного потенциала семьи. Семейное воспитание можно рассматривать как социальную и культурную преемственность, передающуюся от поколения к поколению родителей, воспитателей, педагогов. Преемственность транслируется в виде традиций семейного воспитания – это народная мудрость, народные традиции, обычаи, обряды, культ предков, священные заветы, заповеди. Здесь прослеживаются устойчивые связи между этнопедагогикой, социумом и этнокультурой. Народные и религиозные традиции семейного воспитания дополняют и обогащают воспитательный потенциал педагогических традиций. Особенностью семейного воспитания является органичное слияние со всей жизнедеятельностью растущего человека: включение ребенка во все жизненно важные виды деятельности – интеллектуально-познавательную, этнокультурную, трудовую, общественную, ценностно-ориентированную, художественно-творческую, игровую, свободного общения. Причем ребенок проходит все этапы: от элементарных попыток до сложнейших социально и личностно-значимых форм поведения.

Традиционное культурное наследие народов, касающееся воспитания детей, остается актуальным и востребованным. Культурные традиции как историческая память – непереносимое условие не только существования и развития культуры, но и формирования созидательных качеств новой культуры. Традиция включает в себя преемственность, усвоение положительных результатов предшествующей деятельности – это общий закон развития, который действует в сфере культуры, имея особо важное значение. Насколько этот вопрос практически важен, показывает и опыт нашей страны. Традиция является одной из важных категорий теории культуры. Всеобщность и универсальность этой категории определяется тем, что традиции присутствуют во всех сферах – в материальной, политической, художественной, нравственной, бытовой, физической культуре. Традиции в духовно-нравственной жизни семьи организуют связь поколений и, как элемент общественной жизни, имеют свою специфику. Обряды, традиции, обычаи сопутствовали каждому шагу человека от рождения до смерти, организуя его трудовую, социальную и личную жизнь. Так, например, в казахском обществе, после рождения ребенка отмечается 40 дней «Қыркынан шығару». Это обозначает временной рубеж, когда ребенок после рождения считается полноценным младенцем [2]. Кроме этого, проводятся такие обряды как укладывание в колыбель, купание в соленой воде, наречение имени ребенку, разрезание пупка. С трехлетнего возраста начинается половозрастное деление: девочкам одевают сережки, а мальчиков впервые сажают на коня. Основное воспитание проводится с 7 до 12 лет, когда проводят обряд «Сүндет той» (посвящение мальчиков в «мужчину»), девочкам отращивают волосы, воспитывают девичьи качества и приобщают к самостоятельности. С 13 лет это период взросления, когда дети изучают традиции и обычаи, осваивают необходимые умения, получают знания и готовятся к зрелой жизни. У славянских народов сохранился обряд крещения. Крещение ребенка происходит после сорокового дня с момента рождения, для этого выбирались крестные родители, которые всю жизнь будут в ответе за жизнь и благополучие крестника. Первый период

жизни ребенка у славян назывался «младенчество» и длился до исполнения ему семи-восьми лет. Каждый Сочельник (6 января) подросток должен приносить крестным родителям кутью (кашу из пшеницы с медом и маком), а те в свою очередь должны одарить его сладостями. У славянских народов к 6-7 лет у ребенка появлялись устойчивые хозяйственные обязанности, при этом труд приобретал половое разделение: мальчик постепенно переходил в отцовскую трудовую сферу, его привлекали к мужским занятиям, девочку – к женским. Подросток перенимал все хозяйственные навыки уже к 15 годам, считался годным ко всякой мужской работе если нанимался в работники, получал плату равную взрослой. Привлечение мальчиков к работе на земле было одним из наиболее важных моментов в передаче трудовых навыков, необходимых для самостоятельной жизни.

В традиции многих народов отношения между родственниками создались на основе взаимного уважения старших и младших, отзывчивости, скромности, обходительности, верности, преданности и искренности. Формирование мышления и характера молодого поколения напрямую связано с полученным воспитанием и примерами, взятыми из окружающего их мира. Поэтому с древних времен в отношениях между старшими и младшими братьями и сестрами прививались мирные отношения, согласие, отзывчивость и сердечность.

В казахской семье сформировалось понятие: какое воспитание ты дашь ребенку, такое уважение ты получишь в старости. В народе по этому поводу говорят: «Что посеешь, то и пожнешь», «Потрудись в молодости, получишь плоды в старости» и т.д. Традиция уважать и слушать старших охватывает также этикет приветствия, потому что у казахов уважительное отношение начиналось уже в момент приветствия. Поэтому в народе с детских лет прививают традицию вежливого, уважительного приветствия. В свою очередь, проявление такого приветствия при встрече с аксакалом либо при поездке в другие аулы оказывало воспитанность молодого человека. Также имеется поверье у тюркских народов о том, что нельзя пересекать путь старшему, это признак неуважительного отношения.

В устном народном творчестве отражена история народа, его духовное богатство. Пословицы, поговорки, сказки, поэзия жырау, эпосы и другие жанры устного народного творчества отражают этнокультурное сознание народа, которое генетически ориентирована на семью, прочность семейных отношений. В пословицах и поговорках казахского народа подчеркивается важность клановой формы проживания, понимание родственных отношений, дружба между родственниками, уважительное отношение к новым родственникам сватам, взаимоотношений между супругами, проблемы воспитания детей, роли женщины в семье и др. [2].

Сказки стали еще одной формой постижения семейных отношений, закрепления народного понимания ценностных ориентиров семейной жизни. Они являются важными воспитательными средствами, в речении столетий выработанным и проверенным народом. Жизнь, народная практика воспитания, убедительно доказала педагогическую ценность сказок. Дети и сказка - неразделимы, они созданы друг для друга и поэтому знакомство со сказками своего народа, должно обязательно входить в курс образования и воспитания каждого ребенка. Многие народные сказки внушают уверенность в торжестве правды, в победе добра над злом. Оптимизм сказок особенно нравится детям и усиливает воспитательное значение. Образность - важная особенность сказок. В герое обычно весьма выпукло и ярко показываются главные черты характера: отвага, трудолюбие, остроумие; такие черты как физическая сила, смелость, мужество. Образность добавляется забавностью сказок - тонким и веселым юмором. Важнейшей особенностью сказок является - дидактизм, который носит поучительный характер «Сказка ложь, да в ней намек, добрым молодцам урок».

Погружение детей в традиционную фольклорную среду - один из важных моментов в воспитании. Он не только знакомит ребенка с окружающим миром, но и внушает нравственные правила, нормы поведения. Причем все это делается в яркой эмоциональной форме, понятной и доступной. Произведения устного народного творчества будут иметь воспитательное воздействие в том случае, если родители своим примером в семье показывают и поддерживают выраженные в них принципы и идеи. У всех народов трудовое воспитание является главной задачей. Праздность осуждалась народом как явление чуждое «Жизнь, потраченная на сон – пропавшая жизнь», «Сегодняшнюю работу не взваливай на завтрашнего верблюда». Однако в воспитательной работе с детьми необходимо использовать те пословицы, терминология которых понятна современному ребенку. Иначе эффект от их употребления пропадает [3].

Основным фактором народного воспитания является природа. Она не только среда обитания, но и родная сторона, Родина. Из явлений, прямо и непосредственно связанных с воспитанием, ближе всего к природе стоит игра. Это величайшее чудо из чудес, изобретенных человеком сообразно природе. Игра - удивительно разнообразная и богатая сфера деятельности детей. Вместе с игрой в жизнь детей приходит искусство, прекрасное. Она связана с песней, танцами, плясками, сказками, загадками и другими видами народного творчества как средствами воспитания народной культуры. Народные обрядовые праздники всегда связаны с игрой. А ведь народные игры, почти исчезают сегодня из детства. Необходимо знать, что народные игры как жанр устного народного творчества являются национальным богатством, и мы должны сделать их достоянием наших детей. Данный подход может способствовать созданию кружка народных игр.

Бережно передаваемые из рода в род, традиции выполняли роль исторической памяти, осуществляя связь поколений. Изделия художественного промысла - это произведения народного искусства, которые всегда вызывали и будут вызывать восторг у людей, так как они возвращают человека к его корням, напоминают о связи поколений, о том, что он не первый на этой земле, и не последний, и что поэтому ответственен перед прошлым и будущим своей Родины. Далее в контексте традиционных культурных ценностей как основ семейного воспитания необходимо рассмотреть суть и структуру материальных историко-культурных ценностей. Материальные ценности, созданные человеком, называют соответственно материальной культурой. Семья является ключевым опосредующим звеном в процессах передачи ценностей материальной культуры обществу конкретному индивиду. Материальная культура тесно взаимосвязана с духовной. Материальные историко-культурные ценности обладают отличительными духовными, художественными и (или) документальными достоинствами и имеют международное или национальное значение [4]. Задача современной семьи вырастить и воспитать детей так, чтобы те смогли принять активное участие в общественных событиях и отношениях, усвоить уровень духовной и материальной культуры, к которой они принадлежат.

Составляющая материальных историко-культурных ценностей структурирована и включает различные виды такие как: объекты археологического наследия, произведения живописи, скульптуры, декоративно прикладного искусства, объекты науки и техники, иные предметы материальной культуры, возникшие в результате исторических событий, представляющие собой ценность с точки зрения истории, археологии, архитектуры, градостроительства, искусства, науки и техники, эстетики, этнологии или антропологии, социальной культуры и являющиеся свидетельством эпох и цивилизаций, подлинными источниками информации о зарождении и развитии культуры.

В Казахстане в рамках программы «Рухани Жаңғыру» особое внимание уделяется изучению подрастающим поколением историко-культурных ценностей нашего государства, среди которых недвижимые памятники истории, археологии, архитектуры и монументального искусства. Важным направлением проводимой работы стал специальный проект «Сакральная география Казахстана», открывающий неизведанные и таинственные уголки нашей родины, а так же почитаемые места. Сакральные объекты – это не только историческая ценность, но и прежде всего духовность. В общенациональном списке определено более 100 объектов и комплексов, общенационального уровня и регионального уровня. В государственных библиотеках, музеях, хранилищах архивов хранятся книги, произведения искусства, редкие рукописи и издания, другие предметы художественного, исторического или археологического значения, научные коллекции архивные материалы, репродукции ценностей [5].

Уровень организации общества определяется именно тем, насколько активно в нем используются накопленные культурные ценности, богатейшие знания и опыт, то есть насколько активно осуществляется историко - культурная преемственность поколений. Указанные материальные ценности среди процессов семейного воспитания предполагают деятельность семьи по трансляции опыта духовно исторического общения, понимания исторических текстов, знаний о различных памятниках культуры быта, техники, науки, религии и искусства, о биографиях значимых персон и собственной родословной, укорененности в традициях этноса, конфессий, мегаполиса, а так же духа глобальных модернизаций и инноваций.

Список использованных источников:

1. *Об особенностях организации учебно-воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Нур-Султан: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2020.*

2. *Формирование у обучающихся семейных ценностей. Методические рекомендации.* – Нұр-Сұлтан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020.

3. Акпарова Ж.М. *Формирование интереса к казахскомународному творчеству детей старшего дошкольного возраста: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук.* - Алматы, 1997.

4. Баласагунский Ю. *Құттыбілік.* - Алматы: Жазушы, 1986.

5. Калыбекова А.А. *Дидактические возможности народнойпедагогике в семейном воспитании //В сб. мат. 2-ой Межд. научно-практ. конф. молодых ученых.* - Шымкент: ЮКГУ, 2004.

Пучкова И.В.

ДӘСТҮРЛІ МӘДЕНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ОТБАСЫНДАҒЫ ТӘРБИЕНІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ

Аңдатпа. Мақалада орта білім беру ұйымдарында отбасылық құндылықтардың қалыптасуы қарастырылады, дәстүрлі мәдени құндылықтар отбасында тәрбиенің негізі ретінде ұсынылады, отбасылық құндылықтарды өсіру бойынша әдістемелік ұсыныстар және отбасы институтының маңыздылығы ұсынылған орта білім беру ұйымдарының оқу процесінде көрсетіледі.

Puchkova I.V.

TRADITIONAL CULTURAL VALUES AS THE BASIS OF FAMILY EDUCATION

Annotation. The article considers the formation of family values in secondary education organizations, presents traditional cultural values as the basis of family education, and offers methodological recommendations on cultural family values and the importance of the family institution in the educational process of secondary education.

ӨОК37.015.3

Оразалина Г.С.

Қаныш Сәтбаев атындағы №7 мектеп-лицейі, Жезқазған қаласы, Қазақстан Республикасы
gulima_krg@mail.ru

Диянова Р.Т.

Қарағанды «Bolashaq» академиясыҚазақстан, Қарағанды қаласы
rahat_dyanova@mail.ru

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН ДАМЫТУ

Аңдатпа. Бұл баяндамада қашықтықтан оқудағы мотивация мәселесі қарастырылады. Дәстүрлі білім беру жүйесінде оқушыларды мотивациялаудың негізгі әдістеріне талдау жүргізілген. Қашықтықтан оқуда мотивацияны дамыту әдістері ұсынылған.

Кілтті сөздер: қашықтықтан оқыту, мотивация, ынта

Білім беру-бұл ел болашағы үшін аса жауапты үрдіс екені мәлім. Сондықтан,білім беру саласына қай мемлекетте болмасын үлкен жүк артылады. Ал қазіргі жағдайда сапалы, ең бастысы нәтижелі білім беру үрдісін ұйымдастыру екі есе қиындай түсетіні анық.

Мемлекетіміздің болашағы – қазіргі өсіп келе жатқан ұрпақ. Демек, оқушылардың білім әлеуеті алынған білімнің оның барлық кәсіби не арнайы бағыттарының сапасы және дәрежесімен анықталады. Ал білімінің дәрежесі мен сапасы олардың үлгерімі арқылы анықталмақ.

Қашықтықтан оқытудың маңызды факторларының бірі оқушының дұрыс мотивациясы, уақыт өте келе онлайн-оқушы материалды өз бетінше игеруде өткізеді. Бұл шоғырлануды, табандылықты, оқуға деген ұмтылысты қажет етеді. Қашықтан оқытуда дәстүрлі мотивацияның көптеген түрлері дәстүрлі мектеп сияқты тиімді жұмыс істемейді. Бірақ кейбіреулері, керісінше, ерекше мәнге ие болады. Ата-аналар мен мұғалімдер оларға сүйенуі керек[1].

Баланы оқуға дәстүрлі түрде не итермелейді?

- Жақсы бағалар.
- Мақұлдау.
- Сәттілік, ата-аналар мен тәрбиешілердің ынталандыруы.
- Қорқыныш. Болашақ өмірде және мансапта сәттілік немесе сәтсіздік, білім қуанышы, өзінің өзі тану мүмкіндігі туралы болжамдар.

Қашықтықтан оқытудың өзіндік ерекшеліктері бар. Бала өзінің жетістіктерін басқа балалардың жетістіктерімен салыстыра алмайды. Ол өзінің онлайн кеңістігінде құлыптаулы сияқты. Оның жетістігінің жалғыз критерийі-мұғалімнің бағалау нәтижесі. Кейде бұл тестте жинаған ұпай саны ғана. Бірақ бала үшін оның жауабының неғұрлым егжей-тегжейлі сипаттамасы маңызды. Мұнда қашықтықтан оқыту қарапайым мектепке қарағанда айтарлықтай артықшылықтарға ие, онда мұғалім мен оқушы сабақ уақытымен шектеледі, ал мұғалімнің оқушының күш-жігеріне сапалы баға беруге уақыты жоқ. Интернеттегі мектепте бұл мүмкін. Мұғалім де, оқушы да уақытпен шектелмейді. Мұғалім мен оқушы арасындағы диалог маңызды рөл атқарады. Жазбаша да, ауызша да онлайн байланыс. Оқушы сапалы кері байланыс алуы қажет. Бұл оны одан әрі ынталандырады.

Топтарда жұмыс істеу мұғалімге балаға құрдастарының қасында сәттілік жағдайын жасауға мүмкіндік береді. Виртуалды оқушы өзін сыныптастарына көрсете алады, олармен дауласады, тірі қарым-қатынастағы жетістіктері туралы пікірлерін көре және ести алады. Салыстыру және бәсекелестік-мотивацияның дәстүрлі түрлерінің бірі. Ата - аналар мен тәрбиешілер жиі қолданады оқудағы ынталандыру-бұл қорқыныш. Бұл әдіс баланың қандай да бір жұмысты орындамай, жағымсыз салдарға әкеледі деп қорқатындығына негізделген. Ата-аналар баланы қандай да бір артықшылықтан айырады делік. Оған компьютерлік ойындар ойнауға мүмкіндік бермейді, тәуелсіздігін шектейді [2].

Қорқыныш белгілі бір дәрежеде баланы ынталандырады. Бірақ бұл төмен сапалы мотивация. Бұл жағдайда бала білім алу үшін емес, жазаланбау үшін тапсырманы әділетсіз орындайды. Қорқыныш, материалдық ынталандыру, бағалау, болашаққа болжам жасау, бәсекелестік, біріншілік үшін күрес сыртқы ынталандыру факторлары болып табылады, олар тұрақсыз және жиі адамның теріс аспектілеріне (қызғаныш, әдепсіздік, ашкөздік) бағытталған.

Ішкі мотивация, білімге саналы және қуанышты ұмтылыс шексіз дамудың, өзін-өзі танудың, ізденістің және жетістікке жетудің көзі ретінде тұрақты әсерге ие. Мұндай мотивацияны танымдық мотивация деп атауға болады.

Қашықтықтан оқытуда басты рөлді танымдық мотивация атқарады. Яғни, саналы әрекеттің мотивациясы. Бала қорқыныш үшін емес, құрдастарынан ерекшелену немесе сыйақы алу үшін емес, білім алу үшін жұмыс жасағанда анықталады. Ақылды болу, көкжиегіңізді кеңейту, жеке дамуыңызға көтерілу. Бұл өзін-өзі тәуелсіз тұлға ретінде әлі танымайтын, қоғамдағы орнын түсінбейтін, биологиядан немесе физикадан алған білім оған сәтті және бақытты болуға қалай көмектесетінін түсінбейтін бала үшін ең қиын мотивация. Сондықтан мұғалімнің міндеті-бұл ынталандыруды табу [3].

Қандай ішкі мотиваторларды қолдануға болады?

- Білім алу арманды жүзеге асыру үшін қажет, білім алу сені дербес етеді.
- Білім алу сіздің өміріңіздің кеңістігін кеңейтеді, білім алу сізге өмірде өз орнын табуға көмектеседі, сіздің кәсібіңіз, білім алу сізді бақытты болуға үйретеді, білім алу адамға өзіне сенімділік, қуаныш, бақыт әкеледі.

Мотивацияға ықпал ететін факторлар:

- Өзіне сену. (Мен жоғары деңгейге жетемін! Мен мұны өзім жасаймын! Мен соңына дейін барамын!)

- Өз қабілеттерін жеткіліксіз дамыған деп білу. Менің білмеуім-дамуға үнемі ынталандыру. (Мен бұл мәселені әлі шеше алмаймын, қосымша білім қажет! Мен әлі де эссе жаза алмаймын, бірақ мен үйренгім келеді!)

- Сауатты мақтау

Ата-ананың рөлі: Ата-аналар оқу мотивациясының дамуына айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Оң мотивацияны қалыптастыру үшін ата-аналар мұғалімдердің келесі кеңестеріне сене алады:

- баланың ісіне, оқуына қызығушылық таныту;
- үй тапсырмаларын кеңес түрінде орындауға көмектесу, дербестік пен бастамашылдықты баспау;

- балаға оның оқудағы сәтсіздіктері - бұл күш-жігердің жетіспеушілігі екенін түсіндіріңіз (бірдеңе үйренбеді, аяқталмады);

- балаларды жетістіктері үшін жиі мадақтаңыз, осылайша алға жылжуға ынталандыру.

Оқушының рөлі: Әр баланың өзіндік табиғи бейімділігі бар, оларды дамытуға немесе жоюға болады, егер олар дамымаса. Бар нәрсені дамыта отырып, адам оған жетістікке жетуге

көмектесетін жаңа бейімділіктерді алады. Егер адам өз дамуында алға ұмтылмаса, ол тіпті бір орында тұрып қалмайды, керісінше деградацияға ұшырайды.

Қорытындылай келе, күн сайын мындаған ашылулар болатын қазіргі қарқынды әлемде бір орында тұруға болмайды! Бірақ бала мұны түсінуі үшін ынта қажет. Нәтижесінде баланың қызығушылығы, ішкі мотивациясына әсер етеді. Неліктен маған керек? Не үшін? деген сұрақтармен өзін-өзі қызықтырады. Оған қалай, қашан, қанша уақыт жұмсау керек? Қашықтықтан оқытуда оқушының рөлі ерекше. Ол бақылауға, мәжбүрлеуге, ынталандыруға болатын ересек адамның рөлінде басым деп айтуға болады, бірақ егер баланың өзі оқуға деген ішкі танымдық уәжін қанағаттандырмаса, ол ешқашан нәтиже бермейді. Ересек адамның міндеті оған көмектесу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Маркеева, А. А. Проблема мотивации школьников в дистанционном обучении / А. А. Маркеева. — Текст : непосредственный // Школьная педагогика. — 2020. — № 2 (18). — С. 1-4. — URL: <https://moluch.ru/th/2/archive/164/5177/>

2 <https://zkoipk.kz/kz/smartconf2020/3-section/6055-conf.html>

3 Жаримбет, А. О. Қашықтықтан оқыту жүйесін психологиялық тұрғыдан тиімділігін арттыру / А. О. Жаримбет. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 17.1 (307.1). — С. 7-8. — URL: <https://moluch.ru/archive/307/69128/>

Оразалина Г.С., Диянова Р.Т.

РАЗВИТИЕ МОТИВАЦИИ УЧЕНИКОВ В ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема мотивации в дистанционном обучении. Анализируются основные способы мотивирования обучающихся в традиционной модели обучения. Предлагаются методы мотивации для дистанционного обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, мотивация, энтузиазм.

Orazalina G.S., Diyanova R.T.

DEVELOPMENT OF MOTIVATION OF STUDENTS DISTANCE LEARNING

Annotation. The problem of motivation in distance learning is considered in this article. The main ways of motivating students in the traditional model of learning are analyzed. The methods of motivation for distance learning are proposed.

Keywords: distance learning, motivation, enthusiasm.

УДК 377

Сақимбаева Ж.А.

КГУ «Общеобразовательная школа №17»,
учитель русского языка и литературы г.Караганда, Казахстан

**ЭФФЕКТИВНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ УРОКА-ГЛАВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ
ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ**

Аннотация. В данной статье автор показывает, что в современном информационном обществе функциональная грамотность является основой всех слоев общества. Доказано, что функциональная грамотность регулирует отношения человека с окружающей средой.

Конкретизирует изменения в содержании и технологиях образования и воспитания, структуре школы, системе управления, как организационной основе государственной политики в сфере образования. Окончательное обновление методики и содержания обучения предусматривает внедрение новых педагогических технологий. В современном информационном обществе понятие функциональной грамотности является основой всех слоев общества. Более того, понятие функциональной грамотности значительно расширено (информационная, техническая, музыкальная грамотность и др.) и приобретает статус атрибута культуры. Функциональная грамотность-способность человека вступать во взаимоотношения с внешней средой и быстро адаптироваться и функционировать. Отличием грамотности личности от

элементарной грамотности человека в чтении, понимании, создании коротких текстов и выполнении простых арифметических действий является уровень квалификации, гибкости и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, что является минимально необходимым для жизнедеятельности личности в реальной культурной среде, то есть функциональной грамотности. А основным средством развития функциональной грамотности в процессе обучения является эффективное планирование учителем.

Планирование урока-подробный план урока по конкретной теме, включающий в себя конкретные цели, критерии оценивания, критерии успешности, формы работы по развитию конкретных языковых навыков. Краткосрочные планы содержат конкретные методические рекомендации по планированию содержания занятий по дисциплине.

При составлении краткосрочного плана учителю можно руководствоваться следующими рекомендациями:

- при организации урока необходимо руководствоваться целями, указанными в учебной программе и учебном плане;

- предлагается организовать все действия, предложенные в среднесрочном плане;

- по желанию учителя форма деятельности дополняется по мере необходимости.

Другими словами, краткосрочное планирование включает в себя конкретные способы использования ресурсов, необходимых для достижения целей, установленных в долгосрочных планах, очевидно, что цель определяет содержание всего урока. Пути формирования функциональной грамотности конкретного ученика при эффективном планировании данного краткосрочного урока можно показать в трех направлениях.

Для начала следует помнить, что при составлении СМР все начинается и определяется учебными целями. Следовательно, при составлении СМР лучше придерживаться такой схемы:

Цели обучения → цели урока → критерии оценки → задачи → дескрипторы.

Эти 5 понятий вытекают друг из друга и соединяются друг с другом, тесная связь между ними не прерывается. Их взаимосвязь должна быть четко прослежена в структуре СМР.

Например: если мы смотрим на задачу чтения, мы рекомендуем прочитать текст.

На основе текста ответь на следующие вопросы:

1. Какова тема текста? Какова идея текста? Составь план в соответствии со структурой текста. Проанализируйте лексико-грамматические категории, использованные в статье: употребление слов синонимов, омонимов, антонимов-употребление глаголов-употребление предложений. Какова цель текста? Кто является целевой аудиторией текста? При этом не обязательно дифференцировать цель урока, и считается, что каждая школа должна решать эту проблему самостоятельно. Если уровень школьных учителей высок, и они правильно понимают целевую дифференциацию, то вполне возможно дифференцировать цель урока. А если учителя школы все-таки запутались и не смогли сформулировать цели урока, то, наверное, лучше пока отложить этот вопрос и заняться формированием навыков у учителей.

Дифференцировать цели урока непросто, и он предъявляет много требований к учителю. Ведь в таком случае работа учителя на уроке усложняется: он должен составить критерии оценивания в соответствии с каждой целью, подготовить задания и дескрипторы к ним. То есть, работа учителя будет увеличена как минимум в 3 раза (от того, что «все ученики», «большая часть» и «некоторым ученикам» предлагают разные работы). Поэтому при определении целей урока каждая школа должна учитывать уровень понимания своих учителей.

А если дифференциация целей урока обязательна, то учитываем:

1. Цель обучения обязательна для всех учащихся, поэтому предполагаем ее выполнение «всеми учащимися»;

2. Желательно, чтобы количество целей урока не превышало целей обучения, чтобы каждая цель была преобразована в критерии оценивания и учитывала необходимость ее реализации через задание.

Дифференцированные в соответствии с указанными конкретными учебными целями, предполагаемые цели урока определяют, чему обучаются обучающиеся в процессе обучения учителя, могут оттачивать его навыки, дифференцировать работу, направленную на формирование функциональной грамотности учащихся.

Во-вторых, превращение цели урока в критерии оценки. Необходимо понимать критерии оценивания как доказательство того, что учащиеся достигли цели урока. Существует такое

понятие, как» знание того, как выполняется задание – 50%-ная гарантия его успешного выполнения". Поэтому правильно, чтобы условие задачи показывало, что именно делают учащиеся, а дескрипторы-как делают. Может быть, сначала дать дескрипторы ученикам в готовом виде, а затем постепенно, по мере роста их уровня, совместно составлять дескрипторы или создавать их самим? Поэтому задание на уроке должно соответствовать критериям оценивания и четко представлять, что делают учащиеся. То есть наиболее важной частью задания является условие задачи, так как оно показывает, что должны делать учащиеся.

Например, в процессе работы с текстом условие задачи можно привести так:

1. Прочитайте текст один раз и в течение 2 минут устно ответьте в парах на следующие вопросы «какова тема текста? Какова идея текста? Какова цель текста? Кто является целевой аудиторией текста?». Опубликуйте свои ответы на обсуждении в классе.

2. Составьте план из 3-х частей в соответствии со структурой текста.

3. Сравните употребление слов-синонимов, омонимов и антонимов, глаголов и предложений, использованных в статье.

А в-третьих, содержание и основа урока в повышении функциональной грамотности учащихся-задания, предлагаемые учащимся для выполнения на уроке. От качества заданий зависит содержательность урока. Качество обучения и обучения учащихся на уроке также напрямую зависит от того, как они справляются с заданиями. Поэтому, наряду с содержанием заданий (то есть все задания должны быть интересными, трудными, но доступными и ценными), следует правильно организовать методику их выполнения. Например:

1 этап. До выполнения задания.

Учащиеся спрашивают: "как мы справляемся с заданием?"обсуждают и обобщают с классом условия и дескрипторы до полного понимания парами или группой от 30 секунд до 2 минут. Только после этой работы желательно, чтобы дети приступили к выполнению задания: без такой подготовки нельзя было выполнить задание.

2 этап. Выполнение задания.

Учащиеся выполняют задание индивидуально, в парах или в составе группы. Конечно, задачу лучше не выполнять всем классом, так как в такой ситуации многие дети могут оказаться вне активных действий. Со всем классом в основном уместно провести рефлексию и подвести итоги.

Пока учащиеся выполняют задание (возможно, они выполняют эту работу с помощью предложенного учителем подхода), учитель занимается формативным оцениванием: контролирует выполнение задания, задает им вопросы, беседует, хвалит тех, кто правильно выполняет, поощряет тех, кто не может выполнить, помогает, направляет, предлагает обратную связь с анализом своей работы, организует самооценку или взаимооценку.

3 этап. Объявление, оценка выполнения задания.

После того, как задание выполнено, необходимо сначала опубликовать его результаты. Для этого учащиеся знакомят друг с другом, как выполняется задание в паре, группе или классе. В ходе публикации обсуждается и анализируется (оценивается) качество исполнения.

Эта задача постепенно перерастает в рефлексию: учитель совместно с учащимися обсуждает, чему они научились при выполнении задания, каких успехов добились, какие препятствия преодолели, выявляет их причины, анализирует способы их исправления и повторения, рассуждает, как работать в следующий раз. Рефлексия-основа нового знания, т.е. новое знание формируется только при рефлексии, поэтому каждое задание и занятие должно заканчиваться рефлексией. Под полной технологией выполнения задания понимается. Вообще считаю, что чем меньше заданий на уроке, тем лучше. В соответствии с этим желательно, чтобы количество заданий на каждом уроке не превышало 3. Зато времени на их выполнение будет достаточно, и технология исполнения будет полностью сохранена.

Подробно излагает цели и задачи планирования в рамках обновленной образовательной программы, деятельности учителя и ресурсную поддержку, рассматривает системные и даже стандартизированные пути при составлении краткосрочного плана. Сегодня особое внимание уделяется обеспечению государственных гарантий доступности и равных возможностей для качественного образования и успешной социализации обучающихся посредством развития функциональной грамотности.

Список использованных источников:

1. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 6 апреля 2020 года № 130» Об утверждении перечня документов и их форм, обязательных для ведения педагогами

организаций среднего, технического и профессионального, послесреднего образования <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2000020317#z75>

2. Об особенностях организации учебного процесса в организациях общего среднего образования Республики Казахстан в 2020-2021 учебном году: методическое инструктивное письмо. - Астана: Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, - 2020.

3. Абзалбек Л.С. Проектирование уроков современного казахского языка, казахской литературы. - Караганда: РБП ИПК ПР, 2017.

Сақимбаева Ж.А.

САБАҚ ЖОСПАРЛАУ - ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАЛЫ

Аңдатпа. Бұл мақалада автор заманауи ақпараттық қоғамда функционалдық сауаттылық қоғамның барлық бөлігінің негізі болып табылатынын көрсеткен. Функционалдық сауаттылық адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасын реттейтіндігін дәлелдеп берген.

Sakimbaeva Zh.A.

EFFECTIVE LESSON PLANNING IS THE MAIN TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY

Annotation. In this article, the author shows that in the modern information society, functional literacy is the basis of all strata of society. It has been proven that functional literacy regulates a person's relationship with the environment.

ОӘК 330.8

Сарсенбаева Б.Ж.

Астана Халықаралық университетінің педагогикалық колледжі,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА САБАҚТЫ ТИІМДІ ЖОСПАРЛАУ

Аңдатпа. Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұны аясында сабақты тиімді жоспарлау, сабақты дайындау және жоспарлау кезінде педагогтың іс-әрекеттері қарастырылған.

Барлық сәтті сабақ тиімді жоспарлаудан басталады. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында сабақты тиімді жоспарлау модельдеуді үйренуге әкелетін терең ойластырылған тәсілді қажет ететіні белгілі.

Педагогтар арасында жақсы сабақ – бұл нақты құрылған жоспар бойынша өтетін сабақ деген стереотип қалыптасқан. Аталған шектеулер педагогтарға өз білім алушыларының мүдделері мен қажеттіліктеріне назар аудармай, олардың түсінулерін емес, тек білімді беру тәжірибесін дамытуға ғана әкеледі. Осылайша, білім алушылар оқуды алынған ақпаратты есте сақтау ретінде сыныптағы үлгерімнің ең жақсы тәсілі ретінде қабылдайды. Алайда, біртіндеп мұның бәрі білім алушыларды таң қалдырады: «мен неге отыруым керек және мұндай мағынасыз ақпаратты тыңдауым керек» және «сабақтан күнделікті өміріме қандай пайда әкелемін». Білім алушылардың мұндай көзқарастары педагогтардың сабақ мазмұнын тиімді жоспарлауына теріс әсер етеді.

Сабақты дайындау және жоспарлау кезінде педагог барлық іс-әрекеттерді орындайды, психологиялық, дидактикалық, әдістемелік, ұйымдастырушылық міндеттерді шешеді.

Сыныптың ерекшеліктерін есепке алады:

- үлгерім деңгейі,
- тақырыпқа деген көзқарас,
- жұмыс қарқыны,
- білім алушылардың дайындығы,
- тәртіпке деген көзқарас,
- жеке ерекшеліктері.

Кез келген сабақ –жаңартылған бағдарламамен қойылған міндеттерді шешу үшін үлкен әлеуетке ие. Бағдарламаның негізгі идеяларына сәйкес сабақ тақырыпқа емес, оқу мақсаттары мен күтілетін нәтижелерге негізделген. Оқуға бағытталған сабақ нақты және негізделген мақсаттар негізінде жоспарлануы керек. Көбінесе сабақтың көп бөлігі педагогтың ауызша хабарламаларына және сабақ уақытының көп бөлігінде жетекші рөлді білім алушылар емес, педагог атқаратын тапсырмаларға жұмсалады. Көптеген білім алушылар оқуға деген қызығушылығын жоғалтады. Мұндай жағдайлардың алдын алу үшін әр педагог алдымен сабақты жоспарлауға саналы және әдейі жүгінуі керек. Біріншіден, тиімді сабақ педагог реперсонализацияны қабылдаған кезде басталады.

Реперсонализация дегеніміз –педагогтың өзін материалдың мазмұнын зерттейтін оқушы ретінде орналастыру. Осылайша педагог сұрақтар қояды: «Бұл мазмұнның мәні неде? Мен оны неге үйренуім керек? Мен оны қандай жолмен зерттей аламын?». Бұл әдіс педагогтар үшін мазмұнды нақты түсінумен ғана емес, сонымен қатар оны зерттеу барысында ықтимал міндеттерді түсінумен де пайдалы. Мазмұнды зерттей отырып, педагогтар өздерінің кәсіби қасиеттерін сезіне алады және ағымдағы сабақтың алдында және одан кейін зерттелген мазмұн жоспарын жасай алады. Әр сабақтың бағытын ажырата білу педагогтарға сабақтың мақсатын анықтауға мүмкіндік береді.

Жоспарлау–бұл пайдалы нәрсе, жоспарлауға деген байыпты көзқарас, ол педагогқа алдағы әр кадамды талдауға мүмкіндік береді, бірақ сонымен бірге егер педагогбілім алушыларға осы тапсырмаларды алдын-ала жоспарлағандықтан оларды қызықтырмаса да орындауға мәжбүр етсе, онда нақты оқыту тоқтатылатындығын ұмытпауы керек. Білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша жұмыс істейтін педагог ұтқыр болуы қажет. Егер жоспарланған тапсырмалар нәтиже бермесе, білім алушыларды оқу процесіне тартпаса, түзетулер енгізуі керек және сабақтың соңында оны талдауы қажет.

Педагогтың іс-әрекеті тиімді сабаққа бағытталуы керек. Сондықтан жоспарлау кезінде келесі мәселелерді қарастырған пайдалы:

- Менің сабағымның мақсаты не?
- Сабақтың әр бөлігі білім алушылардың осы мақсатқа жетуін қолдай ма?
- Білім алушылар іс жүзінде не істейді?
- Білім алушыларға не істеу керек және қандай нәтиже алу керек екендігі түсінікті ме?
- Оқыту өткенін қалай білуге болады?
- Сабақ барысында білім алушы болу деген нені білдіреді?
- Оқушы көмек және сенімділік ала алады ма?
- Олар қосымша материалдар ала алады ма?
- Жоспар қаншалықты икемді?
- Ол көптеген түсіндірулерді қажет ететін білім алушының қызықты сұрағы, аудиовизуалды мәселелер, басқа біреудің қысқа кері байланысы сияқты күтпеген оқиғаларды жеңе ала ма?
- Сіз білім алушылардың қандай кері байланысын естуді жоспарлап отырсыз?
- Мен бұл мәселені қалай ұйымдастырып, жазып, талқылаймын?

Сабақты жоспарлау кезінде сол сабақтың мақсаты не екенін шешу керек. Мақсат пәннің оқу бағдарламасының оқу мақсаттарымен байланысты болуы керек, ол орта мерзімді немесе күнтізбелік-тақырыптық жоспардан көшіріледі. Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттарына бағалау өлшемдерін (күтілетін нәтижелерді) көрсету керек. Педагог бағалау критерийлерін өз бетінше құрастыра алады және «қалыптастырушы бағалау бойынша тапсырмалар жинағы», «жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар» әдістемелік құралдарынан бағалау критерийлерін таңдай алады.

Бағалау критерийлерін тұжырымдай отырып, олар күтілетін оқу нәтижелерін білім алушылардың сабақ соңында не істей алатындығы тұрғысынан сипаттауы керек екенін есте ұстаған жөн. Бағалау критерийлерін рәсімдеу сабақтың соңында келесі санаттар бойынша білім алушылардың жетістіктерінің сипаттамасын қамтиды: «барлығы қол жеткізе алады...», «Көпшілік...», «Кейбіреулер...». Бұл педагогтың емес, білім алушының іс-әрекетін баса көрсетуге көмектеседі, сабақты жоспарлау оңай, білім алушылардың оқуын бағалау дәлірек, оқу мен оқытуға баға беру оңай. Тілдік мақсаттарды, соның ішінде лексика мен фразалардың мысалдарын анықтау қажет. Пәнге тән тақырыптық сөздік пен терминологияны жазып алған жөн. Сондай-ақ диалогтар мен хаттар үшін пайдалы өрнектер енгізіп алған пайдалы болады.

Қысқа мерзімді жоспарды жоспарлау кезінде білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеруге ерекше назар аудару керек, өйткені педагогтың оларды

қанағаттандырудағы жетістігі білім алушылардың үлгеріміне оң әсер етуі мүмкін. Сабақ аясында бірнеше түрлі тапсырмаларды жоспарлау қажет. Әрбір жоспарланған тапсырма алдыңғы тапсырмадан дәйекті түрде ауысады және сабақтың мақсатына жетуге бағытталған. Педагогбілім алушыларға сұрақтар мен тапсырмаларды қоюда әр түрлі болуы керек. Мысалы, олар тапсырманы ауызша орындай алады, содан кейін сыныптан сол тапсырманы жазбаша түрде аяқтауын сұрай алады. Бұл білім алушыларға тапсырманы түсінуге көмектеседі, бір тақырыптан екінші тақырыпқа логикалық ауысулар жасауға және олардың бұрынғы білімдері мен дағдыларын шоғырландыруға мүмкіндік береді. Педагогдиалогтық оқыту негізінде оқу іс-әрекетін жандандыруға назар аударуы керек, өйткені жаңартылған білім беру бағдарламасы оқытуға конструктивтік көзқарас негізінде жүзеге асырылады, оның мәні білім алушыларды педагогпен де, бір-бірімен де диалог жүргізуге ынталандыру болып табылады. Жеке, ұжымдық және топтық (жұптық) жұмыс түрлерін, сыни ойлауды дамытуға бағытталған тапсырмаларды жоспарлау және ауыстыру қажет. Педагог әр тапсырмадан кейін аралық жазбаша жұмыстар арқылы формативті бағалауды жүзеге асыруды жоспарлауы керек.

Сабақтың соңында білім алушыларға білгендері туралы ойлауға мүмкіндік беретін сұрақтар мен тапсырмаларды жоспарлау қажет.

Сабақтан кейін оны өткізу туралы рефлексияға назар аудару керек. Бұл өткізілген сабақтың оң және теріс жақтарын анықтап, келесі сабақты тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді. Әр тиімді сабақтың өз бағыты бар.

Жақсы педагог – бұл әр сабақты ерекше деп санайтын жоспар жасаушы, сондықтан сабақты бір уақытта бірдей деңгейде көбейту мүмкін емес. Сонымен қатар, педагог рефлексивті практик болып табылады. Осылайша, педагогтың ойлау және рефлексиялық тәжірибесін жоспарлауға негізделген сабақты тиімді жоспарлаудың рөлі өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Программа повышения квалификации учителей. Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016*

2. *Руководство для учителя. Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016*

3. *Руководство для улучшения преподавания и обучения. Джакарта: Центр международного развития Японии (International Development Center of Japan) (IDCJ).*

Сарсенбаева Б. Ж.

ЭФФЕКТИВНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ УРОКА В РАМКАХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье рассматриваются действия педагога при эффективном планировании урока, подготовке и планировании урока в рамках обновленного содержания образования.

Sarsenbayeva B. Zh.

EFFECTIVE LESSON PLANNING WITHIN THE UPDATED EDUCATIONAL CONTENT

Annotation. This article examines the actions of the teacher in the effective planning of the lesson, the preparation and planning of the lesson within the updated content of education.

ӘОК 37.04

Таксимова А.М.

«Ақой жалпы білім беретін мектеп»КММ, педагог-психолог
Шет ауданы, Қарағанды обласы, Қазақстан Республикасы

АҚЫЛ-ОЙЫ КЕМ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Аңдатпа. Бұл мақалада инклюзия тобына жататын балаларды қалай оқыту және қандай педагогикалық әдіс қолдану керектігі туралы айтылған. Автор мақаласында Пиаженің қағидаларын басшылыққа алған.

Пиажениң зерттеулері баланың сөйлеуі мен ойлауы туралы және оның логикасы мен дүниетануы туралы ілімнің дамуында тұтас дәуірді құрайды. Олардың тарихи мәні өте зор.

Ж.Пиаже өңдеп ғылымға енгізген баланың сөйлеуі мен ойлауын клиникалық зерттеу әдісінің көмегімен балалар логикасының ерекшеліктерін әдеттен тыс батылдықпен, тереңдікпен және кең тұрғыда жүйелі зерттеуді тұңғыш рет мүлдем жаңа сипатта жүргізді.

Ж.Пиаже өзінің еңбегінің екінші томын аяқтай отырып, қарапайым салыстыру жолымен ескі мәселелерді зерттеудегі бетбұрыс туралы нақты және ашық көрсетеді.

Баланың ойлау мәселесін сапалық тұрғыда қою Пиажениң бұрын үстемдік еткен бала ақылының жағымды сипаттау тенденциясына қарама-қарсылыққа алып келді деп айтуға болады. Дәстүрлі психология үлкендердің ойлауынан ажыратып тұратын кемшіліктерден, ақаулардан құралатын бала ойлауын жағымсыз сипатта қарастырса, Пиаже бала ойлауының сапалық өзгешелігін оның жағымды жағынан ашуға тырысты. Бұрын үлкендермен салыстырғанда балада не жоқ, оған не жетіспейтіндігі туралы білгілері келді және бала ойлауының ерекшеліктері оның абстрактілі ойлауға, түсініктерді құруға, мағыналарды біріктіруге т.б. өз ойын қорытуға қбілетсіздігімен анықталды.

Жаңа зерттеулерде негізгі көңіл балада не бар, баланың ойлауының негізгі белгілері қандай, өзінің ерекшеліктері мен қасиеттері тұрғысында бала ойлауы нені игерген деген мәселелерге аударылды. Ж.Пиаже өз кітабында Ж.Ж.Руссоның: бала деген - бұл кішкентай ересек адам емес, ал оның ақыл-ойы ересек адамның кішкене ақылы емес деген пікірін келтіреді, міне, осы пікір арқылы Пиажениң жасаған жаңа да ұлы, күнделікті де қарапайым көптеген жаңалықтарын, табыстарын сипаттауға болады. Бала ойлауына қосымша болып келетін осы бір шындықтың астарында мәні қарапайым даму идеясы жатыр. Осы қарапайым идея Пиажениң зерттеулеріне ұлы жарық сәуле таратады.

Қазіргі психологиялық ойлауға тән терең ізді дағдарыс бала логикасы мәселесін зерттеудің жаңа бағытында да байқалып қалды. Ол басқа да дағдарыс дәуірінің психологиялық шығармалары сияқты, бұл зерттеулерге де екі жақтылық мөріп басты. Осы орайда Ж.Пиажениң кітаптары да толық негізде З.Фрейдтің, Ш.Блондельдің, Л.Леви-Брюльдің еңбектерінен салыстырыла алады. Олар сияқты, бұлар да ғылымның фактілі мәліметі мен оның әдіснамалық негізінің қарама-қайшылығынан шығатын, психологияның нақты ғылымға айналуын көрсететін және біздің ғылымның негізін қамтыған дағдарыстың туындылары.

Психологиядағы дағдарыс - бұл, ең алдымен, осы ғылымның әдіснамалық негізінің дағдарысы. Оның түп тамыры оның тарихынан бастау алады. Оның мәні қазір басқа ешқандай ғылымда осындай қарама-қайшылықта кездеспейтін, осы білім аймағында сондай қатты екпінмен соқтығысып қалған материалистік және идеалистік тенденциялардың күресінде жатыр. Ф.Брентаноның 10 сөзімен айтқанда, біздің ғылымның тарихи күйі мынада - психология көп, бірақ бірыңғай психология жоқ. Біз де осы бірыңғай психологияның жоқтығынан көптеген психология пайда болуда деп айта аламыз. Қазіргі психологиялық білімдерді біріктіріп, басын құрайтын бірыңғай ғылым жүйесінің жоқтығы жай ғана детальдарды жинау шегінен тыс психологияның қандай да бір аймағында ашылған жаңалық - жаңадан анықталған тәуелділіктер мен фактілерді түсіну және түсіндіру үшін амалсыз өз психологиясын - көп психологиялардың бірін құруға мәжбүр.

Олардың ілімдерінің фактілі негіздері мен теориялық құрылыстары арасындағы қарама-қайшылық және бұл негізде қаланған жүйелердің идеалистік сипаты әр авторда терең ерекше кейіпке ие болған, олардың теориялық құрылысындағы метафизикалық нышан - жоғарыдағы дағдарыстың мөрі ретінде атап өткен екі жақтылықтың ізі. Бұл қайшылықтар нақты ғылыми факті деректерін жинастыра отырып, алға бір қадам жасаса, оларды теориялық тұрғыда негіздеп бере алмай, артқа қарай екі адым шегінетінін көрсетеді.

Ж.Пиаже осы қатерлі екі жақтылықтан өте оңай тәсілмен қашып құтылуға тырысады. Ол фактілердің өте тар шеңбері аясында тұйықталғысы келеді. Оның фактілерден басқад ештеңені білгісі келген жоқ. Ол саналы түрде жалпылаудан, әсіресе логика, таным теориясы және философия тарихы сияқты іргелес аймақтарға барудан, осы мәселе шегінен шығудан қашады. Ол үшін ең сенімдісі таза эмпирика негізі болды.

Ж.Пиаже өз еңбектерінде «бұл зерттеулер, ең алдымен, фактілер мен мәліметтер жинау болып табылады. Біздің жұмысымыздың әр түрлі тарауларының бірлігін арнайы мазмұндау жүйесі емес, бірыңғай әдіс баяндайды», - дейді.

Балалар психологиясына бұрынғыны толықтырып, жаңа жолдар ашатын ірілі-уақты, бірінші және екінші көлемді фактілер Пиаженің еңбектерінен келді. Ж.Пиаже жаңа фактілерді табуда, ең алдымен, өзі енгізген жаңа клиникалық әдіске сүйенді.

Жаңа фактілер мен оларды табу әдісі және оларды талдау әдісінің бір бөлігі ғылыми психология алдына алғаш рет қойылса, екінші бөліктері алғашқы болмаса да, жаңа түрде қойылды. Мысал ретінде жаңа түрде, баланың сөйлеуіндегі грамматика мен логика мәселесін, баланың интроспекциясының даму мәселесін және оның логикалық әрекеттердің дамуындағы функционалдық мәні, балалардың вербальды ойлауды өзара түсінуі және тағы да көптеген мәселелерді айтуымызға болады.

Ойлау – заттар мен құбылыстардың адам миында жалпы және жанама түрде бейнеленуі. Ойлау тек адамзатқа тән психикалық құбылыс және ең маңызды таным процестерінің бірі. Зерде бұзылысы бар балалар барлық ойлау операциялары бұзылған, ойлау процестерінің белсенділігі төмен.

Ойлаудың дамуы дегеніміз оның мазмұны мен формасының өзгеруі, соған байланысты көрнекі әрекеттік, көрнекі-бейнелік және сөздік-логикалық ойлау болып бөлінеді. Көрнекі-әрекеттік ойлауға затпен сырттай әрекет ету жатады. Мұнда бала өз мақсатына жету үшін көмекші құралдарды пайдаланады. Көрнекі-бейнелік ойлау – заттың өзіндік белгілерін меңгерген бала осы бейнелер арқылы ойлау әрекетіне көше алады.

Сөздік логикалық ойлау – ойлау әрекетінің бір түрі. Сөздік-логикалық ойлауда белгілі ұғым-түсініктер түрлі ой-әрекеттер арқылы анықталып жүйеге түседі. Сөздік-логикалық ойлау өз функциясын тілдік құралдар негізінде атқарылады.

Зерттеу нәтижесі көрсеткендей (Петров В.Г., Пинский Б.И., Соловьев И.М., Стадненко Н.М., Шиф Ж.И.) зият қабілеті бұзылған баланың ойлау процестері жеткілікті дамымаған және өзіндік ерекшеліктері бар.

Ақыл-ойы кем балалардың ойлауындағы негізгі кемшілік қорыту, жалпылау қабілеттерінің төмендігі, бұл оқу процесінде ережелер мен жалпы ұғымдарды меңгере алмауынан көрінеді. Олар ережені жатқа білгенімен, көп жағдайда мағынасына бойламайды, тәжірибеде пайдалана алмайды. Бұндай балалар заттарды салыстыру кезінде олардың ұқсастықтарынан гөрі айырмашылықтарына назар аударады. Ақыл-ойы кем балалардың ойлау қабілетінің тағы бір басты ерекшелігі ойлау түрі нақты екендігінде. Келесі бір кемшілік ойлаудағы реттеушілік рөлдің әлсіздігі. Бала ойлау операцияларын қажетті жағдайда тиісінше қолдана алмайды. Оларда мәселені шешу жолын алдын-ала ойша қарастыру кезеңі болмайды. Ақыл-ойы кем балалар өздерінің іс-әрекеттерін сыни көзбен қарамайды, өз қателіктерін көрмейді.

Психикалық дамуы қалыпты баланыкі сияқты ақыл-ойы кем баланың да ойлау қабілеті ортақ заңдылықтарға бағынады. Л.С. Выготскийдің концепциясы бойынша алғашқы кемістіктер қандай да бір биологиялық жүйенің органикалық зақымдануы мен жетілмеуінен болады, осының нәтижесінде баланың қоршаған ортаны танып-білуге дене енжарлығы, білуге ұмтылмауы – ол кемістіктің биологиялық, ядролық белгісі. Екіншілік кемістіктер бірінші кемістіктен туындамайтын, бірақ солардың негізінде қалыптасқан жоғары психикалық функциялардың дұрыс жетілмеуі (ойлау, есте сақтау, т.б.) және әлеуметтік мінез-құлықтың бұзылуы. Л.С.Выготскийдің теориясы бойынша жоғары функциялар анағұрлым тәрбиеге көнгіш болады. Сондықтан ерте жастан және жүйелі жүргізілген түзету жұмыстары ақыл-есі кем баланың психологиялық дамуына ықпал етеді.

Ақыл-ойы кем бала балалардың ойлау қабілетін дамытуды түзету жұмысының басты бағыттарының бірі және танымдық қабілеттерін жетілдіруде, оларды әлеуметтендірудегі басты фактор болып есептеледі. Ойлау қабілетін дамытуда түрлі дидактикалық, қозғалмалы, сюжетті-рөлдік ойындар, сюжетті сурет бойынша әңгіме желісін құрау, құрастыру ойындары және тағы басқа жұмыстардың маңызы зор. Ойын үстінде баланың сана-сезімі, психикалық процестері қалыптасып, сөйлеу тілі дамиды. Түзету сабақтарында мынадай ойындарды қолдануға болады: «Кілтті ал», «Пойыз» ойыны, «Ұқсас, ұқсас емес», «Қайсысы немен қоректенеді?», «Қате суреттер». Бұл ойындар арқылы «ерекше» балалардың ынтасы, қызығушылығы артады, ойлау, есте сақтау қабілеттері дами түседі.

Қорыта айтқанда ақыл-ойы кем балалардың жеке тұлғалық ерекшеліктері нормаға қарағанда анағұрлым кеш байқалады, ал кейбіреулерінде мүлдем қалыптаспайды. Қазіргі таңда еліміздегі мүмкіндігі шектеулі балалар өзінің қадір-қасиетін қамтамасыз ететін, өзіне деген сенімділігін арттырып және қоғамдық өмірге белсене араласуына жәрдемдесетін толыққанды

жағдайларда лайықты өмір сүруде. Ақылы кем балаларға жан-жақты педагогикалық қолдау көрсетіп, әрбір оқушы шама-шарқына қарай білім көлемін меңгеруі қажет. Барлық білім түрін бақылау, балаларды ынталандыру, іс-әрекет мүмкіндігін дәлелдеу, ойлау қызметін жинақтап, қорыту оның ішіндегі білім мен икемділікті жаңа жағдайға көшіру, сезіну – сөздік логикалық жүйе мен практикалық ойлау қызметінің құрамды бөлігімен ара-қатынасын анықтау, тапсырманы өз бетінше шешу, үлкендер жағынан көрсетілген көмекті қабылдау қабілетін дамыту және тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасуына ықпал ететін факторлардың ішіндегі маңыздысы педагогтың, мектеп психологының бағалауы болып табылады.

Таксимова А.М.

ТВОРЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕТЕЙ С ИНФОРМАЦИОННО-ИНФОРМАЦИОННЫМИ ОТВЕТАМИ РАЗВИТИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ

Аннотация. В этой статье рассказывается, как учить инклюзивных детей и какие педагогические методы использовать. В своей статье автор руководствуется принципами Пиаже.

Taksimova A.M.

CREATIVE CHARACTERISTICS OF CHILDREN WITH INFORMATION AND INFORMATION ANSWERS DEVELOPMENT OF OPPORTUNITIES

Annotation. This article explains how to teach inclusive children and what pedagogical methods to use. In his article, the author is guided by Piaget's principles.

ӨОК 376

Тугамбаева А.М.

КГУ Областной детский дом «Таңшолпан», тәрбиеші, Қарағанды, Қазақстан

БАЛАЛАР ҮЙІНІҢ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРІЛУІ МЕН БЕЙІМДЕЛУІНІҢ БІР ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ КӘСІБИ ТҰРҒЫДА ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫ

Аңдатпа. Автор мақаласында жасөспірімдердің өз бетінше өмір сүру бейімделуіндегі қиыншылықтар туралы айтқан. Балалар үйіндегі ерекше жағдайларды әлеуметтік әл-ахуалға да байланысты екенін көрсете білген.

Қазіргі күрделі саяси-қоғамдық өзгерістерге сай тәрбие жүйесінің қызметтік құрылымы жас ұрпақтың бойына рухани-адамгершіліктерді сіңіру арқылы оларды жеке тұлға деп танып, ақыл-ой әлеуетінің қалыптасып, жан-жақты дамуына мүмкіндік жасауға бағытталған. Оқу-тәрбие жұмысын үйлестіру «Білім» мемлекеттік бағдарламасы, «Білім» заңы негізінде, «Бала құқығы туралы» Конвенция мен Декларациясында, ел Президентінің дәстүрлі Жолдауында, жастар саясаты туралы заңдар аясында, басқа да нормативті құжаттарда көрініс тапқан.

Балалар үйінің тәрбиеленушілерінің өз бетінше өмір сүруге бейімделуіндегі қиыншылықтар барлығымызға белгілі. Оның басты себебі олардың жетімдік тағдыры мен көбінесе балалар үйіндегі ерекше жағдайда әлеуметтік енжар тұрғыдағы тұлға қалыптасуымен байланысты. Бұл шынайы жағдайлар, осылар әлеуметтік жетімдердің жағдаяттық дамуы. Сондықтанда қазіргі уақытта тәрбиеленушілерді әлеуметтендіру жұмысы маңызды болып табылады.

Қазіргі таңдағы қоғамның әлеуметтік-экономикалық жаңаруы жағдайындағы білім мекемелерінің мақсат және міндеттерінің ішінде кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықтау мәселесі алдыңғы қатардағы мәселелердің бірі болып табылады.

Балалар үйі тәрбиеленушілері бүгінгі таңда нарық жағдайында кімнің жақсы кәсіби дайындығы бар, тілі жетік, еңбек өзгерісіне бейімделгіш, жұмыссыздық кезінде бәсекелестікке шыдай алатындар ғана жетістікке жете алатынын түсінгендері абзал.

Сондықтанда тәрбиеленушілермен кәсіби бағдар беру жұмыстарын жүргізу қажет және тәрбиеленушілерді кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықтауға дайындау керек. Балалар үйі тәрбиеленушілерінің психологиялық ерекшеліктері олардың кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықтау үрдісін қиындата түседі. Балалар үйі жасөспірім-тәрбиеленушілерінің кәсіби тұрғыда өзін-өзі

анықтаудағы қиыншылықтар олардың зияткерлік дамуының; таным үрдісінің яғни ойлау, есте сақтау, қиялдау қабілеттерінің төмен деңгейіне; көңіл-күй сферасының жұпынылығын дұрыс бағаламауына байланысты. Отбасының не екенін білмейтіндерге кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықтау үрдісі қиындау. Сондықтанда көбінесе баланың өз-өзіне сенімсіздігіне әкеледі. Жасөспірімдерді кәсіби қызмет арқылы өмірде өз орындарын табуда салықалы ізденіске дайындау маңызды. Бұл осы арқылы жасөспірімдердің өздерінің қажеттіліктерін сезіне алатындай әлеуметтік қарым-қатынас жүйесіне кіруге мүмкіндік тудырады. Мінез-құлықтарындағы ерекшеліктерді, қабілеттерін ескере отырып кәсіп таңдауда дұрыс таңдау жасау ересек өмірдегі жетістіктің кепілі.

Кіші мектеп жасындағы тәрбиеленушілер үшін айқын қызығушылықтары және бейімдері жоқ болғандықтан тұрақты кәсіби таңдау жасаудың әлі негізі жоқ. Таңдаған қызығушылықтары жиі ауытқуы мүмкін. Балалармен жұмыста негізгі басымдылық олардың қызығушылықтарына, икемдері мен бейімдеріне бағытталғаны дұрыс. Баланың тұлға ретінде қалыптасуына өмірінде «Ата-ана-бала» қарым-қатынас жүйесіне түспеуі қатты әсер етеді. Мінездерінде қырсықтық, бірбеткейлік сияқты жағымсыз қасиеттер ерте көріне бастайды. Бала толыққанды даму үшін ең алдымен оның махабатқа деген қажеттілігі қанағаттандырылуы қажет. Кейбіреулер оны туылғаннан пайда болатын қажеттілік десе, енді біреулер өмір сүру барысында қалыптасатын қажеттілік деп есептейді. Осы қажеттіліктің қанағаттандырылмауы бала дамуының бұзылысына және эмоциялық депривацияның пайда болуына әкеліп соғады. Депривация – психология мен медицинада кең қолданылатын термин. Бұл термин ағылшынның «deprivation» сөзінен шыққан, қазақша мағынасы: өмірлік қажеттіліктерді қанағаттандыру мүмкіндігінің шектелуі немесе жойылуы. Эмоциялық депривация балалар үйінде тәрбиеленетіндер де ерекше байқалады. Депривацияның келесі түрі – сенсорлық депривация – яғни заттық ортаның болмауы және сезім мүшелері қоздыр-ғыштараның жетіспеуі. Депривацияның бұл түрін де балалар үйінде тәрбиеленетіндерден кездестіреміз. Депривация сонымен қатар тек балалар үйінде емес, отбасында тәрбиеленіп жатқан балаларда да байқалады. Отбасында анасы болмаған немесе баласына эмоциялық көңіл бөлмеген жағдайда аналық депривация туындайды. Психикалық күймен сипатталады. Аталған психикалық жағдай мінез-құлықтың өзгеруінен байқалады. Депривация механизмі баланың сыртқы орта адамдарымен қарым-қатынасының шектелуімен, баланың негізгі психикалық қажеттіліктерінің жеткіліксіз қанағаттандырылуымен байланысты. Сонда, психикалық депривация деген өмірлік жағдайлар нәтижесінде туындайтын нақты психикалық күй. Мұндай жағдай баланың негізгі қажеттіліктерін толық қанағаттандыруға қолайлы мүмкіндіктері болмаған кезде туындайды.

Нәрестелік, ерте сәбилік шақтағы аналық депривация жағдайындағы балалардың даму проблемасы жайлы, яғни олардың балалар үйінде, емханаларда, жабық орталықтарды даму мәселесі зерттеулер жазған атақты Отандық ғалымдарды Н.М.Аксарина, М.И.Лисина, Т.М.Землянухина, Ю.Ф.Полякова, Н.М. Щеловановаларды атап кетпеуге ешбір болмайды. Балалар үйінде қазіргі таңда балалар тәрбиелентін ортаға және олармен туылғаннан бастап жүргізілетін жеке-дара жұмыстарға, қарым-қатынасқа үлкен мән берілуде.

Негізгі ауыртпашылық логопед, психолог, тәрбиешілерге жүктелуде. Дамуында терең артта қалушылығы бар балалар үшін жан-жақты сенсорлық әсер алатындай «сенсорлық бөлмелер» деген қолданылады.

Педагогтар ересек балалардың табиғат, саябақ, музей тағы басқа демалыс орындарына барып дамуына жағдайларды барынша жасайды. Л.С. Выготский атап кеткен «сензитивті» кезең, яғни екінші жаста бұл балалар сенсорлы және тілдік дамуда өте артта қалушылық көрсетеді (6, 19). Балалар үйіндегі балалардың даму динамикасын бақылай отырып мынандай қорытынды жасауға болады: 4-5 айлық кезеңнің өзінде эмоция, көру, есту анализаторларының дамуында алғашқы ауытқуларды көруге болады. Ал 7-12 айлық кезеңінде тілдің дамуындағы дайындық кезеңдерінің терең артта қалушылығы көрінеді. Психикалық депривация күйіне орталық жүйке жүйесі зақымдалған балалар жиі ұшырайды. Қазіргі уақыт мына жағдайды анықтады: балалар үйінде туылғаннан бастап тәрбиеленуші балалардың психофизикалық даму көрсеткіштері өте төменгі нәтижелерді құрайды, қолайсыз отбасы болса да кейін келген балаларға қарағанда (7, 58). Осылайша, балалар үйіне қарағанда, қандай да болса, яғни қолайсыз отбасының өзі жас нәресте, бала үшін жақсы орта болады.

Дене және ақыл-ойы дамуының артта қалуы ол балалардың эмоционалды-еріктік және мінез-құлық кемістіктері мен толықтырылып, дамуындағы да кешеуілдетеді (8, 3). Бұған осы балалардың мемлекеттік мекемелерде тәрбиелену жүйесінің барлығы, яғни бір балалар

мекемесінен екіншісіне жиі ауысу көп әсер етеді. Бұл олар 3-4 жасқа келгенде орыналады, яғни сәбилер үйінен балалар үйлеріне және 7 жастарында мектеп-интернат қауысқанда болатын жағдай. Эмоциялық және сенсорлы депривация жағдайындағы балалардың психомоторлы дамуында да ауытқулар, артта қалушылықтар болады. Жалпы танымдық белсенділігінде баяулық байқалады.

Бұл балалар материалды қиын меңгерді, олар әрдайым үлкендердің бағалауын күтіп жүреді. Ойлау процестерінің дамуында бірталай өзгерістер байқалады: олардың жалпылау және классификациялау қабілеттері синкретті сипатта болады. Балалар үйіндегі балалар көбінде ұмытшақ болады, өзінің туған күні, жылы, айын ұмытып қалады. Есептеу аймағында түсініктер мен әрекеттердің бірқатары дұрыс қалыптаспаған, балалар есептеу барысында қатты қиналады, «аз», «көп» деген түсініктерді шатастырады.

Ұлы Отандық генетик, әрі биологтар А.Н. Северцов пен Н.П. Дубининдер адам психикасының қасиеттерін ерекше «әлеуметтік тұқым қуалау» яғни онтогенезде тәрбиелеу арқылы қалыптастыруға болады дейді. Олар бұны генетикалық мәліметтерге қарап, соның негізінде қорытындылайды. Сонда, бала адамзат тәжірибесін заттық іс-әрекеттерді, сөйлеу, рөлдік ойындар арқылы және оқыту процесінде игереді дейді.

Бұдан шығатын қорытынды: балалар үйіндегі балалар жаңа келіп түскенде жоғарыда айтқандарды тек қана оқыту мен тәрбие негізінде ала алады. Т.В. Егорова (1973), А.Н. Цымбалюк (1974) осы балалар үйіндегі балалардың танымдық іс-әрекетер екішеліктері жайлы былай деп жазады: бұл балалар ізденісті белсенділіктен қашады, не ересектер, не өзінің алдына еш ойланатындай сұрақтар қоймайды; олар айналадағыларды өзінің жинақылықсыздығы мен таңқалдырады; зейін қоймайды; олар берілген тапсырманы естерінде сақтап ала алмайды, алдағы іс-әрекетті болжай алмайды; оларда еріктік күш-жігерге дайындықтары жоқ; бұл балалар өз еңбектерінің нәтижелерін дұрыс бағалай алмайды. Сабақ үстінде бұл балалардың жұмысқа қабілеттіліктері ереже бойынша, төмен, және интеллектігі көбірек ауырлық түссе, соғұрлым жұмысқа қабілеттілік төмендейді. Ал, механикалық, бір сыдырғы жұмыс оларды аз шаршатады. Бұндай ерекшеліктер жайлы кезінде П.П. Блонский жазған болатын. Психикасы бұзылған балалардың ойлауын жетілдіру мақсатында мына, яғни Л.С. Выготский ұсынған мақалдардың ауыспалы мағынасы мен метафараларды түсіну әдісін қолдануға болады. Мысалы: «темірді ыстықтай соқ», «алтын бастыадам», «темірқол», «тасжүрек», тағы басқалар.

Бұл әдіс арқылы бейнелік ойлауды басшылыққа ала отырып, балалар ойларын жетілдіреді. Классик ғалым Л.С. Выготский баланың ақыл-ойы дамуының екі деңгейі жайлы былай дейді: «Психолог – даму қалпын бағалауда пісіп-жетілген ғана емес, пісіп жетіліп келе жатқан функцияларды да ескеруі тиіс. Тек қана өзекті деңгейді емес, әрі жақын даму аумағын да ескергені абзал.

Яғни, тек қана өзекті деңгейді оқып қоймай, бала дамуының мүмкіндіктерін зерттеу өте маңызды (9).

Қорыта келе, балалар үйінде тәрбиеленушілер психикасы жағынан кейін қалып отырады және де ауытқулары да байқалады. Сонымен балалар үйінде тәрбие-ленушілердің психикалық дамуын қарастыра келіп, аталған мекеменің әр тәрбиешінің жеке даралық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, арнайы ұйымдасқан психологиялық қызмет көрсетуді талап етіп, айтуымызға болады. Себебі, жабық түрдегі мекеме психологы балалардың психикалық дамуындағы өзгерістерінің орнын басуға мүмкіндік беретін дамытушы, психокоррекциялық бағдарламаларды құруы балалар үйінде тәрбиеленушілердің көптеген мәселелерін шешуге жол ашар еді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1. Мақашіқұлова Г. Балалар үйіндегі тәрбиеленушілердің психикалық ерекшеліктері. // Қазақстан мектебі, 11-12/2005, 52-53 б.*
- 2. Прихожан А.М., Толстых Н.Н. Дети без семьи. – М., - 1990.*
- 3. Кащенко В.П. Педагогическая коррекция. – М., - 1995.*
- 4. Выготский Л.С. Проблема возрастной периодизации детского развития. //Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. – СПб, - 1997. - с.3-21.*
- 5. Грибанова Г.В. Психологическая диагностика личностного развития детей и подростков при семейном алкоголизме.// Дефектология. - 1988. - №1.*
- 6. Психическое развитие воспитанников детского дома. Под.ред. И.В.Дубровиной, А.Г.Рузской. – М., - 1990.*

7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: - 1996.

8. Фрухт Э.Л. Диагностика нервно-психического развития детей 1-го года жизни // Пантюхин, Пеюра К.Л., Фрухт Э.Л. Диагностика нервно-психического развития детей нервных трех лет жизни. - 1979.

Тугамбаева А.М.

ПРОФЕССИОНАЛ КАК ИНСТРУМЕНТ СОЦИАЛИЗАЦИИ И АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ ЛИЧНОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Аннотация. В статье автор рассказал о трудностях адаптации подростков к самостоятельной жизни. Он смог показать, что особые условия в приюте зависят также от социальной ситуации.

Tugambaeva A.M.

PROFESSIONAL AS A TOOL FOR SOCIALIZATION AND ADAPTATION OF CHILDREN PERSONAL DEFINITION

Annotation. In the article, the author spoke about the difficulties of adapting adolescents to an independent life. He was able to show that the special conditions in the shelter also depend on the social situation.

ОӘК 373.1

Турганбаева Э.С., Бейсенбекова И.Н.

№17 жалпы білім беретін мектеп, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІ

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сыныпта критериалдық бағалаудың маңызы қарастырылып, аталған бағалаудың жүйесіне жан-жақты сипаттама берілген. Сондай-ақ критериалды бағалау бастауыш сынып оқушыларының сабаққа деген танымдық түрткісін, қызығушылығын қалыптастыруда тиімді болып табылатындығы туралы айтылған.

Жалпы білім беретін мектептердегі білім алушылардың жаңартылған білім беру жүйесінде оқу жетістігін бағалауды критериалды бағалау жүйесі анықтайды. Бұл бағалау рәсімдерінің сапалылығын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін және әр білім алушының оқудағы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады.

Критериалды бағалау жүйесінде ең маңызды нәрсе - оқу процесінің өзі, сол арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің артықшылықтары мен кемшіліктерін көріп, әрі қарай қалай даму керектігін түсінеді, яғни бұл жүйеде оқушының қалай жұмыс жасағаны, қалай ойланғаны бағаланады. Бағалауды өткізу үшін, оқушылардың нені білетіндігін және не істей алатындығын анықтау қажет.

Критериалды бағалау - бұл оқушылардың білім мазмұны мен мақсаттарына сай, оқу-танымдық күзіреттілігін қалыптастыруда нақты анықталған, ұжыммен қалыптастырылған, алдында оқушылардың барлығына белгілі білім жетістіктерін бағалауға негізделген үдеріс.

Критерий арқылы бағалау мұғалімнің оқушы деңгейін анық біліп отыруына мүмкіндік береді, білім берудің сапасы артады. Критериалды бағалау бұл мақсаттар мен міндеттердің барлық талаптарына сай орайластырылған. Критериалдық бағалау жүйесін қолдану арқылы: оқушының тұлғалық бағытын белсенді позицияға бағыттау, тұлғаны өзіндік жауапкершілікке, тұғырлы нәтижеге, бағытқа жеткізу, білім алушылардың дайындық деңгейі мен өсу динамикасын кез-келген кезеңде анықтау, әртүрлі жұмыстардан алған бағаларды дифференциалдау (өздік жұмысы, күнделікті баға, үй жұмысы т.б), құрылымдық бағалау мен нақтылы бағалаулар арқылы оқушының еңбегін анықтау, оқушының бағалау жүйесіне толық қанағаттануына қол жеткізе аламыз.

Критериалды бағалаудың мәні - бағалаудан бас тарту емес, ол оқушыларға білім беру қызметін жоспарлауға, белгілі бір критерийлерге сәйкес бағалауды болжауға, белгілі бір мақсаттарға жетуге, олардың теориялық және практикалық білімдерін, өзін-өзі жетілдіруге, өзін-өзі бекітуге, сондай -ақ үнемі өздігімен басқа да әртүрлі білім көздеріне ізденіс үстінде болуға мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау білім алушылардың оқу жетістіктерін салыстыру процесіне негізделген, оқушылардың оқу-танымдық құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал ететін білімнің мақсаттары мен мазмұнына сәйкес процестің барлық қатысушылары үшін белгілі бір ұжымдық әзірленген критерийлермен салыстыру негізінде жүзеге асырылатын бағалау жүйесі. Бұл бағалау рәсімдерінің сапалылығын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін және әр білім алушының оқудағы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Қазақстан үшін ұсынылып отырған жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушының дамуын, оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Егер әр білім алушыға және оның ата-анасына түсінікті болатындай нақты әрі өлшемді бағалау критерийлері белгіленетін болса, бұған жетуге әбден болады. Анық құрастырылған бағалау критерийлерінің көмегімен мұғалім де, білім алушы да:

- Білім алушы оқытудың қай сатысында?
- Олар білім алуда неге талпынады?
- Бұған жетуге көмектесу үшін не істеу керек? екенін түсінеді.

Критериалды бағалау – оқушылардың білім жетістіктерін ұжыммен келісілген, оқу үрдісіне қатысушыларға алдын-ала белгілі, оқушылардың негізгі құзыреттіліктерінің қалыптасуына жағдай жасайтын, білім берудің мақсаты мен мазмұнына сәйкес нақты анықталған критерийлер бойынша салыстыруға негізделген үрдіс.

Критериалды бағалау – белгіленген критерийлер негізінде білім алушылардың нақты қол жеткізген нәтижелерін оқытудың күтілетін нәтижелерімен сәйкестендіру үдерісі.

Критериалды бағалау – оқушының оқу нәтижелерін білім беру мақсаттары мен мазмұнына сәйкес келетін, білім беру үдерісіне қатысушылардың барлығына алдын ала таныс, ұжым талқысынан өткен, нақты анықталған өлшемдер арқылы оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген үдеріс. Критериалды бағалау қалыптастырушы және жиынтық бағалау болып екіге бөлінеді.

Критериалды бағалауды енгізудің мақсаты - мектепте оқыту сапасын жоғарылату, мектеп оқушыларының білімін халықаралық стандартқа сәйкестендіру болып табылса, критериалды бағалаудың міндеттері - сабақтың әр бөліктеріндегі әр оқушының дайындық деңгейін анықтау, бағдарламаға сәйкес оқу мақсаттарын орындау қабілеті, жеке оқушының даму жетістігін бақылау, оқушының білім алу барысындағы қателіктері мен олқылықтарын айқындау, әртүрлі жұмыс барысындағы алған өз бағасының әділдігіне көзін жеткізу, сабақ үдерісі мен білімнің меңгерілуі туралы оқушы мен мұғалім және ата-ана арасындағы кері байланысты қамтамасыз ету.

Критериалды бағалау жүйесінің міндеттері:

1. Оқу үдерісінде бағалаудың қызметі мен мүмкіндіктері аясын кеңейту;
2. Жүйелі кері байланыс орнату арқылы білім алушылардың өзін-өзі үнемі жетілдіріп отыруына жағдай жасау;
3. Бірыңғай стандарттарды, сапалы бағалау құралдарын, механизмдерін қалыптастыруға көмектесу;

4. Қолжетімді, нақты, үздіксіз:

- білім алушыларға олардың оқу сапасы туралы;
- мұғалімдерге білім алушылардың ілгерілеуі туралы;
- ата-аналарға оқу нәтижелерінің деңгейлері туралы;
- басқару органдарына ұсынылған білім беру қызметінің сапасы туралы ақпараттар ұсыну.

Критериалды бағалаудың басты ерекшеліктері:

1. алдын-ала ұсынылған бағалау шәкілі;
2. анық, айқындылығы;
3. бағаның әділдігі;
4. өзін бағалауға мүмкіндіктің берілуі

Критериалды бағалаудың функциялары:

- Ынталандыру;
- Белсенділік;

-Түзету;

-Дамытушы

Критериалды бағалау жүйесінің тиімділігі:

- мұғалімге оқушының оқу жетістіктерін объективті түрде бағалауға мүмкіндік береді;

- оқушыларға оқу үдерісі барысында туындаған қиындықтарды түсінуге, бағалауға мүмкіндік береді;

- ата-аналар оқушының оқу жетістіктер бойынша объективті дәлелдемелермен қамтамасыз етіледі.

Критериалды бағалау келесідей қағидаттарға (принциптерге) сәйкес жүзеге асырылады:

1. оқыту мен бағалаудың өзара байланысы;

2. шынайылық, сенімділік және валидтілік;

3. үздіксіздік; тиімділік; ашықтық және қолжетімділік;

4. жүйелілік;

5. жан-жақтылық; дамытуға бағыттау.

Критериалды бағалаудың практикалық маңыздылығы келесі артықшылықтармен анықталады:

- оқушының жеке басы емес, оның жұмысы ғана бағаланады;

- білім алушының жұмысы алдын ала белгіленген бағалау критерийлеріне сәйкес тексеріледі;

- оқушыларға оқығандары үшін ғана баға беріледі, өйткені бағалау критерийлері оқыту мақсаттарының нақты көрінісі болып табылады;

- оқушыға бағалаудың алгоритмі айқын белгілі, оған сәйкес ол өзінің оқу жетістігінің деңгейін анықтай алады және ата-аналарына хабарлауы мүмкін;

- оқушының өзін-өзі бағалау мен оқытуға деген ынтасы артады.

Критериалды бағалау сабаққа деген танымдық түрткісін, қызығушылығын қалыптастыруда тиімді болып табылады. Критериалды бағалау технологиясында критерий балалармен бірге құрастырылады, олар тақта алдындағы қорқынышты жеңуге мүмкіндік береді. Оқушылармен жұмыс істеудің бұл түрі өз пікірін қалыптастыруға және қорытынды жасауда өте тиімді екеніне көзіміз жетеді. Бұл оқыту түрі белгілі бір сыныптағы қиын оқушылармен байланыс жасауға да үлкен көмегін тигізеді. Критериалдық бағалау әдісін қолдану арқылы келесідей мүмкіндіктерге қол жеткізуге болатындығына көз жеткіздік:

- бақылау-бағалау жұмыстарының дағдыларын қалыптастырады;

- оқу-танымдық қызметтің жүзеге асырылуын ынталандырады;

- оқу процесінің барлық қатысушыларына (оқушылар, ата-аналар, мұғалімдер) бағалауды «ашық» және түсінікті етеді;

- оқушының мектептегі алаңдаушылығын төмендетуге көмектеседі;

- бағалаудан эмоциялық жағымсызды алып тастауға, психологиялық жағымды ортаны құруға мүмкіндік береді;

- оқушылар мұғалімнің бағалауын дұрыс қабылдай алады;

- критериалдық бағалау оқу процесін объективті етеді;

- оқуға деген танымдық ұмтылысы артады;

- оқу үрдісіне және қазақ әдебиетіне қызығушылықты арттыруға көмектеседі.

Қорыта келгенде, критериалды бағалау сабақ үстінде жүзеге асып отырады. Алдымен топтық жұмысты бағалауда өте тиімді. Өйткені топ жұмысын критерийлермен бағалау жұмыстың нәтижелілігіне және оқушылардың бір-бірін өзара бағалауы арқылы өз пікірлерін ортаға салып, өз ойларын еркін жеткізуіне алып келеді. Өз пікірін еркін айту, өзгелердің жұмысына өзіндік бағасын беру өмірге бейімділіктерін арттыра берері сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Современные средства оценивания результатов обучения: Учебное пособие /Сост. Е.В.Телеева - Шадринск: Изд-во Шадрин. пединст-та, 2009.*

2. *Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші деңгей. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы*

Турганбаева Э.С., Бейсенбекова И.Н.
СИСТЕМА КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ В ОБНОВЛЕННОЙ
СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматривается значение критериального оценивания в начальных классах, подробно описана система оценивания. Также было отмечено, что критериальное оценивание является эффективным в формировании познавательного интереса учащихся начальных классов.

Turganbayeva E. S., Beysenbekova I. N.
CRITERIA-BASED ASSESSMENT SYSTEM IN
THE UPDATED EDUCATION SYSTEM

Annotation. The article discusses the value and significance of criteria-based assessment in primary school, describes in detail the system of evaluation. It was also noted that the criteria assessment is effective in the formation of cognitive interest of primary school students to the lesson.

ӘОК 37.03

Утебаева Г.К.
«№81 Жалпы білім беру мектебі» КММ, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қарағанды, Қазақстан

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДА ДИАЛОГТІК ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ

Аңдатпа. Автор бұл мақалада функционалдық сауаттылықты мектеп оқушыларына, яғни мектеп қабырғасында қалыптастыруға болатындығын көрсете білген. Функционалдық сауаттылық мектеп оқушыларын өмірге дайындаудың бір жолы болып табылады.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бес жылдық ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды.

Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіруі процесінде де маңызды болып табылады. Еліміз үшін маңызды болып табылатын аталған стратегиялық міндетті шешу жағдайында тұлғаның ең басты функциялық сапалары белсенділік, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуға қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Орыс педагогі К.Д.Ушинский айтқандай, қазіргі заман талабына сай, әр мұғалім, өз білімін жетілдіріп, ескі бірсарынды сабақтардан гөрі, жаңа талапқа сай инновациялық технологияларды өз сабақтарында күнделікті пайдаланса, сабақ тартымды да, мәнді, қонымды, тиімді болары сөзсіз. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыруды, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда диалогтік тіл – оқу үрдісіндегі қарым-қатынаста алдыңғы орын алады: ол оқытудың негізгі мақсаттарының бірі және оның маңызды құралы.

Күнделікті сабағымда жаңа материалдарды оқытқанда және бекіту кезінде, жаттығыларды ұйымдастыруда, оқығанды және тыңдағанды тексеру үшін диалогтік әдісті қолданамын. Осының

бәрін әңгіме түрінде іске асырып отырамын. Әңгімемлесе білу диалогтік тілді үйретуде соңғы нәтижеге жететін біліктілік болып табылады.

Диалог (греше Διάλογος – әңгіме, сұхбат) жалпы мағынасында – екі немесе одан да көп адамдар арасындағы ауызша немесе жазбаша пікірлерімен алмасудың әдебиеттік немесе театрландырылған формасы; философиялық және ғылыми мағынасында коммуникация, қарым-қатынасты ұйымдастырудың өзіндік формасы.

Диалогтік әдісті қолдана отырып оқушылардың сұрақтарды, өтінішті, таңдануды, бұйырды қолданып, бір-бірімен әңгімелесе білуге, мәліметтерді нақтылауды сұрауға, келіспеушілік, толықтыру, тілдік материал көлемінде өзара пікір алыса білуге дағдыландыруға тырысамын. Өртүрлі типтегі кішігірім диалогтар құрастыруды тапсырамын. Біліктілікті жетілдіру мен дамытуды оқушылардың еркіндігін сақтау жолымен жүргіземін.

Диалог мазмұнына қарай 3 түрге бөлінеді:

Пікірталас, Зерттеушілік әңгіме, Кумулятивтік әңгіме

1. Пікірлерінде алшақтық болады, әркім өз шешімінде қалады;

2. Аздаған ресурстарды біріктіруге талпыныс жасалады;

3. Әңгіме көбінесе «Иә, бұл солай!» – «Жоқ, олай емес!» деген түрде болады»;

4. Атмосфера бірде бәсекелестікке, бірде ынтымақтастыққа құрылады.

1. Әркім орынды ақпарат ұсынады;

2. Әркімнің идеясы пайдалы болып табылады, дегенмен егжей-тегжейлі бағаланады;

3. Қатысушылар бір-біріне сұрақ қояды;

4. Қатысушылар сауал қояды және айтылғанды дәлелдейді; осылайша дәлелдеу әңгімелесу барысында бақыланады;

5. Топтағы қатысушылар өзара келісімге келуге тырысады (алайда келісімге келуге тырысқаннан гөрі, оған жету маңызды).

1. Әркім басқаларының айтқандарын қабылдайды және келіседі;

2. Әңгіме білімдерімен алмасу үшін пайдаланылады, бірақ әңгімеге қатысушылар басқалардың идеяларына шыдамдылық танытады;

3. Идеялар қайталанатын және туындайды, дегенмен үнемі егжей-тегжейлі бағаланады.

Осы диалогтік әдістердің ішінде мен өз сабағымда зерттеушілік әңгіме әдісін қолданамын. Бұл әдіс оқушылардың қызығушылығын оятып, ізденушілікке, өз ойын еркін жеткізуге септігін тигізеді. Бұл әдіс оқушылардың сөздік қорын молайтып, оқушылар бір –бірін білім алуға жетелейді.

Диалог барысында оқушылар күтілген нәтижеге жету үшін күш – жігерін жұмсайды, ынталанады, ойларын бөлісіп, пікірлеседі, білімді бірлесіп алып, өз білімін толықтырады.

Диалогты әңгімеде мұғалім сұрақтары және оларға берілген жауаптар ғана емес, сонымен қатар оқушылардың сұрақтары да маңызды. Тіл үйренуші үшін диалогтың маңызы өте зор. Күнделікті бала өмірінде жиі қолданыста жүрген сөздерді пайдалана отырып сөйлесу тілді тез меңгеру мүмкіндігіне ие болады.

Диалогтік оқыту әр баланың жинақталуына көмектеседі. Оқушыларға өзіндік тәртіп ережесін құрастыртып, оның орындалуын қадағалауды үйретеді. Белсенділікке, шығармашылыққа жетелейді. Ойлануға, өз пікірін, ойын жеткізуіне мүмкіндік береді.

Қорыта келгенде, диалогтік оқыту әдісінің өзге ұлт өкілдерін сөйлетуде, ойын жүйеленуіне, оны жеткізуде тіл байлығын арттыруына, тілдік дағдыны қалыптастыратын білім алуға зор үлес қосатын өзара іс-қимылдың тиімді түрі екеніне көзім жетті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың. 2011-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.*

2. *«Әлеуметтік-экономикалық жаңғыру – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.*

3. *Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.*

3. *Педагогикалық журналдар.*

Утебаева Г.К.
РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ
ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА ДИАЛОГА

Аннотация. В этой статье автору удалось показать, что функциональная грамотность может формироваться у школьников, то есть внутри школы. Функциональная грамотность - один из способов подготовить школьников к жизни.

Utebaeva G.K.
FUNCTIONAL LITERACY DEVELOPMENT APPLICATION
OF THE DIALOGUE METHOD

Annotation. In this article, the author was able to show that functional literacy can be formed in schoolchildren, that is, within the school. Functional literacy is one way to prepare students for life.

ӘОК 372.8

Утельбаева Р.У.
№63 Жалпы білім беру мектебі» КММ, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қарағанды, Қазақстан

**ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ
ШЕШУ ЖОЛДАРЫ**

Аңдатпа. Бұл мақалада автор мемлекеттік тілді жетік білетін тұлға қалыптастыру бүгінгі мектеп, тіпті жалпы қоғам алдында тұрған негізгі міндет екенін көрсеткен. Тілдің адамның бітім-болмысын, мінез-құлқын, іс-әрекетін танытатынын ашып айтқан.

Қазақ тілі – түркі тектес елдердің ішіндегі ең бай, келешегі келбетті, болашағы зор, ауқымды тіл. Қазақ тілінің құдіретін айтып жеткізу мүмкін емес. Өмір бойы адамға эстетикалық ләззат беретін, рухани азық болатын құдіретті тіл.

Әр ұлттың жан дүниесін, табиғи бітім-болмысын, мінез-құлық, іс-әрекетін, тұрмыс-тіршілігін танытатын – оның тілі. Ғылыми-техникалық прогресс пен өркениетті даму дәуіріне бет бұру кезеңінде жаңа қоғамға лайықты саналы, білімді, мемлекеттік тілді жетік білетін тұлға қалыптастыру бүгінгі мектеп алдында тұрған негізгі міндет.

Мектеп қабырғасында өз бетінше білім жинай алатын, өз алдына мақсат қойып, оны шешу жолдарын айқындап, проблемаларды шеше алатын өзіндік ой-тұжырымдамасы бар ұрпақ тәрбиелеу жолға қойылуда.

Орыс мектептерінде қазақ тілін жүргізу көп дайындықты қажет етеді. Өйткені оқу орыс тілінде жүргендіктен оқушылардың ойлау қабілеттері де басқаша болды. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда әдіс-тәсілдердің маңызы зор. Әдіс-тәсілдерді баланың жас ерекшеліктеріне, ойлау қабілеттеріне қарай дұрыс таңдап, тиімді пайдаланғанда ғана мақсатқа жете аламыз. Сондықтан да мұғалімдер сабақ үстінде оқушының жүйелі жұмыс істеуіне мүмкіндік туғызып, сабақтың тақырыбына сай міндет қоя білу керек. Өз бетімен жұмыс істеуге оқушылар зор ынтамен, үлкен қызығушылықпен қатысады. Мұндағы ерекшелік оқушы білімді саналы меңгереді, логикалық ойлау қабілеті артады, салыстыру, дәлелдеу дағдылары қалыптасады. Өздік жұмыс оқушының білімін, көзқарасын тереңдетеді, өздік ойын, көзқарасын қалыптастырады. Бала жас кезінен еркін ойлауға, алдына қойған істі жоспарлап, оны соңына дейін жеткізуге, кедергілерге қарсы тұруға бейімделгені жөн.

Қазақ мектебіндегі қазақ тілі мен орыс мектебіндегі қазақ тілін оқытудың айырмашылығы өте үлкен. Екеуі – екі бөлек, екі түрлі мәселе. Қазақ мектебіндегі балаға лингвистикалық білім беріліп, тілдік қарым-қатынастағы сөйлеу мәдениеті жетілдіріп, қазақ тілінде оқытылады. Орыс мектебінде балаға өз ойын басқа біреуге дұрыс жеткізе білу үшін коммуникативтік дағды мен білік игеріліп, тіл үйретіледі. Орыс мектебінде қазақ тілінен сабақ беретін мұғалімдер еңбегінің табысты болуының бірден-бір қайнар көзі қазақ тілімен орыс тілінің арасындағы ұқсастық пен айырмашылықтарды есепке ала отырып оқыту. Орыс мектептерінде қазақ тілі мен әдебиеті оқушыларға әр түрлі жолдармен үйретіледі. Кейбір оқушылар үшін қазақ тілі өз ана тілі болғандықтан, қоғамдық ортада өз көзқарасын білдіріп оны дәлелдеп, қазақша тілдік қатынасты

жан-жақты игеретіндей білім беруге тура келеді. Кейбіреулері үшін қазақ тілі екінші тіл болып саналатындықтан, оқушыларға қазақ тілін дұрыс сөйлеп, сауатты жазу дағдыларын қалыптастыру арқылы үйретіледі.

Қазіргі заманда мұғалім жаңаша ойлап, батыл шығармашылық ізденістерге талпына білу керек. Сабақтарда білім оқушыларға дайын күйінде берілмеуі қажет. Әр оқушы өз бетінше білім алып, бар жан дүниесімен қызығушылығын ояту мұғалімнің шеберлігіне байланысты. Мұғалім оқушыға сабақ барысында дұрыс бағыт-бағдар беріп отырса, сонда ғана шәкірт алдында мақсат қойып, жаңа материалды игеру үшін амал-тәсілдерді іздеп тауып, іске кіріседі. Өз бетімен алған білім тиісті нәтижесін береді. Сондықтан да қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында тіл үйренуге жағымды уәж тудырып, жағдай жасаса, оқушының да тілге деген сүйіспеншілігі артып, қызығушылығы оянады. Баланы өздігінен жұмыс істеуге, өздігінен ізденіп білім алуға үйрету – ең тиімді жол.

Оқушылардың өз бетімен орындауына берілген тапсырмалар олардың сабаққа дайындық деңгейін, бойында бар белгілі бір қасиеттерін, танымдық қызығушылықтары оянатындай етіп әдіс-тәсілдер қолданған абзал. Әр оқушы мен жұмыс әр түрлі деңгейде жүргізіледі. Қарапайым және бастапқы деңгейдегі күтілетін нәтиже: түсінікті сөйлеу дағдысы мен сауатты жазу дағдысының қалыптасуы арқылы күнделікті жағдаяттарда қарапайым тілдік дағдыларды өз мүмкіндігінше пайдаланып, қазақ тілінде қатысымға түседі. Орта деңгейде күтілетін нәтиже: қазақ тілінде дұрыс, орынды, сауатты сөйлейді және жазады, ойын еркін әрі түсінікті жеткізеді. Жоғарғы деңгейдегі күтілетін нәтиже: оқушылар сөйлесім әрекетінің түрлерін әлеуметтік ортада орынды қолдана біліп қана қоймай, өз ойын, пікірін дәлелдеп жеткізе біледі.

Кейінгі жылдары орыс мектептеріндегі қазақ тіліне сағаттар көбірек бөлініп, мемлекеттік тілді меңгеру мәселесі өз дәрежесінде жүріп жатыр. Егер де осыдан бірнеше жыл бұрын оқушылар қарапайым жаттығулар орындап, мәтінді аудару сияқты тапсырмалармен шектелсе қазіргі таңда әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды орындап, қазақ тілінде пікір-талас ұйымдастырып, шығарма, ой-толғау, эссе жазу сияқты шығармашылық жұмыстар орындайды.

Орыс мектебіндегі қазақ тілі арқылы біз халқымыздың тарихын, әдебиетін, мәдениетін, ұлттық салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, болмысын таныта аламыз. Осы мақсатқа жетсек қана егеменді елдің саналы азаматын тәрбиелейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл» ғылыми-әдістемелік журнал. №3(27) , - Алматы:, 2011.
2. «Білім ғылыми-педагогикалық» журналы. №6, - Алматы:, 2011.
3. «Мектеп» республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал. №05(81), - 2010.
4. «Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде» республикалық ғылыми-педагогикалық басылым. №10, - Алматы:, 2009.

Утельбаева Р.У.

ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ С ПРЕПОДАВАНИЕМ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА И СПОСОБЫ РЕШЕНИЯ

Аннотация. В данной статье автор указывает, что формирование личности, владеющей государственным языком, является основной задачей, стоящей перед современной школой и даже обществом в целом. Он объяснил, что язык отражает личность, поведение и действия человека.

Utelbaeva R.U.

PROBLEMS OF INCREASING THE QUALITY OF EDUCATION WITH THE TEACHING OF THE KAZAKH LANGUAGE AND WAYS OF SOLUTION

Annotation. In this article, the author points out that the formation of a person who speaks the state language is the main task facing the modern school and even society as a whole. He explained that language reflects the personality, behavior and actions of a person.

Филиппова И.А.КГУ «Общеобразовательная школа имени Ю.Н.Павлова»,
учитель начальных классов, г.Караганда, Казахстан**СОВРЕМЕННЫЕ ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

Аннотация. В своей статье автор описывает, как ребенок может применить полученные в школе знания. Для этого ребенок должен уметь проявить в школе весь спектр знаний, навыков и умений.

Сегодня мысль о том, что школа должна давать, прежде всего, знания, умения, навыки, то есть служить раздаточным пунктом, складом готовых знаний, представляется неактуальной. XXI век требует от образованных людей способность самостоятельно ориентироваться во всех видах обширной информации, решать многочисленные задачи производственного и гражданского поведения. Это значит, что в ближайшем будущем каждому ученику потребуется самостоятельно мыслить, уметь разбираться в ситуации и находить решение. Ребенок, поставленный в позицию ученика, посещающего школу и аккуратно выполняющего предписание учителя и домашние задания, не в состоянии справиться с новыми требованиями, выдвигаемыми жизнью, так, как, прежде всего он исполнитель, вооруженный определенной суммой знаний. Поэтому задача современной школы – формирование человека, постоянно совершенствующего самого себя, способного самостоятельно принимать решения, отвечать за эти решения, находить пути их реализации, то есть человека творческого в широком смысле этого слова. И это посильная задача для школы.

В связи с этим автор данной статьи при организации учебного процесса учитывает:

- возрастные особенности детей
- специфические особенности учебной деятельности
- два вида новообразований младшего школьного возраста (рефлексию и умение учиться)
- способы взаимодействия учителя и учащихся и формирование практических умений и навыков у школьников.

Следовательно, при организации учебно-познавательной деятельности младших школьников целесообразно обеспечить такую полноту форм совместности, при которой вход в учебную деятельность станет открыт детям с самыми разными личностными ориентациями и ценностями: не только «познавателям», но и «коммуникантам», фантазерам, практикам, эстетам. Для этого учебный процесс младшего школьника следует представить в виде сплава из разных форм сотрудничества.

Дети уже рождаются с врожденным поисковым рефлексом: что это? где это? Зачем это? какое это? Не все дети являются маленькими гениями. Но у любого ребёнка есть свои сильные стороны, свой дар, своё исследовательское поведение. А если не обращать на них внимания в детстве, – это может оставить отпечаток на всей дальнейшей жизни ребёнка: он будет чувствовать себя бездарным и пустым человеком.

Исследовательское поведение – это возрастная потребность ребёнка. Склонность к исследованиям свойственна всем детям без исключения. «Детей не нужно учить любопытству. Детей можно отучить от любопытства, и мне кажется, что именно эта трагедия разворачивается в наших детских садах и школах».

Проектно-исследовательская деятельность - умения и навыки исследования, полученные в детстве, легко переносятся в дальнейшем во все виды деятельности. Как известно возраст 6-12 лет - очень важный период развития ребёнка. Именно в этот период закладывается основа для подготовки детей к творческому труду. Поэтому важно именно в начальной школе создать психолого-педагогические условия для реализации возрастной потребности в поисковой активности.

Эти занятия позволят учащимся овладеть специальными знаниями, умениями, навыками исследовательского поиска. В качестве примера я кратко остановлюсь на некоторых из них.

Развитие умений видеть проблемы (формирование способности развивать собственную точку зрения, смотреть на объект исследования с разных сторон)

Задание «Посмотри на мир чужими глазами».

Учитель читает детям неоконченный рассказ.

«Утром небо покрылось черными тучами, и пошел снег. Крупные снежные хлопья падали на дома, деревья, тротуары, газоны, дороги...»

Задание: продолжить рассказ, представив себя в роли мальчика, гуляющего во дворе с друзьями; водителем грузовика, едущего по дороге; летчиком, отправляющимся в полет; акимом города; вороной, сидящей на дереве;

Задание «Тема одна – сюжетов много».

Придумайте как можно больше сюжетов на одну и ту же тему. (Например, тема «Осень», «Город», «Лес»... можно нарисовать лес осенью, улетающих птиц, работы на полях, школьников, идущих в школу и т.д.)

Задание «Составь рассказ, используя данную концовку»

«... Так я и не выучил стихотворение».

«... Сидевший в клетке попугай не обратил на это никакого внимания».

Развитие умений выдвигать гипотезы (уметь предвидеть события, предполагать, используя слова: может быть, предположим, допустим, возможно, что если, наверное).

Задание «Давайте вместе подумаем»

Почему у белого медведя нос чёрный?

Гипотезы (предложенные детьми):

1. Может быть, чтобы быть заметным и его боялись окружающие?

2. Наверное, потому что всё время держит его по ветру, чтобы дорогу запоминать?

3. Предположим, чтобы медвежата его видели.

Развитие умений задавать вопросы

Задания для развития умения задавать вопросы уточняющие (верно ли, что; надо ли; должен ли? и восполняющие (Кто? Что? Где? Почему?)

Задание «Найди загадочное слово». Дети задают друг другу разные вопросы об одном и том же предмете, начинающиеся со слов «что», «как», «почему», «зачем». Обязательное правило – в вопросе должна быть невидимая явно связь. Например: в вопросе об апельсине звучит не «Что это за фрукт?», а «Что это за предмет?».

Возможен и более сложный вариант. Один из участников загадывает слово, но сообщает всем только первую букву (звук). Участники задают ему вопросы. Например: «Это то, что находится в доме?»; «Этот предмет оранжевого цвета?»; «Используется ли этот предмет в перевозке грузов?»; «Это не животное?». Ребенок, загадавший слово, отвечает «да», «нет».

Игра «Угадай, о чем спросили»

Ученику, вышедшему к доске, дается несколько карточек с вопросами. Он, не читая вопроса вслух и не показывая, что написано на карточке, громко отвечает на него.

Например: на карточке написано «Почему совы охотятся ночью?» Ребенок отвечает «Они днём плохо видят, поэтому охотятся ночью». Всем остальным надо догадаться, каким был вопрос.

Уже на начальной ступени обучения педагог должен формировать у современного школьника элементарные навыки пользователя персонального компьютера, развивать умения работать с необходимыми в повседневной жизни вычислительными и информационными системами. В этом я вижу актуальность ИКТ. Еще А.Франс высказал мысль, что «Лучше усваиваются те знания, которые поглощаются с аппетитом». Я как педагог понимаю, что «Ученик – это не сосуд, который надо наполнить знаниями, а факел, который надо зажечь».

При проведении уроков с использованием информационно-коммуникативных технологий предлагаю:

I. Организация компьютерного практикума на уроках математики, русского языка это деловые игры, составление кроссвордов, тестовые задания, работа с наглядными пособиями, ученик в роли учителя, мозговой штурм;

II. Использования творческих заданий на уроках окружающего мира и литературного чтения с применением средств ИКТ это создание рекламных роликов, презентаций.

III. Использования обучающе-контролирующих программ на уроках математики, русского языка это ролевые игры и имитации; деловые игры и моделирование; образовательные игры, электронное пособие «Семейный наставник», «Мир информатики» для начальной школы, обучающие игры «Гарфилд» и др.)

IV. Метод проектов в сочетании с технологией ИКТ. Суть проектов заключается в самостоятельном освоении школьниками учебного материала и получении конкретного результата в виде конкретного продукта. Используемый мною метод проектов позволяет приблизить обучение, учебную деятельность школьников к решению практических задач, что сближает школьное образование с жизнью, делает процесс обучения активным и личностно значимым.

Методика работы над проектом:

Подготовка детей к работе над проектом

Выбор проблемы

Сбор информации

Разработка собственного варианта решения проблем

Реализация плана действий

Подготовка к защите проекта

Презентация проекта

Рефлексия.

V. Подача нового материала. При изучении нового материала наглядное изображение является зрительной опорой, которая помогает наиболее полно усвоить подаваемый материал. Соотношение между словами учителя и информацией на экране может быть разным, и это определяет пояснения, которые дает учитель.

Например: Знакомство со словообразовательным анализом.

Последовательность Материал для наблюдения над словами Графическая модель

Введение понятия корень Рисунок с изображением мака на интерактивной доске.

Образуем словесный сад:

– Как называется плод мака? – маковка

– Как назовем семечко мака? – маковинка

– Какой цвет у мака? – маковый

Это слова – родственники. У них похожий смысл, есть общая часть – корень МАК.

Игра «Третий лишний»:

Лес, лесник, лестница

Гусь, гусыня, гусеница

Боль, большой, больница

Автобус, грузовик, трамвай

Введение понятия суффикса Образование новых слов по схеме:

Куст + ик = кустик

Бант + ик = бантик

Мост + ик = мостик

Ценным методом стимулирования интереса к учению можно назвать создание в учебном процессе игровых ситуаций. Игра давно уже используется как средство возбуждения интереса к учению. «Игра имеет большое значение в жизни ребенка, имеет то же значение, какое у взрослого деятельность, работа, служба. Игра только внешне кажется беззаботной и легкой. А на самом деле она властно требует, чтобы играющий отдал ей максимум своей энергии, ума, выдержки, самостоятельности». Игровые формы обучения позволяют использовать все уровни усвоения знаний: от воспроизводящей деятельности через преобразующую к главной цели - творческо-поисковой деятельности. Учащиеся, совместно решая задачи, участвуя в игре, учатся общаться, учитывать мнение товарищей. Поэтому, если в процессе «учебной деятельности формируется общее умение учиться», то в рамках творческой деятельности формируется общая способность искать и находить новые решения, необычные способы достижения требуемого результата, новые подходы к рассмотрению предлагаемой ситуации.

Игровые ситуации, я включаю их в свои уроки регулярно и независимо от какой-либо темы. Ведь их использование способствует успешной реализации цели развития мышления младших школьников, их интеллектуальных способностей. Это могут быть различные головоломки, развивающие игры. Например: волшебный квадрат, волшебный круг или листик. Это могут быть задания на смекалку, логику. Найди более короткий путь к домику; отгадай сказочного героя по описанию его свойств и так далее. Дети с удовольствием выполняют задания, связанные с различного рода шифрами, лабиринтами и ребусами. Отсюда следует, что в процессе обучения важно «обеспечить возникновение положительных эмоций по отношению к учебной

деятельности, к ее содержанию, формам и методам осуществления». Приемы художественности, образности, яркости, занимательности, удивления вызывают эмоциональную приподнятость, которая в свою очередь возбуждает положительное отношение к учебе.

Таким образом, в результате применения современных вышеперечисленных форм организации учебно-познавательной деятельности происходит личностное развитие младших школьников. Активизируется учебная деятельность учеников. На уроках наблюдается сосредоточенность учащихся, напряженная мыслительная деятельность, серьезная работа памяти и умение правильно и логично выражать свои мысли. Дети моего класса активны на уроках: ребята сами учатся анализировать, делают выводы по изученной теме, обобщают, учатся логически мыслить. Учащиеся целеустремленны, обладают разными способностями и эрудицией, готовы к самообразованию.

Список использованных источников:

1. Выготский Л.С. «Воображение и творчество в детском возрасте». - М.: - Просвещение, - 1991.
2. Савенков А.И. Игры, дающие старт исследовательской деятельности. //Директор школы.- 2004, - №1.
3. Давыдов В. «Проблемы развивающегося обучения».- 1986.
4. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. - М.: НИИ школьных технологий.- 2005.
5. Соколова Т.Е. Информационная культура младшего школьника: Учебно-методическое пособие.– Самара.

Филиппова И.А.

**БАСТАУЫШ МЕКТЕП БАЛАЛАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ
ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ҚАЗІРГІ ФОРМАЛАРЫ**

Аңдатпа. Автор өзінің мақаласында бала мектеп қабырғасында алған білімін өмірде қолдана алатындығы жайында баяндаған. Ол үшін бала мектепте толық қанды білім, білік, дағдыны қамти білу керектігін көрсете білген.

Filippova I.A.

**MODERN FORMS OF ORGANIZATION OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE
ACTIVITIES OF YOUNGER SCHOOL CHILDREN**

Annotation. In his article, the author describes how a child can apply the knowledge gained at school. To do this, the child must be able to show the full range of knowledge, skills and abilities at school.

ОӘК 378

Хуаныш Б.

№85 ЖББОМ, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

**ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН
ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНДЫҚ ӘДІС – ТӘСІЛДЕРІ**

Аңдатпа. Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында ағылшын тілін оқытудың қазіргі замандық әдіс – тәсілдер, бастауыш мектепте ағылшын тілін тиімді оқыту үшін қызығушылық тудыратын әдістер қарастырылған.

Ағылшын тілін оқытудың қазіргі замандық әдістемесінің қолданумен байланысты әртүрлі коммуникацияның формаларын енгізу және білім алушылардың шығармашылық және ғылыми әлеуетін кеңейту бүгінгі таңдағы қоғамда өзін таныта алатын тілдік тұлғаның қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Шет тілі қарым-қатынас және қоршаған ортаны тану құралдарының бірі ретінде заманауи білім беру жүйесінде өзінің әлеуметтік, танымдық және дамытушылық функцияларына байланысты ерекше орынға ие.

Әлемдегі халықаралық қарым-қатынастың жетекші құралы ретінде ағылшын тілінің ұстанымы одан әрі күшейе түсетініне және осы үдерістің тоқтауына немесе баяулауына ешқандай салмақты тенденциялардың болуының байқалмауына байланысты, ағылшын тілін оқытудың тиімді әдістерін пайдалану мәселесі өте маңызды болып табылады.

Қазіргі түсінік бойынша оқыту процесі оқушыларды белгілі бір білім, дағды, ікерліктер мен құндылықтарға тарту мақсатында мұғалім мен оқушылардың арасындағы өзара іс-әрекеттестік процесі ретінде қаралады.

Оқытудың әрбір әдісі мұғалімнің оқыту жұмысы (жаңа материалды баяндау, түсіндіру) мен оқушылардың белсенді оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастыруды қамтиды. Яғни, мұғалім бір жағынан, материалды өзі түсіндіреді, ал екінші жағынан-оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін ынталандыруға ұмтылады (оларды ойлауға, өз бетінше тұжырым жасауға және т.б. итермелейді).

Әрбір тарихи дәуірде педагогикалық жүйе елеулі өзгерістерден өтеді. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, экономиканың өсуімен еліміздің білім беру жүйесі орта есеппен әр он жыл сайын реформаға ұшырайды. Сонымен бірге, қоғам дамуының барлық кезеңдерінде жаңа стратегияларды және педагогикалық технологияларды қажет ететін оқушылардың сапалы біліміне ерекше назар аудару қажет.

Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш сынып оқушыларын ағылшын тіліне оқытудың әдіснамалық негіздерін анықтау мәселесі өзектілендіріледі. Бастауыш мектепте «Ағылшын тілі» пәні бойынша жаңартылған оқу бағдарламасының тілдік қызметтің төрт түрі бойынша тілді практикалық меңгеру талаптары белгіленген. Тәсілдерді таңдау, оқу пәнінің стратегиялық мақсатын ескере отырып және бастауыш мектепте табиғи сөйлеу ортасы болмаған жағдайда ұсынылады. Қазіргі заманғы лингводиактикадағы әдіснамалық маңызды тәсілдерге сипаттама берілген. Кейбір әдістер аясында мұғалімнің оқыту іс-әрекеттері ұсынылған.

Қазақстандық тілдік білім беру тәжірибесінің өзгеруіне байланысты бастауыш мектепте «Ағылшын тілі» пәні бойынша Типтік бағдарлама жаңартылды. Жаңартылған бағдарлама шет тілін меңгерудің жалпы еуропалық шеңберіне (CEFR - Common European Framework of Reference - шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық құзыреттілігі) сәйкес ағылшын тілін меңгерудің деңгейлік моделі негізінде тілдік білім беру мазмұнының сабақтастығын көздейді. Деңгейлерді бөлу кезінде типтік оқу бағдарламада бастауыш сынып оқушылары ағылшын тілін А1 (өмір сүру деңгейі) қарапайым деңгейінде меңгеруі тиіс деп белгіленген. 5-7 сынып оқушылары А2 деңгейіне (қымбат деңгей), 8-10 сынып оқушылары В1 деңгейіне (шекті деңгей) қол жеткізеді деп болжануда, мектеп түлектері ағылшын тілін В2 алдыңғы қатарлы деңгейінде меңгеретін болады. Ағылшын тілі бойынша жаңартылған бағдарламада әр деңгейдің төменгі, орта, жоғары деңгейі бар. Бұл бөліністі орта және жоғары сыныптарда сақтауға болады.

Аталған бағдарламада пәнді оқытудың күтілетін мақсаттары нысанында тілдік қызметтің төрт түрі бойынша тілді практикалық меңгеруге қойылатын талаптарды белгілеу принциптері жаңа болып табылды. Бір сыныптан екіншісіне де, сөйлеу қызметінің дағдысының дамуына қарай да мақсаты күрделенеді. Әлбетте, осы талаптарды ағылшын тілін оқытудың заманауи әдістемесінде іске асыру үшін әдіснамалық негіздерді анықтау қажет, олардың арасында тәсіл сияқты санат ерекше орын алады.

Қазіргі лингводиактика шет тілін оқытудың әр түрлі тәсілдерін қамтиды. Бастауыш мектепте ағылшын тілін тиімді оқыту үшін қызығушылық тудыратын әдістерді қарастырамыз.

Бихевиористік тәсіл. Бихевиористік теорияға сәйкес тілді оқыту мінез-құлықтың объектісі ретінде қарастырылды: тілді меңгеру негізінде қойылатын ынталандыруды бірнеше рет қайталау нәтижесінде қалыптасатын дағдылар жатыр, яғни бала ересек адамдардың сөйлеуіне еліктеу нәтижесінде тілді мақсатты түрде оқытусыз имитативті жолмен меңгереді. Басқаша айтқанда, ешкім бала үшін сөйлеу ағынын меңгеру бірліктеріне бөлмейді, сөйлеу үлгілерін мөлшерлемейді, оларды белгілі бір бірізділікке тартпайды, грамматика ережелерін түсіндірмейді, соған қарамастан, қалыпты дамып келе жатқан бала бес-алты жасқа қарай осы күрделі грамматиканы меңгеріп, өз бетінше сөйлейді, коммуникативтік тапсырмаларды табысты шеше отырып, ал жеті-сегіз жасқа қарай баланың сөйлеуінде күрделі ұсыныстар, едәуір ұзындықтағы мәтіндер пайда болады. Осы теорияға сәйкес жаңа тілді бала ережелерді қолданбай бірінші өздігінен меңгереді. Дәлел ретінде -баланың екі тілді ортада дамуын алып қарауға болады.

Баланың ақыл-ойын таза тақта ретінде қараған Джон Локк, оның қоршаған ортасы өзінің ойлы хаттарын жазса, осы тәсілді жақтаушылар бірінші тілді меңгеру имитация, тәжірибе, қолда бар іскерлікті табысты қолдану және дағдыны қалыптастыру жағдайында жауапты репликалар

нәтижесінде болады деп санайды. Жаңа тілді оқыту бірінші тілді меңгеру барысында қалыптасқан дағдылардың есебінен жүргізіледі. Бұл жаңа тілді қабылдау әдісін өзгертеді. Бірақ имитация бала кезінде тілді меңгерудің негізгі тетігі болып табылмайды - өз бетінше пікірді құру мүмкіндігі баланың үлкен (әрине, белгісіз) аналитикалық жұмысының есебінен қол жеткізіледі, ол баланың жеке ой-өрісін, интенциясын анықтайтын ережелер жүйесін шығарады. «Бала», «жарық жанған», «балықтарда тістері жоқ», балалардың сөздерінде «comed», «goed», «footies» сияқты лексикалық білім - осының барлығы бала ережені ашып, осы жалпыланған ережемен бірге әрекет етуді қалайды.

Аудиолингвалды әдістің негізінде бихевиористік тәсіл де жатыр. Аудиолингвалдық әдіс көп жағдайда сөйлеуге үйретуге көңіл бөледі және лексикалық немесе грамматикалық құбылыстарды интуитивті қолданудан форманы, мәнді түсінуге жол береді. Оқушылар үлгі бойынша жұмыс істейді, имитация, механикалық қайталау арқылы тіл және сөйлеу құралдарын меңгереді. Осы әдіске сәйкес тіл көлемі жағынан шағын және қиындық бойынша бірліктерге бөлінген, оқушыларға оларды қайталау, орналастыру, трансформациялау және т. б. арқылы меңгеретін құрылымдар түрінде ұсынылуы тиіс. Аудиолингвалды әдістің тиімділігін арттыру ақпараттық процесс моделін түсіну мүмкін, У. Левельттің пікірінше, төрт деңгейі бар:

- концептуализация (хабарламаны жоспарлау);
- қалыптастыру (хабарламалар құру);
- артикуляция (хабарламаны жариялау);
- өзін-өзі бақылау (анықтау және қателерін өздігінен түзету).

Табиғи тәсіл. С. Крашениннің және т. б. Терреллдің пікірінше, тілді үйренудің табиғи тәсілі балаларға арналған тапсырмаларды барынша мазмұнды етіп жасауға, оларды нақты әлеммен байланыстыруға және кітап мәтіндері емес, оқуға арналған нақты материалдарды (мысалы, брошюралар, парақшалар, веб-беттер) пайдалануға негізделген. Табиғи тәсілді пайдалана отырып, мұғалім қарым-қатынасты түсіну мен орнатуға, оқушылар арасында шынайы байланысты нығайтуға ықпал етеді. Оқушы оқу үрдісінде жаңа сөздік қорын меңгеру және қарым-қатынас жасау үшін ақпараттық ресурсты ұсыну үшін фотосуреттерді, Көрнекі құралдар мен мультимедиялық ресурстарды пайдаланады. Тілдің табиғи меңгеруінің ең маңызды сипаттамаларының бірі-бұл С. Крашен «үнсіздік кезеңі» немесе «белсенді тыңдау кезеңі» деп атайды.

«Ағылшын тілі» пәні бойынша 1-4 сыныптар үшін жаңартылған бағдарламамен ағылшын тілін оқытудың бастапқы кезеңінде барлық білім алушылар өздерінің интенцияларын ауызша білдіре алмайды, яғни олар «үнсіздік кезеңі» немесе «белсенді тыңдау» кезеңін өтеді деп болжанады. Түсіну - сөйлеуден көп нәрсе, балалардың түсіну қабілетін бағаламау керек, өйткені олар өзінің бірінші тілін әр түрлі контекстік кеңестерден түсінуге үйренген. Дегенмен, олар өз ана тілінде естігендердің барлығын түсінбеуі мүмкін, бірнеше маңызды сөздерді түсініп, мағынасын түсіндіру үшін түрлі кеңестерді пайдалана отырып, қалғандарын шифрлейді. Мұғалімнің қолдауымен олар екінші тілде мағынасын түсіндіру үшін өз дағдыларын қолдана бастайды.

Бастауыш мектепте ағылшын тілін оқытудың коммуникативтік-әрекеттік бағыты оқыту мақсатында және білім алушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды тұжырымдауда көрсетілген. Бұл тәсілдің интегративті сипаты білім мен сөйлеу дағдылары мен іскерліктерін қатар меңгеруде көрінетін оқыту процесінде саналы емес және саналық компоненттердің органикалық қосылуын көздейді.

Коммуникативтік-іс-әрекет тәсілі тіл сабағының қарым-қатынас жасауға бағыттайды, оның барысында ойластырылған немесе нақты міндеттер шешіледі.

Бұл қызметті жүзеге асыру құралы рөлдік ойындар, проблемалық жағдайлар негізінде кездейсоқ қарым-қатынас болып табылады.

Ойын әдісі ағылшын тілін оқытудың негізі ретінде.

Танымдық (дидактикалық) ойындар - бұл шынайылықты модельдейтін арнайы жасалған жағдайлар, оның ішінде оқушыларға жол табу ұсынылады. Бұл әдістің басты мақсаты - танымдық процесті ынталандыру. Мұндай ынталандыруларды бала ойында алады, онда ол шындықтың белсенді түрлендірушісі болып табылады.

Оқытудағы ойындарды пайдалану педагогтың авторитарлық ұстанымын орынсыз етеді. Балаларды ойынмен қызықтыру үшін, күтпеген, еркін таңдау элементтерін енгізу, балаларды эмоционалды түрде босату үшін, ол өзі оның қатысушысы болуы тиіс. Дидактикалық ойындар баланың еркін даму идеяларымен, жеке және жеке тұлғаға бағытталған оқытумен жақсы үйлеседі.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

1. Английский язык в начальной школе. [Электронный ресурс] URL:<http://otherreferats.allbest.ru/>.
2. Артемов В.А. Психология обучения иностранному языку/В.А. Артемов. – М.: Просвещение, 1999. – 279с.
3. Асмолова А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе / А.Г. Асмолова. – М.: Просвещение, 2010. – 151с.

Хуаныш Б.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье рассмотрены современные методы обучения английскому языку в условиях обновленного содержания образования, методы, представляющие интерес для эффективного обучения английскому языку в начальной школе.

Khuanysh B.

MODERN METHODS AND TECHNIQUES OF TEACHING ENGLISH IN THE CONDITIONS OF THE UPDATED CONTENT OF EDUCATION

Annotation. This article discusses modern methods of teaching English in the context of the updated content of education, methods of interest for effective teaching of English in primary school.

УДК 378+37.0

Цигулева О.В.

к. п. н, доцент, зав. кафедрой иностранных языков Новосибирский государственный педагогический университет, г. Новосибирск, Российская Федерация
oltsiguleva@yandex.ru

МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОПЫТ ВЕДУЩИХ СТРАН МИРА

Аннотация. В данной статье анализируются механизмы формирования человеческого капитала в ведущих странах мира. В качестве примера автор приводит таких страны как США, Великобритания, Германия, Швеция и др. Отмечается государственная поддержка, оказывающая непосредственное воздействие на этот процесс путем разработки и реализации государственной социально-экономической политики.

Ключевые слова: человеческий капитал, высшее образование, механизмы формирования человеческого капитала, капитал образования.

Актуальность проблемы формирования человеческого капитала, механизмов его продуктивного развития является одним из наиболее дискутируемых вопросов в современном научном социуме. Как справедливо отмечает исследователь А. Андреев, в XXI веке будут важны не столько природные ресурсы, сколько человеческий капитал [1].

Высшее образование сегодня выступает в качестве триггера взаимодействия интересов личности и социума, поскольку в современном обществе человеку необходимы новые знания [2]. Фактически знания становятся той средой, в которой живет и развивается современное общество.

Образование в контексте концепции человеческого капитала анализируется как источник благосостояния и экономического роста, дает его оценку с позиций экономической и социальной эффективности через повышение качества и производительности труда индивида, его социальной стратификации. Компаративный анализ тенденций развития образования в странах с развитой рыночной экономикой показывает значительное опережение накопления фонда знаний (капитала образования) по сравнению с накоплением физического капитала. Так, например, по расчетам Всемирного банка, в составе национального богатства США основные производственные фонды составляют всего 19%; природные ресурсы – 5 %; человеческий капитал – 76 %. В Западной Европе соответствующие показатели – 23,2 и 74%.

Опыт таких стран как Гонконг, Сингапур и Южная Корея, подтверждает, что ставка на инвестиции в создание конкурентоспособного человеческого капитала является наиболее

эффективной стратегией экономического развития государства. Согласно докладу «Глобальный инновационный индекс» 2019 г. лидирующими странами в развитии экономики знаний являются: Швеция, Финляндия, Дания, Норвегия, Швейцария, Великобритания, США, Китай [3].

В плане «качества инноваций», важного индикатора, отражающего уровень развития высшего образования и число научных публикаций в 2019г. выделяются Япония, США, Соединенное Королевство и Германия. Так, например, в США на протяжении последнего десятилетия нормы отдачи высшего образования располагались в интервале 8-12%, тогда как средняя норма прибыли реального капитала составила около 4% [3].

Характерной особенностью человеческого капитала, как и любого другого вида капитала, является обладание многими одинаковыми, характерными для них признаками. Однако в отличие от капитала экономического или физического, образовательный (человеческий) капитал не предполагает количественное уменьшение и износ, а является продолжением процесса его развития посредством обогащения знаниями и опытом, в том числе с помощью формального и неформального обучения [2].

Являясь одним из наиболее значимых участников процесса формирования и механизмов развития человеческого капитала, государство оказывает непосредственное воздействие на этот процесс путем разработки и реализации государственной социально-экономической политики. Анализ зарубежного опыта государственного воздействия на человеческий капитал показывает, что механизмы формирования человеческого капитала во многом зависят от активизации государственной политики в области образования. Содержание реформ образования, проводившихся в последние годы в зарубежных странах, отражает механизмы продуктивного формирования человеческого капитала в большинстве зарубежных стран:

- децентрализация и демократизация управления;
- расширение автономии высших учебных заведений с одновременным усилением их подотчетности перед обществом;
- движение в сторону рыночных моделей организации, управление и финансирование образования.

Ключевая характеристика механизмов формирования человеческого капитала заключается в анализе действий как государственных, так и негосударственных образовательных учреждений, обеспечивающих широкий доступ к образованию, развитию инноваций, стимулированию научно-технического прогресса. Программный инструмент в таких странах, как США, Англия, Франция, Канада, Швеция, Австралия – грантовое движение. В вышеперечисленных странах государство оценивает состояние образовательного сектора и прогнозирует его развитие (например, в США публикуются доклады о тенденциях развития образования в штатах). Весьма очевидно, что государство здесь выступает в роли партнера образовательных учреждений и действует с ними в единой системе с целью развития человеческого капитала.

Важнейшим механизмом формирования человеческого капитала в развитых зарубежных странах является то, что поддержка инновационных секторов происходит между негосударственными участниками данного процесса в условиях налаженной инфраструктуры, что позволяет перемещать новые разработки в места рыночного спроса в сжатые сроки. По оценкам большинства экспертов развитых стран вложение в человеческий капитал гораздо эффективнее, чем инвестиции в основные фонды. Так, в США согласно статистике вклад образования в прирост ВВП достигал 35% [504]. Сегодня США остаются одной из инновационных стран мира и имеют особенно сильные показатели в таких областях, как участие фирм в проведении глобальных НИОКР, уровень развития финансового рынка, включая инвестиции в новые предприятия, качество высших учебных заведений и научных публикаций, расходы на программное обеспечение и состояние инновационных кластеров [119].

В некоторых странах Европы с целью продуктивного формирования человеческого капитала предпринимались меры по разграничению в законодательном порядке функций и ответственности между различными уровнями управления образованием: общегосударственным, региональным, муниципальным и институциональным. Так, например, Великобритания, Австралия, Норвегия и др., в связи с проводимыми реформами отказались от бинарных структур. Страны, не имеющие ступенчатой структуры (Германия, Италия, Швеция) или имевшие ее в другом формате (Бельгия, Франция) также перешли на многоуровневую систему обучения. Такие страны как Республика Корея, Япония, Китай переняли англоамериканскую модель высшего образования, были введены программы профессионального бакалавриата в неуниверситетском секторе высшего образования.

Существенное обновление содержания высшего образования, выразилось в стандартизации учебных планов образовательных программ, введении системы образовательных кредитов (зачетных единиц) с целью обеспечения академической мобильности. Смещение акцента произошло в деятельности управленческих структур всех уровней образования с административно-организационных вопросов на вопросы качества обучения и научно-исследовательской работы. Расширяется практика привлечения к управлению образованием общественных и профессиональных организаций (попечительские советы вузов, консультативные советы при центральных и региональных органах управления).

Одним из концептуальных подходов к формированию человеческого капитала в зарубежных образовательных системах является «Обучение в течение всей жизни» (lifelong learning). В большинстве европейских стран были разработаны специальные правительственные программы, предусматривающие целевое инвестирование в непрерывное профессиональное образование. Также государством были разработаны различные механизмы, нацеленные на повышения уровня человеческого капитала:

- снижение налогов с предприятий, работники которых повышают профессиональную квалификацию;
- сохранение за обучающимися в университетах предыдущей заработной платы в течение трех лет;
- выплата социальных пособий на образование;
- переобучение за счет государства работников предприятий конверсии или ликвидируемого предприятия.

Все вышесказанное позволило людям расширять возможности получения образования и увеличивать свой человеческий капитал.

Резюмируя вышесказанное, необходимо отметить, что механизмами продуктивного формирования человеческого капитала в зарубежных странах являются:

- децентрализация и демократизация управления;
- расширение автономии высших учебных заведений с одновременным усилением их подотчетности перед обществом;
- движение в сторону рыночных моделей организации, управление и финансирование образования;
- поддержка государством государственных, так и негосударственных образовательных учреждений, обеспечивающих широкий доступ к образованию, развитию инноваций, стимулированию научно-технического прогресса;
- разработка специальных правительственных программ, предусматривающих целевое инвестирование в непрерывное профессиональное образование.

Список использованных источников:

1. Андреев, А. Знания или компетенции? / А. Андреев // *Высшее образование в России*. - 2005. - № 2. - С. 3-11.
2. Цигулева О.В. Роль образования в формировании человеческого капитала на современном этапе. *Сибирский педагогический журнал*. – № 2. - 2015. – С. 19-23.
3. *International Human Development Indicators* / [Электронный ресурс] – URL: <http://hdrstats.undp.org/en/tables/>

Цигулева О.В.

**ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ АДАМ КАПИТАЛЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ
МЕХАНИЗМІ: ӘЛЕМНІҢ ЖЕТЕКШІ ЕЛДЕРІНІҢ ТӘЖІРИБЕСІ**

Аңдатпа. Бұл мақалада әлемнің жетекші елдеріндегі адами капиталды қалыптастыру тетіктері талданады. Мысал ретінде автор АҚШ, Ұлыбритания, Германия, Швеция және т.б. елдерді келтіреді. Мемлекеттік қолдау көрсетілген, бұл мемлекеттік әлеуметтік-экономикалық саясатты әзірлеу және жүзеге асыру арқылы осы процеске тікелей әсер етеді.

Кілтті сөздер: адам капиталы, жоғары білім, адами капиталды қалыптастыру механизмдері, білім беру капиталы.

Tsiguleva O.V.

**MECHANISMS OF FORMATION OF HUMAN CAPITAL IN THE HIGHER EDUCATION
SYSTEM: EXPERIENCE OF THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD**

Annotation. This article analyzes the mechanisms of human capital formation in the leading countries of the world. As an example, the author cites countries such as the United States, Great

Britain, Germany, Sweden, and others. State support is noted, which has a direct impact on this process through the development and implementation of state socio-economic policy.

Key words: *human capital, higher education, mechanisms of human capital formation, education capital.*

ӨОК 37.037.1

Шаймерденов Т.Д., Сабанбаев Н.И, Бөжиг Е.Ж.

Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қаласы.

Павлодар педагогикалық университеті. Павлодар қаласы.

Doodzel@mail.ru, nurbol_c@mail.ru, erasylzh@mail.ru

СПОРТТЫҚ КҮРЕСТЕГІ ТЕХНИКАЛЫҚ-ТАКТИКАЛЫҚ ДАЯРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ

***Аңдатпа.** Спорттық күрес тактикасына жарыстарға қатысу тактикасы, жекпе-жек өткізу тактикасы және техникалық іс-қимылдарды жүргізу тактикасы кіреді, техникалық дайындыққа техникалық әрекеттерді зерделеуді және оларды жетілдіру қамтиды, техника мен тактиканың интегралдық факторы техникалық іс-қимылдарды орындау тактикасы болып табылады. Сондықтан біз бұл мақаланы палуанның техникалық және тактикалық дайындығының негізгі тұстарына арнаймыз.*

Палуандарды техникалық-тактикалық даярлау дидактикалық қағидаларға: санаға, белсенділікке, көрнекілікке, жүйелілікке, қол жетерлікке және ашықтыққа сәйкес жүргізіледі.

Сонымен бірге спорт физиологиясында да, теориясында да дағдыларға үйрету жөніндегі зерттеулер стандартты жағдайларда жүргізілгендіктен дәл осындай жағдайлардағы қозғалыс дағдыларын қалыптастыру әдістері жалпы танылған болып табылады. Бұл зерттеулер шартты рефлекторлы теорияға негізделеді, осыдан шыға отырып, оқылатын әрекетті көп мәрте қайталай отырып, қозғалыс дағдысы қалыптасады [1].

Сонымен бірге, спорттық күрестегі техниканы үйренудің негізгі күрделілігі дағды құрылымы қарсыластың белсенді қарсыласуынан вариативтіліктің жоғары дәрежесінен туындайды. Сондықтан да техникалық-тактикалық даярлық мазмұны мен әдістерін анықтауда әртүрлі тәсілдер болады.

Кең таралған тәсілдердің бірі Н.М. Галковский ұсынған техникалық әрекеттерді орындау қағидаларын таңдауға негізделген тәсіл болып табылады. Автор қарапайым және күрделі техникалық-тактикалық әрекеттерді жетілдіруді қарастыра отырып, негізгі көңілді шабуылдаушы әрекеттер рөліне аударды.

Палуандар меңгеретін ең қарапайым құрылым даярлық күш әрекетінен және шабуылдаушы әдістің техникалық құрылымынан тұрады. Құрылымдық топтардың әрі қарай күрделенуі шабуылдаушының белгілі бір әрекетіне жауап ретінде туындайтын қарсыластың реакциясын палуан пайдаланған жағдайларда болады. Шабуылдаушы палуан сөйтіп шабуылдаушы спортшы үшін қолайлы ырғақты ахуал жасайды. Қолайлы жағдайлар жасаудың негізгі қағидасы осымен қорытындыланады, ол үшін палуан айла, жалған қозғалыс, амалдар пайдаланады. Сөйтіп, шабуылдаушы палуанның техникалық қозғалысы ұдайы күрделеніп отыруы тиіс. Сонымен бірге, спорты күрделі қозғалыстың биомеханикалық өлшемдерінің өзгеруін, өзінің де, қарсыластың да әсер ету мен шешімдер қабылдау сәттерін ескеру қажет. Н.М. Галковский қарсыластың күрделі сезінуінің шабуылдаушы әрекетін жасау кезінде пайдалану артықшылығын айта отырып, «күрделі шабуылдаушы әрекеттің екінші қозғалысы қарсылас реакциясының моторлы бөлігінің шабуылдаушы қозғалысының бірінші бөлігімен (шабуылдың екінші бөлігінің бағытымен сәйкес келетін), не болмаса, күрделі шабуылдаушы әрекеттің екінші бөлігіне реакцияның латентті мерзімімен (шабуылдаушы денесінің шешуші әрекет орындау үшін ыңғайлы жағдайы) сәйкес келетінін» атап көрсетті.

Сонымен, палуандарды техникалық-тактикалық даярлауды жетілдіру кезінде мынадай маңызды сәттерді:

1) балуан бір қозғалысты орындаудан бірнеше қозғалыстар арасында байланыс орнатуға, жалған қозғалыстан шешуші қозғалысқа ауысу сәтін орнатуға көшу кезінде қозғалыс дағдысы құрылымын өзгертуді;

2) амалдардан бастапқы фазасында әр түрлі даярлықтарды қолдана білуді (қимылдатпай тасту, айла жасау, көнілін басқа жаққа аудару);

3) шабуылды бастау жағдайын атап көрсете білуді бөліп айтуға болады[2].

Тактикалық-техникалық міндеттерді күрделендіру арқылы шабуылдаушы техникалық-тактикалық әрекеттерді жетілдіруді Р.А.Пилоян ұсынды. Автор ұсынып отырған тәсілді оң ұрығы – тактикалық-техникалық әрекеттерді құрылымдауды атап көрсету керек.

Екінші бір тәсіл әрбір балуанда өзіндік кешен – «өзіне тән» деп аталатын әдістерді қалыптастыруда техникалық-тактикалық даярлықты жүргізуді ұсынады. Мұндай кешенге, біріншіден, ұстап алу, іліп алу, айла жасау сияқты даярлық әрекеттерді; екіншіден, олардың тұратын сүйікті әдістер мен амалдар; үшіншіден, басқа әдістермен байланыстыра отырып, өзіне тән әдістер кіреді[3].

Әдістерді үйрену мен меңгеру қарсыластың қозғалысы, кездейсоқ туындаған қолайлы сәттер кезінде, қарсыластың шабуылдаушы нүктелер көрінбейтін кездегі, қайталап жасау және қарсы шабуылдар кезіндегі күрделі жағдайларда жүргізіледі.

Сонымен бірге үйрену әдістерін таңдау көп емес және спорттық күрес практикасының талаптары негізінде спортшыларды тиімді даярлауды жүргізуге мүмкіндік бермейді. әбден әзірленген және қолданатын әдістерді қарастырайық.

И.Д.Свищев[4] келтірген жаттықтырушыларға сауалнама жаттықтырушылар күрестің техникалық-тактикалық әрекеттерін үйрету кезінде: сөз әдісін; көрсетуді; жаттығулар әдісін; ойын әдісін; жарысу әдісін және жаттығу құрастырмаларын қолдана отырып үйрету әдісін пайдаланатынын көрсетті.

Е.М.Чумаков[5] өз тәжірибесін және күрестің жетекші жаттықтырушылар тәжірибелерін қорытып, үйретудің үш әдісін бөліп көрсетті:

1. Қорытылған тәртіптер, заңдар және аксиомалар әдісі. Оған спортшы күрестің нақты жағдайларында әрекеттерді орындау кезінде қолдануы тиіс қағидалар мен нұсқаулар жасау;

2. Проблемалы әдіс - өзіне тәжірибе жинақтау және қорыту, эксперименттер жасау;

3. Эвристикалық әдіс - әртүрлі жағдайларда әрекеттер жасаудың жинақталған тәжірибесі негізінде спортшыда сезгіштікті дамыту. Бұл әдісте үш әдістемелік амал көрсетіледі:

1) белгілеу – проблемалы жағдайды қайта қалпына келтіру және оны шешу жолдарын табу;

2) құбылту – күрестің әр түрлі жағдайларында тактикалық шешімдер табу;

3) уақытты шектеу – спортшының оқу-жаттығу ұстасуларындағы әртүрлі тапсырмаларды орындау кезінде тез тактикалық шешімдер қабылдай білу қабілеттілігі.

Палуандарды техникалық-тактикалық даярлауда үйретудің ойын әдісін қолдану жаттықтырушылар мен мамандарда зор қызығушылық туғызып отыр [6].

Сөйтіп, «үйретудің ойын әдісін пайдалана отырып, жаттықтырушы техниканы да, тактиканы да жүйелі түрде үйрете отырып, үйрету мен жарыстың бір тәртіпке келтірілген қатаң әдісі арасындағы айырмашылықты толытра алады». Бұл әдіс, әсіресе жас палуандарда сабақты жандандыруға, күрделі үйлестіру әрекеттерін меңгеру кезіндегі жарыс аспектілерін енгізуге мүмкіндік береді, сабақтардың бірқалыптылығын азайтады.

Техникалық-тактикалық әрекеттерге үйретудің проблемалы-оқиғалық әдісі айналысушылардың саналы белсенділігін арттыруға, бұл палуанның тактикалық ойлауын белсенді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Күрес техникасына проблемалы – оқиғалық үйрету проблемалы үйретуге бейімдеуге және жекпе-жектегі спортшылардың өзара даулы әрекеті тұрғысынан үйретілетін техника мазмұнын құрылымдауға негізделеді.

Дегенмен, осы әдістің кемшілігі жоғары білікті палуандар даярлауда жаттықтырушының жоғары тактикалық және техникалық сауаттылығы кезінде тиімді пайдалануға болатындықтан оны қолдану күрделілігі болып табылады.

Жалпы алғанда қажетті қорғаныс әрекеттерін жасау және оларды қарсыластан бұрын пайдалану қауіпі және жалған шабуылы бар комбинацияларды жүргізе отырып, жалған әрекеттермен екінші қорғанысты жасау жеңіл. Палуандар шабуыл әрекетін де, қорғаныс әрекетін де меңгергеннен кейін қарсы шабуыл әрекеттерін зерттеуге мақсатты түрде көшеді, егер бұны оңайлатып қарасақ, бұл қорғаныстан шабуылға көшу.

Пайдаланган әдебиеттер тізімі:

1. Галковский Н.М. Принципы технико-тактического мастерства в вольной борьбе. // Братство богатырей. – М.: 1976. – С. 31-35.
2. Рыбалков Б.М. Игуменов В.М. Базовые технико-тактические действия и частные методики их преподавания // Спортивная борьба: Ежегодник – М.: 1985. – С. 84-109
3. Пилоян Р.А., Джапаралиев В.Т. Повышение эффективности подготовки борцов // Спортивная борьба: Ежегодник. – М.: 1982 – С.3-7
4. Свищев И.Д. Моделирование технических действий и их поэтапное освоение дзюдоистами СДЮШОР 14-15-летнего возраста. – Автореф. дис. ... канд. пед. наук, -М.: 1986. - 24 с.
5. Чумаков Е.М. Тактика борца – самбиста. – М.: Физкультура и спорт, 1976, -224 с.
6. Коблев Я.К., Чермит К.Д., Рубанов Н.Н., подвижные игры как средство подготовки юных дзюдоистов, // Спортивная борьба: Ежегодник. -1985 г., - С.25-27

**Шаймерденов Т.Д., Сабанбаев Н.И, Божиг Е.Ж.
СРЕДСТВА И МЕТОДЫ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
В СПОРТИВНОЙ БОРЬБЕ**

Аннотация. К тактике спортивной борьбы относятся тактика участия в соревнованиях, тактика ведения схваток и тактика проведения технических действий, техническая подготовка включает изучение технических действий и их совершенствование, интегральным фактором техники и тактики является тактика выполнения технических действий. Поэтому мы посвятим эту статью основным моментам технико-тактической подготовки борца.

Shaimerdenov T.D., Sabanbayev N.I., Bozhig Y.Zh.

MEANS AND METHODS OF TECHNICAL AND TACTICAL TRAINING IN WRESTLING

Annotation. The tactics of wrestling include the tactics of participation in competitions, the tactics of holding and the tactics of conducting technical actions, technical training includes the study of technical actions and their improvement, the integral factor of technique and tactics is the tactics of performing technical actions. Therefore, we will devote this article to the main points of technical and tactical training of wrestlers.

УДК 196.01:159.9

Шведчикова Е. В. Харюшин В. Е., Каракулева Т. М.

ФГБОУ ВО Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова
Республика Хакасия, г. Абакан, Россия.
@thaiisun@yandex.ru ; @vsevolod.kharyushin@bk.ru

**ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ И ПРЕДСТАРТОВОЕ СОСТОЯНИЕ СПОРТСМЕНА НА
МОМЕНТ ТРЕНИРОВОЧНОЙ И СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. В статье раскрывается тема предстартовой лихорадки спортсмена, способы её регуляции, а также суть аутогенного тренинга и противопоказания к нему.

Любой человек, который имеет отношение к спорту и который хоть раз принимал участие в соревнованиях, знает, что самое трудное — это не тренировки, не сами выступления, а способность «взять себя в руки» непосредственно перед стартом.

В 50-х годах бытовало мнение, что на качество выступления на соревнованиях оказывало в первую очередь состояние ЦНС (центральной нервной системы). Однако вскоре, после проведения так называемого “опыта над лягушками”, т. е. разрежали лягушек и составляли специальный нервно-мышечный аппарат, для исследования как влияет импульс, идущий по нервным окончаниям на мышцу. Так вот этот нервно-мышечный аппарат, если он находится в нормальном состоянии и в нормальном растворе, может довольно долго работать. Импульсы подаются в довольно большом количестве через нейроны спинного мозга, а они не устают, т. е. мышцы начинают закисляться и отказываются от работы, а нейроны продолжают работать.

Вот эти экспериментальные данные говорят о том, что никаких ограничений не испытывают ни лабораторные животные, ни люди занимающиеся спортом. А люди, которые говорят о таком “утомлении центральной нервной системы”, им просто надо задать вопрос, каким образом они это измеряют. На данный момент измерять это не умеют.

А если говорить о негативном состоянии, возникающем после двух-трёх недель интенсивных тренировок, то можно сказать о том, что начиная с 60-х годов прошлого столетия, когда спортивная психология начала интенсивно развиваться, стало ясно, что практически все спортивные результаты зависят не от показателей ЦНС, а например, с потреблением кислорода на “анаэробном пороге”, именно этот показатель определяет результат во всех циклических видах спорта, где продолжительность работы длится хотя бы больше четырёх минут и никакая центральная нервная система не может показать лучший результат.

Дальше стало ясно, что вот эти состояния, связанные с утомлением, снижением работоспособности, а также с потерей интереса к тренировочному процессу, связаны с перетренировкой, а перетренировка эта связана с изменением состояния эндокринной системы, т. е. это гормональные изменения. Тестостерон не выделяется в кровь в связи с тем, что железа становится как бы “изношенной”. В таких случаях рекомендуется создать “восстановительные микроциклы”, чтобы восстановить эндокринную, а также иммунную систему, и после этого снова проявляется интерес к тренировочному процессу.

А что касается центральной нервной системы и, так сказать, влияния на спортивные достижения, то это должно быть связано непосредственно на спортивные достижения и на подготовку к соревнованиям.

В спорте выделяют несколько понятий, которые способны охарактеризовать состояние спортсмена на момент соревнований:

1. Стартовая лихорадка - проявляется в слишком сильном возбуждении нервной системы. Физиологические изменения в этом случае очень велики по сравнению с предстоящей работой. Начинают дрожать руки; случается, что дрожь охватывает все тело.

2. Боевая готовность — идеальная форма стартового состояния. Физиологические сдвиги положительно влияют на интенсивность работы, психологически это проявляется в уверенном ожидании старта, в стремлении одержать победу.

3. Стартовая апатия — торможение, которое наступает после чрезмерного возбуждения. Это обратная сторона лихорадки, которая характеризуется неуверенностью спортсмена в своих силах и победе, появлением желания не выходить на старт, чувством страха. Все эти состояния способны вносить изменения в функциональных системах спортсмена, например, дыхательной, сердечно-сосудистой или же желез внутренней секреции.

Действительно, бывают такие состояния, которые характеризуют как “мандраж” и когда спортсмен выходит на свои первые серьёзные соревнования, то у него начинается этот “мандраж”, т. к. его центральная нервная система начинает настолько мощно работать, что он не может спать и после этого, естественно, он придёт к старту не в очень хорошем состоянии с физической точки зрения.

Однако, если сделать хорошую разминку и успокоить свою нервную систему, то даже в такой ситуации можно довольно неплохо выступить. При этом можно применить какие-либо психостимуляторы (не относящихся к запрещённым в антидопинговых ассоциациях). Они возбуждают нервную систему, повышают концентрацию и помогают выступить на соревнованиях.

Вопрос в том, как заставить спортсмена “верить в себя”, т. к. такой вопрос реально существует и, наверное, вы часто встречали тренеров, которые объясняют поражения своих воспитанников тем, что они “перегорели”.

Психологи разработали такую систему тренировок, как “аутогенные тренировки”. Спортсмен должен научиться контролировать себя и управлять своей психикой.

Аутогенная тренировка-это психотерапевтическая методика, направленная на восстановление динамического равновесия гомеостатических механизмов человеческого организма, нарушенных в результате стресса, вызванного тренировочным процессом. Методика аутогенной тренировки основана на применении мышечной релаксации, самовнушении и самовоспитании.

Те спортсмены, которые проходят процесс аутогенного тренинга регулярно, являются более подготовленными с психологической точки зрения. Это и есть главная характеристика “готов спортсмен к стартам высшего уровня или не готов”.

Прежде чем рассматривать упражнения, следует соблюдать следующие правила:

1) В процессе проведения вам ничего не должно мешать, вы должны заранее подготовить тихое место для проведения аутогенной тренировки.

2) Одежда должна быть свободной.

3) Осознавайте слова, которые произносите.

4) Повторяйте многократно установки, это нужно для закрепления в подсознании.

Упражнение аутотренинга №1. Управление дыханием

Это упражнение благоприятно воздействует на напряженные участки вашего тела и эмоциональные отделы мозга.

Во время выполнения упражнения аутотренинга произносите следующие фразы: «Я спокоен», «Мои руки и ноги теплые и тяжелые», «Мое сердце бьется ритмично и спокойно», «Я дышу равномерно и глубоко».

Продолжительность упражнения – 2–4 минуты. Выполнять данное упражнение необходимо на протяжении 14–18 дней.

Упражнение аутотренинга №2. Словесное воздействие на подсознание человека.

Чётко и правильно сформулированные установки успокоят нервную систему.

Если вы используете собственные фразы-установки, то начинайте их произносить вслух или про себя. Избавьтесь от внешнего шума и посторонних звуков. Вы слышите только голос аудио-инструктора или свой голос, который произносит положительные, четко сформулированные, короткие и простые для понимания фразы. Повторите фразы-установки несколько раз, а затем ставьте акцент на своем дыхании. Дыхание должно быть спокойным, медленным и ровным. С каждым последующим выдохом ваше тело все больше и больше расслабляется. Никаких ярких и сильных эмоций во время выполнения данного упражнения у вас возникнуть не должно. Следите за своими мыслями, но не обдумывайте их. Старайтесь обойтись без негатива. Начните плавно выходить из расслабленного состояния. Сначала пошевелите левой ногой, потом правой ногой, потом левой рукой, а затем правой рукой. Открывайте глаза только тогда, когда снова начнете чувствовать свое тело.

Рекомендуемые формулировки:

- Тренировки (выступление) дают радость и свободу.
- Тренировка доставляет удовольствие.
- Я буду делать то, что мне скажет тренер.
- Я справлюсь.
- У меня всё получается.
- Я бегу плавно, свободно и мягко.
- Я всё вижу, слышу.
- Я стартую легко и быстро.
- Я прыгаю свободно, далеко и легко.
- Я всё могу.

Мы рассмотрели всего два упражнения, но в аутогенном тренинге их выделяют шесть стандартных и семь медитативных в высшем курсе.

Также, в аутогенном тренинге есть такое понятие как “выход из аутогенной тренировки”

Техника выхода из аутогенной тренировки:

Напрягите руки и сожмите кулаки, почувствуйте силу в руках и во всём теле, затем, не разжимая рук, поднимите их над коленями.

Выдохните, а на вдохе поднимите руки вверх, выпрямляя спину, одновременно поднимите лицо вверх.

Затем быстро выдохните ртом, откройте глаза и разожмите кулаки.

Если вы занимаетесь аутотренингом перед сном, то выполнять выход из рабочего состояния по этой методике не нужно: просто посидите немного с закрытыми глазами, потом выпрямите спину и откройте глаза.

Заниматься аутотренингами не стоит при острых стадиях заболеваний, лучше приступать к расслаблению во время ремиссии. Кроме того, при неясном сознании или вегетативных кризах состояние человека после проведения аутогенных упражнений может усугубиться.

Острые соматические приступы и бред являются противопоказанием к проведению тренировок.

Помимо аутогенного тренинга, для регуляции предстартового состояния спортсмена существуют такие методики, как дыхательные упражнения и точечный массаж.

Список использованных источников:

1. Акимова Л. Н. Психология спорта. — Одесса, 2004. — 128с.
 2. Гогонов Е. Н., Мартыанов Б. И. Психология физического воспитания и спорта: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2000. — 288с.
 3. Журавлёв Д. В. Психологическая регуляция и оптимизация функциональных состояний спортсмена. — М., 2009. — 120 с.
- И. И. Земцова «Спортивная физиология»: Учебное пособие для ВУЗов. Олимпийская лит-ра, 2010 год

Шведчикова Е. В., Харюшин В. Е., Каракулева Т. М.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ И ПРЕДСТАРТОВОЕ СОСТОЯНИЕ СПОРТСМЕНА НА
МОМЕНТ ТРЕНИРОВОЧНОЙ И СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аңдатпа: Мақалада спортшының алдын-ала безгегіт тақырыбы, оны реттеу әдістері, сондай-ақ аутогендік оқытудың мәні және оған қарсы көрсетілімдер көрсетілген.

Shvedchikova E. V., Haryushin V. E., Karakuleva T. M.

**PSYCHOLOGICAL AND PRE-START STATE OF THE ATHLETE AT THE TIME OF
TRAINING AND COMPETITIVE ACTIVITY**

Annotation: The article reveals the topic of athlete's pre-start fever, the ways of its regulation, as well as the essence of autogenic training and contraindications to it.

ӨОК 37

Шутенова С.С., Хасенова А.С

"Bolashaq" академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы
ssjru@mail.ru, akerke.khasenova@bk.ru

**КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ АУЫТҚУ
СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ**

Аңдатпа. Жұмыстың өзектілігі қоғамдағы экономикалық, әлеуметтік, саяси тұрақсыздықтар бала мінез - құлқындағы ауытқушылықтарға алып келеді. Қоғам өмірінің барлық жақтарын қамтитын түпкілікті өзгерістер, сонымен бірге адам іс-әрекетінің көптеген салаларын жетілдіруді ынталандыратын позитивті өзгерістер жағдайында негативті тенденциялар да күшейіп келеді. Мінез адамның жеке басындағы қоғамдық ортаның, тәрбиенің әсерінен қалыптасып, оның ерік күшімен өзіне және қоршаған өмірге қарым- қатынасынан айқындалатын құбылыс.

Мінез – адамның негізгі өмірлік бет алысын және оның өзіндік әрекетінің айырмашылығын сипаттайтын сапалы өзгешелік. Ол – көп қасиеттің бірлігі, түрлі өзгешеліктердің қосындысы, сонымен қатар жеке адамды әр қырынан көрсететін қасиет. Оқушылардың мінез-құлық тәрбиесін қалыптастыруда, оқытушы мемлекеттік құжатқа сүйенуі қажет. Сонымен қатар мемлекет заңдарын орындайды. Ережелер - оқушының мінез-құлық заңы. Осыған сәйкес мектеп оқушыларының мінез-құлық қалыптастыруда бірнеше тәрбие әдістерін қолдану қажет. Оқушылар көкейкесті мәселелерді талқылау арқылы өз көзқарастарының дұрыстығын не бұрыстығын түсінеді. Жастардың ынтасын, белсенділігі оларды өз біліміне, өмір тәжірибесінде мінез-құлық ерекшеліктеріне сынмен қарауға тәрбиелейді. [1]

Мінез-құлық дегеніміз- адамның генетикалық ерекшеліктеріне байланысты болып, өмір жағдайларына сәйкес және солардың ықпалымен байқалып отыратын тұрақты психикалық ерекшеліктерінің жиынтығы. Адам өзінің мінез-құлқына бақылау жасау арқылы мінездегі мінін түзетуге, жағымсыз әрекет, дөрекі мінездерден өзін тыйып ұстауға болады. Мінез-құлық адамның өзіне, маңайындағы басқа адамдарға, тапсырылған әске қалай қарайтынынан байқалады. Адам мінез-құлқының алғашқы көрінісі-қылық. Мұнда тұлғаның беталысы, адамгершілік талғам-сенімі көрініс береді. Баланың еш әрекетінсіз оның еш мүмкіншілігі: таланты, мінезі, ақылы да дамуы мүмкін емес.

В.И.Зябкин ұсынған қағидалар ішінде:

-оқушының әлеуметтік ортаға қосылуы және үлкендердің әрекеттілігі, себебі тұлға қоғамдық қарым-қатынас жүйесіне қосылу үдерісінде ғана қалыптасады;

-жүйелілік;

-балаға әсер ететін сыртқы және ішкі факторды фильтрлеу, себебі қалыптасып келе жатқан тұлға сыртқы әрекеттерден әсер алады және жағымды әсерлерді жіберетін және жағымсызын өткізетін ерекше фильтр қажет [2].

Баланың мінез – құлқын дұрыс бағытта қалыптастыруға әлеуметтік-қоғамдық үдерістер себепші болады. Олар: ортада, қоғамда әлеуметтік зомбылықтың өсуі, ұлалық қақтығыстардың жалғасуы әсер етеді. Мінез – құлықтың қалыптасуы қоғам дамуы заңдарымен, білім беру үдерісімен, оқыту және жеке тұлға дамуымен заңды байланысты.

Жеке кісі болсын, адамдардың ұлттық құрылым болсын, олардың психологиясындағы ерекше бір көрініс – мінез-қасиеті. Адам сыртқы ортамен байланысу үшін жасайтын қатынастарының жиынтығы оның мінезін құрайды.

Мінез – адамның негізгі өмірлік бет алысын және оның өзіндік әрекетінің айырмашылығын сипаттайтын сапалы өзгешелік. Ол – көп қасиеттің бірлігі, түрлі өзгешеліктердің қосындысы, сонымен қатар жеке адамды әр қырынан көрсететін қасиет. Мінездің түр – түрі көп. Оның моральдық жағынан ұстамдылығы, бірқалыптылығы, толықтылығы, салмақтылығы мінездің негізгі сапалары болып табылады.

Оқушыларды оқуда да, одан тыс процестерде де ұйымдастыра отырып, оқытушы олармен өзара үнемі араласады. Әлеуметтік функцияны тасушы ғана емес, нақтылы жеке адам ретінде де көрінетін мұғалімнің оқушылармен қарым-қатынасы – педагогтық қызметтің құрамдас бөлігі.

Оның оқушылармен қарым-қатынасы екі негізгі. Информациялық және интегративті-компенсаторлы функция бар тәрбие процесінің өзіне тән жолымен басқару ретінде көрінеді. Бұл жерде хабар екі бағытта басқару субъектісінен (мұғалімнен) басқарылатын объектіге (оқушыға) және керісінше – объектінің субъектіге қарай жүреді. Тікелей адамдар арасындағы қатынаста педагог тәрбиелеушілер, жалпы коллектив туралы, ондағы ішкі процестер туралы сан алуан мәліметтер алып отыр. Өз ретінде, педагог қатынас процесінде тәрбиеленушілерге мақсатты бағытталған, оқушыларға оның үндеуінің шағын текстегі ретінде спонтанды, жарып шығатын қаптаған информация береді.

Қатынасу арқылы мәліметтер алады. Тікелей қарым-қатынас жеке адамды түрлі жағдайда және жәйттерде танып ұғынуға мүмкіндік береді. Ол жеке адамның ашық, неғұрлым айқын байқалатын сыртқы қылықтарын біліп қоймай, майда шамалы мәлімденген қылықтарын ашуға мүмкіндік береді.

Ал, олар жеке адамды түсіну үшін аса елеулі, маңызды ішкі процестердің байқалу нышандары болуы мүмкін.

Мінез ерекшеліктерін зерттеушілердің пікірлерін ең бірінші болып француз ғалымы Л.Бендер жүйеге келтірген. Ол мінезді психологиялық ерекшелік, дара тұлғаның ақыл-ойы мен сезімінің және ерік ерекшелігінің көрсеткіштері деп санады. Т. Рибо мінезді сезіммен ерік ерекшелігі десе, ал орыс медигі әрі психолог П.Ф. Лесгафт, ерік қасиеті деп көрсеткен. И.Кант мінезді темпераментпен салыстыра отырып, оны адамда дүре пайда болатын қасиет деп, туа біте пайда болатын қасиеттер мен әр адамның өз өмірінде жүре пайда болатын қасиеттерді бөліп көрсетті [3].

Сонымен, мінез жөнінде екі пікір қалыптасып, олар осы уақытқа дейін пікір таластар туғызып келеді. Соған карамастан қазіргі зерттеулерде мінез адамның өмір салтына және әлеуметтік ортаның ерекшеліктеріне тәуелділігіне ешкімде күмәнданбайды. Табиғи күштерге табиғи физиологиялық процестер жататын темперамент ерекшеліктері арқылы қарастырылады. Темперамент - адамда туа пайда болатын генотипті организм қасиеті. Темперамент адамның жүйке жүйесінің типтері арқылы анықталады. Өйткені, жүйке жүйесі типтерінің сыр-сипаты темперамент типтерімен бірдей. Мұның екеуі де дара адамның бойындағы өзгешеліктерін сипаттайды. Жүйке жүйесінің типі шыдамсыз болса - холерик, сергек болса - сангвиник, тыныш болса - флегматик, әлсіз болса - меланхолик болады. Сондықтанда, адамның мінез-құлқы оның темперамент типіне байланысты болуы әбден мүмкін - деп атап көрсетеді [4].

Адамдар түрлі іс-әрекетпен айналысады, осы іс-әрекетпен айналысу барысында оларда белгілі-бір мінез-құлық пайда болады. Адамның мінез-құлқын түрлі жағынан суреттеуге болады. кез-келген мінез-құлықтың басы мен аяғы болады. Адамның мінез-құлық детерминациясын түсіндіру үшін мотивацияның көптеген психологиялық теориялары қолданылады. Мотивацияны

оку - бұл адам белсенділігін арттырып отыратын себептерлен факторлардар талдау. Мотивациялық теориялардың көбінде мінез-құлық белсенділігінің 3 негізгі параметрі талданады. Сондай-ақ, себебі бар мінез - құлық жекелік және ситуациялы деп аталатын екі фактор әрекетінің нәтижесі:

1. Жекелік фактор - жеке адамның мотивациялық диспозициясы (қажеттілік, мотив, дағды, бағыттылық);

2. Ситуациялы фактор - сыртқы, яғни, адамның айналасындағы жағдайлар (басқа адамның мінез-құлқы, бағасы, қатынасы, физикалық жағдайлары және т.с.с.);

Адам мінез-құлқының себептері американ психологтары Эдвард Дисси, Ричард Раян [5]"өзіндік детерминация және ішкі мотивация" теориялары мен түсіндіреді. Ол бойынша, мотивацияның екі типі және оған сай мінез-құлықтың да екі типі бар:

Сыртқы мотивация және оған сай мотиві бар немесе себебі бар мінез-құлық.

2. Ішкі мотивация және оған сай мотиві бар немесе себебі бар мінез-құлық. Бихевиористік теорияларда мінез-құлық детерминациясындағы негізгі акцент белгілі-бір мінез-құлықтың орындаудан кейінгі пайда болатын жағымды немесе жағымсыз жағдайларға негізделеді. Сыртқы және ішкі мотивациялардың мінез-құлыққа және психикалық процестерге әсерін кесте бойынша қысқаша көрсетуге болады. [6]

Балалардың мінез-құлық ауытқуларын сипаттауда қазіргі заманғы педагогикалық-психологиялық әдебиетте «девианттық мінез-құлық» термині қолданылады (латын тілінен аударғанда «deviatio» -ауытқушылық).

Девианттық мінез-құлық –қалыптан ауытқушылық және ол адамның қоғам мен әлеуметтік топта қабылданған өзін-өзі ұстау нормалары мен ережелеріне сай келмейтін іс-әрекеттері мен қылықтары. Девианттық мінез құлықтың мәнін түсінуде негізгі екі ұғымды қарастырамыз-«қалып (норма)» және «қылық». Әлеуметтік қалып-бұл нақтылы қоғамда тарихи түрде қалыптасқан жеке тұлғаның, әлеуметтік топтың немесе ұйымның мінез-құлық ережелерінің мөлшері, этикет, мораль, заңдық нормалар. Басқа да құндылықтар тәрізді, әлеуметтік нормалар тұлғаның бағалау және бағыт ұстау функцияларын орындайды, мінез-құлықты реттейді және бақылап отырады. Норма-идея, идеалдар сияқты бағыттапқана қоймай, белгілі бір ереже-міндеттерді жүктейді.

Нормалардың реттеуші ықпалы-олардың мінез-құлықтың түрлерін, шарттарын, шекарасын ғана анықтап қана қоймай, сонымен бірге, қарым-қатынас шарттарын, мақсаттары мен құралдарын жасайтындығында.

Әдетте, қабылданған нормаларды бұзу-қоғамның әлеуметтік топтары мен институционалдық формалары тұрғысынан осы ауытқуларды жою бағытындағы нақты және айқын жағымсыз реакциясын іске қосады. Сондықтан да нормалар қоғамның тұрақтылығы мен тәртібін қамтамасыз ететін, девиацияға қарсы күрестің бірден-бір әлеуетті құралы болып табылады.

Психологияда «құлық» - адамның рухани-адамгершілік тұрғыдан қалыптасуы және сол тұрғыда оның өзге адамдарға, өзіне, қоғамға және қоршаған табиғатқа деген қарым-қатынасын айқындауы деп қарастырылады. Қылықтың адамгершілік көзқарас тұрғысынан бағаланатын жағымды және этикалық, моральдық нормаларды бұзумен сипатталатын жағымсыз (аморальды) жақтары бар. Заң тұрғысынан алып қарағанда, норма ережелерін бұзушылық – бұл мемлекеттік немесе қоғамдық тәртіпті бұзу, азаматтардың құқығы мен жеке меншігіне қол сұғушылық болып есептеледі. [7]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Парадоксы души: Сб. / Теофраст. Характеристики; Ж. Лабрюйер. Характеры, или Нравы нашего века. — Симферополь: "Реноме", 1998. — 400 с.*

2. *Зябкина В.В. книготерапия в нравственно-эстетическом воспитании детей и подростков (зарубежный и отечественный опыт) // Вестник Восточной экономико-юридической гуманитарной академии (ВЭГУ). - 2011 - .V« 6 (56). - С. 138-142 (1 пл.).*

3. *коповой, А.С. Агрессивное поведение подростков [Текст] : Монография / А.С. коповой. – Саратов : «Слово», 2005 – 109с.*

4. *Агрессия у детей и подростков, учебное пособие, Платонова Н.М., 2006.*

5. *Интернет ресурсы: <https://uchebnikfree.com/psihologicheskie-treningi-psihologiya/>*

6. *Завершнева Е. Ю., Осипов М. Е. (2010). Основные поправки к тексту «Исторический смысл психологического кризиса», опубликованному в 1982 г. в собрании сочинений Л. С. Выготского // Вопросы психологии. 2010. № 1. С. 92—103.*

7. Выготский Л. С., Лурия А. Р. Этюды по истории поведения: Обезьяна. Примитив. Ребенок. — М.: Педагогика-Пресс, 1993. — 224 с.

Шутенова С.С., Хасенова А.С.
ПРИЧИНЫ ОТКЛОНЕНИЙ В ПОВЕДЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ И
ВИДЫ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ

Аннотация. Актуальность работы заключается в том, что экономика в обществе, политические дестабилизации приводят к отклонениям в поведении ребенка. Общество охватывающее все стороны изменений, кроме мероприятий, стимулирующих позитивные изменения в условиях негативных тенденций в отрасли, совершенствовании. Характер формируется под влиянием общественной среды, воспитания человека, определяется отношением его к себе и к окружающей жизни.

Shutenova S. S., Khasenova A.S.
CAUSES OF DEVIATIONS IN THE BEHAVIOR OF PRIMARY SCHOOL
CHILDREN AND TYPES OF CORRECTIONAL

Annotation. The urgency of the work leads to economic, social and political instability in society, as well as to deviant behavior in children. A positive change that motivates and motivates the development of many areas of human activity, as well as fundamental changes that affect all aspects of society. Behavior is formed by the social environment of a person and his behavior, and is reflected in his attitude to himself and to the world around him.

УДК 371.268

Юсупова Х., Юсупов Б.
НГПИ(имени Ажинияза) г.Нукус, Республика Каракалпакстан
@hurliyyusupova@gmail.com

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА

Аннотация: представлены процесс саморазвития педагога. Рассматривается профессиональное развитие современного педагога. Рассмотрены отношения педагога к саморазвитию.

Ключевые слова: профессиональное развитие педагога, развитие профессиональных качеств учителя, управление развитием, саморазвитие, профессиональное самосознание, педагог, профессиональная деятельность, внутренняя позиция, образностижений.

Термин «профессиональное развитие» учителя относится к междисциплинарным понятиям и в разных областях знаний рассматриваются через призму особых акцентов. В психологии « профессиональное развитие» это – активное качественное преобразование учителем своего внутреннего мира, внутренняя детерминация активности учителя, приводящая к принципиально новому способу профессиональной деятельности. Если обратиться к педагогике, то профессиональное развитие здесь рассматривается как процесс решения профессионально значимых задач-познавательных, коммуникативных, морально-нравственных. В ходе этого процесса учитель овладевает необходимым комплексом связанных с его профессией деловых и нравственных качеств. В современной психологии стремление к профессиональному развитию рассматривается как важная характеристика педагога. Профессиональное развитие определяется как активное, качественное преобразование внутреннего мира субъекта педагогической деятельности.

Профессиональное развитие рассматривается как творческая самореализация в профессии, преобразование и обогащение внутреннего мира педагога.

Эмоциональная гибкость педагога способствует профессиональному развитию.

Продуктивным развитием роста педагога оказывается оптимальное использование индивидуальных ресурсов, то есть адекватная самооценка, позитивная Я-концепция, открытость взаимодействию и сотрудничеству. В процессе совершенствования основано раскрытие

потенциала саморазвитию и актуализация внутренних ресурсов. Внутренние ресурсы продуцируют интенсивное самопознание, а также углубленную саморегуляцию. В современной науке большое значение имеет ценностные основания (принятие себя, рефлексия), прогнозирование жизненных событий. В данном контексте саморазвитие – это осознанная, целенаправленная активность субъекта, качеством которой является взаимоотношение с профессиональной средой.

Как профессиональная личность, педагог призван реализовывать свои личные цели, стремления, интересы. Тем самым педагог реализует свою позицию деятеля, творца и создателя. Одним из наиболее распространенных способов профессионального развития является повышение квалификации.

Целью повышения квалификации является обновление теоретических и практических знаний. В результате чего учитель овладевает новыми методами решения профессиональных задач, повышает свой профессиональный уровень, что особенно важно в постоянно меняющихся условиях и требованиях общества. Чем выше уровень профессиональной деятельности педагога, тем более высок уровень его профессионального развития. Учитель должен ясно осознавать самоценность образования, в совершенстве знать собственный предмет, методику его преподавания, педагогику и психологию, личностно-ориентированные педагогические технологии и обладать мотивацией к развитию своей личности. Так же учитель должен стремиться к постоянному совершенствованию, как личностных качеств, так и профессиональных. Можно выделить существенные признаки понятия « профессиональное развитие»: особый вид активности педагога в сфере освоения образовательных инноваций; важнейшая составляющая нового педагогического профессионализма совместных усилий личности, государства и общества. Одним из основных показателей успешности системы образования является подготовка педагогических кадров. Самообразование педагога реализуется через самостоятельное освоение новых образовательных технологий, методических приемов и форм организации образовательной деятельности учащихся, работу с научной и методической литературой, взаимопосещение занятий, разработку проекта и т.д.

В постоянно меняющихся условиях образовательной деятельности педагог нуждается в поддержке со стороны профессионального сообщества и в первую очередь районных методических объединений. В современной науке под моделью понимается «аналог (схема, культура, знаковая система) определенного фрагмента природной или социальной реальности порождения человеческой культуры, концептуально-теоретического образования-оригинала модели».

Список использованных источников:

1. Байдурова Л.А. *Инновационный процесс как инструмент управления развитием профессиональной деятельности учителя МОУ*
2. Березина Е.С. *Саморазвитие и его оценка окружающими / Березина Е.С. // Управление человеческим персоналом. – 2013. 298-305 с.*
3. Молочкова И.В. *Психологическое сопровождение профессионального развития педагога: учебное пособие. – Челябинск 2005 – 130 с.*
4. С.К. Кабиева \ \ « Влияние курса « Самопознани

Юсупова Х., Юсупов Б. ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫ

Аңдатпа. Мұғалімнің өзін-өзі дамыту процесі ұсынылған. Қазіргі заманғы мұғалімнің кәсіби дамуы қарастырылады. Мұғалімнің өзін-өзі дамытуға қатынасы қарастырылады.

Кілтті сөздер: мұғалімнің кәсіби дамуы, дамуы мұғалімнің кәсіби қасиеттері, дамуды басқару, өзін-өзі дамыту, кәсіби сәйкестілік, мұғалім, кәсіби қызмет, ішкі позиция, жетістік бейнесі.

Yusupova H., Yusupov B. PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE TEACHER

Annotation. the process of teacher's self-development is presented. Professional development of the modern teacher is considered. The relations of the teacher to selfdevelopment are considered.

Key words: professional development of the teacher, development of professional qualities of teachers, development management, self-development, professional identity, teacher, professional activity, internal position, the image of the achievements.

Ястребова Н.В.

Белорусский государственный педагогический университет им. М. Танка;
ГУО «Средняя школа №24 г. Минска», г. Минск, Республика Беларусь
yastrebovanatalia@mail.ru

Борисова Н.Л.

Белорусский государственный педагогический университет им. М. Танка; г. Минск,
Республика Беларусь
расукайлик@mail.ru

ГРАФИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ УМЕНИЙ СОСТАВЛЯТЬ ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКУЮ ХАРАКТЕРИСТИКУ СТРАНЫ НА ПРИМЕРЕ ТЕМЫ «ЯПОНИЯ»

***Аннотация.** В статье рассмотрены особенности формирования умений составлять экономико-географическую характеристику страны с помощью листов опорных сигналов, ментальных карт, элементов скрайбинга и инфографики на уроках географии на примере изучения темы «Япония» («География. Страны и народы», 8 класс).*

***Ключевые слова:** география, экономико-географическая характеристика, листы опорных сигналов, ментальные карты, скрайбинг, инфографика.*

В связи с продолжающимся переходом на обновленное содержание образовательной программы общего среднего образования учебный предмет «География» в 8-ом классе представлен курсом «География. Страны и народы».

Основными задачами данного курса являются:

– формирование умений выделять общие и отличительные территориальные особенности, характеризовать экономико-географические показатели отдельных стран, особенности географического и геополитического положения территорий;

– развитие способностей учащихся видеть и понимать географическую картину мира, умений выбирать целевые и смысловые установки для своих действий и поступков, принимать решения;

– формирование умений работать с картографическими источниками информации: овладевать практическими приемами работы с картой, осмысливать содержание карты, развивать пространственное представление; использовать информацию о географических процессах и явлениях [1, с. 2].

При планировании занятий, направленных на максимальное достижение данных целей, учителю следует также учитывать и психологические особенности учащихся 8-х классов.

А именно, не забывать, что на 8-ой класс приходится пик эмоциональной неуравновешенности. Основной сферой интересов учащихся становится общение со сверстниками. Поэтому качество учебной деятельности может ухудшаться. К ухудшению дисциплины на уроках может приводить недостаточно быстрый темп. Подростки начинают мыслить быстрее (развивается формально-логическое мышление), с радостью воспринимают задания, в которых нужно поразмышлять, поспорить, придумать различные варианты решения [2].

Основываясь на многолетнем опыте работы в учреждениях общего среднего образования, хотелось бы отметить, наиболее продуктивными на уроках географии в 8-ых классах являются графические способы представления информации. С одной стороны, их активное использование позволяет нестандартным образом учителю преподнести информацию, с другой, помогает подросткам выразить себя.

Одним из наиболее эффективных и хорошо себя зарекомендовавших способов является технология листов опорных сигналов, в основе которой лежит принцип опоры (традиционно в качестве опоры используются схемы и рисунки).

Системное использование листов опорных сигналов как на отдельных уроках, так и при изучении разделов и тем позволяют учащимся не только лучше усвоить материал, но также способствуют формированию зрительной памяти, развитию логического мышления и творческого подхода.

Основная идея технологии заключается в применении логических опорных конспектов – наглядных схем, в которых представлены основные единицы информации и взаимосвязи между ними, а также символы, напоминающие о примерах и служащие для конкретизации учебного материала.

Ещё одним из популярных способов графического представления информации являются ментальные карты (Mindmaps, «Интеллект-карты», ассоциативная карта), которые строятся на основе ключевых слов и фраз, расположенных в центре карты и на ветвях, а по мере удаления от центра происходит все большая конкретизация проблемы [3, с. 14].

Кроме того, довольно актуальными на сегодняшний момент являются скрайбинг (визуализация информации при помощи графических символов) и инфографика (графический способ подачи информации, данных и знаний).

В тоже самое время, следует обратить внимание на тот факт, что творчество не должно наносить ущерб образовательному компоненту, а всё-таки способствовать формированию компетенций, отражённых в учебной программе.

Рассмотрим особенности и необходимость применения выше перечисленных графических способов представления информации на уроках географии на примере изучения темы «Япония» из курса «География. Страны и народы» (8 класс) [4, с. 29].

По итогу урока учащиеся должны уметь характеризовать экономико-географическое положение, природные условия и ресурсы, особенности населения и хозяйства Японии; объяснять демографические особенности Японии; знать определение термина «аквакультура» и характеризовать данное понятие.

Кроме того, данный урок является первым при изучении Темы 10 «Азия» (5 ч) и поэтому у учащихся к концу урока должны быть сформированы представления о составе регионов Азии.

Таким образом, учитель автоматически вынужден обратиться к графике на уроке. И в данном случае, целесообразно довериться творчеству учащихся, предложив им самостоятельно оформить материал в тетрадь. Однако, настоятельно стоит акцентировать внимание учащихся на необходимости следовать плану экономико-географической характеристики страны:

- экономико-географическое положение;
- природные ресурсы и условия;
- население;
- общая характеристика хозяйства;
- промышленность;
- сельское хозяйство;
- сфера услуг.

Творчество не должно идти в разрез с образовательным компонентом. Его основная задача – способствовать усвоению учебного материала и формировать умения составлять экономико-географическую характеристику страны (рис. 1).

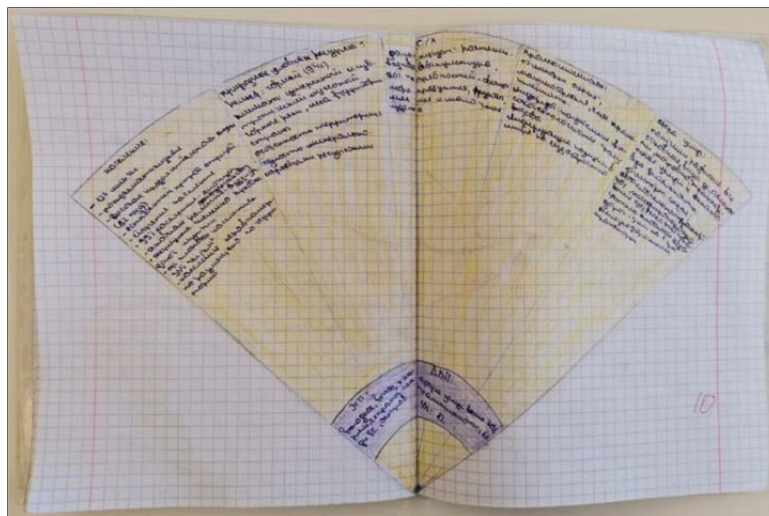

Рис. 1. План-конспект по теме «Япония»: «Веер»

В качестве примера рассмотрим план-конспект, составленный в виде японского веера. Однако, при выполнении данной работы, был нарушен план характеристики. Основу конспекта составили «Экономико-географическое положение» и «Валовый внутренний продукт», но затем составные части веера: «Население», «Природные ресурсы и условия», «Сельское хозяйство», «Промышленность», «Сфера услуг» были описаны не в соответствии с планом.

Следует отметить, что поставленная отметка «10 баллов», не учитывала географические ошибки, а выполняла больше воспитательные функции с целью закрепления познавательного интереса у учащегося к дисциплине. В то же самое время, проговорив в устной форме допущенные при составлении характеристики ошибки учитель может подтолкнуть школьника к дальнейшему совмещению творчества и знаний.

Самое главное по итогам данной работы: реализуемая возможность понять изучаемый материал с помощью собственного интеллектуального продукта.

Рассмотрим ещё один пример плана-конспекта по теме «Япония», выполненный в виде «Кимоно» (рис. 2).

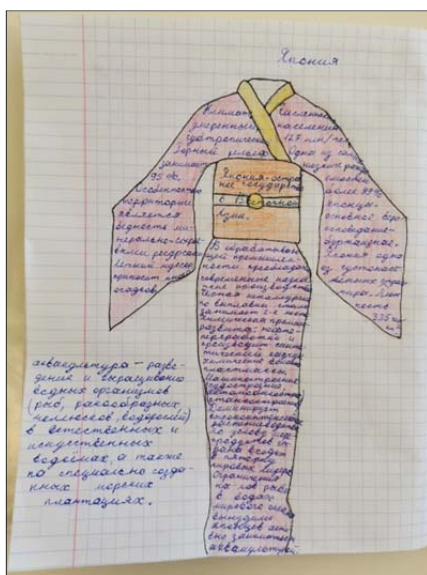

Рис. 2. План-конспект по теме «Япония»: «Кимоно»

В данном случае отметим творческий и неординарный подход к оформлению:

- передняя часть костюма: географическое положение Японии в Восточной Азии;
- рукава: «Природные ресурсы и условия» и «Население»;
- основная часть: ведущие отрасли промышленности и сельского хозяйства;
- отдельно выделено понятие «Аквакультура» («...Ограничения на вылов рыбы в водах Мирового океана вынудили японцев активно заниматься аквакультурой»).

Данный пример более близок к последовательности составления экономико-географической характеристики Японии. Кроме того, на данном примере можно проследить становление логики описания:

- передняя часть костюма – «Экономико-географическое положение» – первый пункт плана;
- рукава костюма – неотъемлемые части единства костюма, также, как и природные ресурсы и условия и население – неотъемлемая часть экономики страны;
- основная часть полотна – собственно сама экономика.

Главная цель, преследуемая учителем на уроках через внедрение графических способов представления информации – сформировать у учащихся умения составлять экономико-географическую характеристику страны, при этом не потеряв их познавательного интереса к предмету.

Кроме того, следует отметить, что использование различных графических способов представления информации на уроках географии способствует не только формированию логики мышления учащихся, умений анализировать, видеть причинно-следственные связи и выражать их в процессе коммуникации, но и способствует развитию креативного мышления и нестандартного

подхода к выполнению заданий, а также является связующим межпредметным звеном при проведении интегрированных уроков.

Список использованных источников:

1. Учебная программа по учебному предмету «География» для VIII класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания // Постановление Министерства образования Республики Беларусь, 29.07.2019, №123. — Минск : Министерство образования Республики Беларусь, 2019. — 15 с.

2. Рыжикова, О.И. Возрастные особенности восьмиклассников / О.И. Рыжикова // Образовательная социальная сеть NSPORTAL.RU[Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://nsportal.ru/shkola/klassnoe-rukovodstvo/library/2016/04/09/vozzrastnye-osobennosti-vosmikklassnikov>. — Дата доступа: 15.03.2021.

3. Мусина, Н.М. Использование графических способов представления информации на уроках разных дисциплин в условиях реализации Федеральных государственных образовательных стандартов основного общего образования / Н.М. Мусина // Методическое пособие. — Нижневартовск: МБОУ «СОШ №43», 2013. — 45 с.

4. Сарычева, О.В. география. 8-9 кл. : примерное календарно-тематическое планирование : пособие для учителей учреждений общ. сред. образования / О.В. Сарычева, Л.В. Шкель. — Минск НИО : Аверсэв, 2020. — 64 с. — (Библиотека учителя).

Ястребова Н.В., Борисова Н.Л.

**ЕЛДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ГЕОГРАФИКАЛЫҚ СИПАТТАРЫН БІЛДІРУ
ДАҒДАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҮШІН ГРАФИКАЛЫҚ ӘДІСТЕР**

Аңдатпа. Мақалада тақырыпты зерттеу мысалында география сабақтарында тірек белгілері, психикалық карталар, жазу және ИНФОГРАФИКА элементтерін қолдана отырып, елдің экономикалық-географиялық сипаттамасын құру дағдыларын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылған. ("География. Елдер мен халықтар", 8 сынып).

Кілтті сөздер: география, экономикалық-географиялық сипаттама, тірек сигналдарының парақтары, психикалық карталар, скрайбинг, инфографика.

Yastrebova N.V., Borisova N.L.

**GRAPHIC METHODS FOR FORMING THE SKILLS TO MAKE THE ECONOMIC
AND GEOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF THE COUNTRY ON THE EXAMPLE
OF THE TOPIC «JAPAN»**

Annotation. In the article it has been considered the features of the formation of skills to make the economic and geographical characteristics of the country using sheets of reference signs, mental maps, scribing and infographic elements in geography lessons on the example of studying the topic "Japan" ("Geography. Countries and nations", 8th grade)

Keywords: geography, economic and geographical characteristics, reference signal sheets, mental maps, scribing, infographics.

**ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР: ӨЗЕКТІ
МӘСЕЛЕЛЕР, ЖЕТІСТІКТЕР МЕН
ИННОВАЦИЯЛАР**

**СОВРЕМЕННЫЕ НАУЧНЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ,
ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ**

**MODERN RESEARCH: CURRENT PROBLEMS,
ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS**

Абдисаматова Г. М.

«Bolashaq» академиясының дПМНО-19-2с тбының студенті

Шалтаева Р.Ж.

п.ғ.к., доцент, «Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАМУЫНДА ОЙЫННЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Аңдатпа. Ұсынылып отырған жұмыстың көкейкестілігі, бастауыш мектеп жасындағы балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, тұлғаның шығармашылығының үйлесімді қалыптасуына педагогикалық-психологиялық жағдай жасалып, бастауыш мектеп шағында ойын құралдарын, ойын тәсілдері мен әдістерін тәрбие мен оқыту процесінде тиімді және жүйелі түрде қолданса, онда баланың шығармашылық деңгейі арта түседі және олардың ой санасының дамуына тиімді ықпал етеді. Бастауыш сыныпта баланың шығармашылығының алғышарттарын дамыту жолдары іс-әрекеттің барлық түрлері жүзеге асады. Баланың шығармашылық қабілеттерінің дамуына ойынның, еңбектің тигізер мәні өте зор. Бала өз ойын сырттан алған әсерлеріне еліктеу арқылы бейнелейді.

Бастауыш сыныпта баланың шығармашылығының алғышарттарын дамыту жолдары іс-әрекеттің барлық түрлері жүзеге асады. Баланың шығармашылық қабілеттерінің дамуына ойынның, еңбектің тигізер мәні өте зор. Бала өз ойын сырттан алған әсерлеріне еліктеу арқылы бейнелейді.

Ойын — қоғамдық тәжірибені қалыптастыру бағытындағы іс-әрекеттің бір түрі, яғни тәртіпті, өзін-өзі басқаруды жетілдіреді. Адам тәжірибесіндегі кең тараған дамыту ойынының қызметі: ойынға тарту, рахат беру, демалдыру, қызығушылығын тудыру. Ойын түрлері бірнешеге бөлінеді. Олар: сюжеттік-рөлдік ойындар, қимылды ойындар, дидактикалық ойындар, драмалық ойындар. Осылардың ішінде кейінгі кездерде педагогикада және өзге де ғылыми салаларында жұмыс әдістерін практикада қайта құрулар жүзеге асуда кең ауқымды таралып отырғаны рөлдік ойын болып отыр.

«Ойын – баланың өмірлік ұстанымдарының реттеушісі» - ол балаларда «балалықты» дамытады және сақтайды, олардың өмір мектебі және «даму практикасы» деген болатын С.Л. Рубинштейн [1].

Қазақ халқының «Баланы ойын өсіреді» деген сөзі тегіннен-тегін айтылмаса керек. Бала ойнап жүріп ойланады, жүйесі тынығады, көңілі өсіп, ойы сергиді. Заман өзгерген сайын адам баласының басынан өткендері баланың ойынында көрініс тауып отырады. Ойын мәселесіне қазақ ойшылдары, педагогтары мен психологтары да, мәселен: Т.Тәжібаев, Ә.Диваев, Ж. Аймауытов, Б.Төтенаев т.б. өз үлестерін қосқан [2].

Жас баланың өмірді тануы, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері осы ойын үстінде қалыптасады. Баланың қуанышы мен реніші де ойында айқын көрінеді. Олар ойнайды, эмоциялық әсері ұшқындайды, белсенділігі артады, ерік қасиеті, қиял елестері мен таным үрдістері дамиды, мұның бәрі баланың шығармашылық қабілеті мен дарынын ұштайды. Ойын мен еңбектің ұштасуы баланың шығармашылығын, оның ақыл-ойын дамытып қоймайды, еңбекке деген ықыласын, еңбек сүйгіштігін және қоршаған ортаға деген қатынасын оятады.

Ойынды зерттеу мәселесімен тек психологтар мен педагогтар ғана емес, философтар, тарихшылар, этнографтар және өнер қайраткерлері мен бала тәрбиесін зерттейтін ғалымдар да шұғылданды. Көптеген балалар жазушылары бала ойынының психологиялық мәнін және ойынға тән ерекшеліктерді көркем бейнелер арқылы суреттегені де мәлім.

Психологияда және педагогикада ойын теориясын оның тарихи қалыптасуын оның әлеуметтік табиғатын, оның ішкі құрылымын, оның индивидтің дамуындағы мәнін Л.С.Выготский, А.Н. Леонтьев, Д.Б. Эльконин т.б. да ғалымдар қарастырды мәнін [3].

А.Н. Леонтьев өзінің «Мектепке дейінгі ойынның психологиялық негіздері» деген еңбегінде балалардың сюжеттік-рөлдік ойынның қалыптасуын келесідей түсіндірді [4]. «Балалардың әрекеті барысында оның қарқынды дамуымен заттармен қарым-қатынас жасауына деген қажеттілігі арасында қайшылық пайда болады, келесі жағынан ол әрекетті жүзеге асыру

операциялары дамиды. Бала машинаны өзі жүргізгісі келеді, өзі қайықпен жүзгісі келеді, бірақ оны жүзеге асыра алмайды, себебі бұл әрекеттерді жүзеге асыратын қажетті операцияларды әлі меңгермеген болғандықтан. Бұл қайшылық балаларда тек іс-әрекеттің бір типі арқылы шешіледі бұл – ойында, ойын әрекетінде. И.Хейзинга ойынның пайда болуын мәдениетпен байланыстырады: «Мәдениет ойыннан пайда болған жоқ, бұл қателік. Алайда мәдениет ертеде ойындық форма ретінде көрінді. Мәдениет ең басыда айналды, яғни өмірлік қажеттіліктерді өтеуге бағытталған іс-әрекет түрінде болды» деген.

Адам іс-әрекетінің ерекше бір түрі – ойынның пайда болуын зерттеушілердің біразы өз еңбектерінде өнер және ойын көркемдік іс-әрекеттің алғашқы қадамы деп түсіндіреді. Ойында шындықтың көрінісі, оның бейнелі сәулесі қылаң береді. Жалпы ойынға тән нәрсе өмірдің әртүрлі құбылыстары мен үлкендердің түрлі іс-әрекеттеріне еліктеу екені белгілі. Ойынның шартты түрдегі мақсаттары бар, ал сол мақсатқа жету жолындағы іс-әрекеттер бала үшін қызықты. Балаларға ақыл-ой, адамгершілік, дене шынықтыру және эстетикалық тәрбие берудің маңызды тетігі ойында жатыр. Ойын барысында балалар өзін еркін сезінеді, ізденімпаздық, тапқырлық әрекет байқатады. Психологтардың анықтауы бойынша, балалардың ойыны олардың өмірге бейімделулері кеңейіп, ойын арқылы бала айнала қоршаған өмірді таниды. Өмір сүрудің белсенді іс-әрекетін, қарым-қатынастарын, адамгершілік мінез-құлық нормаларын игереді. Зейін, ес, қиял, ерік, ойлау сияқты психикалық процестерді біртіндеп қалыптастыруға мүмкіндік алып, сөйлеу тілі дамиды. Сана-сезімі, еркі, өзін-өзі бақылауы, өзін-өзі танып білуі жетіле бастайды. Бастауыш мектеп жасында ойын арқылы бала адамгершіліктің ең парасатты мінез-құлықтарымен қарым-қатынас жасай бастағанын байқаймыз.

Ойын процесі – тәрбиенің пәрменді құралдарының бірі. Ойын өсіп келе жатқан бала организмнің қажеті. Ойында баланың дене күші артады, қолы қатайып, денесі шыңдала түседі, көзі қырағыланады, зеректігі, алғырлығы, ынтасы артып, жетіле түседі. Сонымен бірге балалардың жағымды мінез-құлық белгілері: адалдық, батылдық, мақсатқа жетуге талпынушылық, көпшілік мүддесімен санасушылық сияқты қасиеттері қалыптасады.

Ойынның ерекшелігі - ол балалардың қоршаған өмірді – адамдардың қимылын, іс-әрекеттерін, олардың бала қимылынан туған жағдайдағы қарым-қатынасын бейнелеу. Сонымен тағы бір ерекшелігі – оның әрекеттік сипаты. Олар ойын үстінде өмір құбылыстары мен оқиғалары туралы білімдерін бейнелейді, оларға өзінің қатынасын білдіреді.

Кіші мектеп жасында ойын әрекеті олардың тұлғалық қалыптасуының негізін қалайды. Ойынға ену арқылы балаларда қажетті әрекеттер бекітіле отыра, бала әрекетті жақсы меңгере түседі, ойын балалар үшін өмір мектебі болып табылады. Балалар өмірді меңгеру үшін ойнамайды, ойнай отырып өмірге дайындалады. Себебі онда ұту, жеңу қажеттіліктерінің заңдылықтары қалыптасады, онда жаңа меңгерілмеген әдеттер қалыптасады. Осының нәтижесінде келешектегі іс-әрекетке дайындалу деңгейі дамиды. Ойын балаларды аға ұрпақтың іс-әрекетін жалғастыруға, олардың іскерлік сапаларын меңгеруге үйренуге мүмкіндік береді.

Ойын арқылы балаларда шынайылықтың алғашқы белгілері мен оған жанасудың негізінде бала шығармашылық ой-қиялы қалыптасады, елестету қабілеті шарықтайды. Шынайылықты образда жасау қабілеттері қалыптаса отырып, оның өзгеруі ойын әрекетінде дайындалып, ойында ұйымдастырылған әрекетті сезіне білу, әрекетте сезіммен әсер ету жолдары құрылады. Бір сөзбен айтқанда сиқыр әлеміндегі тәрізді тұлғаның психикалық өмірінің қалыптасуы жүзеге асады. Бала ойында қабылдайды, кемелденеді, тұлға ретінде терең әрі жан-жақты жетіледі [5].

Бала ерте балалық шақта заттармен және олармен әрекет ету тәсілдерінің функционалды мәнін түсінуге құштар. Ол қандайда бір әрекетті меңгеру барысында оларды өз бетінше жасауға ұмтылады, және оны ересектердің көмегінсіз орындау бейімділігін аңғара алады. Бала әліде болса ересектердің қоғамдық қатынастарын олардың қоғамда атқаратын функциясын, олардың қызметтерінің қоғамдық мәнін түсіне бермейді. Ол өзінің тілегіне орай әрекет етеді, ол өзінің ересектердің орнына объективті қоя біледі, осыған байланысты балада ересектерге деген қарым-қатынас пен олардың қызметтеріне эмоционалды бағдарлану пайда болады. Мұнда интеллект эмоционалды ойын әрекетінің жалпыламалығы және оның мерзімінің қысқа болуы қарым-қатынастың бөліну симптомның мазмұны эмоционалды мазасыздану сезімін туғызады. Осыған орай ересек адамның функциясын эмоционалды түсіну, оның өзге адамдар үшін маңыздылығын түсінеді және қызметке анықталған қатынасқа келесі тұрғыдан бірізді қарай яғни көре білу іске асырылады.

Ойын - күрделі әлеуметтік психологиялық құбылыс. Себебі бұл жастық құбылыс емес, тұлғалық құбылыс болып табылады. Тұлғаның әрекеті ретінде ойын құрылымына мыналарды жатқызуға болады: мақсаткерлік, жоспарлау, мақсатты іске асыру, тұлға өзін субъект ретінде толық көрсететін нәтижелерді талдау. Ойынға ұмтылу барысында ересектермен балалар әртүрлі психологиялық негіздерге сүйенеді.

Шығармашылық - белсенді, мақсатқа бағытталған адамның әрекетінің нәтижесінде жаңа, ерекше бір заттың, нәрсенің пайда болуы. Шығармашылықтың дамуына жағымды әсер ететін жағдай туғызып, қажетті құралдармен қамтамасыз ету өте маңызды. Қазіргі таңдағы бірқатар психологтардың пікірінше, бала шығармашылығы дамуының керемет кезеңі – балалық шақ болып табылады. Сондықтан балалық шақтағы баланың барлық әрекет түрінде шығармашылығының дамуына көп көңіл бөлінеді.

Ойын бұл – қарым-қатынаста стрестік бақылаудың, өзін-өзі бақылаудың, өзін-өзі жүзеге асырудың, ішкі қақтығыстарды жеңудің және көтеріңкі көңіл-күйді реттеудің құралы болып табылады. Психология және педагогика саласында соңғы кездерде балалар ойындары туралы мәселені зерттеулер жүргізіліп жүр. Олар ойынның ең ерте кезде пайда болуына қатысты, яғни ойындағы балалардың әлеуметтік қатынас сұрақтары ойынның интеллектуалды дамуға әсер етуі[6]. Біріншіден, Л.С. Новоселованың ойын алдындағы қимылдың ең ерте дамуына арналған зерттеуі. Екіншіден, Н.Д. Сонолованың ақыл – ойы төмен балалардың рөлдік ойындарды қалыптастыру мүмкіндігі туралы. Үшіншіден, Н.Я. Михайленконың мектепке дейінгілер деңгейінгілерді сюжеттік ойынды қалыптастыру шартындағы публикациясы; төртіншіден, К.Я.Вольцистің зерттеуінде ойынның мағынасы, коорекциясы үшін топтағы балалар арасындағы өзара қарым-қатынас анықтамасы; бесіншіден, зерттеу циклі Д.Б.Эльконин жетекшілігімен жүргізуі. Бұл жұмыста ойынның психологиялық механизмінің кейбіреулері баланың жоғары деңгейінің интеллектуалдылық дамуынан (В.А. Недоспасова, Е.В. Филиппова, В.Г. Белоус) қалыптастыру үшін жиі де балалардың өздерін ұстай алу (Е.А. Бугрименко) өзіндік бақылауды қалыптастыру мүмкіндігі анықталды. Ойынға іс-әрекеттің продуктивті түрі жақын тұрады. Онда заттар немесе ситуация туралы түсініктері жалпыланады. 6-7 жастағы балалардың іс-әрекетінде, ойынында, қол еңбегінде, әңгімеде, шығармашылық құбылыстар жоғарлайды. Осы жаста балаларда - болашақ туралы арман пайда бола бастайды. Ойын – бала әрекетінің негізгі бір түрі. Бала әрекетінің негізгі бір түрі ретінде ойынның мынадай қызметтерді атқаратыны дәлелденген: ойын – сауық, коммуникативтік немесе қарым-қатынастық, диагностикалық (ойын барысында өзін-өзі тану), Коррекциялық (өзін-өзі түзету), әлеуметтендіру.

Ойын арқылы адам баласының белгілі бір буыны қоғамдық тәжірибені меңгереді, өзінің психикалық ерекшеліктерін қалыптастырады. Бала ойынында да қоғамдық, ұжымдық сипат болады. Мәселен, кез – келген бала еш уақытта жалғыз ойнамайды, қатар құрбыларымен бірлесіп ойнайды, ойын арқылы бір – бірімен өзара қарым-қатынас жасайды. Ал мұның өзі оның дамуы үшін ерекше маңызы бар фактор екендігі түсінікті. Ойын баланың түрлі қасиеттерін дамытатынын, мұнда да баланың қабілеті, белсенділігі бір сыдырғы байқалатынын, А.С. Макаренко өте жақсы көрсетті. «Үлкендер өмірі үшін жұмыс, қызмет істеу, әрекет ету қандай орын алатын болса, - деп жазды ол, - балалар өмірінде ойын да сондай үлкен маңызды. Ойында бала қандай болса, өскеннен кейін жұмыста көбінесе сондай болады. Сондықтан келешекке адамды тәрбиелеу бәрінен бұрын ойын арқылы болады».

Ал халық мұғалімі Байтоғайұлы Малқай - бала өміріндегі ойынды және ермекті «ол — баланың еңбегі», — дейді, демек бұл жай ермек емес, бала әлеміндегі кәдімгі еңбек. «Сондықтан да бала еңбегі – ойын. Ендеше, ойын балалардың күнделікті тіршілігі адамның басынан өтетін өмірінің әр уақытындағы жазғы, күзгі, қысқы істелетін кәсібі сияқты. Тіршіліктің түрі бар. Сол сияқты балалардың да өзіне меншікті бала кезінде істейтін істері бар. Ол іс – жас уақытындағы ойын».

Ойын - шығармашылық, ойын - еңбек. Ойын мен еңбектің бір-біріне ұқсас сипаттары көп, сондықтан кейбір педагог-ғалымдар «жақсы ойын - жақсы жұмыс сияқты да, жаман ойын - жаман жұмыс сияқты» деп қарап, бұлардың арасында айырма шамалы деген түйін жасайды. Өйткені, әрбір жас кезінде ойын тиісті дәрежеде ақыл мен қажыр-қайрат жұмсауды керек етеді. Белсенді іс-әрекет пен күш-жігер жұмсалмаған ойын, жақсы ойын болып табылмайды. Жақсы ойын да, жақсы жұмыс та, көңілді қуанышқа толтырып, рахатқа бөлейді. Демек, осы жағынан ойын мен жұмыстың ұқсастығы байқалады. Баланың ойынында да белгілі дәрежеде тиісті жұмыстағыдай жауапкершілік болуға тиіс. Олардың негізгі айырмашылығы тек мынада: баланың ойыны нақты

материалдық рухани байлықты көздемейді, ал жұмыс ондай игілікті өндірудің негізгі жолы екені айқын.

Ойын – адамның өмір танымының алғашқы қадамы, яғни ойын арқылы балалар өмірден көптеген мәліметтер алып білімін жетілдіреді. Ойын адам әрекетінің бір түрі болғандықтан, оның да өзіне тән мотивтері болады. Ойынның қозғаушы күші – баланың нақты тілегі мен қызығуы. Еңбек үстінде адамның мақсаты мен мотивінің арасында келіспеушілік болуы мүмкін. Ойында бұл жағы болмайды. Еңбектің қандай түрі болмасын одан қоғамдық пайдалы өнім шығуы қажет. Бұл айтылғандар ойыннан талап етілмейді.

Ойынның бала өмірінде алар орнын қазақстандық ғалым Н. Құлжанова да зерттеген. Ойын бала үшін еліктеу, инстинк, күнделікті негізі әрекет және оның жеке өмірі, - деп дәлелдеген. Н.Құлжанованың айтуы бойынша ойынды әдептілік, тәрбиелік мақсатта пайдалану – баланың болашақ өміріне түзу жол салу, үлкендерге еліктеуі және өмірдің талаптарына сай бейімделуі басты педагогикалық мақсаттар. Ғалым «Бала ойында ғана тынығып», «жұмыс жасап», өсіп жетіледі. «Оның ойлау қабілеті жетіліп, қарым-қатынас жасау мүмкіндігі артады», деп атап көрсеткен.

Ал кейбір шетел психологтары ойынды көбінесе санасыз инстинктерге балайды. Мәселен, олардың бірі жануар төлі мен адам баласының ойынының арасындағы айырмашылықты жоққа шығарса (К.Гросс), екіншілері - ойын баланың артық энергиясын сыртқа шығаратын тәсіл дейді (Г.Спенсер), ал үшінші біреулері - ойынды жай рақат табудың бір көзі (К.Бюлер) деп қарайды да, оның негізгі мотиві көрсетілмейді, мұндағы қоғамдық фактордың рөлін еске алмайды.

Ойын әрекетінде баланың жеке басының ерекшеліктері неғұрлым тез қалыптасады. Ойын кезінде іс-әрекеттің кейін дербес мәнге ие болатын өзге түрінің де негізі қаланады. Ойын әрекеті психикалық процестер ырықтылығының қалыптасуына әсер етеді. Сонымен балаларда ырықты зейін мен ырықты ес дами бастайды. Ойын жағдайында балалар лабораториялық тәжірибе жағдайынан гөрі әр нәрсеге жақсы зейін тоқтатады және көбірек есінде сақтайды [7]. Бала үшін саналы мақсат (зейін тоқтату, есте сақтау, еске түсіру) ойын арқылы ерте және бәрінен оңай бөлінеді. Ойын шарттарының өз баладан ойын жағдайында ендірілген заттарға, ойналатын көріністер мен сюжетке зейін тоқтатуды талап етеді. Егер бала алдағы ойын жағдайының талабына зейін қойғысы келмесе, ойын шарттарын есте ұстамаса, оны құрдастары ойыннан шеттетеді. Қарым-қатынас эмоциялық мадақтауға қажеттілік баланы мақсатты бағытталған зейін тоқтатуға және есте сақтауға мәжбүр етеді. Ойын жағдайлары мен ондағы іс-әрекеттер бастауыш мектеп жастағы баланың ақыл-ой әрекетінің дамуына үнемі әсер етеді. Ойында бала заттың баламасымен іс-әрекет жасауға үйренеді. Ол балама затқа ойынға сәйкес ат қояды және осы қойылған атқа іс-әрекет етеді. Балама зат ойлау тірегі болады. Балама затпен іс-әрекет ету негізінде бала сол зат жөнінде ойлауды үйренеді. Біртіндеп заттармен жасалатын ойын қимылдары азая түседі. Бала заттар туралы және олармен ақыл-ой тұрғысынан іс-әрекет жасауды ойлауды үйренеді. Сонымен, ойын едәуір дәрежеде баланың ұғым тұрғысынан ойлауға көшуіне көмектеседі.

Ойын тілдің дамуына өте зор ықпал тигізеді. Ойын жағдайы оған араласқан әрбір баладан тіл қарым-қатынасы дамуының белгілі бір деңгейін талап етеді. Егер баланың ойынның барысына қатысты өз тілегін анық айтуға мүмкіндігі болмаса, егер ол бірге ойнап отырған өз жолдастарының сөз арқылы берілген нұсқауларын түсінуге қабілеті жетпесе, онда ол құрдастарына масыл болады. Құрдастарымен түсінісу қажеттігі ұйқасымды тілдің дамуына себепші болады.

Әлеуметтену мен бала ойынының арасында бала организмінің қажеттілігімен бөлінбейтін табиғи тұтастық жатыр, ол әрине баланың дамуымен өте тығыз байланысты. Ойын өзінің маңызы жағынан әлеуметтік мәнге ие. Кон И.С. «Ойын бұл адамдар арасында әлеуметтік қарым-қатынас орнататын, өте тығыз жағдайға қарамастан жақындастыратын әрекет» деп атап көрсеткен болатын [8].

Біз ойынды тәрбие құралы ретінде қарастырдық, ойын барысында баланың тұлғалық дамуының негізгі аспектілерін келесілер қатарынан көруге болады: ойында баланың мотивациялық қажеттілік сферасы дамиды: иерархиялы мотивтер пайда болады. Әлеуметтік мотивтер баланың жеке мотивтеріне қарағанда анағұрлым мәнге ие (мотивтердің бірігуі); таныммен эмоционалды эгоцентризм ажыратылады. Бала қандайда бір көріністе кейіпкерді сомдай атқарып оның мінез-құлқымен негізгі позициялық ерекшеліктеріне назар

аударды. Бұл балалардың адамдар арасындағы қарым-қатынасын бағдарлай алуына осыған орай өзін-өзі тану мен өзін-өзі бағалауының дамуына көмектеседі.

Біріншіден, ойында мінез-құлық ерекшелігі дамиды. Бала рөлді ойнай отырып этолоға жақындауға ұмтылады, әлеуметтік әлемдегі адамдардың өзара қарым-қатынасын жағдайларын жүзеге асыра отырып, бала әлеуметтік үлгілерге орай өзінің мінез-құлықтық, жүріс-тұрыстың қалыпты нормаларын игеруіне мүмкіндік береді.

Екіншіден, ақыл-ой әрекеті дамиды. Баланың шығармашылық қабілеті мен мүмкіндіктерінің жоспарына елестері қалыптасады. Сюжеттік-рөлдік ойындар мінез-құлық принципі ретінде бізді қызықтырады, ол көңіл көтеру тәсілі емес, ойында тұлға аралық қарым-қатынас, қызығушылықтар алға қойылған мақсатқа бағытталмайды, сол процестің жүру барысына бағытталады. Ойын бұл мәдени норма, еркін болуға, ашықтық, шындықты билеуге, өзін-өзі басқаруға, рөлге тәуелділікті ажыратып өзін табуға, көрсетуге мүмкіндік береді. Ойын әрекеті – бұл адам белсенділігінің сферасы, тұлға өзге ешқандай мақсат іздемейді, мүлде тек ләззаттану, рухани және физикалық тұрғыда көріну ләззатын сыйлайды.

Сонымен, қорытындылай келе, жалпы ойын туралы мынандай тұжырым жасауға болады: ойын - тәрбие құралы, ақыл-ойды, тілді ұстартады, сөздік қорды байытады, өмірді танытып, сезімді кеңейтеді, тәрбиелейді; ерік және мінез қасиеттерін бекітеді, адамгершілік сапаны жетілдіреді; ұжымдық сезім әрекеттері өсе түседі; эстетикалық тәрбие беру - өнерді, көркемдікті түсіндіру құралына айналады; еңбек тәрбиесін беру мақсаттарын шешуге мүмкіндік береді; дене күшінің жетілуіне көмектеседі - ойын баланы жан-жақты жарасымды тәрбиелеудің психологиялық және физиологиялық негіздері болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Рубинштейн С.Л. *Основы общей психологии*. – СПб., 1999.
2. *Педагогика тарихы*. - Алматы. Дарын, 2006. 480 б.
3. Выготский Л.С. *Игра и ее роль в психическом развитии ребенка дошкольное образование* (Пр.). – 2005. – №5.
4. Леонтьев А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. – М., 1977. – с. 304.
5. Қыдырғалиқызы М.Б. «Ойынды жоспарлау». // *Отбасы және балабақша: 2012 ж, №2*
6. Эльконин Д.Б. *Особенность психического развития детей 6-7 летнего возраста*. Москва, 1988 г.
7. Петров А.В. «Ойын әрекеті арқылы белсенділікке баулу», 2001 ж.
8. Кон И.С. *Социология личности*. М., 1968 г.

Абдисаматова Г. М., Шалтаева Р.Ж.

РОЛЕВЫЕ ИГРЫ И ИХ ВОЗМОЖНОСТИ В ТВОРЧЕСКОМ РАЗВИТИИ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация. Актуальность предлагаемой работы заключается в том, что с учетом возрастных особенностей детей младшего школьного возраста создаются педагогико-психологические условия для гармоничного становления личности, эффективного и систематического использования в процессе воспитания и обучения игровых средств, игровых приемов и методов в начальной школе, повышается уровень творчества детей и способствует их развитию. Пути развития предпосылок творчества ребенка в начальной школе реализуются все виды деятельности. Большое значение для развития творческих способностей ребенка имеет игра, труд. Ребенок изображает свою игру, подражая своим впечатлениям со стороны.

Abdisamatova G.M., Shaltaeva R.Zh.

ROLE-PLAYING GAMES AND THEIR OPPORTUNITIES IN THE CREATIVE DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Annotation. The relevance of the proposed work lies in the fact that, taking into account the age characteristics of children of primary school age, pedagogical and psychological conditions are created for the harmonious formation of personality, effective and systematic use of game tools, game techniques and methods in primary school in the process of education and training, the level of creativity of children increases and contributes to their development. Ways to develop the prerequisites for the child's creativity in primary school, all types of activities are implemented. Play and work are of great importance for the development of a child's creative abilities. The child portrays his game, imitating his impressions from the outside.

Абилкасімова Г. К.

«Bolashaq» академиясының ДДОВ-19-2с тбының студенті

Шалтаева Р.Ж.

п.ғ.к., доцент, «Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРЫН ТҮРЛІ МАТЕРИАЛДАРДЫ ҚОСЫП МҮСІНДЕУГЕ ҮЙРЕТУ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

***Аңдатпа.** Мүсіндеу – созылмалы шикізаттардан көлемді мүсіндер және тұтас композициялар жасалатын бейнелеу шығармашылығының бір түрі. Жасау және туынды шығару – біздің өміріміздің керемет мезеттері, қуаныш пен жанымыздың шамшырағы. Қамырмен мүсіндеу – ересектерге де, сонымен қатар балаларға да қолайлы іс. Мұндай әуестік рахаттанудан басқа, тән мен жан денсаулығы үшін баға жетпес пайда әкеледі. Қол саусақтарының, мидың жұмысы белсендіріледі және тән мен жанның толық босаңсуы жүзеге асырылады.*

Қазіргі таңда баланың бейнелеу шығармашылығын дамытуды меңгеруге ұстаздар мен психологтардың көптеген еңбектері арналған.

Адамзат және ғаламшар тағдыры туралы үрей үмітпен бірге жүретін заманауи әлемде аса озық ойлаушы адамдар келешек ұрпақты адамгершілік рухта тәрбиелеудің бар маңыздылығын түсінеді. Философия ғылымдарының докторы, эстетик Е.М. Торшилова жалпыадамзаттық байлықтардың басымдылығы адамның және адам тұқымының оның биологиялық, психофизиологиялық және мәдени бірлігіне бірдей мөлшерде негізделген, идеологияға қарағанда аса кең және аса әмбебап түсінігімен байланысты екендігін көрсетеді. Эстетикалық даму мен эстетикалық тәрбиелеу жағдайларында, тәрбиелеудің басқа да түрлеріне қарағанда, адамның тек өкілі ретіндегі дамуының аталған барлық деңгейлері қамтылған [1].

Адам ежелден бері ұн мен судан ас әзірлеуді- нан илеуді үйренді. Қазір біз нанды дүкеннен сатып алуға дағдыландық. Ал мерекелерде өзіміз бәліш пісіреміз, өз қолымызбен әтеш, көгершін, балық сияқты мүсіндер жасап, пісіреміз және оларды ақылға сыймайтын шырмауықтармен безендіреміз. Ал бұл шикізаттан жасалған қолданбалы өнер туындылары -мүлде басқа зат. Көркемдігі жоғарырақ дүние. Тұзды қамыр - жұмыс жасаудағы тамаша шикізат. Созылмалы, жұмсақ, қызықты. Және ол үй жағдайында, сонымен қатар заманауи балабақша жағдайында мүсіндеуге сай.

Мүсіндеу – созылмалы шикізаттардан көлемді мүсіндер және тұтас композициялар жасалатын бейнелеу шығармашылығының бір түрі. Жасау және туынды шығару – біздің өміріміздің керемет мезеттері, қуаныш пен жанымыздың шамшырағы. Қамырмен мүсіндеу – ересектерге де, сонымен қатар балаларға да қолайлы іс. Мұндай әуестік рахаттанудан басқа, тән мен жан денсаулығы үшін баға жетпес пайда әкеледі. Қол саусақтарының, мидың жұмысы белсендіріледі және тән мен жанның толық босаңсуы жүзеге асырылады. Адам қуанышқа бөленеді, уайымдар жоғалады, ал егер ол сүйіспеншілікпен және әуестікпен жасаса, дем алып, күшін қалпына келтіре алады [2]. Бұл – күту мен жетілдіруді қажет ететін ерекше күй, тәңір сыйы.

Қамырдан мүсін жасау бойынша жұмыс баланың дамуына кешенді ықпал етеді, шағын моториканың дамуы жайындағы жалпы қабалданған пікірден басқа, тұзды қамырдан мүсін жасау мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылығын дамытуға әсер ететіндігі туралы айтуға болады:

- сенсорлық сезімталдықты жоғарылатады, яғни пішінді, фактураны, түсті, салмақты, иілгіштікті тереңінен қабылдауға әсерін тигізеді; елестетуді, кеңістіктік ойлауды, жалпы қол икемділігін, шағын моториканы дамытады;

- екі қолдың жұмысын үйлестіреді; жұмысты түпкі ойды жүзеге асыру бойынша жоспарлау, нәтижені болжап, оған жету, қажет болған жағдайда алғашқа түпкі ойға түзетулер енгізу қабілеттіліктерін қалыптастырады. Баланың шығармашылығын дамытады.

Қамырмен жұмыс істеуде оңды нәтиже алу үшін әрбір бөлшекті ұйымдастырылатын жұмыстың басында ойластыру қажет. Осылайша, тұзды қамырдан мүсін жасау сабақтарын ұйымдастыру мен дайындауда көмектесетін бірнеше критерийлер енгізілді.

Мүсіндеу тәсілдері мен құралдарын меңгеру біртіндеп жүзеге асады, балалар оларды кіші топтардан бастап жинақтайды. Жо,арғы топта мүсіндердің пішіні мен қимылын бейнелеуге артығырақ көңіл бөлінеді. Бағдарлама бастапқыда балалар ең қарапайым және таныс, пішінің сипаты мен өлшемі бойынша әртүрлі заттарды (жеміс, көкөністер болуы мүмкін) мүсіндейтіндей құрастырылады. Бұл заттардың негізгі пішінін балалар біледі, олардың назарын нақтырақ бейнелеуге аудару керек[3]. Пішіндері әртүрлі 2-3 затты мүсіндеу әр заттың өзіндік ерекшеліктерін анықтап, жеткізе білуге, ал кейін – басқа заттардың ерекшеліктерін өз бетімен анықтауға үйретеді. Мысалы, бейнелеу үшін қияр, сәбіз және қызылша ұсынылады. Мүсіндеу осы көкөністердің әрқайсысының сипаттық ерекшеліктерін анықтап, сомдауды талап етеді: қияр – сопақ пішінді, оның бір жақ ұшын жуынарық, екіншісін - жіңішкерек етуге, кішкентай сабақ-құйыршық сомдауға (саусақтармен созып алуға) болады. Қызылшаның негізі – домалақ пішінді, оның төменгі бөлігі салыстырмалы түрде ұзынырақ құйрыққа ұласып, созылған, үстінде жапырақтан қалған сабағы бар. Жалпы пішіні балалар бар білегімен сомдайды, ал пішіннің ерекшеліктері мен бөлшектерді саусақтармен орындайды.

Сабақтар бір жылға құрылатын ойластырылған жоспар бойынша құрастырылады. Оңтайлы адам саны – 10. Бұдан артық адам болса, жеке көмек көрсетуге тәрбиешінің уақыты қалмайды. Сабақтар жарық, жақсы желдетілетін бөлмеде (бейнелеу студиясында) жүргізілуі тиіс. Сабақтар 25-30 минуттан аптасына 2 рет жүргізіледі. Балалар алынған білімдері мен іскерліктері негізінде тапсырманы орындаудың реттелген логикасын меңгеруі тиіс. Жұмысқа қажетті материал белгілі жерде сақталады (шкафта, сөреле) және балаларға әрдайым қолжетімді. Оқу-материалдық қамсыздандыру. Жұмысқа арналған негізгі шикізат – тұзды қамыр болып табылады. Тұзды қамырдың көптеген әртүрлі құрамы бар. Кейбіреулері оған ас желімін, басқалары – өсімдік майы немесе глицерин қосады. Ең бастысы – мүсіндер үлгілерін қиындықсыз жасауға болатындай құрамды табу. Қарапайым мүсіндерге арналған тұзды қамырды қолданайық: 200 грамм ұн, 200 грамм тұз, 125 мл. су, 1 ас қасық өсімдік майы. Жұмыс үстелін бөгде заттардан босатып, клеенка төсеп тастаған дұрыс. Бұдан басқа, жұмыс тақтайы қажет. Үстелге екі стақан қою қажет: бір – суы бар, бір – өсімдік майы бар [4].

Қажет болады: шүберек, акварельге арналған қылқалам, қарандаш, оқтау, алюминий жұқалтыры. Құрал-саймандар: пластикалық пышақ, балаларға арналған қайшы, қалыптар, трафареттер. Қамыр беті ауа тез кеуіп қалады, сондықтан қамыр йогурт немесе майонез құтыларында сақталуы тиіс. Бояу үшін гуашь, ас, табиғи (көкөніс шырындары, какао) бояулар пайдаланылады.

Тәрбиеші балалармен бірге мүсін жасап, балалар оған үлгі ретінде бет түзеуі – оңды тәрбиелеу кезеңі болып табылады. Жеке шығармашылықты көрсету әдісін педагог мүмкіндігінше жиі қолдануы керек. Ойын түріндегі, әдеттен тыс жағдайларды қалыптастыру балалардың жұмысының барысына үлкен әсерін тигізеді. Мысалы, балаларға сомдалған мүсіндерді қандай-да бір ойында (хайуанаттар бағы, құс фермасы және т.б.) пайдалану ұсынылады немесе балалар заттарды 8- Наурызға арналған алдағы көрмеге арнап мүсіндейді.

Үйретуің негізгі амалдарына көркем әдебиетті оқу да жатады. Балалар мүсіндеу арқылы жасайтын бейнені күшейту және тереңдету үшін тәрбиеші құстар, аңдар жайлы, олардың сырт пішіні, сипатты белгілері айтылатын төрт шумақ өлеңдерді, жұмбақтарды қолдануы мүмкін.

Елестету арқылы мүсін жасаудың тікелей затқа қарап мүсін жасаудан маңыздылығы аз емес. Бұл сабақтардың негізгі мақсаты – бұрын ұғынған бейнені орындауда дербестікті дамыту, және мүсін жасау тәсілдерін пайдалануда шығармашылық белсенділікті дамыту. Балаларды мүсіндеудің құрамын алдын-ала ойластыруды үйретеді. Бұл үшін бақылау алдында оларды өздері қарастырып отырған немесе оларға оқылып жатқан затты мүсіндейтіндіктерін ескертеді. Мақсаттық нұсқау балаларды қызықтыруға және олардың назарын затты тереңірек ұғынуға бағыттауға мүмкіндік береді. Мысалы, елестету бойынша саңырауқұлақтарды мүсіндеуден бұрын, тәрбиеші балалармен бірге табиғи затты – нақпіншінді немесе саңырауқұлақтар бейнеленген суретті анықтап қарайды. Ол балалардан қандай саңырауқұлақтарды көргендіктерін сұрайды, олардың пішінін естеріне түсіруді, олардың орманда қалай өсетіндігін (бір-бірден немесе бірнешеуі бірге; кейбір саңырауқұлақтар шыршылардың астында, кейбіреулері олардың маңында өседі және т.б.) айтуды ұсынады: балалардың өздеріне айналаны елестетуге, естерінде мүлгіген бейнелерді жандандыруға үйренуі маңызды. Жануарларды елестету арқылы мүсін жасау үлкен бастапқы жұмысты талап етеді. Бірақ, балаларда көзбен көру бейнелерін қалыптастыру үшін, оларға бір жануарды әртүрлі қалыпта бейнелеуге тырыса отырып, алдымен жануарларды,

андар бейнеленген суреттерді көрсетеді; балаларға жануарларды кескіндейтін ойыншықтар береді, жануарлар жайлы оқып береді. Бұндай дайындық жұмысы балаларда жануарлар жайлы түсініктің пайда болуына, көзбен көру бейнелерінің қалыптасуына көмектесуі тиіс, бұлар мүсіндеудің түпнегізін қалайды. Елестету бойынша мүсін жасау балалардың білімдері мен іскерлігіне негізделуі тиіс, сондықтан да бұл жағдайда бейнелеу тәсілдерін көрсетудің қажеті жоқ. Бала мүсін жасаудың өзіне ең ыңғайлы тәсілін өз еркімен таңдауы тиіс.

Балаларды сюжеттік мүсіндеуге үйрету балалардың жеке заттарды сомдау іскерлігіне және композиция құру саласында білім алуға негізделеді. Осыған байланысты мұндай амал мүсіндеу тәсілдерін көрсету ретінде жоққа шығарылады, алайда сабақтың басындағы бақылау мен түсіндіру үлкен мәнге ие болады [5]. Жоғарғы топта мүсін жасау бойынша сабақтардың мазмұны дамыту сипатында болады, сонымен қатар келесі міндеттер қойылады: балаларға заттың пішінін талдауды үйрету, пластикалық пішін мен мүсіндеу тәсілінің арасындағы байланысты түсіндіру; бейнелеу техникасын жетілдіру – бедерлі мүсіндеуді (натюрморт, портрет), мүсіндік тәсілді немесе бөлшектерді созып алу немесе модельдеу жолымен тұтас кесектен мүсін жасауды меңгеруді жалғастыру; құрылыстың берік болуы үшін мүсіндеу тәсілін пішін немесе қаңқа негізінде көрсету, мүсіндеу бейнесін сәндеу әдістерін (бедерлі жапсырулар, стекамен ойып алу немесе тырналап алу, ойдан немесе халықтық сәндік-қолданбалы өнер сарыны бойынша қылқаламдық өрнек) таңдауды ұсыну.

Балаларды мектепке дайындайтын топта оқыту бағдарламасы жоғарғы топ бағдарламасымен салыстырғанда едәуір күрделі және әртүрлі. Балалар зат пішінін көзбен және бұлшық етпен сезіну арқылы қабылдауға, мүсіндеу кезінде әртүрлі суреттеу құралдарын қолдануды үйрену керек, және де бейнелеу және техникалық әдістерді меңгерулері қажет. 6 жастағы балалар әдетте бейнелеудің көптеген тәсілдерін қолданады, бірақ пластикалық әдіс – тұтас кесектен мүсін жасау – негізгі болуы тиіс.

Мектепке дайындайтын топта балаларға тек таныс емес техникалық амалдарды көрсетеді, балаға қалғанын өз ықыласы бойынша орындауға мүмкіндік береді. Осылайша балада өзінің шығармашылығын дамыту мүмкіндігі пайда болады. Сабақ барысында балалар өз жұмысын дербес жоспарлайды, мүсіндеу тәсілдерін іріктейді. Келесі мақсаттар қойылады: тақырыпты (хайуанаттар бағы, ойыншықтар, сервиз, натюрморт), шикізатты (балшық, ермексаз, тұзды қамыр), мүсіндеу тәсілдерін (мүсіндік, құрамдастырылған, құрылымдық, модульдік, бедерлі, папье-маше), бейнені сәндеу амалдарын өз бетімен таңдап, балаларды қозғалмалы айқын бейнелер және бірлескен сюжеттік композициялар жасауға ынталандыру.

Тұзды қамырдан мүсін жасауға үйретудің негізгі мақсаты – балалардың шығармашылығын дамыту болып табылады. Балалардың қоршаған өмірден алатын әсерлері бұл қызметтің негізгі мағынасы болып табылады. Бейнелеу үрдісі кезінде балада бейнеленетін затқа белгілі қатынас орнайды, қоршаған әлем жайлы білім алынып, айқындалады. Сабақтар барысында балалар әртүрлі шикізаттармен жұмыс істеу бойынша дағды мен іскерлікті иеленеді, оларда осы іскерлікті болмыстағы заттар мен құбылыстарды бейнелеу үрдісінде жасампаз пайдалану қабілеті пайда болады.

Тәрбиеші қолданатын үйрету әдістері балалардың бейнеленетін материалдарымен жұмыс істеу үрдісін мақсатты, құнды, нәтижелі етуге бағытталған. Қамырмен мүсіндеу әдістері ермексазбен мүсіндеу әдістерімен бірдей. Мектеп жасына дейінгі балалар тұзды қамырмен негізінен топтық сабақтардан тыс уақытта жұмыс істейді. Шығармашылықты дамыту бойынша қандай-да бір қызметті ұйымдастыра отырып, оқыту бағдарламасын анықтау үшін қажетті әдебиет пен материалдарды зерделеу қажет [6].

Балшық – ең құнды шикізат, оның бейтарап және жұмыс істеуге ыңғайлы түстері болады. Оның бояу қабаты жасыл және көгілдір реңкі бар қоңыр, ақ, сұр түсті болуы мүмкін. Арнайы дайындалған түрлі-түсті керамикалық балшықты пайдалануға болады, ол муфельді пеште күйдіруге жарамды болады.

Балшық жұмыс істеуде жағымды. Оның үлкен кесегі қызықты мүсіндеу үшін жақсы негіз бола алады. Балшықты пластмассадан жасалған ыдыста сақтаған жөн, себебі металл ыдыста оны тот басады. Балшық әрдайым жұмысқа жарамды болуы үшін оны салқын, ылғалды бөлмеде дымқыл шүберек астында сақтау қажет. Ылғалды және жартылай кептірілген бұйымдарды жоғарғы немесе дайындық топтарындағы балаларға сұйық балшық – ангобпен бояп, содан соң жақсылап кептіріп, муфельді пеште күйдірулеріне болады. Ангоб – бұл керамикалық бояу, оны

балшық пен суды қаймақтың қоюлығындай күйге дейін араластырып алады. Ежелгі замандардан бері адамдар балшық заттарды ангобпен өрнектеген [7].

Қазіргі кезде ангобты керамикалық ыдысты өрнектеуде кеңінен пайдаланады. Ермексаз – шымыр шикізат, ол жұмыс істеу алдында арнайы дайындықты қажет етеді. Ол бір түсті немесе түрлі-түсті болуы мүмкін. Біріншісі пішіннің бүтіндігі мен заттың құрылысын жақсырақ түсінуге мүмкінді береді. Түс жұмысқа әр түрлілік береді, суреттеудің қосымша құралы болып табылады. Мүсіндеудің қосалқы материалдарына қаңқаларды жатқызады. Балаларды мүсіндеуге үйрету үшін қаңқа ретінде ұзындықтары мен қалыңдықтары әртүрлі кәдімгі таяқшаларды қолдануға болады. Қаңқа арқылы мүсіндер орнықтырақ, серпінді болады. Қаңқалар негізінде балшықтан жасалған жұмыстарда көп жағдайда жарық пайда болады, сондықтан, бұйымдар кебіңкіреген кезде қаңқаны пішіннен суыру арқылы ақырын алып тастауға болады, бұйымдар ары қарай онсыз кебеді.

Мүсіндеу үрдісі кезінде стекалармен жұмыс істей білу қажет. Олар өз бетімен жеңіл жасауға болатын ағаштан, және металдан жасалуы мүмкін. Стеканың ең қарапайым түрі – бір жағы үшкірленген, ал екінші жағы домаланған таяқша, бірақ ілмек түрінде, сымнан жасалған ілмегі бар таяқша түрінде болуы да мүмкін. Стека бөлшектерді қолмен өңдеу қиын болған жағдайда қолданылады, оның көмегімен пішіннен артық балшық алынып тасталады, тіліктер жасалады.

Балаларды мүсіндеуге ойдағыдай үйрету үшін өлшемі бойынша шағын, үстелге орналастырылатын тақтайлардың болғаны дұрыс. Олардың өлшемі мүсіндеу мөлшерімен анықталады. Егер мүсіннің өлшемі 15x10 см болса, онда тақтайдың өлшемі 35x22 см болуы тиіс. Егер мүсін үлкендеу болса, онда тақтай да үлкен өлшемді болуы керек.

Тақтайдың ең ыңғайлы пішіні – шеңбер, бірақ ол шаршы түрінде болуы да мүмкін. Жоғарғы және мектепке дайындық топтарда тақтайлардың орнына үстелге қойылатын білдектерді қолдануға болады, оның дискісі бала мүсіндеу кезінде өзінің жұмысын айналдыра алатындай жылжымалы түрде орнатылуы тиіс. Үлгіні көрсету үшін жоғарғы және дайындық топтарында затты қолмен қалқаламай, барлық жағынан көрсетуге болатындай айналмалы дискісі бар биік тұғырларды қолданған дұрыс.

Осылайша, бейнелеу қызметі бойынша сабақтар – оқу тапсырмаларын орындаудан басқа, балаларды жан-жақты дамытудың маңызды құралы болып табылатындығын айта кетейік. Сурет салуға, мүсіндеуге, бастырмаға, құрастыруға үйрету мектепке дейінгі балаларды ақыл-ой, өнегелі, эстетикалық тәрбиелеуге жағдай жасайды.

Сабақ үстінде табиғи затты тағы бір рет қарап шыққан дұрыс. Тәрбиеші пропорцияларды анықтайды және сенімді қол қимылымен зат пішінінің сипатын баса айтады, содан соң балаларға олардың назарын пішіннің өзіндік ерекшеліктерін анықтауға және оны шешуге аударатын сұрақтар қояды. Егер балалар қалай мүсіндеу керектігін білсе, онда олар бейнелеуге кіріседі, ал білмеген жағдайда – тәрбиеші қажетті тәсілдерді жартылай көрсетеді. Әдістерді толығымен көрсету жоғарғы топ балаларына мүлдем дерлік қолданылмайды, себебі олар бастапқы пішіндер мен көрсетуді бейнелеумен таныс және бейнелеудің балаларға әлі кездеспеген тәсілдері талап етіледі.

Мүсіндеу нәтижелеріне тәрбиеші ойлап шығаратын жағдайдар үлкен әсер етеді. Мысалы, сабақ басталар алдында балаларға мүсінделген ыдысты ойын үшін қолдана алатындықтары айтылады. Тәрбиеші муфельді пеште қыздырылған ыдыс қуыршақ асханасын өте жақсы сәңдейді деп айтады, яғни, бұдан шығатыны, әрбіреуі бедермен безендіруге немесе бояумен өрнектеуге болатын әдемі ыдыс мүсіндеуге тырысу керек. Ойын барысында балалар сондай-ақ сомдалған құстарды, аңдарды қолданады, оларға картоннан қаша мен торлар жасайды. Жағдай басқа сипатта да болуы мүмкін. Балаларға олардың алдағы көрмеге арнап мүсін немесе 8 Наурызға аналарына арнап танамоншақ, моншақ жасайтындықтары жайлы айтылады. Балаларды қызықтыру үшін тәрбиеші сабақтың басында төрт шумақ өлең оқып, жұмбақ жасыруы мүмкін. Бұл балаларда жақсы көңіл-күй қалыптастырып, олардың назарын сабақтың басынан бастап бейнені ойластыруға бағыттау үшін жасалады. Тақпақтар мен жұмбақтар бейненің ашық сипаттамасын өте қысқа, ықшам түрде беріп, заттың бөлшектері мен бұйымдарына қатысты ерекшеліктерді ғана белгілеуі тиіс.

Жоғарғы топ балалары үшін әңгімелесу түрінде ұйымдастырылатын сабақтың соңындағы жұмыстарды талдау аса маңызды. Тәрбиеші бейнеленген заттардың пішіні мен пропорциялары жайында сұрақтар қояды. Балалар елестеу арқылы мүсіндеген болса, онда тәрбиеші не бейнеленгені, пішіннің жақсы-жаман кесілгендігі, қандай тәсілдермен мүсіндегендігі жайында

айтып беруді ұсынады. Кейде жұмыстардың бағасын авторлардың өздері емес, басқа балалар береді. Мұндай жағдайда тәрбиеші бағалаудың әділетті, әдепті, жұмысты жасағандарды ренжітіп алмайтындай болуын қадағалайды.

Сабақтағы үйрету әдістері мен амалдарын қарастырдық: үйретудің бірінші кезеңдерінен бастап табиғи зат қолданылады, бұл балалар үшін едәуір күрделі, себебі балаға өзінің бұйымын онымен әрқашан салыстырып отыру керек болады. Айқын түсініктер қалыптастыру үшін балаларда тәжірибе жинақталуы қажет. Тәрбиеші балалармен бірге тірі объектілерге бақылау жүргізу, көркем әдебиетті оқу және суреттерді, шағын пішінді мүсіндерді, халықтық ойыншықтарды, нақпіншілерді т.б. қарастыруы тиіс. Балалар елестеу арқылы мүсіндейді. Осы елестетулердің негізгі мақсаты – бұрын ұғынған бейнені шешуде дербестікті, мүсіндеу тәсілдерін қолдануда шығармашылық белсенділікті дамыту. Сюжеттік мүсіндеу де оқытудың ерекше әдістерін талап етеді.

Қорытындылай келе, балаларға мүсіндеу үшін берілетін сюжет оларға таныс заттардан құралады. Осыған байланысты мүсіндеу тәсілдерін көрсету мен бейнелеу ретін түсіндіру жүргізілмейді, ал сабаққа алдын-ала дайындық заттарды анықтап қараудан, көркем әдебиетті оқудан, суреттер мен көріністерді қараудан тұруы мүмкін. Жоғарғы топ балалары үшін әңгімелесу түрінде ұйымдастырылатын сабақтың соңындағы жұмыстарды талдау үлкен мәнге ие болады. Балалардың ойы бойынша орындалған жұмыстар біраз басқаша талданады: алдымен толығымен ой қарастырылады, содан соң пішін, пропорциялар, қимылдың бейнеленуі, мүсіндеу тәсілдері талқыланады.

Балабақшада пластилиннен, саздан немесе қамырдан мүсіндеу, мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады, сонымен қатар бұл өнердің бір түрі. Балаларға арналған мүсіндеу -бұл бейнелеу өнерінің бір бөлігі, олар өздерінің эмоцияларын және айналасындағы шынайы әлемді бейнелейді. Балалар өздерінің дүниетанымдық сезімдерін жеткізеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Е.М.Торшилова, Т.В.Морозова, Развитие эстетических способностей.*
2. *Херберт Рид, Определение искусства; Искусство и бессознательное // Совр. книга по эстетике: Антология. М., 1957.*
3. *Мектеп жасына дейінгі балалардың бейнелеу және құрастыру әрекеттерін дамыту.*
4. *Силаева К., Михайлова И. «Солёное тесто», М., изд. «Эксмо», 2004.*
5. *Халезова Н.Б., Курочкина Н.А., Пантюхина Г.В. Лепка в детском саду. М., 1986.*
6. *«Актуальные проблемы эстетического воспитания и развития детей», под. Ред. Т.С.Комаровой, М., 2002.*
7. *Григорьева Г.Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности. М. 2000г.*

Абилкасимова Г. К., Шалтаева Р.М.

ОСОБЕННОСТИ НЕТРАДИЦИОННЫХ СПОСОБОВ ЛЕПКИ В ДЕТСКОМ САДУ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. Лепка поделок из различных пластичных материалов – очень популярный вид рукоделия и хобби. Малыши и взрослые создают самые разные вещи из глины, пластилина, теста, гипса, пластики и даже из кулинарной мастики. Для детей такое приятное времяпрепровождение выполняет еще и развивающую функцию. В лепке задействованы все пальчики и ладошки малыша. Это благотворно влияет на мелкую моторику крохи, что в свою очередь способствует развитию памяти, словарного запаса, речи, фантазии и творческого мышления, а также умению концентрироваться.

Abilkasimova G. K., Shaltaeva R.Zh.

FEATURES OF NON-TRADITIONAL METHODS OF MODELING IN KINDERGARTEN OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Annotation. Modeling crafts from various plastic materials is a very popular type of needlework and hobby. Kids and adults create a variety of things from clay, plasticine, dough, plaster, plastic and even from culinary mastic. For children, such a pleasant pastime also performs a developing function. The modeling involves all the fingers and palms of the baby. This has a beneficial effect on the fine motor skills of the baby, which in turn contributes to the development of memory, vocabulary, speech, imagination and creative thinking, as well as the ability to concentrate.

Акпарова Ж.М.

к.п.н., профессор, академия «Bolashaq», г.Караганда, Республика Казахстан

Куленбаева А.И.

учитель начальных классов, ОШ им.Абая г.Сарань, Республика Казахстан

bas_22222@mail.ru

ВОЗМОЖНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА С РОДИТЕЛЯМИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

***Аннотация.** Статья посвящена сотрудничеству школы и семьи в организации онлайн обучения учащихся начальных классов. Автор акцентирует внимание на возможности современных технологий в организации педагогического сотрудничества с родителями учащихся в условиях пандемии.*

Пандемия коронавируса значительно повлияла на сферу образования во всем мире. Все страны столкнулись с большими трудностями. Образовательные учреждения, школьники, студенты и педагоги были вынуждены перестроиться на дистанционное обучение в сжатые и быстрые сроки.

В Казахстане в 2020-2021 учебном году в связи со сложившимися эпидемиологическими условиями обучение ведется в дистанционном формате для 1-11 классов во всех школах страны, за исключением отдаленных сельских малокомплектных школ и «дежурных» классов начальной школы при строгом соблюдении всех санитарных норм.

В настоящее время в 7391 школе Казахстана обучаются более 3,3 млн человек, в т.ч. в 1 классе – более 396 тыс. детей.

В период пандемии образовательный процесс претерпел значительные изменения. Дистанционный формат повлиял и на выстраивание нового качества взаимоотношений между педагогами и родителями, показав важность тесного взаимодействия. Сотрудничество семьи и школы в новых социально-педагогических условиях начальной школы имеет специфические особенности, где возможности современных технологий, бесспорно, влияют на качество учебно-воспитательного процесса.

Взаимодействие педагога и родителей должно быть оперативным, системным и систематическим для обеспечения комплексного, всестороннего контролируемого развития личности ребенка.

Данное взаимодействие может быть реализовано как традиционной, так и нетрадиционной форме.

Рассмотрим основные традиционные формы.

К групповой форме взаимодействия с родителями относят работу родительского комитета. Это объединение родителей, которое помогает при работе с учениками начальных классов.

К коллективной форме относят:

1. Родительские собрания. При реализации данной формы происходит обсуждение и решение общих вопросов, которые затрагивают интересы родителей и детей.

2. Родительские конференции. Используют в основном для обмена опытом по актуальной тематике .

3. Дни открытых дверей. Дают возможность познакомить родителей с учреждением, его традициями, правилами, особенностями воспитательно- образовательной работы .

К индивидуальной форме относят:

1. Консультации. Позволяют решить индивидуальные вопросы родителей, убедиться в правильности воспитательных приемов.

2. Беседы. Направлены на то, чтобы оказать помощь РЗП в вопросах воспитания ребенка.

3. Поручения. Направлены на укрепление сотруднических отношений между участниками образовательного процесса.

4. Посещение на дому. Позволяет учителю ознакомиться с условиями, в которых живет ребенок, с атмосферой в доме .

Нетрадиционные формы также можно разделить на групповые, коллективные и индивидуальные.

К индивидуальной форме взаимодействия с родителями относят тренинги, которые направлены на создание комфортного психологического климата.

К коллективной форме относят родительские клубы, которые направлены на повышение педагогической компетентности родителей в вопросах воспитания и развития, сохранения и укрепления здоровья школьников.

К групповой форме относят:

1. Родительские чтения. Это просветительское мероприятие, в основе которого лежит чтение конкретной литературы по вопросам родительского образования.
2. Родительские вечера. Это праздник общения с родителями друзей ребенка.
3. Родительские встречи. Встречи с родителями других ребят, авторитетность чужих родителей в глазах проблемного ребенка.

Данные формы взаимодействия реализуются педагогами очно. Однако, в силу обстоятельства, связанного с пандемией коронавируса, родители не могут посещать организуемые педагогом мероприятия, что приводит к снижению осведомленности и вовлеченности родителей в учебно-воспитательный процесс ребенка, поэтому оперативный обмен информацией можно провести с помощью современных технологических и технических решений.

Для реализации основной цели педагогического сотрудничества педагога и родителей – соблюдение единства обучения и воспитания для развития личности обучающегося, необходимо использовать такие способы взаимодействия, которые обеспечивали бы совокупность технологических средств, направленных на культурные и организационные формы информационного взаимодействия.

Государственный общеобязательный стандарт среднего образования (начального, основного среднего, общего среднего образования) Республики Казахстан предлагает использовать информационно-образовательную среду, осуществляющую образовательную деятельность, которая должна обеспечивать возможность осуществлять в электронной (цифровой) форме различные виды деятельности, в том числе и дистанционное взаимодействие между участниками образовательных отношений, посредством сети Интернет

Данная среда должна обеспечивать возможность осуществлять в электронной (цифровой) форме следующие виды деятельности:

- планирование образовательной деятельности;
- размещение и сохранение материалов образовательной деятельности, в том числе работ обучающихся;
- фиксацию хода образовательной деятельности и результатов освоения основной образовательной программы;
- взаимодействие между участниками образовательных отношений, в том числе дистанционное посредством сети Интернет, к чему мы можем отнести сотрудничество «учащиеся, родители и учителя».

Педагог – это «представитель» образовательной организации, он, руководствуясь нормативно-правовым законодательством в области образования и внутришкольными положениями, может создать такую информационно образовательную среду внутри своего класса, для выполнения функций, возложенных на него и повышения эффективности педагогического сотрудничества.

К основным критериями выбора средств можно отнести следующие:

1. Функциональность.
2. Надежность.
2. Стабильность.
3. Стоимость.
4. Наличие средств разработки контента.
5. Удобство использования.

Наряду с интернет - готовым комплексным решением для реализации сотрудничества между учителями и родителями могут выступать облачные решения, которые на данный момент находятся в фазе интенсивного роста на мировом рынке технологий и услуг. Облако - это не только удаленное хранилище данных, но и система сервисов, приложений, позволяющих

обмениваться файлами с различными настройками конфиденциальности, содержат модули для осуществления коммуникации. А самое актуальное и удобное для конечного пользователя - это кроссплатформенность данных программных решений, корректно и без потери функционала работающих на базе мобильных устройств - смартфонов и планшетов. Соответственно, целесообразно при организации сотрудничества использовать уже привычные для многих средства коммуникации на основе имеющихся личных идентификаторов (номер телефона и e-mail)

Современные операционные системы для мобильных устройств позволяют реализовать возможности сотовой связи и доступа к облачному аккаунту.

По-нашему мнению, целесообразно при организации сотрудничества родителей и педагога использовать комплексное решение – средства мобильной коммуникации (мобильные мессенджеры и сервисы облачных технологий).

Форма	Сервис	Назначение	
Родительские конференции	YouTube	Проведение трансляций, размещение видео-контента	
Родительский клуб			
Родительские чтения			
Родительские вечера			
Родительские собрания	Google Forms	Проведение опросов	
Работа с родительским комитетом			
Консультации		Групповые и	

Таким образом, педагогическое сотрудничество с родителями учащихся - это организованное, целенаправленное, взаимовыгодное взаимодействие субъектов образовательных отношений в процессе совместной согласованной деятельности, которое можно организовать в дистанционной форме, используя различный набор средств мобильной коммуникации, что послужит качеству учебно-воспитательного процесса в онлайн формате учащихся начальных классов

Список использованных источников:

1. Тагаева В. Н. Активные формы работы с родителями в начальной школе (из педагогического опыта) // Теория и практика образования в современном мире: материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2015 г.). — СПб.: Свое издательство, 2015. — С. 230-232. С. 230-232. — URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/152/8362/> (дата обращения: 09.04.2018).
2. Формы взаимодействия учителя с родителями учащихся // Открытый класс. Сетевые образовательные сообщества. URL: <http://www.openclass.ru/node/34430> (дата обращения: 10.06.2017)
3. Формы взаимодействия школы с родителями // URL: <http://www.uchportal.ru/publ/23-1-0-2509> (дата обращения: 07.07.2017).
4. Борщеникова А.В., Сардак Л.В., Софронов А.А. Реализация педагогического сотрудничества педагога и родителей средствами современных мобильных коммуникационных сервисов // Актуальные вопросы преподавания математики, информатики и информационных технологий [Электронный ресурс]: межвузовский сборник научных работ. Урал. гос. пед. ун-т, 2018. С. 23-33.
5. Амонашвили Ш.А. Основы гуманной педагогики. Книга 2. Как любить детей. М.: Амрита-Русь, 2015. 352 с.
6. Амонашвили Ш.А. Основы гуманной педагогики. Книга 3. Школа жизни. М.: Амрита-Русь, 2015. 320 с.
7. Инга Тихоновецкая. Сервисы Web 2.0 на службе у учителя начальных классов // URL: http://metkab2015.blogspot.com/p/blog-page_3.html (дата обращения: 20.06.2017).

8. Инга Тихоновецкая. Google Classroom учебный интернет-контент: новые реалии сотрудничества в сети с использованием элементов технологии "Перевернутого обучения" (из опыта организации сетевого взаимодействия в Google Classroom) // URL: <http://metkab2015.blogspot.com/p/google-classroom-google-classroom-111.html> (дата обращения: 20.06.2017).

9. The 20 Best Learning Management Systems (2017 Update) // eLearningINDUSTRY URL: <https://elearningindustry.com/the-20-best-learning-management-systems> (дата обращения: 23.07.2017).

Акпарова Ж.М., Куленбаева А.И
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰНТЫМАҚТАСТЫҚТЫ БАСТАУЫШ САБАҚТАРДЫҢ
АТА-АНАЛАРЫМЕН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ ҚАЗІРГІ
ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕР

Аңдатпа. Мақала бастауыш сынып оқушыларына онлайн білім беруді ұйымдастырудағы мектептер мен отбасылардың ынтымақтастығына арналған. Автор пандемия жағдайында оқушылардың ата-аналарымен педагогикалық ынтымақтастықты ұйымдастырудағы заманауи технологиялардың мүмкіндіктеріне тоқталған.

Ақпарова Ж.М., Kulenbaeva A.
OPPORTUNITIES OF MODERN TECHNOLOGIES IN ORGANIZATION OF
PEDAGOGICAL COOPERATION WITH PARENTS OF PRIMARY CLASSES

Annotation. The article is devoted to the cooperation of schools and families in the organization of online education for primary school students. The author focuses on the possibilities of modern technologies in organizing pedagogical cooperation with parents of students in a pandemic.

ӘОК 371.268

Акпарова Ж.М., Толеутаева Ж.Н.
«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы
zhan_mus@mail.ru
Zhanar.toleutaeva.74@mail.ru

ШАҒЫН ЖИНАҚТАЛҒАН МЕКТЕПТЕРДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақала шағын жинақталған мектептер мен оның жұмысына арналады. Онда шағын жинақталған мектептердің қысқаша тарихы мен зерттелу жағдайы, статистикалық деректер беріліп, оның оқу процесінде әртүрлі білім беру құралдары мен әдістерінің қолдануына және инновациялық технологияларды пайдаланудың мүмкіндіктері көрсетіледі.

Шағын мектеп қатарына бірнеше адам оқитын шағын мектеп те, сыныптары орташа толтырылатын мектеп те жатады. Шағын жинақты бастауыш мектеп-бұл параллель сыныптары жоқ, оқушылар саны аз мектеп.

Шағын жинақты мектептер көбіне шағын елді мекендерде, уақытша ашылған бөлімшелерде болады. Бұларда негізгі және орта мектептердің шағын кешендік мектептердің жаңа үйлесімі орын алуда. 5 оқушыдан толыққанды сынып құрылады. 2-3 бала үшін жеке сынып ашылмайды. Сондықтан біріктіріліп оқытуға арналған мектеп.

Шағын жинақталған мектептер параллель сыныптары жоқ және оқушылар контингенті аз (240-тан кем) жалпы білім беретін оқу орнының типі ретінде әлемнің көптеген елдерінде, негізінен халық тығыздығы төмен жерлерде таралған. Шағын мектеп ерекшелігі педагогикалық процестің біршама күрделілігін тудырады, ол көбінесе мұғалім басқа сыныптан тыс уақытта бір сынып оқушыларының өз бетінше жұмыс жасау қажеттілігінен тұрады.

Шағын жинақталған мектептің көп жылдық тарихына қарамастан, мұндай технологиялар педагогикалық ғылымда іс жүзінде дамымаған. Шағын жинақты ауыл мектебінің өзіндік

дидактикалық базасы жоқ. Ауыл балаларының шағын топтарында сабақ беру ерекшеліктері оқулықтар мен оқу құралдарының ерекшеліктерінде көрсетілмеген. Шағын жинақты мектепте қарапайым жинақтың қарапайым оқу кітаптары қолданылады. Мұнда мәселені мұғалімнің біліктілігімен және оңтайлы білім беру технологияларын іздеуді қолдаумен, олардың ауыл мектебіне белгілі бейімделуімен дәлелденген ұсыныстармен қолдана отырып шешуге болады. Шағын жинақталған мектептегі білім беру ортасының өзі өзінің жеке іске асырылуы бойынша бірегей білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Шағын мектеп мәселелеріне арналған ғылыми және әдістемелік әдебиеттерді талдау оның жұмысының ерекше белгілері зерттеушілердің назарын аударатынын көрсетеді (Иванова И.П., А.Ф.Ахматов, Л.Г.Борисова, О.Володин, П. А. Жильцов, З. А. Алдамжаров, А. Е. Әбілқасымова, А. М. Сизоненко және т. б.).

Ал, Қазақстанда 1974 жылы Б.Құлмағанбетованың «Аз комплектілі мектепте сабақты ұйымдастыру» деген еңбегі жарық көрді. Бұл еңбекте мынандай мәселелер қарастырылды:

- 1) аз комплектілі мектептердің қазіргі жайы;
- 2) аз комплектілі мектептерде жұмыс түрлерін ұйымдастыру;
- 3) аз комплектілі мектептерде сабақты ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері;
- 4) аз комплектілі мектептерде тіл дамыту жұмыстарын ұйымдастыру[1].

Тәуелсіздік алған жылдардан бері Қазақстанда бір жарым мыңға жуық мектеп салынды. 2019-2020 оқу жылына арналған статистикалық деректер бойынша [2] Қазақстанда 7340 мектеп жұмыс істеді, оның ішінде ауылдық жерлерде 5225 мектеп, оның ішінде 2833 шағын жинақталған мектеп.

Еліміздегі шағын мектептердің қазіргі таңдағы өзекті мәселелерін Жаслан Нұрбаев (зерттеуші, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университетіндегі аймақтану кафедрасының доценті) зерттеуде [3].

Оқушылардың жан-жақты дамуына және белсенді тұлғаны тәрбиелеуге жағдай жасайтын дамытушылық оқытудың әдістері кеңінен қолданылады.

Оқу процесінде әртүрлі білім беру құралдары мен педагогикалық технологияларды қолдану келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- оқушылардың білім сапасын арттыру;
- шағын жинақталған мектеп жағдайында оқушылардың базалық дайындығын қамтамасыз ету;
- тереңдік пен нақтылықтың әртүрлі деңгейлеріндегі пәндік саланы игеру;
- таңдаған пән саласындағы типтік практикалық міндеттерді шешу дағдылары мен іскерліктерін дамыту;
- стандартты емес мәселелік жағдайларда талдау және шешім қабылдау дағдыларын дамыту;
- оқушылардың белгілі бір қызмет түрлеріне қабілетін дамыту;
- оқыту процесінде интерактивті, электрондық, іздеу, ақпараттық ресурстарды тиімді пайдалану;
- оқыту мазмұны, формалары, қарқыны мен деңгейінің кең таңдауы;
- оқушылардың белгілі бір білім салаларын тереңдетіп оқудағы білім қажеттіліктерін қанағаттандыру;
- оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашу;
- мектептің қашықтықтан оқыту мүмкіндіктерін пайдалануы.

Заманауи шағын жинақты мектептің негізгі міндеттерінің бірі дамытушы педагогикалық орта құру болып табылады, оның негізінде әр түрлі жастағы оқушылардың өзара іс-әрекет идеясын іске асыруға болады.

Оқыту технологиясын дамытуда балалар мен жасөспірімдердің психологиялық-педагогикалық, физиологиялық, жас ерекшеліктері мен басқа да ерекшеліктерін ескеру принциптеріне назар аудару қажет. Конструкциялау технологиясының қажеттілігі шағын жинақты мектеп жағдайында уақыт талап етіп отырған қағида. Білім беру мақсаттарына, оның ішінде танымның ғылыми әдісін игеру мақсатына оқу процесін ұйымдастырудың технологиялық тәсілі негізінде ғана қол жеткізуге болады. Сонымен қатар, оқу процесінің заманауи технологиясы теориялық шығу тегіне ие болуы керек.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану әртүрлі ақпарат көздерінен білім, ғылым және өнер саласында білім алуға, электрондық оқу материалдарын пайдалануға,

қашықтықтан оқытуды жүзеге асыруға, шағын жинақталған мектептердің білім беру ресурстарын пайдалана отырып, олардың тірек мектептерімен (ресурстық орталықтармен) байланысын орнатуға мүмкіндік береді.

Шағын жинақты мектептерде инновациялық технологияларды қолданудың мүмкіндіктеріне тоқталатын болсақ, көптеген адамдар «шағын жинақталған мектеп» деген сөздердің тіркесімін естігенде, бұл жоғары білім мен тәрбие қызметімен ерекшеленбейтін оқу орны, ал оқытушылық жұмыс әдістері қазіргі заманға сай емес деп ойлайды. Алайда бұл олай емес.

Иә, шағын жинақты мектептерде (ШЖМ) көптеген мәселелер бар, бірақ олар өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуге байланысты емес.

Орташа есеппен әрбір төртінші мұғалім мен әрбір алтыншы қазақстандық оқушы ШЖМ жағдайында деуге болады. Ал, егер цифрлармен операция жасайтын болсақ, Қазақстанның 7576 жалпы білім беру ұйымының 4288-і ШЖМ болып табылады, бұл жалпы санның 56,5 пайызын құрайды. Ауылдық жерлерде – 4139 (68,6 пайыз) - ШЖМ. Олар өте төмен толықтығымен және сыныптардың үйлесімімен, мұғалімнің жүктемесіндегі көп тақырыптылықпен сипатталады.

Қазіргі уақытта ШЖМ үшін өзекті мәселелер мыналар болып табылады: кейбір пәндерді мамандарсыз оқытуға мәжбүрлейтін пән мұғалімдерінің жеткіліксіз саны; сыныптардың үйлесуі (2, 3 және тіпті 4), кадрлардың көп тұрақтамауы; инновациялық технологияларды жеткіліксіз қолдану; заманауи коммуникациялардың болмауы; сынып-жинақтарда оқыту әдістемелерінің жетіспеуі. Оған ШЖМ шағын контингенті осы мектептерде бейінді оқытуды ұйымдастыруды қиындататыны фактісін де қосамын. Соған қарамастан ШЖМ-де оқу процесін жандандыру әбден мүмкін. Мысалы, оқушылардың оқу белсенділігінің деңгейін арттыру бойынша мақсатты педагогикалық жұмыс бірнеше жылдан бері жүргізіліп келеді. Шағын жинақталған мектепте пән бойынша оқытудың қандай әдістері белсенді болып табылады. Олар үш топқа бөлінеді: ауызша (әңгіме, баяндау, түсіндіру), көрнекі (табиғи, экрандық және басқа да көрнекі құралдарды, тәжірибелерді көрсету) және практикалық (зертханалық және практикалық жұмыстар). Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруда жоғары сыныптарда сабақ-семинарлар өткізуге үлкен мән беріледі. Бүкіл сынып топтарға бөлініп, белгілі бір тақырыпты алады, ал осы топтағы мұғалім оқуға деген ынтасы жоғары бір немесе бірнеше кеңесші оқушыларды тағайындайды. Консультанттар бақылау және үйлестіру функцияларын орындайды: олар әдебиеттерді таңдауға, топтың әр мүшесінің дайындығын бақылауға, оның жұмысын бағалауға, оқушылар мен мұғалімдер арасындағы байланысты орнатуға көмектеседі. Сабаққа дайындық кезінде мұғалім кеңес береді, сабақтан тыс уақытта сұрақтарға жауап береді және оқушылардың дайындалған хабарламаларын қарайды. Бұл хабарламалар кішкентай болуы керек, тек 3-5 минутқа боялған, содан кейін сабақ бойынша бірнеше баяндама дайындалып, сол арқылы шағын жинақталған сынып оқушыларының көпшілігін осы жұмысқа тартуға болады.

Шағын жинақталған сыныптардың орта буынында мұндай іс-шаралар қиынырақ өткізіледі, мұнда интерактивті, мультимедиялық жабдықтарды қолдана отырып, оқу процесіне ойын технологияларының әдістемесін енгізе отырып, мәселелерге назар аудару қажет. Тақырыптық материалды практикалық және зертханалық жұмыстарды қолдана отырып бекіту керек. Осылайша, ауылдық шағын жинақталған мектепте оқытуды саралау идеясын іске асыруға мүмкіндік беретін тұтас оқу-әдістемелік кешен құрылады.

Электрондық оқытуды енгізу. ШЖМ-де білім беру үдерісінің сапасын арттырудың маңызды факторы электрондық оқытуды қолдану болып табылады, ол әр түрлі жастағы ұжымдарда жеке және дербес оқытуды кеңінен қолдану арқылы педагогикалық қызметтің қиындықтарын жеңуге мүмкіндік береді [4].

ШЖМ-де электрондық оқытуды енгізу мұғалім мен оқушы арасындағы өзара іс-әрекет сипатын айтарлықтай өзгертіп, соңғысын оқу материалын белсенді дербес меңгеруге бағыттайды.

Электрондық оқыту білім алушыларды жаңа модификациялы компьютерлермен қамтамасыз етуді, бірыңғай ақпараттық желі құруды және республиканың барлық мектептерін кең жолақты диапазонда ғаламторға қосуды талап етеді.

ШЖМ қызметін сапалы ақпараттық қамтамасыз ету үшін мыналарды қамтитын ақпараттық қор қалыптастырған жөн: виртуалды зертханалар, деректер базасы, консультациялық қызмет, электрондық кітапхана, оқыту, диагностикалық бағдарламалар, компьютерлік ойындар, конструкторлар және басқа да оқу-әдістемелік құралдар ұсынған медиатека.

Пайдаланган әдебиеттер тізімі:

1. <https://allrefrs.ru/4-12634.html>
2. «Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінің статистикасы» ұлттық жинағы - «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ Нұр-Сұлтан, 2020. – 308 б.
3. Нұрбаев Ж. Орта білім беру жүйесіндегі теңсіздік: ҚР шағын жинақты мектептерін реформалау саясатының талдамасы. <https://www.soros.kz/kk/zhaslan-nurbayev-interview-about-small-schools-in-kazakhstan/>
4. Иванова И.П. Формирование у учащихся общеучебных умений и навыков в условиях сельской малокомплектной начальной школы. Автореферат диссерт. На соиск. ученой степени канд. пед. Наук. - М., 2004. - 16 с.

Акпарова Ж.М., Толеутаева Ж.Н.

**ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
МАЛОКОМПЛЕКТНЫХ ШКОЛАХ**

Аннотация. Статья посвящена малокомплектным школам и их работе. В ней представлены краткая история, изученность проблем малокомплектных школ, статистика, а также использование различных средств и методов в образовательном процессе и возможности использования инновационных технологий.

Akparova Zh.M., Toleutaeva Zh.N.

**POSSIBILITIES OF APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES
IN SMALL SCHOOLS**

Annotation. The article is devoted to small schools and their work. It presents a brief history, knowledge of the problems of small schools, statistics, as well as the use of various means and methods in the educational process and the possibility of using innovative technologies.

УДК 81

Алхасов Я.К.

доцент, доктор философии, заведующий отделом практики и развития карьеры выпускников Бакинского славянского университета, г. Баку, Азербайджан
a-yashar@rambler.ru

**ОБ ОДНОМ АСПЕКТЕ ИЗУЧЕНИЯ ТЕКСТА КАК КОМПОНЕНТА СОДЕРЖАНИЯ
ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ**

Аннотация. Актуальность темы обусловлена необходимостью целостной системы работы над текстом как над важнейшим компонентом содержания обучения РКИ. При описании текста в учебных целях могут быть выделены особые параметры описания, учёт которых позволит построить эффективную систему обучения РКИ. В докладе рассматривается категория последовательности, которая позволяет систематизировать усилия, учащихся по усвоению схемы предложения в его речевых вариантах.

При обучении студентов-азербайджанцев РКИ на основе текста необходимо, на наш взгляд, не только опираться на закономерности осмысления текста носителем русского языка, но и постараться взглянуть на язык со стороны. При этом следует выделить такие параметры описания текста, учёт которых позволит сформировать у обучаемых «текстовую» интуицию. Студенты-азербайджанцы, овладевая монологической речью, должны так или иначе связывать предложения между собой. При существующей практике обучения русскому языку студенты-азербайджанцы, зная, что в русском языке относительно свободный порядок слов, с большим трудом, например, квалифицируют предложение с обратным порядком слов как зависимое от контекста, несамостоятельное.

Мы берём за основу рассмотрения текста формальные (а потому вполне ощутимые и доступные непосредственному восприятию) критерии, хотя, конечно, в основе структуры текста лежат смысловые отношения. Смысл полностью игнорировать нельзя, нет смысла – нет текста. Но если в начале предложения употреблён сочинительный союз, выражающий синсемантичность

предложения, то смысловая зависимость предложения от контекста получает вполне определённую языковую конкретизацию: ведь если бы смысл предложения этого союза не требовал, союз бы и не появился. Мы разделяем мнение И.П.Севбо, считающего, что «...построение систематической лингвистики текста на семантических основаниях было бы, пожалуй, преждевременным» [7, с. 49]. В практике преподавания русского языка студентам-азербайджанцам необходимо ограниченное количество по возможности чётко сформулированных правил, руководствуясь которыми учащиеся могут воспринимать или строить высказывание, включающее несколько предложений.

Такие правила должны быть получены на материале, дающем широкие возможности для переноса сформированных на нём навыков и умений в различные сферы использования языка. Что же мы понимаем под текстом? Текст – это письменное по форме речевое произведение, принадлежащее одному участнику коммуникации, законченное и правильно оформленное.

Опора на письменные источники, несомненно, имеет и свои минусы, но тем не менее в практике лингвистического анализа текста осязаемые результаты получены именно при обращении к письменным, не спонтанно созданным текстам; текстам, появлению которых сопутствовал процесс предварительного обдумывания.

«Выбор письменного текста в качестве материала для анализа обусловлен тем, что письменная речь – это наиболее адекватная форма реализации языковой системы, ибо в устной речи в силу того, что она ситуативна, допустимы различного рода отклонения от существующих норм языка...».

Следует иметь в виду, «...что никакая наука не в состоянии описать и объяснить «поведение» эмпирически фиксируемых индивидуальных феноменов с принципиально бесконечным и постоянно изменяющимся числом свойств» [5, с. 32]. Но это не основание для того, чтобы смириться с невозможностью провести то или иное обобщение, поскольку путём абстрагирования (в нашем случае лингвистического анализа) мы допускаем «...существование таких объектов, которые сами по себе... существовать не могут, но при посредстве которых мы можем получить – по крайней мере, в заданных пределах – вполне достоверные сведения о тех или иных явлениях действительности» [3, с. 36]. Ориентируясь на это положение, мы выделяем текстовую категорию последовательности – понятие в достаточной степени абстрактное, но позволяющее систематизировать огромное, с трудом поддающееся общему исчислению проявление функционирования схемы предложения в его речевых вариантах.

Категория последовательности есть категория текстовая. Текст состоит из смены одиночных предложений и объединённых в группы несамостоятельных предложений. Универсальное свойство любого текста – линейность [3; 7] – позволяет показать возможную роль предложения – минимальной коммуникативной единицы – в монологическом высказывании. Роль эта может быть двоякой: предложение как минимальная коммуникативная единица либо функционирует самостоятельно, либо комплектуется более крупное объединение, являясь лишь составной частью целой группы. Во втором случае предложение содержит формы его несамостоятельности, т.е. показатели его синсемантичности. В связи с этим можно несколько видоизменить определение категории последовательности.

С помощью категории последовательности можно описать: а) синтагматические отношения между предложениями, составляющими группу; б) синтагматические отношения между одиночными предложениями и группами предложений; в) парадигматические отношения между возможными вариантами предложений.

Парадигма предложения, выявленная с учётом категории последовательности, базируется на оппозиции синтагматически и семантически независимого (коммуникативно-сильного) предложения коммуникативно-слабому предложению, содержащему сигналы несамостоятельности (измененный порядок слов, указательные местоимения, сочинительные союзы, местоимения третьего лица, притяжательные местоимения, местоименные наречия, соотносительные слова, неполнота).

Категория последовательности достаточно глобальна и не носит частного грамматического характера. Нет сомнений в том, что любое исследование, имеющее конкретный характер, полезно. Но, как справедливо замечает Т.М.Николаева, «...ключ к текстовой грамматике – это сама идея линейного соположения единиц» [4, с. 18]; «...толчком к выявлению новых категорий и классов и переосмыслению старых явилась, по-видимому, не связность текста, а его линейность» [4, с. 24]. Трудно усомниться в линейном характере статуса текста на любом языке, поэтому утверждение такой линейности может стать действительно бесспорной аксиомой.

Пользуясь понятием категории последовательности, мы, во-первых, предлагаем описание русского текста; во-вторых, ориентируем это описание на дальнейшие возможные сопоставления связи предложений в русском и других языках. В методическом же аспекте экспликация категории последовательности даёт материал для использования в учебном процессе.

Текстовая категория последовательности имеет вполне конкретное содержание, обнаруживающееся в текстовых значениях. Одни значения выявляются лишь в пределах изъятого из контекста предложения, другие – в условиях текстовой ретроспекции.

Кроме общего значения – последовательности, линейности – может быть обнаружен еще ряд частных значений, которые выявляются в пределах одного предложения. При определении этих значений мы исходим из представленности в предложении сигналов его коммуникативной слабости. Так, наличие в предложении одного из сочинительных союзов свидетельствует о значении координации (*С утра было тепло и солнечно. Но к вечеру погода испортилась*). Измененный порядок слов сигнализирует о значении инверсионности (*Поступать в технический вуз Самир не хотел*). Неполнота предложения выражает значение инкомплетивности (*Рано утром туристы отправились на вокзал. Они долго спорили у расписания, до какой станции им ехать. Наконец сели на пригородную электричку*). Представленность в предложении местоимений третьего лица (личных, притяжательных), указательных местоимений, местоименных наречий, обозначающих подлежащее, дополнение или обстоятельство, указывает на значение прономинальности (или вторичной номинации в самом общем понимании) (*Он поднялся на восьмой этаж*).

Значения прономинальности и координации не представляют трудностей при выявлении, поскольку каждое характеризуется ограниченным и сравнительно нетрудным для усвоения перечнем форм. Что касается значений инкомплетивности и инверсионности, здесь дело обстоит более сложно. Остановимся на этих значениях. Значение инкомплетивности раскрывается в неполноте предложения. А.М.Пешковский неполноту предложения определяет как случайную и не создающую особой формы [6, с. 353]. Случайность, равно как и типичность, – понятия, для иностранца неприемлемые. Очевидно, определение неполноты предложения для иностранного учащегося должно включать сведения: а) о главных членах предложения; б) о глаголах, требующих дополнения; в) о структуре определительного словосочетания [1, с. 93].

Ознакомление учащегося с двусоставным коммуникативно-сильным предложением (как исходным членом парадигмы), трансформация исходного члена парадигмы в косвенный посредством внесения значения инкомплетивности (опущения одного из главных членов предложения) позволяет дать конкретное представление о реализации одного из способов создания синтагматической зависимости предложения.

Студентов-азербайджанцев обычно знакомят со случаями обязательного управления глаголов. Значения, полученные ими в этой области, могут явиться хорошей основой для усвоения значения инкомплетивности. Случаи «индивидуального сцепления именно данного глагола с данным предлогом и падежом» представляют собой убедительный фон для сравнения с фактами отсутствия дополнения (прямого или косвенного) при глаголе. Например: *Он тщательно мыл руки под краном. Мыл и думал об операции, которую предстояло провести в очень трудных условиях*.

Наконец, знакомство со способами выражения определительных отношений (в частности, с согласованным определением) тоже помогает в последующем правильном маркировании таких неполных предложений, как *На столе лежали две ложки. Мурад выбрал маленькую*.

Значение инверсионности, пожалуй, представляется максимально сложным для усвоения. Понятие порядка слов сравнительно недавно используется при описании русского языка как иностранного: указанный материал до сих пор оценивается скорее как дополнительный, факультативный. Связано ли это с недостаточной определенностью, которая до сих пор имеет место в оценке сущности порядка слов?

В самом деле, какой же все-таки порядок слов в русском языке? Носитель языка скажет, что есть прямой и обратный порядок слов. Лингвист, не специализирующийся в области изучения порядка слов, скажет, что порядок слов в русском языке свободный, и приведёт весьма убедительные аргументы (связь свободного порядка слов с развитой флективной морфологией) [6]. Однако лингвист, занимающийся исследованием порядка слов, скажет, что «порядок слов в русском языке не свободен. При разном порядке слов смысл предложения, его коммуникативное назначение оказывается различным» [2, с. 9].

Думається, що применительно к описанию русского языка для преподавания его в азербайджанской аудитории должно быть дано такое определение порядка слов, которое позволяло бы познакомить студентов со значением инверсионности. Это значит, что мы знакомим студентов с порядком слов не только для того, чтобы они правильно понимали смысл читаемого или слушаемого, но и для того, чтобы добавить в формирующуюся у них языковую интуицию ещё один критерий связности речи. Иначе говоря, если мы расцениваем порядок слов как средство улучшения понимания – это дополнительный, факультативный материал; если же мы относимся к порядку слов как к одному из способов создания связности производимой речи – включение его в учебный процесс является условием обязательным.

Список использованных источников:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 348 с.
2. Ковтунова И.И. Современный русский язык: Порядок слов и актуальное членение предложения. – М.: Просвещение, 1976. – 376 с.
3. Маслов Б.А. Проблемы лингвистического анализа связного текста. – Таллинн, 1975. – 180 с.
4. Николаева Т.М. О чем рассказывают нам тексты? – М., 2012. – 148 с.
5. Ожегова Н.О. Методика обучения восприятия русской речи. – М.: Русский язык, 1978. – 278 с.
6. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.: Учпедгиз, 1956. – 369 с.
7. Севбо И.П. Структура связного текста и автоматизация реферирования. – М.: Наука, 1969. – 190 с.

Алхасов Я.К.

**МӘТІНДІ БІР АСПЕКТИДЕ ОҚЫТУ МАЗМҰНЫ АРҚЫЛЫ
ОРЫС ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚУ**

Аңдатпа. Тақырыптың өзектілігі орыс тілін шет тілі ретінде оқыту мазмұнының маңызды компоненті ретінде мәтінмен жұмыс жасаудың ажырамас жүйесінің қажеттілігіне байланысты. Мәтінді білім беру мақсатында сипаттаған кезде, орыс тілін шет тілі ретінде оқытудың тиімді жүйесін құруға мүмкіндік беретінін ескере отырып, сипаттаманың арнайы параметрлерін бөліп көрсетуге болады. Есеп беруде оқушылардың сөйлеу сызбасын оның сөйлеу нұсқаларында игерудегі күш-жігерін жүйелеуге мүмкіндік беретін бірізділік категориясы қарастырылады.

Alkhasov Y.K.

**ON ONE ASPECT OF STUDYING THE TEXT AS A COMPONENT OF THE CONTENT OF
LEARNING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE**

Annotation. The relevance of the topic is due to the need for an integral system of work on the text as an essential component of the content of teaching Russian as a foreign language. When describing a text for educational purposes, special description parameters can be highlighted, taking into account which will allow you to build an effective system of teaching Russian as a foreign language. The report examines the category of sequence, which allows you to systematize the efforts of students to assimilate the sentence scheme in its speech variants.

ӘОК 37.011.33

Арунова Ж.А., Алипбекқызы Б.

«Bolashaq» Академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы,
Arunova73@mail.ru, Balnur.alipekkyzy@mail.ru

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЕҢБЕК ТӘРБИЕСІН БЕРУДЕ ҰЛЫ
АҒАРТУШЫ МЕН ОЙШЫЛДАРДЫҢ МҰРАЛАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ**

Аңдатпа. Бұл мақалада жалпы оқытуда негізгі бастауышта дейтін болсақ, бастауыш сынып оқушыларына ағартушылар мен ойшылдардың еңбегі арқылы жас ұрпақты тәрбиелеудің маңызы зор. Баланың кітапқа деген қызығушылығын арттыра отыра тәрбиелеудің маңызы зор.

Кілтті сөздер: ұлы ағартушылар, ойшылдар, еңбек, еңбек тәрбиесі, қызығушылық, мұралары

Еліміздің білім беру жүйесін дамытудың жаңа стратегиясы білімді және бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруға бағытталып отыр. Соған орай «ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы» жобасында еліміздің білім беру сапасын жақсарту қажеттілігі айтылған [1].

Еңбек тәрбиесінің теориясын жасау барысында ол антик заманының теоретиктері Платон мен Аристотельдің тұжырымдарын басшылыққа алды. Демек, ол қандай да болсын құбылысты түсіндіруге бағытталған ұғымның, идеяның, белгілі бір саласының мәнді байланыстары мен заңдылықтары жөнінде толық түсінік беретін ғылыми білімді қорытудың ең жоғарғы формасы деген қағиданы ұдайы басшылыққа алған Фараби еңбек тәрбиесінің теориясын «өзінің ішкі құрылымы жағынан бір-бірімен логикалы байланыста болатын біртұтас білім жүйесін құрайды»[2] деп тұжырымдайды.

Педагогикалық тұрғыда қарастырсақ бұл тұжырым оқушыларға сапалы тәртіп, саналы білім беру пайдалы қоғамдық еңбекке баулу деген сөз. Фараби еңбек тәрбиесінің теориясын жасауда еркін еңбектің, адамның жан-жақты дамуы үшін маңызы зор екенін атап көрсетеді.

Фараби «Еңбек ету, саналы болу, адамгершілік, ізгілік, ақылдылық табиғаттан туындауы қажет» деген ғылыми тұжырым жасады. Фараби адамды табиғат, адам, жер бетіндегі тірі организмдер дамуының ең жоғарғы сатысына көтерілген, еңбек құралдарын жасап, оларды өз қажетіне жарата білген, түсінікті сөз сөйлей білетін саналы ортаның мүшесі дейді. Адам туралы материалистік бағытты ұстанған Фараби адам еңбек ету нәтижесінде жоғары сатыға көтерілетінін алға тартады.

Фарабидің пікірінше, оқу, тәрбие, білім алу, еңбек ету, ғылым адамы болу адамгершілік және еңбек тәрбиесіне тығыз байланысты. Фараби ең алғаш еңбекті, таза еңбекті, адал еңбекті тәрбиенің алғы шарты етіп алды. «Тәрбиені неден бастау керек», «Философияны үйрету үшін алдын-ала не білу керек» еңбектерінде ғылымды, оқу-ағартуды меңгеру, білім тәрбие алу, еңбекке үйрену, философияны меңгеру тәрбие әдістеріне байланысты екенін ғылыми тұрғыда дәлелдейді. Осы негізде ол оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттарын жеке-жеке анықтайды. «Ғылымдар тізбесі», «Ғылымдардың шығуы» еңбектерінде ғылымдарды үйрену, реттерін белгілейді және тәрбиенің, оның ішінде еңбек тәрбиесінің тарихи тағылымын, үлгісін, болашақ ұрпаққа өнеге, тәлім етіп қалдырады.

Әл Фараби жас ұрпаққа тәлім-тәрбие беріп, еңбекке үйретіп, еңбек тәрбиесін беретін адамды(ұстаздық ететін адамды) өте жоғары бағалаған. Оның ойынша тәрбиеші адам (қазіргі мұғалім) «мәңгі нұрдың қызметшісі».

Ұлы ойшыл Фараби тарихи шындықты, еңбекті, тәрбиені, оның ішінде еңбек тәрбиесін адамның игілігі, бақыты үшін қолдануды армандады. Адамның игілікке жету жолдары туралы ойларын Фараби «Сол кездің өзінде» экономиканың, саясаттың, мемлекеттік құрылыстың, отбасы тәрбиесінің, еңбек тәрбиесінің мәселелеріне байланыстыра отырып, аса қажет мызғымас берік негізге сүйенеді. Сондай-ақ ол қоғамды ақылмен дұрыс басқарудың шарттары жөнінде батыл пікір айтқан ғұлама. Өйткені адам бақытты болуға лайық және сол бақытын табуға тиіс. «Адам өз заманында жақсы да дұрыс басқарылатын қоғамда ғана шын мәнісінде бақытты өмір сүре алады»[3]-дейді данышпан. Сөйтіп, Фараби адамның өмірлік іс әрекетіне үлкен мән бере отырып, еңбек қана адамды жануарлар дүниесінен бөліп, оқшау көрсететінін ғылыми тұрғыда дәлелдеді. Адамзат қоғаманың өмір сүруіне ең керектісі оның материалдық тұтыну қажеттері дегенді бірінше орынға қойып, осынау маңызды мәселе төңірегіндегі теріс көзқарастарды үзілді-кесілді жоққа шығарады.

Фараби адамдар бір-бірімен келісіп, тіл табысып отыруы керек деп есептеді. Әділеттіліктің қалыптасқан нормасы, әмбебап заңдар қажет екендігін ескерте келе ол заңдардың тәрбие арқылы жүзеге асатындығын дәйектейді. Оның ойынша, еңбексіз заң да, қоғам да ілгері дами алмайды. Ұлы ойшылдың заң күші туралы осы айтқандарынан қоғамдық келісімдер туралы идеяның алғашқы ұрығы жатқандығын аңғару қиын емес. Бұл идея Еуропада көп кейін өріс алды. Кейбір шығармаларында Фараби өз тұсындағы қоғамды астыртын ғана сынап отырды. Ондағы етек алған озбырлықтар мен қаталдықты, ақыл мен адамгершілік, еңбек тәртібі ұстанымдарының орасан бұрмалауынан деп түсіндірді.

Еңбек және еңбек тәрбиесінің ғылыми негізін қолдануда ХІІғасырда жазылған «Фарабидің энциклопедиясы» атты еңбектің маңызы өте зор. Әсіресе мұның трактат ретінде ғылым тарихында алатын орны айрықша. Бұл трактат «Ғылымдар энциклопедиясы», «Ғылымдар реті», «Ғылымдар классификациясы», т.б. аттарымен Шығыс және Батыс елдерінде өте ертеден-ақ мәлім болған. Бұдан көп ғұламалар тәлім алған.

И.Д.Зверевтің пікірінше, тәрбие мен білімнің негізгі мақсаты мектеп оқушыларының қоршаған ортаға, оның қызметіне деген жауапты көзқарасын қалыптастыратын берік ғылыми

білімдерді меңгерту болуы қажет. Табиғат, экологиялық тәрбие берудің көрсеткіші ретінде оқушылардың табиғи ортаға деген көзқарасы, оның адамгершілік нормаларын айтуға болады.

Жалпы қазіргі ғылыми әдебиеттерде адамгершілік мәдениетін қалыптастыру мынадай міндеттерді белгілейді:

-Табиғи және әлеуметтік ортаға деген жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру – тәрбиенің құрамдас бір бөлігі.

- Өзін қоршаған ортаға зиян келтірмей, қайырымдылыққа ізеттілікке үйретуді мектептің бастауыш сыныбынан бастау.

-Табиғатты қорғау, ағаштар отырғызу, бұталар мен гүлдерді баптау, үй жануарларын өсіру. Үлкенге ізет, кішіге құрмет ету қасиеттерін жетілдіру.

“Ұлттық тәрбиенің негізі – адамгершілік, еңбек тәрбиесі”-дейді М.Жұмабаев. Адамгершілік тәрбиесін сәби шақтан озық түрде баулу бастауыш сынып оқушыларының жеке тұлғасын қалыптастыру мәселелері білім мен тәрбие беру тұжырымдамасында негізгі орын алады.

Онда былай деп көрсетілген: ”Жеке тұлғаның қалыптасуы үздіксіз күрделі процесс. Әрбір балаға жеке тұлға ретінде қарап, оның өзіне тән санасы, еркі, өзіндік әрекет жасай алатын қабілеті бар екенін ескеріп, олардың ақыл-ой қабілетін, жеке бас қасиеттерін дамытып, оны қоғам талабына сай іске асыруға көмектесу”[4].

Бұл бағыт сабақ өтіп, дәріс оқығанда мұғалімге үлкен еркіндік береді. Адамға жамандықтың зияндылығын түсіндіру, одан бойын аулақ ұстап, адамгершілікке апаратын тура жолды сілтеу – халық педагогикасының негізгі мақсаты. Мақсатты көздей отырып, бүгінгі таңда сабақ өткізу жолдарын оқушының психологиялық ойларының даму ерекшеліктерін осы бағыт-бағдармен өткізсек, болашақта өзінің салтын, дәстүрін, ұлтын қадірлейтін адамгершілігі жоғары азамат болып шығуы сөзсіз.

Балаларды тәрбиелеу мен оқытуда, олардың жеке басын қалыптастыруда мұғалімнің рөлі ерекше. В.Г.Белинскийдің мұғалімді бағбанмен салыстыруы өте орынды. «Жас бала дегеніміз, – деп жазды ұлы революционер демократ, - өзінің ұрығынан жаңа көрініп шығып келе жатқан жасыл жас өсімдіктің жапырағы, ал тәрбиеші болса, осы жаңадан пайда болып келе жатқан нәзік өсімдіктің соңында жүрген бағбан».

Мұғалімнің негізгі объектісі – бала. Ал бала ұдайы дамып, бір санадан екінші санаға көшіп отыратын жас организм. Әр жастағы шәкірттің даму өзгешеліктеріне сай келетін тәрбиенің тиімді жолдарын таба білу, баламен тілдесе білу – ұстаздық мамандықтың аса лайықты сапалары.

Оқушылардың мінез-құлқын, олардың сана-сезімінің жетілу дәрежесін танып білу оңай нәрсе емес. Бала психологиясын білу көп оқуды, көп тәжірибені керек етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2021 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы», Астана, 2010 ж.
2. Машанов А. Әл Фараби. Алматы, 1970. 11-бет.
3. Григорян С.Н Великий мыслители Средней Азии. Москва, 1958. 12-бет.
4. Жұмабаев М. Шығармалар. – Алматы: Білім, 1996. – Б. 560.

Арунова Ж.А., Алипбекқызы Б.

ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАСЛЕДИЯ ВЕЛИКИХ ПРОСВЕТИТЕЛЕЙ И МЫСЛИТЕЛЕЙ В ТРУДОВОМ ВОСПИТАНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В этой статье мы расскажем, что в общем обучении важно воспитать молодое поколение учащихся начальных классов через труд просветителей и мыслителей. Важно воспитывать у ребенка интерес к книге.

Ключевые слова: великие просветители, мыслители, труд, трудовое воспитание, интересы, наследие

Arunova Zh. A., Alipbekkyzy B.

THE IMPORTANCE OF USING THE HERITAGE OF GREAT EDUCATORS AND THINKERS IN THE LABOR EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Annotation. In this article, we will tell you that in general education, it is important to educate the younger generation of primary school students through the work of educators and thinkers. It is important to educate the child's interest in the book.

Key words: great educators, thinkers, labor, labor education, interests, heritage

Арунова Ж.А., Махтабекова А.
«Bolashaq» Академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы,
Arunova73@mail.ru, Ayzhanka_89@mail.ru

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛІН ДАМУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

***Аңдатпа.** Бұл мақалада дидактикалық ойындардың қаншалықты бала өмірінде қажет екенін және тіл дамытуда аса қажет екендігі жайлы айтылады. Бала жалпы ойын арқылы дамып-жетіледі. Адамның жан дүниесінің дамып жетілуі, әлеуметтік өмірге бейімделіп тіршілік етуі әр түрлі іс-әрекеттермен шұғылдану барысында қалыптасады. Сондай әрекеттердің бір саласы – ойын әрекеті. Ойын әрекеті баланың психикалық үрдістерін қарқынды дамыту құралы болып табылады.*

***Кілтті сөздер:** дидактика, ойындар, тіл, тіл дамыту, ойын элементтері, дамыту, жетілдіру.*

Заманауи білім беру саласында жас ұрпаққа әлемдік стандартқа сәйкес білім беру мәселесі-республикамызда ғылыми-педагогикалық тұрғыда ізденіспен жинақталған тәжірибені, отандық қол жеткен табыстарды саралай отырып, әрі ұлттық ерекшеліктерді есере отырып оқыту мен тәрбиелеуді жаңаша ұйымдастырумен шешіміне табатын өзекті мәселе болып табылады.

«Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдары білім беру жүйесін дамыту бағдарламасында» көрсетілгендей ҚР білім беру саясатының құзырлы міндеті – білім беру сапасын көтеру болып табылады. Басты міндеттердің бірі халықтың барлық сатыдағылары үшін сапалы білім алудың қолжетімділігін қамтамасыз етуді көздейді [1].

Осы өзекті мәселені әзірлеу дәрежесі және зерттеудің теориялық негіздері біздің қоғамымызда қазіргі кезде маңызды орын алады. Балалардың тілін және сөйлеуді әр түрлі салаларда меңгеру, дамыту, игеру ерекшеліктері: тіл мен ойлауды ұштастыру, тілдік және өмірдердегі объективті шындықты ұштастырып, лингвистикалық бірліктердің семантикасы және олардың шарттығы табиғаты көптеген зерттеушілердің зерттеу тақырыбы болды (Н.И. Жинкин, А.Н.Гвоздев, Л.В.Щерба). Сонымен қатар, мектеп жасына дейінгі баланың байланыстырып сөйлеуді меңгерудің негізгі нәтижесі ретінде зерттеушілер әңгімеге құрастыру меңгеруді талап етеді [2].

Адамзат ойынының сан жылдық тәжірибесі ойынның білімдік құндылығын дәлелдеді. Оған балалық кезеңдегі ақыл-ой ойындарынан бастап, мәдениетке, бизнеске және басқарудың барлық салаларына мамандар даярлауға байланысты бағдарламаларды игеру барысындағы ойындар жатады.

Ойын теориясы мен тәжірибесі, мән-мағынасынан мәдениет мұраларын шетелдік және отандық психологтар, философтар, этнографтар, социологтар, педагогтар зерттеді.

Ойын тек денені шынықтырушы ғана емес, сонымен бірге болашақ өмір жағдайына психологиялық әзірлік құралы болып табылады.

Жеке тұлғаның ойын арқылы жеке тұлғалық болмысы мен өзіндік дара қасиеттерін қалыптастыру барысында «ойын», «ойыншық», «ойыншық түрлері» ұғымдарының мәнін психологиялық, педагогикалық тұрғыдан анықтау қажет. Осыған орай біздер арнаулы әдебиеттерге сүйене отырып «Ойын» ұғымына төмендегідей анықтама бердік.

Ойын ұғымы баланың дербес белсенділігін, қоршаған дүниемен араласуының, өзін-өзі тануының алғашқы көрінісін білдіреді.

Адамның болашағын шешетін тәрбие екендігі ежелден белгілі түсінік болғанымен, оны педагогикалық, психологиялық тұрғыдан келгенде қалай жүргізу керек, қалай ұйымдастыру керек деген мәселе бойынша көптеген педагог, психологтар өз пікірлерін, идеяларын ұсынған болатын.

Ойын - балалар әрекетінің бір түрі. Оқушыларды оқыту және тәрбиелеу мақсатындағы қарым-қатынастың әдісі мен құралы. Ойын әрекеті естің, ойлау мен қиялға, барлық таным үдерісіне әсерін тигізеді.

Педагогика ғылымында ойын әрекетінің оқу үрдісінде алатын орны туралы зерттеліп жүрген еңбектер аз емес. Себебі, ойын - оқу, еңбек іс-әрекеттерімен бірге адамның өмір сүруінің

маңызды бір түрі. Оны мынадай сызба арқылы суреттесек те болады. Бастауыш сыныптардың оқу-тәрбие үдерісінде ойын технологиясын қолдану ойынның әр түрлері арқылы жүзеге асырылады. Бастауышта жиі қолданылатын ойын түрі-дидактикалық ойындар. Дидактикалық ойындар-бұл ойындық және танымдық негізден тұратын іс-әрекет түрі. Баланың мектепте келуінен кейін ойын іс-әрекеттің жетекші түрі болмай қалады, дегенмен бұрынғыша баланың дамуы мен қалыптасуында елеулі орын алады. Психолог А.В.Запорожец, дидактикалық ойынның ролін анықтай отырып, былай деген: «Дидактикалық ойын бізге тек қан білім мен тәрбие беру құралы болып қалу керек емес, жалпы бала дамуының, іскерлігінің қалыптасуының негізі болуы шарт» деген.

Педагогикада дидактикалық ойындарға былай анықтама беріледі: дидактикалық ойындар дегеніміз-балаларға белгілі бір білім беріп іскерлік пен дағдыны қалыптастыру мақсатын көздейтін іс-әрекет.

Мұндай пікірлерді Т.Е.Конникова, Ф.И.Фрадкина және т.б. көптеген ғалымда қолдайды. Олар мектеп жасына дейінгі балалықтың аяқталуы мен бірге ойынның өлмейтіндігін, тек өмір сүруді жалғастырып қана қоймай өзіндік үлгіде дами беретіндігін айқындайды.

Сабақтағы ойын ситуациялары балаларды тежелушіліктен құтқарады, бір-біріне сенімділік және іскерлік атмосферасында белгіленген жұмысты жүргізуге ұмтылады.

Мектеп оқушыларының іс-әрекеттерінің сипаты бойынша дидактикалық ойындарды топтастыра отырып біз шартты түрде репродуктивті, жартылай-ізденгіштік, ізденгіштік рөлдік элементтері бар шығармашылық және рөлдік элементтері жоқ шығармашылық дидактикалық ойындарды бөліп қарастырамыз. Ойын ситуацияларында қажетті шеберліктер мен дағдыларды қалыптастыру мақсатында мектеп оқушыларының білімін жаңғыртып дидактикалық ойындар қысқа мерзімділігімен ерекшеленеді. Іс-әрекеттің процессуарлық жағы мұғалім арқылы бағытталады және бақыланады.

Дидактикалық ойындарды сабақтың әр-алуан буындарына енгізу:

1. Түрткі ретіндегі дидактикалық ойындар
2. Материалды игеруге даярлық кезінде пайдаланылатын дидактикалық ойындар
3. Материалды пысықтау кезінде пайдаланылатын дидактикалық ойындар
4. Игерілген материалды қайталау кезінде қолданылатын дидактикалық ойындар.
5. Есептік дидактикалық ойындар

Сабақ мерекелер:

1. Сабақ-жарыстар
2. Сабақ-суырып салмашылық
3. Сабақ-саяхаттар

Мысалы 1-ші сыныпта қарапайым ғана ойын түрлерін ойнатсақ, сынып жоғарылаған сайын, ойынның мазмұны да баланың жас ерекшелігіне сай пайдаланған дұрыс. Олай болса ойындарды пайдаланудың маңызы зор.

Бала ойын іс-әрекеті үстінде қандай да білімді игеріп жатқанын, ал оқу үрдісінің өзінде бала қалай ұласып кеткенін аңғармай қалуы тиіс. Сонда ғана ойын және іс-әрекеттері табиғи бірлікте болып, пәндік білім, білік және дағдыны игеруге толық ықпал жасайды. Мысалы: 1-ші сыныпта заттарды санауға және оларды екі тобын салыстыруға, өлшеміне, пішіміне және түстеріне қарай ажыратуға үйрету мақсатында «Жеміс жинау» ойынын ойнатуға болады.

Сабақ материалына лайықталған ойынды алып, тек қана оқушының орындай алатын іс-әрекетімен шектеу жеткіліксіз. Мұнда ойынды ұйымдастырудың және басқарудың сипаты мен жолдары да жан-жақты ойластырылуы керек.

Ойын да халық педагогикасының құрамдас бір бөлігі болып табылады. Ұлттық ойындар халықтың әлеуметтік-экономикалық жағдайларына байланысты тауып, дамығанына қазақ халқының ойындарымен таныса отырып, көзіміз әбден жетеді[3].

Белсенділікті дамыту үрдісіне ықпал етуі тұрғысынан келесі ойын типтері ойындық формаларды айқындауға болады:

а) оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытатын формалары (шығармашылық белсенділікті дамытудың жалпы немесе спецификалы емес шығармашылық ойындық құралдары).

ә) тұлғаның жекелеген қасиеттерін және шығармашылық белсенділікті құрайтын іс-әрекетті дамытушы ойындар. Бұл тип интеллектуалды дамытушы, танымдық және көркемдік сияқты бірқатар қозғалыс ойындарынан да тұрады.

б) ерекше шығармашылық ойындар.

в) арнайы шығармашылық ойындар.

Ойынды шығармашылық деп ажырату мүмкіндігі бәрінен бұрын ойын мақсатының арнайы шығармашылық сипатымен анықталады.

Білімнің негізгі бастауы бастауышта деп тегін айтылмаған. Бастауыш сыныпқа келген балалардың кейбір әріптерге барлығының бірдей тілі келе бермейді. Осындай жағдайда бала жолдастарының көзінше ол әріптерді дауыстап айтуға жасқаншақтай беретіні сөзсіз. Мұғалім баланың осы кемшілігін дер кезінде біліп, оны уақытылы түзеу бағытында шара қолдануы тиіс. Бұл кезеңде бала мен мұғалімге нағыз көмекші халық ойыны болып табылады. Тілі кейбір дыбыстарға келе бермейтін балалар үшін алдымен сол дыбысты жеке-жеке айтқызып, артынан хормен қайталайды.

Бастауыш сыныптан бастап оқушыларды мәдениеттілікке, ізеттілікке тәрбиелеуге күш саламыз. Әйтсе де тәрбиенің бір ұшы ата-ананың қолында екендігін естен шығармау керек. Халқымыз тәрбиенің алғашқы бастауын бесіктегі баладан бастаған.

Бала шыбық. Қалай исең солай майысады. Оны тәрбиелеп оқыту, мінсіз азамат етіп жеткізудің кілті ұстаз бен ата-ананың қолында. Шәкіртке тиянақты білім беру мұғалімнің ізденісі мен шеберлігін қажет етеді. Мұның өзі балалардың ойын баласы екендігімен байланысты. Сондықтан оларға тартымды болу үшін тақырыпқа сәйкес ойындар таңдап алып, сабақ барысында ұтымды пайдалану керек. Сонда ғана баланың сабаққа деген ынтасы, белсенділігі артады. Соның нәтижесінде балаға қажетті білім, білік, дағдылары өз деңгейінде қалыптасады. Ойын баланы байқағыштыққа, шапшандыққа, тапқырлыққа, тез ойлап шешім қабылдай білуге баулиы.

Оқыту – шәкірт пен ұстаздың қара бірлесіп, ынтымақтасып жасайтын ортақ іс-әрекеті. Оқыту мұғалімнің тәлім-тәрбие берудегі басты әрекеті болса, оқу – шәкірттің дүниені танып – білуге бағытталған өзіндік әрекеті.

Қысқаша айтсақ, оқу – еңбек әрекетін орындау қажетті білім, дағды икемділіктер жүйесін игеру үдерісі.

Сөйтіп, оқу мен оқыту, бір-бірімен тығыз байланыс – күрделі әрекет. Оқу да, оқыту да қалай болса солай жүргізілмейді, олар белгілі мақсат көздеп, жоспармен жүйелі түрде ұйымдастырылып, жүзеге асады, олардың өзіне тән әдістері мен сабақ жүргізу формалары, сондай-ақ әр түрлі нәтижелері болады.

Оқу арқылы шәкірт біртіндеп білім, дағды икемділіктерді, тиісті ғылыми ұғымдарды меңгереді, мұның нәтижесінде оның жан қуаттары (ес, ойлау, қиял) эмоция, ерік-жігер т.б. процестері дами түседі.

Мұның бір ұтымды жолы – оқу үдерісінде дидактикалық ойындарды тиімді пайдалану. Ойын балалар сабақта зерігіп, шаршаған кездерде сергіту мақсатында ғана емес, оларға берілген негізгі ұғым, түсініктерді берік меңгерту мақсатында жүргізіледі. Ойын арқылы оқушы өздігінен жұмыс істеуге үйренеді, ойлау қабілеті дамиды, өздігінен қорытынды жасай білуге машықтанады. Дидактикалық ойынның ырғағын сақтау мұғалімнің шеберлігін танытады. Ойын тым тез қарқынмен жүргізілсе, оған көпшілік балалардың ойы ілесе алмай, басқалардың сөз бен ісін түсінбей қайталайтыны, ал ойын жай сылбыр жүргізілгенде оған деген ынта ықыластың күрт кеміп кететінін көрсетті.

Сабақ материалына лайықталынған ойынды алып, тек қана оқушының орындай алатын іс-әрекеттерімен шектелу жеткіліксіз. Мұнда ойынды ұйымдастырудың және басқарудың сипаты мен жолдары да жан-жақты ойластырылуы керек. Мәселен, ойынды жарыс түрінде өткізу, аралық және ауытқу нәтижелерін көрсету үшін сигналды карточкаларды, т.б. әртүрлі шартты белгілерді: кеспе цифрлар мен таңбаларды, жұлдызшаларды және т.б. заттарды пайдалану. Сонымен бірге ойын түрлеріндегі көрнекі құралдары да сабақтың қай кезінде өткізілуіне орай өзгеріп тұру керектігін ескерген жөн. Дидактикалық ойынды пайдалану жиілігін мұғалім анықтайды және шығармашылықпен түрлендіре отырып, балалардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеріп, жаңа тақырыпты өткенде, өтілген материалдарды қайталағанда, білімді тиянақтау және тексеру кезінде, яғни сабақтың кез-келген сәтінде оқыту әдісінің құрамды бөлігіне айналдыруға болады. Бірақ ойын үдерісі мен оқу үдерісі бір-біріне етене үйлесімде әрі ұластырып ұйымдастырған жөн. Бала ойын іс-әрекеті үстінде қандай да білімді игеріп жатқанын, ал оқу үдерісінің өзінде қалай ойынға ұласып кеткенін аңғармай қалуы тиіс. Сонда ғана ойын және оқу іс-әрекеттері табиғи бірлікте болып, пәндік білім, білік және дағдыны игеруге толық ықпал жасайды. Осы шарт орындалған жағдайда дидактикалық ойын шын мәнінде оқыту әдісі деңгейіне дейін көтеріледі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2021 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы», Астана, 2010 ж.
2. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. М., 2005., с.256.
3. Акбаева Г. Дидактикалық ойындар, Бастауыш мектеп 1992

Арунова Ж.А., Махтабекова А.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ РЕЧИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В данной статье рассказывается о том, насколько дидактические игры необходимы в жизни ребенка и необходимы в развитии языка. Ребенок развивается и совершенствуется через общую игру. Развитие души человека, его приспособленность к социальной жизни формируются в процессе занятий различными видами деятельности. Одной из сфер таких действий является игровая деятельность. Игровая деятельность является средством интенсивного развития психических процессов ребенка.

Ключевые слова: дидактика, игры, язык, развитие речи, элементы игры, развитие, совершенствование.

Arunova Zh. A., Makhtabekova A.

DIDACTIC GAMES AS A MEANS OF DEVELOPING THE SPEECH OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Annotation. This article describes how didactic games are necessary in the life of a child and are necessary in the development of the language. The child develops and improves through common play. The development of the human soul, its adaptability to social life is formed in the process of engaging in various activities. One of the areas of such actions is the game activity. Play activity is a means of intensive development of the child's mental processes.

Key words: didactics, games, language, speech development, game elements, development, improvement.

ӘОК 37.011.33

Арунова Ж.А., Сайлау Л.Е., Төлеген А.Д.

«Bolashaq» Академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы,
Arunova73@mail.ru, Lyazzat92_KGK@mail.ru, Aidantoleqen@nail.ru

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ӘДЕБИЕТТІК ОҚЫТУ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ

Аңдатпа. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларын әдебиеттік оқыту пәні арқылы ұлттық тәрбие беру мәселесі қарастырылған. Қазақстандық педагогикалық әдебиеттерде дәстүрлер жүйесіне ғылыми тұрғыда терең талдау, оларды тәрбиенің қуатты құралына айналдыру жеткіліксіз болып отыр. Сондай-ақ ғылыми - педагогикалық еңбектерді оқып-үйрену, мұғалімдердің іс-тәжірибесімен танысу және талдау әдебиеттік оқыту пәнін оқыту процесінде ұлттық тәрбие құралдарын пайдалану көкейкесті мәселе екендігін дәлелдеп, ұлттық тәрбие құралдарының тәрбиелік мүмкіндіктері мен олардың бастауыш мектептің оқу-тәрбие процесінде толығымен пайдаланылмауы арасындағы қайшылық бар екендігін көрсетіп отыр.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеті-ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау»,- деп атап көрсетілген [1]. Қазіргі кезде жаһандану және қазақ халқының рухани қайта өркендеуі жағдайында жас ұрпақты өз халқының рухани қазынасымен, оның ұлттық құндылықтары арқылы, әдебиеті арқылы тәрбиелейтін ғылыми теориялық негіздерді жетік меңгеру, практикалық жағынан жетілдіре түсу қажеттілігі айқындалып отыр. Егемен елдің болашақ азаматтары- бүгінгі оқушылардың қандай құндылықтары арқылы тәрбиелейтін ғылыми теориялық негіздерді жетік меңгеру, практикалық жағынан жетілдіре түсу қажеттілігі айқындалып отыр.

«Әдебиеттік оқу» пәні – бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік және әдеби-эстетикалық құндылықтар жөнінде түсініктерін кеңейтуге, сөйлеу мәдениетін қалыптастырып, сөз өнерін сезінуге, көркем шығарманы оқуға деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік беретін негізгі пәндердің бірі.

«Әдебиеттік оқу» пәнін оқу барысында бастауыш сынып оқушылары әлем туралы, жалпы адамзат туралы білім алады. Шығармадағы кейіпкерлердің іс-әрекетіне, мінез-құлқына, сөйлеген сөзіне талдау жасай отырып, адамдардың жан-дүниесін түсінуді және оған өз көзқарасын білдіруді үйренеді.

Егемен елдің болашақ азаматтары- бүгінгі оқушылар қандай құндылықтарға бағытталғандығы, нені қадірлеп, қастерлейтіні, қоғамда қандай әлеуметтік қызметті арқаруға даяр екендігі мемлекеттің өсіп-өркендеуіне әсер етуші факторлардың бірі ретінде маңызды рөл атқарады. Мұның өзі бастауыш сынып оқушыларының тәрбиесіне еліміздің өткені мен бүгінін ескере отырып, оның жарқын болашағын құратын ұрпақтың ұлттық сана-сезімін, туған елі мен жерін сүйе білуге, Отаншылдыққа тәрбиелеу мәселесін, яғни патриоттық тәрбие берудің және ұлттық құндылықтарды қалыптастыруды қалыптастырудың қажеттілігін көрсетеді.

Философиялық сөздікте: «құндылық-бұл танымның, белгілі бір объектісінің адам үшін, топ үшін, қоғам үшін қасиетті деп танылуы. Құндылыққа ешқандай күмән келтіруге болмайды, ол барлық адамдар үшін идеал, эталон қызметін атқарады»- деген анықтама беріледі [2]. Құндылықтар мәселесі қай кезеңде де өзінің өзектілігін жоймай, философия, әлеуметтану, педагогика, психология ғылымдарының зерттеу нысаны болып келеді.

Көркем шығарма дегеніміз- ақиқат өмірдің сырлы суреті, халықтың өмір тарихы, шығарма арқауы көркем тіл арқылы сөз өнерінің күшімен суреттелетін шындық. Ал, көркем шығарма арқылы ұлттық тәрбие беру, ата-бабамыздың жауынгерлік дәстүрі мен ерлік, батырлық істерін дәріптейтін әдебиет үлгілері арқылы оқушылардың ұлттық мақтаныш сезімін, намыс-жігерін оятып, елін, тілін, ұлттық рәміздерін құрметтеуге, Отанына, жеріне деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу.

Ұлттық құндылықтар көркем шығаралар арқылы эстетикалық қабілетін, адами қасиеттерін тәрбиелеуге, тілдік білім мен сөйлеу білігінің бірлігінен туатын интеллектіні қалыптастыруға ықпалын тигізеді.

«Туғанда дүние есігін ашады өлең» -деп, ұлы Абай айтқандай өмірдегі бар асылын ұрпақтарына арнаған, оның келешегін әріден ойлап, толғанған қапысыз ұстаз халық нәрестенің дүниеге келген сәтінен-ақ шілдехана, бесік той, тұсау кесу рәсімдерін жасауды әдейі ойлап тапқан өлең-жырмен кестелеп, баланың құлағына әуен ойлап тарқан өлең-жырмен кестелеп, баланың құлағына әуен үнін жеткізе білген. Балаға арналған өлең, өсиеттер, бата-тілектер баланың өсу, есею кезеңдеріне қарай күрделеніп отыратынына фольклорлық мұралардың өзі куәгер.

Кезінде ғұлама ағартушымыз М.Дулатов өз еңбектерінде ұлттық рух, салт, дәстүр, әдет-ғұрыппен жас ұрпақты сусындату қажеттілігі жөнінде құнды пікірлер айтқан. Ол былай деп жазды: «Бастауыш мектепте алынған тәрбиенің әсерлі, күшті, сенімді болуы, қай халықтың мектебінде болса да, оқу кітаптарының ана тілімен, өз ұлтының тұрмысынан, һәм табиғатынан жазылып, баяндап оқытудың асыл мақсұтына муафих үйретуден, осылай біліп, баяндап оқытқанда, балқыған жас баланың ойына, қанына, сүйегіне ұлт рухы сіңісіп, анық үйреніп шығады» [3].

Бастауыш сынып оқушыларына оқылатын шығармалар оралдың ой-өрісіне, дүние танымына әсер етерліктей болу үшін мынандай мәселелер ескертілуі керек:

1. Бастауыш сыныптарда оқытылатын көркем шығармалардың көрнекі суреттермен бейнеленуі, шығарма кейіпкерлерінің мінез әрекетінің көркем образында бейнеленуі;
2. Әдеби шығармалардың әдетте балаларға түсінікті тілмен көркем жазылуы;
3. Бастауыш сынып оқушыларына арналған әңгіме- ертегілердің, мақал-мәтелдердің баланың өмірден алған білім дағдыларын, түрлі әдет-дағдыларын айқындай түсуі. Көркем шығармалардың баланың ұлттық тәрбие беруге, Отансүйгіштікке, достық, ата-әжесіне сүйіспеншілікке, бауырмалдылыққа, адамгершілікке тәрбиелейтін дәрежеде болғыны дұрыс.

Көркем шығармаларды «Әдебиеттік оқу» пәні арқылы оқытуда бастауыш сыныптарда «Туған жер» тақырыбына арналған оқу материалдары мынандай тақырыптарда қарастырылған: «Туған елім-Қазақстан», «Ыстық қой шіркін, туған жер», Ж.Аймаутов «Туған жер», Ө.Нұрпейісов «Отан туралы», М.Мақатаев «Туған өлкем», Ө.Тұманжанов «Астана», Т.Молдағалиев «Кімнің мекені жақсы?», С.Жүнісов «Ұлымыз ұлы елдің», «Ұлытау», «Алтай», «Көкшетау». Сонымен

қатар «Ананың арқасы» атты мәтіндер оқушылардың ұлттық құндылықтарын қалыптастыруға ықпалын тигізеді [4].

Қазіргі мектептерде ұлттық тәрбие беру мәселесі өз шешімін таппаса, білім беру саласында жүргізіліп жатқан реформалар түпкі нәтижеге қол жеткізуі мүмкін емес. Ол үшін ұлттық тәрбие беру барысында басшылыққа алынатын талаптарды анықтап алудың да маңызы зор:

- біріншіден, ұлттық тәрбие беру Ата Заңымызға, «Білім туралы» Заңына қайшы келмеуі керек, яғни нәсілдік, ұлттық, діни, жыныстық кемсіту немесе дәріптеуден алыс тұрған абзал;

- екіншіден, ұлттық тәрбие бір ұлттың мұратын ұлықтаумен қоса, басқа ұлттардың тарихын, дәстүрін, этникалық ерекшеліктерін есепке ала отырып, оларға қуат беретін факторға айналуын қамтамасыз ету қажет;

- үшіншіден, ұлттық тәрбие үздіксіз болу керек. Елдің ішіндегі, жер-жаһандағы нақты ахуалға байланысты оның көздегені өзгеріп, нақтыланып отыратыны айтпаса да түсінікті жайт. Мәселен, қазірдің өзінде тарихи отанында отырған қазақтар мен диаспора санатында шетте жүрген қазақтардың ұлттық мұраты бірдей дей алмаймыз. Біріншілері үшін қазақстанның бүгіні мен ертеңі басты мәселе болса, екіншілері жүрген ортасында қазақ болып қалу қамын көбірек ойлайды. Уақыт өткен сайын ұлт мұратындағы осынау айырмашылық ұлғаймаса, қабыспайтыны ақиқат. тигізеді [5].

Ұлттық тәрбие беру мәселесі қазақ халқының педагогика тарихында өзіндік орын алып, сонау Орхон ескерткіштерінде көне түркі жазбаларынан бастап, күні бүгінге дейін көкейкесті мәселе ретінде жалғасын тауып келе жатыр.

Ал, қазіргі біздің қоғамымыздың ілгерілеу үдерісіндегі адам факторын және оны жандандыру, ел өмірінің барлық жақтарын жаңарту жағдайында бала тәрбиесінің мәні мен оның мәселелерін зерттеген Р.Төлеубекова өзінің «Бала тәрбиесіндегі халықтық педагогика» атты еңбегінде халқымыздың ұрпақтан-ұрпаққа мұра болып келе жатқан ұлттық салт-дәстүр, ата-баба мұрасының бала тәрбиесінде алатын орны, оның мәселелері және педагогикалық негізі ретінде адамгершілікке тәрбиелеуде бастауыш сынып оқушыларына арналған «Адамгершілік тағылымы» атты бағдарлама жасап, бағдарламада халық педагогикасының озық дәстүрлерінің өзегінен туындайтын «Адамгершілік кодексін» ұсынады. Сонымен бірге ғалым: «Бала – біздің елімізде ерекше халық. Ол түсінетін, сезінетін, көретін, ұмтылатын, әрекет жасайтын, жарық дүниеге келген алғашқы күнінен-ақ ата-анасын, жақын туған-туыстарын, әрі бүкіл елді қуанышқа, ерекше сезімге бөлейтін халық. Сондықтан, балалардың өмірде жан-жақты жетілуі үшін олардың рухани және дене күштеріне қауіпсіз жағдайлар жасауымыз қажет» – деп түсіндіреді [6].

Ата-бабамыздың дәстүрлі халықтық тәрбиесінің тәжірибесіне көз салсақ, бастауыш сынып оқушыларына тәрбие беру ісі, жан-жақты тіл үйрету, ақыл-ойын өсіру, денесін жетілдіру, еңбекке баулу, ең бастысы адамгершілік, ізгілік қасиеттерді сіңіру бағытында жүргізілгенін көреміз. Мұның барлығы, әрине, бесік тәрбиесінен басталады. Халқымыз бұл жөнінде айтқан: «Бесіктегі бала бес түлейді» немесе «жеті атасын білмеген, жетімдіктің салдары», - деген мақалының түпкі ойы тереңде жатқаны айқын. Бастауыш сынып оқушыларының тұлғасын қалыптастыруда қазақ халқының ертегілері мен аңыз әңгімелері, ұлттық ойындары, сәндік-қолданбалы өнері, музыкалық шығармалары баланың қиялына қанат бітіріп, ойлау қабілетін, тілін дамытуға, шешендікке, тапқырлыққа, олардың бойына әлеуметтік моральдық-этикалық және музыкалық-эстетикалық түсініктерді қалыптастыруға септігін тигізіп келеді. Халық педагогикасы – ата-баба мұрасынан бастау алады. Ол болашақ азаматты тұлға ретінде қалыптасуға, жан-жақты жетілген, ізгілікті, мейірімді, етіп тәрбиелеуде педагогика ғылымының негізгі көзі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы – Астана, 2007.*
- 2. Нұрғалиев Р.Н. Философиялық сөздік. – Алматы, 1996. -526 б. Құндылықтар мәселесі.*
- 3. М.Дулатұлы шығармалары.- Алматы, «Жазушы»1991.-80-81 б.*
- 4. Әдебиеттік оқыту. Жалпы білім беретін мектептің 2- сыныбына арналған оқулық. 4-басылымы өңделген. – Алматы: Атамұра, 2013.-272 б.*
- 5. Республикалық әдістемелік журнал. Бастауыш мектепте оқыту.№3- 2019 ж. 2 бет. Сәдуақас Г.Т., Мырзахмет Н. Бастауыш сынып оқушыларын көркем шығарма арқылы ұлттық құндылыққа баулу.*
- 6. Төлеубекова Р. Бала тәрбиесіндегі халықтық педагогика. – Алматы: Республикалық баспа кабинеті, 1994. – 140 б.*

Арунова Ж.А., Сайлау Л.Е., Тулеген А.Д.
НАЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ
ЧЕРЕЗ ПРЕДМЕТ ЛИТЕРАТУРНОГО ОБУЧЕНИЯ

***Аннотация.** В данной статье рассматривается проблема национального воспитания младших школьников через предмет литературного обучения. В казахстанской педагогической литературе недостаточно глубокого научного анализа системы традиций, превращения их в мощный инструмент воспитания. Изучение и анализ научно - педагогических трудов, ознакомление и анализ опыта учителей доказывают, что использование национальных средств воспитания в процессе преподавания предмета литературного обучения является актуальной проблемой, указывая на наличие противоречия между воспитательными возможностями национальных средств воспитания и их неполным использованием в учебно-воспитательном процессе начальной школы.*

Arunova Zh. A., Sailau L. E., Tulegen A.D.
NATIONAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH
THE SUBJECT OF LITERARY EDUCATION

***Annotation.** This article deals with the problem of national education of primary school children through the subject of literary education. In the Kazakh pedagogical literature, there is not enough deep scientific analysis of the system of traditions, turning them into a powerful tool of education. The study and analysis of scientific and pedagogical works, familiarization and analysis of the experience of teachers prove that the use of national means of education in the process of teaching the subject of literary education is an urgent problem, indicating the existence of a contradiction between the educational capabilities of national means of education and their incomplete use in the educational process of primary school.*

ӨОК 37.011.33

Арунова Ж.А., Санай А.
«Bolashaq» Академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы,
Arunova73@mail.ru, a.sanai@mail.ru

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ МҮСІНДЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

***Аңдатпа.** Бұл мақалада 6-10 жасқа сәйкес келетін бастауыш мектеп жасындағы балаларды оқытуда мүсіндеуді (мүсінді) оқыту әдістемесі ретінде қарастырдым. Менің жұмысымның нәтижесінде мен модельдеуді (мүсін жасауды) оқыту әдістемесіндегі негізгі ойларды бөліп, бастауыш мектеп жасындағы балаларды оқытуда модельдеу (мүсін) оқыту әдістемесінің өзіндік ерекшеліктері бар деген қорытынды жасадым. Шағын формадағы мүсіннің шығармашылық процесінің ерекшелігі көркемдік білім беру, тәрбие және даму мәселелерінің тұтас кешенін шешу үшін де, жеке проблема үшін де - шығармашылық қабілеттерін дамыту, шығармашылық мәселені шешудің жолдарын іздеу үшін де тиімді.*

Бүгінгі таңда еліміздің білім беру жүйесінің өзекті міндеттерінің бірі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту болып табылады. Шығармашылық - бұл жаңа идеяларды жүзеге асыру, әдеттегі схемалардан, мөрлерден, шаблондардан және іс-әрекеттегі стереотиптерден бас тарту. Шығармашылық тұлғаны қалыптастыру сонымен қатар көркемдік білім теориясы мен практикасының негізгі мақсаты болып табылады. Бұл мақсат әсіресе оқушылардың көркем және пластикалық қабілеттерін дамыту процесінде мектептегі мүсіндеу сабақтарында сәтті жүзеге асырылуы мүмкін.

Мүсіндік пластика сабақтары балаларды жаңа, алуан түрлі, баға жетпес, қайталанбас етіп жасауға үйретудің бірегей мүмкіндіктерінің арқасында бүгінгі күні ерекше өзектілікке ие бола алады. Материалдардың икемділігі, модельдеу процесінің оңтайлы қиындығы, семантикалық жүктеменің өзгергіштігі және өнімнің бейнелі шешімінің көптігі, баланың әртүрлі психикалық қасиеттерін қамтитын керамика жасау кезіндегі шығармашылық әрекеттің ерекшеліктері - мұның бәрі жас суретшілердің шығармашылық қабілеттерінің сәтті дамуына анықтап, болжам жасайды.

Балалық және жастық шақ - бұл шынайы әлеуметтік эмоциялар мен өмірдің жаңа, белгісіз салаларына деген қызығушылықтың қалыптасу кезеңі, жасына қарай өзгерту қиынға соғатын белгілі бір ойлау мен іс-әрекеттің бетбелгілеу кезеңі екендігі белгілі. Кіші мектеп жасы ең икемді, бұл жаста балаларды бейнелеу өнеріне қызықтыру, содан кейін олардың шығармашылық қабілеттерін үйрету, анықтау және дамыту оңайырақ. Балалар модельдеуді жас кезінен бастап, пластилинмен және сазбен жұмыс істеудің қарапайым әдістерін игере бастайды: илектеу, тегістеу, созу. Модельдеу сабақтары ақыл-ой қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді, көркемдік талғамды, даралықты, түйсікті дамытады, саз және пластилинмен жұмыс жасау кезінде ұйымшылдықты, тәртіпті және дәлдікті, сонымен қатар әр оқушының шығармашылық процесін жоспарлау қабілетін дамытады.

Сонымен мүсіндеудің қайдан шыққанын айтар болсақ, мүсіндеу - адам қызметінің ең көне түрлерінің бірі. Бұл біздің ата-бабаларымыз су ыдыстарын шығарып, қарапайым риясыздықпен, мүмкін, шұңқырлардағы шақпақтың ұшымен, үй ыдыстарының алғашқы заттарында қарапайым өмірін түсірген кездегі алғашқы уақыттардан басталады. Әрбір жаңа қазба адамның жартастар мен сүйектерге, үңгірлердің қабырғаларына жануарлар мен құстардың бейнесін салған кескіштің балғаның, шіріктің, садақтың ағасы болғандығын көрсетеді. Яғни мүсіндеу тек қана мүсіншілердің жұмысы ғана емес, сол уақыттағы қарапайым адамдардың да қолынан келетіні түсінікті.

Ал балалармен педагогикалық жұмысты бастағанда, ең алдымен, балаға табиғаттан не берілетінін және қоршаған ортаның әсерінен не алынатынын түсіну керек. Адамның бейімділігін дамыту, оларды қабілеттерге айналдыру – білім мен білім беру міндеттерінің бірі, оны білімсіз және танымдық процестерді дамытусыз шешу мүмкін емес. Әр жас үшін танымдық процестердің өзіндік деңгейі бар. Бастауыш мектеп жасындағы балаларда модельдеу сабақтарында сәндік мүсін мен халықтық қолөнер ерекше орын алады, өйткені 6-10 жастағы балалар жарқын және әдемі заттарды жақсы көреді. Халық шеберлерінің бұйымдарында біз әртүрлі әшекейлерді көреміз және олардың барлығы әр қолөнерге тән. Ою-өрнектерді мүсіндеу кезінде балаларда ұсақ моторика өте тез дамиды. Педагог балаларды ұлттық ою-өрнектермен неғұрлым ерте таныстырса, соғұрлым олар бұйымның сипатын түсініп, ерте сезіне бастайды [1].

Модельдеу (мүсіндеу) кезінде баланың шығармашылық қабілеттері әртүрлі бағытта көрінуі мүмкін: қағазға эскиздерді алдын-ала жасауда; өрнек элементтерін ойлауда; оларды көлемді затқа орналастыруда; бөлмені безендіруге арналған сәндік заттарды жасауда; затты бейнелеу және безендіру тәсілін таба білуде; сәндік модельдеу дағдыларын декоративті емес сипаттағы кескінге және сюжеттік модельдеуге ауыстыруда.

Қол моторикасы мен визуалды есте сақтау қабілетін дамыту үшін баланың жұмысын үлгі бойынша ұйымдастыру қажет. Оны келесі кезеңдерге сәйкес жүргізу керек: алдымен бала үлгіні тұрақты визуалды қолдаумен жұмыс істейді, содан кейін ұсынылған жұмыстың күрделілігіне байланысты үлгіні қарау уақыты 15-20 секундқа дейін азаяды. Модельдеудегі балалар шығармашылығының дамуы көбінесе саз бен пластилинмен, сондай-ақ оларға сәйкес құралдармен жұмыс істеу қабілетіне байланысты. Модельдеу сабақтарында балалар белгілі бір физикалық белсенділікті алады, бұл сабаққа материалдарды дайындау кезінде және балшықпен жұмыс жасау кезінде орын алады. Бұл 6-10 жастағы балалардың сабақтарда белсенді іс-әрекетте, оның тұрақты ауысымында жас қажеттіліктеріне сәйкес келеді (қолдың ұсақ моторикасынан басқа, қолдың және арқаның үлкен бұлшықеттері модельдеу кезінде де қолданылады).

Сабақта мүсіндеу (скульптура) ойын, ертегілер мен суреттер арқылы өткізген өте тиімді. Сабақты ұйымдастырудың ойын формасы балалардың шығармашылық белсенділігін едәуір арттырады. Ертегі сюжеттері басқаларға қарағанда күшті, олардың қиялын оятады. Балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, төменгі сынып оқушыларымен жануарлар жанрының кішкентай формаларының мүсінін қолданған жөн. Бұл нақты жануарлар да, балалар өте жақсы көретін халық ертегілерінің кейіпкерлері де болуы мүмкін. Көптеген балалар мүсіндеуді жақсы көреді және біледі, сондықтан олар бірден өздерін көрсете алады. Балалардың әдемі тақырыпты құруға және оны безендіруге деген ықыласы мұғалімнің олардың жұмысына деген қызығушылығына байланысты. Ол баланың жұмысын мұқият қарап, оны басқа оқушыларға көрсетіп, балаға өзінің жұмысы туралы және оны қалай әдемі орындағаны туралы айтып отыруы керек. Сондықтан мұғалімнің барлық әрекеттері балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, балалар шығармашылығын ынталандыруға бағытталуы керек [2].

Жоғарыда айтылғандардан бастауыш мектеп жасындағы балаларды модельдеуге (мүсіндеуге) үйрету кезінде олардың жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Әр баланың жеке екенін және өзінің шығармашылық қабілеттерін өзінше ашатынын түсіну керек.

Н.С. Боголюбов былай деп жазды: «... көлемді заттармен жұмыс эстетикалық және көркемдік талғамды тәрбиелеудің тамаша құралы болып табылады, адамның кез-келген жұмысында қажет бейнелі ойлауды қалыптастырады, оқушылардың бойында сол заттарды жазықтықта бейнелеу кезінде қажет кеңістіктік ойлауды дамытады. Тәжірибе көрсеткендей, көлемді пішіндерді мүсіндеу дағдысын игергеннен кейін оқушылар суреттегі конструктивті құрылысты әлдеқайда оңай игереді» [3].

Бейнелеу өнерінің өзіндік «тілі» бар, ол суретшіге өз ойларын, сезімдерін, шындыққа деген көзқарасын білдіруге көмектеседі. Бейнелеу өнерінің «тілі» алуан түрлі, өнердің әр түрінің өзіндік ерекшелігі бар.

Мүсін - көрермендердің қабылдауы үшін ең қиын өнердің бірі. Қоршаған шындықта балалар әртүрлі мүсіндер шығармаларымен кездеседі (монументалды, станоктар, шағын формадағы мүсіндер). Пластикалық бейнені қабылдау кезінде олар мүсіннің ерекшелігін түсінуді үйренеді, өйткені ол нақты кеңістіктегі заттың үш өлшемді бейнесін береді, баланы көркемдік көрудің жаңа тәсілдерімен байытады. Кескіндемеден, графикадан айырмашылығы, мүсіннің суреттері нақты көлем мен нақты материалға ие. Бұл қабылдаушыға салмақ, ауырлық сезімін, мүсінге қол тигізуді, пластикалық позаны, ырғақты композицияны түсінуді тудырады. Мүсін туралы қарапайым білім қорытынды жасауға, ойлауға, пластикалық бейнелерді салыстыруға мүмкіндік береді. Мүсіндік материалдардың әртүрлілігі (тас, ағаш, металл, керамика) балалардың сенсорлық тәжірибесін едәуір байытады, ал кішкентай пішінді мүсіннің кішкентай мөлшері оны әр баланың қабылдауына қол жетімді етеді. Жануарлар жанрының мүсіні мектеп оқушыларын эстетикалық тұрғыдан байытып қана қоймайды, сонымен қатар оларға жануарлар туралы жаңа білім алуға, табиғатқа ұқыпты және қамқор болуға мүмкіндік береді. Бұған көбінесе модельдеу сабақтары, мүсін бойынша шығармашылық әңгімелер құрастыру ықпал етеді, оның барысында балалардың өз пікірлері, эстетикалық бағалауы қалыптасады.

Мүсін «кесу, ою, мүсін» дегенді мағынаны білдіреді. Мүсіндеуді материал бойынша жіктеуге болады: саздан, қамырдан, пластилиннен және басқа жұмсақ материалдардан. Олардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен мүмкіндіктері бар, сондықтан оларды бір-бірімен алмастырмау керек, бірақ мақсаттар мен міндеттерге байланысты әртүрлі материалдарды пайдалану керек. Мұны балалармен жұмысты жоспарлау кезінде ескеру қажет. Мүсін жасау техникасы меңгеру қол қимылының дамуына жәрдемдеседі және балалардың шығармашылығын дамытуға мүмкіндік береді. Мүсін жасауда балаға балшықтың, ермексаздың кесегін қайта өзгертуге, алуан түрлі формалар алуға, бейнелер жасауға мүмкіндік беретіндей қол қимылдарын дамыту қажет.

Мектепте мүсіндеуге үйретуге жүргізілген жұмыстар балалардың мүсін өнеріне деген қызығушылығын арттыра отырып ұсақ қол моторикасының дамуы мен қол еңбегінің негізі болып табылады.

Мұғалім мүсіндеу бойынша іс-әрекеттер ұйымдастыру кезінде төмендегі нұсқауларды ұстануы қажет:

1. Саз балшық қоюланып, балалардың қолдарына жабыспау үшін оны ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті басталмас бұрын алдын ала әзірлеп қояды.

2. Дайын саз балшықты полиэтиленді пакетке салып оны дымқыл шүберекпен орап тастау керек.

3. Саз балшықтан мүсіндеу жұмыстары кезінде балалар заттың бір бөлігін екінші бөлікке біріктірулері үшін және пішінді тегістеулері үшін су құйылған орташа тегеш немесе сулы шүберек дайын тұру керек.

4. Мүсіндеу жұмыстары басталмас бұрын үстелге сазбалшық салынған ыдыс пен жалпақ таяқша қойылады. Ол мектепке дейінгі балаларға мүсіндеу үшін сазбалшықты керегінше алуға үйретеді.

5. Сазбалшықпен жұмыс жасау кезінде айналмалы қондырғылар қолданған жөн. Оның үстіне тек затты (халық ойыншығын, кіші көлемді скульптураны) зерттеп көріп қана қоймай оның пішінін бұзбай мүсіндеуге де болады.

6. Мүсіндеу пластмассадан, ағаштан, темірден жасалған арнайы стека таяқшасын қолдану керек. Балалар стекалармен мүсіндеп жасаған бейнені өңдеуді үйренеді. Себебі, мектепке дейінгі балалар заттың сыртқы пішінімен белгілерін (ұзын, қысқа, жуан, жіңішке) көрсете білулері тиіс.

7. Мүсіндеу жұмыстарынан кейін балалар үстелдің үстін дымкыл шүберекпен сүртеді. Тек қолдарын құрғақ шүберекпен сүрткеннен кейін ғана жылы сумен жуады. Балалар тапсырмаларды түсіндіру кезінде-ақ ермексазды қолдарымен уқалай алатындықтарын естен шығармаған жөн. Алайда ермексаздан жасалған бейнені тегістеу көп уақыт алады.

Бірақ, мектептерде пластилинді қалыптау жиі қолданылады, өйткені балшықпен жұмыс жасау кезінде өнімді тазарту және жағу бойынша қосымша сабақтар қажет.

Пластилинмен жұмыс істеудің ерекшеліктері бар:

- жұқа пластиканы жасауға мүмкіндік береді;
- бірден түсте жұмыс істеуге мүмкіндік береді;
- қосымша түстер жасауға мүмкіндік береді;
- қосымша дайындықты қажет етпейді;
- көлемді кескіндерді, рельефті кескіндердің барлық түрлерін, жалпақ суреттерді жасауға мүмкіндік береді;
- температураны сақтай отырып, пішінін жақсы ұстайды, пластикалық.

Пластилин - модельдеу және модельдеу үшін арнайы жасалған жасанды материал. Ол балауыз, глицерин, майлар, бояғыштар және пластилиннің белгілі бір түрінің қасиеттері мен ерекшеліктерін анықтайтын басқа заттар қосылған тазартылған және ұнтақталған саз Ұнтағынан жасалған. Пластилин түрлі түсті, бөлек қораптарда және бір түсті мүсіндік. Мүсіндік пластилин неғұрлым тығыз құрылымға ие және өнімнің пішінін жақсартады. Ермек сазбен жұмыс сабақтары дұрыс жоспарланып, қызықты материалмен жабдықталып, оқушылар белсенділік танытса, онда әр баланың жасаған дүниесі де өте қызықты болып шығады. Оқушылардың жетістіктерін сыныптастарға, ата-аналарға, ұстаздарға көрсетудің маңызы зор. Осы мақсатта балалар шығармашылығымен таныстыру үшін түрлі көрмелер ұйымдастырылады. Бірнеше сайыс кезеңдерінен кейін тек бір-екі жұмыс қана жеңіп шығады. Сонымен қатар оқушылар төмендегідей қасиеттерге ие болғаны да дұрыс:

1. шынайы өмірді қабылдау және көркем образ қалыптастыра алу; қиялдау;
2. ойлау қабілетінің ерекшелігі мен икемділігі;
3. көркем интуицияның, көру формасының сезімталдығы;
4. танымдық қасиеті мен белсенділігі [4].

Көптеген мұғалімдер жыл соңында есеп беру көрмелерін өткізіп жатады. Соның өзінде барлық жұмыстарды көрсету мүмкіндігі болмайды. Бастауыш сыныптарда оқушылардың қандай жетістіктерге қол жеткізгендігін жиі көрсетіп отыру керек. Ол үшін мұғалім сыныптың артқы жағындағы бос орындарға көзге көрнекті дүниелерді орналастыра алады. Жыл барысында барлық оқушылар өз қолдарымен жасалған заттарды көрсете алу керек. Қайта-қайта бір балалардың заттары көрсетілген дұрыс емес.

Мектепте осындай көрмелерді ұйымдастыратын арнайы бөлме болғаны абзал. Сол кезде ғана барлық экспозицияларды көруге мүмкіндік болады. Осы бөлмені басқа сыныптар кезектесіп пайдалана алады. Сондай-ақ бірнеше сыныптар да бірігіп өз жетістіктерін көрсетуіне мүмкіндік алады. Жақсы жұмыстарды көрсетуге арналған арнайы көрмелерді бөлме болмаған жағдайда, ерекше безендіріп сыныпта да ұйымдастыра беруге болады. Бірақ басқа көрмелерден ерекшеленуі тиіс. Осындай сипаттағы көрмелерде тек қана мүсіндеу сабақтарында дайындалған жұмыстар ғана емес, оқушылардың басқа да жетістіктері көрсетіледі. Бұл жағдай көрмеге ерекшелік береді. Алайда әр түрлі жұмыстарды біріктіріп көрсетуге болмайды. Стилі жағынан әр түрлі жұмыстарды сыныптың әр түрлі жерлерінде орналастырғанмен, олардың жан-жағын ортақ көрмеге қатысты етіп безендіру керек. Стилі жағынан ұқсас өнімдерді еркін орналастыруға болады. Мысалы, мүсіндеу сабақтарында жасалған өнімдерді кескіндеме өнерімен, аппликациямен үйлестіруге болады [5]. Көрменің мақсаты – көрсететін зат емес, оны қалай көрсету мәселесі. Көрменің безендірілуі, заттардың көрсетілуі балалардың талғамын, жұмысқа деген көзқарастарын тәрбиелейді. Сондықтан осы жағдайларға да көңіл аударған дұрыс.

Мақала жазу барысында мен 6-10 жасқа сәйкес келетін бастауыш мектеп жасындағы балаларды оқытуда мүсіндеуді (мүсінді) оқыту әдістемесі ретінде қарастырдым. Менің жұмысымның нәтижесінде мен модельдеуді (мүсін жасауды) оқыту әдістемесіндегі негізгі ойларды бөліп, бастауыш мектеп жасындағы балаларды оқытуда модельдеу (мүсін) оқыту әдістемесінің өзіндік ерекшеліктері бар деген қорытынды жасадым. Шағын формадағы мүсіннің шығармашылық процесінің ерекшелігі көркемдік білім беру, тәрбие және даму мәселелерінің тұтас кешенін шешу үшін де, жеке проблема үшін де - шығармашылық қабілеттерін дамыту, шығармашылық мәселені шешудің жолдарын іздеу үшін де тиімді.

Қорытындылай келе, бейнелеу өнерінің барлық түрлері мен жанрларының кешенді әсері ғана баланың жеке басының үйлесімді дамуына, оның эстетикалық қабылдауына, шығармашылықтағы көркемдік қабілеттеріне ықпал ететінін атап өткен жөн.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Бакушинский А. В. Художественное творчество и воспитание. М., 1925.
2. Боголюбов Н.С. Место и роль скульптуры в художественном воспитании детей: Творчество юных, М., Просвещение, 1973.
3. Боголюбов Н. С. Скульптура на занятиях в школьном кружке: Пособие для учителя/ Н.С.Боголюбов- М.: Просвещение, 1986.
4. Секреты пластилина, Р.Орен, 2010ж.
5. Рисование и лепка, И.И. Иванова,2012ж.

Арунова Ж.А., Санай А.

МЕТОДИКА ЛЕПКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация. В этой статье я рассматривал лепку (скульптуру) как методику обучения детей младшего школьного возраста, которая соответствует 6-10 годам. В результате своей работы я выделила основные моменты в методике обучения лепке (лепке) и сделала вывод, что методика обучения лепке (лепке) в обучении детей младшего школьного возраста имеет свои особенности. Специфика творческого процесса лепки малых форм эффективна как для решения целого комплекса проблем художественного образования, воспитания и развития, так и для отдельной проблемы - развития творческих способностей, поиска путей решения творческой задачи.

Arunova Zh. A., Sanai Akmaral

METHODS OF MODELING IN PRIMARY SCHOOL

Annotation. In this article, I considered sculpture (sculpture) as a teaching method in teaching children of primary school age, which corresponds to the age of 6-10 years. As a result of my work, I highlighted the main points in the methodology of teaching modeling (sculpture) and came to the conclusion that the methodology of teaching modeling (sculpture) in the teaching of children of primary school age has its own peculiarities. The specificity of the creative process of small - form sculpture is effective both for solving a whole complex of problems of art education, upbringing and development, and for an individual problem-for the development of creative abilities, the search for ways to solve a creative problem.

УДК 339.16

Bilyk M.

Assistant Department of Business Administration, Marketing and Tourism

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Kremenchuk, Ukraine

marina.bilick@gmail.com

THE IMPORTANCE OF ACADEMIC ENTREPRENEURSHIP IN THE FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF HIGHER EDUCATION ORGANIZATIONS

Annotation. The increased demands of society for the quality of educational services, the volatile economic conditions of the activities of educational institutions and increased competition between them require modern approaches, methods and innovative solutions in the formation of competitive advantages of universities. The development of academic entrepreneurship will help to improve the competitiveness of universities.

Ukraine's integration into the global space of higher education, increased societal requirements for the quality of educational services, rapidly changing economic conditions of educational institutions and increased competition between them require modern approaches, methods and innovative practical solutions in shaping the competitive advantages of higher education institutions. Under such conditions,

the very definition and consideration of competitiveness factors will form a multifaceted, comprehensive and systematic view of the maximum number of factors that will ensure certain competitive advantages and a stable position of higher education in the market of educational services.

Considerable attention a of the development of higher education is given to the problem of transferring it to an innovative basis, that is, taking into account in the process of training specialists in such innovative elements that would allow to provide an appropriate level of competitiveness of domestic education in the globalization space.

Academic Entrepreneurship is one of the most relevant topics of the last time in the field of development of innovative-oriented economics and additional instruments of higher education. Academic Entrepreneurship allows to overcome the academic gap between higher education institutions and the practice of innovation. The experience of developed countries, in particular, the United States shows that academic entrepreneurship promises to become a special scope of integration of science and economics for the development of domestic entrepreneurship, one of the key methods for implementing an innovative model of economic development of Ukraine.

Academic Entrepreneurship is a way of transferring knowledge and technologies from the scientific and educational spheres to private business, which, in turn, contributes to increasing the innovation and competitiveness of the economy, the formation of competitive advantages. The main tasks of academic entrepreneurship are:

- production and capitalization of new knowledge;
- development of innovative activity of higher education institutions;
- promoting effective training of entrepreneurs and the development of entrepreneurship education;
- promoting financial self-sufficiency and independence of higher education institutions, increasing the level of material support of teaching staff and other employees of higher education institutions [1].

An analysis of the US experience, which is the undisputed and recognized leader in the development of academic entrepreneurship in the world, shows that national universities such as Harvard, Stanford and the Massachusetts Institute of Technology generate more than \$ 135 million annually. gross profit by receiving royalties from the sale of shares in their own start-up companies [3, p. 436]. No wonder Stanford remains one of the world's leading universities in terms of academic entrepreneurship and the number of innovative enterprises created and which has played a key role in the formation of the world-famous Silicon Valley Science and Technology Park. Thanks to its founders and, in particular, the so-called "academic architect" of Silicon Valley Frederick Terman, the university has a unique atmosphere, actively encourages entrepreneurship among students, teachers and graduates, partnerships between the educational, scientific and industrial sectors. As a result, the quality of educational services, research and innovation is improved [3, p.436]. These and many other powerful research universities have become centers of technological infrastructure in the country. Academic entrepreneurship in US universities is represented by various organizations that differ in sources of funding and methods of creation, approaches to the implementation of innovative developments and obtaining licenses for them.

The most famous and widespread form of academic entrepreneurship is the creation of technology parks and technopolises. By the way, 23 of the 25 largest universities in the United States are technology parks. This is an extremely effective form of academic entrepreneurship, when as a result of organizational transformations on the basis of separate research centers of the university are formed scientific and technological firms with combined functions of scientific research and practical verification and use of the result in production processes. Such a close tandem of science and production allows the best way to focus on market needs, scientists to carry out scientific and technical research on behalf of the business, and their innovative proposals immediately have the opportunity to test and implement. Thus, we can talk about the formation of a unique competitive advantage of higher education institutions [2].

In order to develop academic entrepreneurship as a source of competitive advantages for higher education institutions, the following steps must be taken:

- pool all available human, organizational and financial resources of existing science parks and business development and support departments to make the academic entrepreneurship support system more efficient;

- define an ambitious mission and create a brand that can update existing commitments and expectations, as well as help identify the phenomenon of academic entrepreneurship;
- to involve international partners who are known for their success in creating an effective ecosystem of academic entrepreneurship;
- create "exemplary" successful spin-off projects (subsidiaries created by employees or graduates of the university, which are based on technology, the rights to which belong to the university);
- entrepreneurship training should become one of the priorities for Ukrainian higher education institutions;
- "unlocking" scientific knowledge by institutions that are unable to ensure the practical use of their patents.

Through academic entrepreneurship, higher education becomes an agent of industrial innovation, technological, economic and social development, especially in the context of a growing, knowledge-based economy and globalization. [4].

Thus, the change of the usual model of university professional activity to entrepreneurial, formation and implementation of a comprehensive strategy of innovative development of higher education, development of innovative infrastructure, cultivation of entrepreneurial competence among students and teachers of the university, promotion of effective entrepreneurship and entrepreneurship education to ensure the maximum realization of the innovative and entrepreneurial potential of the Free Economic Zone, will help increase the level of material support of the teaching staff, strengthen its motivation to develop innovative technologies and their commercialization. And thus will contribute to the formation of competitive advantages of higher education institutions in the market of educational services.

Intensification of efforts in the field of academic entrepreneurship will allow to include universities in the system of local development, will have a positive impact on the socio-economic situation of communities and regions, will promote the development of enterprises and industries.

List of sources used:

1. Bay S. *The enterprise development: the quantification of support conditions/Enterprise in the face of challenges of the 21-st century economy.* – Torun. Poland. – 2010. – С. 439-451.
2. Abreu M. *The nature of academic entrepreneurship in the UK: Widening the focus on entrepreneurial activities // Research Policy.* 2013. Vol. 42. P. 408 – 422.
3. Wood M.S. *A process model of academic entrepreneurship. // Business Horizons.* 2011. Vol. 54. P. 153 – 161.
4. Trunina I., Khovrak I., Bilyk M. *Academic Entrepreneurship in Ukraine: Determinants of Development and Performance Indicators 2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP), 1-4 p.*

Билык М.Ю.

АКАДЕМИКАЛЫҚ КӘСІПКЕРШІЛІКТІҢ УНИВЕРСИТЕТТЕРДІҢ БӘСЕКЕЛІ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Аңдатпа. Қоғамның білім беру қызметтерінің сапасына, білім беру мекемелері қызметінің құбылмалы экономикалық жағдайларына және олардың арасындағы бәсекелестіктің артуына университеттердің бәсекелік артықшылықтарын қалыптастыруда заманауи тәсілдер, әдістер мен инновациялық шешімдер қажет. Академиялық кәсіпкерліктің дамуы университеттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектеседі.

Билык М.Ю.

ЗНАЧЕНИЕ АКАДЕМИЧЕСКОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ПРИ ФОРМИРОВАНИИ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ВУЗОВ

Аннотация. Повышенные требования общества к качеству образовательных услуг, непостоянные экономические условия деятельности образовательных учреждений и усиление конкуренции между ними требуют современных подходов, методов и инновационных решений в формировании конкурентных преимуществ вузов. Развитие академического предпринимательства будет способствовать повышению конкурентоспособности вузов.

Бокижанова Г.К.

к.п.н. доцент, директор центра Гуманной педагогики
Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
galiyakaz68@gmail.com

Валитова Н.В.

Дошкольная академия «Инкарим», г. Караганда, Республика Казахстан
v-natali77@mail.ru

МУЗЫКОТЕРАПИЯ КАК МЕТОД РЕГУЛЯЦИИ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВОЙ СФЕРЫ ДОШКОЛЬНИКОВ

***Аннотация.** Музыкаотерапия влияет на развитие эмоционально - волевой сферы детей дошкольного возраста при условии ее регулярного включения в жизнедеятельность детей. Терапевтическое влияние музыки через слушание музыкальных произведений помогает стабилизировать эмоциональное состояние ребенка, располагает его к позитивному общению. А игровые приемы музыкаотерапии (музыкальные игры, инсценировки песен) понятны и близки детям, располагают к высокой активности.*

Важнейшей задачей музыкального воспитания детей является формирование ведущего компонента музыкальности, а также развитие эмоциональной отзывчивости на музыку. На ярких музыкальных впечатлениях, образах развивается активность в детском музыкальном исполнительстве и творчестве детей.

Музыка-источник особой детской радости, она помогает им осваивать мир человеческих чувств, эмоций, переживаний. Установлено, что музыка воздействует на многие сферы жизнедеятельности человека. Основные факторы: вибрационный, физиологический и психический. Звуковые вибрации являются стимулятором обменных процессов в организме на уровне клетки. Эти вибрации способны изменять дыхательную, сердечно -сосудистую функции организма. И так как детская психика очень гибка и пластична. психологическая составляющая работы музыкального руководителя наиболее эффективна.

Многие ученые отмечают, что в дошкольном возрасте одним из наиболее эффективных методов выравнивания психо-эмоциональной сферы является музыкаотерапия. Музыкаотерапия строится на подборе необходимых мелодий и звуков, с помощью которых можно оказывать положительное воздействие на человеческий организм. В дошкольном возрасте эмоции играют едва ли не самую важную роль в развитии личности. Поэтому необходимым условием организации музыкальных занятий с детьми считается атмосфера доброжелательности, создание для каждого ребенка ситуации успеха. Это важно не только для музыкального развития детей, но и для сохранения и поддержки их здоровья. Особое внимание на занятиях уделяется эмоциям, развитию выразительности движений, преодолению барьеров общения, созданию возможностей для эмоционального самовыражения.

Занятия по музыкаотерапии строятся по следующей схеме:

1. Разминка: двигательные и ритмические упражнения.
2. Основная часть: восприятие музыки, пение, импровизация.
3. Музыкальная релаксация.

Музыкаотерапия ориентирует педагога на сотрудничество с ребенком, на интеграцию различных видов музыкальной деятельности. Чтобы обогатить чувственно-эмоциональный опыт детей и закрепить его в памяти, используют интегративный подход к музыке, изобразительному искусству, художественному слову, ритмике.

Для более эффективной работы в этом направлении в группах совместно с воспитателем создают интегративную музыкально-игровую среду. Наполняют ее оборудованием: музыкальный центр, диски с качественной записью музыкальных произведений (согласно возрасту, иллюстрированные и образные картинки, куклы, элементы игровых костюмов и игровые атрибуты, соответствующие содержанию музыки, помогающие детям понять музыкальный образ, поиграть в него. С воспитателями группы и узкими специалистами (логопед, инструктор физического воспитания. педагог-психолог) регулярно проводят консультации по использованию музыкальной терапии и на занятиях в режимные моменты.

Для маленьких воспитанников характерна повышенная рассеянность, утомляемость, они с трудом сосредотачиваются, быстро становятся вялыми и раздражительными, поэтому как педагогу требуется не мало выдумки и фантазии, чтоб вовремя использовать и применять тот или иной наглядный материал, который бы увлек ребенка. Вот почему в процессе занятий необходимо стараться чередовать музыкальный материал с речевыми, двигательными упражнениями, заниматься ритмопластикой, широко использовать погружение детей в игры.

Также на занятиях использовать элементы психогимнастики, где дети обучаются азбуке выражения эмоций- выразительным движением.

Музыкотерапию нужно применять не только на музыкальных, но и на физкультурных занятиях, на утренней гимнастике. бодрящей гимнастике после дневного сна, во время утреннего приема, во время дыхательной гимнастики, во время дневного сна и в вечернее время. Кроме занятий музыкотерапией, музыка должна сопровождать детей в течение дня в группе.

Утренний прием в детском саду предпочтительней начинать под музыку Моцарта. Она располагают к тесному контакту между взрослым и ребенком, создает атмосферу уюта, тепла, любви и обеспечивает психологическое благополучие. Вариантами музыки для утреннего приема могут быть следующие произведения:

1. «Утро» (музыка Грига из сюиты «Пер Гюнт»).
2. Инструментальная музыка в исполнении Диего Модена.
3. Музыкальные композиции (оркестр Поля Мориа).
4. Обработки для русского народного оркестра («Барыня», «Камаринская», «Калинка»).
5. Сен-Сан «Карнавал животных» (симфонический оркестр).

Дневной сон проходит под тихую, спокойную музыку. Известно, что сон рассматривается как проявление сложноорганизованной деятельности ряда мозговых структур. Отсюда его важнейшая роль в обеспечении нервно-психического здоровья детей. Музыка во время сна оказывает оздоравливающее терапевтическое воздействие. Дневной сон может сопровождаться следующими музыкальными произведениями:

1. Инструментальная музыка: Фредерис Деларие.
2. «Времена года». П.И.Чайковского.
3. Бетховен, соната №14 «Лунная».
4. Ф.Шуберт «Аве Мария».
5. Колыбельная мелодия «На сон, грядущий» (серия «Хорошая музыка для детей»).
6. Самидра Океан «Голоса океана».

Музыка для вечернего времени способствует снятию накопившейся усталости, стрессовых ситуаций за день. Она успокаивает, расслабляет, нормализует кровяное давление и работу нервной системы детского организма. Для этого можно использовать следующие мелодии:

1. Инструментальная музыка: Сергей Сиротин, Д.Ливингстон.
2. Мендельсон «Концерт для скрипки с оркестром».
3. Музыка для здоровья: Эдвард Симон, Осарина Блуе.
4. Бах «Органное произведение»
5. А Вивальди «Времена года».
6. «Голоса природы».

Помимо обычного прослушивания музыки, на занятиях по музыкотерапии используется множество активных приемов, заданий и упражнений, используемых в коррекционной и лечебной педагогике. С помощью игровых технологий развиваются творческие способности ребенка. Так, например, детям очень нравится метод арт-терапии, где они коллективно создают свои творческие композиции, которые выражают детские чувства, эмоции, переживания.

На занятиях дети рисуют общие картины, клеят аппликации, что способствует эмоциональному и моторному самовыражению, развитию творческого воображения и сближению детей. Очень часто на своих занятиях используется метод цветотерапии. Данный метод включает в себя использование различных атрибутов определенного цвета. Например, в танцевальных композициях, в этюдах и в музыкально-ритмических движениях предлагается детям использовать шелковые шарфики, ленточки, косынки, шары ярких цветов, т.к. данные цвета способствуют созданию хорошего благодушного настроения, успокаивают, дают заряд положительной энергии и благотворно влияют на организм человека в целом.

На занятиях музыкотерапии используются психогимнастические этюды и упражнения, которые способствуют не только расслаблению детей и снятию психо-эмоционального напряжения, учат управлять своим настроением и эмоциями, выражать свое эмоциональное

состояние. Так, например, дети превращаются в бабочек, в цветы, в птиц. Даже самые малоактивные дети с удовольствием импровизируют и передают волшебные образы.

Метод музыкотерапии способствует коррекции и регуляции агрессивности и других нарушений поведения у детей. Используют как контактные, объединяющие игры, так и познавательные игры, игры на развитие основных психических функций, и само собой, терапевтические игры. В ходе этих игр осуществляется личностно-ориентировочное взаимодействие взрослого с ребенком и детей между собой, их общение в парах, в группах. Все игры способствуют мышечной релаксации, снятию физической агрессии, психологической разгрузке, снятию упрямства и негативизма, а также развивают эмоциональную и познавательную сферы.

Практически на каждом занятии, можно использовать методы терапии, где дети используют песни, воспитывающие доброту, чувство товарищества, направленные на зарядку положительными эмоциями и психологическую разгрузку. Так, например, песни «Песенка друзей» В. Герчика, «Моя семья» А.Ермолова которые выполняют все эти задачи. Таким образом, при помощи музыкотерапии можно моделировать эмоции и поведение ребенка, помочь детям обрести силы, развивать устойчивость внимания, почувствовать себя успешным.

Список использованных источников:

1. Брусиловский Л.С.Музыкотерапия: руководство по психотерапии_Ташкент 1985
2. Бочкарев Л.П.Психология музыкальной деятельности.М:Ин-т психологии 1997.
3. Вайнер М.Э. Эмоциональное развитие детей: возрастные особенности, диагностика и критерии оценки / М.Э.Вайнер // Коррекционно-развивающее образование. - 2008. - №4. - С.64.
4. Петрушин В.И.Музыкальная психотерапия М.2000

Бокижанова Г.К., Валитова Н.В.

**МУЗЫКАЛЫҚ ТЕРАПИЯ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ
ЭМОЦИОНАЛДЫ-ЕРІКТІК АЙМАҒЫН РЕТТЕУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа. Музыкотерапия әсер етеді дамыту, эмоциялық - еріктік саласы мектеп жасына дейінгі балаларды жағдайда оның тұрақты қосу тыныс-тіршілігін бала. Музыкалық шығармаларды тыңдау арқылы музыканың терапиялық әсері баланың эмоционалды жағдайын тұрақтандыруға көмектеседі, оны жағымды қарым-қатынасқа итермелейді. Музыкалық терапияның ойын әдістері (музыкалық ойындар, әндерді сахналау) балаларға түсінікті және жақын, жоғары белсенділікке ие.

Bokizhanova G.K., Valitova N.V.

**MUSIC THERAPY AS A METHOD OF REGULATION
EMOTIONAL-VOLITIONAL SPHERE PRESCHOOLERS**

Annotation. Music therapy affects the development of the emotional and volitional sphere of preschool children, provided that it is regularly included in the life of children. The therapeutic influence of music through listening to musical compositions helps to stabilize the emotional state of the child, disposes him to positive communication. A game techniques of music therapy (music games, dramatizations of songs) they are understandable and close to children, they have a high level of activity.

УДК 373.2

Бокижанова Г.К.

к.п.н. доцент, директор центра Гуманной педагогики
Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
galiyakaz68@gmail.com

Жоломан Г.М.

г.Караганда, Республика Казахстан
zhkgaukharm@mail.ru

**ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ УМСТВЕННЫХ
СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

Аннотация. Проблема развития дошкольного возраста является одной из самых актуальных проблем в теории и практике дошкольного воспитания. Активность является

необходимым условием для формирования умственных качеств детей, самостоятельности и инициативности.

В дидактических играх перед детьми ставятся те или иные задачи, решение которых требует сосредоточенности, внимания, умственного усилия, умения осмыслить правила, последовательность действий, преодолеть трудности. Они содействуют развитию у дошкольников ощущений и восприятия, формированию представлений, усвоению знаний. Эти игры дают возможность обучать детей разнообразным экономным и рациональным способам решения тех или иных умственных и практических задач. В этом их развивающая роль.

«Концепция дошкольного воспитания» (авторы ВВ Давыдов, ВА Петровский и др.) – ориентируют педагогов на гуманизацию воспитательно-образовательного процесса детского сада через «...реализацию специфических возрастных возможностей психического развития дошкольников ... в соответствующих возрасту видах деятельности...» .

В период активных преобразований в дошкольной педагогике, поиска путей гуманизации воспитательно-образовательной работы с детьми и построения новых моделей взаимодействия взрослого и ребенка, внимание ученых и практиков обращено к игровой деятельности. Исследования отечественных психологов (Леонтьева АН, Эльконина ДБ) показали, что развитие ребенка происходит во всех видах деятельности, но, прежде всего, в игре [1].

Каждый период жизни и развития ребенка характеризуется определенным ведущим видом деятельности. В отечественной психологии под ведущей деятельностью понимается та, в процессе которой происходят качественные изменения в психике детей, формируются и развиваются основные психические процессы и свойства личности, появляются психические новообразования, характерные именно для данного конкретного возраста: в период младенчества (до 1 года), ведущим видом деятельности является непосредственно-эмоциональное общение; в раннем детстве (от 1 года до 3 лет) – предметная деятельность; в дошкольном (от 3-6,7 лет) – игровая.

Сущность игры как ведущего вида деятельности заключается в том, что дети отражают в ней различные стороны жизни, особенности взаимоотношений взрослых, уточняют свои знания об окружающей действительности. Игра - есть, своего рода, средством познания ребенком действительности [2].

Эльконин ДБ подчеркивал, что игра - это сложное психологическое явление, которое дает эффект общего психического развития. По утверждению Ушинского КД, в игре ребенок «живет» и следы этой жизни глубже остаются в нем, чем следы действительной жизни. В игре ребенок учиться подчинять свое поведение правилам игры, познает правила общения с людьми, развивает свои умственные способности и познавательные интересы, которые особенно важны для успешного обучения в школе. Игра для ребенка – это серьезное занятие.

Педагоги-практики разработали принципы, содержание и методы умственного воспитания детей, позволяющие повысить обучающий эффект образования, что по сути является *дидактической игрой*.

Использование дидактической игры как средства развития умственных способностей детей дошкольного возраста уходит своими корнями далеко в прошлое. Так, традиция широкого использования дидактических игр в целях воспитания и обучения детей, сложившихся в народной педагогике, получила свое развитие в трудах ученых и в практической деятельности многих педагогов прошлого Ф.Фребеля, М.Мантессори, Е.И. Тихеева, А.И Сорокина и др. По существу в каждой педагогической системе дошкольного воспитания дидактические игры, занимают особое место [3].

В советской же педагогике система дидактических игр была создана в 60-е годы в связи с разработкой теории сенсорного воспитания. Ее авторами являются известные педагоги и психологи: Л.А. Венгер, А.Л. Усова, В.Н. Аванесова и др. В последнее время поиски ученых (З.М. Богуславская, О.М. Дьяченко, Н.Е. Веракса, Е.О. Смирнова, А.К. Бондаренко, Н.Я. Михаленко, Н.А. Короткова и др.) идут в направлении создания серии игр для полноценного развития детского интеллекта.

В настоящее время, как и в прошлом, дидактической игре придается большое значение. Имеет свое явное эффективное воздействие на интеллект подрастающего ребенка, что подтверждает опыт многолетней практики работы с детьми не только в работе известных педагогов, но и в работе педагогов-воспитателей вообще [4].

Так, дидактическая игра способствует:

- Развитию познавательных способностей; получению новых знаний их обобщению и закреплению; в процессе игры усваивают общественно выработанные средства и способы умственной деятельности; в процессе дидактических игр многие сложные явления расчлениваются на простые и наоборот, единичные обобщаются; следовательно, осуществляется аналитическая и синтетическая деятельность; некоторые дидактические игры как-будто не вносят ничего нового в знания детей, однако они приносят большую пользу тем, что учат детей применять имеющиеся знания в новых условиях.

- обогащению чувственного опыта ребенка, развивая при этом его умственные способности (умения сравнивать, обогащать, классифицировать предметы и явления окружающего мира, высказывать свои суждения, делать умозаключения). Дидактическая игра – незаменимое средство преодоления различных затруднений в умственной деятельности у отдельных детей.

- развитию речи детей: пополняется и активизируется словарь, формируется правильное звукопроизношение, развивается связная речь; ряд игр с успехом используется для развития фонематической стороны языка: так, увлекательное игровое действие побуждает детей к многократному повторению одного и того же звукосочетания, такое повторение звуков не утомляет детей, потому что они заинтересованы самой игрой, то они выполняют роль птицы, то роль движущего автомобиля, и чем больше увлечен ребенок, тем активнее он воспроизводит нужные звуки, тем полнее педагогический эффект [5].

- социально-нравственному развитию ребенка-дошкольника: в такой игре происходит познание взаимоотношений между детьми, взрослыми, в ней ребенок проявляет чуткое отношение к товариществу, учится быть справедливым, уступать в случае необходимости, помогать в беде и т.д.

- художественному воспитанию – совершая какое-либо действие ребенок думает, насколько оно красиво, элегантно, насколько оно вообще уместно в данной конкретной ситуации, следит за выразительностью своей речи и речи окружающих, происходит развитие творческой фантазии при яркой проникновенной передаче художественного образа.

Главная цель любой дидактической игры обучающая, именно поэтому основным компонентом в ней является дидактическая задача, которая скрыта от дошкольника игрой. Ребенок просто играет, но по внутреннему психологическому значению - это процесс непосредственного обучения.

- Дидактическая задача- определяется целью обучения и воспитания детей в соответствии с образовательной программой, где для каждой возрастной группы определен объем знаний, умений, и навыков, которыми должны овладеть дети.

- Игровые действия Игровая и дидактическая задача реализуется в игровых действиях. Дидактическая игра отличается от игровых упражнений тем, что выполнение в ней игровых правил направляется, контролируется игровыми действиями.

- Игровые правила. Основная цель правил – организовывать действия, поведение детей.

- Дидактический материал и результат: средством решения дидактической задачи выступает дидактический материал; результатом дидактической игры является решение игровых и дидактических задач, решение обеих задач – показатель эффективности игры.

- Дополнительные компоненты дидактической игры – сюжет и роль не обязательны и могут отсутствовать [6].

Своеобразие дидактической игры:

1. определяется рациональным сочетанием двух задач дидактической и игровой. Если преобладает обучающая задача, то игра превращается в упражнение, а если игровая, то деятельность теряет свое обучающее значение. Обучение в форме дидактической игры основано на стремлении ребенка, войти в воображаемую ситуацию и действовать по ее законам, то есть отвечает возрастным особенностям дошкольника. Старшие дошкольники начинают осознавать познавательную задачу таких игр, которая опосредуется игровым мотивом, придающий ей смысл.

2. определяется вид игровой деятельности и форма организации взаимодействия взрослого с ребенком. Дидактические игры социальны по своему происхождению, социальные отношения менее выражены, чем, например, в сюжетно-ролевой игре, в дидактической игре – сама дидактическая задача, предполагает формирование средств и способов познания.

В дошкольной педагогике все многообразие дидактических игр объединяется в три основных вида: игры с предметами (игрушками), природным материалом, настольно-печатные и словесные игры.

- Игры с предметами в играх с предметами используются игрушки и реальные предметы. Играя с ними, дети учатся сравнивать, устанавливать сходство и различия предметов. Ценность этих игр в том, с их помощью дети знакомятся со свойствами предметов, величиной, качеством, цветом.

- Игры с природным материалом всегда вызывают у детей живой интерес, желание играть. Семена растений, листья, камушки, разнообразные цветы, - все это используется в работе с детьми при организации и проведении дидактических игр.

- Настольно-печатные игры – интересное занятие для детей. Они разнообразны по видам: «лото», «домино», парные картинки» и др.

- Словесные игры. Они построены на словах и действиях играющих, дети самостоятельно решают разнообразные мыслительные задачи: описывать предметы, выделяя характерные их признаки, отгадывать по описанию, находить сходства и различия алогизмы и суждения [7].

Руководство дидактическими играми осуществляется в трех направлениях: подготовка дидактических игр, ее проведение и анализ.

- В подготовку к дидактической игре входит: отбор игры в соответствии с задачами воспитания и обучения; установление соответствия отобранной игры программным требованиям воспитания и обучения детей; определение удобного времени проведения дидактической игры; выбор места для игры; определение качества играющих; подготовка необходимого дидактического материала для выбранной игры; подготовка к игре самого воспитателя; подготовка к игре детей: обогащение их знаниями о предметах и явлениях окружающей жизни, необходимыми для решения игровой задачи.

- Проведение дидактических игр включает: ознакомление детей с содержанием игры, с дидактическим материалом, который будет использован в игре (показ предметов, картин, краткая беседа, в ходе которой уточняются знания и представления детей о них); объяснения хода игры и правил игры.

- Анализ проведенной игры направлен на выявление приемов ее подготовки и проведения: какие приемы оказались эффективными в достижении поставленной цели - это поможет совершенствовать как подготовку, так и сам процесс проведения игры. Анализ позволит выявить индивидуальные особенности в поведении и характере детей.

При руководстве дидактическими играми необходимо учитывать принципы формирования игровой деятельности у дошкольников (предложены Н. Михаленко, Н. Короткова):

1. Для того, чтобы дети овладели игровыми умениями, взрослому следует играть вместе с ними.

2. Начиная с раннего возраста и далее на каждом этапе дошкольного детства при формировании у ребенка игровых умений необходимо ориентировать его на возможное взаимодействие с партнером-сверстником.

3. Взрослый, играя с детьми вместе на протяжении всего дошкольного периода, должен на каком-либо этапе развешивать игру т.д., чтобы ребенок открывал, усваивал специфические, постепенно усложняющиеся способы построения игры [8].

Считаю, что дидактическая игра может быть включена в любой раздел программы и ее возможности можно использовать как для развития умственной деятельности, так и для формирования собственно игрового поведения в коллективе.

Список использованных источников:

1. Бондаренко А.К. Дидактические игры в детском саду. Пособие для воспитателей детского сада. – М., 2015

2. Венгер Л.А. Программа «Развитие»/ Методические рекомендации для воспитателей. М., 2017

3. Венгер Л.А., О.М. Дьяченко. Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста. М., 2018

4. Логинова В.И., Саморукова П.Г. Дошкольная педагогика. Ч.1., М., 2018

5. Аванесова, В. Н. Дидактические игры [Текст] / В. Н. Аванесова // Сенсорное воспитание в детском саду. - М. : Наука, 2015. - 212 с.

6. Программа воспитания и обучения в детском саду / Васильева М.А., М., 2017

7. Развитие речи детей дошкольного возраста: пособие для воспитателя детского сада./В.И. Логинова, - М.:2018

8. Программа «Радуга» / Доронова Т.Н., М., 2015

Бокижанова Г.К., Жоломан Г.М.

**ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ
БАЛАЛАРДЫҢ АҚЫЛ-ОЙ ҚАБІЛЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа. Мектеп жасына дейінгі даму проблемасы мектепке дейінгі тәрбие теориясы мен практикасындағы ең өзекті проблемалардың бірі болып табылады. Белсенділік-бұл балалардың ақыл-ой қасиеттерін, Тәуелсіздік пен бастамашылдықты қалыптастырудың қажетті шарты.

Дидактикалық ойындарда балаларға белгілі бір міндеттер қойылады, оларды шешу шоғырлануды, зейінді, ақыл-ой күшін, ережелерді, әрекеттер тізбегін түсінуді, қиындықтарды жеңуді талап етеді. Олар мектеп жасына дейінгі балалардың сезімдері мен қабылдауын дамытуға, идеяларды қалыптастыруға, білімді игеруге ықпал етеді. Бұл ойындар балаларға әртүрлі ақыл-ой және практикалық мәселелерді шешудің әртүрлі үнемді және ұтымды тәсілдерін үйретуге мүмкіндік береді. Бұл олардың дамушы рөлі.

Bokizhanova G.K., Zholoman G.M.

**DIDACTIC GAMES AS A MEANS OF FORMING THE MENTAL ABILITIES OF OLDER
PRESCHOOL CHILDREN**

Annotation. The problem of preschool age development is one of the most urgent problems in the theory and practice of preschool education. Activity is a necessary condition for the formation of children's mental qualities, independence and initiative.

In didactic games, children are assigned certain tasks, the solution of which requires concentration, attention, mental effort, the ability to comprehend the rules, the sequence of actions, and overcome difficulties. They promote the development of preschool children's feelings and perceptions, the formation of ideas, and the assimilation of knowledge. These games provide an opportunity to teach children a variety of economical and rational ways to solve various mental and practical problems. This is their developing role.

УДК 372

Бокижанова Г.К.

к.п.н. доцент, директор центра Гуманной педагогики
Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
galiyakaz68@gmail.com

Мусабекова Ю.В.

Воспитатель КГКП я/с «Акбота» г.Караганда, Казахстан

МОДЕЛИ АГРЕССИИ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Аннотация. Статья посвящена модели агрессии в средствах массовой информации. Автор акцентирует внимание на влиянии телевидения на психику ребенка, которое зависит от содержания просмотренных передач.

Влияние телевидения на формирование психики ребенка велико, если не сказать очень велико. Какое чувство чаще всего пробуждается в малыше, когда он смотрит большинство телевизионных передач? Ответ однозначен: «Страх». Все чаще причиной появления страхов у малышей родители называют мультфильмы (особенно мультфильмы, построенные на сюжетах далеких от национальной традиции). Исследования показали, что малыши боятся смотреть [2]:

- на падение в процессе драки;
- если кого-то хватают за руку и стараются удержать;
- если кто-то тонет или кого-то топят, или душат;
- если кому-то грозят ножом и т.д.

Чем меньше ребенок, тем больше страх. Но малыш как замороженный смотрит на экран и как бы ему не было жутко, не оторвется от телевизора. Является ли страх элементом воспитания? Ведь сказки всех народов полны жестокости. Без страха нельзя понять, что такое смелость, тайна,

справедливость. И в повседневной жизни также нужно научиться жить со страхом. Однако, сказка – это нечто условное. Ребенок прекрасно понимает сказочность ситуации. Телевидение же, а к слову сказать и компьютерные игры с использованием CDROM технологии, создает мощную иллюзию правды. И еще один момент. Смогут ли родители читать или рассказывать в течение нескольких часов ребенку страшные истории?

Естественно, ответ будет отрицательным. Тем самым соблюдается определенное дозирование «страшной» информации. С другой стороны, у экрана дети могут сидеть неограниченное количество времени, что можно сравнить с передозировкой. Немецкий ребенок, например, до тех пор, пока не вырастет смотрит 14 тыс. случаев смерти на экране, американец – 17 тысяч [5]. Подобных подсчетов в России и Казахстане не проводилось. Имея дело с жестокостью на экране, ребенок должен сам как-то с этим справиться. Реакция может быть самая неожиданная, например, смех.

Польский профессор М.Браун-Голковская провела в 60-е годы уникальные исследования, которые в современную эру информационного бума практически нельзя повторить: сравнила «телевизионных» детей с теми, которые в доме не имели телевизора. Сегодня такие сравнения могут быть сделаны, пожалуй, только с детьми, которые воспитываются в соответствии с требованиями Вальдорфской педагогики, исключающей вторжение телекоммуникаций в естественное развитие малышей. М. Браун-Голковская исходила из того, что дети, которые смотрят телевизор, будут более нервными и легко поддающимися волнению. Но все получилось наоборот [4]. «Телевизионные» дети оказались менее нервными, они оказались безразличными ко всему. Именно в этом состоит тот фатальный источник телевизионного наркотика. Ребенок все слабее реагирует на крики, толкания, погони по мере просмотра все новых и новых телевизионных передач. И чтобы получить свою долю стимуляции, он переключает программы и манипулирует пультом (которым как доказано умеют пользоваться даже 2-х летние японцы), чтобы получить следующую дозу фильмов ужасов, детективов, рекламы. Через некоторое время размахивание ножом его уже не возбуждает. Возникает потребность в свежей порции [2].

В 60-е годы в США проводились исследования, посвященные выявлению воздействия телевизионных программ на 8-летних детей. Анализ осуществлялся в течение последующих 22 лет. То есть детей отслеживали до достижения ими тридцатилетнего возраста. Оказалось, что тот, кто получал, будучи ребенком, больше, чем сверстники, жестокости, благодаря телевизионным передачам, проявлял агрессивность в отношении своих коллег, товарищей по учебе. В возрасте 30 лет он чаще попадал в конфликт с законом, был жесток в отношении своей семьи, сам имел агрессивных детей. В чем же механизм подобной зависимости? Главное значение здесь имеет так называемое моделирование: ребенок попросту повторяет в мыслях и фантазиях, играх, а затем и в реальной жизни то, что он видел на экране. Особенно это проявляется в тех случаях, если телевизионные агрессоры чрезвычайно привлекательны [1]. А агрессия показывается без следов сострадания к жертве и без моральных сомнений агрессора. Это моделирование объясняет эпидемию самоубийств и убийств среди молодежи, распространяющейся по странам мира. В Германии молодые люди бросились под поезд так, как это видели на экране. В Польше школьник поджег коллегу, чтобы увидеть, как это выглядит на самом деле, а двое ребят в качестве эксперимента закололи своего коллегу, спрашивая его, что он чувствует. В Норвегии три мальчика убили пятилетнюю девочку: они били ее камнями по голове и пинали, а затем полураздетую бросили на снег. Такие страшные факты могут быть приведены и из отечественной криминалистики [3].

В январе 1995 года М.Браун-Голковская проанализировала все программы Польского телевидения для детей в том числе и учебные. В неделю их было 68. Более половины из них содержали сцены жестокости и издевательств, лжи. Шестнадцать были полностью агрессивны. Анализ программ, показываемых в так называемый магический час (от 19 до 20) показал, что сцен разрушения было в этот период в среднем 34 (из них 14 в программах для детей)[1].

Какие типы социального поведения моделируются в эти часы? Начиная с 1967 года Джордж Гербнер и его помощники из Пенсильванского университета просматривали сетку вещания США в прайм-тайм и субботние утренние развлекательные программы. И что же он и обнаружили? Две из каждых трех программ содержали сцены насилия («действия физического принуждения, сопровождающиеся угрозами избиения или убийства как таковые»). К чему это ведет? К моменту окончания средней школы ребенок просматривает по телевидению около 8000 сцен с убийствами и 100 000 других действий с применением насилия [2].

Размышляя по поводу своих подсчетов, проводимых им уже 22 года, Гербнер сетует: «В истории человечества бывали и более кровавые эпохи, но ни одна из них не была до такой степени пропитана образами насилия, как наша. И кто знает, куда нас унесет этот чудовищный поток зримого насилия... просачивающийся в каждый дом через мерцающие экраны телевизоров в виде сцен безупречно от режиссированной жестокости» [цит. по 1, с.48].

Надо сказать, что влияние «плохого» в телевидении не касается всех в равной степени. Данные приводимые П. Пасевичем свидетельствуют о том, что в странах Запада чаще телевизор смотрят дети родителей с низким уровнем образования, бедных, из национальных меньшинств. Более того, разница особенно явно проявляется относительно интереса к агрессивным программам. Когда на одном канале показывают фильм о природе, а на другом американский бокс, то среднестатистический сын профессора будет смотреть зверей, а дочка безработного будет смотреть мускулы, убивающих друг друга атлетов [цит. по 4]. Дети из низших социальных групп формируются таким образом в большей степени, сидя у телевизора. Известно, что такие дети хуже учатся и таким образом менее популярны среди сверстников. Из других исследований вытекает, что именно непопулярные дети и те, которые хуже учатся, чаще и дольше смотрят телевизор. В результате дети из низших социальных слоев тратят перед экраном в неделю более 50 часов. 49 исследуемых в 1992 году американцев признало, что телевидение оказывает на детей самое большое влияние и только 26% родителей убеждены, что они являются главными воспитателями. Такова зарубежная модель социальной дифференциации роли телевидения в воспитании ребенка [5].

Приходится констатировать тот факт, что серьезных разработок на данную тему у нас нет.

Закономерно возникает вопрос, какое значение имеет демонстрация ужасов на телевидении? Подталкивает ли телепоказ криминальных сюжетов в прайм-тайм к воспроизведению тех моделей поведения, которые в них изображаются? Или зритель, замещено участвуя в агрессивных действиях, освобождается от агрессивной энергии?

Последняя идея, являясь вариацией гипотезы катарсиса, утверждает, что просматривание драмы, содержащей насилие, помогает людям выместить загнанную внутрь агрессию. Защитники массовой культуры часто ссылаются на эту теорию и напоминают нам, что насилие появилось раньше телевидения [4]. Споры продолжаются до сих пор. Исследования, посвященные изучению связей между телевидением и агрессией, нацелены на обнаружение менее очевидных и более универсальных явлений, чем овладевающие вниманием и занимающие умы публики случаи убийств, совершенных в подражание увиденному на экране. Ученые спрашивают: как телевидение влияет на поведение зрителя? Имитируют ли зрители экранные модели насилия? В связи с этим проводятся многочисленные исследования, которые с помощью корреляционного анализа пытаются установить такие взаимосвязи.

Список использованных источников:

1. Венгеров А. Б. Информационная ситуация может способствовать как прогрессу, так и деградации общества. // *Компьютер и право*, № 1, июнь 1994. – С.45-63.
2. Волкова Е.В. Скажем "нет" агрессии! // *Психологическая газета*. - 2003. - № 5. - С. 17-21.
3. Доценко Е.Л. *Психология манипуляции*. М., 1997. – 326с.
4. Журавлев Д. *Детская агрессивность – психологическая закономерность или социальный феномен?* // *Народное образование*. – 2004. - №2. – С.185-192.
5. Завражин С.А. *Агрессивные фантазии в детском и подростковом возрасте* // *Вопросы психологии*. - 1993. - №5. - С.43-56.

Бокижанова Г.К., Мусабекова Ю.В.

БАҚ АГРЕССИЯСЫНЫҢ МАССАЛЫҚ ҮЛГІЛЕРІ

Аңдатпа. Мақала БАҚ-тағы агрессия моделіне арналған. Автор теледидардың баланың психикасына әсеріне назар аударады, бұл көретін бағдарламалардың мазмұнына байланысты.

Bokizhanova G., Musabekova Y.

MASS MEDIA AGGRESSION MODELS

Annotation. The article is devoted to the model of aggression in the media. The author focuses on the influence of television on the psyche of a child, which depends on the content of the programs viewed.

Бокижанова Г.К.

к.п.н. доцент, директор центра Гуманной педагогики, Академия «Bolashaq»,
г. Караганда, Республика Казахстан
galiyakaz68@gmail.com

Шумилова В.А.

учитель начальных классов Курминская общеобразовательная школа, г. Караганда, Казахстан
viktoriaschumilova@mail.ru

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

***Аннотация.** Проблема экологического воспитания детей в последние годы приобрела особую актуальность. Это связано, в первую очередь, с теми изменениями, которые происходят в современном казахстанском обществе и образовании. Одним из важных условий развития нашего общества является необходимость формирования экологического сознания, повышение уровня экологической воспитанности граждан, что позволит признать ценность природы и определить эффективные пути взаимодействия с ней в повседневной жизни.*

Сегодня экологическому воспитанию уделяется достаточно большое внимание на всех уровнях образования, начиная с дошкольного. В рамках экологического воспитания у детей формируется доброе и уважительное отношение ко всем объектам живой и неживой природы, осознание ценности всех её проявлений, независимо от их практической пользы.

В образовании на всех уровнях уделяется определенное внимание вопросам экологического воспитания и образования. Обучение в начальной школе является важнейшим этапом в становлении научно-познавательных, деятельностных, эмоционально-ценностных отношений к окружающей среде, в основе которого лежит чувственное и рациональное познание ребенком природного и социального окружения человека.

По мнению Н.В. Сидельниковой, экологическое воспитание младших школьников способствует осознанию каждым младшим школьником того факта, что он является всего лишь частью природы, пониманию необходимости сохранения всего многообразия жизни на нашей планете. Экологическое воспитание младших школьников, по мнению автора, предполагает личное посильное участие младших школьников в решении экологических проблем, воспитание у них доброты, формирование ответственного отношения к природе и к людям [1, с.72].

Младшие школьники в сфере экологического воспитания имеют очень ограниченные представления о многообразии действий и поступков, выражающих заботу о природе или причиняющих ей вред. Но вместе с тем они вполне понимают необходимость заботливого отношения к природе, руководствуясь в их чувствах нравственно - эстетическими мотивами: «Природа нас удивляет!», «Природа – наш верный друг!», «Мы можем помочь Природе!» и т.д.

Как показывает практика, младшие школьники озабочены негативными поступками взрослых по отношению к природе, они считают, что взрослые люди вырубают деревья, загрязняют природу банками, стеклом, кидают мусор там, где им удобно, сжигают мусор в неположенных местах и т.д.

Экологическое воспитание младших школьников имеет свои специфические особенности, обусловленные возрастом детей. К особенностям младшего школьного возраста, которые могут положительно влиять на процесс формирования у детей экологической культуры можно отнести:

- природную любознательность детей;
- высокую эмоциональную отзывчивость и доверчивость детей;
- веру в положительный авторитет учителя и родителей.

Барковская О.М. считает, что младшие школьники, в отличие от более взрослых людей, очень близки к природе, доверчивы и эмоциональны, поэтому их легче научить любить и ценить природу. Это проявляется в большом интересе детей к окружающему природному миру, в наличии желания наблюдать за происходящими природными явлениями, в стремлении ухаживать за животными и растениями [2, с. 32].

Результатом экологического образования и воспитания в начальной школе является сформированная у младшего школьника экологическая культура, которая включает в себя:

экологическое сознание (ценностно-смысловой компонент), экологическое мышление (информационно-познавательный компонент), экологически ответственное поведение и гуманную природоохранную деятельность (мотивационно – деятельностный компонент)

При этом, важно отметить, что каждый из представленных компонентов экологической культуры младших школьников является относительно самостоятельным элементом.

Токарева М.А. полагает, что эффективность формирования экологической культуры у детей в начальной школе напрямую зависит от получения и освоения детьми конкретных знаний о предметах и явлениях живой и неживой природы, т.е., от правильно организованного целенаправленного и систематического воздействия педагога на учащихся. Следует отметить, что, по мнению автора в процессе экологического воспитания детей должна сохраняться тесная преемственность в системе «Дошкольное образовательное учреждение – Начальная школа», несмотря на наличие существенных трудностей при этом. Например, в детском саду ведущими методами обучения являются наглядные, а в начальной школе преобладает вербальная подача информации (словесные методы). Кроме того, в педагогической практике существует недостаточное количество сквозных экологических программ по дошкольному и начальному образованию, базирующихся на интеграции психофизиологического, духовно-эстетического и интеллектуально-когнитивного направлений развития личности ребенка [3, с. 239].

Знакомство младших школьников с окружающей средой в начальной школе часто строится на искусственном разделении представлений ребенка о природе и социуме. Ознакомление младших школьников с природным окружением, как правило, сконцентрировано в курсе «Познание мира», а с социальной действительностью - в курсе «Литературное чтение». Такое разделение ведет к формированию у учащихся неполного представления о развитии природы и общества, поэтому важным условием экологического воспитания в начальной школе является включение детей в различные виды экологической деятельности, так как именно в деятельности реализуется отношение младших школьников к природе.

К основным видам детской деятельности в младшем школьном возрасте можно отнести учебу, труд и игру. Следовательно, эффективность экологического воспитания младших школьников во многом будет определяться правильной организацией деятельности детей в процессе учебной и внеучебной работы. В процессе экологического воспитания нужно сделать так, чтобы благие намерения младших школьников могли реализоваться конкретными поступками во взаимодействии с природой (подкормка птиц зимой, посадка деревьев и т.д.). При этом не стоит забывать о том, что, помимо учителей, большое влияние на детей младшего школьного возраста оказывают семья, внешкольные воспитательные учреждения (спортивные секции, клубы, кружки) и средства массовой информации [4, с. 56].

С точки зрения Нехлюдовой М.В. Большую роль в процессе экологического воспитания младших школьников играют специально организованные экскурсии в природу, где детям предоставляется возможность увидеть природные объекты в естественной среде обитания. Не менее эффективной формой экологического воспитания младших школьников являются туристические походы, в ходе которых не только расширяется запас экологических знаний, но и формируется эстетический взгляд на природу [5, с.83].

В работах отечественного исследователя Жексенбаевой У.Б. рассмотрена роль экологических проектов в процессе экологического воспитания младших школьников. Исследователь отмечает, что в период работы над экологическими проектами дети шире и глубже изучают различные предметы и явления природы и их отличительные признаки, а также наглядно видят положительное и отрицательное влияние человека на природу [6, с. 84].

Проведенный теоретический анализ литературы показал, что возрастные особенности младших школьников способствуют формированию основ экологической культуры, что и является целью экологического воспитания в период обучения в начальной школе.

Кроме того, в качестве условий, способствующих эффективному формированию экологической культуры младших школьников, были выделены следующие: грамотное использование различных методов обучения в работе с детьми в ходе учебных занятий и внеучебной деятельности, создание проблемных ситуаций в процессе изучения нового экологического материала, вовлечение детей в практическую деятельность, использование игровых методов обучения, проведение экскурсий и туристических походов, организация учебно-исследовательской и проектной деятельности экологического характера.

Список использованных источников:

1. Сидельникова Н.В. Воспитание эмоционального отношения учащихся к природе // Начальная школа. -2012. -№ 6.- С.72-76.

2. Барковская О. М. Содержание, цель и задачи программы начального экологического воспитания // Начальная школа. – 1994, с. 32-33.

3. М.А. Токарева. Реализация преемственности экологического воспитания в системе «ДОУ – Начальная школа» // Мир науки, культуры, образования.- 2009.-№ 5 (17).- С.239-243.

4. Иванова Т.С. Экологическое образование и воспитание в начальной школе [Текст]: Учебно-методическое пособие / Т.С. Иванова. - М.:ЦГЛ,2003.-56с.

5. Нехлюдова М.В. Наблюдение на экскурсиях в природу как путь формирования экологической культуры младшего школьника / М.В. Нехлюдова // Проблемы формирования экологической культуры младших школьников: материалы круглого стола преподавателей, аспирантов, магистрантов, студентов 19 декабря 2013 г. / сост. и отв. ред. М.С. Смирнова. – М.: Экон-информ, 2014.- С. 84-88.

6. Жексенбаева У.Б. Организация научно – исследовательской деятельности школьников [Текст] / У.Б. Жексенбаева. - Алматы, РАДиАЛ, 2005.-36 с.

Бокижанова Г.К., Шумилова В.А.

ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮРДІСІНДЕ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ

***Аңдатпа.** Соңғы жылдары балаларды экологиялық тәрбиелеу мәселесі ерекше өзектілікке ие болды. Бұл, ең алдымен, қазіргі қазақстандық қоғамда және білім беруде болып жатқан өзгерістерге байланысты. Біздің қоғамымыздың дамуының маңызды шарттарының бірі экологиялық сананы қалыптастыру қажеттілігі, азаматтардың экологиялық білім деңгейін арттыру болып табылады, бұл табиғаттың құндылығын тануға және күнделікті өмірде онымен өзара әрекеттесудің тиімді жолдарын анықтауға мүмкіндік береді.*

Бүгінгі таңда экологиялық білімге мектепке дейінгіден бастап білім берудің барлық деңгейлерінде үлкен көңіл бөлінеді. Экологиялық білім беру аясында балалар тірі және жансыз табиғаттың барлық объектілеріне мейірімді және құрметпен қарауды, олардың практикалық пайдасына қарамастан, оның барлық көріністерінің құндылығын түсінуді қалыптастырады.

Bokizhanova G. K., Shumilova V. A.

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE EDUCATIONAL PROCESS

***Aannotation.** The problem of environmental education of children in recent years has become particularly relevant. This is primarily due to the changes that are taking place in modern Kazakh society and education. One of the important conditions for the development of our society is the need to form environmental awareness, increase the level of environmental education of citizens, which will allow us to recognize the value of nature and determine effective ways to interact with it in everyday life.*

Today, environmental education is given quite a lot of attention at all levels of education, starting from preschool. Within the framework of environmental education, children develop a kind and respectful attitude to all objects of living and inanimate nature, an awareness of the value of all its manifestations, regardless of their practical use.

УДК 373

Варакина Е.П.

учитель русского языка и литературы КГУ «ОШ №17»,
г.Караганда, Республика Казахстан

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

***Аннотация.** В данной статье ставится задача рассмотреть эффективные современные педагогические технологии, которые может применить в своей работе учитель русского языка и литературы в условиях реализации.*

Особое внимание в статье уделяется технологиям деятельностного метода, которые формируют у школьников умения самостоятельно добывать новые знания, собирать необходимую информацию, выдвигать гипотезы, делать выводы и умозаключения, не теряться в

ситуации неопределенности, уметь налаживать эффективные коммуникации с разными людьми, оставаться нравственными.

Изменения в обществе и экономике требуют от человека умения быстро приспосабливаться к новым условиям, находить нестандартные решения возникающим проблемам.

Чтобы сформировать данные умения у современных школьников, педагогу необходимо применять современные педагогические технологии, способствующие повышению качества обучения.

Повышению качества обучения русскому языку способствует использование технологии личностно-ориентированного развивающего обучения. Сегодня на уроках русского языка педагог должен научить детей учиться. Кроме этого важно, чтобы школьники умели думать, анализировать, критически относиться к информации разного рода, подходить к любому делу творчески, т.е. осуществляли творчески-продуктивную деятельность.

Эффективность личностно-ориентированного урока видна, если у школьников положительный настрой на работу, если дети формулируют тему и ставят цель, работают по плану, применяют свой жизненный опыт, умеют связать прошлый опыт с новым знанием. Для большего эффекта педагогу необходимо сотрудничать с детьми, сочетать фронтальную работу с групповыми формами деятельности.

В своей работе учитель русского языка обязан применять личностно-ориентированный подход, используя технологии уровневой дифференциации, проблемное обучение. Языковед должен не увеличивать объем заданий, а стараться разнообразить их, быть консультантом при групповой работе по составлению детьми текстов диктантов, карточек-заданий по изученным орфограммам, обобщающих таблиц по темам и разделам русского языка, по написанию сочинений, индивидуальных заданий для детей, испытывающих трудности в изучении языка.

Одним из эффективных путей повышения грамотности школьников является формирование умения составлять алгоритм применения правил и таблиц обобщающего характера. Применяя алгоритмы, школьники приобретают навыки применения правил, что облегчает усвоение орфограмм. Новизна, удивление от открытия нового знания должны всегда присутствовать на уроке, потому что это приучает ребенка самостоятельно работать, решать поставленные на уроке задачи, находить нестандартные ответы на нестандартные задания.

Этому способствуют разнообразные проблемные ситуации на уроке. Технология проблемного обучения придает обучению поисковый, исследовательский и интерактивный характер. Такие уроки помогают ребенку быть исследователем, первооткрывателем в процессе своего труда. Благодаря этому формируются регулятивные, познавательные, коммуникативные действия. Школьники начинают с легкостью фиксировать затруднения в собственной деятельности, выявлять причины этих затруднений, определять цель своей дальнейшей работы, выбирать средства и способы достижения поставленной цели, осуществлять поиск необходимой информации.

Эта технология эффективна при объяснении новой темы. Когда ставится проблема, появляется вопрос для исследования. Опыт учителей-языковедов показывает, что проблемное название урока устраняет однообразие, повышает интерес учащихся.

Системно-деятельности подход развивает личность, способствует формированию гражданской идентичности. Развитие следует за обучением.

В своей практической деятельности языковедам необходимо использовать элементы технологий деятельностного типа, таких, как информационно-коммуникативную технологию, технологию проектов, модульного обучения, мастерской педагога, технологии по здоровью сбережению.

Работа по методу проектов является сложным уровнем педагогической деятельности и предполагает высокий профессиональный уровень учителя. Проектная деятельность формирует и развивает у школьников поисковые (исследовательские), рефлексивные умения, работу в команде, навыки самостоятельности, а также умения грамотно представлять и защищать свою проектную работу. На уроках русского языка и литературы, во внеклассной работе по предметам нужно помогать учащимся как в групповой, так и в индивидуальной форме создавать интересные проекты. У ребенка сразу же повышается интерес к изучаемому предмету.

Считается, что проектная деятельность - лучший способ совместить самостоятельную работу школьников с применением современных информационных технологий и личностно-ориентированного обучения.

Метод проектов эффективен при проверке домашнего задания на уроке в форме сообщения или доклада, при изучении новой темы в форме защиты реферата, выполнения творческой работы в форме презентации, сочинения, создания сборников.

Мастерская педагога (или педагогическая мастерская) - технология проведения нестандартной формы урока. Принципы построения данной мастерской в том, что мастер в атмосфере доброжелательности, открытости, сотворчества заставляет заработать эмоции школьника, чувства, проявить личную заинтересованность ребенка в изучении темы.

Оценивание работы ученика исключается, но представление работы перед одноклассниками дает возможность обучающемуся оценить ее достоинства, либо что-то изменить, исправить.

Особенностью мастерской является то, что учитель нужен ученикам лишь тогда, когда их самостоятельный поиск не завершается открытием. Когда ребенок начинает сравнивать свои имеющиеся знания по какому-то вопросу с новым знанием, которое он приобрел самостоятельно, то тогда он верит в свои возможности, раскрывается.

Русский язык и литература - серьезные и сложные предметы. Здесь учащийся много пишет, читает, и поэтому учитель должен уделять особое внимание сохранению здоровья ученика. Следовательно, применять здоровые сберегающие технологии.

Важно начать с главного момента - организации урока. Учитывая динамику внимания учащихся, необходимо строить урок так, чтобы при чередовании разных видов работ учитывалось время для каждого задания. Чтобы избежать усталости учащихся, нужно чередовать виды работ: работа с учебником, работа у доски, самостоятельная работа, работа в группе и т.д. Все это способствует развитию мыслительных операций памяти и одновременно отдыху.

Применение гибких вариативных форм построения учебного процесса способствует налаживанию индивидуального дозирования объёма учебной нагрузки и рациональное её распределение. Разноуровневые задания также способствуют сохранению здоровья учащихся. Различные задания на перегруппировку, на распознавание и поиск ошибок, задания с выбором ответа (тесты) позволяют избежать усталости. Чтобы избежать перегрузки учащихся, языковеду необходимо строго соблюдать объём всех видов работ: диктантов, изложений, а контрольные работы проводить строго по календарно-тематическому плану. На каждом уроке нужно устраивать игровые паузы, использовать зрительную гимнастику и эмоциональную разгрузку (2-3 минуты).

Актуальной проблемой современной методики преподавания филологических дисциплин является использование информационных технологий. Школьники уже не удовлетворены только материалами учебника и словом учителя. Интернет-ресурсы, представляющие обширные материалы, целесообразные для изучения литературного произведения, становятся источником накопления литературных знаний, служат средством, позволяющим осуществить литературное развитие учащегося. Новые информационные технологии создают основу для организации самостоятельной аналитической деятельности учащихся и для умения обобщать материал при широком использовании индивидуальных и групповых форм организации учебного процесса. Образовательная методика позволяет представить самый разнообразный материал, выбрать нужную информацию, использовать извлеченный материал и применить его в самостоятельных работах учащихся, озвучить любой текст.

Информационные технологии применимы на всех типах уроков. На уроках русского языка и литературы можно использовать такой инструмент исследования, как презентации, тесты с использованием мультимедийного проектора.

Часто на уроках не хватает восприятия через визуальный и кинестетический каналы, а компьютер, мультимедиа аппаратура позволяют привлечь и удерживать внимание детей, т.к. воздействуют более чем на один орган чувств. Школьник сам выбирает вид деятельности (обучение, тренировка, контроль), темп работы. Созданные детьми презентации можно использовать на этапе постановки цели, формулирования темы урока, при организации словарной работы, при изучении нового материала, при закреплении, на этапе рефлексии.

Еще одна эффективная технология обучения русскому языку и литературе - интегрированные уроки. Ученику на таких уроках дается широкое и яркое представление о мире, в котором он живёт, о взаимопомощи, о существовании многообразного мира материальной и художественной культуры. Уроки литературы чаще всего интегрируются с предметами гуманитарной направленности, такими как история, иностранные языки, музыка, изобразительное

искусство. Целесообразнее проводить в форме интегрированных уроков уроки внеклассного чтения, уроки знакомства с биографией писателя и его творчеством, обобщающие уроки, внеклассные мероприятия.

Так же эффективны на уроках русского языка и литературы игровые технологии. Игра - одно из наиболее мощных средств формирования культуры поведения. Игра является способом познания окружающего мира, дает ребенку в доступной и интересной форме представления о том, как принято себя вести в той или иной ситуации, заставляет задуматься над своим поведением и манерами. Игра приучает ребенка к дисциплине.

На уроках русского языка и литературы можно использовать самые разнообразные виды игр: инсценировка басен И.А. Крылова, постановка сказки «Двенадцать месяцев», литературные, сюжетно-ролевые игры, учебно-игровые занятия.

Учителям русского языка особо рекомендуется применять инновационную технологию развития критического мышления для реализации поставленных образовательных задач.

Инновационный подход к обучению позволяет так организовать учебный процесс, что ребёнку урок и в радость, и приносит пользу, не превращаясь просто в забаву или игру.

При обучении русскому языку и литературе эффективными являются следующие приемы данной технологии: кластеры, групповая дискуссия, чтение с остановками и вопросы Блума, опорный конспект, ассоциативный ряд, мозговая атака, синквейн, «продвинутая лекция», нетрадиционные формы домашнего задания, ключевые термины, лингвистические карты, дидактическая игра, перепутанные логические цепочки, лингвистическая аллюзия (намек), работа с тестами, эссе.

Наиболее приемлемым на уроках литературы считается такой прием, как дискуссия - одна из весьма сложных форм речи, для овладения которой необходима предварительная подготовка. Поэтому при проведении такого урока необходимо познакомить ребят с правилами ведения дискуссии, с речевыми штампами, помогающими выражать свои мысли. Данный прием особенно эффективен при обсуждении и анализе художественного произведения на уроках литературы. Групповая дискуссия может использоваться как на стадии вызова, так и на стадии рефлексии.

Прием «вопросы Блума» (условное название методического приема организации чтения с использованием разных типов вопросов) будет особенно эффективным. Данный прием хорош при подготовке учащихся к написанию сочинения-рассуждения, т.к. эта работа предполагает не только тщательный анализ текста, но и умение «идти» вслед за автором, «видеть», как он создает текст, что хочет «сказать» читателю на том или ином этапе. Поможет найти проблемы, поднятые в тексте задания из части «С», умение составлять кластер. Этот способ графической организации материала, позволяет сделать наглядными те мыслительные процессы, которые происходят при погружении в ту или иную тему. Кластер является отражением нелинейной формы мышления.

Умение писать эссе поможет школьнику проанализировать обсуждаемый вопрос, подумать, сделать самостоятельный выбор. Такая работа помогает учителю получить обратную связь. Поэтому учащимся можно предложить два пункта: написать, что они узнали по новой теме и задать один вопрос, на который они так и не получили ответа.

Повысить интерес ученика как к предмету, так и к обучению в целом, развить критическое мышление способствуют и нетрадиционные уроки.

Творчество на таких уроках не развлекает, а помогает подобрать такие задания, такой дидактический материал, который своей необычностью подачи (путешествие, заседание, конкурс, викторина и т.д.) вызывает удивление, активизирует внимание, мышление ученика. Нетрадиционные уроки русского языка и литературы развивают языковую наблюдательность, обеспечивают системный анализ лингвистических сведений.

Языковеды всегда мечтают об увлекательном, интересном, эмоциональном общении с учащимися, чувствующими слово и думающими над ним, умеющими ощущать и воспринимать современный мир, видящими мощь русского языка. Использование эффективных современных технологий на уроках русского языка и литературы помогает воспитать образованных, нравственных людей, которые способны к сотрудничеству, отличаются мобильностью, динамизмом, конструктивностью.

Несмотря на все преимущества современных технологий, при их использовании, безусловно, должно присутствовать чувство меры. Не перегрузить, не навредить - эти слова должны стать девизом современного учителя.

Список использованных источников:

1. Быстрова Е.А., Цели обучения русскому языку, или какую компетенцию мы формируем на уроках. *Русская словесность*, 2003, №1
2. Лебедев О.Е., Компетентностный подход в образовании. *Школьные технологии*. 2004, №5
3. Маранцман В.Г., Труд читателя: от восприятия литературных произведений к анализу. Книга для учащегося старших классов средней школы. М., Просвещение, 1986.

Варакина Е.П.

ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Аңдатпа. Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиеті мұғалімі өз жұмысында іске асыру аясында қолдана алатын тиімді заманауи педагогикалық технологияларды қарастыру міндеті қойылған.

Оқушылардың өз бетінше жаңа білімді игеру, қажетті ақпаратты жинау, гипотезалар қою, қорытындылар мен тұжырымдар жасау, белгісіздік жағдайында адаспау, орната білу қабілеттерін қалыптастыратын іс-әрекет әдісінің технологияларына ерекше назар аударылады. әр түрлі адамдармен тиімді қарым-қатынас жасау және адамгершілікті сақтау.

Varakina E. P.

**EFFECTIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE LESSONS
OF THE RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE**

Annotation. This article sets out the task of considering effective modern pedagogical technologies that a teacher of the Russian language and literature can use in their work in the context of implementation.

Particular attention is paid to the technologies of the activity method, which form students' ability to independently acquire new knowledge, collect the necessary information, put forward hypotheses, draw conclusions and conclusions, not get lost in a situation of uncertainty, be able to establish effective communication with different people, and remain moral.

УДК 372.881.111.1

Газиханова Ж.Г.

доктор PhD, заведующий кафедрой иностранных языков и межкультурной коммуникации
Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
shaikhyzada@yandex.ru

Орымбекова Ж. К.

магистрант 1-го года обучения, Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
zhanagul.kazybek.87@mail.ru

**ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ
СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

Аннотация. В статье обозначены значимость и необходимость формирования и развития критического мышления учащихся. Особое внимание уделяется вопросу развития критического мышления на уроках иностранного языка. Приведены примеры технологий развития критического мышления на уроках английского языка, эффективность использования которых апробирована авторами на собственном опыте.

В мире, где каждому предстоит решать трудные задачи, принимать правильное решение, уметь отстаивать собственное мнение, человеком, способным мыслить критически, сложно манипулировать, так как он формирует картину мира на основании собственной системы взглядов. Критически мыслить совсем не означает негативность суждений или критику, а разумное рассмотрение разнообразия подходов с тем, чтобы выносить обоснованные суждения и решения. Ориентация на критическое мышление предполагает, что ничто не принимается как догма. Другими словами, критическое мышление можно понимать как способность анализировать

информацию с позиций логики и личностно ориентированного подхода с тем, чтобы применять полученные результаты как к стандартным, так и нестандартным ситуациям, вопросам и проблемам [1].

В настоящее время школа призвана воспитать свободную, развитую и образованную личность, владеющую определенным субъективным опытом, способную ориентироваться в условиях постоянно меняющегося мира и постоянного потока большого объема информации. В связи с этим формирование критического мышления приобретает особую актуальность. Под критическим мышлением в обучающей деятельности понимают совокупность качеств и умений, обуславливающих высокий уровень исследовательской культуры учащегося, а также “мышление оценочное, рефлексивное”, для которого знание является не конечной, а отправной точкой, аргументированное и логичное мышление, которое базируется на личном опыте и проверенных фактах [2]. Таким образом, при планировании современного урока учитель задумывается о том, чтобы построить этот урок таким образом, чтобы каждый ученик не только принял в нем активное участие, раскрываясь творчески, но развивал и совершенствовал свою способность ставить новые вопросы, выработать разнообразные аргументы, принимать независимые продуманные решения.

Современные технологии обучения позволяют обогатить учебный процесс, раскрывая указанные выше умения, навыки и способности учеников, одновременно повышая их мотивацию и способствуя достижению желаемых результатов. На сегодняшний день среди множества подобных образовательных технологий можно выделить технологии критического мышления, которые применяются при изучении многих предметов, в том числе и иностранного языка.

Использование технологий критического мышления в преподавании иностранного языка позволяют учителю решать разнообразные задачи, как чисто предметно-ориентированные, так и по формированию и развитию универсальных умений и навыков учащихся. Актуальность формирования критического мышления на уроках английского языка видится также в том, что он наряду с другими школьными предметами, решает задачи всестороннего гармонического развития и формирования личности. Стоит отметить, что использование технологий критического мышления на уроках иностранного языка способствуют даже его большему развитию благодаря разнообразному материалу и интерактивным подходам к обучению.

Ниже предлагаем рассмотреть некоторые примеры использования технологий критического мышления на уроках английского языка, которые видятся нам наиболее эффективными для формирования учебных действий подобного рода, и которые активно используем в собственной профессиональной деятельности.

Данные технологии развития критического мышления включают учащихся в активный процесс познания и достижения истинных знаний, учат ученика самостоятельно мыслить, осмысливать, структурировать и передавать информацию.

1.«Нестандартный вход в урок»

При изучении темы «Здоровье превыше всего» в 5 классе, детям предлагается расшифровать название темы урока.

H-is one letter and the end

L- is the 4th letter

E- is after H

A- is between E and I

T- is before h

(Health)

После чего детям предлагается просмотреть ряд фотографий и определить названия болезни, а так же составить предложения с этими словами. Например:

• When I have flu, I ...	o the doctor
• When I have a toothache, I..	t talk
• When I have a headache, I...	k hot tea
• When I have a sore throat, I...	o bed
• When I have a cough, I ...	2 aspirins

2.«Ассоциация» - обучающая стратегия, которая побуждает к размышлениям, к обмену мнениями по той или иной теме. Можно использовать данную стратегию и для развития навыков письма, чтения и говорения [3].

Как показывает личный опыт, для развития критического мышления в 5-м классе эту стратегию можно использовать в следующем алгоритме:

1. Пишем ключевое слово или фразу в центре листа бумаги или как заглавие на доске.
2. Затем учащимся предлагается в течение 5-7 минут (время написания ассоциаций) написать слова или фразы, которые приходят на ум по выбранной теме.
3. Учащиеся записывают столько идей, сколько приходит на ум, пока не закончится установленное время. Количество написанных слов зависит от языковой подготовки учеников. Данный прием можно выполнять индивидуально, в парах или группах.
4. После того, как ученики составили свои ассоциации, учитель просит нескольких учеников поделиться своими ассоциациями с группой или обменяться идеями в парах.

Например, далее приведен пример ассоциаций по теме «Talking about Holidays» к слову «summer», составленные двумя группами учащихся 5-го класса:

1-я группа

Summer - the sun, rainbow, rain, butterflies, swimming, a boat, a river, a bridge, a fish, a camp, a long day, a shot night, blue sky, hot weather, wind.

2-я группа

Summer - ice-cream, apples, berries, a forest, cinema, games, bicycle, village, a kite, birds, water, travel, mushrooms, flowers, friends, free time.

Таким образом, с позиции овладения языковым материалом каждый ученик через ассоциации пополняет свой активный словарь, развивает коммуникативные навыки, навыки говорения, письма и т. д. С точки зрения развития критического мышления работа с ассоциациями полезно сказывается на скорости и продуктивности мыслительных процессов учащихся. Это очень хорошая тренировка для ума, благодаря чему, человек (ребенок в том числе) становится способным к созданию новых оригинальных идей и смысловых связей.

3. «Рассыпанный текст». Учащиеся составляют вариант сообщения по теме в группах, используя предложения как опору. Предложения даны вразброс. Затем варианты обсуждаются и учащиеся приходят к единому образцу для сообщения.

Например, «How we celebrate Christmas»: At 12 we gave gifts. We decorate a beautiful Christmas tree and buy many gifts. I like the party very much! We send many greeting cards to our friends. We sing songs, dance to music and play games. I like Christmas. My mother makes a huge cake. We invite our friends and have a merry party.

В собственной педагогической практике, кроме указанных выше технологий, на систематической основе нами используются «чтение с остановками», «тонкие и толстые» вопросы, загадки к темам, интеллектуальная разминка, ролевые игры, подготовленная театрализация и некоторые другие. Не смотря на тот факт, что не все виды работ из данного списка можно однозначно отнести к технологиям развития критического мышления, они также позволяют повысить учебную мотивацию, качество образовательного процесса, способствуют навыкам работы с информацией любого типа и повышают социальную компетенцию учащихся [4].

Суммируя вышесказанное, когда встает вопрос обеспечения развития критического мышления на уроках иностранного языка, с одной стороны, это может казаться довольно сложным, так как в силу своей специфики овладение данным предметом требует большого объема репродуктивной среды. Однако, с другой стороны, преподавание иностранного языка в силу своей коммуникативной природы всегда отличалось творческим характером, большей направленностью на создание своих собственных речевых продуктов. Все это, несомненно, не только требует, но активно и благотворно влияет на развитие креативности, самостоятельности и критического мышления соответственно.

Более того, как показывает собственный опыт использования технологий критического мышления на уроках английского языка, представленных нами выше, их применение на практике является настолько же необходимым, как и простым.

Подводя итог, считаем, что использование технологий критического мышления в обучение иностранного языка позволяет значительно увеличить время речевой практики на уроке для каждого ученика, добиться усвоения материала всеми участниками группы, решить разнообразные воспитательные и развивающие задачи. Помимо этого, учитель становится организатором самостоятельной учебно-познавательной, коммуникативной, творческой деятельности учащихся, и у него появляются возможности для совершенствования процесса

обучения, развития коммуникативной компетенции учащихся, целостного развития их личности, что в результате дает ученика думающего, творческого, целеустремленного.

Список использованных источников

1. Муштавинская И.В. Технология развития критического мышления: научно-методическое осмысление / И.В. Муштавинская // Методист. - 2002. - № 2. - С. 30-35.
2. Заир-Бек С.И. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений. М.: Просвещение, 2011.
3. Хаджиева Ф.А., Нарбутаев Ф.М. Способы развития критического мышления у подростков / Ф.А. Хаджиева, Ф.М. Нарбутаев // Молодой ученый. - 2018. - №19. - С. 234 -236.
4. Агапов И.А. Учимся продуктивно мыслить / И.А. Агапов. – М.: Про-Пресс, 2001.

Газиханова Ж.Г, Орымбекова Ж. К.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа. Мақалада студенттердің сыни ойлауын қалыптастыру мен дамытудың маңыздылығы мен қажеттілігі негізделеді. Шет тілі сабақтарында сыни ойлауды дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Ағылшын тілі сабақтарында сыни ойлауды дамыту технологияларының мысалдары келтірілген, оларды қолданудың тиімділігі авторлар өз тәжірибелерімен тексерген

Gazikhanova Zh.G., Orymbekova Zh.K.

TECHNOLOGIES FOR FORMING CRITICAL THINKING OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS AT ENGLISH LANGUAGE LESSONS

Annotation. The article states the importance and necessity of the formation and development of students' critical thinking. The particular attention is paid to the development of critical thinking at foreign language lessons. The authors give the examples of technologies for the development of critical thinking at English lessons used in their teaching practice. The effectiveness of these technologies has been tested by the authors on their own experience.

УДК 371.268

Джанабаева А.

магистрантка 1-курса кафедры «Психологии»
Нукусский госпединститут им. Ажинияза, Республика Узбекистан
adina84@mail.ru

К ПРОБЛЕМЕ МОТИВОВ И МОТИВАЦИИ В ПСИХОЛОГИИ

Аннотация. В статье на основе теоретического анализа специальной литературы исследуется проблема мотивов и мотивации в психологии, где рассматриваются различные подходы к определению и классификации мотивов и мотивации. Особо подчёркивается значимость соотношения внешних и внутренних мотивов при выборе молодёжью будущей профессии. Данная тема исследования представляет практический интерес в перспективе и может быть продолжена на широком материале в экспериментально-опытном направлении.

Ключевые слова: проблема, мотивы, мотивация, психология, профессия, деятельность, внутренние и внешние мотивы.

Как известно, в современной психологии терминами «мотив» «мотивация» и «мотивирующие факторы» обозначаются совершенно разные явления. Часто мотивами называют инстинктивные импульсы, либо логические влечения и аппетиты, а также переживание эмоций, интересы, желания. В пёстром перечне мотивов можно обнаружить и такие, как жизненные цели и идеалы, и даже такие, как раздражение электрическим током.

Перемены, характерные для современного общества, обуславливают радикальные изменения в мотивах, связанных с выбором профессии молодёжью. Мы знаем, что трудовая деятельность общественно мотивирована, но она управляется также таким мотивом, как

материальное вознаграждение. Оба эти мотива хотя и сосуществуют, но лежат как бы в разных плоскостях.

Таким образом, одни мотивы, побуждая деятельность, вместе с тем, придают ей личностный смысл, поэтому их называют смыслообразующими. Другие, сосуществующие с ними, выполняя роль побудительных факторов (положительных или отрицательных) - порой остро эмоциональных, аффективных, - лишены смыслообразующей функции и их называют мотивами - стимулами.

Мотивы занимают важное место в структуре деятельности. А.Н.Леонтьев определяет мотив как тот предмет, который отвечая актуальной потребности, т.е. выступая в качестве средства её удовлетворения, организует и определённым образом направляет поведение. При одной и той же потребности мотивами наблюдаемого поведения могут выступать самые различные предметы.

В зависимости от того предмета, на который направлена деятельность выделяют различные виды мотивов. Каждый вид деятельности соответствует некоторой человеческой потребности. Известно, что любому человеку присущ определённый набор базовых потребностей. Среди них выделяют потребность в общении, познании, саморазвитии, достижении, продолжении рода. Особую группу составляют материальные или утилитарные потребности.

Потребность представляет собой объективную нужду, необходимость человеческого существа в чём-то, лежащем вне его пределов - во внешних объектах, других людях, их оценках, определённых переживаниях. Эти объекты называются предметами потребности или **мотивами**.

Под **мотивацией** же в широком смысле подразумевается то, ради чего человек выполняет ту или иную деятельность. Всякая деятельность осуществляется вследствие какого-либо внутреннего импульса (потребности) и ради некоторой внешней по отношению к ней ценности. Эти отношения и образуют два полюса реальной мотивационной системы. Следовательно, **мотив** - это предмет, соответствующий некоторой человеческой потребности на который направлена деятельность

А.В.Петровский продолжая идеи А.Н. Леонтьева, ввёл классификацию мотивов, разделив их на **внешние** и **внутренние**. В системе мотивов **внешние** и **внутренние** мотивы переплетаются. При внутренней мотивации побуждающей силой является познавательный интерес, связанный с данной деятельностью. В этом случае получение новых знаний выступает не как средство достижения цели, а как сама цель деятельности.

К внутренним мотивам относятся такие, как собственное развитие в процессе деятельности, познание нового и неизвестного. Такие мотивы, как понимание необходимости деятельности для дальнейшей жизни, в том числе, профессиональной, процесс деятельности как возможность общения, похвала от значимых лиц являются естественными и полезными. Хотя их уже нельзя отнести только к внутренним мотивам.

На основании исследований различных авторов можно выделить несколько **типов мотивации**. Это:

➡ **Деловая мотивация.**

➡ **Познавательная мотивация**, которая говорит о наличии познавательной направленности в деятельности. Познавательная активность может быть направлена на различные аспекты коммуникации. Можно выделить деловую, профессиональную познавательную направленность, а также познавательную активность, связанную с межличностной коммуникацией неделового, свободного, личностного характера.

➡ **Мотивация сотрудничества.** Здесь речь идёт о мотивации сложной по своему психологическому строению. Мотивация сотрудничества, проявляющаяся как стремление помочь другим часто является способом увеличения собственного авторитета, достижения признания компетентности и мастерства. Это подтверждается сочетанием данного мотива с мотивом аффилиации, выражающемся в чувстве причастности к интеллектуальной и информационной элите современного общества.

Можно предположить, что мотивация сотрудничества связана с особой формой мотива самоутверждения. Поэтому у респондентов, отмечающих наличие мотива сотрудничества, присутствует и мотив самоутверждения. Замечено, что относительно много людей работающих в сфере компьютерных технологий, в том числе сетевиков и программистов, имеют мотив самоутверждения.

➡ **Мотивация самореализации.** Нередко любая деятельность может рассматриваться как способ проявления и развития собственных интеллектуальных и творческих возможностей. У

людей с мотивацией самореализации отмечаются наличие мотивов аффилиации, самоуверждения и коммуникативного мотива. По-видимому, можно говорить о едином комплексе социально ориентированных мотивов, в состав которого входят мотивы, связанные с различными аспектами делового и межличностного общения. Среди них - мотив сотрудничества, мотив аффилиации, мотив самореализации, мотив самоуверждения и коммуникативный мотив.

► **Мотивация аффилиации** проявляется в стремлении молодёжи найти в процессе деятельности референтную группу, принять её ценности, найти своё место в этой группе. Этот вид мотивации имеет комплексный характер, что подтверждается её связью с мотивами сотрудничества, самореализации, самоуверждения, познавательным мотивом, рекреационным мотивом и собственно коммуникативным мотивом. Данный вид мотивации включает в себя различные аспекты социального взаимодействия: профессиональные, глобально-личностные и ситуативно-эмоциональные.

► **Мотивация самоуверждения.** Самоуверждение является необходимым аспектом активности «Я», реализующим существенные свойства человеческой личности. В зависимости от типа личности, индивидуальных особенностей и социальной ситуации самоуверждение принимает различные формы. Оно может носить характер научного или художественного творчества, коммуникативной активности, социальной карьеры, стремления к лидерству, саморазвития личности.

► **Коммуникативная мотивация** сочетается со всем блоком мотивов социально-коммуникативного характера, а также с рекреационным мотивом.

Таким образом, выделенные типы мотивов и мотиваций репрезентируют основные описанные в психологии виды мотивационной направленности личности: продуктивную, социально-коммуникативную, познавательную, развивающую. Эти виды мотивации проявляются в различных видах направленности деятельности личности.

Список использованных источников:

1. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека // М., 1999. - С.189
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. // М., 1998. - С. 240
3. Психологический словарь // Под ред. Зинченко // М., 2000. - С.598
4. Человек и его работа // Под ред. А.Г. Здравомыслова // М., 1999. - С.240
5. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность // Т. 1-2; М., 1986. - С.240

Джанабеева А.

ПСИХОЛОГИЯДАҒЫ МОТИВТЕР МЕН МОТИВАЦИЯ ПРОБЛЕМАСЫНА

Аңдатпа. Мақалада психологиядағы мотивтер мен мотивтер проблемасы арнайы әдебиеттерді теориялық талдауға негізделген, мұнда мотивтер мен мотивтерді анықтау мен жіктеудің әр түрлі тәсілдері қарастырылған. Жастардың болашақ мамандығын таңдауда сыртқы және ішкі мотивтер корреляциясының маңыздылығы ерекше атап көрсетілген. Бұл зерттеу тақырыбы болашақта практикалық қызығушылық тудырады және оны эксперименттік және эксперименттік бағытта кеңінен жалғастыруға болады.

Кілтті сөздер: проблема, мотивтер, мотивация, психология, мамандық, қызмет, ішкі және сыртқы мотивтер.

Djanabaeva A.

TO THE PROBLEM OF MOTIVES AND MOTIVATION IN PSYCHOLOGY

Annotation. The article examines the problem of motives and motivation in psychology based on the theoretical analysis of special literature, where various approaches to the definition and classification of motives and motivation are considered. The importance of the ratio of external and internal motives in choosing a future profession by young people is especially emphasized. This research topic is of practical interest in the future and can be continued on a broad basis in an experimental and experimental direction.

Key words: problem, motives, motivation, psychology, profession, activity, internal and external motives.

Дружинина Е.Н.

педагог- исследователь, учитель начальных классов

Гумерова Н.Н.

педагог- исследователь, учитель начальных классов КГУ «ОШ 82»,
г. Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМА В ОБЛАСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

***Аннотация.** В данной статье рассматриваются аспекты использования дистанционного обучения в процессе образования. Рассматривается как специфика осуществления данной образовательной технологии. В статье выделены основные преимущества и проблемы дистанционного обучения.*

В настоящее время в нашей жизни крепко укрепились информационные и коммуникационные технологии. В 21 веке умение работать на компьютере, обозревать и выискивать нужную информацию в Интернет-ресурсах являются одним из основных приоритетов во всех сферах жизни. Образовательная сфера не является исключением, и с каждым годом всё больше и больше технологий проникает в образовательный процесс. Появление инновационных технологий положительно сказывается на педагогике. Это заключение можно сделать исходя из того, что начали активно разрабатываться новые формы, методы, функции и средства для обеспечения дистанционного обучения. Однако если понятие «педагогика» уже давно сформировалось, то понятие «дистанционная педагогика» в науке полноценно ещё не сложилось. В связи с этим предлагаю своё изложение понятия дистанционной педагогики. Дистанционная педагогика – это наука о влиянии информационно-компьютерных технологий, интегрированных в образовательный процесс посредством дистанционного обучения, на возможность самостоятельного обучения, самообразования и формирование для этого необходимых навыков. Однако, наряду со всеми нововведениями, связанными с внедрением спектра компьютерных технологий, возникает и ряд сопутствующих проблем.

Карантин заставил людей во всём мире кардинально изменить свой образ жизни и перестроиться на дистанционную форму работы. Кто-то освоился очень быстро и теперь успешно балансирует между работой и домашними обязанностями. За последние несколько месяцев удалённого обучения учителя столкнулись с огромным количеством проблем, которые значительно усложнили им работу. Детей порой и в классе трудно контролировать, а следить за их прогрессом онлайн кажется и вовсе невозможным. Особенно, если всё время возникают какие-нибудь трудности: то соединение плохое, то не открывается файл, а то и вовсе компьютер сломался. Я проанализировала несколько проблем дистанционного обучения и нашла способы их решений.

Проблема первая. Переизбыток коммуникации. Работая с учениками дистанционно, педагог должен как-то с ними общаться, чтобы организовать учебный процесс. Многие используют социальные сети или видеочаты, однако большинство всё же полагается на старые добрые емейлы. Трудности возникают с любым из этих способов коммуникации: и чаты, и почта одинаково быстро засоряются, так что уже через несколько минут становится трудно что-либо найти в потоке информации. Как педагогу сориентироваться в куче сообщений и писем? Решение очевидное: нужно свести коммуникацию к минимуму и организовать её. Это не значит, что достаточно только отправлять задания и получать их обратно для проверки. Нет. Общение с учениками, несомненно, нужно поддерживать. Однако, оно должно быть структурированным, чтобы не создавать лишнего хаоса и дополнительной работы. Попробуйте установить определенные правила общения. Например, пусть учащиеся делают соответствующие пометки в теме письма, отправляя домашние задания вам на проверку. Если вы пользуетесь чатами, создайте отдельные каналы для общения и обсуждения заданий. Так вам будет проще отвечать на текущие вопросы и следить за процессом обучения. Не менее важно установить время, когда вы будете доступны для учащихся, чтобы потом не просыпаться в два часа ночи от уведомлений о новых сообщениях.

Проблема вторая. Доступ к заданиям. Дистанционное обучение эффективно только в том случае, если материалы будут доступны ученику. Несмотря на то, что современные дети буквально живут технологиями, некоторые из них до сих пор не имеют компьютера и смартфона

с доступом к Интернету. И если у вас есть такой ученик, тогда возникает вопрос — как организовать его обучение? Не имея прямого контакта с учеником, педагогу приходится импровизировать и выдумывать обходные пути, которые помогут наладить учебный процесс. Самое очевидное решение — это связаться с родителями учащегося и оставить список заданий на несколько дней. А вот как эти задания потом проверить — это уже задачка со звездочкой. Если родители смогут отправлять фото готовых заданий, то это ещё пол беды. А если такой возможности нет, то, увы, придётся поломать себе голову над тем, как эти материалы получить. Не почтой же их отправлять, в самом деле.

Проблема третья. Видеоуроки Чтобы объяснить новый материал и наглядно продемонстрировать решение каких-либо задач, некоторые учителя не преминут воспользоваться видеосвязью. Это, безусловно, значительно упрощает процесс передачи информации и создает условия, максимально похожие на обстановку в классе: дети устанавливают зрительный контакт с учителем и получают визуальную репрезентацию происходящего. Однако такой способ проведения уроков несёт в себе немало трудностей. Прямые трансляции трудно контролировать, особенно если учитель дома не один. Появление кота или собаки в камере — это не самая досадная неприятность. Гораздо хуже, если дома есть маленький ребенок, который привык громко играть или постоянно отвлекать родителя от его дел. Такая практика может поставить учителей в неудобное положение и значительно усложнить и без того нелегкую задачу. В конце концов, учителя не обучены работе в прямом эфире: реальность такова, что этот метод преподавания требует много времени и может быть действительно стрессовым для человека, проводящего урок. Если вы всё же настроены на эту методику, то, возможно, стоит попробовать записать видео урок для учеников. Это поможет вам избежать лишнего стресса и неприятных казусов во время прямой трансляции. Кроме того, наличие записи означает, что контент будет доступен в любое время, а значит, ученик всегда сможет пересмотреть видео и повторить пройденный материал. Проблема четвертая. Предоставление обратной связи Как уже было отмечено ранее, дистанционное обучение создает определенные проблемы в коммуникации и одной из таких проблем является предоставление обратной связи. Работая с учениками онлайн, важно помнить, что у них по-прежнему будут возникать вопросы и вам, как учителю, нужно будет на них отвечать. Если вопросов несколько, то это не так трудно, но со временем они накапливаются и педагогу нужно что-то предпринять, чтобы не тратить на ответы много времени. К тому же, одно дело напечатать ответ на два-три вопроса, и совсем другое — на двадцать, а то и тридцать. То же касается и обратной связи о результатах домашних заданий: как быстро педагог сможет написать комментарии к нескольким десяткам работ? Чтобы хоть как-то упростить предоставление обратной связи, можно использовать голосовые сообщения в качестве ответов. Так вы сможете ускорить процесс коммуникации с учениками и сэкономите немного времени для других заданий. Существенный вклад в решение данных проблем внесут нововведения и инновации в области дистанционной педагогики. Для этого необходимо проводить новые исследования в области применения информационных технологий в педагогике, изучать влияния информационных технологий на педагогику в целом, а также на преподавателей и учащихся. Четвертая проблема – отсутствие самомотивации и самодисциплины. Не у всех достаточно силы воли и поддержания мотивации к обучению. Для других хорошим мотиватором является регулярный контроль преподавателя и личный контакт с педагогами и учащимися. Пятая проблема – ученик не может сравнивать свои достижения с достижениями сверстников т.е. отсутствует дух соревнования. Теряется навык говорения и работы у доски, публичное выступление тоже теряет смысл при дистанционном обучении. Нет показателей куда расти. Шестая проблема – отстранённая оценка материала. При традиционном обучении есть шанс, что даже сухой и скучный материал может увлечь, если преподаватель дает его с огоньком. Эмоциональная окраска и темперамент живой речи преподавателя могут «заразить» и учеников, облегчить понимание тяжелого материала. Седьмая проблема – сложно оценивать показатели усвоения и понимания материала. Непонятные взгляды, длительное молчание после подачи материала, задаваемые вопросы – по всему этому можно оценить степень понимания информации. При необходимости преподаватель может даже найти слабое место и его пояснить здесь и сейчас, приводя новые примеры, изменяя темп речи и даже способ подачи материала. Дистанционное обучение же ограничивается сухой подачей и контролем, потому что такой тесной связи с учениками нет. Восьмая проблема – обезличивание преподавателя и учеников. Когда преподаватель видит перед собой ученика, он видит личность: со своими достоинствами и

недостатками, проблемами и жизненной ситуацией, особенностями усвоения информации. Все это позволяет подходить к каждому индивидуально. И вот тут возникают основные сложности дистанционного обучения. При дистанционном обучении учеников воспринимают как объектов, общую массу. Это создает определенные психологические проблемы в организации эффективного дистанционного обучения. Девятая проблема – соблазн несамостоятельной учёбы и плохого контроля выполнения домашнего задания. Отсутствие личного контакта и общения приводят к тому, что ученик перестает видеть смысл и ценность в самостоятельном выполнении работы. А преподаватель не имеет возможности проверять работу учеников достаточно качественно. Не у всех есть возможности учиться онлайн. И дело не только в деньгах, но и в отсутствии высококачественной связи во всем Казахстане. Это делает дистанционное обучение затрудненным или вовсе невозможным.

Полностью заменить традиционное обучение дистанционное не сможет, но может служить хорошим дополнением. Не смотря на все недостатки и трудности дистанционного обучения, данную форму преподавания будет удобно в дальнейшем использовать при работе с детьми, которые по уважительным причинам отсутствуют на уроке, а также для работы со слабоуспевающими и одаренными детьми, для работы над проектами НОУ. Думаю, что с развитием технологий и сети Интернет дистанционное обучение будет лишь расширяться и совершенствоваться.

Список использованных источников:

1. Глазнева С.Е. Коняева Е.А. Положительные и отрицательные стороны дистанционного обучения // Актуальные проблемы образования: позиция молодых: материалы Всероссийск. студ. науч.-практ. конференции 2016 г: Изд-во «Золотой феникс», 2016. – С.57-59.

2. Загузина Н. Н., Невзоров Б.П. Проблемы развития дистанционной педагогики// Вестник Кемеровского государственного университета 2014, Невский институт управления и дизайна, Кемерово 2014. – С.64 – 66.

Дружинина Е.Н., Гумерова Н.Н.

ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ПРОБЛЕМА

Аңдатпа. Бұл мақалада білім беру процесінде қашықтықтан оқытуды қолдану аспектілері қарастырылады. Бұл білім беру технологиясын жүзеге асырудың ерекшелігі ретінде қарастырылады. Мақалада Қашықтықтан оқытудың негізгі артықшылықтары мен мәселелері көрсетілген.

Druzhinina E.N., Gumerova N. N.

THE PROBLEM IN THE FIELD OF DISTANCE EDUCATION

Annotation. this article discusses the aspects of using distance learning in the educational process. It is considered as the specifics of the implementation of this educational technology. The article highlights the main advantages and problems of distance learning.

ӘОК 373.23

Ешмуратова Д.С., Абдикова Г.Г.

«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

kalimash.70@mail.ru

gazizgulzira8285@mail.ru

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРГЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың сәндік-қолданбалы өнерге қызығушылықтарын қалыптастырудағы философиялық, педагогикалық ой-тұжырымдарды зерделеу сәндік-қолданбалы өнердің тәрбиелік мүмкіндіктерінің мәнін ашуға, «қызығушылық», «сәндік-қолданбалы өнер» негізгі ұғымдарының өзара байланыстарын айқынданған. Қызығушылық – дүниедегі заттар мен құбылыстарды белсенділікпен танып-білуге бағытталған адамның жеке ерекшеліктерінің бір көрінісі. Қазақ халқының қолөнері деп қазақ тұрмысындағы

жімі қолданылатын өру, тігу, тоқу, мүсіндеу, құрастыру, бейнелеу сияқты шығармашылық өнер жиынтығы туралы тоқталады.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында «...білім беру жүйесі міндеттерінің бірі ретінде белсенді азаматтық ұстанымы бар жеке адамды тәрбиелеу, республиканың қоғамдық-саяси, экономикалық және мәдени өміріне қатысу қажеттігін, жеке адамның өз құқықтары мен міндеттеріне саналы көзқарасын қалыптастыруы» - [1] атап көрсетілген. Ұрпақ тәрбиесін ұлттық мүддеден, ұлттық мұраттан бөле-жара жүзеге асыру мүлдем мүмкін емес. Ел келешегінің қандай болмағы бүгінгі ұрпақ тәрбиесіне тікелей қатысты. Ал бұл орайда назарға алынуға тиісті факторлар аз емес. Солардың бірқатары ұлттық мәдениетпен өзектесе танылады.

Ұлттық мәдениет халықтың ежелден келе жатқан өзіне тән өнері, әдет-ғұрпы, салт-дәстүрі есебінен жетілетіні белгілі. Оған қоса ғасырлар сынынан еленіп, ұрпақтан-ұрпаққа мирас болып келе жатқан халық мұраларындағы озық үлгілер жеке тұлғаның жан-жақты дамуына септігін тигізеді. Соның ішінде сәндік-қолданбалы өнер материалдарының алатын орны зор. Ал оларды білім мен тәрбиенің негізгі қаланатын балабақшалардың оқу-тәрбие үдерісінде пайдаланудың педагогикалық мүмкіндіктерін, әдіс-тәсілдері мен формаларын айқындау бүгінгі таңда педагогика ғылымының алдында тұрған көкейкесті мәселелердің біріне жатады.

Балабақша балаларына тәрбие берудің негізгі құралдары- табиғат, әдебиет пен өнер.

Сұлулық туралы алғашқы түсініктерді балалар табиғаттан алады. Табиғат - адам өмір сүруінің табиғи ортасы, ол баланың эстетикалық сезіміне ерекше әсер етеді. Табиғаттың балалардың эстетикалық сезімін қалыптастыруда алатын рөлін көрнекті педагог В.А.Сухомлинский өз практикасында ерекше қолданған болатын. Ол «Балаға жүрек жылуы» кітабының «Табиғат кітабының үш жүз беті» деп аталатын бөлімінде балалардың эстетикалық сезімін тәрбиелеудегі табиғаттың мүмкіншіліктеріне өз тәжірибесінде ерекше орын берді. В.А.Сухомлинский сабақты балалармен көбіне табиғат аясында өткізіп, әсемдікке тәрбиелеудің бірден-бір құралы ретінде табиғатты пайдалану арқылы балаларға қоршаған дүниенің қасиеті мен сұлулығын таныта білді. Ол туралы «Бала сұлулықты сезініп, оған қуанатын болсын, онда бейнеленген образдар оның жүрегі мен зердесінде мәңгі сақталып қалатын болсын. Әсемдік - адамгершіліктің, ізгі сезімдердің шын жүректі қарым-қатынастардың жаны мен тәні», - деп жазды [2].

Қызығушылық ұғымы философия, психология, педагогика ғылымдары саласына еніп, оқыту мен тәрбиелеу тәжірибесінде маңызды орын алады. Бүгінде қызығушылық ұғымына түрліше анықтамалар беріліп, оның негізгі мәнін ашуға нақты қадамдар жасалған.

Философиялық энциклопедияда: «Қызығушылық – адамның білім алуға, жана фактілермен танысудағы және болмысты танудағы бағыттылығы», - делінген [3].

Қазақтың көрнекті ағартушылары мен ойшылдары да балалардың қызығушылығы жөнінде ой-пікірлер айтып, бала тәрбиесінде қызығушылықтың маңызын атап көрсетті.

Абай бала мінезінің қалыптасуы жөргектен басталатынын айта келіп, «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады: біреуі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады... Біреуі – білсем екен... Мұның бәрі – жан құмары, білсем екен, көрсем екен, үйренсем екен», - деген тұжырым жасайды. Абай бала психологиясының басты ерекшелігі – білуге құштарлық деп есептейді.

Орта ғасырдағы шығыс ойшылдары Әл-Фараби, Әбуғали Ибн-Сина және т.б. балаларды тәрбиелеу барысында, олардың білімге қызығушылығын қалыптастырудың әдіс-жолдарын қарастырған.

Баланың қызығушылығы туралы белгілі Қазақстан ғалымы, профессор Қ.Жарықбаев зерттеу жұмысында қызығуды болмыстағы заттар мен құбылыстарды белсенділікпен танып-білуге бағытталған адамның біршама тұрақты, жеке ерекшеліктерінің бір көрінісі деп түсіндірді. Адам бір нәрсені ерекше таңдап соған зейін қойып қызығатынын, қызығу бейімділігі адам бойында балалық шақтан бастап байқалатындығын көрсетеді [4].

Қазақ қолөнері сәндік-қолданбалы өнер материалдарын бастауыш мектептегі оқыту процесінде пайдалануда көптеген ғалымдардың ғылыми зерттеулеріне арқау болды.

Балабақшатарда математиканы оқыту процесінде қазақ этнопедагогикасы материалдарын пайдалануда А.Е.Әбілқасымова, С.А.Ұзақбаева, Қ.А.Сарбасованың «Бастауыш мектептегі математика сабақтарында қазақ этнопедагогикасы материалдарын пайдалану» және «Қазақ этнопедагогикасы материалдарын математиканы оқыту әдістемесінде пайдалану» атты әдістемелік нұсқауларын басшылыққа алған жөн.

Бұл ғылыми еңбектер балабақша мұғалімдеріне бағыт-бағдар беріп, қазақ этнопедагогикасы материалдарын математиканы оқу процесінде тиімді пайдалануға жөн сілтейді.

Р.Мәженқызының «Гүлге тұнған шық» еңбегін атап өтуге болады. Негізгі алға қойған мақсатты халқымызға пана, басына баспана болған киіз үй бөліктерін таныстыра отырып, геометриялық фигураларды кеңінен таныстырып, олардың жасалу жолдарын ұлттық мәдениетте сыйлы қатынасынан тәрбиелеу. Бұл еңбекті балабақшаларда математика сабақтарында қолдану тиімді [5].

Сонымен жоғарыда келтірілген деректердің бәрі қазақ этнопедагогикасы, оның ішінде сәндік-қолданбалы өнер материалдарын оқу тәрбие ісінде пайдалану мәселесі бойынша ауқымды, қомақты ғылыми зерттеулердің жүргізілгендігі, қазақ халық педагогикасы дәстүрлерінің Республика балабақшасының оқу-тәрбие процестері арқылы жүзеге аса бастағанын көрсетеді. Сол арқылы ұлттық сана-сезім қайта жаңғырып, жаңаша рухани көтерілу процесі басталды, білім беру мен тәрбие мәселелерінде жаңа идеялар дүниеге келді. Осыған байланысты өркениетті елдердің білім беру, тәрбие ісімен бірге ұлттық тәрбиені ұштастыра отырып, адамгершілік қасиеттері мол саналы азаматы тәрбиелеу күн тәртібіне қойылады. Бұл мәселені толық жүзеге асыру үшін қазақ этнопедагогикасы материалдарын пайдалану жөнінде жасалынған ғылыми зерттеулер қажет.

Ою-өрнек өнері орнамент (лат. ornamentum-әсемдеу, сәндеу) – әр түрлі заттарды (үй-іші мүліктері, тоқыма бұйымдары, еңбек құралдары, қару-жарак), архитектуралық ғимараттарды әшекейлеуге арналған жүйелі ырғақпен қайталанып отыратын әр үйлесімділікке құрылған өрнек накыштар. Қазақтың дәстүрлі тоқыма өнері үлгісінде (гобелен, текемет, алаша, кілем, ши, сырмақ т.б.) кестеде, ағаш, мүйіз, сүйек, металл мен теріге өрнек салу мейлінше жетілдіріле түскен. Ою-өрнек көбіне өзіне тән белгілерінің жүйелерін қазақ халқының қалыптасуымен әрі республиканың қазіргі аумағын мекендеген Азияның басқа да халықтары мәдениетімен тығыз байланысты дамыған.

Негізінде аталған киіз үй жиһаздарындағы қазақтың дәстүрлі қолөнеріне салынған ою-өрнек түрлерінің қайсысынан болса да, ұлттық психологиялық және этнологиялық ерекшеліктерінің нышаны айқын сезіліп тұрады. Өйткені ою-өрнек өнерінің белгілі бір халыққа тән мәнерлеу ерекшеліктері сол халықтың тұрмыс-тіршілігімен, бейнелеу өнерімен, ұлттық қолтаңбасымен тікелей сабақтасып жатыр.

Ғалым әрі көрнекті суретші Ж.Ш.Балкенов ою-өрнек өнерінің көркем шығармашылығында идея мен форма, мазмұн мен бейнені, ой мен сезім, идея мен көркемдік біртұтас, бірінсіз-бірін талдауға болмайтын дүние деп қарастырады. Ұлттық өрнек өнеріндегі бүкіл элемент бір мақсатқа – өнер адамының эстетикалық идеясын ашып беруге қызмет етеді деп өрнекті әдептеудің (стилизациялаудың) көркем шығармашылық классификациясын жасап, төмендегідей топтарға жіктеп түсіндіреді:

1. Әдептелген құс тәріздес өрнектердің ыдыстарда қолданудың түрлері;
2. Түрлі өсімдік, ағаш, гүлдерді әдептеудің жолдары;
3. Мал мен аңның қимыл-әрекетін, денесін, ізін әдептеу жолдары;
4. Түрлі құстардың денесін, қимыл-әрекетін әдептеудің жолдары;
5. Құстың ізінен өрнек әдептеудің үлгілері;
6. Жәндіктердің ізінен өрнек әдептеудің түрлері;
7. Балықтардың қимыл-әрекетін әдептеудің жолдары;

Әдептеу (стилизациялау), көркем жинақтау – өрнек өнерінің басты бейнелеу әдістерінің бірі. Ол сайып келгенде, өмірді, қаһарманды, шығарма-шылық түсінікпен дәріптеуге қызмет етеді, және тұтастану құбылысын күшейтеді. Өйткені әдептеудің өзі түптеп келгенде, жинақтаудың бір түрі десе де болады, себебі мұнда да тарихи оқиғалар кейіпкерлердің қимыл-әрекеттері түгел топталып біртұтас дүние құрайды.

Өрнек өнеріндегі әдептеу (стилизациялау) – көркем бейненің, яғни көркем-өнердің, шығармашылықтың бір тармағы оны түрлі өрнектердің атауларына қолдану әдептеу өрнек өнерінің өзекті шындығын тануға деген талапқа жете-лейді, және дүние тіршілігі, көркемдік тәсілдері түрлі ұлттық реңктер арқылы бейнеленеді деп түсіндіреді ғалым [5].

Көне түркі түсінігінше құралған кескіндемелер қазақ халқының дәстүрлі қолөнерінің бір бөлшегі – ою-өрнектердің өзегіне айналған.

Ғасырлар бойы қалыптасып, халқымызбен бірге жасасқан, көркейген ұлттық сәндік-қолданбалы өнеріміз - жас ұрпақты әсемдікке, сұлулыққа, өнер сүйгіштікке тәрбиелеудің баға жетпес құралы. Халқымыздың сәндік-қолданбалы өнерінде арнайы балалар үшін жасағандай

көрінетін қарапайым өрнек элементтері өте көп. Сондықтан ғасырларға созылған, тарих көшінде сақталып келе жатқан сәндік-қолданбалы өнеріміздің шашылған жүгін түгендеп, оны бүгінгі ұрпақтың эстетикалық тәрбиесінде пайдаланудың маңызы зор.

Сонымен қай халықтың болса да ұлттық үдерісі, ұлттық қасиеті, өзіндік әуені, тағылымды дәстүрі мәртебесін биікке көтеріп тастайтыны сөзсіз. Киелі, керемет дәстүрлері арқылы ғана әрбір ұлт өзінің ұлттық бояуы мен өзінің болашақ ұрпағының төл келбетін қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР «Білім туралы» Заңы //Егеменді Қазақстан. - 2007. – 5 б.
2. Сухомлинский В.А. Балаға жүрек жылуы. – Алматы: Мектеп, 1976.- 241 б.
<https://www.twirpx.com/>
3. Осолков В.В., Осолкова И.Л. Қазақстан тарихы. –Алматы: Өнер, 2001. – 62 б.
4. Жарықбаев Қ. Жалпы психология. Алматы, 2004. -377 б.
- 41 Мәженқызы Р, Мыңбайқызы Ж. Гүлге тұнған шық. –Алматы: ана тілі, 1998. - 80 б.
5. Балкенов Ж.Ш. Әдептеу. Қарағанды: ҚарМУ, 1998. –146 б.

Ешмуратова Д. С., Абдикова Г. Г.

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ У ДОШКОЛЬНИКОВ ИНТЕРЕСА К ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОМУ ИСКУССТВУ

Аннотация. В статье изучение философской, педагогической мысли в формировании интереса дошкольников к декоративно-прикладному искусству раскрывается сущность воспитательных возможностей декоративно-прикладного искусства, выявляются взаимосвязи основных понятий «интерес», «декоративно-прикладное искусство». Любопытство-одно из проявлений личностных особенностей человека, направленное на активное познание предметов и явлений в мире. Казахским народным ремеслом называют совокупность наиболее часто используемых в казахском быту творческих искусств, таких как плетение, шитье, ткачество, лепка, конструирование, изобразительное искусство.

Yeshmuratova D. S., Abdikova G. G.

WAYS OF FORMATION OF INTEREST IN DECORATIVE AND APPLIED ART IN PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. In the article, the study of philosophical and pedagogical concepts in the formation of interest of preschool children in decorative and applied art reveals the essence of educational opportunities of decorative and Applied Art, the relationship between the basic concepts of "interest" and "decorative and applied art" is revealed. Curiosity is one of the manifestations of individual characteristics of a person, aimed at actively studying objects and phenomena in the world. Crafts of the Kazakh people refer to such a set of creative arts as weaving, sewing, weaving, modeling, Assembly, and painting, which are often used in Kazakh everyday life.

ӨОК 371.1

Ешмуратова Д.С., Жармаганбетова Қ.Е.

«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы
karlygash_zharmaganbetova@mail.ru

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МАЗМҰНЫ

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сынып оқушыларынның рухани-адамгершілік тәрбиесінің ерекшеліктері мен ғылыми-әдістемелік негіздері сипатталған. Педагогикалық теория мен практиканың қазіргі жетістіктерін жалпылау негізінде қазіргі мектептің педагогикалық процесінде балалардағы адамгершілік сезімдерді тәрбиелеудің ерекшеліктері ұсынылған.

«Адамға ең бірінші керегі білім емес, тәрбие. Тәрбиесіз білім- адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі»- деп әл Фараби [1] айтқандай, педагогика ғылымы зерттейтін негізгі категорияларының бірі- тәрбие.

Тәрбие адам тағдырын ойластырады, болжайды, алдын- ала адамның рухани өмірінің көптеген негіздерін сақтайды, тәрбие алыс пен жақын адамдарға және өзін қоршаған ортаға қатынас орнатады. Тәрбие ұлылар өсиетін сақтата отырып, олардың адамгершілік құндылықтарын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізеді. Адам тіршілігіне тек қана материалдық жағдайлар ғана емес, тәрбие - адамзат тіршілігінің міндетті шарты.

Н.А Смирнов: «Адамгершілік бір адамның екінші адамға сыйлай салатын заты емес, ол өзінің тәжірибесі арқылы ғана жететін адамның ішкі жағдайы»- деп адамгершіліктің құндылығына ерекше тоқталған. Тәрбие мәдениеті - өмірдің өзі сияқты күрделі де көп қырлы [2].

Еңбекке тәрбиелеу, патриоттық тәрбие, эстетикалық тәрбие, адамгершілік тәрбиесі, экологиялық тәрбие, дене тәрбиесі. Осы барлық тәрбиенің өзегі- адамгершілік тәрбиесі, бірақ ол жападан жалғыз әрекет етпейді, ол осы аталған тәрбие түрлерімен бірлікте, демек адамгершілікпен қоса барлық тәрбие түрлерімен біріге келе адамгершілік мәдениеті мен сапалары қалыптасады. Адамгершілік сапаларын индивидтің өзі анықтап, адамгершілік ұстанымын да өзі қалыптастырады.

Адамгершілік – қоғамдық өмірдің объективтік заңдылығына сәйкес, адамдар арасындағы қарым-қатынастарды реттеуге негіз болып табылатын талапқа сай белгілі бір имандылық шарттарын білдіретін ұғым [2,12].

Халыққа білім беру ісінің зор қарқынмен дамуы бүгінде мектептерде жылдан-жылға оқу-тәрбие жұмысын дұрыс жолға қоюды талап етеді.

Ата-бабаларымыз өздерінің сан ғасырлар бойғы ұлы тарихында жас ұрпаққа тәрбие берудің бай тәжірибесін жинақтап, өзіндік салт-сана, әдет-ғұрып, дәстүр рәсімдерін қалыптастырған.

Әдеп адамның ешбір күш салуынсыз пайда бола береді. Әдептерді белгілі бір мағынада бірнеше топқа бөлуге болады. Олар: адамгершілік немесе моральдық (әрқашан шын сөйлеу, достарына адал болу, үлкендер тілін алу, т.б.).

Мәдени мінез-құлықтары (сыпайы болу, үлкендері-кішіні сыйлап- құрметтеу, дұрыс сөйлеу, т.б.).

Гигиеналық әдептер: (таза жүру, қол жуу т.б) еңбек, ақыл- ой әдеттері. Атақты ағылшын драматургы В.Шекспир: «Жақсы әдет жақсылыққа бастайтын періште» десе, орыс педагогы К.Д.Ушинский: «Жақсы әдет өсімге берген ақша, адам өмір бойы соның жемісін пайдаланады, жаман әдет- борыш, адам өмір бойы сол борыштың өсімінен азап шегеді» - дейді [3].

Адамгершілік әдеттерде біріне- бірі қарсы екі күш болады. Бірі жақсылық жаққа, екіншісі жамандық жаққа тартады.

Ал оқуға деген әдет адамның әдет-дағдыларының күрделі бір түрі болып табылады. Ол адамның қызметі мен мінез- құлқының әдеттегі формаларының құрамына енеді. Олар оқушылардың білім алуына және оқушыларды практикалық қызметке дайындауға зор әсерін тигізеді. Сол әдеттенудің арқасында оқушы жинақы, тәртіпті бола түседі. Егер оқушы өз-өзіне сенбесе, оған оқуда болсын, жұмыста болсын, кездескен кедергілерді жену қиын болады. Оқушының пайдалы әдеттерін қалыптастыру, оларды адамгершілікке тәрбиелеуге зор әсерін тигізеді. Бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік мәдениетін тәрбиелеудің іс- жүзінде тексерілген ең сенімді әдістерінің бірі- мұғалімнің оқушыларға жүргізілетін түсіндіру жұмысы болып табылады. Түсіндіру жұмысын тек теория жүзінде ғана уағыздамай, пайдалы әдеттерді тәжірибеде тікелей көрсетумен ұштастыру керек. «Әдет - дейді А.Макаренко әрдайым жаттығып отырудың нәтижесінде қалыптасады, сондықтан жаттығуды дұрыс ұйымдастыру қажет» [4].

Адам - табиғаттағы кемелденіп жетілген ақыл-ой иесі және қоғамдық тұлға. Осы ерекшеліктеріне орай адамды ғылымның бірнеше саласы зерттейді. Ал педагогика мен психология ғылымы болса, адам жандүниесінің сырын, психиканың даму заңдылықтарын, жеке адамдық қасиеттердің жетіліп, қалыптасу жолдарын зерттейді.

Адамгершілікке тәрбиелеу мақсатында жоспарлы түрде әр қилы әрекеттерді ұйымдастыру керек. Дәстүрді қолданудағы жаттығудың мәні әрекет пен қылықтарды бірнеше рет қайталату арқылы жеке бастың адамгершілік мотиві мен мінез- құлқындағы қажеттілікті қалыптастыруға әсер етеді. Тәрбие әдісін балалардың моральдік мінез- құлқын (әдет) механизмдерін, адамгершілік сапаларын стимулдандыру тәсілі деп түсіндіреді.

Адамгершілік тәрбиесі оқу-тәрбие үрдісінің барлық салаларында, яғни оқыту, білім беру барысында және еңбек үрдісінде жүзеге асырылады. Тәрбиелі болу үшін адамгершілік нормаларын құр жаттап алу жеткіліксіз, оны терең ой елегінен өткізу, бастан кешіру және толғануды мінез-құлыққа бекіту керек.

Тәрбие ісі әрбір нақты кезеңнің өзіне тән ерекшеліктерін сақтай отырып, болашаққа бағдар ұстайды, жеке басты соған әзірлейді.

Жеке адамның адамгершілік жағынан қалыптасуы оның өмірге келген күнінен басталады. Мектепке дейінгі жаста балалардың бастапқы адамгершілік сезімдері мен ұғымдары, мінез-құлықтың ең қарапайым дағдылары қалыптасады. Баланың мектеп жасына дейінгі қалыптасқан мінез-құлықтары келешекте ересек адамдармен және құрбы-құрдастарымен қарым-қатынастарында көзге түседі. Бастауыш сыныптарда адамгершілік көзқарастардың, мінез-құлықтың, сезім мен сананың жаңа түрлері одан әрі дамытылады.

Мектеп оқушыларын адамгершілікке тәрбиелеу ең алдымен – оқыту үрдісі барысында жүзеге асады. Түрлі пәндерді оқу кезінде бастауыш сынып оқушыларының достық, жолдастық, өмірге белсенді көзқарасы, Отан туралы ұғымдары қалыптасады және кеңиді. Үлкенді сыйлауды, ата-аналарды құрметтеуге, еңбектенуге, ізеттілік сақтауға үйренеді. Бұл жаста балалар сапалы тәртіпке, жолдастық өзара көмекке, адамның көңіл-күйін түсінуге дағдыланады. Олар мектепте оқу-әрекетіне өзінің қатынасын, жанұяда, қоғамдық орында өзін-өзі ұстауды біледі. Соның нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларының дербес және қоғамдық мінез-құлқы және адамгершілік қарым-қатынасы байиды [5].

Өсіп келе жатқан ұрпақтың адамгершілік тәрбиесін белгілі жүйеде іске асыруға ықпал ететін – олардың қоршаған ортасы.

Оқушылар бойына тәрбие дарытуда мектепте оқытылатын пәннің бәрі бірдей дәрежеде маңызды. Әсіресе, оқушыларды адамгершілікке тәрбиелейтін пәннің бірі – ана тілі. Ол оқушыларға отансүйгіштік, ұлтжандылық, идеялық сенімді қалыптастырады. Сондай-ақ жоғары сыныптарда оқытылатын тарих пәні оқушының рухани байлығын кеңейтіп, өзінің қоғамдағы орнын түсінуге көмектеседі, ұрпақтың батырлығына көмек көрсетуді тудырады, олардың ізгі талап-тілектерін оятады. Сонымен қатар қазақтың ұлттық салт-дәстүрі, мәдениеті мен әдебиеті оқушылардың еңбексүйгіштік, ұқыптылық, моральдық қасиеттерін қалыптастырады.

Мектеп оқушыларына тәрбие беру тек жеке пәндер арқылы ғана емес, сыныптан тыс тәрбие сабақтарында, үйірме жұмыстарында адамгершілік тәрбиеге баулуға болады. Ондай жұмыстар түріне сынып жетекшісінің этикалық әңгімесі, моральды-этикалық жарыстар, пікір сайыстар жатады.

Жасөспірімдерді адамгершілікке тәрбиелеуде өмірде кездесетін көптеген жағымсыз жәйттерден сақтандыру мәселесі ескерілуге тиіс. Мұндай мәселелерде әсіресе жанұяның ролі ерекше. Себебі тәрбие жанұядан басталады.

Оқушылардың адамгершілік жеке басының даралық ерекшеліктеріне мінез-құлық көрсеткіштері жатады. Мінез ол адамның өзіндік бағыт-бағдардың, жан-дүниесінің ерекшеліктерінің тұрлаулы белгісі. Тәрбиелі мінез адам бойында ибалық қасиеттердің бар екендігін көрсетеді.

Халықтық педагогика отбасындағы тәрбиенің негізі болып саналады. Өйткені адамның жеке басының мінез-құлқын қалыптастыру, оның бойында адамгершілік қасиеттерді сіңіру көбіне үйде ата-ананың тікелей әсерімен жүзеге асады.

Халқымыздың ұлттық ерекшелігі саналатын үлкенді сыйлау, кішіге қамқорлық, бауырмалдық, кеңпейілділік қасиеттердің біразынан ажырай бастағаны шындық. Енді заманымыздың қайта түлеуіне байланысты жас ұрпақтың бойына осынау қасиеттерімізді қайта сіңіріп өсірсек деген мақсат әсіресе, тәрбие саласы қызметкерлерінің, ата-аналардың алдындағы кезек күттірмес міндет болып тұр.

Адамгершілік тәрбиесі тұтас алғанда баланың жеке басын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған процесс.

Бүгінгі педагогтің міндеті жеке тұлғаны адамгершілік жағынан дамыту үшін оның өмірін мәдениетке ену үрдісі ретінде ұйымдастырып, оның әр даму кезеңінде әлеуметтік өмірдің мәнін түсінуге бағыттауымыз қажет. Сабақ процесінде, сыныптан тыс тәрбие жұмысында да оқытушы мен оқушылардың қарым-қатынасы арқылы білім көлемі меңгертіліп, мінез-құлық өмірге деген белсенділігі артып, адамгершілік дәрежесі біртіндеп дамиды. Сонда ғана жас ұрпақ болашақта өз ана тілін құрметтей алатын, өзін-өзі дамыта алатын, өзін-өзі басқара алатын, қызмет көрсете алатын тәрбиелі, үлгілі, жаны сұлу, адамгершілігі бар таза азамат бола бастайды. «Ел үшін мен не істей аламын?» деген ойдың мәнін түсініп, өз елінің намысын қорғап, өзін байыта отырып, намыс пен ақыл-парасат туын тең ұстаған болашақ жастар тәрбиелей аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбдікәрімұлы Б., Сарбасова Қ.А. Әл-Фараби педагогикасы: Оқу құралы. – Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2008. - 126 бет

2. Смирнов Н.А. Этика и этикет младших школьников. – М.: Школьная Пресса, 2002. – 112 с.
3. Ушинский К.Д. Собрание сочинения т 2. – М: Педагогика, 1984. – 320 с.
4. Макаренко А.С. Сочинения. Т.5.2-изд.- М.: Педагогика, 1988. - 519 с.
5. Нұрмұхаметова Р. Адамгершілік тәрбиесінің негіздері // Бастауыш мектеп – 2004. - №6. – Б. 22-24.

Ешмуратова Д. С., Жармаганбетова К. Е.

СОДЕРЖАНИЕ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В статье описаны особенности и научно-методические основы духовно-нравственного воспитания младших школьников. На основе обобщения современных достижений педагогической теории и практики представлены особенности воспитания нравственных чувств у детей в педагогическом процессе современной школы.

Eshmuratova D. S., Zharmaganbetova K. E.

CONTENT OF MORAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Annotation. The article describes the features and scientific and methodological foundations of spiritual and moral education of Primary School students. On the basis of a generalization of the current achievements of pedagogical theory and practice, the peculiarities of educating children's moral feelings in the pedagogical process of a modern school are presented.

ӨОК 371

Жанысбаева Р. М.

«Bolashag» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы
rozaakan@mail.ru

Мақсұт Н.А.

ЖММ «Bolashag» академиясының студенті ДОВ 17-2 тобы, Қарағанды қ,
Қазақстан Республикасы
nursulumaksut01@mail.ru

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, ТҮРЛЕРІ МЕН ҚАСИЕТТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада мектепке дейінгі жастағы балалық шақтағы ойлаудың даму ерекшеліктері ойлаудың көрнекі деңгейінен абстрактілі-логикалық деңгейден нақты проблемалыға ауысуда пайда болады, бұл ойлаудың икемділігінде, тәуелсіздігінде және өнімділігінде көрінеді.

Ойлау-бұл жаңа білім алуға әкелетін шындық құбылыстары мен құбылыстары арасындағы қатынастар мен қатынастардың көрінісі. Ойлау арқылы адам айналасындағы әлемді әр түрлі, қасиеттер мен қатынастарда біледі. Ойлаудың бірінші ерекшелігі-оның жанама сипаты. Адам тікелей, тікелей біле алмайтын нәрсені жанама, жанама түрде біледі: кейбір қасиеттер басқалар арқылы, белгісіз – белгілі арқылы. Ойлау әрқашан сенсорлық тәжірибенің деректеріне - сезімге, қабылдауға, идеяларға және бұрын алынған теориялық білімге сүйенеді. жанама білім-бұл жанама білім.

Ойлаудың екінші ерекшелігі-оның жалпылануы. Жалпылау шындық объектілеріндегі жалпы және маңызды білім ретінде мүмкін, өйткені бұл объектілердің барлық қасиеттері бір-бірімен байланысты. Жалпы бар және тек жеке, нақты түрде көрінеді [1].

Қазіргі уақытта орыс психологиясында балалардың ойлауын дамытудың үш негізгі кезеңі нақты сипатталған:

1. көрнекі-тиімді (объектілерді манипуляциялау арқылы таным);
2. көрнекі-бейнелі (заттарды, құбылыстарды бейнелеу арқылы таным);
3. ауызша-логикалық (ұғымдар, сөздер, пайымдау арқылы таным). Балада ойлауды дамыту үшін ересектерді мақсатты оқыту мен тәрбиелеу шешуші рөл атқарады.

Көрнекі және тиімді ойлау 3 жастан 4 жасқа дейінгі балада қарқынды дамиды: ол заттардың қасиеттерін түсінеді, заттармен жұмыс істеуді үйренеді, Олардың арасында байланыс орнатады.

Пәндік-тиімді ойлаудың ерекшеліктері тапсырмалар нақты, физикалық жағдайды өзгерту арқылы, объектілермен тікелей байланыс арқылы шешілетіндігінде көрінеді. Ойлаудың бұл түрі 3 жасқа дейінгі балаларға тән. Осы жастағы бала заттарды бір-біріне қою немесе екіншісіне қою арқылы салыстырады. Яғни, баланың ойы оның іс-әрекеттерімен тікелей байланысты, ал іс-әрекеттің өзі ойлаудан озып кетеді [2].

Пәндік тиімді ойлау ересектерде де кездеседі. Мысалы, алдағы жөндеу туралы ойлау арқылы біз ойлаудың осы түрін қолданамыз. Кез-келген іс-әрекеттің нәтижелерін толық болжау мүмкін болмаған кезде пәндік тиімді ойлау қажет. Көрнекі-тиімді ойлау негізінде ойлаудың неғұрлым күрделі формасы қалыптасады – көрнекі-бейнелі. Бұл баланың практикалық әрекеттерді қолданбай, идеялар негізінде мәселелерді шеше алатындығымен сипатталады. Ойлаудың бұл түрі адам мәселені шеше отырып, әртүрлі бейнелерді, құбылыстар мен заттар туралы идеяларды талдайды, салыстырады, жалпылайды. Көркемдік-бейнелік шешімі неғұрлым толық movie барлық алуан түрлі сипаттамаларын заттың бұл көрінісі нысанасы болуы мүмкін бір мезгілде тіркелген бірнеше көзқарастар.

Осылайша, визуалды-бейнелі ойлау қиялдан іс жүзінде бөлінбейді. Көрнекі-бейнелі ойлау балалардағы заттар мен құбылыстардың өзгеру және даму процестерін түсінуде маңызды рөл атқарады. 6-7 жас аралығында ұғымдарды қолдану мен түрлендірумен байланысты ауызша – логикалық ойлаудың қарқынды қалыптасуы басталады. Алайда, бұл жаста жетекші-визуалды-бейнелі ойлау. Ауызша-логикалық ойлау тілдік құралдар негізінде әрекет етеді және ойлау дамуының ең жоғары кезеңін білдіреді. Ауызша-логикалық ойлаудың арқасында адам ең жалпы заңдылықтарды орната алады, табиғатта және қоғамда белгілі бір процестердің дамуын болжай алады, әртүрлі көрнекі материалдарды жинақтай алады.

Ауызша-логикалық ойлау дегеніміз-заттардың, құбылыстардың немесе олардың бейнелерінің өзімен емес, заттар мен құбылыстар туралы ұғымдармен айналысатын адам ойлауының ең жоғары түрі. Бұл түр толығымен ішкі, ақыл-ой тұрғысынан жүреді. Көрнекі-тиімді және көрнекі-бейнелі ойлауды дамыту логикалық ойлауды қалыптастырумен тығыз байланысты жүзеге асырылады. Мектепке дейінгі балалық шақтың маңызды кезеңінде жетекші болып табылатын және балалардың жалпы ақыл-ой дамуында өте маңызды болып табылатын кешенді ойлаудың күшті жақтарын дамытуға ерекше назар аудару қажет. Ойлаудың қатысуын қажет ететін практикалық немесе танымдық мәселені шешудің дұрыстығы баланың жағдайдың аспектілерін, оны шешу үшін маңызды заттар мен құбылыстардың қасиеттерін бөліп, байланыстыра алатындығына байланысты.

Шын мәнінде, ойлаудың барлық түрлері бір-бірімен тығыз байланысты. Іс жүзінде адам қандай да бір мәселені шешуде қандай ойлау түрін қолданатынын анықтау қиын, өйткені ойлаудың барлық түрлері бір-бірімен байланысты. Ойлаудың белгілі бір түрінің салыстырмалы түрде басым болуы туралы ғана айтуға болады [3]. Іс жүзінде ойлау жеке психикалық процесс ретінде болмайды, ол барлық басқа танымдық процестерде көрінбейді: қабылдау, назар, қиял, есте сақтау, сөйлеу. Бұл процестердің жоғары формалары міндетті түрде ойлаумен байланысты және оның осы танымдық процестерге қатысу дәрежесі олардың даму деңгейін анықтайды. Ойлаудың міндеті-объектілер арасындағы қатынастарды ашу, байланыстарды анықтау және оларды кездейсоқ сәйкестіктерден ажырату.

Леонтьев А.Н. ойлауды "адам танымының жоғарғы сатысын құрайтын объективті шындықты бейнелеу процесі" деп анықтайды. Леонтьев А. Н. пікірінше, ойлау объективті шындықтың маңызды қасиеттері, байланыстары мен қатынастары туралы білім береді, таным процесінде "құбылыстан субъектіге" көшуді жүзеге асырады [4]. Адам ойлауының қалыптасуы мен дамуындағы ең танымал теориялардың бірі- Ж.Пиаже жасаған теория.

Ол өзінің дамуында балалардың ойлау қабілеті келесі төрт кезеңнен өтеді деген қорытындыға келді:

1. Сенсоромоторлы интеллект кезеңі. Ол туғаннан 2 жасқа дейінгі өмір кезеңін қамтиды. Бұл кезеңде ең қарапайым нысандарда визуалды - тиімді ойлау ұсынылған. Осы ойлаудың арқасында бала айналасындағы әлемді өзінің инварианттарында, тұрақты қасиеттерінде білуге мүмкіндік алады.

2. Операцияға дейінгі ойлау кезеңі. Бұл кезеңде 2-ден 6 - 7 жасқа дейінгі балалар. Бұл уақытта балаларда сөйлеу қалыптасады және оны ойлаумен байланыстыру процесі басталады. Мұнда объектілермен сыртқы әрекеттерді интерьерлеу, яғни кез-келген процесті немесе құбылысты сыртқы, адамға қатысты, ішкі күйге айналдыру жүреді. Мысалы-бірлескен, бірнеше

адамдар арасында бөлінген іс-әрекет ішкі, психологиялық процеске айналады. Алайда бала әлі операция жасай алмайды.

3. Нақты операциялар кезеңі. Бұл кезеңде 7-8 жастан 11-12 жасқа дейінгі балалар. Олар белгілі бір объектілермен операцияларды орындай алады және мұндай операцияларды құрайтын әрекеттер қайтымды болады. Алайда, осы жастағы балалар әлі де дерексіз ұғымдармен операциялар жасай алмайды.

4. Ресми операциялар кезеңі. Оған 11-12 жастан 14-15 жасқа дейінгі балалар кіреді. Бұл балалар логика заңдарына сәйкес әрекет ететін ұғымдармен толыққанды ақыл-ой, қайтымды операцияларды орындай алады. Осы кезеңдегі балалардың ақыл-ой операциялары құрылымдық ұйымдастырылған, ішкі келісілген жүйе болып табылады.

Л.С.Выготский Ж. Пиаженің жас шамасымен бірдей жастағы балалардағы ұғымдардың даму процесін зерттеді.

Л. С. Выготский балаларда тұжырымдамалардың қалыптасуының келесі төрт кезеңін анықтады:

1. Синкретикалық ойлау кезеңі. Осы кезеңдегі балалар тұжырымдамаларды қалыптастыру мәселесін шеше алмайды және тұжырымдаманың маңызды белгілерін іздеудің орнына кездейсоқ негізде заттарды таңдайды (синкрет - бұл кездейсоқ, тәртіпсіз заттар жиынтығы).

2. Кешенді ойлау кезеңі. Осы кезеңдегі заттарды балалар ортақ, объективті белгілер негізінде топтарға біріктіреді. Алайда, бұл белгілер кездейсоқ, салыстырылатын заттар үшін маңызды емес.

Сонымен қатар, балалар шығарған белгілер бір экспериментте кездейсоқ өзгеруі мүмкін: алдымен бала заттарды бір белгіге, содан кейін екіншісіне және т. б.

3. Псевдопония кезеңі. Бұл кезеңде балалар маңызды белгілері бойынша заттарды таңдап, дұрыс көрінетін сияқты әрекет етеді. Олар тиісті тұжырымдаманың нені білдіретінін түсінетін сияқты. Алайда, бұл анықтамаларда тиісті заттардың маңызды белгілері анықталмайды.

4. Нақты ұғымдардың сатысы. Бұл кезеңде балалар дұрыс әрекет етіп қана қоймайды, сонымен қатар тұжырымдамаларға дұрыс ауызша анықтамалар береді, олардағы тиісті объектілердің ең жалпы және маңызды белгілерін анықтайды.

П. Я. Халперин ойлауды дамытудың тағы бір теориясын ұсынды, оны ақыл-ой әрекеттерін жүйелі (кезең-кезеңмен) дамыту теориясы деп атады. Бұл теория материалдық объектілермен сыртқы, практикалық әрекеттерді тұжырымдамалармен ішкі, психикалық әрекеттерге біртіндеп айналдыру процесін ұсынады және ғылыми негіздейді.

Бұл процесс келесі кезеңдерден өтеді:

1. Әрекеттің индикативті негізін қалыптастыру кезеңі. Бұл кезеңде жаңа психикалық әрекетті қалыптастыру керек адам іс-әрекетпен, оның құрамымен және оған қойылатын талаптармен егжей-тегжейлі танысады, яғни оған назар аударады.

2. Нақты материалдық заттармен сыртқы, егжей-тегжейлі түрде әрекетті орындау кезеңі. Бұл кезеңде тиісті әрекет іс жүзінде нақты, материалдық заттарға толықтай орындалады және мұқият өңделеді.

3. Қатты сөйлеу тұрғысынан әрекеттерді орындау кезеңі. Мұнда алдыңғы кезеңде жасалған әрекет басынан аяғына дейін дауыстап айтылады, бірақ іс жүзінде орындалмайды.

4."Өзіне"сөйлеу тұрғысынан іс-әрекетті орындау кезеңі. Бұл кезеңде іс-әрекетті адам өзіне айтады, яғни үнсіз сөйлеу деп аталады. Адамның дауыстық сымдары жұмыс істейді, бірақ айналасындағы адамдар оны естімейді.

5. Ішкі сөйлеу тұрғысынан іс-әрекетті орындау кезеңі. Бұл психикалық әрекеттің қалыптасуының соңғы кезеңі, онда ол толығымен ішкі болады, ішкі сөйлеуге байланысты болады, тез және автоматты түрде орындалады, сондықтан адам бірден ойланбастан сұраққа жауап береді.

С.Л. Рубинштейннің пікірінше, ойлау психологиялық зерттеудің негізгі пәні ретінде процесс, әрекет ретінде әрекет етеді.

М.Н. Поддъяков визуалды-тиімді және визуалды-бейнелі ойлаудың дамуын жүйелі түрде зерттеді. Балалардың ойлауының дамуы танымдық іс-әрекеттің құралдары мен әдістерін күрделендіру және жетілдіру тұрғысынан талданады.

Танымдық процесстерде бірыңғай зияткерлік белсенділікке біріктірілген сыртқы және ішкі әрекеттердің синтезі пайда болады. Бұл үрдіс әсіресе ойлауда айқын көрінеді, онда ол практикалық мәселелерді шешудің визуалды-тиімді, визуалды-бейнелі және ауызша-логикалық әдістерінің бірыңғай процесіне біріктіру ретінде ұсынылған. Осы негізде толыққанды адам ақыл-ойы қалыптасады және одан әрі дамиды, ол барлық үш жоспарда ұсынылған мәселелерді бірдей сәтті шешу қабілетімен сипатталады.

Мектепке дейінгі жаста қиял, ойлау және сөйлеу біріктіріледі. Мұндай синтез баланың сөйлеу өзін-өзі түсіндіруді қолдана отырып, суреттерді (шектеулі, әрине, шектерде) шақыру және манипуляциялау қабілетін тудырады. Бұл баланың ішкі сөйлеу ойлау құралы ретінде пайда болып, сәтті жұмыс істей бастайтынын білдіреді.

Тәрбие процесінде қарапайым моральдық нормалар, мәдени мінез-құлық формалары мен ережелері игеріледі. Бала мен оның айналасындағы адамдар арасында әртүрлі іскерлік және жеке мотивтерге негізделген әртүрлі қатынастар пайда болады. Мектепке дейінгі балалық шақта баланың жеке дамуының шыңы-бұл жеке өзін-өзі тану, оның ішінде өзінің жеке қасиеттерін, қабілеттерін, сәттілік пен сәтсіздік себептерін білу.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Агаева Е. л. мектеп жасына дейінгі балалардың сериалдық қатынастарын модельдеу // психологиядағы жаңа зерттеулер. – 1980. -№2 (23).

2. Безруких м. м. мектепке қадамдар: тәрбиешілер мен ата-аналарға арналған кітап. – М.: Дрофа, 2001. – 362 Б.

3. Блонский п. п. есте сақтау және ойлау. – СПб.: Петр, 2001. – 422 Б.

4. Л. и. Божович онтогенездегі тұлғаның қалыптасу кезеңдері // жас және тәрбиешілік психология оқулығы. - II бөлім. - М.: Ғылым, 1981. – 416 б.

Жанысбаева Р. М., Максут Н. А.

ОСОБЕННОСТИ, ВИДЫ И СВОЙСТВА МЫШЛЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В статье раскрываются особенности развития мышления в дошкольном возрасте при переходе от визуального уровня мышления к абстрактно-логическому к конкретному проблемному, что проявляется в гибкости, самостоятельности и продуктивности мышления.

Zhanysbaeva R. M., Maksut N. A.

FEATURES, TYPES AND PROPERTIES OF PRESCHOOL CHILDREN'S THINKING

Aannotation. The article reveals the features of the development of thinking in preschool age during the transition from the visual level of thinking to the abstract-logical to the concrete problem level, which is manifested in flexibility, independence and productivity of thinking.

ӨОК 371

Жанысбаева Р.М.

«Bolashag» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

rozaakan@mail.ru

Сарсембаева Т.М.

«Ертөстік» бөбекжайы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

ЕРЕСЕК ТОПТАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ЖАПСЫРУҒА ҮЙРЕТУ БАРСЫНДА ШЕШІЛЕТІН МІНДЕТТЕР

Аңдатпа. Бұл мақалада баланың сурет салумен, мүсіндеумен, жапсырумен және конструкциялаумен айналысу балабақшада балалардың барлық топтарында белгілі бір уақытта қайсібір жастағы балалардың күн тәртібіне сай ұйымдастырылады. Бірдей жастағы балалар тәрбиеленетін топтарда өтетін сабақтың барлық үйренушілер үшін біртұтас және тәрбиелік міндеттері болады, және осы міндеттерді іске асырудың жолдары көрсетілген.

Балабақшадағы жапсыру өнері сабақтарында оқу-тәрбие міндеттерін шешуде сабақтың бірнеше түрі қарастырылады. Олар нұсқаға қарап жапсыру сабағы, сәндік жапсыру сабағы және өнер туралы әңгіме сабақ. Нұсқаға қарап жапсыру сабағы жапсыруны оқытудың негізі болып табылады. Бұл сабақтарды өткізудің мақсаты балаларды бейнеленетін заттардың нұсқасына қарап жапсыруға үйрету болып табылады. Заттардың формасын, өлшемдерін, түр-түсін дұрыс қабылдауға үйрету, олармен таныстыру барысында заттың қасиеттерін сараптауға үйрету міндеті қойылады [1].

Тәрбиеші бұл сабақтарда нұсқаға қойылған заттардың формасына өлшемдер қатынасына, жарық пен көлеңке құбылысына, көз деңгейінен жоғарғы немесе төмен болуы сияқты ерекшеліктеріне талдау жасайды. Мысалы, балалармен бірге гербарийді қарап көруге кеңес беріңіз. Ата-аналар балаларды тыңдауы, сұрақ қоюы, түсіндірген әңгімелеріне мұқият көңіл аударулары қажет. Сабақтың мақсаты: Балалар әртүрлі заттарды ұстап көру арқылы үйренеді. Көше мен аулатұс, пішін, көлем, жазықтық туралы ұғымдарды оқып-үйрену мен бекітуге ең қолайлы орын. Әртүрлі жапырақтарды салыстыру және гербарий құрастыру концептуалдық білім базаларын көбейтеді. Сонымен қатар, балалар жапырақтардың түсуі-күздің белгісі екенін біледі. Балаларды серуенге алып шығып, олардан әрқилы пішіндегі, түрлі-түсті, беттерді де әртүрлі жапырақтарды тауып, оны әрі қарай қарап, зерттеу үшін топқа алып келулерін сұраңыз [2]. Өкелінген жапырақтарды жайып, балалардан ортақ гербарийге бір-бірден жапырақ таңдайды. Жапырақтар кептірілгеннен кейін оны дайын қағаздарға жапсырады. Жапырақтардың астына тәрбиеші балалардың айтқан сөздерін жазып қоюуы керек. Мысалы: «Бұл-қызыл, түкті жапырақ» «Бұл жапырақ жұлдызшаға ұқсайды». Үлкендеу балаларға өздерінің аттарын жазуына болады [3].

Нұсқаға қарап жапсыру сабақтарында тәрбиеші зат формасы туралы дұрыс түсініктер бере отырып, балалардың ойлау қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. Жапсыру сабағында тәрбиеші бала алдында қандай міндет қойсада, оны шешу ойлау белсенділігін арттыруды қажет етеді. Нұсқаны танып білу жай қарап көру емес ол зат туралы толық емес, жеке дара түсініктерден бастап, зат туралы толық елестетудің болуын көздейді. Бала нұсқаға қарап отырып, жапсыру барысында нұсқаны мұқият қарайды, оның ерекше сипатын зат құрылымын айқындауға талпынады. Соның нәтижесінде зат туралы түсініктер, ойлау мен ой қорытындылары анықталып, нақтылана түседі. Сонда ғана жапсыратын нұсқаны көруге, ойлануға, өлшеуге, салыстыруға мүмкіндік туады.

Таным – күрделі процесс, онда өзара тығыз байланысты екі компонентті бөліп көрсетуге болады. Бірінші – жеке мәліметтер, фактілер, әлем оқиғалары және ойлау процестерінен тұратын ақпарат, ақпаратты алу және қайта жасау үшін қажет. Екінші - адамның ақпаратқа қатынасы. Таным компоненттері ажырағысыз бірлікте және өзара байланысты екені айқын. Таным процесі адам өмірінің барлық кезеңінде жүзеге асады. Әдетте мектепке дейінгі балалық шақ кезеңі ерекше орын алады. Осы жаста әлем туралы негізгі ұғымдар қалыптасады; таным және танымдық қызығушылықтардың жаңа тәсілдері пайда болады; қоршаған шындықты эмоционалды-сезімдік деңгейде тани алу жүзеге асады. Баланың танымдық дамуы оның білімі және әлем туралы түсініктерімен байланысты. Баланың танымдық даму жетістіктері танымдық қабілеттіліктерді қамтамасыз етеді, яғни психикалық процестер, оның көмегімен бала әлемді, өзін және басқа адамдарды таниды. Осындай қабілеттіліктерге түйсік, ес, зейін, ойлау және қиял жатады. Олар ақыл-ойдың жемісті дамуының кепілі болып табылады [4].

Жапсыру барысында зейін маңызды орын алады. Қажетті ақпаратты алу және артығын ығыстыру үдерісін сипаттайтын маңызды қасиет. Ол нақты қасиеттерге ие: көлемі, тұрақтылығы, шоғырлануы, таңдамалылығы, бөлінуі, алмасуы және ырықтылығы. Айтылған қасиеттердің әрбіреуі бұзылса, баланың мінез-құлқы мен іс-әрекетінде ауытқушылықтар болады.

Балалардың белсенді зейінін тәрбиелеуде ешбір оқу пәні, нұсқаға қарап жапсыру жасау сияқты мүмкіндікке ие бола алмайды. Нұсқаға қарап жапсыру жасау балалардың кеңістік туралы ойлауы мен қиялын дамытады. Балалардың айқын образдық елестету қабілеттерін дамыту, нұсқаға қарап жапсыру жасау есте сақтаудың дамуына ықпал етеді. Адам өмірінде есте сақтаудың ролі ұшан теңіз. Нұсқаға қарап жапсыру жасау тек қана образдық есте сақтаумен шектеліп қалмай, сол сияқты қозғалыс, эмоциялық және сөздік-логикалық естердің дамуына ықпал етеді.

Баланың зат туралы айқын елестетуінің негізінде қиял қабілеті дамиды. Нұсқаға қарап жапсыру жасау кезінде абстракциялық ойы дамиды. Зат формасының құрылымына конструктивтік талдау абстрактылы ойлаусыз мүмкін емес, жапсыру жасау барысында үнемі зат құрылымына талдау жасап отырудың қажет етеді. Зат формасын үйренудің басқа түрлеріне қарағанда абстрактілі ойлау процесінің барлық уақытында, нұсқаға қарап жапсыру жасауда мүмкіндігіндей жағдай бола бермейді. Мұның бәрі жапсыру жасау үйрену адамның жалпы дамуына әсер етеді. Баланың ойлауы – ересектердің ойлауынан ерекшеленетін басты күрделі процесс. Балалардың ойлауы белгілі кезеңдерде қалыптасады:

1-кезең. Көрнекілік-әрекетті ойлау. Бала өз іс-әрекетінде қарапайым тапсырмаларды орындайды – айналдырады, тартады, ашады, басады. Іс жүзінде ол себеп-салдар байланыстарды анықтайды, өзінше жасап көреді, қателеседі.

2-кезең. Көрнекілік-бейнелі (Нақты-заттық) ойлау. Бұл кезеңде балаға қолымен әрекет жасаудың қажеті жоқ, ол егер қандай да бір әрекет жасаса, не болатынын бейнелі (көрнекілі) елестетуге қабілетті.

3-кезең. Сөздік-логикалық (абстрактілі-логикалық) ойлау. Балалар үшін ең күрделі - ойлау процесі. Мұнда бала нақты бейнелермен емес, керісінше, күрделі анық түсініктермен, айтылған сөздермен әрекет жасайды. Мысалы, кіші мектеп жасына дейінгі бала «мысық» сөзін естігенде өз мысығын көз алдына елестетеді және басқа мысықтың аты да «мысық» екен деп таңырқауы мүмкін. Мектепке дейінгі ересек жастағы балалар «мысық» ұғымын жалпылай алады. Сөйлеуі-логикалық ойлауы дамыған бала уақыт және кеңістік сияқты абстрактілі ұғымдармен әрекет жасауға қабілетті. Негізгі кез келген толық құнды ойлау процесінің ең аз дегенде үш әмбебап құрастырушысы бар:

- Қарапайым ойлау операцияларының қалыптасуының жоғары деңгейі (талдау, жинақтау, салыстыру, маңыздысын бөліп көрсету және т.б.);

- Әртүрлі болжамдардың басым көпшілігі іс жүзінде көрінетін, шешімдердің көптеген нұсқаларын іске асыруда, қалыптан тыс ойларды еркін ұсынуда және біріншіден екіншісіне ауысудағы ойлаудың белсенділік, тәуекелділік жоғары деңгейі;

- Айқын құбылыста ерекшеленетін нақты бағдардың, талдап қорытудың сызбасын қолданудағы, ойлаудың өзіндік тәсілін түсінудегі және оларды бақылау кезіндегі ойлау ұйымдасушылығының және мақсаттылығының жоғары деңгейі.

Нұсқаға қарап жапсыру сабағы балаларға эстетикалық тәрбие берудің тамаша мүмкіндігі болып табылады. Нұсқаға қарап ағашты, гүлді жасау барысында бала табиғат әсемдігіне, түстер мен формалардың алуан түрлігі мен байлығына қызыға түседі. Ол тұтас заттың және оның бөліктерінің пропорциялық қатынастарын көре біліп, табиғат формаларының гармониясы мен ритмін, түстердің түрлі деңгейдегі реңдерін көре білуге үйренеді. Балалардың байқампаздығын елгезектігін дамыта отырып, біз эстетикалық тәрбие беру міндеттерін шешеміз [5].

Қазақ сәндік қолданбалы өнер бұйымдарын балаларға таныстыру барысында бұйымның көркемдік ерекшеліктеріне талдау жасалады. Бұйымның қолөнердің қандай түріне жататындығы, оны жасаған шебер, бұйымды жасау технологиясы, қолданған зат материалдары туралы таратылып айтылады. Осындай бағыттағы талдаулар негізінде бала көркем өнер бұйымдарының көркемдік ерекшеліктері туралы қажетті білімдер жүйесін меңгерді. Қолөнер бұйымдарының атауларын үйренеді. Осындай іс-әрекеттердің нәтижесінде балалардың көркем өнер білімдері жүйеленіп, олардың әсемдік тарғамдары арта түседі, яғни әсемдікке тәрбиелейді.

Қорыта айтқанда, балалардың көркемдік білімдері нұсқаға қарап жапсыру жасау, тақырыптық жапсыру және жапсырмалау туралы әңгіме сабақтарда белгілі бір барысында, немесе өнер туындысын қабылдау барысында игеріледі. Балалардың көркемдік білімдерінің құрылымы жапсыру туралы білімдерден және бейнеленетін көріністі жасай білу, зат құрылысын жасау, зат көлемін көрсете білу, кеңістікті жапсыру икемдіктері мен дағдыларынан құралады. Ал тәрбиешінің балаларға көркемдік білім беру әдістері: салатын нұсқаны талдау, жапсыру жолдарын көрсету, жаңа сабақты түсіндіру, көрнекілікті сабақта қолдану, балалардың жапсыру жұмыстарына басшылық көрсету, өнер туындыларына және бұйымдарына көркемдік талдау жасау іс-әрекеттер жүйесінен құралады. Өзінің тәрбиелік мәнін бүгінге дейін жоғалтпай келе жатқан көркемдік педагогиканы, қазіргі таңда балабақша өміріне енгізу, жапсыру сабақтарында қолдану заман талабына айналып отыр.

Жапсыруның өзіндік ерекшелігі балаларға заттардың түр-түсі туралы, олардың құрылысы, көлемі, жазықтық формасы мен композициясы туралы білімді белсене меңгеруге мүмкіндік береді. Қиылған формаларды әрлі-берлі жылжытуға, бір форманы екіншісінің үстіне салып көріп салыстыруға жапсыруның мүмкіндігі мол. Бұл композициялық білім мен іскерлікті жедел игеруге көмектеседі, ол тек сюжетті және декорациялық жапсыру жасау үшін ғана емес, сондай-ақ сурет салу үшін де маңызды.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 27.07. 2007 ж., № 319-III ҚРЗ Заңы. Астана. Ақорда
2. РҚ МЖЖБС 1.001-2009. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпы міндетті білім беру стандарты. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту. Негізгі ережелер.
3. Қазақстан Республикасының «Тәлім-тәрбие тұжырымдамасы», А., 1993

4. Ахметов Ш. «Қазақ балалар әдебиеті тарихының очеркі», А., 1965
5. Косминская В.Б., Халезова Н.Б. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельностью детей.-М.,1987
6. Захожий В.М. Детские и юношеские организации в борьбе за мир // Сов.педагогика.-1987.№4 – с.31-35.

Жанысбаева Р.М., Сарсембаева Т.М.

ЗАДАЧИ РЕШАЕМЫЕ В ХОДЕ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ СТАРШЕЙ ГРУППЫ АПЛИКАЦИИ

Аннотация. В данной статье рассказывается о том, что занятия ребенка рисованием, лепкой, лепкой и конструированием организуются в детском саду во всех группах детей в определенное время в соответствии с распорядком дня детей того или иного возраста. Занятия в группах, где воспитываются дети одного возраста, имеют единые и воспитательные задачи для всех обучающихся, и намечены пути реализации этих задач.

Zhanysbaeva R.M., Sarsembayeva T.M.

TASKS TO BE SOLVED IN THE COURSE OF TEACHING CHILDREN OF THE OLDER GROUP OF APPLICATIONS

Annotation. This article describes that the child's classes in drawing, modeling, modeling and designing are organized in kindergarten in all groups of children at a certain time in accordance with the daily routine of children of a particular age. Classes in groups where children of the same age are brought up have common and educational tasks for all students, and ways to implement these tasks are outlined.

УДК 373

Жуманова А.Ж.

Қарағанды «Bolashaq» академиясының ДОВ-19-2с тбының студенті

Шалтаева Р.Ж.

«Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

БАЛАБАҚШАНЫҢ ӘР ЖАС ТОПТАРЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰРАСТЫРУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАЗМҰНЫ

Аңдатпа. Конструктивті іс-әрекеттің эстетикалық сезімдерді тәрбиелеу, мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылығын дамыту үшін де маңызы зор. Табиғи материалдан қолөнер жасау балаларда тек техникалық дағдылар мен дағдыларды ғана емес, сонымен қатар қоршаған әлемге ерекше шығармашылық қатынасты қалыптастырады – балалар. Шығармашылық құрастыру процесінде әр түрлі материалдардан балаларда іс-әрекетті құрудың жалтыланған құралдары қалыптасады. Мектепке дейінгі жастағы құрастыру шын мәнінде шығармашылық, дамып келе жатқан және дамып келе жатқан іс-әрекет болуы мүмкін, өйткені оның барысында бала жаңа құрылымдарды құруға және оларға жеке мағына беруге әмбебап қабілетті қалыптастырады.

Құрастыру термині түрлі заттарды, бөліктерді белгілі бір жағдайға келтіріп құрау деген мағынаны білдіреді. Балалардың құрастыру жұмыстары – құрылыс материалдарынан әртүрлі құрылыстарды салу, конструкторлармен, «Лего» құрастырғыштарымен құрау, табиғи заттар: құм, саздан құрылыс жасаумен айналысу болып табылады. Құрастыру іс-әрекеті дегеніміз – бұл өзінің қызметіне сәйкес бұрыннан ойластырылған, белгілі бір нақты өнім алуға бағытталған әрекет түрі. Құрастыруды үйрену арқылы балалардың ойлауы дамиды, іс-әрекетін жоспарлай білуге дағдыланады. Белгілі бір құрылысты немесе заттарды құрастыра отырып, олардың қандай жүйеде, қалай болуы қажеттігін күні бұрын ойластырады [1]. Құрастыру арқылы геометриялық денелерді, құрылыс заттарының көлемі, сапасы, пішіні және кеңістікте орналасу қатынастарын тануға қабілеттері артады. Мысалы, төрт қырлы бөрене, пластина, кірпіш, лево құрастырғыштар тетіктері, т.б. Құрастыру жұмыстарын ұйымдастыру кезінде тәрбиеші адамдарды, жан-жануарларды, өсімдіктерді, көлік түрлерін, т.б. бейнелейтін әртүрлі ұсақ ойыншықтарды да пайдаланады [2]. Мұндай ойыншықтар баланы ойлануға, іскерлікке, белсенділікке, іс-әрекеттің

шығармашылық сипат алуына мүмкіндік туғызады. Құрастыру арнайы ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті түрінде екі аптада бір рет қол еңбегімен кезектесіп өткізіледі. Ал бос уақыттарында балалар құрылыс материалдарын еркін пайдаланып, өзіндік ойын сипатындағы іс-әрекеттерін жүзеге асыра алады [3].

Ерте жастағы топ. Бір жастан екі жасқа дейінгі балалармен құрастыру оқу іс-әрекетін өткізуде мақсатқа бағытталған әрекет ойнай алушылықты тәрбиелеуге көңіл бөлінеді. Балалардың сезіммен байланысты тәжірибесі бай түседі: құрылыс материалдарымен әрекет ете отырып, олар заттардың сыртқы түрі, көлемі туралы қарапайым түсініктер алады, кеңістікте бағдарлай алушылықты үйренеді. Балалар құрылыс жиынтығының (кірпіштер, кубиктер, пластиндерді, үш қырлы призмаларды) 3-4 бөлшектерін тануды, оларды бір - бірінің үстіне қатар қоюды, тәрбиеші көрсеткен әрекеттің көшірмесін орындауды үйренеді. Балалардың кубиктер мен кірпіштерден істегендерін құрылыс деп әлі айтуға болмайды. Кубикті кубикке қояды және бұл құрылыс - мұнара, тар тесікке қатар қойылған 3-4 кірпіш қақпа деп аталынады. Маңыздысы, олар тапсырманы түсінуге және оны орындауға, мақсатты әрекет етуге және нәтижесін алуға үйренеді. 1 жастан 2 жасқа қараған балаларды ойын әрекеттеріне үйрету үшін бір қозғалысты бірнеше рет қайталап көрсету керек. Әрбір бала пайдаланатын бөлшектердің саны 4-5-ке жетуі мүмкін.

Балалар құрылысты бірінші жасайтын оқу іс-әрекетінде тәрбиеші әрбір баламен жеке шұғылданады. Әрекет меңгерулеріне қарай алғашқыда 4-6, ал жылдың аяғында 8-10 балада топтап оқу іс-әрекетін өткізуге болады. Оқу іс-әрекетіне дайындық және үлгіні қарап шығу бір жарым минуттан аспау керек, әйтпесе балалардың белсенділігі төмендейді [4]. Құрылыс материалдары бөлменің әр жеріне орналасуы тиіс, осы жерде сондай -ақ көлемі жағынан үлкен емес әр түрлі ойыншықтар болуы керек. Бұның бәрі балалардың бойында өз бетімен шұғылдана алушылықты жетілдіруге септігін тигізетін болады.

Бірінші сәбилер тобы. Балалар үш жасқа аяқ басқанда үлкен ой күшін талап ететін ұзаққа созылған оқу іс-әрекетіне төзімді, қабілетті келеді, өйткені олардың психикалық әрекетінде елеулі өзгерістер болады.

Үш жасқа жақындаған шақта олар нені тұрғызатынын атайтын болады және өз бетімен әрекет етуге қабілетті келеді, таныс оқиғалардың барысын өзгерте отырып, қайсыбір әрекеттерді ересектердің көмегінсіз-ақ орындайтын болады. Таныс оқиғаларды өзгерте отырып, осы арқылы ересектерге деген өздерінің қатынастарын білдіреді.

Конструкциялық әрекеттің бағдарламасы бұл топта тек құрылыс материалынан құрастыруды көздейді. Олар құрылыстарды бұрынғы топта пайдаланылған құрылыс жинақтарының сол бір бөлшектерінен құрастырады: кубиктер, кірпіштер, пластиндер, призмалар (үш қырлы). Оларды сыртқы түрлері мен көлемі бойынша ажыратуға, бұл формаларды стол үстіне қалай орналасуына қарамастан танып-білуге (тұрып, жатып балаға қысқа немесе ұзын жағымен орналасқан), орнықтылықтың тұратын орынға байланысты екенін түсінуге үйретеді (жалпақ жағымен жатқан кезде кірпіштер мен пластиндер орнықты келеді). Ойынның сюжетін балаларға айтып тұруға болады. Тәрбиеші ойынды бірінші болып бастайды, ал сонан кейін оған балаларды қосады, олармен әлі құрылысты тұрғызу керектігі, қалай ойнау жайлы әңгімелеседі. Ойындарда және оқу іс-әрекетінде бейнелік көріністерді, көркем сөздерді, әндерді пайдаланған жөн.

Екінші сәбилер тобы. Төрт жасқа қараған балаларға едәуір дамыған дене және ой белсенділігі тән. Көп қозғалыстың арқасында бала, ересектің бағыт беруімен айналадағыны қабылдай отырып жаңа заттармен және құбылыстармен танысады, олар туралы оның ұғымдары анағұрлым байи түседі, оның назарын арттыратындардың аумағы кеңейеді.

Бұл жастағы балалардың құрастыру әрекетіне оның ойымен тікелей байланысты болуы тән нәрсе: енді ғана құрылған трамвайға қуыршақтарды отырғызады, линия бойымен жүреді, оның қозғалысын бала лайықты дыбыстармен қосап отырады [5].

Өз бетімен әрекет етуге аса тұрақты талпыныс пайда болады. Бұл балалардың осы қажеттілігін қанағаттандыруға жағдай жасауды талап етеді. Баланы ересектердің, құрбыларының әрекеттері көбірек қызықтырады, осыған байланысты бірге ойнаудың тұрақты формалары пайда болады. Мұның барысында бірге ойнаушысының бір-біріне көмек көрсете білушілік, жолдасынан көмек сұрай алушылық, бір-бірінің табыстарына қуана білушілік шеберліктері қалыптасады. Шындығында бірге ойнаудың әлі де болса тұрақты емес, қысқа мерзімді, тәрбиеші жағынан белгілі бір басшылықты талап етеді. Құрастырудың бағдарламасы бұл топта біршама күрделенеді. Құрастыру үшін негізгі материал – құрылыс. Оның жиынтықтары жаңа бөлшек –

бруспен толықтырылады. Балалар олармен танысып оның басқа бөлшектерден (кубиктер, кірпіштер, пластиндер) айырмашылығын, қай жағдайда – тік тұрған немесе жатқан кезде оның анағұрлым тұрақты болатынын анықтайды. Балалар атауларды меңгеріп, оларды ойында пайдаланады, үлкен және кішкентай брустарды ажырата білуді үйренеді.

Балаларда бірінші сәбилер тобында алған құрастыру дағдылары қалыптасады: жазықтыққа 1-2 қатар етіп кірпіштерді, пластиндерді (машиналар үшін жол, трамвай немесе темір жол линиясы) орналастырады, оларды бір-бірінен біраз алшақтықта қатар етіп тік қояды немесе біріне-біріне тығыздап қатар етіп қояды (құстар мен жануарлар үшін қоршау, бақша үшін қаша және т.б.).

2-3 жастағы балалардың бірге ойнауға және тұрғызуға деген ықыластылықтарын көтермелеп отыру керек, тәрбиеші бұған жалықпастан көмек беруге тиіс. Бәрінен бұрын балаларды жолдастарының жұмысына құрметпен қарауы, бір – біріне көмектесе білуге үйрету керек.

Балалар өздерінің жұмыс орнына тәртіп сақтауға үйренеді: құрылыс материалдарын үстел үстіне тәрбиеші көрсеткендей тәртіппен таратып қояды. Ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті және ойын аяқталғаннан кейін құрылысты бөлшектеп таратып, материалды үстелдің үстіне оқу іс-әрекетінің алдындағыдай тәртіппен жиыстырады.

Ортаңғы топ. Төрт жастағы балалардың құрылыс ойындарына қызығушылығы әжептеуір тұрақты болып келеді. Олар құрылыс материалының кейбір бөлшектерімен жақсы таныс келеді, олардың неге пайдаланатынын біледі. Балалар бұрын алған құрастыру тәжірибесі, оларға біраз техникалық дағдыларды бойларына сіңіруіне, күрделі емес құрылыстарды жасаудың жолдарын есте сақтауларына мүмкіншілік береді. Бұл құрылыстарды олар өз ойындарында оңай жасай алатын болады.

Егер бұрынғы топтарда жүрген кезде бала негізінен тәрбиешінің әрекеттеріне еліктеген болса, тек кейбір бөлшектерді өзі қоса отырып, тәрбиешінің көрсеткен үлгісі бойынша құрылыстарды жасап шығаратын болса, ал ересек топта ол енді жасайтын құрылысының тақырыбын атайтын болады, ойға алғандарын аяғына дейін орындауға қабілетті келеді. Бірақ тақырыптар сыртқы жағдайлардың әсерімен жиі ауысады және кейде тәрбиешінің көмегімен ғана іске асуы мүмкін.

Балалардың ойындары тақырыбы бойынша түрленіп, мазмұны бойынша біршама байи түседі, өйткені бұларда оларды балабақшада қоршаған мәселелер туралы әсерлермен қатар, өздерінің әке – шешелерімен саябақта, теплоходта, поезда саяхаттаулары кезінде көріп білгендері, әңгімелерден, ертегілерден естігендері бейнеленетін болады. Жылдың аяғында балалар қызық ойындарды қайталап, бұларға шамалы өзгерістер енгізе отырып, қатарынан бірнеше күн бойы ойнайтын болады. Кейде өзінше ойын ойластырып, ол үшін олар құрылыстар істейді, ол ойларына лайықты ойыншықтарды іріктейді[6].

Басқа балалармен қосыла отырып бірге әрекет ету қажеттілігі артады. Жалпы мақсат жолындағы табыс үшін бала өз әрекетін жолдастарының әрекетімен ұштастыруға тырысады. Балалар енді ересектердің және ұжымның талаптарын түсінетін және оған өздерінің мінез – құлқын бағындыра алатын халге жетеді .

«Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасы» осы топ үшін құрылыс материалымен ойындар және ұйымдастырылған оқу іс-әрекетін өткізуден басқа, қағаздан, табиғи және басқа материалдардан ойыншық бұйымдар дайындауды жоспарлайды.

Материалдармен өткізілетін ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің және ойындардың табысты болуы үшін балаға айналадағы дүние туралы бай әсерлер қажет. Заттармен (ойыншықтармен) танысу процесін бірыңғай заттар тобы туралы жинақталған ұғымның қалыптасуына бағындырған жөн.

Тәрбиеші балалармен бірге құрылысшылардың бірлескен жұмысына зер сала отырып, тұрғызылып жатқан үйлерді, басқа құрылыстарды бақылауға, үйлердің архитектурасымен, машиналармен және тағы басқа заттармен танысуға тиіс. Мұндайда олар кеңістік қатынастарын (алдында – артында, жоғарыда – төменде , оңға – солға , жақын – алыс , көп – аз) білдіретін сөздер қолданылады.

Балалардың құрылыс жиынтықтары жаңа бөлшектермен– үлкен және кіші цилиндрлермен толықтырылады. Басқа бөлшектермен салыстыру арқылы балалар олардың негізгі қасиеттері мен айырмашылықтарын біледі, құрастырушылық қасиеттеріне лайықты олардың дұрыс атауды және қолдануды үйренеді (үстелдің аяқтары үшін, машиналардың фарлары үшін, үйді безендіру үшін

және басқа). Бөлшектердің белгілі бір жиынтықтарын сақтай отырып, бүкіл құрылыс материалы қысқа және ұзын, кең және тар болып келетін әр түрлі пластиндермен, брустармен, кубиктермен, призмалармен үлкен және кішкентай цилиндрлермен толықтырылады.

Конструкциялау процесінде балаларды мынадай: кеңістікті қосу, лайықты ойыншықтарды пайдалана отырып әртүрлі өлшемдегі күрделі емес құрылыстар тұрғызу (үлкен құыршақ - үшін үлкен кереует, кішкентай құыршақ үшін – кішкентай, жануарлар өзеннен өту үшін - аласа көпір, егер өзенде теплоходтар жүзіп жүрсе биік көпір т.с.с.), құрылыстарды бір – бірімен шамаластыра алу (үстел және орындық, кереует және орындық және с.с.) сияқты техникалық шеберліктерге үйретеді. Бөлшектерді көлемі, формасы, түсі бойынша таңдап алу, мұндайда бұлардың тұрақтылығын құрылыстың ерекшеліктеріне сәйкес ескеру, оның орындалу жүйелілігін еске сақтау[7].

Ортаңғы топта балаларды бірігіп құрылыс тұрғызуға үйреткен жөн. Әркімнің өз алдына құрылыс объектісі болуы керек: кімнің не тұрғызатынын алдын ала келісе отырып, бірі-гараж, екіншісі-көпір тұрғызады. Ал сонан кейін балалар бірге отырып ойынға керектіні (жолды немесе басқа бірдемені) тұрғызуды аяқтайды.

Тәрбиеші балаларды ұқыптылыққа үйретеді, мысалы бөлшектерді балалар орынды аз алатындай етіп жинауы керек: кірпіштерді, кубиктерді, пластмассаларды бөлек-бөлек етіп үйіп жинайды, призмаларды не кубтарға біріктіреді және бөлек-бөлек етіп үйіп жинайды, не бір призмалардың ұшы жоғары, ал екіншілері – олардың арасына – төмен қойылатындай етіп қатармен тәртіппен орналастырылады.

Ересектер тобы. 5-6 жастағы балалардың құрастыруға, құрылыс ойындарына деген құштарлығы артады.

Балалар бар ынтасымен құрылыстар жасап, ойыншықтар істейді. Олар енді өз бетімен көп нәрсені істей алатын болады.

Ересектер тобындағы балалар ойыны қызықтылығымен, әр түрлілігімен айрықшаланады. Балалардың айналадағы дүниені тікелей байқауынан, радио, теледидар мәліметтерінен, кітаптар мен ересектердің әңгімелерінен алған ауқымды білімдері енді осы ойындар барысында білінеді. Болмыс балалар ойынында анағұрлым толық көрінеді. Ойлауды айқындауда және сюжетті дамытуда көбінесе өз бетімен әрекет етушілік пайда болады.

Балаларға тәрбиешінің сәбилерден гөрі олардан жұмыста анағұрлым көп нәрсені талап еткені ұнайды. Оларда өзін-өзі басқару элементтері пайда болады. Бейнелеудегі өздерінің қателіктерін, дәлсіздіктерді байқайды және оларды түзетуге тырысады, әлі неге үйренбегенін түсінеді.

Олардың алдында ой іскерлігін талап ететін белгілі бір тапсырманы ұсынған кезде олар үлкен құштарлықпен құрастырады. Тапсырманың ойдағыдай орындалуы оларды ерекше қанағаттандырады және қуанышқа бөлейді. Тәрбиеші балаларға ойларын дұрыс және тура айта алуға көмектеседі.

Бұл топтың бағдарламасы құрастырудың құрылыс жиынтықтарынан, қағаздардан, әр түрлі қораптардан және табиғи материалдан жасалатын түрлерін таныстыруды көздейді. Бірақ құрастыруға үйретудегі міндеттердің мәні анағұрлым арта түседі.

Балалар көптеген жаңа білімдер, техникалық шеберліктер алады. Осылайша олар біртіндеп мектепке дайындалады, яғни тапсырмаларды өз бетімен шешуге, жұмыстың жаңа әдістерін саналылықпен және табандылықпен меңгеруді үйренеді.

Ересектер тобының балалары табиғи материалдан ойыншықтар жасауды жалғастыра береді. Бейнелеу іс-әрекетіне арналған бұрышта табиғи материалдан істелген бұйымдардың суреттері бар альбом болуы тиіс. Олар балаларда ойыншықтарды өз бетімен дайындай алуға деген ынталықты тудыру үшін қажет.

Құрылыс материалынан құрастыру оқу іс-әрекетінде бірнеше жазықтықты бір үлкен жазықтыққа біріктіру, қатарға сирек қойылған кірпіштерді, брустарды, цилиндрлерді бір-біріне байланыстыру, аралықтарды бекітуге негіз жасай отырып, құрылыстарды мығым етіп істеу сияқты кейбір техникалық дағдыларға балаларды үйрету жұмысын жалғастыра береді.

Мектепке даярлау тобы. Бұл топтағы ең басты міндет-балаларды.

мектепке даярлау болып есептеледі. Бұл жастағы балалар үшін құрастыру қызықты оқу іс-әрекетінің бірі болып саналады. Оларда енді айналадағы болмысты танудағы тәжірибесі, техникасы, архитектуралық ескерткіштерге саналы көзқарастары бар. Олар сондай-ақ әр түрлі құрылыстарға, архитектура заттарына қарапайым эстетикалық баға бере алады. Жұмыста

жинақтылау болуға тырысады, ұжым талаптарымен санаса алатын болады, тәртіпті бола түседі, өз іс-әрекетін бақылай алады.

Барлық басқа топтар сияқты бұл топтың балалары құрастыру оқу іс-әрекетін ойынмен тікелей байланыстырып отырады.

6-7 жастағы балалардың ойыншықтарды қатырмақағаздан дайындауына болады, олардың кейбір бөліктері қозғалмалы етіліп жасалады (кішкене қоян құлақтарын қимылдатады және с.с). Мұндай ойыншықтар үшін қалың қатырмақағаздан шаблондар дайындайды. Балалар қатырмақағазға жіңішке қарындашпен айналдыра сызып, кесіп алады да түрлі түске бояйды, ал сонан кейін бөліктерді жіптердің немесе сымдардың көмегімен біріктіреді.

6-7 жастағы балалар үшін сәбилерге ойыншықтар дайындау қызықты іс болып табылады. Әрине, тәрбиешінің бұл процесті бақылағаны, қайсыбір ойыншықты қалай жасау туралы балаларға дер кезінде ақыл-кеңеспен көмектескені қажет.

Мектепке даярлық тобында балалар ойыншықтарды ағаштардың қабықтарынан, қарағай мен шырша бүршіктерінен, жүгері собығы орамдарынан, құс қанаттарынан, тікенек өсімдіктен және сол сияқты басқа табиғи материалдан жасауды жалғастырады. Әдетте балалар осындай ойыншықтарды құмарлықпен істейді. Оларды осындай жұмысқа одан сайын қызықтыра түсу үшін, дайын бұйымдар түсірілген сурет түрінде ұсынылып, иллюстрациясы басылымдармен балаларды таныстыру керек.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту бағдарламасында балаларды құрылыстардың жекелеген кезеңдерін ғана емес, сонымен қатар жұмыстың бүкіл барысын жоспарлай алуды, қайсыбір құрылыс пен оның кейбір бөліктерін және тұрғызу үшін құрылыс материалының қандай бөлшектері бәрінен бұрын дұрыс келетінін белгілей білуді үйретуге ерекше көңіл бөледі.

Бұл топтағы балалардың бойында техникаға деген ынталық туады. Мұны көтермелеген жөн. Ойындар үшін түрлі-түрлі «конструкторлар» беріледі, олардан балалардың өздері ұшақтардың, дөңгелектері қозғалатын автомашиналардың әр түрлі үлгілерін жасайды. Мұнда балалар гайкалы кілтпен, қиянкамен, гайкалармен жұмыс істеудің тәсілдерін меңгереді.

Алдыңғы топтарда балалар құрастырудың негізгі тәсілдерін меңгереді. Биік тіректерді жабу боп табылатын жаңа әдіс негізінен алғанда биік көпірлерді тұрғызу кездерінде қолданылады. 6-7 жастағы балалар құрылысты екі және одан да көп жабулармен жасап, ол архитектуралық безендірудің жекелеген элементтерімен толықтыра алады. Балалар құрылыстарды суреттерге, фотографияларға, сызуларға қарап отырып қана орындауға икемді. Әрине, олар артық бөлшектері жоқ, қарапайым болуы тиіс.

Қорытындылай келе, құрастыру - мектеп жасына дейінгі балалардың жеке басын, жан-жақты, үйлесімді дамыту процесінде маңызды рөл атқарады. Мектеп жасына дейінгі балалармен құрастыру сабақтарында әртүрлі материалдарды қолдану, мектеп жасына дейінгі баланың шығармашылық шешімдерінің түрлерін едәуір арттырады, жаңа креативті идеяларды шығаруға мүмкіндік береді. Баланы әртүрлі конструктивті материалдарды қолдануға тарту тек мақсатына ғана емес, сонымен қатар басқа мәселелерді шешу үшін де ақыл-ойды дамытуда және баланың шығармашылығында маңызды болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Григорьева Г.Г. *Изобразительная деятельность дошкольников*. М.: Аркти, 2007. 272
2. Давидчук А.Н. *Развитие у дошкольников конструктивного творчества*. М.: Просвещение, 2010. 345 с.
3. Куцакова Л.В. *Конструирование и ручной труд в детском саду*. М., 2000. 158 с.
4. Косминская В.Б. *Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду*. М.: Просвещение, 2010. 456 с.
5. Лиштвак З.В. *Конструирование*. М: Просвещение, 2009. 322 с. (Библиотека воспитателя детского сада).
6. Парамонова Л.А. *Творческое конструирование: психологические и педагогические основы его формирования // Дошкольное воспитание*. 2012. № 11. С. 58-64.
7. Урунтаева Г.А. *Дошкольная психология: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений*. М.: Академия, 2008. 324 с.

Жуманова А.Ж., Шалтаева Р.М.
ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КОНСТРУИРОВАНИЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕЙ
ДОШКОЛЬНОЙ ГРУППЫ

***Аннотация.** Конструктивная деятельность имеет большое значение и для воспитания эстетических чувств, развития творчества детей дошкольного возраста. Изготовление поделок из природного материала формирует у детей не только технические умения и навыки, но и особое творческое отношение к окружающему их миру – дети начинают видеть и чувствовать красоту изумрудного мха и ярко-красной рябины, причудливость корней и веток деревьев, чувствовать красоту и целесообразность их сочетаний. В процессе творческого конструирования из разных материалов у детей формируются обобщенные средства построения деятельности. Конструирование в дошкольном возрасте может быть подлинно творческой, развивающейся и развивающей деятельностью, потому что в ее процессе у ребенка формируется универсальная способность к построению новых конструкций и наделению их индивидуальным смыслом.*

Zhumanova A. Zh., Shaltaeva R.M.
FORMATION OF CONSTRUCTION SKILLS IN CHILDREN
OF THE SENIOR PRESCHOOL GROUP

***Annotation.** Constructive activity is of great importance for the education of aesthetic feelings, the development of creativity of preschool children. Making crafts from natural materials forms children not only technical skills, but also a special creative attitude to the world around them – children begin to see and feel the beauty of emerald moss and bright red mountain ash, the quirkiness of the roots and branches of trees, feel the beauty and expediency of their combinations. In the process of creative construction from different materials, children form generalized means of building activities. Designing at preschool age can be a truly creative, developing and developing activity, because in its process the child develops a universal ability to build new structures and endow them with individual meaning.*

УДК 373.2

Кутубаева А-С.А.
«Академия «Bolashaq». г. Караганда, Казахстан
kutubayevaanna@mail.ru

Таликова Г.Т.
Ст. преподаватель кафедры ДиНО, Академия «Bolashaq», г.Караганда, Республика Казахстан
talikova_galya@mail.ru

ДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО
ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

***Аннотация.** В современной дошкольной организации уделяется немало внимания развитию речи детей. Современные образовательные программы и стандарты предъявляют достаточно высокие требования к развитию речи дошкольников, особенно старшего возраста. В статье представлены этапы формирования речи, а также диагностическое исследование, направленное на определение артикуляции и звукопроизношения детей старшего дошкольного возраста. Однако для построения правильной и эффективной работы, прежде всего, необходимо выявить нарушения и недостатки в речевом развитии ребенка, что проводится в процессе диагностического исследования. Эксперимент состоит из трёх этапов: констатирующий, формирующий и контрольный.*

В последние годы ухудшающаяся тенденция задержки речевого развития детей велика. Именно поэтому мы считаем тему актуальной и предлагаем глубже разобраться в данной проблеме.

С самого рождения малыша, в первые месяцы артикуляционный речевой аппарат еще не приспособлен к звукообразованию. Но в этом возрасте формируются ключевые предпосылки к образованию тех или иных звуков. Тренировка артикуляционного аппарата происходит во время грудного вскармливания, плача, эмоционального контакта с близкими.

Этапы формирования речи и их предпосылки:

- в процессе грудного вскармливания формируются предпосылки к формированию следующих звуков: А, О, У, П, Б, М, В, Ф, Т, Д. Этому способствует определенный уклад артикуляционного аппарата во время кормления грудью;

- следующим этапом является формирование навыка «пить жидкость из чашки». В это время происходит непроизвольная тренировка органов артикуляции к звукообразованию заднеязычных звуков Ы, И, Э. Это связано с физиологическим актом глотания, а также периодом расслабления и напряжения мышц корня языка и всего небно-глоточного комплекса. Поэтому, если у ребенка нарушен процесс глотания, с большей вероятностью будет высок риск нарушения речи в будущем;

- обучение малыша есть с ложки также является важным этапом в формировании физиологической деятельности при которой нужна скоординированная работа всех мышц языка. В результате формируется готовность к артикуляции более сложных звуков, таких как: С, З, Ц, Ш, Щ, Ж, Ч, Л, Р, ЛЬ, РЬ.

В 5 лет ребенок в норме должен правильно произносить все шипящие звуки, а также звук Л и ЛЬ. Но такие звуки как Р и РЬ до 6 лет могут быть еще недоступны ребенку. Но необходимо знать, что, если до 6 лет у ребенка закрепляется неправильное произношение тех или иных звуков, коррекция становится более сложной.

Следует отметить позицию А.А. Леонтьева, который считает речь следующим образом: «Деятельность познания, т.е. такая деятельность, которая заключается в «распределении» действительности при помощи языка познавательных задач, выделенных ходом общественной практики. Эта деятельность общения, коммуникативная деятельность. Речь может выступать как орудие планирования речевых или неречевых действий» [1].

Необходимыми условиями формирования правильной речи ребенка являются его хорошее соматическое здоровье, нормальная работа центральной нервной системы, артикуляционного аппарата, органов слуха, зрения, разнообразная деятельность детей, развитие их непосредственных восприятий, обеспечивающих содержание детской речи, высокий уровень профессионального мастерства педагога и психолого-педагогическая компетенция родителей по вопросам воспитания и обучения детей дошкольного возраста.

Мониторинг речевого развития включает в себя диагностику речевых нарушений и оценивание состояния речи. Главная цель диагностики словообразования у детей – выявление качественных особенностей понимания и употребления словообразовательных значений и соотнесение этих особенностей с нормативными языковыми показателями. Подобные исследования помогают вовремя заметить отклонения речи от нормы и провести необходимые мероприятия.

Для диагностики развития речи детей старшего дошкольного возраста мы провели исследование, которое проводилось в три этапа. На первом этапе констатирующего эксперимента мы выбрали методики и провели диагностическое обследование, направленное на выявление уровня развития речи старших дошкольников, а также провели анкетирование родителей на выявление психолого- педагогических условий развития речи, созданных в семье.

Цель: диагностика развития артикуляции и звукопроизношения.

В данном исследовании были использованы следующие методики:

• Диагностика уровня речевого развития детей дошкольного возраста от 4-5 лет. (О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой).

Опытно-экспериментальная работа проводилась на базе КГКП «Ясли – сад «Кораблик» г. Темиртау. В опытно-экспериментальной работе участвовало 30 детей старшего дошкольного возраста. В эксперименте участвовало две группы детей одинакового возраста по 15 человек в каждой.

В сентябре 2020 г для проведения констатирующего эксперимента был обследован уровень развития речи детей старшего дошкольного возраста.

В процессе констатирующего эксперимента необходимо:

- определить характер нарушения гласных и согласных звуков (отсутствие их, замена другими звуками или нечеткое произношение);

- произношение звука в различных условиях: изолированно; в закрытых и открытых слогах; в слогах со стечением согласных; в начале, середине, конце слова; во фразах.

В решении проблемы развития артикуляции и звукопроизношения первостепенное значение имеют такие вопросы, как изучение особенностей речи детей, ранняя диагностика, установление причин неправильного произношения и факторов, влияющих на формирование речи детей старшего дошкольного возраста. Диагностический инструментарий, а также его назначение представлены в таблице 1.

Таблица 1. Описание методики О.А. Безруковой и О.Н. Каленковой

Диагностический инструментарий	Назначение диагностической методики
Диагностика уровня речевого развития детей дошкольного возраста от 4-5 лет. (О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой)	Методика позволяет оценить речь по таким параметрам, как: сформированность лексической системности; сформированность грамматической компетенции; сформированность фонологической компетенции.

Технология определения уровня развития артикуляции и звукопроизношения детей дошкольного возраста.

Использование данных тестов позволяет сделать качественный анализ, спрогнозировать и оценить дальнейшую перспективу формирования речевого развития.

Результаты тестирования следует рассматривать в описательном плане как развернутую характеристику речевого развития ребенка.

В итоге проведения диагностической процедуры сложилась целостная картина речевого развития ребенка.

Таким образом, результаты тестирования дали общую оценку развития артикуляции и звукопроизношения ребенка в баллах относительно максимально возможного, и детальную описательную характеристику отдельных звеньев речезыкового механизма, которые развиты у детей весьма неравномерно. В подобных ситуациях одинаковое общее количество баллов у детей вовсе не отражает истинную картину их речевого развития и тем более не определяет единый маршрут их логопедического сопровождения.

В исследовании применила собеседования на определение уровня коммуникации детей и задания О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой, разделенные на блоки. 1 блок-8 заданий, 2 блок – 8 заданий, 3 блок- 6 заданий.

Сравнительные показатели на начало эксперимента уровня речевого развития детей дошкольного возраста от 4-5 лет по методике О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой. Представлены в таблице № 2.

Таблица 2 Сравнительные показатели речевого развития детей дошкольного возраста от 4-5 лет по методике О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой на момент констатирующего эксперимента

На начало экспери мента	Группа А (экспериментальная)						Группа Б (контрольная)					
	низкий		средний		высокий		низкий		средний		высокий	
	чел	%	чел	%	чел	%	чел	%	чел	%	чел	%
	<u>5</u>	<u>36</u>	<u>8</u>	<u>50</u>	<u>2</u>	<u>14</u>	<u>3</u>	<u>20</u>	<u>10</u>	<u>65</u>	<u>2</u>	<u>13</u>

Из таблицы 1 мы можем увидеть, что по результатам показателей диагностики определен общий уровень сформированности артикуляции и звукопроизношения у детей.

Экспериментальная группа:

14 % детей имеют высокий уровень, они активны в диалоге, также справились с большинством из предложенных заданий. Артикуляция четкая с корректным звукопроизношением.

50 % детей показали средний уровень сформированности артикуляции и звукопроизношения.

Низкий уровень показало 36 % детей. Данная группа детей имеет сложности в звукопроизношении. Отвечали на вопросы затрудняясь, тихо и невнятно.

Мы выявили, что в экспериментальной группе 3 ребенка имеют низкий уровень сформированности артикуляции и звукопроизношения, что составляет 20% общего количества исследуемых детей.

10 детей имеют средний уровень сформированности артикуляции и звукопроизношения (65%).

2 ребенка – высокий уровень (13%).

В процентном соотношении уровни сформированности артикуляции и звукопроизношения можно представить в виде рисунка 2.

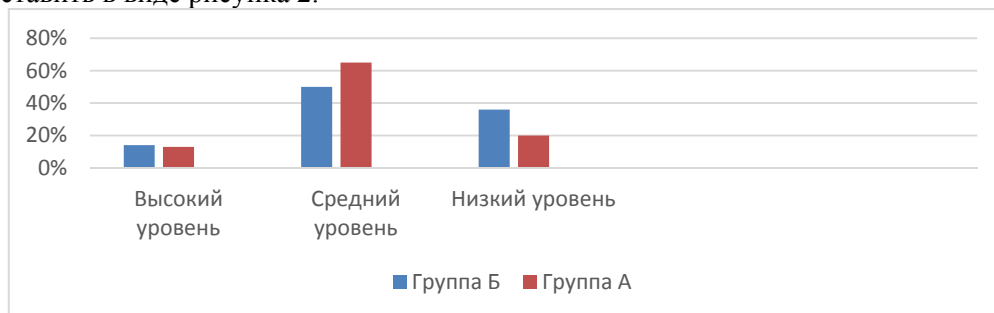

Рисунок 2. Уровень развития артикуляции и звукопроизношения у детей старшего дошкольного возраста

Уровень развития звукопроизношения находится на среднем уровне. Дети в основном умеют слушать и понимать речь, участвуют в общении лишь по инициативе воспитателя, при описании предметов допускают ошибки и незначительные паузы, отличаются не высоким лексическим запасом словаря, чаще пользуются не связными между собой фразами, пытаются обрисовать в слове увиденное на картине, прибегают к усвоенным формулам, предложенным педагогом, необходимо обогащение активного словаря.

Дети нуждаются в работе с дефектологом. 4 детей из экспериментальной и 3 из контрольной группы имеют чистую речь, с корректным словообразованием и звукопроизношением. Трудности при выполнении заданий детьми заключались в понимании того, что за предмет изображен на картинке, большинство детей не понимали суть вопроса с одного раза, ответы были неполными либо некорректными. Словесно-логическое мышление развито недостаточно.

Речь у каждого ребёнка имеет индивидуальную траекторию развития, так как все дети воспитываются в разной окружающей среде, а влияние окружающей среды имеет большое значение и влияние на развитие ребёнка. Родители играют самую важную роль в процессе речевого развития детей. В ходе исследования мы определили уровень речевого развития каждого ребёнка и предложили педагогам дошкольной организации провести с детьми практические занятия для повышения уровня словарного запаса. У большинства детей речь оказалась невнятная и тихая. Некоторым детками необходима коррекция речи, где было рекомендованы занятия с дефектологом. А также мы рекомендовали обратить внимание родителей на данную работу с детьми и присоединиться к практической деятельности с целью повышения уровня речевого развития детей.

При реализации комплекса занятий были созданы следующие условия:

- правильно организованная развивающая среда;
- пример педагога, своевременное исправление и объяснение правильности произношения слов;
- подобран необходимый наглядный материал, соответствующий тематике организованной учебной деятельности;
- составлен комплекс артикуляционной гимнастики с соответствующим речевым сопровождением и двигательной активностью;
- применена инновационная технология ТРИЗ в ходе организованной учебной деятельности.
- использованы элементы ИКТ – технологии.

После реализованного комплекса занятий мы провели контрольный этап эксперимента на определение состояния артикуляции и звукопроизношения у детей старшей группы.

Цель данного исследования: проследить динамику сформированности артикуляции и звукопроизношения у детей старшего дошкольного возраста.

Задачи:

1. Выявить на контрольном этапе эксперимента уровень развития артикуляции и звукопроизношения у старших дошкольников экспериментальной группы.

2. Сравнить результаты констатирующего и контрольного эксперимента.

Экспериментальная работа проводилась по методике констатирующего эксперимента.

Уровень речевого развития детей дошкольного возраста от 4-5 лет по методике О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой на момент контрольного этапа эксперимента представлены в таблице 3.

Таблица 3 Сравнительная характеристика уровня речевого развития контрольной и экспериментальной групп на момент контрольного эксперимента.

Экспериментальная группа А					
низкий		средний		высокий	
чел	%	чел	%	чел	%
2	13	9	60	4	26
Контрольная группа Б					
низкий		средний		высокий	
чел	%	чел	%	чел	%
3	20	10	65	2	13

В отличие от констатирующего этапа, на момент проведения контрольного эксперимента, дети данной группы были более внимательны, активны и уверены при выполнении заданий. В сравнении с контрольной группой, экспериментальная группа показала высокий уровень развития звукопроизношения на 13% больше после проведенного комплекса мероприятий по развитию речи.

Сравнительные характеристики по данным этапам эксперимента можно проследить по процентному соотношению на рисунке 3.

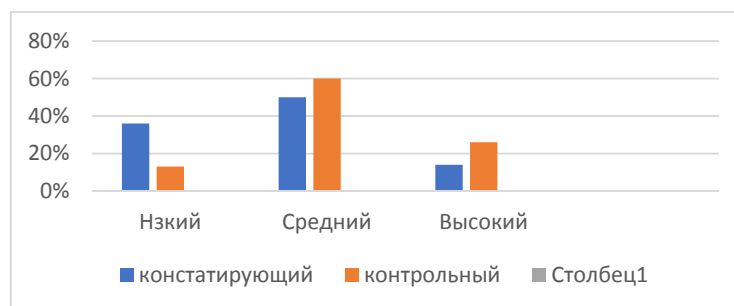

Рисунок 3. Сравнительные характеристики констатирующего и контрольного этапов эксперимента экспериментальной группы А

На 23 % снизился показатель низкого уровня, что обусловлено успешно проведенного комплекса организованной учебной деятельности направленных на развитие артикуляции и звукопроизношения, а также комплекса артикуляционной гимнастики.

Средний уровень развития увеличился на 10%.

Показатели высокого уровня выросли на 12%.

Основываясь на полученных данных, мы можем сделать вывод, что этап формирующего эксперимента дал позитивные результаты. Мы можем проследить положительную динамику в развитии речи детей данной группы.

В заключение следует сказать, что речевой образец воспитывающих взрослых, в том числе воспитателя и родителей при обучении детей речи может быть использован только тогда, когда речевая культура взрослых находится на высоком уровне. Применяя инновационные методики преподавания развития речи и обогащения словаря такие как ИКТ-технологии, ТРИЗ и другие современные образовательные технологии, можно добиться наиболее продуктивных результатов, чем при использовании шаблонных приемов, так как детям интересна смена деятельности и поэтому процесс освоения знаний будет протекать более интересно, без утомления дошкольников.

Список использованных источников:

1. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. // Психология личности. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузырея. М., Изд-во МГУ, 1982. – с. 287.

2. Методические рекомендации по внедрению системы автоматизации для проведения мониторинга развития детей дошкольного возраста. – Астана, 2016. – 24 стр.

3. Диагностика уровня речевого развития детей дошкольного возраста от 4-5 лет. (О.А.Безруковой, О.Н. Каленковой).

Кутубаева А-С.А., Таликова Г.Т.

**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАМУЫН
ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ**

Аңдатпа. Қазіргі мектепке дейінгі ұйымда балалардың сөйлеуін дамытуға көп көңіл бөлінеді. Қазіргі білім беру бағдарламалары мен стандарттары мектеп жасына дейінгі балалардың, әсіресе үлкен жастағы балалардың сөйлеуін дамытуға жоғары талаптар қояды. Мақалада сөйлеуді қалыптастыру кезеңдері, сондай-ақ Мектепке дейінгі жастағы балалардың артикуляциясы мен дыбыстық айтылуын анықтауға бағытталған диагностикалық зерттеу ұсынылған. Дегенмен, дұрыс және тиімді жұмыс жасау үшін, ең алдымен, баланың сөйлеу дамуындағы бұзылулар мен кемшіліктерді анықтау қажет, бұл диагностикалық зерттеу процесінде жүзеге асырылады. Эксперимент үш кезеңнен тұрады: анықтау, қалыптастыру және бақылау.

Kutubaeva A-S. A., Talikova G. T.

DIAGNOSTIC STUDY OF SPEECH DEVELOPMENT IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. In a modern preschool organization, a lot of attention is paid to the development of children's speech. Modern educational programs and standards place quite high demands on the speech development of preschoolers, especially older children. The article presents the stages of speech formation, as well as a diagnostic study aimed at determining the articulation and sound pronunciation of children of older preschool age. However, to build a correct and effective work, first of all, it is necessary to identify violations and shortcomings in the child's speech development, which is carried out in the process of diagnostic research. The experiment consists of three stages: ascertaining, forming and control.

ӘОК 373

Маженова С.Т.

Бастауыш сынып мұғалімі, «Әл-Фараби атындағы мектеп - гимназиясы» КММ
Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

**БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫҢ ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Аңдатпа. Міне, қазіргі кезде біздің елімізде де білімге барлық күшті салып жатыр. Ол болашақ ұрпақтың білім арқылы барлық белестерді жеңуіне ұстаздар арқылы сіңіруде. Жақсы ұстаз-әрқашан да кәсіби деңгейі жоғары, интеллектуалдық, шығармашылық әлеуеті мол тұлға. Ол оқытудың жаңа технологияларын тәжірибесіне ендіруге дайын, оқу-тәрбие ісіне шынайы жанашырлық танытатын қоғамның ең озық бөлігінің бірі.

Қазіргі кезде білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер жаңа технологияны пайдалану жолдары түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулерге кеңінен жол ашуда, оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін арттырудың жаңа технологиялары шығуда. Білім беру үрдісінде 50-ден астам жаңа технология қолданады.

Соңғы жылдары елімізде экономиканың өсіп-өркендеуіне орай, білім беру саласында да елеулі өзгерістер жүргізілуде. Оқытудың, тәрбиелеудің мазмұнын қоғам дамуының қарышты қадамына сәйкестендіріп, оны шырқау биіктерге көтеруге бағытталған тың әдіс-тәсілдер жасалуда. Нәтижесінде тұтас педагогикалық үрдістер өзгертіліп, білім берудің тиімді леп танылған жаңа технологиялары дүниеге келуде.

Кез келген оқыту технологиясы оқытушыдан терең теориялық, психологиялық, әдістемелік білімді, үлкен педагогикалық шеберлікті, шәкірттердің жандүниесіне терең үңіліп оны ұғына білуді талап етеді.

Оқыту барысында жаңа технологиялық әдістерді пайдалану шәкірттердің ойлана білу қабілеттерін дамытады, олардың білім сапасын жақсартады, ой-өрісін кеңейтеді, есте сақтау қабілеттерін өсіреді. Оқыту мен дамыту әдістерінің екеуі де жеке тұлғаның қалыптасуына үлкен ықпал ететін маңызды айғақтар болып саналады.

Дамыта оқыту технологиясы балаға өз бетінше ойланып қорытынды жасай білуге, сыртқы ортамен қарым-қатынас жасауды үйренуге машықтандырады, теориялық мәселелерді практикада қолдана білуге баулиды, шығармашылық ізденіс әдістерін игеруге көмектеседі.

Міне, осындай оқытудың жаңа технологияларының біріне-сабақты, дәрісті өткізуді, сыни тұрғыдан ойлау бағдарламасы бойынша ұйымдастыру жатқызылады. Бұл әдісте талданып отырған мәселе бойынша әрбір оқушы өз топшылауын, өз пайымын білдіреді, өзіндік дәлелдер келтіреді, басқалардың ой түйіндерін сынайды, олардың мәнді, мағыналы жақтары жөнінде өз пікірін, өз тоқтамын жасайды. Бұл әдіс шәкірттерге де, оқытушыларға да үлкен жауапкершілікті жүктейді. Оқыту әдістерін жетілдіруге, дамытуға олардың тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға арналған оқытудың әдіс-тәсілдері білім алушыларға құбылыстардың себептерін толық ұғынуға, ережелер мен заңдылықтардың сырларын терең түсінуге, олардың ғылыми білімдегі орнын аңғаруға қолайлы жағдаяттар жасайды. Мұндай әдістер, әсіресе, табиғатынан тұйық, өз ойын тәптіштеп түсіндіруге шалағай, өздеріне сенімсіздеу, баяндалған тақырып мазмұнынан тиісті байлам, түйін жасауда жасқаншақтық байқататын оқушыларға пайдасы ұшан теңіз екенін білеміз. Сабақ барысында шәкірттердің сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін жетілдіруге, дамытуға арналған оқыту технологиясы оларға еркін ойлауға, байқалған, баяндалған мазмұнынан тәуелсіз пайымдамалар жасауға мүмкіндік береді, шығармашылық белсенділігі жоғарылайды, ұжымдық ойласу, ұжымдық тұжырымдар жасауға белсене атсалысады, ұжымдық қорытындыда өз үлесі бар екенін сезіп қуаттана марқаяды, келесі мәселелер түйінін шешуге еркін араласады, өз ойын жасқанбай айтуға үйренеді.

Қазіргі таңда балаға деген көзқарас пен қарым-қатынаста, баланы объект деп қарамай, оны дамытушы тұлға ретінде қабылдап, олармен жүргізілетін оқу-тәрбие жұмысы осыған лайық өзгерістерге ұшырап, қазіргі педагогикадағы тұлғаны қалыптастыруға бағытталған жаңа технологияны енгізудің қажеттілігі туып отыр. Ал жаңа технологияны пайдаланудың мақсаты – міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейге жеті. Мұғалімнің біліктілігін көтеру және шығармашылық педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда қазіргі педагогикалық технологиялармен таныс болуымен оны меңгерудің маңызы зор.

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың жаңа педагогикалық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты, білгір педагог болу мүмкін емес. Жаңа педагогикалық технологияны меңгеру мұғалімнің зейін-зерделік, кәсіптік адамгершілік, рухани-азаматтық және басқа да көптеген ұстаздық келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін-өзі дамытып, оқу-тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Тұрғынбаев Б.А. Дамыта оқыту технологиялары. – Алматы, 2000*
2. *Педагогика. Редакторлар ұжымы: Н.Д.Хмель, Г.Т.Хайруллин, Б.И.Муканов. – Алматы, 2005.*
3. *Бастауыш мектеп. №11, 2005*
4. *Педагогикалық кеңес. №3, 2006.*
5. *Қазақстан мектебі. №8, 2005.*

Маженова С.Т.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ХОДЕ ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация. *Критическое мышление включает развитие таких навыков, как приобретение доказательств посредством наблюдения и слушания, с учетом контекста, и применение соответствующих критериев для принятия решений. Поэтому ученикам необходимо предоставить возможность для развития навыков наблюдения, анализа, суждения и интерпретации.*

Mazhenova S.T.
**OBJECTIVE ISPOLZOVANIA PEDAGOGICAL TECHNOLOGY IN OBJECTIVE
EVERYTHING IS CLASSIC**

Annotation. Critical thinking involves developing skills such as acquiring evidence through observation and listening, taking account of context, and applying relevant criteria for making judgements. Pupils must therefore be given opportunities to develop skills of observation, analysis, inference and interpretation.

УДК 37

Мельникова Л.В.,
учитель начальных классов
Крапивина Т.О.
учитель начальных классов, КГУ «ОШ 82», г. Караганда, Республика Казахстан

СОВРЕМЕННЫЙ УРОК В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ. КАКИМ ОН ДОЛЖЕН БЫТЬ?

Аннотация. В статье анализируется содержание и структура современного урока в общеобразовательной школе, делая акцент на основных критериях, которые необходимо учитывать на уроке. А также рассматриваются современные методы и приёмы, используемые на уроках.

На современном уроке комфортно всем: учителю и детям. Урок предполагает сотрудничество и взаимопонимание, атмосферу радости.

Успех современного урока зависит, на наш взгляд, от личности учителя, его профессионализма, современности использованных им методик, индивидуального подхода к ученикам, использования различных средств ИКТ. Доступная форма подачи учебного материала, создание ситуации успешности, доброжелательная атмосфера на уроке - все это помогает учащимся лучше усваивать трудный и тяжелый материал учебника. Различные методы и формы работы, педагогика сотрудничества должны присутствовать на современном уроке.

Как мы считаем, то современный урок должен быть, прежде всего актуальным и интересным. Учитель должен использовать новые технологии, хорошо владеть компьютером и пользоваться Интернетом. Заниматься самообразованием. Нельзя забывать так же и о здоровьесберегающих технологиях. Успех урока во многом зависит от профессиональных качеств учителя. Учитель и ученик - это единое целое.

Ответственность учителя начальных классов всегда была исключительной, но в условиях введения государственного образовательного стандарта начального общего образования ответственность существенно возрастает. Поэтому чрезвычайно важным и актуальным является качественное методическое сопровождение образовательного процесса в начальной школе.

В нынешнее время все более актуальным в образовательном процессе становится использование в обучении приемов и методов, которые формируют умения самостоятельно добывать знания, собирать необходимую информацию, выдвигать гипотезы, делать выводы и умозаключения. А это значит, что у современного ученика должны быть сформированы универсальные учебные действия, обеспечивающие способность к организации самостоятельной учебной деятельности. Признанным подходом в обучении выступает системно-деятельностный, т.е. учение, направленное на решение задач проектной формы организации обучения, в котором важным является

- применение активных форм познания: наблюдение, опыты, учебный диалог;
- создание условий для развития рефлексии - способности осознать и оценивать свои мысли и действия как бы со стороны, соотносить результат деятельности с поставленной целью, определять своё знание и незнание и др. .

Современный урок должен отражать владение классической структурой урока на фоне активного применения собственных творческих наработок, как в смысле его построения, так и в подборе содержания учебного материала, технологии его подачи и тренинга. Каждый учитель должен уметь подойти к подготовке урока.

Итак, организационный момент. Каким он может быть?

Этот этап урока должен не просто организовать ребят и настроить их позитивно, но и подвести к следующему этапу — к определению темы урока. Всем известно, что импульсом к познанию служит удивление. Удивить может чтение стихотворения учителем наизусть, интересная притча, необычный предмет, звук, явление, мини-спектакль, даже, собственно, способ приветствия друг друга сам по себе уже с первых минут воспитывает и обучает. Это может прозвучать по-разному. А мы говорим вам: «Добрый день! Здравствуйте!» Это значит, что мы желаем вам здоровья и хорошего настроения на весь день.

А еще удивлять можно молча. Например, вот так. (демонстрация способа умножения многозначного на многозначный при помощи системы пересекающихся линий, так называемая «японская школа»)

Далее следует определение темы и ее формулировка.

Современные методисты настоятельно рекомендуют, чтобы тему называли дети сами. «Спрятать» тему или ее ключевые понятия можно в кроссворд, ребус, зашифровать в виде букв знаков, символов. Здесь же уместны игры «Доскажи словечко», «Исключи лишнее», «Продолжи логическую цепь». Показываем детям запись на экране, бумаге или доске и просим предложить какое задание можно с этим выполнить. Развитие умения выражать свои мысли в виде устных высказываний и есть ни что иное, как формирование коммуникативных УУД.

Следующий этап — **актуализация опорных знаний и их коррекция** (если потребуется).

Цель этого этапа — выяснить, что дети уже знают по этой теме, а каких знаний недостаточно. Вариантов множество. Интересным считаю 2-хфазный тест «Верно ли что...» Детям предлагаем ответить на вопросы теста до изучения темы и после. Обязательно анализируем ошибки. Уместно на этапе самостоятельное создание учащимися опорных таблиц, которыми слабоуспевающие дети будут пользоваться в течение урока. Очень хорошо, если на данном этапе дети столкнутся с трудностью, с невыполнимым заданием, и сами разберутся в причине затруднений. Каких знаний им недостаточно, чтобы его выполнить? Это приведет их к постановке целей и планированию. Здесь работает формирование регулятивных УУД (способность планировать, удерживать учебную задачу в течении урока)

Обязательно уделите внимание ценности добываемых детьми знаний. Вместе с ними найдите возможность применения их в жизни. Спрашиваем у детей: «Зачем учим? Для чего пригодится? Где будем применять?» Все должно иметь свой смысл! Не отодвигайте мотивацию на задний план, ссылаясь на нехватку времени.

Когда желание трудиться, чтобы добыть знания, становится движущей силой, переходим к следующему этапу. Самое время **закрепить имеющиеся знания на практике**. Здесь уместно использовать разноуровневые задания. Для одних попроще — это типовые задания, где объект изучения находится в знакомой ситуации, т.е. на поверхности. Для других посложнее — конструктивные задания, предложенные в новой, незнакомой ситуации, т.е. они немного завуалированы. Причем ребенок должен сам выбрать, какое задание он будет выполнять. Учитель лишь ранжирует их по степени сложности.

Настало время динамической паузы, чтобы снять физическое и психологическое напряжение. Даже на этом этапе можно продолжать учить и воспитывать. Хорошо если физ.минутка тоже будет тематической. Например, при изучении геометрических фигур предлагаем детям взять карточки «треугольник», «квадрат», «прямоугольник». Даю команду «Т» — прыжки, «К» — наклоны, «П» — рывки руками. Количество раз равно количеству сторон фигуры. Затем дети обмениваются карточкой с другом, выполняют другое упражнение. Нравится детям флешмоб, когда один ребенок под музыку импровизирует, а другие повторяют его движения. На уроке русского языка на физминутке можно отработать правописание, например, безударной гласной в корне. Произносим слово или показываем слово с пропущенной гласной. Если надо вставить «а» — дети делают прыжки, если «о» — хлопки и т.д.

После хорошего отдыха предлагаем самое трудное задание. Оно может быть **творческим или проблемно-поисковым**. Здесь важно предложить детям различные источники информации для поиска недостающих знаний. По своему выбору они могут воспользоваться различными словарями, справочниками, учебником, СМИ, использовать Интернет, могут спросить у взрослых, попросить помощи у друзей и т.д. Здесь формируем у детей умение работать с информацией, представленной в разной форме (текст, рисунок, таблица, схема, модель, знаки, символы и т.д.) — а это одно из познавательных УУД. Развиваем познавательную деятельность на наглядно-действенном и наглядно-образном уровне. При построении речевого высказывания учащимися следим за аргументацией их собственного мнения. Методисты запрещают прерывать ответ ребенка словами «неверно», «неправильно». Надо выслушать и спросить: «А кто думает иначе?» Оформить свою работу детям тоже можно предлагать по-разному, используя при этом работу в парах, в группах, по рядам, индивидуально, коллективно. В зависимости от специфики предмета дети могут написать эссе, синквейн, выразить мысли в стихах или прозе, сделать рисунок, создать проект, чертеж, презентацию, инсценировку, доклад, реферат, памятку и т.д. Заключительными, но не менее важными этапами современного урока являются **домашнее задание и рефлексия**. Домашние задания лучше предложить разно уровневые. Обязательное для всех задание должно быть достаточно понятным. А дополнительные могут потребовать от детей поисковой познавательной деятельности. Приведём пример. На уроке окружающего мира по теме «Степь» раздали детям фильтр-пакетики аптечного чая из травы чабреца и ромашки. Задание: узнать, что находится внутри пакетика, где растёт, для чего используют, нарисовать как выглядит в природе. Другое задание по этой же теме- прослушали песню «Ковыль». Задание: написать мини-сочинение «О чем в степи поёт ковыль?»

Рефлексия — ни что иное, как «Итог урока», с той лишь разницей, что теперь обязательно уделяем место самооценке собственной деятельности учащихся и деятельности одноклассников. Оцениваем вместе с детьми урок, рассматриваем его с точки зрения практической направленности, выполнения цели и задач. Здесь мы используем метод незаконченного предложения.

Не скупимся на похвалу и одобрение даже самых маленьких побед и удач! Не сравниваем успехи учащегося относительно других детей, а только относительно его самого:

-Сегодня ты работал лучше, чем вчера.

-Сейчас тебе удалось сделать больше, ты смог, ты молодец...

Профессия учителя одна из самых важных и сложных, ведь учитель не только даёт знания. Огромных душевных сил стоит разглядеть в каждом своём ученике «золотое зёрнышко» и помочь ему прорасти. Пусть каждый учитель получает отдачу от своих учеников! Пусть всегда будут силы и желание заходить в класс с улыбкой! Желаю хорошего здоровья, душевного равновесия и педагогических побед!

Список использованных источников:

1. Журнал Начальная школа: «Плюс, минус» 2003 №3; 2004 №3; 2011 №3; 2011 №4.

2. Н.И. Запрудский. «Современные школьные технологии». Минск. «Сэр-Вит» 2003г.

Мельникова Л.В., Крапивина Т.О.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ЗАМАНАУИ САБАҚ, ОЛ ҚАНДАЙ БОЛУЫ КЕРЕК?

Аңдатпа. Бұл мақалада сабақта ескерілуі керек негізгі критерийлерге назар аударатырып, жалпы білім беретін мектептегі заманауи сабақтың мазмұны мен құрылымы талданады. Сонымен қатар сабақтарда қолданылатын заманауи әдістер мен әдістер қарастырылады.

Melnikova L.V., Krapivina T.O.

A MODERN LESSON IN ELEMENTARY SCHOOL. WHAT SHOULD IT BE LIKE?

Annotation. The article analyzes the content and structure of the modern lesson in a comprehensive school, focusing on the main criteria that must be taken into account in the lesson. Modern methods and techniques used in the lessons are also considered.

Мишкевич А.С.

студент группы ДДОВ-19-1с, Академии «Bolashaq» г. Караганда, Республика Казахстан
anata_ps@mail.ru

Таликова Г.Т.

Ст. преподаватель кафедры ДиНО, Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
talikova_galya@mail.ru

ВЛИЯНИЕ СТИЛЕЙ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ САМООЦЕНКИ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

***Аннотация.** Актуальность работы определяется множеством проблем, возникающих у родителей в процессе воспитания ребенка на формирование самооценки у детей. В данной работе показано, что ошибки семейного воспитания напрямую связаны с заниженной самооценкой старшего дошкольника. Выделена значимость демократического стиля воспитания для формирования адекватной самооценки.*

Проблема самооценки является одной из ключевых вопросов в исследованиях личности. Наиболее важное значение отводится изучению детско-родительских отношений, так как по исследованиям психологов семейное воспитание оказывает наибольшее влияние на самооценку ребенка, формирования его образа «Я».

Формирование познавательной и мотивационной сферы ребенка тесно связано с развитием самосознания, в результате их развития в конце старшего дошкольного возраста появляется важное новообразование – «осознание ребенком своего социального «я» и возникновение внутренней позиции». Этот важный период имеет прямое влияние на формирование психологической позиции школьника, при переходе на следующий возрастной этап. Также, возрастает критичность детской оценки и самооценки, возрастает самостоятельность. Бескорыстная любовь и забота со стороны близких людей сохраняют ребенку общую положительную самооценку и в период дошкольного возраста. В результате, дошкольники часто завышают представления о себе и своих возможностях. Осваивая новые виды деятельности, ребенок формирует четкую и уверенную самооценку, которая выражает его отношение к успешному выполнению определенного действия. Также, для этого возраста характерно разделение ребенком собственной самооценки и оценки себя другими. Общаясь со взрослыми людьми и получая новый практический опыт ребенок познает себя и пределы своих возможностей. Причем, дети с завышенным или заниженным представлением о себе часто более чувствительны к оценкам окружающих взрослых и могут поддаваться влиянию с их стороны.

С возрастом самооценка ребенка становится все более правильной, глубже отражает его возможности и навыки. Имея возможность наблюдать и участвовать в свободной игровой деятельности и в играх с правилами, ребенок может сравнивать свои результаты с результатами сверстников. А имея некий образец – рисунок или модель – дошкольнику легче дать себе правильную оценку. Постепенно у ребенка растет способность мотивировать самооценку, при этом меняется и содержание мотивов.

Исходя из этого можно сделать вывод, что наибольшее влияние на формирование самооценки в дошкольном возрасте оказывают взрослые. Самооценка дошкольника носит преимущественно эмоциональный характер. Часто на самооценку влияет положение ребенка в группе, его социальный статус.

Осознание «своего Я» ребенка не происходит без осознания половой принадлежности. В этом случае взрослый, в глазах ребенка, это модель, облегчающая приобретение атрибутов приписываемого ребенку пола. Познавательная активность ребенка в этот период направлена как на внешний мир, так и на самого себя. Также, существует тесная связь межличностных отношений дошкольника на формирование самооценки.

На первый план выходит общение ребенка не только со взрослыми, но и со сверстниками. Общение выступает как особый вид деятельности, который также влияет на формирование самооценки. В общении ребенок удовлетворяет потребность в познании себя через познание других. Самооценка дошкольника отражает совокупность отношений к нему и сводится к представлению о себе «Я-хороший» или «Я-плохой». Однако, отношения в семье являются

решающим фактором в формировании самооценки ребенка, нежели общие условия его социального существования.

Детско-родительские отношения определяют тип семьи, позицию взрослых, стиль воспитания и ту роль, которую отводят ребенку в семье. При этом под влиянием типа родительских отношений происходит формирование личности ребенка. Родительские отношения могут быть как положительным, так и отрицательным фактором влияния на самооценку ребенка, при этом, взаимоотношения в семье могут иметь разный характер, а неэффективный тип родительского воспитания может привести к формированию неадекватной самооценке ребенка.

Дети с заниженной самооценкой обычно растут в семье с авторитарным, либеральным или хаотичным стилем воспитания. В таком случае родители уделяют ребенку крайне мало времени, но при этом требуют послушания и отдачи (особенно при авторитарном стиле). Способности ребенка обесценивают, часто упрекают, не поощряют, наказывают. Успехов и достижений от ребенка в такой семье не ожидают.

Низкая самооценка связана с попытками родителей сформировать у ребенка способность к приспособительному поведению. Это выражается в выполнении требований послушания, умении подстраиваться к другим людям, зависимости от взрослых в повседневной жизни, опрятности, бесконфликтном взаимодействии со сверстниками. Успешность, достигаемая умением подстраиваться под желания других людей, а не на основе личных достижений ведет к формированию низкой самооценки. Дети с низкой самооценкой растут в семьях, где часты конфликты между родителями, кроме того, матери в таких семьях не удовлетворены взаимоотношениями с мужем, они не чувствуют со стороны мужа активной поддержки в воспитании ребенка. Стремление родителей поставить ребенка в подчиненное, зависимое положение ведет к снижению самооценки. Ребенок в этой ситуации оказывается психологически надломлен, он не доверяет окружающему миру, ему не хватает ощущения личностной ценности. Для детей с заниженной самооценкой характерны скромные цели и неуверенность в возможности их достижения.

Дети, имеющие среднюю самооценку, воспитываются в семьях, где родители в большей мере склонны занимать по отношению к ним покровительственную, снисходительную позицию. Уровень родительских притязаний низок, и скромные цели позволяют им принимать своих детей такими, какие они есть, проявлять терпимость к их поведению. В то же время различные самостоятельные действия детей вызывают у родителей тревогу. Приобретение самостоятельного личного опыта вне дома у этих детей ограничивается. Дети со средней самооценкой больше ориентируются на мнения о себе других людей.

Ярко выраженная установка родителей на принятие своего ребенка является необходимой предпосылкой формирования высокой самооценки. Важная особенность таких родителей состоит в ясных, заранее установленных полномочиях по принятию решений, недвусмысленности проявления авторитета и ответственности. Один из родителей берет на себя принятие основных решений, с которыми соглашается вся семья. Менее принципиальные решения по различным бытовым вопросам принимаются коллективно. В таких семьях царит атмосфера взаимного доверия, каждый член семьи чувствует себя включенным в общий домашний круг. Высокая самооценка развивается у детей в семьях, отличающихся сплоченностью и солидарностью. Более позитивно здесь отношение матери к себе и к мужу.

В глазах ребенка родителям всегда сопутствует успех. Он с готовностью следует задаваемым ими образцам поведения, настойчиво и успешно решает встающие перед ним повседневные задачи, так как чувствует уверенность в своих силах. Он меньше подвержен стрессу и тревожности, доброжелательно и реалистично воспринимает себя и окружающий мир. Ребенок с высокой самооценкой приучен постоянно испытывать свои возможности, узнавая и признавая свои сильные и слабые стороны.

Дети с высокой самооценкой ставят перед собой высокие цели и чаще добиваются успеха, они независимы, самостоятельны, коммуникабельны, убеждены в успехе любого порученного им дела. Важной особенностью таких детей является то, что они меньше заняты своими внутренними проблемами. Отсутствие застенчивости позволяет им выражать свои мысли открыто и прямо.

Причем, детей с завышенной самооценкой родители будут не только высоко оценивать за их умственные и физические качества, но и хвалить при других, сравнивать со сверстниками и ожидать больших успехов от ребенка.

Адекватную самооценку имеют дети, родители которых применяют демократический стиль воспитания. В такой семье ребенок имеет хорошее представление о себе, родители уделяют ему достаточно много времени, хвалят, поощряют (но не подарками), положительно оценивают результаты деятельности или физические способности ребенка, наказывают в виде отказа от общения.

Значимость демократического стиля воспитания для формирования адекватной самооценки. Демократический подход родителей характеризуется следующим отношением:

- Родители всегда находят время для разговора с ребенком;
- Родители интересуются проблемами ребенка, вникают во все сложности и особенности, помогают развивать таланты и умения ребенка;
- Не оказывают на ребенка давления, стимулируя его к самостоятельному принятию решений;
- Имеют представление о разных этапах в жизни ребенка;
- Уважают право ребенка на собственное мнение;
- Относятся к ребенку как в равноправному партнеру.

Мишкевич А.С., Таликова Г.Т.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДА ӨЗІН-ӨЗІ БАҒАЛАУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ОТБАСЫЛЫҚ ТӘРБИЕ СТИЛЬДЕРІНІҢ ӘСЕРІ

Аңдапма. Жұмыстың өзектілігі баланы балаларда өзін-өзі бағалауды қалыптастыру үшін тәрбиелеу процесінде ата-аналарда туындайтын көптеген проблемалармен анықталады. Бұл жұмыста отбасылық тәрбиедегі қателіктер үлкен мектеп жасына дейінгі баланың өзін-өзі бағалауымен тікелей байланысты екендігі көрсетілген. Барабар өзін-өзі бағалауды қалыптастыру үшін демократиялық тәрбие стилінің маңыздылығы атап өтілді.

Mishkevich A. S., Talikova G. T.

INFLUENCE OF FAMILY EDUCATION STYLES ON THE FORMATION OF SELF-ESTEEM IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. The relevance of the work is determined by the many problems that parents face in the process of raising a child on the formation of self-esteem in children. In this paper, it is shown that the mistakes of family education are directly related to the low self-esteem of the older preschooler. The importance of the democratic style of education for the formation of adequate self-esteem is highlighted.

УДК 373.1

Полещук С.В.

Учитель географии, КГУ «ОШ №17», г. Караганда, Республика Казахстан

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ

Аннотация. Современная педагогика ориентирует на воспитание личности, умеющей самоопределяться и действовать в различных ситуациях, создавая всякий раз соответствующую продукцию - мнение, идеи, поступки, произведения. Цель среднего общего образования заключается в обеспечении развития у учащихся способностей к познанию, творческому использованию полученных знаний в любой учебной и жизненной ситуации, готовности к саморазвитию и самоуправлению по средствам развития ключевых и предметных компетенций.

А.С. Макаренко, большой знаток ребячьих душ, часто в своих трудах возвращается к вопросу о роли игры в жизни детей. Многие педагоги, признавая, что в дошкольном возрасте игра является потребностью и основным видом деятельности ребёнка, забывают о том, что и в последующие годы она продолжает оставаться одним из главных средств и условий развития интеллекта школьника. Игра порождает радость и бодрость, воодушевляет ребят. Обогащает впечатлениями, помогает педагогам избегать назойливой назидательности, создает в детском коллективе атмосферу дружелюбия.

В играх для школьников не должно быть серости и однообразия. Игра должна постоянно

пополнять знания, быть средством всестороннего развития ребёнка, его способностей, вызывать положительные эмоции, наполнять жизнь детского коллектива интересным содержанием.

Игра создаёт атмосферу здорового соревнования, заставляющего школьника не просто механически припомнить известное, а мобилизовать все свои знания, думать, подбирать подходящее, отбрасывать негодное, сопоставлять, оценивать. В ходе игры, как правило, ученики, отличаются «леностью ума», желающие всё получить в готовом виде, и те незаметно для себя активизируются, увлекаются поисками ответов в книгах, начинают размышлять, так как положение «последнего» в игре мало кого устраивает. Победителем чаще всего бывает не тот, кто просто больше знает, а тот, у кого больше развито воображение, кто умеет видеть, наблюдать, подмечать, быстрее и точнее реагировать в игровой ситуации, кто не просто располагает хорошей, «кладовой памяти», но может с умом пользоваться её богатствами.

Повторительно-обобщающие уроки проходят в форме «Звёздного часа», «Счастливого случая», «КВНа», «Рыболова».

Благодаря нестандартности таких уроков, удаётся привлечь внимание большинства учащихся к наиболее сложным вопросам истории.

Недаром А.С. Макаренко высоко ценит играющий детский коллектив, в котором строгими судьями являются сами его участники.

Опрос можно проводить при помощи кроссвордов, головоломок, чайнвордов, викторин. За правильный ответ можно давать жетоны. По количеству жетонов и получают отметки. Игра на уроке географии - активная форма учебного занятия, в ходе которой моделируется определенная ситуация прошлого или настоящего, в которой «оживают» и «действуют» люди - участники исторической драмы. Главная цель такого занятия - это создание игрового состояния - специфического эмоционального отношения субъекта и географической действительности. Таким образом, ученики наполняют «безлюдную» географию персонажами, которые они сами изображают.

Игра заставляет ребёнка перевоплотиться в человека из прошлого или современности, заставляет его «прыгнуть выше себя». Через понимание мыслей, чувств и поступков, «своих» героев, школьники моделируют географическую реальность. При этом приобретаемые знания становятся для каждого ученика - игрока лично значимыми, эмоционально органичными, ребёнок должен как бы, «прочувствовать» свой персонаж изнутри благодаря глубокому познанию всей эпохи.

Методисты выделили два важных признака географической игры - наличие прямой речи (диалогов) участников и воображаемой ситуации в прошлом или настоящем, (но с обсуждением прошлого). Проводя такое деление, ученые затронули вопрос о классификации игр по географии.

Игры классифицируют по различным признакам, по целям, по числу участников, по характеру отражению действительности. Современные ученые выделили символические и исследовательские игры. Первые ассоциируются с игровым моделированием той или иной сферы труда (имитация реальности), вторые основаны на чётких правилах и игровых символах, третьи связаны с новыми знаниями и способами деятельности.

В приведенных педагогических классификациях, безусловно, есть смысл; они показывают, прежде всего, различие между играми с чёткими внешними заданными правилами (или чётко прописанным сюжетом), отступать от которых нельзя и играми без внешних правил, основанных на импровизации и внутренней логике моделирующего процесса. Эти игры существенно различаются не только целями и содержаниями, но и по степени воздействия на интеллектуальную и эмоциональную сферу учеников.

В теории практики и обучения географии была известна классификация, разделяющая игры на: ретроспективные и деловые (если идёт речь об играх с внутренними правилами).

Деловая игра моделирует ситуацию более поздней эпохи по сравнению с географической обстановкой, ученики получают в ней роль только нашего современника или потомка. При этом явно прослеживается два подвида такой игры.

Один из них - игра-обсуждение, в процессе которой воссоздается воображаемая ситуация современности со спором, дискуссией (диспуты, симпозиумы ученых, круглые столы журналистов). В своей обучающей основе такая игра очень близка к дискуссионной деятельности, ибо целиком строится на учебном диалоге. Как правило, такие игры даже при определённой программной деятельности проводятся с большей долей импровизацией ребят.

Другая форма деловой игры - это игра-исследование, которая строится также на

воображаемой ситуации современности, изучающей прошлое, но в отличие от предыдущей формы основана индивидуальных действиях «героя», который пишет очерк, письмо, школьный учебник, газетную статью, научный доклад о том или ином географическом событии.

Ретроспективная игра (также встречается термин «реконструктивная», от слов «ретро»-воспоминание о прошлом, «реконструкция»- воссоздание), в ходе которой моделируется ситуация ставящая учащихся в позицию очевидцев и участников событий в прошлом, каждый ученик получает роль представителя определенной общеобразовательной группы. Главным признаком игры такого типа является «эффект присутствия» - «так могло быть». Как справедливо заметил психолог А.Н. Лук, в такой игре подростку «удаётся прыгнуть выше себя, на некоторое время стать умнее, сильнее, благороднее, справедливее». Школьник для такой игры, как правило, придумывает имя, факты, биографии, профессию, социальное положение своего «героя»; и даже в ряде случаев готовит костюм, продумывает внешний облик. При этом школьник должен иметь представление о характере, чувствах, мыслях и взглядах персонажа. Ретроспективные игры помогают ученику «войти» в историческое время, почувствовать «колорит эпохи», увидеть конкретных людей с их миропониманием поступками в конкретной ситуации определенного времени.

Все эти игры можно условно разделить условно на ролевые и неролевые.

Неролевые игры очень близки играм внешними правилами, но они создают историческое прошлое, и действие игры как бы происходит в далёкую эпоху. К таким играм относятся конкурсные ретроспективные игры, когда искусственно моделируется ситуация прошлого, в которой люди определенной эпохи «демонстрируют» своё мастерство, достижения, смекалку в определенном историческом контексте. Путём такой игровой ситуации, учитель, с одной стороны, проверяет знания учащихся на конкурсной основе, с другой, даёт возможность эти знания «применить» в условиях имитации далёкого прошлого, тем самым, углубляя и расширяя знания. Соревновательный дух подобной игры «зажигает» ребят, и стремление к познанию географии практически становится беспредельным ради расширения игровой ситуации.

Другой тип ретроспективной игры - это маршрутная игра или воображаемое путешествие. Маршрутная игра - это особая форма урока, когда дети переносятся в прошлое «по нему в определенной пространственной среде (прогулка по древнему городу, плавание по реке)». При этом учащиеся определяют географические контуры изучаемой исторической действительности. Они намечают собственный маршрут, придумывают остановки, фрагменты беседы (интервью) с людьми прошлого, которые им «попадаются» в путешествии.

В полном смысле этого слова в маршрутных и конкурсных играх нет явных ролей, хотя они могут быть в ряде случаев. Когда игра носит двойственный характер и является ролевой и конкурсной одновременно.

Подвидами ролевых игр является ролевая игра, где в моделируемой ситуации тексты персонажей не прописаны заранее, а их составляют сами дети. Главным её отличием от другого подвида является более широкая импровизация участников игры (они же и очевидцы событий прошлого). Однако в данной игре театрализованное действие всё же приближенно к той точке, о которой идет речь и которая изучается. Данный тип игры отличается от театрализованного представления и большим количеством вовлеченных в игру участников. Актёром здесь может стать любой ученик.

Следующий подвид ролевой игры - проблемно-дискуссионная игра. В её основе лежит воображаемая ситуация в прошлом, но при этом все действие строится не по сценарию, а вокруг обсуждения важного вопроса или проблемы. В игре предлагается спор участников, учитель сводит свою роль к минимуму, ставит проблему и промежуточные вопросы, распределяет роли участников. Ученики в этой игре призваны решить проблему с позицией своих персонажей, причем заранее неизвестен результат решения данного вопроса. В итоге игры может, принято несколько решений или не принято вовсе, но здесь важно «движение» каждого ученика в разработке проблемы.

Последний подвид, который методисты называют деловой игрой с элементами ретроспективности. Игра такого рода может сочетать различных участников: современников, очевидцев событий, которые «встречаются» для обсуждения важных вопросов и «дознания» прошлого с потомками. Современная ситуация с участниками событий может быть смоделирована и с частичной реконструкцией и отдельными сюжетами прошлого. Такая модернизация действительности может быть оправдана в ряде случаев, либо выполняет

оценивающую и воссоздающую роль одновременно, что называется «в одном флаконе». Учитель вынужден комплектовать на таких уроках разные задачи обучения, не имея достаточного количества часов на реконструкцию и оценку прошлого.

Приведенная выше классификация географических игр основана, по меньшей мере, на трёх критериях - характере ролей участников (очевидцы или наши современники), условиях воображаемой ситуации на занятиях (тогда или сейчас), жесткости сценария (программы) и степени импровизации детей в игре. Также присутствуют игры с внешними правилами или игр, основаны на алгоритме деятельности. Их называют тренинговыми, к ним относятся:

- 1) настольные игры (домино, лото, поле чудес и другие);
- 2) игры на основе алгоритма (ребусы, кроссворды, головоломки);
- 3) сюжетные, с воображаемой ситуацией на основе тренинга.

Игра на уроке - дело серьезное. Методически верно организованная игра требует много времени для подготовки, активности учеников в деятельности не только на уровне воспроизведения и преобразования, но и на уровне творческого поиска, способствует сотрудничеству учителя и учащихся в процессе обучения.

Учащиеся в игре выступают в следующих ролях: актёры, зрители, эксперты. Актёры принимают участие в сценах, проговаривают тексты ролей. Зрители изучают дополнительную литературу, выполняют задания и принимают участие в обсуждении. Эксперты анализируют игру и каждого участника в отдельности, сравнивают моделируемую ситуацию с реальной.

Методисты выделяют четыре этапа географической игры. Первый этап подготовительный, он происходит собственно до проведения самого урока. В этот период готовится общий замысел и стратегия игры, пишется сценарий, план, проводится инструктаж участников, и собирается материальное обеспечение занятия. Учитель объясняет ребятам игровую задачу, распределяет среди них роли, учитывая игровые интересы и способности, даёт необходимую дополнительную литературу, составляет опережающие задания. Учитель при необходимости проводит индивидуальные консультации по подготовке к игре, обсуждает с участниками фрагменты сценария и корректирует его, руководит внешним оформлением занятия.

Второй этап уже происходит на самом уроке. Он называется «вводным», ибо на этом этапе учитель ещё раз объясняет уже всему классу задачи и возможности игры, роль отдельных участников и даёт общее направление игре путём формулирования познавательного задания на весь урок. Именно на этом этапе учитель представляет участников. Создаётся определенный настрой. Игровой этап характеризуется эмоциональным вовлечением всех участников класса в игровое действие. Ребята в этот период как бы «проживают» ситуацию в её игровом воплощении, действуют по определенным игровым правилам. Именно на этом этапе происходит развертывание игрового сюжета. Учитель координирует игровые действия, осуществляет опосредованное руководство действиями участников, то есть регулирует ход занятия.

При необходимости корректирует и выступления актёров, вовлекает большее число школьников в игру, кратко резюмирует по ходу игры их деятельность, поощряет словом активных игроков, обращает внимание на работу экспертов, не навязывая им своего мнения, также поощряет зрителей, то есть работу всего класса.

На последнем оценочном этапе проводится вывод всего класса из игрового состояния, анализ проведенного занятия, оценка и самооценка участников, обсуждается сам ход и результативность игровых действий учеников. В то же время игровая ситуация и степень её соответствия исторической реальности разбирается особо. Учитель предоставляет заключительное слово, раздаёт карточки для анализа игры, заслушивает экспертную группу.

Достоинство игры в том, что через эмоции сопереживания, внимание учащихся концентрируется на ответе «сильного» учащегося, прошедшего отборочный тур, в результате чего лучше усваивается и закрепляется учебный материал. А установка в начале урока на то, что им самим придётся оценивать свои знания и знание одноклассников, вызывает чувство ответственности каждого члена команды за общий результат, побуждает к более строгому взаимоконтролю.

Таким образом, игра помогает учителю решать такие задачи, как:

- формирование навыков самоанализа, самооценки и самоконтроля;
- развитие познавательной активности и самооценки, направленной на поиск, обработку и усвоение информации;

- воспитание ответственности перед коллективом, отношение к достигнутому результату.

В игре возможно вовлечение каждого в активную работу, это форма, которая противостоит пассивному слушанию или чтению.

Таким образом, традиционные уроки обеспечивают возможность изучения учащимися наибольшего объема информации, которая, в свою очередь, характеризуется систематичностью, упорядоченностью и четкой логической последовательностью. Это способствует формированию достаточно прочных знаний, умений, навыков. В свою очередь инновационные уроки с применением игровых технологий предлагают меньший объем информации, однако обуславливают более глубокую ее проработку.

Список использованных источников:

1. Амоношвили Ш. А. Обучение, оценка, отметка - М,: Знание 198015.
2. Бордовская М. В., Реан А. А. Педагогика: Учеб. Для Вузов - СПб.: Питер, 2000. - 304с. (Учебник нового века).
3. Данилишина В.Ю. Изучение нового материала в игровых форма // География в школе №1, 2009.
4. Жолудева И.В. Урок-игра «Что? Где? Когда?» (10 класс) // География в школе №2, 2002.

Полецук С. В.

**ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУ
АСПЕКТИЛЕРІ**

Аңдатпа. Қазіргі заманғы педагогика әр уақытта өзіне сәйкес өнімдер - пікірлер, идеялар, әрекеттер, жұмыстар жасай отырып, өзін-өзі анықтай алатын және әр түрлі жағдайда әрекет ете алатын адамды тәрбиелеуге бағытталған. Орта жалпы білім берудің мақсаты - оқушылардың таным қабілеттерін дамыту, кез-келген оқу және өмірлік жағдайда алған білімдерін шығармашылықпен пайдалану, негізгі және пәндік құзыреттіліктерді дамыту арқылы өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі басқаруға дайын болуды қамтамасыз ету.

Poleshchuk S.V.

**METHODOLOGICAL ASPECTS OF USING GAME TECHNOLOGIES IN TEACHING
GEOGRAPHY**

Annotation. Modern pedagogy focuses on the upbringing of a person who is able to self-determine and act in various situations, creating each time the appropriate products - opinions, ideas, actions, works. The goal of secondary general education is to ensure the development of students' abilities for cognition, creative use of the knowledge gained in any educational and life situation, readiness for self-development and self-government by means of developing key and subject competencies.

УДК 373.1

Радько Ю.С.

учитель географии, КГУ "ОШ №35 имени Ю.Н.Павлова"
город Караганда, Республика Казахстан

ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ

Аннотация. «Одной из основных задач, которые стоят перед системой отечественного образования, является переориентация на подготовку человека, способного самостоятельно принимать решения и точно, эффективно, разумно действовать в современном меняющемся мире. Без изменения подходов к системе оценивания в нынешних условиях развития образования невозможно достичь поставленных образовательных целей.»

Традиционная система оценивания страдает определенной степенью расплывчатостью, произвольность норм выставления отметки, зависит от внешней оценки, мало способствует эффективному обучению, повышает уровень тревожности среди детей. Возникает непонимание между учениками и учителем. Необъективная оценка может отрицательно повлиять на весь образовательный процесс. Получив хорошую оценку слишком легко, ученик теряет побудительный мотив к учению.

В современной школе, делающей ставку на активизацию и интенсификацию учебного процесса, игровая деятельность используется в следующих случаях:

- в качестве самостоятельных технологий для освоения понятия, темы и даже раздела учебного предмета;
- как элементы (иногда весьма существенные) более обширной технологии;
- в качестве урока (занятия) или его части (введения, объяснения, закрепления, упражнения, контроля);
- как технологии внеклассной работы

Понятие «игровые педагогические технологии» включает достаточно обширную группу методов и приемов организации педагогического процесса в форме различных педагогических игр.

В отличие от игр вообще педагогическая игра обладает существенным признаком — четко поставленной целью обучения и соответствующим ей педагогическим результатом, которые могут быть обоснованы, выделены в явном виде и характеризуются учебно-познавательной направленностью.

Игровая форма занятий создается на уроках при помощи игровых приемов и ситуаций, которые выступают как средство побуждения, стимулирования учащихся к учебной деятельности.

Активные формы обучения, в том числе и игровые, получили в последнее время широкое применение на уроках географии. Использование игр в обучении географии решает множество задач. Они развивают познавательный интерес к предмету, активизируют учебную деятельность учащихся на уроках, способствуют становлению творческой личности ученика, так как многие из игр часто предполагают проблемный характер обучения, ибо есть исходный вопрос, на который надо дать ответ, а пути решения не ясны. Многие из игр дают возможности для взаимообучения, так как предполагают групповые формы работы и совещательный процесс. Игры дают возможность учащимся, с одной стороны, проверить и закрепить свои знания, а с другой — приобрести новые, углубленно изучать карту. Материал для некоторых настольных географических игр (ребусы, шарады, кроссворды, геолото, геодомино) желательно поручить приготовить самим ребятам.

В своей педагогической деятельности я все чаще обращаюсь к информационно-коммуникативным технологиям. Применение информационных компьютерных технологий на уроках географии не только облегчает усвоение учебного материала, но и представляет новые возможности для развития творческих способностей учащихся:

- повышает мотивацию учащихся к учению;
- активизирует познавательную деятельность;
- развивает мышление и творческие способности ребёнка;
- формирует активную жизненную позицию в современном обществе.

Использование на уроке географии ИКТ дает кроме достижения учебных целей и возможность формирования информационной грамотности у учащихся - они получают знания о том, как перерабатывать, анализировать, оценивать огромный поток современной информации, учатся ее осмысливать и пользоваться ею же, а также управлять этой информацией для достижения различных практических целей. Сегодня владение ИКТ является общей культурой человека.

Компьютер дает большие возможности наглядно показать многие процессы, происходящие в природе, дать наглядный образ описываемого объекта. Компьютерные технологии я использую при проведении мини – игр на разных этапах урока (см. выше). Т.е. во многих заданиях слова заменяются изображением. Например, в игре «Белая ворона», когда учитель называет животных или растений, и среди них надо найти лишнее, а на экран выводится их изображение. Один из вариантов такой игры, когда на экране появляются картинки растений или животных (а может тех и других), и учащиеся должны сказать, что их объединяет.

При проведении уроков, где предусматривается проектная деятельность, учащиеся защищают свой проект с помощью созданных ими презентаций. Такие уроки очень красочны, наглядны, кроме того, учащиеся при подготовке используют огромное количество дополнительной литературы

В своей работе я широко использую межпредметные связи, особенно с литературой. С каждым годом в образовательном процессе всё большее внимание уделяется компьютерным технологиям, из-за чего связь с литературным художественным словом может быть утрачена. Между тем наглядные образы, яркое, сочное и точное слово, вложенное в загадки, пословицы,

поговорки, приметы разнообразят урок, наполняют его нравственным и духовным смыслом, обогатят внутренний мир ребёнка. В результате систематического использования на уроках в 6 и 8 классах литературных произведений был накоплен значительный объём загадок, народных примет, пословиц, поговорок, литературных фрагментов о временах года, о процессах и явлениях, происходящих в природе, о географических объектах. Загадки, пословицы, поговорки, приметы привлекают детей яркостью выражений, заставляют задуматься, а при анализе способствуют развитию их логического мышления, любознательности и наблюдательности.

Еще одной педагогической технологии, которая может дополнять игровую, является исследовательская деятельность. Исследовательская деятельность школьников – это совокупность действий поискового характера, ведущих к открытию неизвестных фактов, теоретических знаний и способов деятельности.

Чтобы функция географической игры не сводилась только к развлекательной, а задания не носили репродуктивный характер, я использую проблемные вопросы, которые построены на материале, близком учащимся, значимом для них. Их решение требует не только ознакомления практических действий, результаты которых могут быть использованы в классе, школе, научно-практической деятельности и др. Проблемные задания имеют, как правило, личностно-развивающий характер и естественно возникают из опыта и потребностей самих учеников. Поставив ученика в проблемную ситуацию, интересную и для всего класса, учитель получает возможность «растормозить» механизм его мышления.

Таким образом, использование в учебном процессе игровых методов позволяет решать целый комплекс педагогических задач. Игры по географии в сочетании с другими педагогическими технологиями повышают эффективность географического образования. Но даже самая лучшая игра не может обеспечить достижения всех образовательно-воспитательных целей, поэтому игры необходимо рассматривать в системе всех форм и методов учебной работы, применяемых в обучении.

Список использованных источников:

1. Беспалько В.П. *Слагаемые педагогических технологий*. М. Дрофа, 2003г.
2. Блаженков В.А. *Приемы развивающего обучения географии*. Москва: Дрофа, 2006.
3. Болотникова Н.В. *География. Уроки-игры в средней школе*. Волгоград: издательство «Учитель», 2007.
4. «География 7-10 классы. Активизация познавательной деятельности». Волгоград: Учитель, 2009 г.
5. Кондратьев Н.Н. *«Дидактические материалы по географии»*. М.: Сфера, 2003.
6. Кульневич С.В. *«Современный урок» (серия)*. Ростов –на-Дону: «Учитель», 2005 г.

Радько Ю.С.

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа. Сапалы білім беру – оқыту мен тәрбиелеудің үздіксіз үдерісі. Қазіргі кезде білім берудегі мақсат жан-жақты білімді, өмір сүруге бейім өзіндік ой- талғамы бар, адамгершілігі жоғары, қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұрын оқытуда оқушылар тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек. Бүгінгі білім беруде оқушыны білімділік, іскерлік, шығармашылық әдістерге баулудың жолдарын іздестіре отырып, мұғалім-шәкірт арасында рухани және сезім бірлестігін айқындайды. Қазіргі кезде оған жететін жаңа педагогикалық технологияларда баршылық. Соның бірі - критериялды бағалау жолдары. Критериялды бағалау – оқушының оқу нәтижелерін білім беру мақсаттары мен мазмұнына сәйкес келетін, білім беру үдерісіне қатысушылардың (оқушы, мектеп әкімшілігі, ата-аналар, заңды тұлғалар және т.б.) барлығына алдын ала таныс, ұжым талқысынан өткен, нақты анықталған өлшемдер арқылы оқушының оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген үдеріс.

Radko Y. S.

GAME TECHNOLOGIES IN GEOGRAPHY LESSONS

Annotation. One of the main tasks facing the system of national education is a reorientation to prepare a person who is able to make independent decisions and act accurately, efficiently and reasonably in the modern changing world. Without changing the approaches to the assessment system in

the current conditions of the development of education, it is impossible to achieve the set educational goals. "

The traditional assessment system suffers from a certain degree of vagueness, the arbitrariness of the standards for setting the mark, depends on the external evaluation, little contributes to effective learning, increases the level of anxiety among children. There is a misunderstanding between pupils and the teacher. A biased evaluation may adversely affect the entire educational process. Having received a good evaluation is too easy, the student loses the motive for teaching.

УДК 373

Рахманқұл А.

Bolashaq» академиясының ДДОВ-19-2с тбының студенті

Шалтаева Р.Ж.

п.,ғ.к., доцент Bolashaq» академиясы, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚАЗАҚША СӨЗДІК ҚОРЫН МОЛАЙТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

***Аңдатпа.** Баланың сөйлеуін дамыту мектепке дейінгі және мектептегі білім берудің маңызды бағыты болып табылады. Табысқа жетудің критерийлерінің бірі-бай сөздік қоры (қарым-қатынас кезінде бала қолдана алатын сөздердің көлемі). Сөйлеу адамның туа біткен қабілеті емес. Ол біртіндеп өсу мен даму процесінде қалыптасады. Сөйлеу-дамудың негізгі бағыттарының бірі. Ана тілі әлемге еруге көмектеседі, ересектермен және балалармен қарым-қатынас жасау үшін кең мүмкіндіктер ашады. Сөйлеудің дамуын кешіктірмеу үшін өмірдің бірінші жылынан бастап баланың сөздік қорын байыту қажет. Сөздікті кеңейтуге және белсендіруге бағытталған сабақтар кездейсоқ емес, күнделікті жүргізілуі керек. Тек тұрақты және жүйелі сөздік жұмыс жасағанда ғана сіз білімді және интеллектуалды дамыған баланы өсіре аласыз.*

Қазақстан Республикасы -көп ұлтты мемлекет. Оның «Білім туралы» заңында «Мемлекет ұлтаралық қарым-қатынас тілі мен басқа да тілдердің қолданылу аясын сақтауға кепілдік береді, олардың еркін дамуына қамқорлық жасайды», - делінген [1].

Үздіксіз өсіп отырған ғылыми-техникалық прогресс жағдайында баланың ой-өрісін барлық жағынан кеңейтіп, оның интелектісін дамытып, ғылым негіздері сапалы түрде меңгеруге көмектеспейінше, баланы келешекте қоғам өміріне белсене қатысуға даярлау мүмкін емес. Қазіргі білім мазмұнының стандарты бойынша жасалынып отырған мектепке дейінгі кезеңдерге арналған жаңа бағдарламалар мазмұны мен әдіс тәсілдердің жақсарту, жетілдіру балалардың ақыл-ойының дамуына жақсы әсер етумен бірге, олардың ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік туғызады. Мектеп жасына дейінгі кезеңде баланың жалпы психикалық дамуына бұл сияқты жеткілікті деңгейіне қол жеткізу үшін білім берудің мақсат, приоритеті түбегейлі өзгеруі керек: бірінші кезекке, бұрынғыша баланы пәндік білім, біліктердің белгілі бір жиынтығымен қаруландыру емес, оқу әрекетін қалыптастыру негізінде жеке тұлғасын тәрбиелеу мақсаты қойылады. Баланың тілді түсінуі, жетік білуі – ұлтаралық қарым-қатынасты, ұлтаралық мәдениетті жақсартады. Әрбір халықтың ғасырлар бойы жасаған мәдениетін, оның озық үлгілері арқылы баланы сол ұлтқа құрметпен қарауға тәрбиелеумен бірге, оның тілге деген сүйіспеншілігін оятады.

Осы орайда көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері Т.Тәжібаев баланың тіл дамытуын оқып, жазу-сызу жұмысына төселуі оның өзіне белгісіз дүниенің есігін ашқандай әсер қалдырады десе [2], профессор М.Мұқанов тілді меңгеру жеткіншек жастардың ақыл-ойын шыңдап, ғылым негіздерін меңгерудің қуатты құралы деген ұлағатты ой түйді. Тіл дамытуын жетік меңгерудің танымдық, білімдік және практикалық маңызы грамматиканың морфология бөліміне қатысты сөз таптарын дұрыс ажыратып білу мен шектелмей, сол сөздер мен атаулардың мән-мағынасын ойлау жүйесі арқылы меңгеруін, қолданылуын тіл шеберлігін арттырады деп түйіндеген [3]. Мұндай жағдайда оқу материалдар шәкірттердің санасында тиянақталып, олар белгілі категориялардың қасиеттері мен мағынасын жете ұғынатын болады.

Ұғыну - адамның тиісті мағлұматтарды санаулы түрде мән-жайына түсініп, есінде тиянақты сақтай алатын күрделі психикалық процесс. Тілдік ұғымдарды меңгеру арқылы адам өзге ғылыми

пәндердің жүйесінде дұрыс меңгере алады. Тіл дамытудың атаулары мен сөздері, сөйлемнің құрылысы, тілдік ережелер мен қағидалары, ең алдымен, адамның сөйлеуі мен ойлауын дамытып отыратын қуатты таным құралы екендігі белгілі. Әр этнос өкілі өз тіл дамыту арқылы сөйлеп, жұртпен қарым-қатынас жасайды. Тіл дамыту өзге текті тілдерді меңгерудің де негізгі арқауы.

Тіл дамытудың қыры мен сырына қаныққан адам өз ұлтының тарихын, салт-дәстүрін қоғамдық өмірін жете меңгеріп, туған елі мен жұрттың шынайы отаншыл азаматы болып қалыптасады.

Балабақшада мектеп жасына дейінгі балалардың қазақша сөздік қорын молайту жұмыстарында, оның ғылымилығы, теориялық практикамен байланыстылығы, көрнекілік, түсініктілік, мектеп жасына дейінгі балалардың белсенділігін арттыру ұстанымдары ескеріледі.

Тіл дамытуды оқытудың мақсат-міндеттері мен әдісі мектеп жасына дейінгі балалардың тілді қаншалықты меңгергенін білу дәрежесіне байланысты. Сондықтан оқытудың мақсатына сәйкес бағдармалық материал және оны іске асырудың тәсіл жолдары сұрыпталуы тиіс. Тілді білмейтін балаларды оқытудың мақсаты- тілге үйрету, яғни қазақшаны түсініп, ойын қазақша жеткізе білуді, сөйлей алу дағдысын қалыптастыру. Кәсіби тақырыптық тілдесім - тілдік қарым-қатынаста, мамандық саласына қатысты бүкіл мектеп жасына дейінгі балалардың түгел қатынасып, ортақ тақырыпта тілдесу әрекетінің іске асуын талап етеді. Тіл дамытуды тілдесу арқылы оқытудың сапасын арттыруда кәсіби бағыттағы мәтіндерді жүйелеп беру мектеп жасына дейінгі балалардың білімі мен біліктілігін арттырып, тәрбиелік танымын толықтырады.

Қазіргі заман талабына сай қазақша сөздік қорын молайту негізінде мектеп жасына дейінгі балалардың теориялық деңгейін көтеру, білімді ізгілендіру принциптері білім мазмұнының негізгі ұстанымдары болып табылады.

Мектеп жасына дейінгі білім мен тәрбие беру – үздіксіз білім берудің алғашқы сатысы. Осыған сәйкес балаға белгілі бір көлемдегі білім, білік дағдыларды меңгертумен бірге табиғат, қоршаған дүние туралы түсініктерін кеңейте отырып, оларды оқыған мәтінін, көркем шығармасын көкірегімен сезініп, шеберлікпен оқуы-бүгінгі күннің талабы. Осы талап тұрғысынан алғанда, оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастырудың сан түрлі әдіс-тәсілдерін іздестіру, жана технологияларды тиімді пайдаланудың маңызы ерекше.

Мектеп жасына дейінгі балалардың қазақша сөздік қорын молайту үшін балаға шығарманы, оқыған көркем мәтінін шеберлікпен оқыту үшін жаңаша әдіс-тәсілдерді пайдаланып, кішкентай кезінен дүниеге өзіндік көзқарасының қалыптасуына жол ашылады.

Тақырыптың мазмұнын жүрегімен сезіну, өз пікірін айта білуге баулу бағытында ізденіс жұмыстарын жүргізіп, баланың қазақша сөздік қорын молайтуды жетілдіру жолдарын белгілеу.

Жаңа буын оқулықтарын оқытудағы қазіргі технологияны қолдану арқылы келешек ұрпақтың қазақша сөздік қорын молайтуға үйретіп, жан-жақты білім алуына жағдай жасалады.

Балабақшадағы интеграцияланған сабақтар баланың дыбыс пен әріпті меңгеруімен қатар сөздік қорын арттыру, тілін дамыту барысында жүргізіледі. Сабақта диалогты сөйлеуге үйрету, түрлі тапсырмалар беру персонаждар қатыстыру- баланың ой-өрісін арттырады. Тіл дамыту пәнінде ауызекі сөйлеуді және ойды ауызша түрде сауатты жеткізуді жетілдіріп дамытуда сөздік қорды байыту, тілдегі көп мағыналы сөздерді, синонимдер мен антонимдерді, сөйлеудің синтаксистік құрылысын меңгерту ерекше маңызды. Балаға өмір шындығын таныту, әрі оның ғылыми тілде сипаттап түсіндіре білу біліктерін қалыптастыру және ол ақиқаттың ғылыми бейнесін көркем сөзбен өрнектеп берудің қуатты сезімдік әлеуеті болатынын түсінуіне көмектесу- оқу пәні шешетін маңызды міндеттердің бірі.

Қазақша сөздік қорын молайту шеберлігі туралы ғылыми процесс және ұлы адамдардың пікірлері қазіргі педагогика, психология, логика ғылымдарының соңғы жаңалықтарына шолу жасай келіп, тіл дамытуды оқыту әдістемесі ғылым ретінде дамуының басты ерекшеліктерін мына мәселелердің төңірегінде қарастыруға болады. Әдістемелік зерттеу жұмыстары жетілдіріп, олар кең өріс алды, эксперименттік, бақылау жұмыстары жүргізілуде, балабақша тәжірибесі жан-жақты зерттеліп, жаңа факті, дәлелдермен байытылуда, сондай-ақ жалпы әдістеме ғылымындағы жетістіктерді, әсіресе, орыс тілі, шет тілі әдістемесіндегі қажетті, тиімді, пайдалы деген іс-тәжірибелерді пайдаланып келеміз, атап айтқанда балалар үлгеріміндегі басты кемшіліктер, оны жоюдың нақты жолдары қарастырылуда. Мысалы, тіліміздің фонетикалық, морфологиялық негіздерін жетік білмеуден емелілік қате жіберу, пунктуациялық және стильдік қателердің кездесуі тіл дамытуды оқыту әдістемесіне басты назар аударуды талап етеді. Сондай-ақ «балабақшадағы оқыту жүйесінің деңгейін мұқият бақылай зерттей отырып, әдістеме қазіргі сабаққа қойылатын

талаптардан тәрбиешінің үнемі хабардар болып, өсіп отыруын негізгі мәселелердің, тіл дамыту білімі мен оның әдістемесін тығыз байланыста қарау тәрбиешілердің дамыту, ой туғызу, көмектесіп, бағыт беру қазіргі балабақша реформасы талаптарына сай негізгі мәселелердің бірі болып есептеледі.

Адамның жеке тұлға ретінде дамуына ықпал ететін факторлардың бірі - тіл. Тіл арқылы әрбір адам өз ойын, пікірін, сезімін жеткізеді. Сондай-ақ, тіл - адамдарды қауымдастыратын, біріктіретін құрал. Адамдар арасындағы қарым-қатынас қызметін атқаратындықтан, тіл арқылы адамдар бір-бірімен тілдік қатынасқа түсіп, пікірлесіп, түсінісе алады. А.Байтұрсынов: "Тіл-адамның адамдық белгісінің зоры, жұмсайтын қаруының бірі"- деп, оның тек адамдарға тән құбылыс екендігін көрсетеді [4]. Тіл "адамдық белгісі" болғандықтан, ол арқылы қарым-қатынасқа түсу тек адамдардың меншігі. Сонымен қатар, тіл - халық мәдениетінің негізі. Қандай халық болмасын, өз мәдениетін тіл дамытуында қалап, дамытады. Тіл дамытуында жазылған түрлі өнер туындылары, әдебиет мұралары сол халық мәдениетінің жетістігі. Сондықтан балабақшада тілді оқыту жұмыстарына ерекше көңіл бөлінеді. Тіл арқылы балаға барлық ғылымның негіздері үйретіледі. Ә.Садуақасовтың: "Адамды бір-бірімен қоғамдастыратын басты құралдың бірі - тіл. Мектеп жасына дейінгі балалардың білімді болуының басып айтушының сөзін тыңдай білуден, дұрыс сөйлей алудан басталады. Әрбір пәннен тиянақты білім алу да тілге байланысты", - деген пікірі өзінің құнын бүгінгі күнге дейін жоймаған [5]

Тілді оқыту баланың балабақшаға келген күнінен бастап жүргізіледі. Мектепалды топтарында балаға тілдің фонетикалық құбылыстары, лексикалық ерекшеліктері, грамматикалық заңдылықтары үйретіледі. Мұнда тіл дамытуды оқытуда тәрбиешінің алдында екі міндет тұрады. Бірі - балаға сөздің дұрыс айтылуы мен дұрыс жазылуын үйрету, екіншісі - сөздік қорын молайту, сөздерді дұрыс тіркестіріп қолдандыра білдіру.

Ш.Уақбаев: "Мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын молайту, сөздерді өз орнында қолдана білуге жаттығу, оларды өзара байланыстырып сөйлем құрастыруға төселдіру, орфографиялық ережелерді меңгеріп, сауатты жазуға төселту - бастауыш сыныптарда оқытылатын тіл дамыту және тіл дамыту сабақтарының негізгі мақсаты"- екендігін нақтылай отырып, "Баланың сөздік қоры балабақшаға келісімен-ақ бірден байып, дамып кетпейді. Бұл өте ұзақ, күрделі процесс. Баланың неғұрлым сөздік қоры көп болып, ойлау қабілеті жақсы жетілсе білімді терең де тез үйренеді"- деп, осы мақсаттарға жетудің бір жолы балалардың сөздік қорының мол болуына байланысты екендігін шегелеп көрсетеді [6].

ХҮ-ХҮІІІ ғ. өмір сүрген ақын-жазушылар, шешен-көсемдер, батырлар, даналар қаншама өшпестей мәңгілік мұралар қалдырды. Олар өз бастарынан өткенді саралап, өлшеп, ақыл мен билік айтып «Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін» жасаған жаңа заман ұрпақтары сол асыл сөзді игілігімізге пайдалана білуіміз қажет.

Өйткені қазақ халқы сөз сөйлеуге нақылдарды білуге өте шебер. Ата-бабамыз бір ауыз сөзге күйініп, не сүйсініп отырған. Міне, осыған қарап асыл сөздердің оттай ыстық, мұздай суық, қылыштай өткір, мамықтай жұмсақ, өрмекші торындай нәзік, шуақтай жылы екеніне көз жеткіземіз.

Солардың шығармаларының жолдары, сөздері өмір сүрген кезеңнің көрінісін мектеп жасына дейінгі балалардың көз алдына әкеледі. Соны оқығаннан кейін әр оқушы тарих беттеріне үңіліп, ата-бабасының өткен тарихын тереңірек түсінуге ұмтылады.

Бүгінгі тәуелсіздік жолына дейінгі ата-бабаларымыздың ауыр да тауқыметті өмір жолдары оңайлықпен келген жоқ. Демек оқып отырған, тіл дамыту пәнінен оқылған, әдеби шығармаларды балалар түсінген болса, оның бірқатар негіздері бар. Жазушы өзі бейнелеп, суреттеп отырған өмір құбылыстары арқылы балалар назарын неге аударады, қайда бағыттаса, сол идея болып табылады. Бұның барлығы да мектеп жасына дейінгі балаларға шығармашылықпен келеді. Шығарманы идеялық жағынан түсінумен оны тыңдаушыға жеткіздім деген ой тумау керек. Шығарманың аяқталған идеясын балаларға жеткізу үшін тіл дамыту материалдарымен жұмыс істеу барынша көмегін тигізеді. Ол үшін, ең алдымен, тіл дамытуын оқыту әрекетін анықтап, айқындап, дамытып отыру керек. Әңгімені, тақырыпты бір мақсатқа жинап алу керек, себебі, оқиға немесе берілген тақырып елестерінің жинақталуы сол шындықты қайта құруға, жекелеген эпизодтарды талдауға, мәтінге толығымен үңілуге кедергі келтіреді. Оқу материалында өткен оқиға жайында әңгімені балалар толығымен түсініп сақтау қажет.

Бұл шығарманың жекелеген бөлімдерін оқып, меңгергенде үлкен жауапкершілікке бағытталған тура әрекетте үнемі жинақ толып отырады. Шығармадағы әрбір кейіпкердің ішкі бейнесін анықтау, сол оқиғаны барынша шындықпен көз алдына елестету, осы жайларды шешу,

соны балаларға жеткізу тәрбиешінің міндеті болып табылады. Алайда, әр оқушы шығармадағы болған оқиғаға мектеп жасына дейінгі балалардың қатысы қандай, оларға не керек, шығармаларды несімен баулып алады, неліктен қызықтырады деген нақты сұрақтарды, тәрбиеші туындағанда ғана оқушы жақсы ұғатын болады. Балалар әр сөйлемді оқыған сайын көкейіндегі әрі қарай не болады деген жаңа сұрақ туындау керек.

Балабақшаға келген бала тілдің тек фонетикалық, грамматикалық жақтарын ғана білмейді, сонымен қатар ол тілдің сөздік құрамын, сөздердің мағыналарын, яғни лексикасын біледі. Ғалымдардың пікірлері бойынша балабақшаға алғаш келген баланың, сөз қоры 3-7 мың аралығында. Осындай сөздік қормен келген балалардың белсенді сөздік қорын одан әрі дамытып, жетілдіру - тәрбиешінің басты міндеті.

Сондықтан да, қазақша сөздік қорды молайту мәселесі тіл дамытуды оқыту әдістемесін дамытуға үлес қосқан ғалымдардың назарынан еш уақытта тыс қалған емес.

Мектеп жасына дейінгі балалардың қазақша сөздік қорын молайту мәселесіне: Ы.Алтынсарин, Т.Шонанов, Ғ.Бегалиев, С.Жиенбаев, Ә.Садуақасов, С.Жиенбаев, Р.Әміров, К.Бозжанова, С.Рахметова, И.Ұйықбаев, өз пікірлерін білдіріп, көптеген қырларын ашып көрсеткен.

Тіл дамытуды оқыту ісі XIX ғасырдың аяғынан қолға алына бастады. Осы кезеңнен бастап қазақ зиялылары тіл дамытуды оқыту жөнінде келелі еңбектер жазып, тіл дамытуды оқыту әдістемесінің негізін қалады.

Қазақ даласында оқулық құрастыру ісін алғаш қолға алған ғалым- Ы.Алтынсарин. Оның қазақ балаларына арналған "Қырғыз хрестоматиясы", "Мактубат", "Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралы" атты оқулықтары бар. Ол өзінің бүкіл ғұмырын бала оқытуға, қазақ халқының білімін, мәдениетін көтеруге бағыттады. Ы.Алтынсарин тілді оқыту барысында балаларға сөз мағыналарын, грамматикалық заңдылықтарды жүйелі үйрету қажеттілігіне баса назар аударған. "Қазақ баласы кітаптарда кездесетін сөздердің мағынасын, олардың грамматикалық өзгеруін жүйелі емес тәртіппен бірден және бір мезетте оқу қажеттігі туған кезде тұйыққа тіреліп, кезігетін ережелердің әр алуан күрделілігі себепті ештеңені естерінде сақтай алмайды, тіпті мүлдем ештеңе түсінбейтін халге жеткен кездер де болады"- дейді.

Рухани тәуелсіздігін қамтамасыз етпеген елдің болашағы бұлыңғыр. Рухани тәуелсіздіктің негізі - тіл. Бабаларымыз аманаттап кеткен асыл мұрамыз – тіл дамыту.

Тіліміздің жұлдызы жанбай халықтың да бағы ашылмайды. Халық тілі – бай қазына. Ол ешқашан таусылмайтын, сарқылмас қазына. Керегінді ал да, қажетіне жарата біл. Тіл – адамдардың өзара түсіну, қатынас құралы болуымен қатар, қоғам мен табиғат құбылыстарының, адамның рухани өмірінің айнасы бар. Қорытындылай келе, қазіргі кезде мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қоры жылдам қарқынмен өсіп келе жатқаны белгілі. Бұл балалардың жанұя, қоршаған орта әсерінен ғана емес, оқулық мәтіндерінде қолданылған сөздер арқылы да жүзеге асады. Дамыта оқыту мен тәрбиелеу идеясына негізделген қазіргі заман жаңа буын оқулықтарында мәтіндер құрылысы мен мазмұны жағынан күрделі де терең болып келеді. Мәтіндерде танымдық, тәрбиелік, ғылымдық тұрғысынан қолданылған сөздерді балалар түсінбей, оны өздерінің белсенді сөздік қорына айналдырмайынша, материал толық меңгерілмейді. Сол себепті мектеп жасына дейінгі балалардың сөздік қорын молайту қазіргі заманның өзекті мәселелерінің біріне айналып отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Білім туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2007 жылғы шілденің 27-сі № 319-III ҚРЗ»
2. Тәжібаев Т. Жалпы психология. – Алматы: Қазақ университеті, 1993. –238 б.
3. Мұқанов М. Жас және педагогикалық психология. – Алматы: Балабақша, 1982.–247
4. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы (тіл дамыту мен оқу ағартуға қатысты еңбек).- Алматы, тіл дамыту, 1992-448бет
5. Садуақасов Ә.Тіл дамытудың методикалық құралы. Алматы, 1999-81бет
6. Уақбаев Ш. Бастауыш кластарда ғылым негіздерін оқытудың кейбір ерекшеліктері.- ЯАлматы,РБК, 1992-49бет
9. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары.-Алматы, Ғылым, 1994-288бет
10. Рахметова С.Мектепалды топтарында мектеп жасына дейінгі балалардың тілін ұстарту.-Алматы, Рауан, 2011-140б.
11. Ұйықбаев И.Қ. тіл дамыту методикасының очерктері.- алматы Қаз. Мем. ОПБ, 1990-108бет

Рахманкул А., Шалтаева Р.М.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ОБОГАЩЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА СЛОВ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ

***Аннотация.** Развитие речи ребенка – важное направление дошкольного и школьного образования. И один из критериев успеха – богатый словарный запас (объем слов, которым ребенок может пользоваться в ходе общения). Речь не является врожденной способностью человека. Она постепенно формируется в процессе ее роста и развития. Речь – одно из основных направлений развития. Родной язык помогает войти в мир, открывает широкие возможности для общения со взрослыми и детьми. Чтобы избежать задержки речевого развития, уже с первого года жизни нужно обогащать словарный запас малыша. Занятия, направленные на расширение и активизацию словаря, должны вестись не от случая к случаю, а ежедневно. Только при условии регулярной и систематической словарной работы вы сможете вырастить эрудированного и интеллектуально развитого ребенка.*

Rakhmankul A., Shaltaeva R.M.

THE EFFECTIVENESS OF ENRICHING THE VOCABULARY OF WORDS OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE KAZAKH LANGUAGE

***Annotation.** The development of a child's speech is an important area of preschool and school education. And one of the criteria for success is a rich vocabulary (the amount of words that a child can use in the course of communication). Speech is not an innate human ability. It is gradually formed in the process of its growth and development. Speech is one of the main areas of development. The native language helps to enter the world, opens up wide opportunities for communication with adults and children. To avoid a delay in speech development, from the first year of life it is necessary to enrich the vocabulary of the baby. Classes aimed at expanding and activating the vocabulary should not be conducted on a case-by-case basis, but on a daily basis. Only with regular and systematic vocabulary work will you be able to raise an erudite and intellectually developed child.*

УДК 37.013

Сабитова Т.Х.

педагог-исследователь, учитель начальных классов

Кульбаева С.А.

педагог-исследователь, учитель начальных классов КГУ «ОШ 82»,
Караганда, Республика Казахстан

ФОРМАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР КАЧЕСТВЕННОГО ОБУЧЕНИЯ

***Аннотация.** В этой статье описывается о возможности повысить у учащихся интерес к учебе. Применение формативного оценивания становится одним из важнейших критериев новой системы оценки работы учителя и использование методов формативного оценивания на уроках показало, что у учащихся появился интерес к учебе и ответственность, вырабатываются навыки самостоятельной работы, работы в группе, воспитываются чувства толерантности, коллективизма, взаимопомощи.*

Главное — нужно оценивать не личность ребенка, а его работу с учетом тех условий, в которых она выполняется.

С.Т. Шацкий

В свете обновленного содержания образования на помощь участникам образовательного процесса пришла новая система – система критериального оценивания. Критериальное оценивание делится на два вида – суммативное и формативное. Благодаря суммативному оцениванию можно определить уровень сформированности знаний и учебных навыков на конец изучения одного раздела или четверти, а формативное оценивание является текущим и помогает определить учащимся, правильно ли они выполняют задания в период изучения материала, они могут узнать свои недочеты и получить от учителя обратную связь для устранения пробелов в

знании, учителей же формативное оценивание информирует о прогрессе учащихся для коррекции процесса преподавания. Для каждого учителя система оценивания позволяет анализировать достижения учащихся индивидуально, что значительно способствует повышению качества образования в целом.

В государственном общеобязательном стандарте общего среднего образования Республики Казахстан говорится «Формативное оценивание – вид оценивания, которое проводится в ходе повседневной работы в классе, является текущим показателем успеваемости обучающихся, обеспечивает обратную связь между учеником и учителем и позволяет совершенствовать образовательный процесс».

Формативное оценивание поддерживает обучение во время учебного процесса. Формативное оценивание – неотъемлемая часть процесса обучения и учения, оно не является отдельным уроком.

Формативное оценивание используется ежедневно на каждом уроке.

Формативное оценивание обеспечивает условия для улучшения знаний каждого ученика. Понимание прочитанного проверяется несколько раз в течение одного урока с применением различных приемов формативного оценивания.

Формативное оценивание проводится с целью определения проблем, а не для выставления отметок. Результаты формативного оценивания используются в планировании процесса обучения.

Универсальность подхода и разность приемов формативного оценивания позволяют планировать разнообразные уроки, что в свою очередь является условием для мотивации учащихся к процессу учения. Главными компонентами формативного оценивания, позволяющими улучшить обучение являются: 1) обеспечение эффективной обратной связи с учеником; 2) активное участие учащихся в процессе самообучения; 3) постоянная корректировка педагогической деятельности с учетом результатов оценивания; 4) повышение уровня мотивации; 5) умение оценивать свои знания самостоятельно. В результате применения формативного оценивания у учащихся появляется желание учиться, развивается познавательный интерес к уроку и позитивное отношение друг к другу. Использование методов формативного оценивания помогает учащимся развивать навыки работать самостоятельно, индивидуально и в группе, проводить рефлексию, оглядываясь назад, строить планы на будущее. На своих уроках я применяю различные виды формативного оценивания, позволяющие понять мне, как дети усвоили тот или иной учебный материал, в какой форме необходима им помощь с моей стороны, на каком этапе понимания данной темы они находятся и что делать дальше. Наверное, многие мои коллеги согласятся со мной, что учащимся особенно нравятся такие стратегии оценивания как «Большой палец», «Светофор», «Лист достижений», «Дискуссионная карта», «Дерево знаний», «Дерево успеха», «ЗХУ», самооценивание, взаимооценивание, «Две звезды и одно желание», «Диаграмма Венна», «Синквейн» и другие. Применение данных технологий способствуют не только развитию критического мышления, но и воспитывают сознательное отношение к учебе. Зачастую бывает, что группы, работая над своим заданием, не слушают выступление других групп. Применение стратегии «Две звезды и одно желание» воспитывает критическое оценивание ответов других и уважительное отношение к остальным выступающим. Благодаря этой стратегии, дети научились слушать, анализировать, объективно оценивать ответы своих одноклассников, а также исправлять свои ошибки. «Диаграмма Венна» является одним из действенных стратегий оценивания. Она позволяет учащимся на основе анализа сделать выводы о различиях и сходствах того или иного языкового явления. Данный вид работы представляет собой высокий уровень по таксономии Блума. «Синквейн» как стратегия, кроме вышеперечисленных достоинств, развивает и творческое мышление учащихся. Проверая составленные «Синквейны», особенно на уроках литературы при анализе образов и поступков героев произведений я предъявляю к ученикам высокие требования, чтобы они в качестве фразы приводили не обычные предложения, а какие-нибудь цитаты из прочитанного художественного текста, афоризмы, крылатые выражения или составляли предложения с глубоким содержанием, раскрывающие тему. Работая над синквейнами, я поняла, что однообразие быстро может наскучить учащимся, но хорошо выполненная работа дает возможность увидеть и оценить текущий уровень усвоения знаний ученика. Как показывает моя практика, также наиболее эффективными на уроке русского языка и литературы являются следующие техники формативного оценивания: 1. Мини-тесты (небольшое количество заданий) призваны оценивать конкретные знания, умения и навыки учащихся, т.е. знания фактической информации, известного материала. На выполнение мини-теста отводится не более 5 мин. времени урока. Ученики выполняют мини-тест письменно в

тетрадах, а учителю сдают листок, на котором написаны ответы на предложенные задания. Например, при изучении темы «Степени сравнения прилагательных» на уроке провела мини-тест, по итогам проверки обсуждали вопросы, вызвавшие наибольшую сложность. Для себя сделала вывод, что тему поняли практически все, но сложности появились у нескольких учащихся, для каждого из них сделала записи относительно их результатов. Например: «Наташа, внимательно изучи таблицу «Степени сравнения прилагательных», ты затрудняешься в определении степеней сравнения прилагательных». 2. «Светофор». У каждого ученика имеются карточки 3-х цветов светофора. Учитель просит учащихся показать сигналы карточками, обозначающие их понимание или непонимание материала. По итогам опроса учитель просит учеников ответить на вопросы по пройденной теме. По итогам полученных ответов учитель принимает решение о повторном изучении, закреплении темы или продолжении обучения. 3. Особенно полезным при формативном оценивании, на мой взгляд, является прием «Я не понимаю...- Но я понимаю...», позволяющая выявить слабые стороны ученика. При выполнении этого приема, я заметила, учащиеся связывают изучаемую тему с повседневной жизнью, т.е. идет работа над развитием функциональной грамотности учащихся. Данная стратегия хороша тем, что поможет учителю планировать дальнейшие действия по улучшению качества обучения. Нельзя сказать, что в результате применения формативного оценивания уровень качества знаний повысился на сто процентов. Нет. Но оно послужило в качестве мотивации и саморегуляции. Четвертая четверть 2019/2020 учебного года прошла в дистанционном формате, оценивание проводилось по одному СОПу и одному СОЧу – суммативным оцениванием за раздел и за четверть. Специалисты провели оценку качества знаний и обнаружили, что суммативное оценивание, которое проводилось на дистанционном обучении, не дало объективной картины знаний обучающихся. Поэтому в 2020-2021 учебном году ввели формативное оценивание, за которое ставятся баллы. Такой подход позволил более точно оценивать работу ученика и повысить качество знаний. ФО, в ходе которого выставляются баллы, повлияло на итоговую оценку учащегося за четверть и за полугодие. Формативное оценивание повлияло на качество знаний. Этот результат стал виден конце первой четверти. Во второй четверти качество знаний повысилось, потому что ученики увидели свои баллы за каждый день, стремились больше отвечать на уроках, повысили свою активность. Для ФО есть формула, представленная системой «EduMark». Учитель выставляет в электронный журнал только баллы, а оценку за четверть или полугодие рассчитывает система. Формативное оценивание имеет такое же значение как СОП и СОЧ. При ФО обратная связь стала проще, поскольку есть критерий для каждого балла. То есть, ученик знает, почему он получил 10 баллов и какие имеются пробелы. Учитель начал более точно корректировать работу ученика и шире давать оценку. Формативное и суммативное оценивание являются двумя из наиболее широко используемых видов оценивания в образовании. Они дополняют друг друга: формативное оценивание проверяет успеваемость в процессе обучения, а суммативное оценивание служит «итоговой оценкой». Если учитель планирует более высокие результаты суммативного оценивания, то ему также следует сосредоточиться на применении формативного оценивания – оценивание для обучения. Доказано практикой, что совместная постановка целей урока, разработка критериев, дескрипторов, применение различных техник и стратегий формативного оценивания, обратная связь и правильно организованная рефлексия способствуют повышению качества образования за счет осознания учащимися ответственного отношения к образовательному процессу. Ученик успешен тогда, когда он не один, когда педагог рядом, и он поможет ему справиться с проблемами, обеспечивая ему успех.

Список использованных источников:

1. *Руководство для учителя. Первый (продвинутый) уровень АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012*
2. *Формативное (формирующее) оценивание: методическое пособие /Е.Н. Кохаева. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2014. – 66 с.*
3. *Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство/Сост. Р. Х. Шакиров, А.А. Буркитова, О.И. Дудкина. – Б.: «Билим», 2012. – 80 с.*
4. *Сборник заданий формативного оценивания. Русский язык. 4 класс.*
5. *Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования. Приказ Министерства образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года №604.*

6. Черный ящик: что там внутри? Оценка знаний учащихся как способ повышения эффективности учебно-воспитательного процесса. П. Блэк и Д. Уильям.

7. Формативное оценивание в начальной школе. Практическое пособие для учителя/ Сост. О. И. Дудкина, А. А. Буркитова, Р. Х. Шакиров. – Б.: «Билим», 2012. – 89 с

Сабитова Т.Х., Кульбаева С.А.

САПАЛЫ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ФАКТОРЫ - ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ

Аңдатпа. Бұл мақалада оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру мүмкіндігі сипатталған. Қалыптастырушы бағалауды қолдану мұғалімнің жұмысын бағалаудың жаңа жүйесінің маңызды критерийлерінің біріне айналады және сабақтарда қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану оқушылардың оқуға деген қызығушылығы мен жауапкершілігі, өз бетінше жұмыс істеу, топта жұмыс істеу дағдылары қалыптасатынын, толеранттылық, ұжымшылық, өзара көмек сезімдерін тәрбиелейтінін көрсетті.

Sabitova T.H., Kulbaeva S.A.

FORMATIVE ASSESSMENT AS AN IMPORTANT FACTOR OF QUALITY LEARNING

Annotation. This article describes the opportunity to increase students' interest in learning. The use of formative assessment is becoming one of the most important criteria for the new system of evaluating the work of teachers and the use of formative assessment methods in the classroom showed that students have an interest in learning and responsibility, develop skills of independent work, work in a group, foster feelings of tolerance, teamwork, mutual assistance.

УДК 343.6

Самохин А.Ю., Самохин К.А.

Академии «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
samoha05@mail.ru

СМЕРТНАЯ КАЗНЬ И МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Аннотация. В статье рассматриваются современные мировые тенденции в области применения/отмены смертной казни в целом и Республике Казахстан в частности.

Процесс вхождения Казахстана в состав Российской империи продолжался более ста лет и завершился во второй половине 19 в. При этом кочевой народ, который тогда было принято называть киргизами, в значительной степени сохранил свою идентичность как в образе жизни и самобытности культуры, так и в основополагающих принципах государственности – наличии принятых норм уголовного, гражданского права. В отношении последнего власти Российской империи никаких кардинальных изменений не осуществили – Киргизская степь руководствовалась причудливым смешением норма адата (обычного права) и шариата (исламского права) в исполнении судов биев, что позволило в 1903 г. авторам знаменитого многотомного труда «Россия. Полное географическое описание нашего отечества...» обоснованно утверждать: «Общественный строй киргизов можно назвать демократическим, так как древние султанские роды (Валихан, Аблай, Букей и др.) и хаджи (потомки Магомета), хотя и считаются светской и духовной аристократией, но особенными привилегиями не пользуются; влияние их на народ становится незначительным» [1, с.211].

Подтверждение данной точки зрения находим в следующей статье: «...наблюдается возникновение правового полиюридизма, включавшего нормы адатного права и шариата, а также некоторые положения российского законодательства. Обычное право и шариат в процессе параллельного развития смешивались, дополняли друг друга, в итоге был найден наиболее приемлемый вариант сосуществования. Он заключался в том, что по шариату стали решаться дела, касающиеся религии и семейных отношений, все остальные вопросы регулировались по нормам обычного права» [2, с.30]. Данная система права просуществовала до конца 20-х годов 20 в. и была отменена уже в эпоху СССР.

В качестве наказаний применялись смертная казнь, выкуп за убийство, штраф, отдача в рабство, телесные и позорящие наказания. За убийство простого шаруа-крестьянина мужского

пола полагался выкуп в 1 тыс. баранов. За убийство представителя феодальной знати — 7 тыс.; за жизнь простой женщины взимался выкуп в 500 баранов, а за раба выкуп, равный стоимости охотничьей собаки или беркута. И только в случае неуплаты выкупа за убийство феодала адат предусматривал умерщвление убийцы и шестерых его родственников. Выкупы и взыскания были не только возмещением потерпевшему и его родичам материального и иного ущерба, но и чрезвычайно обременительным и разорительным для преступника и его рода наказанием. Когда же осужденному нечем было заплатить и родичи отказывались его выручать или также были несостоятельными, обычай разрешал обращать осужденного или его детей в рабство для работы в хозяйстве потерпевшего или даже для продажи на чужбину [3, с.131]. Отметим, что наличие в этой системе права возможность осуществлять смертную казнь виновников преступлений не получила широкого распространения в Киргизских степях.

Очевидно, исторические аспекты в отношении смертной казни оказывают влияние на правовую систему Республики Казахстан, ставшей независимым государством. Были приняты во внимание Всеобщая Декларация прав человека [4], Международный Пакт о политических и гражданских правах [5], относящиеся к основополагающим документам ООН. Безусловно, в Казахстане это закреплено не только в Конституции РК, но и иных законах и законодательных актах. Главной защитой этого права и угрозой неотвратимости наказания является Уголовный кодекс Республики Казахстан.

Очевидно, что убийства граждан в мирное время всегда вызывали и будут вызывать самые негативные эмоции в обществе независимо от цели и мотивов совершенных тяжких преступлений. Но вопрос об адекватных мерах по пресечению и наказанию лиц, совершивших убийства, дискусионен. Часть общества – по статистическим данным, до 60% - люди более старшего возраста, голосуют за оставление смертной казни за убийства, в том числе мирное время. Более молодая часть жителей Казахстана настроены гуманнее и выступают против смертной казни.

Основными аргументами против смертной казни являются как нравственно-этические – не мы дали жизнь человеку, не нам дано право лишать его жизни; так и статистические – имеют место и в наше время ошибочные приговоры. Например, по громкому делу ростовского маньяка Чикатило было осуждено несколько лиц, не имеющих к этим преступлениям никакого отношения, один из них был расстрелян, хотя следствие по его делу длилось более пяти лет. Были также отправлены на принудительное лечение двое душевнобольных, которых склонили к самооговору.

И сейчас мы периодически сталкиваемся с фактами пересмотра давних дел. Недавно в США был освобожден из-под стражи мужчина, который около тридцати лет провел в тюрьме и чудом избежал смертной казни. Новые криминалистические методы исследования доказательств на основе изучения ДНК убедили американское правосудие в невиновности осужденного.

Наверное, именно эти факты должны быть наиболее убедительны в принятии решения по смертной казни. Но немаловажны и политические факторы, определяющие вектор развития Казахстана на долгое будущее. Вектор этот направлен на демократию и гуманизацию в обществе. Поэтому вполне закономерно, что провозглашенные Первым Президентом Н. А. Назарбаевым вышеназванные основные приоритеты развития нашей страны находят свою реализацию и в области уголовного законодательства.

30 мая 2002 г. в Казахстане приведена в исполнение последняя смертная казнь. С декабря 2003 г. в Казахстане был введен бессрочный мораторий на смертную казнь. Фактически в качестве высшей меры наказания стало применяться пожизненное заключение. Следует также отметить, что смертная казнь не назначалась женщинам, лицам, совершившим преступление в возрасте до 18 лет, а также мужчинам старше 65 лет. Смертные приговоры могли быть заменены лишением свободы сроком на 25 лет или пожизненным заключением.

27 мая 2009 года на пленарном заседании парламента во втором прочтении был одобрен законопроект "О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам смертной казни". Позже был принят Закон Республики Казахстан от 10.07.2009 N 175-4 "О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам смертной казни".

Смертная казнь была заменена пожизненным заключением в случае посягательства на жизнь лица, осуществляющего правосудие или предварительное расследование; неповиновении или ином неисполнении приказа; сопротивлении начальнику или принуждении его к нарушению

служебных обязанностей; насильственных действиях в отношении руководства; дезертирстве; уклонении от воинской службы путем членовредительства; нарушении правил несения боевого дежурства; злоупотреблении властью, превышении или бездействии власти; сдаче или оставлении противнику средств ведения войны.

Однако смертная казнь сохранялась за посягательство на жизнь президента республики и в военное время за террористические преступления, за геноцид, наемничество, государственную измену, диверсию, терроризм, дезертирство, применение запрещенных средств и методов ведения войны, а также планирование, подготовку, развязывание или ведение агрессивной войны.

Новые изменения, прогрессивные с точки зрения современного мирового подхода к наказаниям за тяжкие преступления, произошли в Республике Казахстан в 2020 году. Так, 23 декабря законопроект по отмене смертной казни принял парламент РК, согласно которому теперь смертная казнь может быть применена только во время военных действий в отношении лиц, осужденных за тяжкие военные преступления. Таким образом, Казахстан присоединился ко Второму факультативному протоколу Международного пакта о гражданских и политических правах.

2 января 2021 г. Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев подписал Закон "О ратификации Второго факультативного протокола к Международному пакту о гражданских и политических правах, направленного на отмену смертной казни" [6].

Таким образом Казахстан в очередной раз подтвердил свое движение в русле гуманистического развития и уважения общечеловеческих ценностей, важнейшей из которых является жизнь, что соответствует общемировому подходу в этой области права и опережает в этом направлении некоторые государства с давними демократическими традициями, главным из которых считаются Соединенные Штаты Америки.

Так, до сих пор в США в половине из 50 штатов разрешена смертная казнь. В соответствии с Восьмой поправкой к конституции США, её применение ограничено убийствами с отягчающими обстоятельствами, совершенными вменяемыми совершеннолетними, в 25 штатах, лидером по количеству которых является Техас. Ещё в четырех штатах на настоящее время объявлен мораторий на её применение.

Отметим некоторые отрицательные тенденции в плане статистики по смертным казням в США в последнее время. Так, федеральные власти США с 2003 года смертных приговоров не исполняли. Однако после многочисленных убийств в Дейтоне и Эль-Пасо в 2019 г. президент США Дональд Трамп призвал вернуть смертную казнь. С этого времени и до конца президентства Д. Трампа 20 января 2021 г. на федеральном уровне были казнены 13 человек. Тем не менее в 2016 г., впервые с 2006 года, США «вышли» из пятерки стран с наибольшим количеством смертных казней, а ежегодное их количество снизилось на треть. В 2016 г. было казнено 20 человек. В следующем, 2017 г. казнено 23, в 2018 г. – 25, в 2019г. – 22.

Если говорить о всемирной статистике смертных казней, то по данным Международной организации Amnesty International, например, в 2017г. из 57 государств-членов Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе казни проводились только в Беларуси и США [7]. Из стран «Большой восьмерки» смертные казни исполнялись в Японии и США. В 2017 году казни не проводились в 170 (88%) из 193 государств-членов ООН [8].

Аналогичные данные приводятся по 2018 г. При этом отмечено, что в 2018 г. один человек был приговорен к смертной казни в Казахстане. В 2019 году было проведено 657 смертных казней в 20 странах, что на 5% меньше, чем в 2018 году (как минимум, 690 известных случаев). Это самый низкий показатель, зафиксированный Amnesty International за последние десять лет.

В целом на начало 2020г. смертная казнь отменена как таковая в 106 странах мира за все виды преступлений, в 142 – на практике. В 20 странах мира смертные казни продолжали приводиться в исполнение. На Ирак, Иран и Саудовскую Аравию в 2019 году пришелся 81 процент казней. В Иране введено в исполнение 280 смертных приговоров. Среди казненных было четверо несовершеннолетних. В Саудовской Аравии казнено было 184 человека. Число казней значительно возросло в Ираке (по сообщениям, на 92 процента), Йемене и Южном Судане, и значительно сократилось в Египте, Сингапуре и Японии. По Китаю достоверных статистических данных не имеется [8].

Очевидна в целом мировая тенденция по сокращению смертных казней. Поэтому вполне понятна и приветствуется мировым сообществом позиция Казахстана, законодательно отменившим смертную казнь. Это гуманистическое движение не может быть проигнорировано и

новым правительством США. Так, еще во время предвыборной кампании, Джо Байден в своей программе отметил важный статистический факт. В Соединенных Штатах Америки только с 1973 г. были реабилитированы 160 человек, ранее приговоренных к смертной казни и подавляющее большинство которых отбыли продолжительные сроки в камерах смертников.

Очевидно понимание новой администрацией, что от таких ошибок, вследствие которых может быть лишен жизни невинный в тяжком преступлении человек, никто не застрахован в будущем. Это предполагает работу над новым федеральным законодательством. Предположительно, что на федеральном уровне в итоге состоится отмена смертной казни, а это будет являться примером для остальных 25 штатов, где смертная казнь еще существует и регулярно приводится в действие, и 4 штатов, где на неё наложен мораторий, каковым, например, является штат Пенсильвания.

В Пенсильвании последний смертный приговор приведен в исполнение в 1999г., с 1976 г. было казнено три человека. Тем не менее, и внутри этого штата существуют разногласия на самом высоком уровне. Мораторий введен в действие губернатором штата, но против этого выступают представители Ассоциации прокуроров Пенсильвании. Их позиция основана на том, что, по законодательству штата, во-первых, губернатор штата не имел на это полномочий; во-вторых, долговременное содержание в тюрьмах, приговоренных к смертной казни (смертной казни в тюрьмах Пенсильвании дожидается около 200 человек), многочисленные апелляции адвокатов, на ответы на которые уходит много рабочего времени, в целом очень дорого обходятся штату в материальном плане.

Очевидно, что вышеназванное противостояние по применению/отмене смертной казни характерно не только Пенсильвании среди административных работников, но и в целом в гражданском обществе США. Так, до сих пор 54% опрошенных американцев считают, что смертная казнь необходима как с точки зрения неотвратимости наказания, так и допустима с этической точки зрения. Впрочем, это всё же новая тенденция – до последнего времени такая позиция была свойственна 60% граждан Соединенных Штатов Америки!

Мы не можем прогнозировать, приведет ли отмена смертной казни в Казахстане к снижению преступности. В период пандемии, по предварительным данным, общее количество преступлений снизилось по независящим, как нам кажется, от правоохранительных органов, причинам. Криминальные события переместились в жилища людей, что связано с введением карантинных мер. Давно известно, что наиболее частым видом убийства является так называемое «бытовое» - очевидное убийство, то есть убийство, совершенное обычно на почве личных неприязненных отношений, часто после длительного совместного употребления алкогольных напитков. То есть можно утверждать, что, в целом, общее количество преступлений снизилось, а количество бытовых – возросло.

Тем не менее, Казахстан сделал решительный и однозначный шаг в сторону гуманизации уголовного права, окончательно отказавшись от применения смертной казни в мирное время, что соответствует общемировым тенденциям и отражено в законодательстве подавляющего большинства стран планеты.

Список использованных источников

1. *Россия. Полное географическое описание нашего отечества — настольная и дорожная книга для русских людей. Под редакцией В. П. Семёнова-Тян-Шанского и под общим руководством П. П. Семёнова-Тян-Шанского (вице председателя Императорского Географического Общества) и профессора В. И. Ламанского (председателя отделения этнографии Императорского Русского Географического Общества). Том 18, Киргизский край (Уральская, Тургайская, Семипалатинская и Семиречинская обл.), 1903.*
2. *Мажитова Ж.С.. Шариат и/или адат в казахском праве (1 половина 19 в.). Ислам и право. Исламоведение. Т.6., №3 (25). С. 25-32*
3. *Рахметов С.М., Турецкий Н.Н. Преступления против личности. – Алматы, 2004.*
4. *Всеобщая декларация прав человека (принята на третьей сессии Генеральной Ассамблеи ООН резолюцией 217 А (III) от 10 декабря 1948 г.)*
5. *Международный пакт о гражданских и политических правах (Нью-Йорк, 19 декабря 1966 г.)*
6. *О ратификации Второго Факультативного Протокола к Международному пакту о гражданских и политических правах, направленного на отмену смертной казни. Закон Республики Казахстан от 2 января 2021 года № 404-VI ЗРК*
7. *Интернет-ресурсы: https://www.amnesty.org/download/Documents/ACT5018472020_RUSSIAN.PDF*

8. Интернет-ресурсы: <https://eurasia.amnesty.org/2019/04/10/doklad-amnesty-chislo-smertnyh-kaznej-v-2018-godu/>

Самохин А.Ю., Самохин К.А.

ӨЛІМ ЖАЗАСЫ ЖӘНЕ ӘЛЕМДІК ТЕНДЕНЦИЯЛАР

Аңдатпа: Мақалада өлім жазасына кесу және одан бас тарту бойынша қазіргі жалмы әлімдік соның ішінде Қазақстан Республикасындағы тенденциялар етене қарастырылады.

Samokhin A.Yu., Samokhin K.A.

THE DEATH PENALTY AND WORLD TRENDS

Annotation: The present work addresses the issue of capital punishment execution and abolishing in general and in the Republic of Kazakhstan in particular.

УДК 616.89

Самохин А.Ю.

к.ф.н., доцент кафедры ДиНОБ «Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
samoha05@mail.ru

Крашенинникова О.В.

учитель начальных классов, педагог – психолог, КГУ «ОШ имени Габиден Мустафина»,
г. Караганда, Республика Казахстан
Sch83krasheninnikova@mail.ru

ТРЕВОЖНОСТЬ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ПРИЧИНЫ И ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ

Аннотация. В школе количество тревожных младших школьников не уменьшается, даже имеет тенденцию к увеличению – в некоторых случаях, несмотря на достаточную научную исследованность данной проблемы. Тревожность занимает особое место среди негативных переживаний, так как она часто приводит к снижению работоспособности, продуктивности деятельности, к трудностям в общении. Особенно актуальна данная проблема в младшем школьном возрасте, так как резкая смена социальной ситуации развития и ведущей деятельности ребенка требуют мобилизации его познавательных и личностных ресурсов, с чем ребенок не всегда может справиться без должной поддержки учителя и родителей и при неблагоприятном стечении обстоятельств это приводит к повышенному уровню тревожности. В данной статье рассмотрены основные понятия тревожности, причины и особенности ее проявления.

Как и любое другое понятие «тревожность», не имеет одно четкое и общепринятое определение. Существует большое количество объяснений и мнений определения данного термина.

Соотнесем два понятия: «страх» и «тревожность» («тревога»). Обратимся к понятиям с других языков – «angst» - немецкий язык, «anxiety» - английский, «angiosse» - французский язык, «furcht» - немецкий, fear - английский язык. Исходя их перевода, тревожность представляет собой безотчетный страх – тоска, страх-боязнь. Лишь в XIX веке понятие стали объяснять более конкретное, но они все так же считались синонимичными.

Такая неопределенность в понятии «тревоги» в психологических исследованиях явилась последствием его использования в разных значениях. «Промежуточную переменную» объясняли этим термином, временное психическое состояние, которое могло возникнуть из-за стрессовых ситуаций [1].

Как интенсивную болезнь либо предвиденье болезни, которая уже когда-то была у человека, рассматривала Л.И. Божович. При этом такая «болезнь» должна быть осознаваемой [2-4].

Некое переживание эмоционального дискомфорта, которое связано с ожиданием чего-то плохого, неблагополучия, а так же ожиданием опасности. Так утверждала А.М. Прихожан в своих работах о тревожности. Тревожность исследователь относил к характеристике темпераментов, черт личности, и принимал за устойчивое свойство индивида [5-9].

Р.С. Немов определял тревожность как свойство человека. По его мнению, в состоянии повышенного беспокойства человек испытывает страх и тревогу в конкретных ситуациях [10].

Выделяют два вида тревожности: первая из, которых, считается так называемая ситуативная тревожность. Она возникает в конкретной ситуации, которая вызывает беспокойство. З.Фрейд первый разделил понятие на две части – как черта личности и как состояние. В первых работах он указал, что «борьба между Эго и влечениями либидо является причиной вытеснения и источником тревоги». Однако немного позже, Фрейд отказался от своего утверждения, и пришел к выводу, что тревожность наоборот вызывает подавление, а не является его результатом. Он выделил два разных вида тревоги. Первая – «первичная тревога» - предполагает испуг либо панику, которая возникает при потрясении человеком какой-либо ситуаций. А второй вид тревоги – «сигнальная тревога», подразумевает способность индивида воспринимать признаки надвигающейся опасности и предпринимать определенные защитные действия. Таким образом, З. Фрейд впервые разделил тревожность на состояние и склонность личности к умению обнаруживать опасность.

Итак, для определения тревоги и тревожности разными авторами нужно учитывать следующие конструкты [7]:

- состояние либо черта;
- общая либо частная (ситуативная);
- личностная либо реактивная.

Наиболее разработанным является соотношение «состояние» и «черта», то есть тревога – это эмоциональное состояние, которое связано с предчувствием угрозы либо опасности. Некоторые авторы указывают, что опасность при этом некая, скрытая, неопределенная (З. Фрейд, А. Фрейд, К. Хорни, В.С. Мерлин, Ф.Б. Березин). Угроза может быть как внешней, так и внутренней.

Отметим, что. Существует еще одна точка зрения, в которой страх является реакцией на угрозу человеку как биологическому существу, при котором опасности подвергаются его ценности, представления о себе, положение в обществе [15].

Второй вид – личностная тревожность, рассматривается как личностная черта человека. Она проявляется в постоянном переживании в различных ситуациях жизни, даже в тех, которые объективно к этому не располагают. Личностная тревожность характеризуется безотчетным страхом, неопределенным ощущением угрозы, восприятием любого события как неблагоприятным и опасным. Ребенок с таким состоянием постоянно находится в подавленном настроении, он насторожен, пугается от всего, что его окружает, воспринимает всех как врагов. Такое состояние ребенка закрепляется в дальнейшем в формировании низкой самооценки и пессимизма [16].

Личностная тревога, в некоторых работах исследователей, рассматривается как хроническая предрасположенность реагировать эмоционально даже когда возникает ситуация незначительной угрозы и напряжения, что сближает тревогу с повышенной эмоциональностью, чувствительностью к эмоциогенным ситуациям. Следует отметить, что подобный вид тревожности влечет за собой вывод о слабости, неуравновешенности нервных процессов, как причине повышенной тревожности. В данном контексте тревога рассматривается как свойство темперамента личности [17].

Если вовремя выявить основные проявления тревожности у детей младшего школьного возраста, то можно смоделировать максимально комфортный и результативный учебно-воспитательный процесс, так как в ходе него произойдет коррекция, что приведет к повышению качества обучения.

Своевременная диагностика – является одним из способов профилактики тревожности у детей младшего школьного возраста, которая позволяет вовремя выявить детей с повышенным уровнем тревожности и обеспечить им соответствующие психолого-педагогическое сопровождение.

Тревожность у детей младшего школьного возраста может проявляться длительными, затяжными, ежедневными симптомами, которые значительно снижают качества жизни либо же короткими всплесками с паническими атаками. Частота, количество и интенсивность симптомов варьируются в зависимости от человека.

Тревожность у младших школьников может проявляться в поведении самыми разнообразными способами, маскируясь под другие проблемы. Ребенок начинает сомневаться в

своих способностях и силах. Но тревога, дезорганизует не только учебную деятельность, она начинает разрушать личностные структуры. Поэтому своевременное проведение коррекционной программы, способствует снижению тревожности и формированию адекватного поведения у детей младшего школьного возраста.

Однако, у детей младшего школьного возраста тревожность еще не является устойчивой чертой характера и относительно обратима при проведении соответствующих психолого-педагогических мероприятий. Все выше сказанное обуславливает необходимость проведение эмпирического исследования с целью проверки разработанной нами гипотезы.

У каждого ребенка в процессе онтогенеза путем интериоризации и опосредствования формируется индивидуальный стиль адаптивного поведения, формируются соответствующие психологические орудия, которые могут быть как конструктивными, так и неконструктивными. Безусловно, немалую роль в этом играет взаимодействие ребенка и родителя.

Ребенку необходима система организации переживания. Таким средством организации переживания может выступить арт-терапия.

В ходе предложенной программы родителем дается культурно закрепленное средство позволяющее отрегулировать состояние: локализовать, организовать, структурировать, задать систему и ребенок овладевает своими эмоциями, а поскольку состояние осознания и понимания происходящего приятно, то в онтогенезе у детей оно успешно закрепляется. Становится возможным его конструктивное произвольное применение в дальнейшем.

Программа коррекции тревожности младших школьников.

Для детей младшего школьного возраста с высоким уровнем тревожности была разработана программа коррекции по результатам исследования, включающая в себя три блока:

1. Групповую коррекционную программу «Тянемся к солнцу», направленную на коррекцию, профилактику тревоги и страхом у детей младшего школьного возраста, спецификой коррекционных занятий является поиск и удвоение способов регуляции, организации переживания.

2. Индивидуальную работу с детьми, у которых по итогу исследования повышен уровень тревожности и большое количество страхов.

3. Информационную работу с родителями, дети которых по итогам исследования нуждаются в индивидуальной работе.

В данной программе используются элементы техники арт-терапии, которые позволяют решить проблемы при помощи творчества.[43]

Методы работы: методы с элементами арт-терапии (изотерапия, сказкотерапия, лепка, игротерапия), упражнения на релаксацию, дыхательная гимнастика, ситуационно-ролевые игры.

Цель программы: снижение уровня тревожности посредством творчества.

Задачи:

1. Обучить учащихся способам релаксации и снятия эмоционального и физического напряжения, повышение сопротивляемости стрессу;

2. Научить учащихся не бояться проявлений собственных возможностей, видеть свою уникальность.

3. Повысить самооценку участников группы.

Условия проведения и оборудование: класс либо любое другое просторное помещение; стулья; доска, листы ватмана; фломастеры; краски, старые газеты; картинки с различными эмоциями; листы бумаги А4; записи спокойной музыки леса и воды; картинки отличий; «дерево успеха»; стикеры; лучики для солнца; ручки и тетради для записей учащимися информации, полученной в ходе мини-лекций; памятки по мини-лекциям для учащихся, силуэты ладони красного, желтого и синего цвета; бланки с тестовыми заданиями, карточки с заданиями.

Участники: группа учащихся 4-го класса (10 -11 лет) в количестве 10 человек.

Количество занятий: 10.

Продолжительность одного занятия: от 30 минут до 40 минут.

Структура программы: программа состоит из 3 этапов: входящая диагностика, информационно-практическая часть, исходящая диагностика.

Структура занятий: занятия состоят из трех частей. Первый этап - входящая диагностика – упражнение «Лестница моего» (эмоциональное состояние на начало занятия), второй этап - информационно-практическая часть, третий этап - исходящая диагностика – упражнение «Лестница моего настроения» (эмоциональное состояние на конец занятия).

Периодичность занятий: 2 занятия в неделю.

Ожидаемые результаты: Данная программа создает условия для организации педагогического процесса, снижения уровня тревожности, обучит учащихся способам релаксации и снятия эмоционального и физического напряжения, повышение сопротивляемости стрессу.

Тематическое планирование

№	Тема занятий	Количество часов
1	Знакомство с содержанием программы занятий.	1
2	«Инопланетяне»	1
3	«Твоё решение - Самое!»	1
4	«Звук и смысл»	1
5	«Острова и города»	1
6	«Моё кино»	1
7	«Сказочный лес»	1
8	«Чудеса техники»	1
9	«Я плюс слово»	1
10	«Небо - это Я!»	1
Итого		10 часов

Список использованных источников:

1. Тревога и тревожность. Хрестоматия. Сост. Астапов В.М., СПб.: Питер, 2001. – 296с. Фромм Э. Человек для себя. Мн.: Изд. В.П.Ильин, 1997. – 253с.
2. Божович Л.И. Избранные психологические труды: Психология формирования личности. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 212с.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. (Психологическое исследование). / Л.И. Божович - М.: Просвещение, 1968. - 464 с.
4. Божович Л.И. Психологический словарь./ Л.И. Божович; Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – 2 изд. – М., 1996. – 250 с.
5. Прихожан А.М. Психология тревожности. Дошкольный и школьный возраст. М.: Питер, 2007. 192 с.
6. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. – М.: Московский психолого- социальный институт; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000. – 304с.
7. Прихожан, А.М. Причины, профилактика и преодоление тревожности / А.М. Прихожан // Психологическая наука и образование. - 2009. - № 2. - С. 12-14.
8. Прихожан, А.М. Психокоррекционная работа с тревожными детьми. / А.М. Прихожан. - М.: Знание, 2010. – 367 с.
9. Прихожан, А.М. Психология тревожности. Дошкольный и школьный возраст. / А.М. Прихожан. - СПб.: "Питер", 2009. – 211 с.
10. Немов, Р.С. Общие основы психологии. / Р.С. Немов. - М.: Просвещение: ВЛАДОС, 2010. – 688 с.
11. Северный А.А., Толстых Н.Н. Тревога // Справочник по психологии и психиатрии детского и подросткового возраста. – СПб.: Питер, 1999. – 518с.
12. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии. / С.Л. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2007. – 720 с.
13. Стресс и тревога в спорте. Международный сборник научных статей // Составитель Ханин Ю.Л. – М.: «Физкультура и спорт», 1983. – 256с.
14. Ежова Н.Н. Рабочая книга практического психолога (2-е изд.)/ Серия «Психологический практикум». – Ростов н/Д: Феникс, 2005. –320с.

Самохин А.Ю., Крашенинникова О.В.

**ЖАС МЕКТЕП ЖАСЫ БАЛАЛАРЫНДАҒЫ МАЗАҚТЫЛЫҚ:
КӨРІНІСТІҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Аңдатпа. Мектепте алаңдаушылық білдіретін кіші мектеп оқушыларының саны азаймайды, тіпті көбейтуге ұмтылады - кейбір жағдайларда, осы мәселеге жеткілікті ғылыми зерттеулер жүргізілгеніне қарамастан. Мазасыздық жағымсыз тәжірибелер арасында ерекше орын алады, өйткені бұл көбінесе еңбек қабілетінің төмендеуіне, белсенділіктің өнімділігіне және қарым-қатынас кезінде қиындықтарға әкеледі. Бұл проблема әсіресе бастауыш мектеп жасында өзекті болып табылады, өйткені дамудың әлеуметтік жағдайы мен баланың жетекші

іс-әрекетінің күрт өзгеруі оның танымдық және жеке ресурстарын жұмылдыруды қажет етеді, онымен бала әрқашан тиісті қолдаусыз шыға алмайды мұғалім мен ата-аналарға және жағымсыз жағдайлардың сәйкес келуіне байланысты бұл мазасыздықтың жоғарылауына әкеледі. Бұл мақалада мазасыздықтың негізгі түсініктері, оның көріну себептері мен ерекшеліктері қарастырылған.

**Samokhin A.Yu., Krasheninnikova O.V.,
ANXIETY IN YOUNG SCHOOL AGE CHILDREN: CAUSES
AND FEATURES OF MANIFESTATION**

***Annotation.** At school, the number of anxious junior schoolchildren does not decrease, even tends to increase - in some cases, despite sufficient scientific research into this problem. Anxiety occupies a special place among negative experiences, since it often leads to a decrease in work ability, productivity of activity, and difficulties in communication. This problem is especially relevant in primary school age, since a sharp change in the social situation of development and the leading activity of the child requires the mobilization of his cognitive and personal resources, with which the child can not always cope without the proper support of the teacher and parents and with an unfavorable confluence of circumstances, this leads to an increased level of anxiety. This article discusses the basic concepts of anxiety, the causes and features of its manifestation.*

УДК 373.24

Самохин А.Ю.

к.ф.н., доцент кафедры ДиНО, «Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
samoha05@mail.ru

Степаненко Н.А.

Воспитатель ясли-сад «Балдаурен», г. Караганда, Республика Казахстан
zoba-13@mail.ru

**МЕТОДЫ И ОРГАНИЗАЦИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЛИЯНИЯ ТЕАТРАЛИЗОВАННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА РАЗВИТИЕ ЭМПАТИИ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ**

***Аннотация.** Актуальность работы определяется множеством проблем, когда широко и фундаментально решается проблема дошкольного образования и воспитания и усложняются задачи, стоящие перед педагогами дошкольных образовательных учреждений, очень важной остается задача приобщения детей к театральной деятельности с самого раннего возраста.*

Эмпатия — сопереживание — умение поставить себя на место другого, способность человека к произвольной эмоциональной отзывчивости на переживания других людей. Сопереживание — это принятие тех чувств, которые испытывает некто другой так, как если бы они были нашими собственными.

Эмпатия способствует сбалансированности межличностных отношений. Она делает поведение человека социально обусловленным. Развитая у человека эмпатия - ключевой фактор успеха в тех видах деятельности, которые требуют вчувствования в мир партнера по общению: в педагогике, искусстве, медицине, управлении. Это качество нашей психики присуще каждому, но развито не у всех одинаково.

Игра – наиболее доступный ребенку, интересный способ переработки, выражения эмоций, впечатлений [А.В.Запорожец, А.Н.Леонтьев, А.Р.Лурия, Д.Б.Эльконин и др.]. Театрализованная деятельность - одно из эффективных средств социализации дошкольника в процессе осмысления им нравственного подтекста литературного произведения, участия в игре, создающей благоприятные условия для развития чувства партнерства, освоения способов позитивного взаимодействия. В ходе совершенствования диалогов и монологов, освоения выразительности речи наиболее эффективно происходит речевое развитие ребенка. В театрализованной игре дети знакомятся с чувствами, настроениями героев, осваивают способы эмоционального выражения, самореализуются, самовыражаются, знакомятся с окружающим миром через образы, краски, звуки, которые способствуют развитию психических процессов, качеств и свойств личности – воображения, самостоятельности, инициативности, эмоциональной отзывчивости.

В психолого-педагогической литературе отсутствует обобщенное определение театрализованной игры. Л.С.Выготский детское театральное творчество рассматривает как драматизацию, Е.Л.Трусова применяет как синонимы понятия «театрализованная игра», «театрально-игровая деятельность и творчество» и «игра-драматизация», В.Н.Всеволдовский-Генгросс - драматические игры, которые характеризуются «наличием художественного образа и драматического действия». Большинство исследователей приходят к выводу о том, что театрализованные игры наиболее близки к искусству и часто называют их «творческими» [М.А.Васильева, С.А. Козлова, Д.Б.Эльконин и др.].

Игры-драматизации «представляют собой намеренное произвольное воспроизведение определенного сюжета в соответствии с заданным образцом - сценарием игры» [О.А.Карабанова]. В отличие от театральной постановки театрализованная игра не требует обязательного присутствия зрителя, участия профессиональных актеров, в ней иногда достаточно внешнего подражания.

И.Г.Вечканова понимает театрализованную игру как деятельность по моделированию биосоциальных отношений, внешне подчиненную сюжету-сценарию в обозначенных временных и пространственных характеристиках; деятельность, в которой принятие образа овеществлено (переодеванием или куклой) и выражается различными символическими средствами (мимикой и пантомимой, графикой, речью, пением и т. п.).

Театрализованная игра близка и к сюжетной игре, и к игре с правилами [Л.С.Выготский, Н.Я.Михайленко, Д.Б.Эльконин]. Исследователи [П.И.Пидкасистый, Ж.С.Хайдаров и др.] выделяют семь различных форм игровой деятельности: индивидуальную, одиночную, парную, групповую, коллективную, массовую и планетарную. Театрализованная игра как сюжетная по существу является групповой, но может быть индивидуальной.

Театрализованная игра - это действия в заданной художественным произведением или заранее оговоренной сюжетом реальности, т.е. она может носить репродуктивный характер. Причем роль требует большего, чем в сюжетно-ролевых, подчинения сюжету, почти правилу, отражающему фиксированную автором логику отношений и взаимодействий объектов окружающего мира, но не исключает творчества [И.Г.Вечканова].

В театрализованной игре нет отношений состязания (если они не заложены в сценарии) в отличие от игры с правилами.

Вместе с тем театрализованная игра сохраняет все структурные компоненты сюжетно-ролевой игры, выделенные Д.Б. Элькониным: роль (определяющий компонент), игровые действия, игровое употребление предметов, реальные отношения.

В театрализованных играх игровое действие и игровой предмет, костюм или кукла, имеют большее значение, так как облегчают принятие ребенком роли, определяющей выбор игровых действий. Игровое действие может носить разный характер. В режиссерской игре ребенок одновременно «актер», исполняющий последовательно роли каждого персонажа, и «режиссер», управляющий поворотами сюжета «сверху».

«Роль» обозначает человека или животного, для которого характерны типичные проявления; игровой образ, скорее, сам результат изображения конкретного человека в конкретной игре и в определенное время.

Характерными особенностями театрализованной игры являются литературная или фольклорная основа содержания и наличие зрителей [Л.В.Артемова, Л.В.Ворошина, Л.С.Фурмина и др.]. Театрализованные игры представляют собой «рубежный» вид деятельности, связанный с литературным и художественным творчеством (А.Н.Леонтьев), в которой происходит перенос акцента с процесса игры на ее результат. Это разновидность художественной деятельности, состоящей из трех этапов: восприятия, исполнения и творчества [Н.А.Ветлугина].

В театрализованной игре образ героя, его основные черты, действия, переживания определены содержанием произведения. Творчество ребенка проявляется в правдивом изображении персонажа. Для этого надо понять, каков персонаж, почему так поступает, представить себе его состояние, чувства, уметь анализировать и оценивать поступки. Это во многом зависит от опыта ребенка: чем разнообразнее его впечатления об окружающей жизни, тем богаче воображение, чувства, способность мыслить.

Подготовленность к театрализованной игре можно определить, как уровень общекультурного развития, на основе которого облегчается понимание художественного

произведения, возникает эмоциональный отклик на него, происходит овладение художественными средствами передачи образа [С.А. Козлова, Т.А. Куликова].

В самой природе театрализованной игры (показ спектакля) заложены ее связи с сюжетно-ролевой игрой (игра в театр), что дает возможность объединить детей общей идеей, переживаниями, сплотить на основе интересной деятельности, позволяющей каждому проявить активность, индивидуальность, творчество.

Чем старше становятся дети, чем выше уровень развития, тем ценнее театрализованная игра (педагогически направленная) для становления самостоятельных форм поведения, где появляется возможность самим намечать сюжет или организовывать игры с правилами, находить партнеров, выбирать средства для реализации своих замыслов [Д.В. Менджерицкая].

Театрализованные игры дошкольников нельзя назвать искусством в полном смысле слова, но они приближаются к нему. Б.М.Теплов видел в них переход от игры к драматическому искусству, но в зачаточной форме.

При разыгрывании спектакля в деятельности детей и настоящих артистов много общего. Детей также волнуют впечатления, реакция зрителей, они думают о воздействии на людей, их заботит результат (как изобразили). В активном стремлении к творческому исполнению заключается воспитательное значение театрализованных игр [С.А.Козлова, Т.А.Куликова].

Привлекая внимание родителей к этим играм, подчеркивая успехи ребенка, можно способствовать возрождению семейной традиции устройства домашнего театра. Репетиции, изготовление костюмов, декораций, билетов-приглашений для родственников сплачивают членов семьи, наполняют жизнь содержательной деятельностью, радостными ожиданиями.

Целесообразно посоветовать родителям использовать опыт артистической и театральной деятельности ребенка, приобретенный им в дошкольном учреждении. Это повышает уровень самоуважения ребенка, он чувствует свою значимость в семье, эрудицию [Козлова С.А., Куликова Т.А.].

Классификация театрализованных игр:

Существует множественность точек зрения на классификацию игр, составляющих театрально-игровую деятельность.

Дифференциация театрализованных игр по замыслу, по литературному тексту, по предложенным взрослым обстоятельствам [Е.Л.Трусова].

В ряде исследований театрализованные игры классифицируются по средствам изображения в зависимости от ведущих способов эмоциональной выразительности сюжета [Л.В. Артемова, Е.Л.Трусова].

Театрализованную игру Л.В.Артемова делит на две группы: драматизации и режиссерские.

В играх-драматизациях ребенок-артист, самостоятельно создает образ с помощью комплекса средств выразительности (интонация, мимика, пантомима), производит собственные действия исполнения роли. В игре-драматизации ребенок исполняет какой-либо сюжет, сценарий которого заранее существует, но не является жестким каноном, а служит канвой, в пределах которой развивается импровизация. Импровизация может касаться не только текста, но и сценического действия.

Игры-драматизации могут исполняться без зрителей или носить характер концертного исполнения. Если они разыгрываются в обычной театральной форме (сцена, занавес, декорации, костюмы и т.д.) или в форме массового сюжетного зрелища, их называют театрализациями.

Виды драматизации: игры-имитации образов животных, людей, литературных персонажей; ролевые диалоги на основе текста; инсценировки произведений; постановки спектаклей по одному или нескольким произведениям; игры-импровизации с разыгрыванием сюжета без предварительной подготовки.

Драматизации основываются на действиях исполнителя, который может использовать куклы.

Л.В. Артемова выделяет несколько видов игр-драматизаций дошкольников:

Игры-драматизации с пальчиками. Атрибуты ребенок надевает на пальцы. Он «играет» за персонажа, изображение которого находится на руке. По ходу разворачивания сюжета действует одним или несколькими пальцами, проговаривая текст. Можно изображать действия, находясь за ширмой или свободно передвигаясь по комнате.

Игры-драматизации с куклами бибабо. В этих играх на пальцы руки надевают куклы бибабо. Они обычно действуют на ширме, за которой стоит водящий. Таких кукол можно изготовить самостоятельно, используя старые игрушки.

Импровизация. Это разыгрывание сюжета без предварительной подготовки.

В традиционной педагогике игры-драматизации относят к творческим, входящим в структуру сюжетно-ролевой игры.

В режиссерской игре ребенок не является действующим лицом, действует за игрушечный персонаж, сам выступает в роли сценариста и режиссера, управляет игрушками или их заместителями. Эту самостоятельность в придумывании сюжета считают особенно важной для дальнейшего формирования игры и воображения (Е.Е. Кравцова). «Озвучивая» героев и комментируя сюжет, он использует разные средства вербальной выразительности. Преобладающими средствами выражения в этих играх являются интонация и мимика, пантомима ограничена, поскольку ребенок действует с неподвижной фигурой или игрушкой.

Важная особенность этих игр состоит в переносе функции с одного объекта реальности на другой. Их сходство с режиссерской работой в том, что ребенок придумывает мизансцены, т.е. организует пространство, сам исполняет все роли или просто сопровождает игру «дикторским» текстом.

В этих играх ребенок-режиссер приобретает умение «видеть целое раньше частей», которое, согласно концепции В.В. Давыдова, является основной особенностью воображения как новообразования дошкольного возраста.

Режиссерские игры могут быть групповыми: каждый ведет игрушки в общем сюжете или выступает как режиссер импровизированного концерта, спектакля. При этом накапливается опыт общения, согласования замыслов и сюжетных действий.

Л.В. Артемова предлагает классификацию режиссерских игр в соответствии с разнообразием театров (настольный, плоскостной, бибабо, пальчиковый, марионеток, теневой, на фланелеграфе и др.).

Настольный театр игрушек. Используются игрушки, поделки, которые устойчиво стоят на столе и не создают помех при передвижении.

Настольный театр картинок. Персонажи и декорации – картинки. Их действия ограничены. Состояние персонажа, его настроение передается интонацией играющего. Персонажи появляются по ходу действия, что создает элемент сюрпризности, вызывает интерес детей.

Стенд-книжка. Динамику, последовательность событий изображают при помощи сменяющих друг друга иллюстраций. Переворачивая листы стенда-книжки, ведущий демонстрирует различные сюжеты, изображающие события, встречи.

Фланелеграф. Картинки или персонажи выставляются на экран. Удерживает их фланель, которой затянута экран и обратная сторона картинки. Вместо фланели на картинки можно приклеивать кусочки бархатной или наждачной бумаги. Рисунки подбираются вместе с детьми из старых книг, журналов или создаются самостоятельно.

Теневой театр. Для него необходим экран из полупрозрачной бумаги, черные плоскостные персонажи и яркий источник света за ними, благодаря которому персонажи отбрасывают тени на экран. Изображение можно получить и при помощи пальцев рук. Показ сопровождается соответствующим звучанием.

Игра-драматизация рассматривается в рамках театрализованных игр как входящая наряду с режиссерской игрой в структуру сюжетно-ролевой игры. Однако режиссерская игра, включая такие составляющие, как воображаемая ситуация, распределение ролей между игрушками, моделирование реальных социальных отношений в игровой форме, является онтогенетически более ранним видом игр, чем сюжетно-ролевая, так как для ее организации не требуется высокого уровня игрового обобщения, необходимого для сюжетно-ролевой игры [С.А.Козлова, Е.Е.Кравцова].

Старшие дошкольники способны понимать внутренний мир персонажей и их противоречивый характер. Это открывает перспективы использования театрализованной деятельности в нравственном развитии детей, когда полярные эталоны значимы в моменте соотнесения ребенком себя не только с положительным персонажем, но и с отрицательным. Благодаря этому зарождаются социальные чувства, эмоциональное отношение к событиям и поступкам, имеющим значение не только для него лично, но и для окружающих [Я.З.Неверович], что определяется как эмпатия или сочувствие, содействие.

Список использованных источников:

1. Гайворонская Т.А. Развитие эмпатии у старших дошкольников в театрализованной деятельности [ТЕКСТ]: методическое пособие / Т.А.Гайворонская, В.А.Деркунская – Центр педагогического образования: Москва, 2007 -143с.
2. Деркунская В.А. Воспитываем, обучаем, развиваем дошкольников в игре [ТЕКСТ]: методическое пособие / В.А.Деркунская,- М.: Педагогическое общество России, 2006- 126с.
3. Артемова Л.В. Театрализованные игры дошкольников [ТЕКСТ] – М.: Просвещение, 1991 – 127 с.

Самохин А.Ю., Степаненко Н.А.

**ТЕАТР ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ҮЛКЕН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ
ЭМПАТИЯСЫНЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ МЕН ҰЙЫМДАСТЫРЫЛУЫ**

Аңдатпа. Жұмыстың өзектілігі көптеген проблемалармен анықталады, мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие мәселесі кеңінен және түбегейлі шешіліп, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының мұғалімдерінің алдында тұрған міндеттер күрделене түседі, балаларды ерте жастан театр іс-әрекетімен таныстыру міндеті өте маңызды болып қала береді.

Samokhin A. Yu., Stepanenko N. A

**METHODS AND ORGANIZATION OF RESEARCH ON THE IMPACT OF THEATRICAL
ACTIVITIES ON THE DEVELOPMENT OF EMPATHY OF OLDER PRESCHOOLERS**

Annotation. The relevance of the work is determined by many problems, when the problem of preschool education and upbringing is widely and fundamentally solved and the tasks facing teachers of preschool educational institutions become more complicated, the task of introducing children to theatrical activities from an early age remains very important.

ӘОК 376.37

Сарбасова Ж.А., Абельдинова А.Б.

Қарағанды облысы білім басқармасының Жаңаарқа ауданы білім бөлімінің
«Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті» КММ, Қазақстан Республикасы,
Қарағанды облысы, Жаңаарқа ауданы, Жаңаарқа кенті
kppk_zhanaarka@mail.ru

ТҰТЫҒУДЫҢ БЕЛГІЛЕРІ, ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫНЫҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ

Аңдатпа. Мақалада тұтықпа туралы жалпы түсінік пен сипатта берілген. Тұтықпаның түрлері, себептері, типтері, ұсыныстар, ата-аналарға кеңестер, түзету жолдары мен балаларға арнайы психологиялық демеудің маңызды рөл атқаратындығы туралы жазылған.

Қазіргі кезде көп кездесетін сөйлеу тіліндегі бұзылыстардың бірі – тұтықпа. Тұтықпаның пайда болуы әр түрлі себептермен қарастырылады.

Тұтығу, кекештену (синонимі – логоневроз) – сөйлеу темпіндегі кемістік, тіл аппаратының бұлшық еттерінің тартылуы сөйлеу кезінде тұтығуға әкеледі. Сөйлеу кезіндегі толқынның бұзылуы – сөйлеуге қатысты бұлшық еттің тартылуына әкеліп соғады. Осындай сөйлеу кезіндегі патологиялық ерекшеліктер, құлақ естімегенде, сана-сезімі жетілмегенде, шизонефрия, эпилепсия кезінде байқалады.

Өз бетінше, жеке кекештену тілдің мағынасын бұзбайды, басқа тіл немесе интеллект кемістіктерімен байланысты болады [1].

Тұтығу себептері.

Қорқыныш;
Ұялшақтық;
Кінәлі санау;
Уайым;
Сенімсіздік;
Бөлектену немесе оқшаулану.

Барлық көптеген себептерді үлкен 2 топқа бөліп қарастырамыз.

1. Бейімделушілік
 2. Итермелеушілік
- Тұтығудың типтері

I типте – адамдардың жүйке жүйесінің кемістігімен сипатталады. Тұтығудың себептері босану кезінде жарақаттану мен өмірінің алғашқы жылдарында жиі аурушаңдықтан және тұқым қуалау мен бейімдеушіліктен болу мүмкін.

II типте – адамдардың жетекші қолы оң қол, бірақ жетекші көзі – сол көздің әсерінен табылды.

III типте – ол тіпті едәуір сауыққан жүйке жүйесінде айтарлықтай көрінеді. Олар өзінің ауруларын қатты шаршағандық пен күйзелістің нәтижесі деп біледі [2].

Тұтығудың түрлері. Эволюцияланушы тұтығу – типтік тіл бұзылушылықтар балалардың ерте жасынан басталып және 20% ересек жастағы балаларға жалғасады. Көпшілік балалар өзінің сөйлеуінде сөзді қайталай беретініне назар аудармайды, тұтығатынын сезінбейді де.

Игерілген тұтығу – неврологиялық жағдайларға байланысты, бас жарақаты, түйсік ісігі немесе нашакорлыққа салынудан кей жағдайларда тұтығу қартайған шағында тұтығуы мүмкін [3].

Ұсыныс

- Күн тәртібі
- Тамақтану тәртібі
- Жалпы аяншақ қорғау режим
- Сөйлеу тәртібін қорғау
- Үлкендермен қарым-қатынасқа түсу
- Серуендеу

Емделу

1. Компьютерлік мультимедиялық кешендері
 2. Дәстүрлі әдістемелер
 3. Дәстүрлі емес әдістемелер
 4. Дәрі-дәрмектер
 5. Авторлық әдістемелер
- Тұтығудың көріністері

- Балалар жеке дыбыстарды сөздің басында немесе сөздің ортасында қайталауды бастайды.

Дауысты дыбыстарды созып айту – бұл клоникалық тырысулар;

- Дауыссыз дыбыстар тежеліп кейіннен құрысып және кенеттен тоқтатылса – бұл тоникалық тырысулар.

Үйлесімді тырысулар аралас, яғни клонико-тоникалық немесе тонико-клоникалық тырысу болуы мүмкін. Тырысулар тыныс алумен, дауыспен, артикуляциялық жағының шеткі жүйесіндегі сөйлеу аппаратынан тоқтатылуы мүмкін.

- Тілдік тыныстау бұзылады: ол әрбір сөздің алдында, сөздің ортасында да қосымша дем алады;

- Дауыс үзіледі немесе жекіріп ақырулар жоғарғы темппен пайда болады;

- Жабысыңқы дауыссыз дыбыстарда тырысулар күшейеді п, б, т, д, к, г және р (пр, бр, тр, др, кр, гр).

Тұтығу қашан пайда болағаны анықталса, қалыпты сөйлеуді қалпына келтіру үшін:

Бастама (инициальное) – тұтығу екі айдан артық білінсе

Қорытындыланған (закрепившиеся) – екі айдан артық [4].

Тұтығудың пайда болуын алдын алу бойынша ата-аналарға кеңестер беру:

1. Бала ойнап жатқанда негізсіз сұрақтар қойып ойының бұзбаңыз.
2. Бала жылағанда сөйлеуін тоқтатпау
3. Ескерту айтпау, эмболдарды қолданбау, яғни қандай да бір артық сөз айтпау (ал, енді, міне, демек).
4. Қисынсыз балаға өзінің қорқынышын жеңуді мәжбүрлемеу.
5. Баланы жазалағанда ерсі сөздерді айтпаңыз, одан да қызықты жұмыстармен айналыстырыңыз.
6. Баланы жалпы өмірде асықтырмау қажет.
7. Күнделікті демалуға міндетті.

8. Бала өзі қаламайынша, бөгде танымайтын кісінің көзінше балаға өлеңді дауыстап оқуын өтінбейсіз.

9. Барлық туындаған мәселелерді байсалды және эмоциясыз конструктивті түрде шешуге тырысыңыз.

Тұтығуды түзету жолдары. Тұтығудың себептері әр түрлі жағдайда пайда болуы мүмкін. Тұтығудың қай түрі болмасын әр қайсысының өз қиындықтары мен жеңілдіктері қатар жүреді. Шын мәнінде тұтығу негізінен нерв жүйесі әлсіз, сонымен бірге бір сырқатпен ауырып тұрған балаларда пайда болады. Сол себептерге қарамастан, іс-тәжірибемізде жүргізілген түзету-дамыту жұмыстарында әрқашан психологиялық дайындықтан бастаймыз.

(Қолмен көрсете отырып, орындау)

Мынау менің жүрегім,

Бәрі осыдан басталған.

Мынау басым ақылды,

Бәрін осы басқарған.

Мынау менің оң қолым,

Мынау менің сол қолым,

Барлық істі атқарған.

Түзету-дамыту сабағында аутотренинг-өзіне-өзі күш беру, сендіру:

«Мен жақсы сөйлеймін.

Мен асықпай сөйлеймін.

Менің тыныс алуым жақсы.

Менің қолымнан бәрі де келеді.» т.б. жаттығулардан басталып, *сөйлеу ережесі* меңгертіледі:

- Әрқашан баяу, асықпай сөйле;
- Айтатын сөзді іштей қайталап, дауыстап айт;
- Сөйлеу кезінде ауаны дауысты дыбыстарға жұмсап, дауыссыз дыбыстарға күш түсірме;
- Ұзақ сөйлемдерді мағынасына қарай 3-4 сөзден бөліп, араларына үзіліс жасап аяқта;
- Демінді ішіңе алғаннан кейін барып сөйлеуге кіріс;
- Тек дем шығарған кезде ғана сөйлеу қажет.
- Сөйлегенде иығыңды қозғалтпа.т.б.

Тұтықпа сөйлеу кемістігінің ішінде ең күрделісі болғандықтан, тексеруді жан-жақты жүргізу қажет. Тұтығумен күресте комплексті әдістерді қолдану жағдайында ғана үлкен жетістіктерге жетуге болатындығын іс жүзінде дәлелденіп отыр. Тұтығуда комплексті әсер ету мынандай бағыттардан тұрады:

1. Медициналық әсер ету- ол баланың нерв жүйесінің функциясын қалыпты жағдайда болуына мүмкіндік жасайды және психотерапия мен логопедиялық жұмыстар үшін қолайлы жағдайлар жасайды;

2. Психотерапиялық әсер ету – барлық логопедиялық жұмыс кезінде жүргізіледі. Ол баланы тұтығусыз сөйлей алатындығына сендіру. Бұл бағыттағы жетістіктерге құрбыларын, тәрбиешілерін немесе ата-анасын қатыстыра отырып баланың көңіл аударуын бөлу;

3. Логопедиялық әсер ету – бұл сабақтың негізгі мақсаты өмірдің кез-келген жағдайында тұтығудың жеңіл түрінен бастап, күрделі қиын кезеңдеріне дейін балалардың дұрыс және еркін сөйлеуге дағдыландыру болып табылады.

- Артикуляциялық жаттығулардың дұрыс орындату жұмыстары;
- Бет бұлшық еттеріне арналған уқалау түрлерін қолдану;
- Тыныс алуға байланысты жаттығулар: (4-5 рет) тыныс алу мен тыныс шығару, ауыз қуысы арқылы тыныс алу және тыныс шығару, мұрын арқылы тыныс алу, ауыздан тыныс шығару, ауыз арқылы тыныс алу, мұрыннан тыныс шығару, мұрыннан тынысты жиі шығару, ал ауыз арқылы ұзақ тынысты шығару. Терең тыныс алып ауызды жауып, ұзақ тыныс алмай мұрыннан аздап тыныс шығару; Жиі және терең тыныс шығару.
- Футбол ойыны сияқты кішкентай допшаны орнынан жылжытып, қақпаға кіргізу немесе мақтаны мұрын үстіне қойып, тіл ұшымен мұрынның үстінде тұрған мақтаны ұшыру т.б. арқылы баланың тыныс алудың тиімді жолдарын үйрене бастайды.
- Қолдың ұсақ моторикасын дамытуда қысқышпен (пинцет сияқты) мозаиканы тізу, конструктордан үй және т.б. жасау.

- Дидактикалық ойындар: 5-6 суретті көрсетіп, бір тыныспен 3-4 буын немесе 2-3 сөз айтқызу.

- Дауысты бір қалыпты шығара отырып, а-а-а-а-а, е-е-е-е-е т.б дауысты дыбыстарды ұзақ айтуды жаттықтыру.

- Балаларға арналған ән айтқызу.

- Дүниетанымын арттыратын дидактикалық материалдарды және күнделікті өмірде кездесетін сөздерді сәйкестендіріп сөйлем құратуды жаттықтыру.

Сонымен қатар, тұтығу балалармен түзету-дамыту жұмыстарында жас ерекшеліктеріне сәйкес және ойлау қабілеттеріне сәйкес түрлі дидактикалық ойындар мен логикалық тапсырмаларды күрделендіре жүргізу. Сабақтарын бірте-бірте қиындату дәрежесіне қарай үш кезеңнен тұрады.

I – кезең - логопедпен бірігіп жаттап алған сөйлемдер, тақпақ-өлеңдер айтудан тұрады. Мәнерлеп оқу кеңінен пайдаланылады.

II - кезең - суреттерді сұраққа жауап беру арқылы ауызша сипаттау, белгілі бір тақырыпта сериялы суреттерден шағын әңгіме құраудан және логопед оқып берген мәтіннің немесе ертегінің мазмұнын айтудан тұрады.

III - кезең - қорытынды кезең, балаларға күнделікті адамдармен сөйлесу кезінде, ойын барысында, сабақтарда, басқа да өмірдегі жағдайларда созып, қалқыта сөйлеу дағдысын пайдалану мүмкіндігі беріледі. Балалар өз бетімен бастарынан өткерген қызықты жағдайларын, үйде болған жағдайларды, өздері құрастырған шығармашылық әңгімелерін айтып береді.

4. Логопедиялық ритмика – әр түрлі жаттығулар мен ырғақтар немесе балалардың сөйлеуіне байланысты қозғалыс ойындар жалпы және сөйлеу моторикасының дамуына ықпал етеді. Өзін-өзі меңгере білуге, ырғақты сезінуге тәрбиелейді, қозғалыс координациясын дамытады;

5. Тұтығатын баланың жеке басына қоршаған ортаның әсер етуі. Мұғалімдер, ата-аналар баланы өзіне-өзінің сөйлеу кемістігін түсініп, одан құтылу жолдарын ойлауға тәрбиелеу қажет, сабақтарды әрбір кезеңдердегі қол жеткізген жетістіктерді сезінуіне қолдау жасап, болашақта біржолата тұтығудан айырылып, дұрыс сөйлей алатынына көз жеткізу.

Тұтығу ағыны әр түрлі болуы мүмкін: үнемі, толқымалы, (үдейді немесе әлсірейді, бірақ жоғалмайды) немесе қайталануы мүмкін [5].

Жалпы қорыта айтқанда баланың күнделікті режимі сақталып, белсене жарысатын жарыстарға қатыстыра бермеу керек дегім келеді. Аталған ережелерді еске сақтап, үнемі пайдаланып отырса, адамдармен сөйлесуде ешқандай қиындық болмайтыны сөзсіз. Тұтығудан құтылудың жолдарын нақты таба білсек, үлкен нәтижеге қол жеткізе аламыз деген ойдамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Тебенова Қ.С. «Дамуында ауытқулары бар балалар» Қарағанды 2005ж.-93 бет.
2. Айтбаева А. Коррекциялық педагогика негіздері оқу құрал – 2008 Алматы.
3. Тебенова К.С Дамуында ауытқуы бар балалар, әдістемелік құрал. Қарағанды -2003.
4. Основы специальной психологии /Л.В.Кузнецова, Л.И.Переслени, Л.И.Солнцева и др. М., 2005.-480 бет.
5. Логопедия журналы. №2 (41) 2017ж.-15 бет

Сарбасова Ж.А. , Абельдинова А.Б.

ПРИЗНАКИ ЗАИКАНИЕ, ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ

Аннотация. В статье дается общее представление и характер о целостности. Написано о типах, причинах, типах, рекомендациях, советах родителям, способах коррекции и о том, какую роль играет специальная психологическая поддержка детей.

Sarbassova Z. A., Abeldinova A. B.

SYMPTOMS OF SEIZURES, THE MAIN STAGES OF CORRECTIVE WORK

Annotation. The article gives a general idea and character about integrity. It is written about the types, causes, types, recommendations, advice to parents, ways of correction, and what role special psychological support for children plays.

Сарбасова К.А., Тумарбаева М.З.
«Bolashaq» Академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды қаласы
kalimash.70@mail.ru, mejsz@mail.ru

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Түйіндеме. Мақалада Сын тұрғысынан ойлау технологиясы арқылы бастауыш сынып оқушыларының танымдық іс-әрекетін белсендіру ерекшеліктерін ишып көрсетеді. Сын тұрғысынан ойлауды үйрету үшін қолданылатын шаралары, кезеңдері және осы технологияның қажеттілігі жөнінде қарастырылады.

XXI ғасыр – ғылым ғасыры. Сондықтан жас ұрпаққа, жас буынға жаңаша білім беру жолында түбегейлі өзгерістер жүріп жатыр. Жеке тұлға, яғни, дарынды, шығармашылық тұлға қалыптастыру білім мен тәрбие берудегі мемлекеттік істің ең маңыздысы. Мақсатты білім беру – тұлға дамуын жүзеге асыратын мәселе. Адамзат баласының өз ұрпағын оқыту тәрбиелеудегі ең озық тиімді ізденістерін, тәжірибелерін жалғастырып, тың жолдар іздеу педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен дамыту жалғаса бермек.

Халқымыздың ардақты ұлдарының бірі Міржақып Дулатов: «Жалғыз сүйеніш, жалғыз үміт – оқуда. Теңдікке жетсек те, жұрттығымызды сақтасақ та, дүниедегі сыбағалы орнымызды алсақ та, бір ғана оқудың арқасында аламыз. Жақсылыққа бастайтын жарқын жұлдыз – оқу. Надан жұрттың күні – қараң, келешегі - тұман», - [1] деп ғылым, білім, оқудың маңызын қара халыққа көрсеткен.

Мұғалімнің мақсаты – білім алушылардың пәнге деген қызығуын арттыра отырып сапалы білім беру болса, ал қазіргі заман талабына сай білім берудің жолы – тиімді педагогикалық технологияны басшылыққа алу. Қазақстан мемлекеті тәуелсіздік алып, демократиялы қоғам құруға бет алғалы қоғамдағы өзгерістер білім беру саласына да өз әсерін тигізді.

Білім беру үрдісінде ұстаз да, шәкірт те жеке тұлға болып қарастырылатын болды. Жеке тұлғаға жету үшін әр оқушының қабілетін танып, біліп, дамытып, шыңдап, жөн сілтеп, адам дәрежесіне келтіру керек. Демек, оқытудың жаңа технологияларын пайдалана отырып, білім сапасын арттыру, мазмұнын байыту, оқу үрдісін жетілдіру, жан-жақты дамыған, рухани дүниесі бай жас ұрпақты тәрбиелеу – кезек күттірмейтін мәселелердің бірі. Бұның өзі оқушылардың өз бетімен жұмыс жасау, даму, тәрбиелеу, әр баланың қабілетін, дарынын ашу мұғалімдер қауымына зор міндеттер жүктейді.

Бүгінгі мектеп алдындағы басты міндет – бастауыш сыныптарда оқушыларды дамытып, сыни тұрғыдан ойлауға жағдай жасау.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Тәжірибені жүйеге келтірген Джинни Л.Стил, Куртис С.Мередит, Чарльз Тэмпл. Жобаның негізі Ж.Пиаже, Л.С.Выготский теорияларын басшылыққа алады. Мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Біздің елімізге Джордж Соростың ашық қоғам институты, “Сорос-Қазақстан” қоры арқылы келген бұл технология орыс және қазақ тілдерінде мектеп тәжірибелеріне ене бастады.

“Сын тұрғысынан ойлау” ұғымы белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіреді авторлар.

Сыни ойлау – белгілі бір мәселе туралы бар идеяларды жинақтап оларды қайта ой елегінен өткізу және шешім қабылдаумен аяқталатын күрделі психологиялық үрдіс» екенін атап көрсеткен. Сыни ойлау – адам өмірінің бір саласы. Себебі, бұл философия адамдарға көптеген жолдар мен шешімдер ішінен маңызды әрі пайдалы екенін, тек қажетті ақпараттарды ғана жинақтап, жаңа білімді бұрынғыдан ажырата алуға көмектеседі. Сыни ойлауды дамыту технологиясының дәстүрлі оқытудан басты айырмашылығы – білімнің дайын күйінде берілмеуі.

Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама [2].

Технологияның басты мақсаты – дамыта оқыту негізінде “Сын тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазуды дамыту” бағдарламасын іске асыру, балаларға терең білім беру. Бұл бағдарлама Қазақстан қоры жанынан 1998 ж. қазан айынан бастап жүргізіліп келеді. Жаңа технология ретінде ең озық әдістерді дер кезінде игеру, іздену арқылы бала бойына дарыту, одан өнімді нәтиже шығара білу – әрбір ұстаздың басты міндеті.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасы бойынша ол:

-шыңдалған ойлау кез келген даму деңгейіне байланысты мәселелерге сыни көзбен қарау;

-күрделі мәселелерді шешуге, аса маңызды, жауапты шешімдер қабылдауға құштарлық;

-үйрету мен үйрену бірлігінен, үйренудің қызығушылығынан тұратын, үйренушінің сеніміне негізделген құрылым.

Сын тұрғысынан ойлауды үйрету үшін мына төменгі шаралар орындалуы шарт:

1) сын тұрғысынан ойлауды тудыру үшін уақыт керек;

2) оқушыларға ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру;

3) әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;

4) үйрену барысындағы оқу-шылардың белсенді іс-әрекетін қолдау;

5) кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау;

6) оқушылардың бір-бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;

7) сын тұрғысынан ойлауды бағалау.

Аталмыш бағдарламаның ішкі құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым 3 деңгейден тұратын оқыту мен үйретудің моделі. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді.

Енді осы кезеңдердің мақсат-міндеттеріне толығырақ тоқталып өтейік.

I Қызығушылықты ояту. Үйрену үдерісі – бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін “Топтау”, “Түртіп алу”, “Ойлану”, “Жұпта талқылау”, “Болжау”, “Әлемді шарлау” т.б. деген аттары бар әдістер (стратегиялар) жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру [3].

Өйткені, үйрену – енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шыңдалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады. Ойлау мен үйренуге бағытталған бұл бағдарламаның екінші кезеңі [4].

Мағынаны тану (түсіне білу). Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында V – “білемін”, — - “мен үшін түсініксіз”, + - “мен үшін жаңа ақпарат”, ? – “мені таң қалдырады” белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады [5].

Тақырып туралы ой-толғаныс – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту үдерісінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Әр түрлі шығармашылықпен ой түйістіру болашақта қолданылатын мақсатты құрылымға жетелейді. Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған

“Бес жолды өлең”, “Венн диаграммасы”, “Еркін жазу”, “Семантикалық карта”, “Т кестесі” сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады [6].

Сын тұрғысынан ойлау - бұл кез-келген мазмұнды сынау емес, оны зерттеу, бақылау, талдау, әртүрлі стратегиялар арқылы өзінің ойлау негіздерін сыни тұрғыда дамыту. Жаңа технологияның арқасында оқушының белсенділігі артып, жан-жақты талдауға, ойын ашық айтуға, оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауға үйренеді. Осындай жұмыстардың нәтижесінде бүгінгі күн талабына сай сауатты, білімді оқушылар тәрбиелеуге болады. Ол үшін мұғалім көп ізденіп, көп оқып, ізденіс үстінде болу керек.

Қорыта айтқанда, педагогикалық жаңа технологиялардың барлығы жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуына, өздігінен шығармашылықпен жұмыс істей білу қабілетін және біліктері мен дағдыларын қалыптастыруға бағытталған алға қойған мақсатқа жетудің тиімділігін, нәтижелілігін қамтамасыз етуді көздейтін, берілген материалды жедел, әрі сапалы меңгертуге бағытталған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Білім сапасы. <https://www.stud24.ru/pedagogy/blm-sapasy/>.
2. Ысқақова С. Сыни ойлауға жетелеу. Қазақстан мектебі. 2010. №3 39-40 б.
3. Абдраманова Г. Әдебиет сабағында оқу арқылы қалай қызықтыруға болады? *Голос и видение*. 2006. №1. 16-18 б.
4. Мусаева Ж. Поэзиялық шығармалар арқылы оқушылардың өзіндік ұстанымын қалыптастыру. *Голос и видение*. 2006. №4 18-22 б.
5. Тихонова Н. Создание ситуации успеха на уроках и во внеурочное время. *Голос и видение*. 2006. №4 25-29 б.
6. Смағұлова Ф. Жоба және оқушының өзіндік іс әрекеті. *Голос и видение*. 2006. №8 16-19б.

Сарбасова К. А., Тумарбаева М. З.

ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Аннотация. В статье раскрываются особенности активизации познавательной деятельности младших школьников посредством технологии критического мышления. Рассматриваются меры, этапы и необходимость применения данной технологии для обучения критическому мышлению.

Sarbassova K. A., Tumarbayeva M. Z.

FEATURES OF THE TECHNOLOGY OF THINKING OF A GREAT PERSON

Annotation. The article presents the features of determining the cognitive activity of Primary School students using thinking technology. In a large parking lot, measures and steps are considered to learn how to think and, if necessary, apply this technology.

ӘОК 37.011.33

Сарбасова К.А., Ниязбекова Г.К.

«Bolashaq» Академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды
kalimash.70@mail.ru, gulmira--75@mail.ru

М.ӘУЕЗОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ОЙЛАРДЫҢ АБАЙ ҒИБРАТТАРЫМЕН САБАҚТАСТЫҒЫ

Аңдатпа. Мақалада М.Әуезов Абай мұрасын терең бойлай танып білу мен насихаттау жайында атқарған ұлан-ғайыр еңбегі қазақ әдебиеті тарихында теңдесі жоқ ұлттың рухани қазыналы байлығына айналып отырғаны айтылады. Мұхтар Әуезов шығармаларындағы педагогикалық идеяларды меңгерту арқылы қоғамда иман жүзді, имандылық қасиеті мол жеке тұлға қалыптастырады.

«Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие беру керек, тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі» [1],-деген ежелгі шығыс ғұламасы әл-Фараби сөзі бүгінгі таңдағы заман талабы болып отырған жеке тұлғаның басты қасиеті руханилығын дамыту мәселелерінің бастауы тым әріде жатқанын аңғартады. Жалпыадамзаттық

құндылықтар жеке тұлғаның бойында өмірге келген сәтінен бастап дамып, бірге қалыптасады. «Әр заманның өз адамы» деген қағида жеке тұлғаның рухани құндылықтарының дамуына ерекше көңіл аударуды қажет етеді.

Қазіргі жаһандану кезеңінде еліміздегі рухани ахуалдың жандануы мен педагогика ғылымының дамуы заманымыздың заңғар жазушысы, көркем ойдың алыбы Мұхтар Әуезов есімімен тікелей байланысты. Ойшыл-ғалымның әлемдік әдебиеттен орын алған шығармалары: романдары мен повестері, драматургия мен әдебиеттану саласындағы зерттеулері, абайтануы, публицистикасы уақыт озған сайын оқырман қауымға рухани азығы мол білім қоры болуда. Мұхтар Әуезов есімі қазақ рухани кеңістігіндегі бағыт беруші жарық жұлдыздардың біріне айналды.

Мұхтар Әуезов ұлттық әдебиет пен ұлттық мәдениеттің өркендеуіне ерекше ықылас бөлді, осы бағыттағы ғылыми ізденістерін өзіне дейінгі ойшылдардың өмірі мен шығармаларын зерттеу ісімен терең де нәтижелі ұштастыра білді. Шығармашылығы сан қырлы, айтпақ ойы бір сырлы Абайдың өлеңдерімен бес жасында сауатын ашқан Мұхтар Әуезов рухани ұстазын өмір бойы үлгі тұтты, парасат қазынасы ретінде қабылдай білді, өзі түйсінген осы ақиқатты келер ұрпаққа жеткізуді парызым деп ұқты. Абай мен Мұхтарды бір арнада тоғыстырған күш – халқына деген сүйіспеншілігі, оның болашағын ойлап әрекет етуі, Отан алдындағы азаматтық борышын сезінуі. Бұл туралы М.Әуезовтің: «Алтын анам, Отаным, сенен аяр жаным жоқ, сенен іркер күшім жоқ,- деп ер қайратыңа мін-дағы өрге бас» [2],-қағидасы әрбірімізге өмірлік ұстаным болуға лайық ой.

Зерттеуші Н.К.Султанова «А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы педагогикалық идеялардың сабақтастығы және оны оқу-тәрбие үдерісіне ендіру» тақырыбындағы кандидаттық диссертациясында үш алыптың қайсысы болсын халқына бүгінмен ғана өмір сүруге болмайтындығын үйретіп, өткен қиыншылықтардан сабақ алу арқылы бүгінгі күн мәселелерін шешуге шақырады, өткен шақ пен бүгінгі шақ келер шақтың мүмкін болатын қиыншылықтарын жеңетін жол ретінде көрсете келе: «Әуезов – екінші Абай» деген ұғым Абайды қайталау емес, Әуезов –Абай ізін басушы емес, өнер жолын жалғастырушы [3], -деп даналар еңбектерінің педагогикалық, танымдық мүмкіндіктеріне баға береді.

Қазақтың қоғамдық ой алыптарының барлығының арманы ел арманымен үндес - елін қорғар азаматты тәрбиелеу.

М.Әуезовтің ғалымдық, жазушылық, білімдарлық қырларының ең сындарлы өзекті тақырыбы болды. Ол тақырып тек М. Әуезовтің ғана емес, бүкіл қазақ халқының рухани тамыры болып табылатын Абай әлемі еді. Абайдың даналық, кеменгерлік мектебінен М.Әуезов өзі ғана сусындап қоймай, оның маржаны мен асыл ойларының елге кәусар бұлақтай көзін ашуға тырысты. Ол өзі де дана Абай туып өскен топырақта өмірге келіп, Абай елінің үлгі, дәстүрін көріп өсті.

Белгілі әдебиетші ғалым А. Нұрқатов өз зерттеуінде М. Әуезов қаламынан туған «Абай жолы» эпопеясы туралы: «Жазушының ең көлемді ірі аса нәрлі шығармасы – оның Абай туралы реалистік романдары. Мұхтар Әуезовтің Абай туралы бұл эпопеясы оның өз творчествосының ғана емес, сонымен бірге бүкіл қазақ совет әдебиетінің ең үздік үлгілерінің бірі болып табылады», - деп жоғары баға береді. Сондай-ақ, «Абай» романында автор ұлы ақынның жеке өмірін, күресін ғана суреттеп қоймайды, сонымен бірге ақын өмір кешкен сол дәуірдің шындығын мейлінше мол әрі терең бейнелейді. Абайдың өмірі мен күресін шынайы суреттеу арқылы жазушы бүкіл халықтың өмірі мен тағдырын, күресі мен ілгері ұмтылуын және соның тарихи перспективасын ашып көрсетеді» [3,74], -деп бұл шығармада тек Абай өмірі суреттелместен, сонымен қатар онда барша қазақ халқының да басынан кешкен тарихы да жатқанын айтады.

«Абай жолының» бүгінгі білім алушыларды рухани кемелдендірудегі өнегесі:

- Абай тұлғасының азаматтық позициясы (сезімнің биіктігі, дүниеге көзқарасы, тұрақты ой иесі) болашақ мұғалімдерге адам тәрбиесінің адамзат алдындағы жауапкершілікті іс екендігін көрсетеді;

- Абайдың жастарды өнерге, ізгілікке баулуы әлеуметтендірудің өзегі шығармашылық ізденісте, еңбекте деген педагогикалық оймен үндеседі;

- «Абай жолындағы» әйел-ана айналасындағы қарым-қатынастар жүйесі біздерге жастарды тәрбиелеуде «адамгершілік негізі – әйел» деген қағиданы ұстануға бағыттайды. Ана мәдениетті, білімді, шабытты болмайынша терең ойлы ұрпақ өсіру мүмкін емес, сондықтан болашақ аналарды сауатты тәрбиелеу жоғары мектептен басталуы қажет. Яғни, әр адам өзін ақылды әрекет иесі болуға дағдыландыруы қажет;

- Абайдың жаңашылдығы – дүниені өзінше тануы, адамның сезім құбылысына, жан дүниесіне өзінше ене білуі;

- Абайдың қамқорлығы – өзінің азаматтық тұғырын қандай жағдайда болса да қорғай білетіндігі немесе халықтың намысын өз намысымен бірлікте қабылдау білігі;

- Абайдың өзін-өзі тануға және өзін тану арқылы барша жаратылыс құпиясын ашуға ұмтылуы рухани кемелденуге құштар білім алушылар үшін терең ойлылыққа жақындауда тәжірибе жинақтаудың бір жолы. Абай үшін күнкөріс проблема емес, проблема танымның неғұрлым биік сатысына көтерілу.

М. Әуезов Абай тану арқылы өз халқының тыныс-тіршілігін терең білді, қам-қарекетін, қайғы-қасіреті мен шаттығын, аяулы арман мен нұрлы үмітін, тарихы болмысы мен бүгінгі бітімін терең ұғынды. Әуезовті әлемдік биіктерге жетелеген де, бағыт сілтеген де - ұлы Абай. «Абай жолынсыз» қазақ әдебиетін, халқымыздың рухани-көркемдік әлемін көзге елестету тіпті мүмкін емес. «Абай жолы» халқымыздың өз көкірегіне ғасырлап жинаған інжу-маржанын кенет дарқан таланттың жомарт қолымен уыс-уыс шашып жібергеніндей өркөкірек өркениет дүниесі аузын ашып, таңдайын қаққан таңғажайып оқиға болды.

Ғалым-жазушы, ұлы суреткер М. Әуезов: «Дүниеде болып өткен нелер ұлы жандар бар. Олардың ішінде даналары да аз емес-ті. Көбінен қалған дарынды кітап, ұлы шығармалар, саналы тірлігінде үнемі есіңе түсіп, қатарыңа ілесіп жүргендей болады. Біз оларды керегіне қарай пайдаланамыз, ісімізге жаратамыз» [4], - деген болатын. Бұл сөздердің туралығын асқан көрегендікпен айтылғандығын Абайдың шығармаларын оқыған сайын ұғынып отырмыз.

М.Әуезов ұлы Абай тұлғасы арқылы халқымыздың өткен заманы, өмірі мен тұрмыс тіршілігіне көз салып, ұлтымыздың тарихына бойлайды. Ол тұтас бір ғасырды, бір дәуірді қайта тірілтіп, көркем ой мен шежіре арқылы Абай заманын көз алдымызға жайып салады. Абайдың халық жадындағы рухани кеңесші ретіндегі орнын айқындап береді. Абайды қазақ халқының өткен замандағы зиялылығы мен кемеңгерлігінің асқар шыңына көтере білді.

М.Әуезов Абайды күрделі әрі қарама-қайшылыққа толы қоғамдық өмірдің сан саласында зерттеп көрсетеді: табиғатта, аңшылықта, туыстарымен, жауларымен күресте, достықта, махаббатта, жер аударылған орыстармен мейірімді қарым-қатынаста, шәкірттерімен нәзіктікке негізделген байланыста– осындай шынайы белсенділікке құрылған өмір ғана адамды терең ойлылыққа жеткізетіндігін білдірді және өзі де осы жолмен жүріп өтті. Демек, «сегіз қырлы, бір сырлы» ұғымының мағынасы кең болып, оқыту саласында әрбір адамнан өз өмірін ұйымдастыруға деген жауапкершілікті қарым-қатынасты талап етеді.

Абай өзі оқып, ақыл алған әдебиеттегі ой маржандарын, өзі өмір сүрген ортаға орайластырып, толықтырып, жана тіркес, терең мазмұнды, көркем тілмен айтып бере білген.

Халық ауыз әдебиетінің ең көлемді түрі эпос жанрын зерттеумен айналысу М.Әуезовтің терең ойлы тұлғаны қалыптастырудағы қажетті қасиеттер туралы пайымдауына зор мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Әл-Фараби. Философиялық трактаттар. Алматы: Ғылым, 1973. 251 б.*
2. *Ақылдың кені. Алматы: Көшпенділер, 2003. 244 б.*
3. *Султанова Н.К. А. Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Әуезов шығармаларындағы педагогикалық идеялардың сабақтастығы және оны оқу тәрбие үдерісіне ендіру: пед.ғыл.канд. ...автореф. Қарағанды, 2007. 29 б.*
4. *Әуезов М. Әдебиет туралы. Алматы: Санат, 1997. 67 б.*

Сарбасова К. А., Ниязбекова Г. К.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ М. АУЭЗОВА С АБАЕМ НАЗИДАНИЕМ

Аннотация. В статье подчеркивается, что огромный труд М. Ауэзова о глубоком познании и пропаганде наследия Абая стал духовным достоянием нации, не имеющей аналогов в истории казахской литературы. Благодаря усвоению педагогических идей в произведениях Мухтара Ауэзова в обществе формируется личность, обладающая высокими нравственными качествами.

Sarbasova K. A., Niyazbekova G. K.
CONTINUITY OF PEDAGOGICAL THOUGHT IN THE WORKS OF
M. AUEZOV WITH ABAY'S WORKS

***Annotation.** The article notes that M. Aueзов's great work on deep knowledge and promotion of Abay's heritage has become a spiritual treasure of the nation, which has no analogues in the history of Kazakh literature. Through the assimilation of pedagogical ideas in the works of Mukhtar Aueзов, society forms a person with a high moral character.*

ӘОК 37.018.1

Сарбасова К.А., Шалкарбекова Ж.
«Bolashaq» Академиясы, Қазақстан Республикасы, Қарағанды
kalimash.70@mail.ru, juma6659@mail.ru

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ
ОТБАСЫ ТӘРБИЕСІНІҢ РӨЛІ

***Аңдатпа.** Мақалада бастауыш сынып оқушыларының білім сапасын арттырудағы отбасы тәрбиесінің рөлі қарастырылады. Оқушыларды тәрбиелеуде олардың жас ерекшеліктерін есепке алу қажеттілігі жөнінде баяндалады. Мектеп пен ата-ана арасында тығыз байланыс туралы тоқталады.*

Білім сапасын арттырудың бір жолы - отбасы мен мектептің бірлігін жүйелік құрылым ретінде түсіну. Отбасы мен мектептің серіктестікте болу жағдайы үнемі өзгеріп отырады, себебі оны құрайтын адамдар ауысады. Бірақ отбасы мен мектептің бірлігінің тиімді болуы кездейсоқтық емес, ол – ұйымдастырылған жүйе.

Оқушы тұлғасын зерттеу проблемасы қазіргі заманда педагогикалық-психологиялық ғылымда алдыңғы қатарлы орындардың бірін алады. Осы проблеманы теориялық тұрғыдан зерттеу бастауыш сынып мұғалімдеріне практикада пайда болатын проблемаларды шешуге көмектеседі. Зерттеуші- педагогтар мен психологтар баланың жеке тұлғасын, оның жас және дербес ерекшеліктерін зерттеу және осы мағлұматтарды оқушыларды тәрбиелеу мен оқыту процесінде, жеке тұлғаны дамытуда одан ары қолдану бағдарламаларын жетілдіруде бірқатар еңбектер жасады, бұл құнды дүниелер.

Тәрбиелеуде балалардың жас ерекшеліктерін есепке алу қажеттілігі педагогикада әлдеқашан дәлелденген болатын. Я.А.Коменский, Дж.Локк, Ж.Ж.Руссо, И.Г.Песталоцци [1] және басқа да белгілі педагогтар тәрбиелеу үшін баланың табиғатын, қабылдау және ойлау ерекшеліктерін есепке алуға шақырған.

Бастауыш мектеп жасына келген баланың өмірінде бір беткей өзгерістер болады: машақатсыз балалық шақ өтіп, нағыз оқу басталады, көптеген жаңа нәрселер үйренеді. Бұл дегеніміз сабақ үстінде тәртіп сақтау, оқу тапсырмасын, сонымен қатар үй тапсырмасын орындау, тек сабақ арасындағы үзілісте ойнау, таңертең мектепке кешікпей келу, т.б. Алдыңғы қатарға шыққан оқу іс-әрекетімен бірге баланың жанұядағы дәрежесі де өзгеріп, оған бірнеше жаңа міндеттер қойылады.

Оқушының жеке тұлғасының дамуы - қиын процесс. Әрбір даму сатысында оның өзінің сапалық ерекшеліктері бар. Жас және педагогикалық психологияда, педагогикада адамның өсу және даму ерекшеліктеріне байланысты бірнеше жас кезеңдерін бөліп көрсету қабылданған. Жас кезеңдері негізін белгілі заңдылықтар құрайды. Әрбір кезең өмірдің маңызды жағдайларымен, мұқтаждық іс-әрекеттерімен, қарама-қайшылықтарымен өзгешеленеді.

«Білім сапасы – адам өз білімін әртүрлі қызмет түрлерінде көп аспекті талдауды меңгеру және қолдану нәтижесінде айқындалады. Білім сапасы білімнің түрлерін білім мазмұнының элементтерін және меңгеру деңгейлерінің ара қатынасын қарастырады», - десе [2].

Білім мекемелеріндегі оқыту іс-әрекеттерінің аспектілері: білімнің мазмұны, оқыту әдістемесі, әдісі, материалдық-техникалық базасы, мамандардың құрамы т.б. оқушыны дамытуға қатысы бар көрсеткіштердің жиынтығы арқылы да білім сапасы анықталады. Байқап отырғандай,

білім сапасы білім беретін мекемелерде олардың барлық іс-әрекетінің бағыттарын қамтиды, олардың жиынтығының нәтижесінде жүзеге асады.

Оқыту сапасы мұғалімнің сабақтағы әрекетінің өзіндік ерекшелігімен сипатталады (сапалы көрсеткіші): жаңа дидактикалық әдістерді қолдануы; сабақты оқытудың әдістемесі және түрлері; оқушының сапалы меңгерген білімі, іскерлік, дағдысының жетістігі; оқушының оқуға көзқарасы, шәкіртінің әртүрлі олимпиадаға, сайыс, ғылыми конференцияға қатысуы; ғылыми-әдістемелік біліктіліктің жетілдіруі; ғылыми экспериментке қатысуы т.б. Барлық көрсеткіштер – мұғалімнің сабағындағы жұмысының сапасының куәгері.

Ш.М.Шүйіншинаның зерттеуіне [3] сүйенсек, бастауыш сынып оқушысының білім сапасын (алған білімінің деңгейін) бастауыш білім беру мазмұнының міндетті минимумын игерген жетістігін бағалаумен анықталатын (күнделікті, тақырыптық, тоқсандық, жарты жылдық, жылдық, қорытынды) нәтижесі деп анықталады.

Әлемдік білім беру кеңістігінде білім беруді ұйымдастырудың белгілі бір жолы қалыптасқан. Бұл жолдың ерекшелігі неде? Мәселе «Не үшін оқытамыз?» деген сұраққа жауап алудан басталады. Бұл сұраққа жауап ретінде алынатын «соңғы нәтижелер» нақтыланады. Ол нәтижелерге жеке пәндер бойынша меңгерген білім, білік, дағдылар емес, өмірлік дағдылар жатады. Одан соң шешілетін мәселе «Оқушыны оқуға қалай үйрету?» деген сұрақпен байланысты. Демек, мұғалім, негізінен, оқушыларға жүйеленіп өңделген оқу материалын дайын күйінде ұсынбайды, баланы өз бетімен ізденіп, өзіне қажет білімді іздестіруге керекті дағдылармен (білік, тәсіл, т.б.) қаруландырады. Осындай ұстанымда ұйымдастырған оқу процесінің нәтижесінде оқушылар өмірге қажетті кең ауқымды дағдыларды, құзырлықтарды меңгеріп шығады. Сонымен білім беруді ұйымдастырып, оның сапасын қамтамасыз етудің екі жолының өзара айырмашылығы құндылық, жүйе, процес, нәтиже деңгейіндегі өзгешеліктермен ерекшеленеді.

Осыған орай білім жүйесінің соңғы нәтижесі оқушының жеке пәндер бойынша алынған білім, білік, дағдылары емес, оларды пайдалану арқылы қалыптасып дамытылатын өмірлік дағдылар, құзырлықтар болып табылады.

Сондықтан отбасы мен мектептің білім берудегі бірінші мақсаты оқушыны оқуға үйрету. Оқуға үйрету яғни оқушының білім алуға деген ынтасын, дағдысын қалыптастыру [4].

Демек білім беруді ұйымдастыруды ісінде ата-ана мен ұстаз бірлікте болғанда ғана, оқушының ыңғайын тауып, білімге деген қызығушылығын арттырып, сабақ оқуға құштарлығын оятып, оны өз бетімен білім жинауына мүмкіндік жасай алады. Мұндай әсердің маңызды шарты – отбасы мен мектептің үздіксіз болып келетін бірлігінде, оқушының білім сапасын арттыру шараларының бір жүйеге жинақталуында.

Отбасы тәрбиесінің, ата-ананың әлеуметтік-жауапкершілік қызмет-әрекеті ретінде басты құқықтық негізі бар. 1989 жылдың 20 қарашасында БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған «Бала құқығы туралы конвенция» маңызды негізгі құжат болып табылады. Онда «Балаға, дене жағынан және ақыл-ойының жетілмегендігінен, арнайы қорғау мен қамқорлық, соның ішінде, оны туылғанға дейін және туылғаннан кейін тиісті құқықтық қорғау керек», - деп жазылған.

Баланың өмір сүру, тіршілік ету және салауатты даму құқығын жариялай отырып, Конвенция баланың жеке тұлғалық дамуында өзінің дербестігін, даралығын сақтау құқығына ерекше көңіл бөледі. Сондай-ақ баланың ата-анаға деген құқығы да ескеріледі. Ата-ана «баланың мақсат-мүддесі үшін қажетін» орындамаған жағдайда ғана өз құқықтарынан айырылады.

Отбасы - бала әлеуметтенуінің маңызды институты. Адам әлеуметтік өзара қарым-қатынас тәжірибесін алғаш рет отбасында алады. Ұзақ уақытқа дейін отбасы бала үшін осындай тәжірибе алатын жалғыз орын болады. Содан кейін бала өміріне бала бақша, мектеп және көше сияқты әлеуметтік институттар енеді. Бұл кезде де отбасы тұлға әлеуметтенуінің маңызды факторы болып қала береді.

Қазіргі заманғы әдебиеттерде отбасы-неке заңдары, адамгершілік нормалары, халықтың традициялары мен дәстүрлері бойынша отбасы махаббат, некелік одақ және туыстық қарым-қатынас негізінде, бала туу және оны тәрбиелеу үшін, құқықтық және адамгершілік қатынастармен, ортақ шаруашылық және тұрмыспен біріккен әлеуметтік кішкене топ.

Отбасының осы түсінігі негізінде оның төменгі функцияларын атап өтуге болады:

- қарым-қатынас функциясы;
- шаруашылық жүргізу және тұрмысты ұйымдастыру функциясы;

- отбасының әр мүшесінің толық, жан-жақты дене және рухани дамуына жағдайлар жасау функциясы;

- бос уақытты ұйымдастыру функциясы;
- кәсіби іс-әрекетке жағдайлар жасау функциясы;
- жұбайлардың интимдік қарым-қатынасын үйлесімін құру функциясы;
- ұрпақты жалғастыру функциясы.

Отбасы өмірінің әр кезеңінде аталған функциялардың маңыздылығы әртүрлі болады және оларды отбасының жеке-жеке мүшелері орындауы мүмкін.

Мектептің білім беру жүйесін отбасы мен мектептің бірлігі тұрғысынан сапалы басқаруы: біріншіден, орындаушылардың қандай нәтиже, немесе жетістік күтіп тұрғанын жақсы түсінуінде; екіншіден, оған жетуге қызығуында, үшіншіден, өз жұмысына қанағаттануы, іс-әрекеті өнімді болу үшін ұжымда әлеуметтік психологиялық ортаның жағымды болуына байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Коменский Я.А., Локк Дж., Руссо Ж.Ж., Песталоцци И.Г.: Педагогическое наследие (Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский). М.: Педагогика, 1989. 250 с.

2. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: Педагогика және психология// Жалпы ред. басқ. А.Қ.Құсайынов. Алматы: Мектеп, 2002. 256 б.

3. Шүйіншина Ш.М. Отбасы мен мектептің бірлігінде оқушылардың білім сапасын арттырудың педагогикалық шарттары: пед. ғыл. канд... дисс. автореф. – Астана, 2008. 30 б.

4. Эффективное управление школой в современных условиях: Учебно-методическое пособие. СПб.КАРО, 2006. 272 с.

Сарбасова К.А., Шалкарбекова Ж.

РОЛЬ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ В ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация. В статье рассматривается роль семейного воспитания в повышении качества образования младших школьников. О необходимости учета возрастных особенностей учащихся в их воспитании. Речь идет о тесной связи между школой и родителями.

Sarbassova K.A., Shalkarbekova Zh.

THE ROLE OF FAMILY EDUCATION IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Annotation. The article considers the role of family education in improving the quality of education of Primary School students. It is reported about the need to take into account their age characteristics in the education of students. It focuses on the close relationship between the school and parents.

ӨОК 373

Сатывалдинова Г.А.

Бастауыш сынып мұғалімі, «Әл-Фараби атындағы мектеп - гимназиясы» КММ
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қаласы

СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ

Аңдатпа. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз – ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Басты мақсаты оқушыларға кез келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға үйрету.

Қазақстан Республикасы өзінің тәуелсіз мемлекет екендігін бүкіл әлемге дәлелдеді. Ендігі басты міндет - осы мемлекеттің өркендеп өсуі, халықтың әлеуметтік, экономикалық жағынан кемелденуі болып табылады. Мемлекеттің әлеуметтік, экономикалық өсіп - өркендеуінің

түпқазығы – білім мен ғылым екені даусыз. Еліміздің болашақтағы дамуы, өсіп өркендеуі, әлемдік кеңістіктегі орны білімнің бағыт-бағдарына, оның тиімділігіне байланысты болмақ.

Қазақстан Республикасы білім беру жүйесінің реформалануы қоғамның демократикалық бағытта дамуына бет алғанын айқындайды. Осыған орай білімге деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, оқытудың жаңа түрлері, жаңа бағыттағы мектептер пайда болып, білім мазмұнының толығымен жаңаруына алып келді. Күн тәртібінде қойылып отырған күрделі мәселелердің ішінде жаз ұрпаққа білім беруді әлемдік деңгейге жеткізу үлкен орын алады. Сондай қоғамдағы түрлі бағыттағы өзгерістердің бірі - 12 жыл оқыту моделі.

Бастауыш мектеп – оқушыны тұлға етіп қалыптастырудың алғашқы баспалдағы.

Бастауыш мектептің негізгі міндеті – жеке тұлғаны дамытып, оның алғашқы қалыптасуын қамтамасыз ету, білімге деген сенімін нығайту, іскерлігі мен дүниетанымын қалыптастыру, оқуға деген қызығушылығын оятып, ынтасын арттырумен бірге біліктілігін ұштап, жан-жақты дамуын қамтамасыз ету болып табылады.

Мұғалімнің міндеті – баланың өзіне деген сенімін арттыру, өзін тұлға ретінде сезінетіндей мүмкіндік ашу, өзін тұлға ретінде сезінген бала әрқашан өмірде өз жолын таба алады.

Заман талабына сай қажетті жаңартылған өзгерістер мен ізденістер қарастырылуда. Білім берудің мақсаты, мазмұны өзгерді. Соған сәйкес оқытудың жаңа технологиясы енгізілуде.

Білім берудің сапасын жақсарту мақсатында Сын тұрғысынан ойлау технологиясын өз сабақтарымда қолданып жүрмін. Сын тұрғысынан ойлау технологиясының мені қызықтырғаны баланың өзі ізденіп дәлелдеуі. Ол бұрын тек тыңдаушы болса, енді ізденуші, ойланушы, өз ойын дәлелдеуші, ал мұғалім осы әрекетке бағыттаушы, ұйымдастырушы.

Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы оқушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталған бағдарлама.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз - сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойынды еркін және зерттей талпындырып, тұжырым жасау.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз — ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау.

Оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыра түсу үшін шығармашылық қабілеттерін дамытуда әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Шығармашылық жұмыстар оқушыларды ойлауға жетелеп, қызығушылығын оятып, шығармашылық қабілетін арттыруға, белсенділікке ынталандырады.

Сын тұрғысынан ойлауды дамытудың мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұны сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін тандауға саналы шешім қабылдауға үйрету.

Бұл бағдарлама жаңа буын оқулықтарының талаптарын жүзеге асыруда оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуда, ойларын еркін айтуда тез арада дұрыс шешімдер табуға атсалысатын бірден-бір тиімді бағдарлама деп есептеймін.

Сын тұрғысынан ойлау- сынау емес, шындалған ойлау. Оқушылардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шыңдалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді. Сын тұрғысынан ойлау бағдарламасы қызығушылығын ояту, мағынаны тану, ой толғаныс кезеңдерінен түзіледі.

Шығармашылық дегеніміз – адамның ойлауының және өз бетінше әрекетінің жоғары формасы.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің алғашқы басқышы. Осыған сәйкес оқушыға белгілі бір көлемдегі білім, білік, дағдыларды меңгертумен бірге табиғат, қоршаған дүние туралы түсініктерін кеңейте отырып, оларды шығармашылық бағытта жан – жақты дамыту – бүгінгі күннің басты талабы. Осы талап тұрғысынан алғанда, оқу – тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі әдіс – тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды тиімді пайдаланудың маңызы ерекше.

Бүгінгі ең негізгі мәселе болып отырған жағдай оқушылардың ойын оқу мен жазуға сын тұрғысынан ойлауды дамыта оқыту жүйесін қолға алу.

Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз, педагогтың бағыттауымен оқушының өз бетінше білімді игеруі. Нәтижесінде неғұрлым дамытылған оқушының жеке тұлғасы қалыптасады. Сын тұрғысынан ойлау технологиясының мақсаты сынауға емес, шындалған ойлауға үйрету. Бұл технология сабақ жүйесінде іштей үш кезеңге бөлінеді:

I. Қызығушылықтарын ояту.

Бұл кезеңде оқушыларды сабаққа психологиялық тұрғыдан дайындай отырып, қызығушылықтарын арттырудың әр түрлі әдіс – амалдары қарастырылады. Мысалы: «Шаттық шеңбері», «Тілекті тізбек» немесе қызықты сұрақтар қою арқылы оқушыларды өтілетін сабаққа тарту.

II. Мағынаны ажырату.

Белсенді түрде оқу. Бұл кезеңді іске асыру үшін бірнеше әдіс – тәсілдер бар. Олар болжау кестесі, ойлан, жұптас, ортаға сал, білемін, білгім келеді, үйренгенім, сұрақ қоя білуді үйрету, өзара оқыту, топпен болжау, топпен зерттеу, т.б. Осы әдіс – тәсілдерді қолдану бұл кезеңді ең тамаша кезеңге, яғни оқушының өздігінен білім алу, өзін - өзі өзектілендіру, танымдық қабілеттерінің дамуы, шығармашылық іс - әрекеттерінің оянуы, бір сөзбен айтқанда, өзіндік еңбек ету кезеңіне айналдырады.

III. Ой толғаныс. Оқуды қорытындылауы.

Оқушы алған білімін пайдалана отырып шешім қабылдайды, топпен бөлініп берілген тапсырмалары болса, өздері дәлелдейді, көрсетеді, бағалайды немесе «Әссе жазу, бес жолды өлең» тәсілдерін пайдаланады. Қазіргі оқыту үрдісінде оң әсерін көрсетіп жүрген әдістердің бірі – «топқа бөліп шығармашылық тапсырмалар беру».

Бастауыш сыныпта негізгі міндет – оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту. Бұл мәселені алуға басты мақсатым – оқытудың жаңаша әдіс – тәсілдерін қолдану арқылы баланың кішкентай кезінен дүниеге өзіндік көзқарасының қалыптасуына жол ашу. Осы орайда шығармашылыққа баулудың, өзіндік іс - әрекетін ұйымдастыру сыннан өткен мынадай түрлерін алуға болады:

- Тақырыпты мазмұнына сай жинақтау;
 - арнаулы бір тақырыпта пікір – талас тудыру;
 - сөз жұмбақ құрау, шешу;
 - шығарма, шағын әңгіме мәтінін құрау;
 - өлеңдер құрау, өтірік өлеңдер құрау;
 - әңгімелердің ұқсастығын салыстыру, бөліктерге бөлу, ат қою;
- Ал, сыныптан тыс жұмыс кезіндегі шығармашылыққа баулу түрі:
- Мектеп шеберханасына, мұражайға апару;
 - әр түрлі кездесулер ұйымдастырып, одан алған әсерлері бойынша шығарма, өлең жазу;
 - суретті кітапша жасату, жазбаша баяндау;
 - мектептегі үйірмелерге, сыныптан тыс жұмыстарға қатысуына жағдай жасау;

Осындай жұмыстарды үнемі жүргізу шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы талант көзін ашып, тілін байыту, қиялын ұштау мен өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді. Жаңа буын оқулықтарын оқытудағы қазіргі технологиясын қолдану дегеніміз – келешек ұрпақты еркін дамуына, белсенді, шығармашыл болуына жағдай жасау. Осыған байланысты оқыту мазмұнын, түрін, әдісін дұрыс таңдай білу қажеттілігі туады. Баланың бойындағы қабілетін ашу – одан әрі жетілдіру дамыта оқытудың негізінде зерттеушілік білігін және оңтайлы шешімін қабылдауға ынталандыру арқылы баланың бойына еркіндік, мақсаткерлік, еңбексүйгіштік, белсенділік, өз пікірін саналы, шебер ортаға сала білу сияқты оқыта отырып жалпы дамытуды үнемі сабақта жүйелі жүзеге асырғанда жан – жақты гармониялық даму үшін негіз жасалады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы»
2. Мирсейітова С. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы
3. Оқыту – тәрбиелеу технологиясы Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал, №3, 2010ж.

Сатывалдинова Г.А.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Аннотация. Критическое мышление включает развитие таких навыков, как приобретение доказательств посредством наблюдения и слушания, с учетом контекста, и применение соответствующих критериев для принятия решений. Поэтому ученикам необходимо предоставить возможность для развития навыков наблюдения, анализа, суждения и интерпретации.

Satyvaldinova G.
**DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF YOUNGER STUDENTS THROUGH THE
DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING**

Annotation. Critical thinking involves developing skills such as acquiring evidence through observation and listening, taking account of context, and applying relevant criteria for making judgements. Pupils must therefore be given opportunities to develop skills of observation, analysis, inference and interpretation.

УДК 37(094)

Сейсекеева Н.Б.

докторант CLE Экс-Марсельского университета, Французская Республика
n.seisekeyeva@mail.ru

Бокижанова А.Х.

a.milkacho@gmail.com

Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан

**КОММУНИКАТИВНАЯ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА В
КАЧЕСТВЕ ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО**

Аннотация. Статья посвящена проблеме эффективного преподавания французского языка как второго иностранного в школах Республики Казахстан. Внимание акцентируется на необходимости развития полиязычия в Казахстане, как приоритетного направления развития государства в современных условиях. Особое внимание уделено эффективному преподаванию языка, в частности, коммуникативной методике преподавания французского языка в школе

Согласно статистическим данным на французском языке говорит почти 280 миллионов человек, говорящих на первом языке, и еще 200 миллионов человек, говорящих на втором языке. Французский язык является наиболее распространенным вторым языком в мире после английского.

Французский язык – официальный и рабочий язык известных международных организаций таких как ООН, ЕвроСоюза, ЮНЕСКО, НАТО, Международного Олимпийского Комитета в последнее время становится все более востребованным в Республике Казахстан в качестве второго иностранного языка. Так, например, это распространение французского языка в школах Казахстана посредством открытия групп по раннему изучению французского как первого иностранного языка со 2-го класса.

Внедрение в образовательную систему Республики Казахстан высоких мировых стандартов образования, направленных на формирование ключевых компетенций учащихся, а также введение компетентностных подходов в области изучения иностранных языков предполагает подготовку учащихся к обучению в рамках образования в лучших европейских и мировых университетах. Большое значение имеет и тот факт, что на подготовку будущих специалистов французского языка в вузах республики влияют сформированные ключевые компетенции в условиях школьного образования.

Эффективное обучение учащихся французскому языку в условиях школы зависит от эффективного выбора методов обучения в структуре педагогического процесса

Современные методики обучения иностранным языкам в стране и за рубежом отличаются большим разнообразием. При этом в рейтинге самых популярных методик много лет удерживается так называемый коммуникативный метод, который, как следует из его названия, направлен на использование в обучении практики устного общения. Базовые принципы коммуникативного метода были предложены знаменитым английским методистом-исследователем Пальмером Г., который называл свою методику «устный метод обучения иностранным языкам». Пальмер Г. значительно рационализировал процесс обучения. Он признавал, что изучение иностранного языка во многом должно уподобляться процессу обучения родному языку. Многократное озвучивание языковых конструкций, отобранных по принципу частотности или практической необходимости, дает эффект их прочного запоминания и свободного воспроизведения в речи.

Его ставшая классикой идея подстановочных таблиц получила самое широкое распространение в практике обучения французскому языку в школах Казахстана.

Из теоретических принципов Пальмера Г. выросло целое методическое направление, которое теперь считают самым эффективным в обучении языкам. Учителя широко применяют «устный метод обучения иностранным языкам» или его элементы в своей работе, так как он обеспечивает прагматический подход к обучению французского языка и всемерную интенсификацию учебного процесса.

Языковое образование, независимо от используемой методики, предусматривает освоение четырех базовых блоков знания: чтение, письмо, говорение, восприятие речи на слух. Как следует из названия, коммуникативная методика ориентирована на возможность и необходимость общения, т.е. использования преимущественно устной речи и аудирования, Умение говорить и слушать является и средством и целью коммуникативной методики. На использовании устной речи строится основная часть тренировочных упражнений, как при закреплении лексики, так и при освоении грамматических конструкций. Чтение и письмо играют свою роль в системе коммуникативного метода, но в основном вспомогательную, при всей их важности. И, тем не менее, коммуникативный метод, по мнению Пассова Е.И., развивает все языковые навыки - от устной и письменной речи до чтения и аудирования.

Практика применения коммуникативного метода в школьном образовании позволила реально оценить его достоинства и преимущества:

- у учащихся развиваются навыки межличностного общения, снимается страх перед собеседником, аудиторией, активно формируются мышление, ситуативная реакция, языковая интуиция;

- учитываются индивидуальные особенности каждого ученика. В процессе занятий все участвуют в общении в той мере, в которой позволяет запас лексики и грамматических знаний. При этом, более сильные ученики выступают примером и стимулом для движения вверх всех участников процесса коммуникации;

- обеспечивается постоянная новизна в организации процесса обучения и его содержании. Это позволяет поддерживать интерес к занятиям, эмоциональный подъем во время уроков, чувство удовлетворения от результатов работы во время занятий;

- ученики способны осваивать грамматические конструкции без долгих грамматических разборов. Из практики исключаются обременительные и часто непродуктивные задания на построения типа «поставьте глагол в нужную грамматическую форму». Даже правильно выполненное задание такого типа не прибавляет практического навыка использования в речи «нужной грамматической формы»;

- метод применим в любых возрастных группах учеников и на любом этапе обучения.

Коммуникативный метод направлен прежде всего на активное взаимодействие учителя и учеников. Особое внимание уделяется самостоятельной работе учеников в парах и микрогруппах. Создаются всевозможные ситуации, чтобы ученики могли пробовать себя в реальном общении. Это дает возможность научиться спонтанно выражать свои мысли. Обсуждая различные темы и проблемы в группах, ученики не просто говорят, они учатся «мыслить на иностранном языке»!

Уроки построены таким образом, что в процессе обучения все объяснения происходят с помощью уже знакомых фраз и конструкций, также может использоваться мимика, жесты, аудио- и видеозаписи, картинки, таблицы, фотографии. Ученики погружаются в культуру, географию, историю той страны, язык которой они изучают. На первом этапе изучения языка преподаватель часто задействует игровые моменты во время урока. Разыгрываются различные сценки, обыгрываются повседневные жизненные ситуации, основная задача подобных игр – развить навыки разговорной речи.

Ученик может довольно быстро и легко научиться писать, читать, переводить с французского и наоборот, но главное – ученики избавляются от страха разговаривать на французском языке. Занятия в школе могут проходить весело и увлекательно, учителя должны осознавать, что это второй язык тому обязаны для достижения результата применять неординарные методы преподавания французского языка.

Таким образом, сегодня существует огромное количество методик обучения французскому языку. В отечественной практике, какая бы методика преподавания языка не использовалась, элементы коммуникативного метода в ней присутствуют неизбежно. Важно и то, что в коммуникативной методике, помимо ее эффективности как средства обучения, важны и чисто педагогические элементы, такие как воспитание детей, развитие их мышления, творческих

навыков. Метод не представляет какой-либо сложности для учителей школ Казахстана, его элементы могут быть легко применены в их практической деятельности.

Список использованных источников:

1. Annie Monnerie-Goarin. *Metro Saint-Michel. Methode de Francais /CLE international, Paris 2005.*
2. Catherine Hugot. *Alter Ego. Methode de Francais/Achette Livre Paris : 200*
3. Р.К. Миньяр-Белоручев «Методика обучения иностранному языку» М. Просвещение. 1990
4. Рапанович А.Н. «Фонетика французского языка. Курс нормативной фонетики и дикции» — М.: «Высшая школа», 1969, 285 с.
5. Утробина А.А. «Методика преподавания и изучения иностранного языка» — М.: Приор-издат, 2006 – 112 с.
6. Жексенбаева У.Б. Организация научно – исследовательской деятельности школьников [Текст] / У.Б. Жексенбаева. - Алматы, РАДиАЛ, 2005.-36 с.
7. Пальмер Г. Устный метод обучения иностранным языкам. М., 1960 2. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 1991, Просвещение.
8. Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Шатилов С.Ф. Методика обучения иностранным языкам в средней школе, М., Высшая школа, 1982.
9. Кузовлев В.П. Методика обучения иностранным языкам в средней школе М., Просвещение, 1996.

**Сейсекеева Н.Б., Бокижанова А.Х.
ФРАНЦУЗ ТІЛІН ЕКІНШІ ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ
КОММУНИКАТИВТІ ӘДІСТЕМЕСІ**

Аңдапта. Мақала Қазақстан Республикасының мектептерінде екінші шет тілі ретінде француз тілін тиімді оқыту мәселесіне арналған. Заманауи жағдайлардағы мемлекет дамуының басым бағыты ретінде Қазақстанда көптілділікті дамыту қажеттілігіне назар аударылды. Тілдерді тиімді оқытуға, атап айтқанда, мектепте француз тілін оқытудың коммуникативті әдісіне ерекше назар аударылады

**Seisekeeva Nurgul, Bokizhanova Akmaral
COMMUNICATIVE METHODOLOGY FOR TEACHING FRENCH AS A
SECOND FOREIGN LANGUAGE**

Annotation. The article is devoted to the problem of effective teaching of French as a second foreign language in schools of the Republic of Kazakhstan. Attention is focused on the need to develop multilingualism in Kazakhstan, as a priority direction for the development of the state in modern conditions. Particular attention is paid to the effective teaching of the language, in particular, the communicative method of teaching French at school.

УДК 378.1:[37.018.4+004.738.5]

Смирнова Л.М.

к.п.н, профессор кафедры физической культуры и спорта Костромского государственного университета, FFK2008@yandex.ru,

Харисова Н.М.

к.б.н., ассоциированный профессор кафедры морфологии и физиологии Карагандинского медицинского университета, г.Караганда, Казахстан, harisova_nuriya@list.ru,

Хритик Бхардвадж,

студент, Алвар, Раджастан, Индия, hritik06032001@gmail.com,

**ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИСТАНЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
И РЕЗУЛЬТАТЫ АНКЕТИРОВАНИЯ СТУДЕНТОВ**

Аннотация. Дистанционное и цифровое образование стало движущей силой образовательной революции. Дистанционное обучение в условиях пандемии коронавируса стало альтернативой аудиторной форме обучения. В данной статье обсуждены результаты дистанционного образования за 2020-2021 учебный год в Костромском Государственном

Актуальность. Подводя итоги прошедшего года, следует подчеркнуть, что пандемия коронавируса затронула все сферы жизни, в том числе и образование. Сфера образования за прошедший год претерпела огромные изменения.

Преподавателям вузов, колледжей, школ, лицеев пришлось в спешке запускать новые методики проведения занятий, работы с аудиторией и контроля знаний студентов. Сами студенты оказались в стрессовой ситуации при организации своей работы в дистанционном формате.

XXI век - век цифровых технологий, которые присутствуют во всех сферах жизнедеятельности человека, в том числе и в образовании. Дистанционное и цифровое образование стало драйвером образовательной революции. В целом педагогическое сообщество России и Казахстана справилось с резким закрытием школ и вузов, при переходе на дистанционные форматы. Полученные результаты доказывают, что российское и казахстанское образование устремлено в будущее, способно к реализации поставленных государством стратегических задач и преодолению сложностей [Абрамян Г.В., Катасонова Г.Р. (2020); Шурухина Т.Н., и соавт.2020].

Под влиянием пандемии произошли радикальные изменения образования. Обучающие технологии, применяемые в педагогике, изменили свои цели и содержание. И вряд ли педагогика вернется в тот формат, который был до пандемии.

Цифровые технологии, применяемые в дистанционном образовании – это панацея или утопия? Многие педагоги, ученые мужи задаются этим вопросом в настоящее время. И многие все же склоняются к тому, что дистанционное образование – это не панацея. Никакие цифровые технологии, никакие компьютеры не заменят аудиторную систему, живого общения студента и преподавателя в вузе. Сегодняшняя ситуация показала, что в дистанционной системе необходимо использовать IT-новейшие технологии. Но для их управления и контроля ими необходим интеллект человека. Кроме того, живое общение преподавателя и студента необходимо для формирования коммуникативных навыков, умения общаться в коллективе [Алексеева А.Ю., Балкизов З.З., 2020; Жураева К.С, 2020; Заостровных А. С. (2020)].

У дистанционного обучения, как и любой другой формы получения знаний, множество своих преимуществ и недостатков. Существенным *недостатком* является отсутствие централизованной системы сертификации и аккредитации электронных курсов, результатом чего является множество «подделок», громко называемых электронными курсами и электронными учебниками, а в действительности представляющих собой обычные файлы WORD. Немаловажным фактором, препятствующим более интенсивному внедрению дистанционных технологий в учебный процесс, является недостаточная мотивация преподавателей вузов к работе в данном направлении. Возможно, причиной этого является высокая трудоёмкость, связанная с созданием методических материалов для дистанционного обучения, но тут нужно осознавать, что в будущем затраты времени и сил должны компенсироваться сокращением времени на выполнение некоторых обычных видов учебной нагрузки преподавателя [Кузнецова О.В., 2015].

Целью нашего исследования является оценка степени удовлетворенности студентов качеством и организацией учебного процесса в условиях перехода на дистанционное обучение в период пандемии.

Материал и методы исследования. В ходе исследования было проведено анкетирование 250 студентов Костромского Государственного Университета (КГУ) и Медицинского Университета Караганды (МУК), из них 150 (60%) юношей и 100 (40%) девушек, средний возраст которых составил 20,3 года.

Авторы использовали теоретические (анализ, синтез, обобщение) и эмпирические (наблюдение, качественное сравнение, точное измерение и эксперимент) методы. В целях оценки качества дистанционного обучения был проведен опрос в форме онлайн-анкетирования обучающихся. Опрос проводился анонимно в Google Forms. Разработанная для данного исследования анкета состояла из 50 вопросов по нескольким блокам: вопросы, связанные с пандемией COVID-19; вопросы, связанные с дистанционным обучением в условиях самоизоляции; вопросы об уровне владения персональным компьютером, приложениями и навыках работы в сети Интернет; вопросы, связанные с удовлетворенностью студентов ДО;

вопросы, связанные с академической честностью. Статистическая обработка результатов исследования проводилась при помощи Microsoft Office Excel.

Полученные результаты и их обсуждение.

В Медицинском университете Караганды и Костромском Государственном университете для дистанционной организации учебного процесса используется модульная объектно-ориентированная динамическая учебная среда MOODLE. Эта система позволяет в основном контролировать учебную деятельность студентов, в которой размещаются тестовые задания для проверки их самостоятельной работы. Ежедневные занятия проводятся с помощью программ и социальных сетей MS TEAMS, CISCO WEBEX, ZOOM, WEBINAR, SKYPE, GOOGLE MEET, GOOGLE HANGOUTS и GOOGLE CLASSROOM. Каждой группе студентов была выделена отдельная «комната». На портал SP.KGMU.KZ и СИСТЕМА ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ КГУ загружаются необходимые учебные материалы для подготовки к занятиям.

Был открыт доступ к массовым открытым online-курсам, доступ к которым был дан определенными платформами и мировыми университетами. Преподаватели частично использовали контент массовых online-курсов в своих лекциях, в качестве вспомогательного ресурса текстовой и наглядной информации. Студентам давались необходимые инструкции по работе с этим материалом.

Во время дистанционного обучения экзамены принимались через приложение TURNITIN. Преимуществом этой системы является то, что работы студентов проверяются на уникальность в программе АНТИПЛАГИАТ, и данные студента зашифрованы для экзаменатора.

По результатам анкетирования, проведенного среди студентов 2-3 курса международного факультета Медицинского университета Караганды (МУК) и среди студентов 2-3 курса кафедры физической культуры и спорта Костромского государственного университета (КГУ), было отмечено, что, студенты (33,7%) обеспокоены пандемической ситуацией.

Студенты при подготовке к занятию использовали электронные библиотечные системы бесплатно, куда входили учебники и учебные пособия, монографии. Студенты могут самостоятельно искать нужную информацию, а также воспользоваться ссылками на видео ресурсы, которые дают им преподаватели. Занятия в онлайн режиме проводятся согласно академическому календарю занятий, имеется контроль посещаемости занятий и лекций. Студент отрабатывал занятие в случае неявки студента на занятие. По результатам экзаменационной сессии в случае отрицательной оценки, студент имел возможность пересдать повторно экзамен. В том случае, если студент вновь имел неудовлетворительную оценку, студент имел перецикл по определенному модулю в течение времени, выделяемого на этот модуль.

Дистанционный формат обучения легко освоили 49,9% студентов, но в то же время 6,8% студентов испытали затруднения.

Почти половина студентов адаптировались к ДО легко, но все же студенты считают, что дистанционное обучение не может быть хорошей альтернативой традиционного обучения, так как у них начинает пропадать мотивация к образовательному процессу (44.7%), 43,5% респондентов нравится офлайн - форма обучения, но у 3.1 % респондентов такая форма обучения вызвала отрицательные эмоции, 65,1% студентов оценили свои достижения при дистанционном формате обучения средне, а 31,6% студентов свои достижения оценили высоко.

Большинство студентов испытали затруднения при дистанционном обучении из-за того, что не они имели непосредственного общения с преподавателем (49.5%); общения с сокурсниками (40.9%;). Не могли правильно распределить время на учебу и отдых – 27.1% студентов. При этом 23% респондентов не испытали никаких трудностей.

При дистанционных занятиях студенты затруднялись в отборе содержания занятия (29%); при выборе формы организации дистанционного взаимодействия (31.6%); при выборе электронного образовательного ресурса (38.2%); при выборе контрольно-измерительных материалов (24.8%).

Большинство студентов имеют дома компьютер и очень большое количество студентов имеют домашний интернет. У 42.5% студентов возникли технические проблемы в использовании оборудования и программного обеспечения; 18.8% студентов недостаточно владели компьютерными технологиями. 7.7% студентов испытали состояние стресса из-за неустойчивости Интернет-соединения, что привело к отрицательным субъективным ощущениям и учащению сердцебиения, повышению давления.

Студенты подчеркнули, что ими были получены только теоретические положения и концепции по изучаемым предметам – 91.2%, практические навыки и умения получили лишь – 14.4%; и считают, что ничего не получили из практических навыков и умений - 2.2% студентов.

Для самостоятельной подготовки студентов к занятиям требовалось более трех часов (85.8%), что с занятиями в онлайн-режиме составляло более десяти часов сидения у экрана монитора. 35.3% студентов отметили проблемы со зрением. 35.5% студентов отметили головную боль, 78 % испытывают гиподинамию в двух группах.

Но при этом студенты отметили и положительные стороны онлайн-обучения, такие как портативная коммуникативная система, позволяющая своевременно получать от преподавателей нужную информацию – 23.6%; чувство защищённости, расслабленности и психологического комфорта в кругу семьи – 34.1%; снижение риска заболеваний во время пандемии COVID-19 – 68.5%.

71.1% студентов оценили образовательный процесс в онлайн-формате средне и чуть выше среднего. При этом 84.5% студентов отметили положительно введение видеоматериалов, презентаций, в образовательный процесс. 72.2% студентов отметили, что им необходимы практические работы по обретению умений и навыков.

Опыт работы в системе дистанционного обучения, приобретённый в период пандемии показал свои плюсы и минусы в организации учебного процесса студентов направления подготовки «Педагогическое образование», профиль «Физическая культура, безопасность жизнедеятельности».

Положительным было то, что:

– материал, который давался на практических занятиях был освоен всеми студентами и оценен преподавателем, что было бы практически невозможным при проведении в очном формате, так как занятие ограничено временным отрезком и преподаватель мог опросить только часть учебной группы. Для студентов заочной формы обучения появилась возможность совмещения обучения с работой.

– Кафедрой был наработана большая база практических заданий для системы дистанционного образования (СДО), тестовых мероприятий, видеоматериалов по методике обучения двигательных действий в спортивных дисциплинах.

Но при этом есть и отрицательный, очень главный момент. При освоении материала лабораторных занятий по Теории и методике спортивных дисциплин, преподаватели столкнулись проблемой организации учебного процесса в СДО. Для изучения данного материала требуется спортивное сооружение (спортивный зал, стадион, бассейн), спортивное оборудование и инвентарь, и в обязательном порядке для своевременного исправление ошибок, которые проявляются при выполнении движения, визуальное общение и тактильная коммуникация. Преподавателям приходилось преподносить учебный материал в облегченных заданиях, в которых студенты могли задействовать помещение своей квартиры или небольшого спортивного зала. Следующая проблема была устранение ошибок при выполнении студентами двигательных заданий. Приходилось либо долго описывать каждую ошибку в комментариях, либо собирать группу для разбора практически индивидуальных ошибок в ZOOM, либо созваниваться по телефону, что соответственно занимало много времени, и было трудоемко, как для студента, так и для преподавателя.

Глазами студента была оценена результативность технологии ДО в вузе. Были определены *сильные* стороны ДО (своевременность получения от преподавателей нужной информации – 23.6%; чувство защищённости, расслабленности и психологического комфорта в кругу семьи – 34.1%; снижение риска заболеваний во время пандемии COVID-19 – 65.5%) и *слабые* стороны ДО (ослабление мотивации к учебе; нет непосредственного общения с преподавателями - 49.5% и с сокурсниками – 40.9; недостаточное владение компьютерными технологиями 18.8%; трудности в распределении времени (на учебу, на отдых) – 27%). Анализ результатов анкетирования выявил озабоченность студентов тем, что они не могут овладеть определенными физиолого-клиническими навыками и навыками спортивного мастерства дистанционно.

В качестве примера, хотелось бы привести некоторые высказывания студентов.

«Потому что, при обычном обучении еще меньше времени на учёбу. Всегда нехватка времени и недосып, а при дистанционном, хотя бы можно выспаться».

«Экономия времени, безопасность».

«Потому что сложно учить клинические предметы». «Не получаю достаточное знание».

«Качество знаний ухудшается, нет общения с преподавателями и студентами».

«Снижение риска заболеваемости».

«Мне нравится онлайн - обучение, так как появилось больше времени для самообразования».

«Не понижали оценку, из-за, того что учишься в дистанционном обучении».

«По моему, в данный момент это более выгодный вариант обучения на нашем курсе. Мы обычно просто получаем много теории и мало практики. Если приспособиться, то становится понятно, что дистанционный формат очень удобен».

«Лично мне онлайн обучение понравилось, я была бы рада продолжить. Но так как 3 курс самый важный курс в нашей специальности, мы учимся офлайн, так как это для нашей пользы».

«Конечно, хорошо что мы имеем такие возможности обучаться дома, но, по моему мнению, традиционное обучение намного интереснее и эффективнее».

«Офф-лайн образование конечно лучше, но у нас ситуация такова, сейчас идёт вирусная волна, мы подвергаем себя и учителей и своих друзей и знакомых в опасность, так как коронавирус ещё не прошёл. До приезда студентов в университет Карагандинская область была в зелёной зоне, а после как приехали вы зашли в желтую зону, если зайдём в Красную область думаю не, то что студенты и родители будут жаловаться и возмущаться, думаю все же лучше было бы онлайн до МАЯ! А у же в новом учебном году с сентября, если положение в стране будет нормальной и пройдёт Ковид тогда лучше уже очная форма!»

«Это хорошо, потому что у студентов больше времени на учебу».

«Дистанционное обучение подходит для самостоятельного обучения». «Мне это нравится ... Время, потраченное на поездки из одного отдела в другой, теперь используется».

«Без прямого взаимодействия с учителем сложно усвоить и понять практические занятия».

«В этой пандемии онлайн-образование нам очень помогло. Я считаю, что в этой ситуации лучше учиться онлайн, чтобы не заразиться. Кроме того, прилежные студенты могут учиться в любой ситуации. Проблема только в том, что студенты не могут получить практические знания. И эти практические знания действительно важны для студентов-медиков».

«Онлайн-образование - это хорошо, но некоторые проблемы, связанные с сетью, усложняют его, и было бы очень полезно проводить занятия по клиническим предметам офлайн, а не онлайн».

«Это лучший вопрос или решение - заставить всех продолжать учебу, хотя иногда требуется прямой контакт или взаимодействие между учителем и учеником, а это, очевидно, меньше»

«Не регулярно учусь и меньше практических знаний». «Мне нравится онлайн-обучение. Это отнимает много времени, и я могу больше сосредоточиться на экзамене МСІ».

«Онлайн-образование хорошо по некоторым предметам не по всем, потому что практика важнее для медицины».

«В онлайн-обучении длительное использование ноутбука или мобильного телефона вызывает головную боль и боль в глазах».

Это эффективный способ изучения нескольких немедицинских предметов, так как в нашем университете много немедицинских предметов. Мы можем сэкономить время на посещение занятий, находясь в одном месте. У нас будет больше времени на учебу».

«Мне очень нравится онлайн-образование, иногда единственная проблема - Интернет, но я думаю, что это хорошо».

«Для студента-медика онлайн-классы бесполезны, потому что весь MBBS - это практика, а не только теоретическая, тогда как у нас есть только теоретические знания, если у нас есть практические знания, то в будущем у нас будет хороший врач. А клиническая медицина и основные медицинские манипуляции - это практические предметы, и мы изучаем в онлайн-классе только теоретические знания, которые мы не практиковали, например, как вводить инъекцию тогда, почему у нас должен быть хороший врач в будущем и как обращаться с пациентами в будущем. Вот почему онлайн-уроки для студента-медика тратят впустую».

«В онлайн-классах отсутствует информация, поэтому мы не можем получить необходимые знания. Мы должны учиться самостоятельно. И не хватает общения с учителем, поэтому также не хватает знаний».

«Это не так эффективно, как в классе с учителем».

«Онлайн-образование - это хорошо, но с одной стороны, потому что некоторые студенты используют его неправильно. Я отношусь к этому положительно, т. Е. У меня больше времени,

чем у автономных занятий, потому что я сижу только в своей комнате и могу продолжать с одного сайта, но в автономных классах требуется много времени, чтобы отправиться в любое место, что является наиболее негативным моментом наших классов. По онлайн-классам я могу читать больше, чем офлайн-классы. Я могу легко осветить свои темы».

«Это хороший вариант во время пандемии».

Онлайн-образование намного сложнее, чем офлайн-обучение. Утрата практических знаний.

«Онлайн-образование хорошо в этой ситуации пандемии, иначе мы не сможем учиться».

«Я думаю, что онлайн-обучение - это хорошо, потому что онлайн-класс также изучается так же, как и офлайн, в онлайн-режиме, экономя время студента».

«Это дает нам много времени для самообучения, но взаимодействие между нами почти завершено, и мы не получаем практического обучения».

«Это очень хорошо для нас, потому что сначала студенты знают, как посещать онлайн-классы. И какие преимущества онлайн-уроков. Нам нравится заниматься дома, не посещая университет. Это движение к нам, к системе электронного мира».

«Мне не нравится».

«Онлайн-образование, несомненно, помогло во время этой пандемической ситуации, поскольку обучение является непрерывным, единственный недостаток заключается в том, что мы иногда не можем ясно выразить сомнения, иногда это глупо, и в случае, если автономное образование имеет преимущество, поскольку взаимодействие происходит лицом к лицу».

«Это хорошо, потому что, если наш университет не проводил занятия онлайн, мы теряем время, которое мы используем в ситуации пандемии».

«Это полезно для обучения».

«Теоретически это удовлетворительно, но очевидно, что практических знаний нет, поэтому оно не так хорошо, как традиционное образование».

«Это нормально, но не эффективно».

«Он играет решающую роль во время этой пандемии. Экономим наше время».

«Поскольку до этой пандемии у меня были регулярные занятия, у меня раньше не было онлайн-занятий. Поэтому из-за отсутствия опыта онлайн-занятий очень сложно получить правильные и полные знания по предмету или теме».

«Кажется, что в ситуации пандемии это лучше, но не лучший вариант в долгосрочной перспективе».

«Лучше в каком-то аспекте».

«В медицинском случае это важный аспект занятий, которые проводятся при непосредственном контакте с учителем, поэтому я не поддерживаю онлайн-образование».

«Хорошо для нашего поколения получать знания о технологиях».

«Онлайн-образование хорошо, но практические занятия по предметам невозможны».

«Также онлайн-классы позволяют мне работать самостоятельно и двигаться в своем собственном темпе. ... как только появится шанс».

Выводы. Результаты проведенного анкетирования показали, что многие студенты (43.5%) удовлетворены дистанционным образованием, но большую озабоченность вызывает то, что у некоторых студентов пропадает мотивация к обучению, в связи с чем падает их успеваемость, но в то же время хорошо успевающие студенты показывают хорошие знания изучаемого предмета. При дистанционном формате обучения студенты озабочены тем, что не могут хорошо овладеть определенными физиолого-клиническими и спортивными навыками.

Список использованных источников:

1. Абрамян Г.В., Катасонова Г.Р. Особенности организации дистанционного образования в вузах в условиях самоизоляции граждан при вирусной пандемии // *Современные проблемы науки и образования*. – 2020. – № 3. – С. 41 URL: <http://science-education.ru/ru/article/view?id=29830>

2. Алексеева А.Ю., Балкизов З.З. Медицинское образование в период пандемии COVID-19: проблемы и пути решения // *Медицинское образование и профессиональное развитие*, - 2020., - №2. - С.8 -24.

3. Жураева К.С. Карантин: использования дистанционных методов обучения в эпоху ограничений. // *Прогрессивные технологии в мировом научном пространстве: сборник статей по итогам Международной научно-практической конференции*. -2020. - С. 29-33.

4. Заостровных А. С. (2020) *Цифровые технологии в образовании. панацея или утопия? Информационные технологии в современном мире - 2020 Материалы XVI Всероссийской студенческой конференции*. под науч. ред. Н. В. Хмельковой. Екатеринбург, 2020

Издательство: Автономная некоммерческая организация высшего образования "Гуманитарный университет" (Екатеринбург) С 31-33

5. Кузнецова О.В. Дистанционное обучение: за и против // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 8-2. – С. 362-364; URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=7101>

6. Шурухина Т.Н., Довгаль Г.В., Глухих Е.В., Ключников Д.А. (2020) Анализ первых результатов перехода российского образования на дистанционные форматы в период мировой пандемии COVID-19 // Современные проблемы науки и образования. – 2020. – № 6.; URL: <http://science-education.ru/ru/article/view?id=30265>

Смирнова Л.М., Харисова Н.М., Хритик Б.
ҚАШЫҚТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАҢУ ТӘЖІРИБЕСІ ЖӘНЕ
СТУДЕНТТЕРДІҢ АНКЕТТЕРІНІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ

Аңдатпа. Қашықтықтан және цифрлық білім беру білім беру революциясының қозғаушы күшіне айналды. Коронавирустық пандемия жағдайында қашықтықтан оқыту аудиториялық оқыту түріне балама болды. Бұл мақалада Кострома мемлекеттік университетінде және Қарағанды медицина университетінде 2020-2021 оқу жылындағы қашықтықтан білім беру нәтижелері талқыланды.

Smirnova L.M., Kharissova N.M., Hritik B.
EXPERIENCE OF USE REMOTE TECHNOLOGIES AND RESULTS OF STUDENT
QUESTIONNAIRE

Annotation. Distance and digital education has become the driving force behind the educational revolution. Distance learning in the context of the coronavirus pandemic has become an alternative to classroom learning. This article discusses the results of distance education for the 2020-2021 academic year at Kostroma State University and Karaganda Medical University based on the results of a student survey.

УДК 792 (035.3)

Соловьева М.В.
профессор, кинодраматург, Казахская национальная академия искусств им.Т.К.Жургенова,
г.Алматы, Республика Казахстан
margarita_solovyeva@list.ru

АТМОСФЕРА ФИЛЬМА – СИНТЕЗ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРИЕМОВ

Аннотация. Автор статьи, профессиональный кинодраматург М.Соловьева на основе собственного творческого и педагогического опыта предлагает применение знаний о методах и приемах создания атмосферы в фильме. «Атмосфера фильма» - тонкая и практически неисследованная тема, и в статье приводятся примеры так называемых «атмосферных фильмов», в которых ясно прослеживаются технологии режиссуры.

Атмосфера фильма – та тонкая тема в искусствоведении и в режиссуре кино, о которой не найдешь расширенных рассуждений у киноведов и конкретных определений у режиссеров. Атмосфера фильма никогда не разворачивается в качестве отдельной темы в обзоре какого-либо «атмосферного» фильма. Мы не найдем условий, при которых мы могли бы сами создать атмосферу фильма в своем аудиовизуальном произведении. Надо отметить, что знаменитый французский теоретик театра в своем замечательном «Словаре театра» даже не упоминает термин «атмосфера» ни в контексте спектакля, ни по отношению к кино, скорее всего из-за того, что у него нет конкретных механизмов для определения термина.

На деле оказывается, что эта деликатная тема требует комплекса знаний по драматургии и режиссуре, основанных на выверенной и обоснованной терминологии. И как раз с терминологией возникают проблемы до такой степени, что известный киновед Н.М. сказала, что «драматургия – это атмосфера фильма». Непонимание сути терминов приводит не к искусствоведению, а к общим

необязательным рассуждениям в описании кинопроцесса. «Термины драматургии прошли сложный путь трансформации при переводе с древнегреческого сначала на французский язык, а затем уже с французского на русский, так что часто терялся изначальный смысл. Но драматургия с греческого переводится элементарно: глагол «дро» (я действую) рождает существительное «драма» (действие) плюс глагол «туго» (я кручу, верчу) и, таким образом, драматургия - это действие, которое «закрутили» непосредственно на подмостках сцены, на экранах кино, телевидения и персональных компьютеров. В Древней Греции также функционировал глагол «драматографо» (я действие пишу) - великие драматурги сначала писали, а потом с помощью актеров закручивали трагедии на сцене, в чем-то предваряя профессию режиссера-постановщика» [1].

Начнем с научного определения: «Атмосфера - газовая оболочка небесного тела, удерживаемая около него гравитацией. Поскольку не существует резкой границы между атмосферой и межпланетным пространством, то обычно атмосферой принято считать область вокруг небесного тела, в которой газовая среда вращается вместе с ним как единое целое». Мы обращаем внимание на слово сфера (σφαῖρα), которое визуально представляется в виде полого шара, в то время как в греческом языке простое окружением выглядит как κύκλος. Таким образом, слово «сфера» лежит в основе нашей проблемы, где небесное тело с газовой средой – это единое целое. Кинорежиссер Никита Михалков вспоминает: «Для меня создание атмосферы начинается со сценария. Как правило, я никогда не снимал чужих сценариев, поэтому мы уже закладывали в него атмосферу, когда сценарий писали» [2]. О том же пишет автору статьи российский документалист Лариса Бурехина: «Что касается сценария, то, по-моему, его с самого начала надо писать так, чтобы за его ритмом и сочетанием слов была атмосфера. Так было у меня с дипломом ВГИК. Я же ведь делала фильм о вгиковцах, погибших в Великую Отечественную войну. У меня там практически был уже прописан весь дикторский текст. И в ритме своего сценария я потом и сложила фильм». Журналист ВВС, обозреватель по вопросам культуры Александр Кан, отмечая 75-летие Д.Линча, добавляет к вышесказанному: «Также наличие интересного сюжета» [3]. Таким образом, ядром фильма мы можем считать литературную основу, в центре которой сюжет. «Фабула – состав событий, а сюжет – осмысленный состав событий... В сюжетах с ослабленной фабулой автор ставит во главу угла не занимательность и стремительное наслаивание событий, а внимательно всматривается в своих персонажей, в их жизнь – по известному высказыванию А.Чехова: «герои пьют чай, а в этот момент рушится их жизнь» [4].

Обратим внимание на первую часть слова «атмосфера» - ατμός (атмос). Это пар, и слово пароход (ατμόπλοιο) создано именно на основе ατμός. Пар – это не туман (ομίχλη, καταχνιά), не дыхание (αναπνοή), не дым (καπνός), не газ (αέριο) [5]. Пар – это нечто, что создается при воздействии огня на воду, такая плотная и горячая, действенная субстанция. Метафорически для фильма это может означать, что если не будет огня при его создании, то холодная вода не родит пар, который разогреет чувства зрителя и очистит его сознание и душу. «Атмосфера - это в общем понимании «альтернативный мир», который оживает в сознании зрителя. Некоторые режиссеры могут создавать свои миры. Например, Д.Линч - смотришь - бред бредом, а оторваться не можешь. Именно из-за атмосферы. Бывает атмосфера напряжённая, разряженная, атмосфера праздника, упадочная атмосфера, зловещая, романтическая. Создание атмосферы, как и все прочее, требует дополнительного экранного времени, так что это практически всегда идет в ущерб чему-то еще - обычно экшену. Технически это чаще всего достигается долгими планами с соответствующим звуковым фоном» [3].

Долгие планы рождаются с помощью внутрикадрового монтажа, т.к. невозможно долго удерживать внимание зрителя на отдельном фотоснимке, чем, по сути, и является кинокадр. Втягивание зрителя в мизанкадр требует особого ритма в «атмосферных фильмах» - это сродни ощущению сна, когда идешь, не зная, что ждет тебя на следующей минуте. Таким образом, «атмосферное кино» отказывается от резкой конфликтности столкновения кадров, чем так знаменит кинематограф С.Эйзенштейна. Поэтому так поразил в свое время фильм М.Ромма «9 дней одного года», когда стало возможным услышать, о чем говорят люди на экране, причем хотелось присоединиться к их беседе, быть вместе с ними – камера не спешила, камера была собеседником, соучастником. «Атмосфера – это погружение в происходящее». [3].

В фильме И.Квирикадзе «Пловец» главный герой плывет в море, а в это время солнце уходит за горизонт. Режиссер и сам был не уверен, что этот кадр сможет войти в картину, но ему очень хотелось снять, как солнце погружается в море. И тяжелые взмахи рук пловца и медленное

погружение светила в пучину вод создают незабываемое ощущение какой-то древней вечности... Кадр стал центром фильма благодаря музыке композитора Т.Бакурадзе. Из письма документалиста Л.Бурехиной: «Во многом атмосферу создает звуковой ряд. Я снимала фильм о пожарных, где, естественно были постановочные эпизоды. Один из них - эвакуация жильцов из горящего дома. Я на эти кадры просто смотреть не могла до того, как их озвучили шумовики на «Ленфильме». Представляешь - сразу пришла жизнь и атмосфера трагедии, а они сделали топот по лестнице старого дома и шум вырывающегося огня, и все ожило. Причем такое бывало не раз. Как ни тяжела эта процедура «шумового озвучания», но она просто мгновенно создавала атмосферу». «Работа композитора. Все атмосферные фильмы имеют незаурядное звуковое сопровождение». 3]. Пожалуй, самым «атмосферным фильмом» в мировом кинематографе можно по праву считать «Любовное настроение». Режиссер Вонг Кар Вай, отрицая штампы в фильмах про любовь, передает тонкий флер влюбленности через томительность долгих планов и музыкального сопровождения. Помимо этого, зрителю интересно следить за развитием характеров, за игрой актеров: «Это взмах крыльев, и артист отрывается от земли. И вот в это время происходит несколько секунд потрясающего великого творчества» [2].

Поскольку мы говорим об атмосфере фильма, необходимо сказать о самой важной составляющей кинематографа – о реальном свете в кадре. «Качество света – это создание атмосферы. Потому что если режиссер не чувствует этого, то, следовательно, он абсолютно не может чувствовать правды человеческих характеров внутри картины, даже если это хороший сценарий» [2]. От того, насколько ярок свет в кадре, насколько освещено пространство, зависят ощущения зрителя. Атмосферу жутки в фильмах ужасов создают эти темные ночные кадры, эти погружения в неосвещенные подвалы, топтания в непроходимой чаще... и только мечущийся свет фонарика открывает нам фрагменты съемочной площадки, но зрителю все равно страшно, потому что это воспоминания о темной комнате в раннем детстве. Во всех «атмосферных фильмах» края кадра чаще всего размыты, детали нечетко сфокусированы. Но это относится к кинофильмам.

Атмосфера в телевизионных фильмах создается иными способами при полном внутрикадровом освещении, при заполняющем свете. В свое время автор, будучи редактором на студии «Казахтелефильм», помнит те страшные моменты просмотра отснятого материала в Отделе технического контроля студии, когда суровые специалисты безжалостно уничтожали при помощи дырокола куски документальных съемок, потому что они «слишком темные и зрители на своих черно-белых телевизорах не смогут как следует рассмотреть взаимодействия участников или пейзаж». Телевидение требовало и требует абсолютно ясной «картинки». Но тогда за счет чего создается аутентичная атмосфера в английских или французских телесериалах?.. Прежде всего за счет актерской игры, которая создает безусловное доверие к рассказанной истории. Но, пожалуй, главным условием является достоверность обстановки, где нет места случайностям. Именно подлинность обстановки, вплоть до мельчайших, часто винтажных деталей, воссоздают атмосферу любой эпохи, любого временного отрезка истории Англии или Франции. Полное освещение кадра дает возможность зрителю рассмотреть пространство и предметы - фактуру мебели, посуды, тканей. Но как только телефильм начинает использовать принципы монтажа в кинематографе, пропадает магия атмосферности, и зритель смотрит «экшн», следит за развитием событий, то есть уходит в область литературы - рассказываемой истории.

Таким образом, атмосфера фильма в системе кинематографа отличается от системы телепросмотра лишь на уровне операторской работы. Но работа актеров, внутрикадровый монтаж и звуковое сопровождение являются общими принципами для кино и телевидения.

Список использованных источников:

1. Соловьева М. Герой как структурный элемент драматургии художественного произведения - сб. МНПК «Экономика, право, культура в эпоху общественных преобразований» - АФ СПбГУП, 2020.
2. Михалков Н. <https://kinoreporter.ru/nikita-mihalkov-dlya-menya-rezhissura-eto-vsjo-a-vsjo-eto-atmosfera/>
3. Кан А. <https://www.bbc.com/russian/features-55711160счем>
4. Соловьева М. Драматургия искусства. – Алматы, 2020.
5. Сальнова А.В. Греческо-русский и русско-греческий словарь. – М., Изд. «Русский язык», 2001.

Соловьева М.В.

КИНО АТМОСФЕРАСЫ - КӘСІБИ ӘДІСТЕРДІҢ СИНТЕЗІ

Аңдатпа. Мақала авторы, кәсіби сценарист М.Соловьева өзінің шығармашылық және педагогикалық тәжірибесі негізінде фильмде атмосфераны құрудың әдістерімен тәсілдері туралы білімді қолдануды ұсынады. Кино атмосферасы – бұл өте нәзік және зерттелмеген тақырып. Мақалада «атмосфералық фильмдер» деп аталатын мысалдар келтірілген, оларда режиссерлік технологиялар анық байқалады.

Solovieva M.V.

ATMOSPHERE OF THE FILM - SYNTHESIS OF PROFESSIONAL METHODS

Annotation. The author of the article, professional screenwriter M.Solovyeva, on the basis of her own creative and pedagogical experience, offers the application of knowledge about the methods and techniques of creating an atmosphere in the film. Film Atmosphere is a subtle and largely unexplored topic. The article provides examples of so-called “atmospheric films” in which directing technologies are clearly traced.

УДК 373.2

Таликова Г.Т.

ст. преподаватель кафедры ДиНО, Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
talikova_galya@mail.ru

Искакова З.А.

Воспитатель, ГККП «Ясли-сад № 7 «Куаныш» акимата г. Темиртау zarina_260390@mail.ru

ДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. Формирование коммуникативных способностей позволяет ребёнку грамотно организовывать межличностное взаимодействие с другими участниками и находить адекватные решения коммуникативных задач, оно ставит его в позицию активного партнёра и, как следствие, позволяет «найти себя» в коллективе сверстников. Коммуникативные способности ребенка закладываются в дошкольной организации, когда воспитатель продумывает и четко выстраивает образовательные ситуации, в которых дети обучаются навыкам учебного сотрудничества со взрослыми и сверстниками. Автор исследовал уровень сформированности коммуникативных способностей детей старшего дошкольного возраста, которые предоставляют интерес для работников дошкольного образования.

Диагностика уровня сформированности коммуникативных способностей у дошкольников проходила на базе ГККП «Ясли-сад № 7 «Куаныш» акимата г. Темиртау.

На первом этапе (сентябрь 2020 г.) происходило выделение экспериментальной и контрольной групп. В экспериментальную группу вошло 15 детей из группы «Ладушки», контрольную группу составило 15 детей из группы «Шанырак». Всего в эксперименте участвовало 30 детей старшего дошкольного возраста.

На этом этапе проводилось первичное исследование уровня сформированности коммуникативных способностей у детей контрольной и экспериментальной групп по следующим методикам:

1. Диагностика уровня сформированности коммуникативных умений и навыков.
2. Методика коммуникативной компетентности в общении со сверстниками «Картинки» (Е.О. Смирновой, Е.А. Калягиной).

При выборе методик мы опирались на основной психодиагностический инструментарий, используемый для диагностики психологических особенностей старших дошкольников [1].

В нашем исследовании используется методика «Диагностика уровня сформированности коммуникативных умений и навыков» [2]. Целью диагностики является выявление уровня сформированности коммуникативных способностей у дошкольников. Диагностика проводится экспериментатором в виде хронометрированных наблюдений за детьми.

Оценивается 10 параметров умений дошкольников, это: поздороваться, обратиться, привлечь внимание, побудить к действиям, передать информацию, поблагодарить, спросить, задать вопрос, выразить несогласие, выразить отрицание. Каждый из имеющихся параметров оценивается в 1 балл (максимальное количество баллов 10).

В результате эксперимента были получены следующие результаты, которые отражены в таблице 1.

Таблица 1. Уровень сформированности коммуникативных умений и навыков у дошкольников

Группы	Уровни сформированности коммуникативных умений и навыков				
	Очень высокий	Высокий	Средний	Низкий	Очень низкий
Контрольная группа	0 (0 %)	2 (13,3 %)	7 (46,7 %)	4 (26,7 %)	2 (13,3 %)
Экспериментальная группа	0 (0 %)	2 (13,3 %)	4 (26,7 %)	6 (40 %)	3 (20 %)

Таким образом, были получены следующие результаты:

- контрольная группа «Шанырак».

Очень высокого уровня сформированности коммуникативных умений и навыков - 0 %. Это связано с периодом адаптации дошкольников.

Высокий уровень составило 13,3 % детей. Данные дети легко идут на контакт со взрослыми и сверстниками, для них не составит труда привлечь внимание, побудить к действиям, передать какую-либо информацию, выразить несогласие и отрицание.

46,7 % детей имеют средний уровень сформированности коммуникативных умений и навыков. Дети идут на контакт, но не со всеми взрослыми (только с теми, кого уже знают). Они положительно настроены на общение со сверстниками, общаются, здороваются, спрашивают, отвечают.

26,7 % детей имеют низкий уровень. Это обосновывается тем, что дети застенчивы, замкнуты и испытывают затруднения при общении с малознакомыми людьми (как со взрослыми, так и со сверстниками).

13,3 % детей показали очень низкий уровень. Эти дети не идут на контакт с детьми, предпочитают играть в одиночестве.

- экспериментальная группа «Ладушки».

Никто из детей (0 %) не показал очень высокого уровня.

13,3 % детей имеют высокий уровень, они активны в диалоге с детьми и взрослыми, приветливы и вежливы.

26,7 % детей показали средний уровень сформированности коммуникативных умений и навыков. Данные дети положительно настроены на общение со сверстниками, но вот в контакт со взрослыми вступают крайне редко.

Низкий уровень показало 40 % детей. Данная группа детей имеет сложности в общении со сверстниками, взрослыми. На занятиях отвечают крайне редко, они сдержанно ведут себя и в свободной деятельности. Предпочитают играть в знакомые им игры, где нет необходимости проявлять эмоции.

20 % показали очень низкий уровень сформированности коммуникативных умений и навыков, они не вступают в словесный контакт, играют отдельно от сверстников, на вопросы взрослого отвечают крайне редко, односложными. Короткими предложениями.

В процентном соотношении уровни сформированности коммуникативных умений и навыков можно представить в виде рисунка 1.

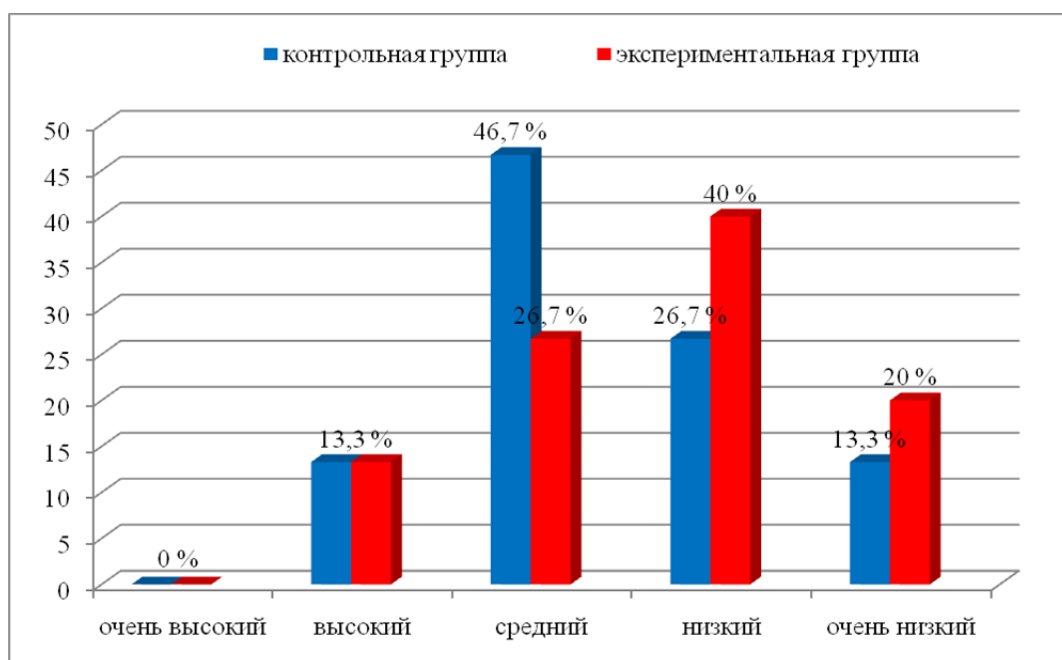

Рисунок 1. Уровень сформированности коммуникативных умений и навыков у дошкольников

Из рисунка 1 видно, что детям двух групп необходимо формировать коммуникативные умения и навыки с самого младшего дошкольного возраста, для успешной адаптации в социуме.

Значение взаимоотношений с окружающими огромно, и их нарушение – это один из показателей отклонения в развитии. Ребенок, который мало общается со сверстниками и не принимается ими из-за неумения организовать общение, быть интересным окружающим, чувствует себя уязвленным, отвергнутым. Это приводит к пониженной самооценке, робости, замкнутости. Чем раньше мы обратим внимание на эту сторону жизни ребенка, тем меньше проблем у него будет в будущей жизни.

В работе с детьми дошкольного возраста всё чаще встречаются проблемы взаимоотношений между ними. Чаще конфликтные ситуации происходят во время игр, совместной деятельности и на занятиях, где формируется широкий диапазон взаимоотношений, и не всегда он складывается благополучно. Дети не умеют договариваться, часто ссорятся, конфликтуют, не пытаются услышать друг друга, агрессивны. Возникающие конфликтные ситуации не только препятствуют нормальному общению детей, но и мешают воспитательно-образовательному процессу в целом.

Педагоги должны вовремя увидеть эту проблему и помочь ребенку наладить отношения с окружающими, чтобы этот фактор не стал тормозом на пути развития личности.

Поэтому мы использовали методику «Картинки» (Е. О. Смирновой, Е. А. Калягиной). Цель методики- выявление коммуникативной компетентности ребенка в общении со сверстниками. Стимульный материал, это картинки с изображением конфликтных ситуаций.

По данной методике дети по наводящим вопросам должны были описать конфликтные ситуации, изображенные на картинках и предложить свое решение проблемы. Основным результатом в данной области будет связан с качественным своеобразием ответов детей, которые отражают преобладающий тип решения конфликтных ситуаций.

В результате эксперимента были получены следующие результаты, приведенные в таблице 2.

Таблица 2. Уровень коммуникативной компетентности дошкольников

	Уровни коммуникативной компетентности			
	Уход от ситуации	Агрессивный подход	Вербально-оценочное решение	Конструктивное решение
Контрольная группа	5 (33,3 %)	4 (26,7 %)	3 (20 %)	3 (20 %)
Экспериментальная группа	6 (40 %)	6 (40 %)	2 (13,3 %)	1 (6,7 %)

Полученные результаты свидетельствуют о том, что:

- Контрольная группа «Шанырак».

33,3 % детей не имеют коммуникативной компетентности и показывают беспомощность в общении со сверстниками, так как не могут найти выход из ситуации и просто «убегаю» от нее. Ответы такого типа, не содержащие каких-либо самостоятельных решений конфликтных ситуаций, свидетельствуют о низком уровне развития компетентности дошкольников.

26,7 % детей занимают позицию агрессивного выхода из ситуации. Эти дети за сломанную игрушку или отобранную игрушку, могут побить, прогнать, укусить обидчика. Что также свидетельствует о низком уровне коммуникативной компетентности.

У 40 % детей миролюбивые решения конфликтных ситуаций. Такого рода ответы свидетельствуют о достаточно высокой коммуникативной компетентности детей в общении со сверстниками.

- Экспериментальная группа «Ладушки».

У 40 % детей наблюдается очень низкий уровень коммуникативной компетентности. В основном эти дети «уходят» от конфликтных ситуаций, не пытаясь попробовать найти какой-либо выход.

40 % занимают позицию агрессивного выхода из ситуации.

13,3 % выбирают мирное решение конфликтов. Дети спокойны, уравновешенны, могут самостоятельно объяснить, почему так нельзя поступать.

6,7 % детей примут конструктивное решение конфликта, что говорит о достаточно высокой коммуникативной компетентности.

В процентном соотношении уровни коммуникативной компетентности по данной методике можно увидеть на рисунке 2.

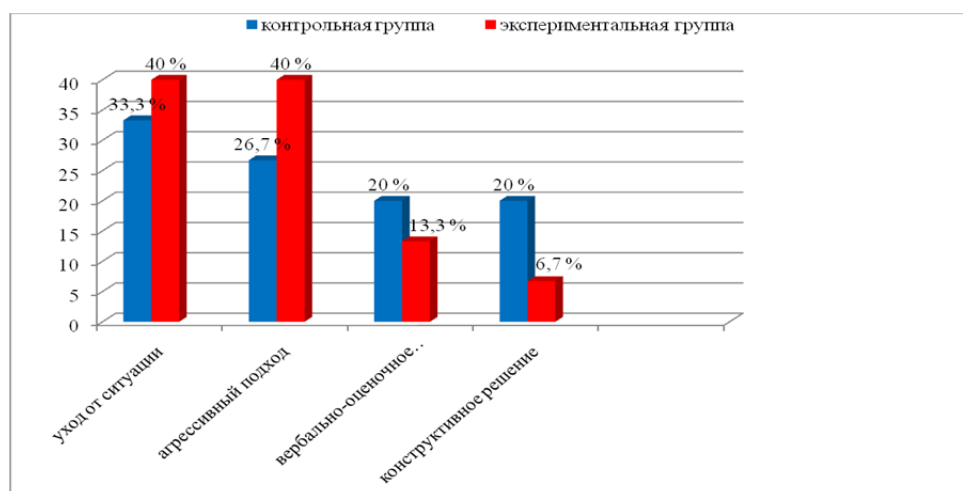

Рисунок 2. Уровень коммуникативной компетентности дошкольников

Из рисунка 2 видно, что большинство детей испытывают трудности при решении проблемной ситуации, они «уходят от решения проблемы или же занимают агрессивный подход к решению проблемы. Поэтому с детьми необходимо проводить работу с целью повышения коммуникативной компетентности.

Таким образом, по полученным результатам исследования можно сделать вывод, что у старших дошкольников недостаточно хорошо сформированы коммуникативные способности, у некоторых детей они вообще отсутствуют. С детьми данного возраста необходимо проводить работу в данной области с учетом индивидуальных особенностей.

Так как, общение является сложной и многогранной деятельностью, оно требует специфических знаний и умений, которыми ребенок овладевает в процессе усвоения социального опыта. Общение – одна из основных психологических категорий. Человек становится личностью в результате взаимодействия с другими людьми. Через коммуникацию происходит развитие сознания и высших психологических функций. Умение ребёнка позитивно общаться позволяет ему комфортно жить в обществе людей; благодаря общению ребёнок не только познаёт другого человека (взрослого или сверстника), но и самого себя. Дошкольное детство представляет важный период в становлении личности ребёнка, в том числе в его коммуникативном развитии.

Высокий уровень коммуникативных способностей выступает залогом успешной адаптации дошкольника в любой социальной среде, что определяет практическую значимость формирования коммуникативных способностей с самого раннего детства.

Список использованных источников:

1. Доценко Е.В. Психодиагностика детей в дошкольных учреждениях. – Волгоград: Изд-во «Диля», 2010. – 343 с.
2. Микляева Ю.В., Сидоренко В.Н. Развитие речи в процессе их адаптации к ДОО. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 80 с.

Таликова Г.Т., Искакова З.А.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚАБІЛЕТТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ДЕҢГЕЙІН ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ

***Аңдатпа.** Коммуникативті қабілеттерді қалыптастыру балаға басқа қатысушылармен тұлғааралық қарым-қатынасты сауатты ұйымдастыруға және коммуникативті міндеттердің барабар шешімдерін табуға мүмкіндік береді, оны белсенді серіктес позициясына қояды және нәтижесінде құрдастар тобында "Өзін табуға" мүмкіндік береді. Баланың коммуникативті қабілеттері мектепке дейінгі ұйымда, мұғалім балалар ересектермен және құрдастарымен оқу ынтымақтастығы дағдыларын үйрететін білім беру жағдайларын ойластырып, нақты құрған кезде қалыптасады. Автор мектепке дейінгі білім беру қызметкерлеріне қызығушылық тудыратын үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативті қабілеттерінің қалыптасу деңгейін зерттеді.*

Talikova G. T., Iskakova Z. A.

DIAGNOSTIC STUDY OF THE LEVEL OF FORMATION OF COMMUNICATIVE ABILITIES OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

***Annotation.** The formation of communicative abilities allows the child to competently organize interpersonal interaction with other participants and find adequate solutions to communication problems, it puts him in the position of an active partner and, as a result, allows him to "find himself" in a team of peers. The communicative abilities of a child are laid down in a preschool organization, when the teacher thinks through and clearly builds educational situations in which children learn the skills of educational cooperation with adults and peers. The author investigated the level of formation of communicative abilities of children of senior preschool age, which provide interest for preschool education workers.*

ӘОК 37

Тусупова А.М.

Директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасар, бастауыш сынып мұғалімі
«Әл-Фараби атындағы мектеп - гимназиясы» КММ, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы, ,

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН ЗАМАНАУИ САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ

***Аңдатпа.** Қай замандарда да мектеп қоғамның әлеуметтік, экономикалық және мәдени салаларындағы өзгерістерге икемделіп отырған. Әр кезеңге сай оқыту теориялары, оқыту процесін ұйымдастыру мәселелері де өзгеріп, жаңа сұраныстарға да жауап берердей бейімделген. Білім беру саласындағы оқыту процесін ізгілендіру, оның практикалық бағыттылығын күшейту мақсатында біраз шаралар жасалды. Олар «инновациялық процесс» немесе педагогикалық жаңалықтарды енгізу деп жүрміз.*

Оқу сауаттылығы функционалдық сауаттылықтың түп негізі болып саналады. Қазіргі таңда ақпаратпен жұмыс істей алу, оны оқып және түсіне білу – жетістікке жетудің көзі. Ал жетістікке жету дұрыс ұйымдастырылған сабаққа тікелей байланысты.

Танымал ғалым, педагог, философ Джон Дьюидің «Егер біз бүгін балаларымызды кешегідей оқытатын болсақ онда біз олардың ертеңін ұрлаймыз» деген сөздерінің астарында терең мағына жатыр. Заманауи сабақтың тиімділігін дәстүрлі сабақпен салыстырғанда ғана түсінуге болады.

Заманауи сабақтарда	Дәстүрлі сабақтарда
Оқушылар жекелей, жұппен, топпен жұмысты жақсы ұйымдастырады	Оқушы бірден жұмысқа кірісіп кетпейді
Өз беттерімен жұмыс істеу қабілеттері басым	Белсенділік орташа, мұғалімнің көмегін керек етеді
Шығармашылық қабілеттері артады, топтағы әр оқушының жауапкершілігі басым болады	Шығармашылығы бірқалыпты, ынта-ықыластарын білдіре қоймайды

Заманауи сабақ дегеніміз – заман талабына сай маңызды, оқушының қызығушылығын ескере отырып құрылған сабақ. Заманауи сабақ болашақтың негізін қалайды, үнемі өзгеріп отыратын қоғамда өмір сүре алатын, кез келген қиындықты жеңе алатын шәкірт даярлауға ықпалын тигізеді. Заманауи сабақ оқушыға белгілі бір білім беріп қана қоймайды, оның танымдық, жасампаздық қабілеттерін дамытып, жеке тұлға ретінде қалыптасуына септігін тигізеді.

Заманауи сабақ – еркін сабақ. Бұл сабақта оқушылар жаңалықтан қорықпай, өз ойларын еркін айтады. Мұндай сабақ түрі оқушылардың өзін-өзі қалыптастыруына, шығармашылықпен жұмыс жасауына мүмкіндік беретін шығармашыл сабақ болуы тиіс.

Заманауи сабақ құзыреттеліктердің қалыптасуына бағытталған. Сабақтың соңында сыныптағы оқушылардың көпшілігі мақсатқа жетеді және өз жұмысын өзі бағалайды. Мұндай сабақтың нәтижесінде мұғалім сабақтың мақсатты ұстанымдарын орындауды, мазмұнды, сабақтың түрі мен құралдарын таңдаудың дұрыстығын ұғынады.

Қазақ тілін оқытуда оқушыларға тиянақты, сапалы да, саналы білім беру — мұғалімнің оқыту әдістері мен тәсілдерін шебер меңгеруі арқылы жүзеге асады. Яғни, әдісті жақсы ұйымдастыру — мұғалімнің шеберлігіне байланысты.

Оқушыларды терең әрі жинақты біліммен қаруландыру, олардың шығармашылық қабілетін, қызығушылық талғамын дамыту, өз бетінше білімін толықтандыруға дағдыландыру сияқты күрделі жұмыстар сабақ барысында қалыптасады. Тілдік төрт дағды (айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым) оқушының сөйлеу әрекетін қалыптастырады. Оқушылар оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын қалыптастыра отырып, еркін қарым - қатынас жасауға, сын тұрғысынан көзқарасын білдіруге, өз ойын жеткізіп, шешім қабылдауға дағдыланады.

Қазақ тілін оқыту үдерісінің ең басты мәселесі мен мақсаты оқушылардың белсенді әрекеттерін ұйымдастыру болып табылады. Сабақта интербелсенді әдістерді қолдану бастауыш сынып оқушыларының мүмкіндіктерін ашып, қызығушылықтарын арттырады, белсенділіктерін дамытады.

Интербелсенді әдістер арқылы оқушылар сабақ үстінде еркіндікте болып, бір-бірімен тығыз танымдық байланысқа түседі және осы арқылы бір-бірін үйретеді. Бастауыш оқыту үдерісінде қолданылатын интербелсенді әдістер оқушылардың сабақта белсенді іс-әрекеттер жасап, оқу материалын өзара бірлесіп шешуіне мүмкіндік жасайды.

Интербелсенді әдістер қолданылған сабақтарда сыныпты екі немесе үш, төрт топқа бөліп, барлығына бідей тапсырма немесе әр топқа бөлек-бөлек тапсырмалар ұсынуға болады.

Оқыту тәжірибесінің барысы пікірталасқа, оқыту үдерісінде қолданылатын дидактикалық ойындар сияқты интербелсенді әдістерді пайдалану тиімді екенін көрсетеді. Тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың бойында жағдаятты бағдарлау, талдау жасай білу, жағдаят кезіндегі өзінің атқаратын рөлін сезіну, қарым-қатынас жасауда тілдік ұғымдарды дұрыс пайдалана білу, өз іс-әрекетіне кері байланыс жасай алу сияқты қабілеттері жетіледі.

Сабақ барысында төмендегідей дидактикалық ойындарды ұсынуға болады.

«Маршрут» ойыны. Бұл ойын чайнворд ұстанымы бойынша жүреді. Ойланып табылған сөздің соңғы әрпі кейінгі сөздің алдыңғы әрпі болып табылатындай етіп, бірінің соңына бірі тізбектеле орналасқан торкөздерге сөздер толтырады. Мысалы: Алматы-ыдыс-сарымсақ т.б.

«Аквариум». Сынып екі топқа бөлінеді. Сұраққа жауап беретін топ шеңбердің ішінде отырады. Сұрақ қоятын топ оларды қоршап тұрады. Бірінші топ мәтін мазмұны бойынша сұрақтар құрастырады. Екінші топ мәтін мазмұнымен жұмыс жасайды. Шеңбер ішіндегі екінші топ оқушылары қойылған сұрақтарға жүйелі, толық жауап беруі керек. Мұғалім оқушылардың іс-әрекетін бақылап, бағыт беріп отырады.

«Стоп кадр». Тақырып мазмұнына сәйкес келетін бейнежазба 4-5 бөлікке бөлініп, 1-2 минуттық монтаж жасалады. Әр бөлікке алдын ала сұрақтар дайындалады. Алдымен бейнежазба көрсетіледі. Ары қарай әр үзіндіден кейін берілген сұрақтарға жауап беріп, болжау жасайды.

«Детектив». Мәтін шағын бөліктерге бөлініп, қима қағаздарға жазылып беріледі. Олар 5 минут ішінде осы мәтіннің құрылымдық бөліктерін анықтап, қайта құрастыруы керек.

Қазақ тілі пәнінен жүргізілетін жаңа сабақ түрлері ретінде кіріктірілген сабақты, панорамалық сабақты, сайыс сабақты, аукцион сабақты, шығармашылық сабақты және бинарлы сабақты негізге алуға болады.

Заманауи сабақ-АКТ құралдарын қолдана отырып өткізілетін сабақ. Сабақтың тиімді жағының бірі – ол заман талабына сай сабақты BilimLand ресурстарын, интерактивті тақтаны пайдалана отырып жүргізу. Сабақта интерактивті тақтаны дұрыс пайдалану оқушылардың логикалық ойлау және сөйлеу қабілетін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар интерактивті тақтамен орындалатын жаттығулар оқушылардың білімді меңгеруін жеңілдетеді, деректерді есте сақтауға ықпал жасайды. Сондықтан әр сабақты қызықты етіп ойластырып, BilimLand ресурстарын қолданып өткізуді жоспарлаймын. Мысалы ақын-жазушылардың өмірі және шығармашылығымен танысқанда, сондай-ақ өлеңдері мен әр түрлі жанрда жазылған шығармаларын өткенде, видео мен аудионұсқаулықтарын тыңдатып, осы тыңдалым бойынша берілген әртүрлі тапсырмалар мен тест сұрақтарын орындатамын. Бұл тіл үйренушінің жаңа тақырыптарды оңай және жеңіл түсініп, тез меңгеруіне көмегін тигізеді деп ойлаймын, әрі оқушыларды жаңа заман технологиясымен жұмыс жасауға үйретеміз.

Жаңа ақпараттық технологияларды пайдаланудың тиімділігі мол және білім беру аясын кеңейтеді. Компьютер, планшетті сабақтың түрлі кезеңінде қолдану сабақты тиімді етеді.

Қазіргі кезде қазақ тілін оқытатын мамандарға қойылатын талап жаңа технологиялық әдістерді қолдана отырып, сапалы және терең білім беру, олардың ойлау, көру қабілеттерін жетілдіру, уақытты дұрыс пайдалану, әртүрлі әдістерді қолдану, сабақты мазмұнды да қызықты өткізу, мұғалімнің жеке басының интелектісін дамыту, оқу іс-әрекетін, өтілетін тақырып мазмұнын аша білу. Сонымен жеке тұлғаны дарынды, білімді де білікті етіп шығару мұғалімнің педагогикалық шеберлігі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Информационно-методический журнал «Открытая школа» №4 2011г., №8, 9, 4, 10, 2012г., №1, 2, 2013г.
2. «Қазақ тіл мен әдебиеті орыс мектебінде» журналы №7, 2010г., №2, 2012г., №8,9 2013г.

Тусупова А.М.

ОРГАНИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННЫХ УРОКОВ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. Во все времена школа подстраивалась всем изменениям, происходящим в социальной, экономической и культурной сферах общества. И теория обучения, и организация учебного процесса меняется в соответствии с изменениями, которые происходят в социуме. С целью гуманизации процесса обучения в области образования и в целях усиления его практической направленности был проведен ряд мер. Это «инновационный процесс» или внедрение педагогических новшеств.

Tussupova A

ORGANIZATION OF MODERN LESSONS ON KAZAKH LANGUAGE

Annotation. In any time the school adjusted social, economical and cultural changes. According to every time changes and adjusted needs of the educational theories, organization of educational process. In the field of knowledge a lot of affairs were made to foster educational process and it's practical direction. We called them "innovational process" or including pedagogical news.

УДК 373.24

Храпченкова Н.И., Газизова А.М.

Академия «Bolashaq», г. Караганда, Казахстан
alisa.gazizova98@gmail.com

ВЛИЯНИЕ ИГРЫ-ДРАМАТИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. Статья посвящена анализу возможностей игры-драматизации в процессе формирования выразительной стороны речи как важного компонента речевого развития детей

старшего дошкольного возраста. Правильно организованные игры-драматизации создают естественную речевую среду для дошкольников, способствуют развитию языковых навыков и интонационной выразительности речи.

Ключевые слова: речь, развитие речи, старший дошкольный возраст, выразительность речи, игра-драматизация, интонационные характеристики речи.

Формирование коммуникативной компетентности у детей дошкольного возраста, их подготовка к школьному обучению в рамках Типовой учебной программы дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан является одной из основных задач дошкольной образовательной организации. Содержание образовательной области «Коммуникация» обеспечивает речевое развитие ребенка, формирование коммуникативных навыков, совершенствование словарного запаса, развитие устной речи и реализуется в организованной учебной деятельности – развитие речи, основы грамоты, драма [1].

Речь важное средство самовыражения ребёнка, с этой точки зрения особенно важна выразительность речи, как качественная её характеристика.

Рассматривая основные задачи, направленные на развитие детской речи, следует отметить, что дошкольный возраст - это этап активного усвоения ребенком разговорного языка, становления и развития всех сторон речи. На рисунке 1 отмечены основные стороны речи, развиваемые в старшем дошкольном возрасте.

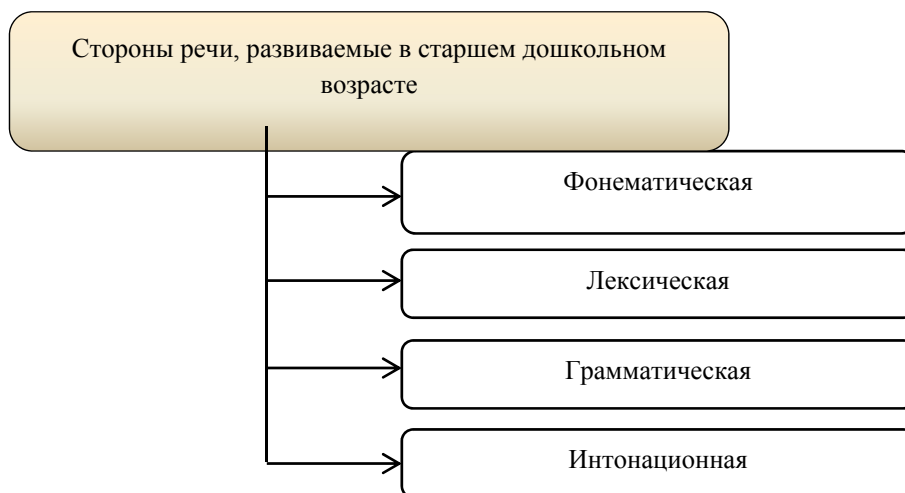

Рисунок 1. Стороны речи, развиваемые в старшем дошкольном возрасте

Такие ученые-исследователи как Р.И. Жуковская и А.М. Бородич проделали огромную исследовательскую работу по формированию интонационной выразительности через включение в программу развития речи в детском саду театрализованной деятельности. Ученые пришли к выводу о необходимости дополнительного исследования средств и факторов развития речевой выразительности, которая оказывает влияние на коммуникативную культуру личности ребенка, его взаимоотношение с окружающими, самовыражение в творческой деятельности [2].

Конечно, неоспоримо влияние художественной деятельности на выразительность речи дошкольника, но на наш взгляд, особое преимущество в дошкольном возрасте приобретает игровая деятельность, так как она является ведущей. Соответственно возможности использования игры-драматизации в процессе развития выразительности речи детей старшего дошкольного возраста выше.

Используемая в процессе обучения детей дошкольного возраста игра-драматизация, стимулирует активную речь за счет активизации словарного запаса, совершенствует звуковую культуру речи, её грамматическую структуру, артикуляционный аппарат. В игре-драматизации формируется диалогическая, эмоционально насыщенная речь. Ребенок познает богатство родного языка, его выразительные средства.

Игра-драматизация направлена на развитие всех интонационных характеристик речи, представленных на рисунке 2.

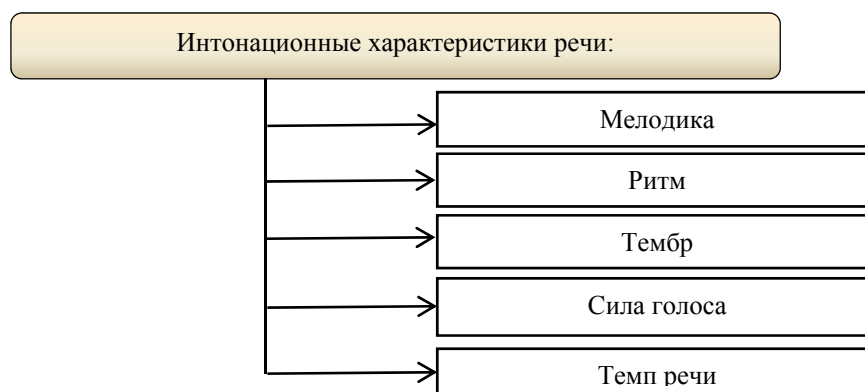

Рисунок 2. Интонационные характеристики речи

Выразительная речь зависит также от правильного дыхания, звучного голоса, четкой дикции, нормального темпа, который соответствует цели высказывания. Возможность регулировать силу и высоту голоса помогает развитию его гибкости и подвижности. Постепенно в игре-драматизации формируется умение использовать разный темп речи.

Е. Белоус утверждает, что именно игры-драматизации способствуют становлению и совершенствованию всех сторон речи дошкольников, его выразительными средствами [3].

Выразительность речи обеспечивает эффективность общения, помогает донести смысл высказывания до слушателей. Уместное и оправданное использование средств речевой выразительности делает старшего дошкольника интересным собеседником и желаемым участником разных видов деятельности, позволяет привлечь внимание взрослых и сверстников. Старший дошкольник с выразительной речью чувствует себя свободно и уверенно в любой обстановке благодаря тому, что может адекватными средствами выражать свои мысли и чувства, проявлять свою творческую индивидуальность.

Выразительность речи как показатель высокой степени самостоятельного осознанного использования языка является важным аспектом развития связной речи. К детям старшего дошкольного возраста требования возрастают, в старших группах они должны уметь выражать более разнообразные и тонкие чувства, такие как нежность, тревога, печаль, гордость. Важно отметить, что выразительность речи основывается на осознанной передаче мыслей, идей.

Игра-драматизация - это маленький спектакль и одновременно форма перехода от игры к искусству. Близость к игре как ведущему виду деятельности детей, характерное для игры перевоплощение в образ того или иного персонажа, превращают этот вид деятельности в один из самых любимых детьми. Как правило, дети хорошо включаются в игру, «входят в образ», переводят элементы музыкального спектакля в самостоятельную игровую деятельность, продолжая «жить в образе» [4].

Своеобразие игр-драматизаций, по мнению многих исследователей, определяется сюжетом, заранее придуманным автором литературного произведения. От содержания драматизируемого произведения будет зависеть состав участников игры, слова, которые они произносят, последовательность происходящих событий, создание определенных декораций, атрибутов, подбор музыкального сопровождения и так далее.

На рисунке 3 представлены несколько видов игр-драматизаций, которые нашли широкое применение в группах детей старшего дошкольного возраста.

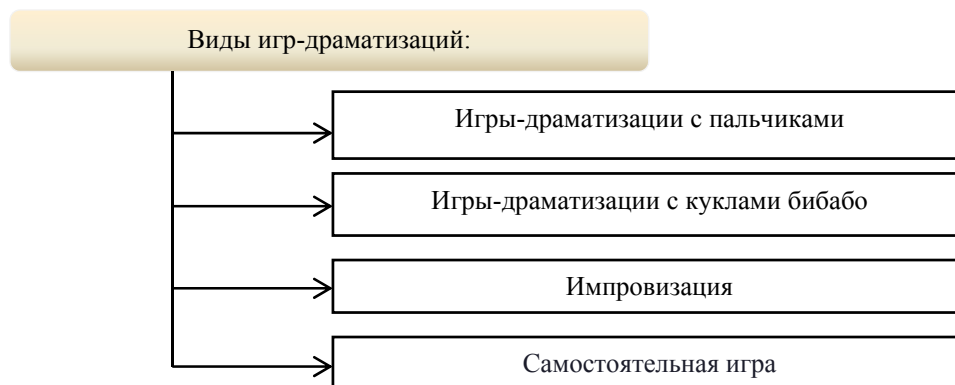

Рисунок 3. Виды игр-драматизаций

Значимость игры-драматизации в развитии выразительной речи во многом объясняется тем, что литературная деятельность детей в таких играх подчиняется драматургическим законам - она выступает в виде диалогов или монологов от лица персонажей, иногда переплетаясь словесными пояснениями слов от автора.

Роль педагога дошкольного образования в процессе организации игры-драматизации в дошкольном учреждении вытекает из того, что воспитатель сам должен уметь выразительно читать, рассказывать, смотреть и видеть, слушать и слышать, быть готовым к любой трансформации, то есть владеть основами актерского и режиссерского мастерства. Эмоциональное отношение взрослого ко всему происходящему, искренность и неподдельность чувств это одно из главных условий. Интонация голоса воспитателя является образцом для подражания.

Использование игры-драматизации в работе со старшими дошкольниками открывает широкие перспективы для развития выразительности детской речи, в основе данного предположения лежат следующие особенности:

- художественные произведения, используемые в игре-драматизации, способствуют освоению дошкольником лучших образцов речи и выразительности языка;
- импровизация свойственная игре-драматизации благоприятно сказывается на интонационной выразительности;
- творческого отношения к исполнению игры-драматизации, делает совместное действие более ярким и выразительным [5].

В таблице 1 представлен примерный план занятий по развитию выразительности речи детей старшего дошкольного возраста с использованием игр-драматизаций, разработанный в соответствии с Типовой учебной программой дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан.

Таблица 1. План занятий по повышению уровня выразительности речи детей старшего дошкольного возраста

№	Раздел	Задачи развития речи и выразительности речевого общения	Содержание занятий
1	Дыхание и артикуляция (произносить звуки четко и правильно в разных темпах)	1. Вызвать у детей интерес к театрализованной деятельности. 2. Развивать умение детей изменять темп речи. 3. Учить детей действовать своими пальчиками, передавая эмоции героя.	- Игра «Репка» (театр би-ба-бо). - Игра «Теремок» (настольный кукольный театр). - Игра «Медвежонок и козлята» (театрализованная игра).
2	Чувство ритма и координация движений (развивать чувство ритма, развивать умение согласовывать речь с движениями - мимика, пантомимика)	1. Учить детей включаться в драматизацию, соотносить игровые действия и эмоциональные выразительные движения со словом. 2. Способствовать имитированию действий персонажей детьми, передавать несложные эмоциональные состояния, используя хотя бы одно средство выразительности - мимику, жест, движение. 3. Развивать умение изменять ритм речи.	- Игра «Волк и козлята» (настольный театр); Игра-импровизация «Не ошибись». Игры на развитие пластической выразительности: игра «Лисичка подслушивает», игра «Капризуля». - Игра-инсценировка Қарлығаштың құйрығы неге айыр?
3	Дикция и интонация (использовать голос различной высоты для выражения различных эмоций и чувств)	1. Совершенствовать работу над дикцией. 2. Формировать умение изменять высоту голоса, правильно воспроизводить. 3. Формировать умение выражать свои эмоции разной интонацией голоса.	- Игра: «У зеркала». Ролевая гимнастика у зеркала. -Игры-стихи (инсценировка стихов А. Барто, С. Маршака, Б. Алимжанова). - Игра-драматизация «Идёт кисонька из кухни».
4	Дикция и интонация (использовать голос различной силы для выражения эмоций и чувств).	1. Развивать умения изменять силу голоса. 2. Познакомить воспитанников с основами актёрского мастерства. 3. Учить использовать выразительные движения и интонацию.	- Игра-импровизация «В гостях у волшебника». - Игры-этюды: «Жадный пес», «Соленый чай». - Игра-драматизация с куклами би-ба-бо «Петушок». -Игра-драматизация «Жадина» (Э. Мошковская), «Волшебная тютбетейка» (Б. Алимжанов).

5	Коммуникативно-речевые навыки (самостоятельно и выразительно вести свою роль в инсценировках и драматизациях).	1. Развивать умение детей выделять ударный слог в слове. 2. Развивать воображение детей старшего дошкольного возраста. 3. Учить дошкольников обыгрывать новые сюжеты по известным сказкам различных народов.	Игры-инсценировки «В гостях у сказки»: «Гуси-лебеди», «Маша и медведь», «Колобок». - Игра-драматизация с куклами би-ба-бо «Алдар Косе и скупой друг». - Игра-драматизация «Тулпар».
6	Коммуникативно-речевые навыки (самостоятельно и выразительно вести свою роль в инсценировках и драматизациях).	1. Развивать умение дошкольников пользоваться логическим ударением. 2. Учить детей создавать образы героев по литературным сюжетам, используя интонацию, мимику, жесты. 3. Приобщать детей к театральной культуре.	- Игра-драматизация «Вреднуля, Жаднуля и Пачкуля». - Игра-импровизация «Утка с утятами» Е. Чарушин. - Игра-инсценировка «Где мы были, мы не скажем, а что делали – покажем».

Проблема развития выразительности речи напрямую связана с общим процессом обучения. Чем богаче и выразительнее речь ребенка, тем глубже, шире и разнообразнее его взгляд на содержание своей речи, а выразительная речь дополняет и обогащает речевое содержание дошкольника.

Мы считаем, что использование игры-драматизации, можно рассматривать как оптимальное содержание художественно-речевой и игровой деятельности. В данных видах деятельности создаются благоприятные условия для улучшения вербальной и невербальной выразительности речи дошкольника, происходит совершенствование диалогов и монологов, необходимых для овладения выразительностью речи. В игре-драматизации ребенок стремится раскрыть собственный потенциал перевоплощения, поиска нового в сочетании с известным. И в этом проявляется уникальность игры-драматизации как творческой деятельности, способствующей развитию речи детей. Наконец, игра-драматизация является средством самовыражения и самореализации ребенка, что соответствует личностно-ориентированному подходу в работе с детьми дошкольного возраста.

В игре-драматизации дети имитируют движения персонажей, при этом совершенствуется их координация, развивается чувство ритма. А движения и жесты в свою очередь повышают активность речедвигательного анализатора, уравнивают процессы возбуждения и торможения.

Таким образом, игра-драматизация - один из самых эффективных способов воздействия на ребенка, в котором наиболее ярко проявляется принцип обучения: учить, играя!

Список использованных источников:

1. Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения. Утверждена приказом Министром образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 г. № 499 (с обновлениями от 24.09.2020) / Информационно-правовая система «Әділет» 28.09.2020.
2. Жуковская Р.И., Бородич А.М. Методика развития речи детей дошкольного возраста / А.М. Бородич. - М.: Академия, 2015. - 255 с.
3. Белоус Е. Развитие речи и фонематического слуха в театрально-игровой деятельности / Е. Белоус // Дошкольное воспитание. - 2017. - № 7. - С. 66-70.
4. Карпинская Н.С. Игра - драматизация детей дошкольного возраста / Н.С. Карпинская // Дошкольное воспитание. - 2013. - № 12. - С. 17-22.
5. Петрова Т.И. Игры-драматизации в детском саду: Разработки занятий для всех возрастных групп с методическими рекомендациями. - М.: Школьная пресса, 2018. – 320 с.

Храпченкова Н.И., Газизова А. М.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ЖАСТА СӨЙЛЕУ МӘНЕРІН ДАМУЫТДАҒЫ ОЙЫН-ДРАМАТИЗАЦИЯНЫҢ ӘСЕРІ

Аңдапта. Мақала үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дамуының маңызды компоненті ретінде сөйлеудің экспрессивті жағын қалыптастыру процесінде ойын-драматизация мүмкіндіктерін талдауға арналған. Дұрыс ұйымдастырылған драматизациялық ойындар мектеп жасына дейінгі балалар үшін табиғи сөйлеу ортасын қалыптастырады, тілдік дағдыларды және сөйлеудің интонациялық мәнерлілігін дамытуға ықпал етеді.

Khrapchenkova N.I., Gazizova A.M.
**THE INFLUENCE OF PLAY-DRAMATIZATION ON THE DEVELOPMENT OF SPEECH
EXPRESSION IN SENIOR PRESCHOOL AGE**

***Annotation.** The article is devoted to the analysis of the possibilities of play-dramatization in the process of forming the expressive side of speech as an important component of the speech development of older preschool children. Correctly organized dramatization games create a natural speech environment for preschoolers, contribute to the development of language skills and intonational expressiveness of speech.*

УДК 373.24

Храпченкова Н.И.

к.п.н. профессор, зав. каф. Дошкольного и начального обучения,
Академия «Bolashaq», г. Караганда, Республика Казахстан
chrapi@mail.ru

Ильичёва А.А.

Директор Коммунальное государственное казённое предприятие «Ясли-сад «Кораблик» отдела
образования города Темиртау
управления образования Карагандинской области, г. Темиртау, Республика Казахстан
ilicheva-71@mail.ru

**ВЛИЯНИЕ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР НА ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ
ЗНАНИЙ У ДЕТЕЙ СРЕДНЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

***Аннотация.** Актуальность работы заключается в том, что экологическое воспитание и образование детей – это проблема настоящего времени: только экологическое мировоззрение, экологическая культура и знания подрастающего поколения могут вывести планету и человечество из того катастрофического состояния, в котором они пребывают сейчас. Экологическое воспитание значимо и с позиций личностного развития ребенка – правильно организованное, систематически осуществляемое в организациях воспитания и обучения под руководством грамотных педагогов, обладающих экологической культурой, оно оказывает интенсивное влияние на его ум, чувства, волю. Познание природы детьми – это насыщенное радостными впечатлениями восприятие разнообразных, ярких объектов и явлений мира животных, растений, неживой природы, практическое экспериментирование с ними.*

В современном мире экологическая обстановка ухудшается стремительно. Причина - невысокий уровень экологических знаний у людей, недостаточная компетентность и понимание как функционируют природные системы. Что делать, чтобы остановить нарастающий экологический кризис? Нужно менять экологическое поведение и мышление людей в масштабе небольших коллективов. Для этого нужно использовать сензитивный период в жизни человека, когда он воспринимает и усваивает экологические представления и правила поведения в природе. Лучше это делать, когда человек только учится взаимодействовать с природой. В дошкольном возрасте начинает формироваться мировоззрение подрастающего человека.

Экологические представления детей – основа экологического мировоззрения. Экологическое воспитание и образование - одна из актуальнейших проблем современности. В дошкольной организации стоит важная задача - развитие у дошкольников экологических представлений и природоохранного сознания. Постоянно осуществляется поиск эффективных форм, методов и приёмов развития экологических представлений о многообразии живой природы.

Одна из важнейших целей современного дошкольного образования не только приобретение знания, но и формирование у детей умения использовать приобретенные навыки в практической жизни.

Ученые утверждают, что эффективность процесса воспитания и обучения зависит от используемых методов, приёмов и средств. Дидактические средства - часть педагогической системы, поэтому они выполняют важные функции, которые способствуют достижению основных целей воспитания и обучения.

В современной педагогике проблемой дидактических игр занимались Е.И. Тихеева, Е.А.Флерица, С.А. Веретенникова, С.Н. Николаева, Е.И. Золотова, М.М. Марковская и др. Теоретические основы дидактических игр представлены в психолого-педагогических исследованиях Л.А. Венгер, Д.Б. Эльконин, А.Л. Усова, К.М. Лобановой, Е.А. Флериной, Т.С. Комаровой, Л.Р. Болотиной, С.П. Барановой и др.

Исследования Е.А. Флериной во многом определили принципы, задачи, содержание, организацию и методы работы по ознакомлению дошкольников с природой и положили начало созданию экспериментальной базы, наметили пути изучения научно-методических основ.

Значимость данного вида игр они видели в решении важных задач развития чувственного опыта детей, в совершенствовании таких жизненно важных психических процессов, как ощущение, восприятие, являющихся первыми ступенями в познании окружающего мира. В исследовании Е.А. Стреха основное внимание уделялось разработке содержания игр с природными материалами, направленных на экологическое воспитание детей дошкольного возраста.

Дидактические игры являются самым доступным и естественным способом формирования конкретных представлений о природе. Посредством игры педагог может ненавязчиво сообщить ребенку о свойствах и качествах природных материалов, обратить внимание на закономерности, существующие в природе, на то, как неживая природа влияет на строение и состояние объектов живой природы. Изучение неживой природы в процессе игр с ее объектами на полисенсорной основе помогает ребенку ознакомиться с признаками, качествами и свойствами, которые невозможно объяснить с помощью слов и иллюстраций.

В данное время экологическое воспитание не ограничивается задачами формирования у детей элементарных знаний об окружающей природе и правилами бережного обращения с ней, а нацелено на ценностно-ориентированную деятельность по формированию у дошкольников экологического сознания в связи с актуальными экологическими проблемами.

Обучающие игры экологического и природоведческого содержания используются в работе дошкольной организации, прежде всего с целью уточнения, закрепления, обобщения и систематизации знаний. Дидактические игры экологического содержания помогают детям среднего дошкольного возраста видеть неповторимость живого организма и экосистемы, понимать, что нарушая ее целостность, неразумно вмешиваясь в природу, можно повлечь за собой существенные изменения как внутри экосистемы, так и за ее пределами.

Возможности общения и взаимодействия с объектами природы ребенок может получить только в специально созданной среде.

Экологическая среда в детском саду - это, прежде всего, конкретные растения и животные, которые живут в учреждении, и находятся под опекой коллектива взрослых и детей. К экологической среде в дошкольной организации относятся: уголки природы в группах, экологические пространства в здании и на территории, участки дошкольной организации.

Залогом успешного развития экологических представлений является создание такой атмосферы, которая способствует развитию эмоциональной восприимчивости и отзывчивости детей. Ведущей деятельностью в дошкольном воспитании является игра, и педагоги рассматривают игру как важное средство развития экологической направленности личности ребенка. Игра - ведущая деятельность дошкольного детства и именно под её влиянием формируется личность ребенка.

В современной практике дошкольного воспитания роль взрослого в дидактической игре может быть различной. Педагог объясняет игру, руководит её ходом, и может участвовать в ней сам. Критерием хорошей дидактической игры считается самостоятельность детей. Задача взрослого состоит не только в том, чтобы донести до детей правило действия и контролировать его выполнение, но и в том (и это главное!), чтобы сделать его увлекательным, субъективно значимым, осмысленным. И это возможно только при непосредственном участии взрослого в игре. Критерием хорошей развивающей игры должна быть не самостоятельность, а активность, увлеченность ребенка, которую на первых этапах знакомства с игрой может обеспечить только взрослый. Для этого он должен быть непосредственным участником игры, её эмоциональным центром, «заражающим» своей увлеченностью.

Специфика участия взрослого в игре с правилом и важнейшее условие её развивающего эффекта состоит в совмещении двух ролей – участника и организатора игры. В роли участника взрослый мотивирует игровые действия детей, задаёт субъективную значимость правила. В роли

организатора он вводит правило в жизнь ребёнка, помогает соблюдать принятые правила действия. Эти роли в сущности своей различны и даже противоположны: одна предполагает эмоциональную включенность в игру, совпадение с позицией ребёнка, погруженность в игровую ситуацию, другая, напротив – отстранённость, анализ и контроль действий детей, удержание позиции старшего, педагога. Но только совмещение этих ролей может обеспечить развитие воли и произвольность в их единстве. И та, и другая роль в отдельности не может обеспечить развивающего эффекта: если взрослый превращается в играющего ребёнка, он не может донести правила игры, помочь их выполнению. Если же взрослый остается «учителем и контролёром», игра теряет свою привлекательность, превращается в формальное бессмысленное упражнение, действия ребёнка при этом не могут быть мотивированными и активными. И только в своей совокупности эти роли могут обеспечить действительно развивающий эффект, который проявляется не только в ситуации игры, но и за её пределами.

Игра становится средством развития произвольности дошкольника лишь в том случае, если взрослый является одновременно и организатором и участником игры.

Работая в данном направлении, было выявлено, что у детей среднего дошкольного возраста недостаточно сформированы элементарные экологические знания, и поэтому нужно знакомить детей с правилами поведения. Эти правила просты: не мусорить, не рвать. Детей среднего дошкольного возраста знакомим с миром природы, которая его окружает, находится «близко» к дошкольнику, которую он может наблюдать изо дня в день. Нас окружает живая природа, и особое место в ней занимают животные.

Дети среднего дошкольного возраста учатся определять предметы на ощупь. К таким играм относятся «Угадай, что в мешочке?», «Узнай, что в руках?». Для игры «Угадай, что в мешочке?» воспитатель заранее приготавливает мешочек и кладет овощи или фрукты (картофель, луковицу, свеклу, морковь, огурец, яблоко, грушу, лимон). Дети по очереди опускают руку в мешочек, берут предмет, ощупывают его, называют, а затем вынимают и показывают его всей группе.

Использование дидактических игр в формировании экологической культуры способствует формированию у дошкольников более прочных знаний, способствует развитию экологически целесообразного поведения в природе. Ребёнок накапливает нравственно-ценностный опыт отношения к миру. Так как забота о природе - это забота о человеке, его будущем.

Практика экологического воспитания детей убеждает в том, что творческое общение с природой – сильнейший метод всестороннего воспитания и развития в ребенке лучших человеческих качеств.

В результате наблюдений за детьми, во время различных видов деятельности, по развитию экологических знаний о многообразии живой природы средних дошкольников, был определён низкий уровень сформированности экологических знаний у дошкольников среднего возраста.

Для улучшения качества знаний в работе с детьми среднего дошкольного возраста педагогами дошкольной организации используется проект вариативного компонента «ЭкоЗнайка», который направлен на:

- формирование знаний о растительном и животном мире;
- ознакомление детей с основными правилами поведения в природе;
- показ взаимосвязи живых организмов между собой;
- развитие интереса к экологическим играм, творческого воображения, памяти, кругозора, познавательных интересов;
- развитие речи (умение рассуждать, доказывать);
- воспитание бережного отношения к животному и растительному миру, любви к родному краю.

Таким образом, целенаправленное использование дидактических игр способствует формированию у детей среднего дошкольного возраста экологических представлений, норм и правил взаимодействия с природой. Через игровую деятельность ребёнок моделирует в своем сознании картину мира, основанную на собственных наблюдениях, ответах, установлении взаимозависимостей, закономерностей. При этом преобразования, которые он производит с природой, носят творческий характер – вызывают интерес к исследованию, стимулируют познавательную активность, любознательность.

Список использованных источников:

1. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» (г. Нур-Султан, 1 сентября 2020 года) <https://www.akorda.kz/ru>
2. Николаева С.Н. Методика экологического воспитания дошкольников. – М., 2001.
3. Дрызгунова В.А. Дидактические игры для ознакомления дошкольников с растениями. - М., 1981.
4. Веретенникова С.А. Ознакомление дошкольников с природой. – М., 1980.
5. Гринько, М.Н. Готовность педагогов дошкольного образования к формированию экологической культуры дошкольников / М.Н. Гринько, Е.В. Михеева, Л.С. Самсоненко, Л.Ю. Шавшаева // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 3. –<https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=19964>

Храпченкова Н.И., Ильичёва А.А.

**ОРТА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМДІ
ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ ӘСЕРІ**

Аңдатпа. Қазіргі кездегі проблема және жұмыстың өзектілігі балаларға экологиялық тәрбие мен білім беру болып табылады: тек экологиялық дүниетаным, экологиялық мәдениет және жас ұрпақтың білімі, планета мен адамзатты қазіргі кездегі апатты жағдайдан шығара алады. Экологиялық тәрбие баланың жеке дамуы тұрғысынан да маңызды - дұрыс ұйымдастырылған, тәрбие мен білім беру ұйымдарында жүйелі түрде экологиялық мәдениеті бар сауатты педагогтердің басшылығымен іске асырылады, оның ақыл-ойына, сезімдеріне, ерік-жігеріне қарқынды әсер етеді. Балалардың табиғатты білуі - бұл жануарлар, өсімдіктер, жансыз табиғат әлемінің әртүрлі, жарқын нысандары мен құбылыстарын қуанышты әсерге толы қабылдауы, олармен практикалық эксперименттер жасау.

Khrapchenkova N.I., Ilichyova A.A.

**INFLUENCE OF DIDACTIC GAMES ON FORMATION OF ENVIRONMENTAL
KNOWLEDGE IN MIDDLE PRESCHOOL CHILDREN**

Annotation. The relevance of the work is that environmental. The upbringing and education of children is a problem of the present: only the ecological worldview, ecological culture and knowledge of the younger generation can lead the planet and humanity out of the catastrophic state in which they are now. Environmental education is significant and from the point of view of the child's personal development - properly organized, systematically carried out in educational and training organizations under the guidance of literate teachers with an environmental culture, it has an intense influence on his mind, feelings and will. Knowledge of nature by children is a joyful perception of diverse, bright objects and phenomena of the world of animals, plants, non-living nature, practical experimentation with them.

УДК 37.03

Шалтаева Р.Ж., Жанысбаева Р.М.

Доцент кафедры дошкольного и начального образования, кандидат педагогических наук, кандидат педагогических наук, старший преподаватель, Академия «Bolashaq»

Шалтаева М.Ж.

Врач-дефектолог казахско-школьной гимназии им. К. Бозтаева, МСО, Аякоз, ВКО

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕТЕЙ
С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Аннотация. Изучение психологических особенностей детей с задержкой психического развития тесно связано с проблемой школьной неуспеваемости. В последнее время актуальность данной проблемы возрастает, так как под влиянием научно-технического прогресса постоянно увеличивается объем знаний, предусмотренных школьной программой. Кроме того, трудности в обучении детей и подростков приводят к нарушениям в их поведении, что затрудняет нормальную работу не только семьи и школы, но и общества в целом. Причины школьной неуспеваемости обусловлены воздействием различных факторов природы: биологических,

психологических, педагогических, социальных и других. Статистические исследования показали, что большинство неуспевающих-это дети с умственной отсталостью, но, тем не менее, не справляющиеся с учебными программами в заданном темпе и объеме.

Специалисты, исследующие психологические закономерности развития данной категории детей, указывают, что при психолого-педагогическом изучении выявляется ряд черт, отличающих их от умственно-отсталых детей. Многие практические и интеллектуальные задачи они решают на уровне своего возраста, способны воспользоваться оказанной помощью, умеют осмыслить сюжет картинки, рассказа, разобраться в условии простой задачи и выполнить множество других заданий. В то же время у этих обучающихся отмечается недостаточная познавательная активность, которая в сочетании с быстрой утомляемостью и истощаемостью может серьезно тормозить их обучение и развитие [1]. Быстро наступающее утомление приводит к потере работоспособности, вследствие чего у обучающихся возникают затруднения в усвоении учебного материала: они не удерживают в памяти условия задачи, продиктованное предложение, забывают слова; допускают нелепые ошибки в письменных работах; нередко вместо решения задачи просто механически манипулируют цифрами; оказываются неспособными оценить результаты своих действий; их представления об окружающем мире недостаточно широки.

Дети с ЗПР не могут сосредоточиться на задании, не умеют подчинять свои действия правилам, содержащим несколько условий. У многих из них преобладают игровые мотивы.

Отмечается, что иногда такие дети активно работают в классе и выполняют задания вместе со всеми обучающимися, но скоро устают, начинают отвлекаться, перестают воспринимать учебный материал, в результате чего в знаниях образуются значительные пробелы.

Таким образом, пониженная активность мыслительной деятельности, недостаточность процессов анализа, синтеза, сравнения, обобщения, ослабленность памяти, внимания не остаются незамеченными, и учителя пытаются оказать каждому из таких детей индивидуальную помощь: стараются выявить пробелы в их знаниях и восполнить их теми или иными способами – объясняют заново учебный материал и дают дополнительные упражнения; чаще, чем в работе с нормально развивающимися детьми, используют наглядные дидактические пособия и разнообразные карточки, помогающие ребенку сосредоточиться на основном материале урока и освобождающие его от работы, не имеющей прямого отношения к изучаемой теме; разными путями организуют внимание таких детей и привлекают их к работе[2].

Все эти меры на отдельных этапах обучения, безусловно, приводят к положительным результатам, позволяют достигнуть временных успехов, что дает возможность учителю считать ученика не умственно отсталым, а лишь отстающим в развитии, медленно усваивающим учебный материал.

В периоды нормальной работоспособности у детей с ЗПР обнаруживается целый ряд положительных сторон их деятельности, характеризующих сохранность многих личностных и интеллектуальных качеств. Эти сильные стороны проявляются чаще всего при выполнении детьми доступных и интересных заданий, не требующих длительного умственного напряжения и протекающих в спокойной доброжелательной обстановке.

В таком состоянии при индивидуальной работе с ними дети оказываются способными самостоятельно или с незначительной помощью решать интеллектуальные задачи почти на уровне нормально развивающихся сверстников (производить группировку предметов, устанавливать причинно-следственные связи в рассказах со скрытым смыслом, понимать переносный смысл пословиц).

Аналогичная картина наблюдается и на уроках. Дети могут сравнительно быстро понять учебный материал, правильно выполнить упражнения и, руководствуясь образом или целью задания, исправить ошибки в работе.

К 3–4-му классу у некоторых детей с ЗПР под влиянием работы учителей и воспитателей развивается интерес к чтению[3]. В состоянии относительно хорошей работоспособности многие из них последовательно и подробно пересказывают доступный текст, правильно отвечают на вопросы по прочитанному, оказываются в состоянии при помощи взрослого выделить в нем главное; интересные детям рассказы нередко вызывают у них бурные и глубокие эмоциональные реакции.

Во внеклассной жизни дети обычно активны, интересы их, как и у нормально развивающихся детей, разнообразны. Некоторые из них предпочитают тихие, спокойные занятия: лепку, рисование, конструирование, с увлечением работают со строительным материалом и разрезными картинками. Но таких детей меньшинство. Большинство предпочитают подвижные

игры, любят побегать, порезвиться. К сожалению, и у “тихих”, и у “шумных” детей фантазии и выдумки в самостоятельных играх, как правило, бывает мало.

Все дети с ЗПР любят разного рода экскурсии, посещение театров, кинотеатров и музеев, иногда это их так захватывает, что они несколько дней находятся под впечатлением увиденного. Они также любят занятия физкультурой и спортивные игры, и, хотя у них обнаруживается явная двигательная неловкость, недостаточная координированность движений, неумение подчиняться заданному (музыкальному или словесному) ритму, со временем, в процессе обучения, школьники достигают значительных успехов и в этом плане выгодно отличаются от умственно отсталых детей.

Дети с ЗПР дорожат доверием взрослых, но это не избавляет их от срывов, часто происходящих помимо их воли и сознания, без достаточных на то оснований. Потом они с трудом приходят в себя и еще долго чувствуют неловкость, угнетенность.

Описанные особенности поведения детей с ЗПР при недостаточном знакомстве с ними (например, при одноразовом посещении урока) могут создать впечатление, что к ним вполне применимы все условия и требования обучения, предусмотренные для учеников общеобразовательной школы. Однако комплексное (клиническое и психолого-педагогическое) изучение обучающихся данной категории показывает, что это далеко не так. Их психофизиологические особенности, своеобразие познавательной деятельности и поведения приводят к тому, что содержание и методы обучения, темп работы и требования общеобразовательной школы оказываются для них непосильными.

Рабочее состояние детей с ЗПР, во время которого они способны усвоить учебный материал и правильно решить те или иные задачи, кратковременно. Как отмечают учителя, нередко дети способны работать на уроке всего 15–20 минут, а затем наступает утомление и истощение, интерес к занятиям пропадает, работа прекращается. В состоянии утомления у них резко снижается внимание, возникают импульсивные, необдуманные действия, в работах появляется множество ошибок и исправлений. У некоторых детей собственное бессилие вызывает раздражение, другие категорически отказываются работать, особенно если требуется усвоить новый учебный материал.

Этот небольшой объем знаний, который детям удастся приобрести в период нормальной работоспособности, как бы повисает в воздухе, не связывается с последующим материалом, недостаточно закрепляется. Знания во многих случаях остаются неполными, отрывистыми, не систематизируются. Вслед за этим у детей развивается крайняя неуверенность в своих силах, неудовлетворенность учебной деятельностью. В самостоятельной работе дети теряются, начинают нервничать и тогда не могут выполнить даже элементарных заданий. Резко выраженное утомление возникает после занятий, требующих интенсивного умственного выражения.

В целом дети с ЗПР тяготеют к механической работе, не требующей умственных усилий: заполнение готовых форм, изготовление несложных поделок, составление задач по образцу с изменением лишь предметных и числовых данных. Они тяжело переключаются с одного вида деятельности на другой: выполнив пример на деление, нередко осуществляют эту же операцию и в следующем задании, хотя оно на умножение. Однообразные действия, не механические, а связанные с умственным напряжением, также быстро утомляют обучающихся [4].

В возрасте 7–8 лет такие обучающиеся тяжело входят в рабочий режим урока. Долгое время урок для них остается игрой, поэтому они могут вскочить, пройтись по классу, поговорить с товарищами, что-то выкрикнуть, задавать вопросы, не относящиеся к уроку, без конца переспрашивать учителя. Утомляясь, дети начинают вести себя по-разному: одни становятся вялыми и пассивными, ложатся на парту, бесцельно смотрят в окно, притихают, не досаждают учителю, но и не работают. В свободное время стремятся уединиться, спрятаться от товарищей. У других, наоборот, возникает повышенная возбудимость, расторможенность, двигательное беспокойство. Они постоянно что-то вертят в руках, теребят пуговицы на своем костюме, играют разными предметами. Эти дети, как правило, очень обидчивы и вспыльчивы, часто без достаточных оснований могут наругать, обидеть товарища, порой становятся жестокими.

Для вывода детей из таких состояний требуется время, особые методы и большой такт со стороны учителя. Осознавая свои затруднения в учебе, некоторые обучающиеся пытаются самоутвердиться собственными путями: подчиняют себе более слабых физически товарищей, командуют ими, заставляют выполнять за себя неприятную работу (уборка в классе), показывают свое “геройство”, совершая рискованные поступки (прыгают с высоты, влезают по опасной

лестнице и др.); могут сказать неправду, например, похвастаться какими-либо поступками, которые они не совершали[5]. В то же время эти дети обычно чувствительны к несправедливым обвинениям, остро на них реагируют, с трудом успокаиваются. Физически более слабые школьники легко подчиняются «авторитетам» и могут поддерживать своих «вожаков» даже тогда, когда те явно не правы. Неправильное поведение, проявляющееся у младших школьников в сравнительно безобидных поступках, может перерасти в стойкие черты характера, если своевременно не принять соответствующих воспитательных мер.

Знание особенностей развития детей с ЗПР чрезвычайно важно для понимания общего подхода к работе с ними.

Таким образом, какие бы реформы не проходили в системе образования, в итоге они, так или иначе, замыкаются на конкретном исполнителе — педагоге. Именно педагог является основной фигурой при реализации на практике основных нововведений. Непосредственное включение детей с ЗПР в общеобразовательные группы ложится на плечи самих учреждений и педагогического коллектива как школы так и дошкольных учреждений. И для успешного введения в практику различных инноваций, для реализации в новых условиях поставленных перед ним задач, педагог должен обладать необходимым уровнем профессиональной компетентности и профессионализма.

Список использованных источников:

1. Алехина С.В., Алексеева М.Н., Агафова Е.Л. *Готовность педагогов как основной фактор успешности инклюзивного процесса в образовании* М., 2011.
2. Михальченко К. А. *Инклюзивное образование – проблемы и пути решения // Теория и практика образования в современном мире: материалы Международной заочной научной конференции (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). — СПб.: Реноме, 2012.*
3. *Инклюзивное образование. Выпуск 1.* С.В. Алёхина, Н.Я. Семаго, А.К. Фадина - М.: Центр «Школьная книга», 2010.
4. Ульяновская У.В. *Дети с задержкой психического развития.* - Н.-Новгород, 1994.
5. Шевченко С.Г. *Обучение детей с задержкой психического развития: Пособие для учителей.* - Смоленск, 1994

Шалтаева Р.Ж., Жанысбаева Р.М., Шалтаева М.Ж.

ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕГІ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Психикалық дамуы тежелген балалардың психологиялық ерекшеліктерін зерттеу мектептегі сәтсіздік проблемасымен тығыз байланысты. Жақында бұл мәселенің өзектілігі артып келеді, өйткені ғылыми-техникалық прогрестің әсерінен мектеп бағдарламасында қарастырылған білім көлемі үнемі артып келеді. Сонымен қатар, балалар мен жасөспірімдерді оқытудағы қиындықтар олардың мінез-құлқындағы бұзылуларға әкеледі, бұл тек отбасы мен мектептің ғана емес, жалпы қоғамның да қалыпты жұмысын қиындатады. Мектептегі сәтсіздіктің себептері әртүрлі табиғат факторларының әсерінен туындайды: биологиялық, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік және басқалар. Статистикалық зерттеулер көрсеткендей, үлгермегендердің көпшілігі ақыл-есі кем емес, бірақ соған қарамастан оқу бағдарламаларын белгіленген қарқынмен және көлемде жеңе алмайтын балалар.

Shaltaeva R. Zh., Zhanyysbaeva R. M., Shaltaeva M. Zh.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION IN EDUCATIONAL ACTIVITIES.

Annotation. The study of the psychological characteristics of children with mental retardation is closely related to the problem of school failure. Recently, the relevance of this problem is increasing, as under the influence of scientific and technological progress, the amount of knowledge provided for in the school curriculum is constantly increasing. In addition, learning difficulties in children and adolescents lead to behavioral disorders, which complicates the normal work of not only the family and school, but also society as a whole. The reasons for school failure are due to the influence of various natural factors: biological, psychological, pedagogical, social, and others. Statistical studies have shown that the majority of underachievers are children with mental retardation, but, nevertheless, do not cope with the curriculum at a given pace and volume.

Шыңғысбаева Н.Ж.

Педагог-зерттеуші, бастауыш сынып мұғалімі

Абдугали Р.М.

Педагог-сарапшы, бастауыш сынып мұғалімі

«№104 мектеп-гимназиясы» КММ, Қарағанды қ, Қазақстан Республикасы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУ ҮРДІСІНДЕГІ КРИТЕРИЙАЛДЫ БАҒАЛАУДЫҢ МАҢЫЗЫ

***Аңдатпа.** Мақалада критериалды бағалау жүйесі бастауыш сыныптарда қалай жүзеге асырылу керектігі туралы айтылған. Теорияны негізге ала отырып, практикада қалай жүзеге асырылып жатқаны жайлы мұғалім бөліседі.*

Жалпы білім беретін мектептердегі білім алушылардың оқу жетістігін бағалауды қазіргі тәжірибеге енгізудің негізін критериалды бағалау жүйесі анықтайды. Бұл бағалау рәсімдерінің сапалылығын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін және әр білім алушының оқудағы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қазақстан үшін ұсынылып отырған жаңа критериалды бағалау жүйесі білім алушының дамуын. Оның қызығушылығын және оқуға деген ынтасын арттыруға бағытталады. Анық құрастырылған бағалау критерийлерінің көмегімен мұғалім де, білім алушыда

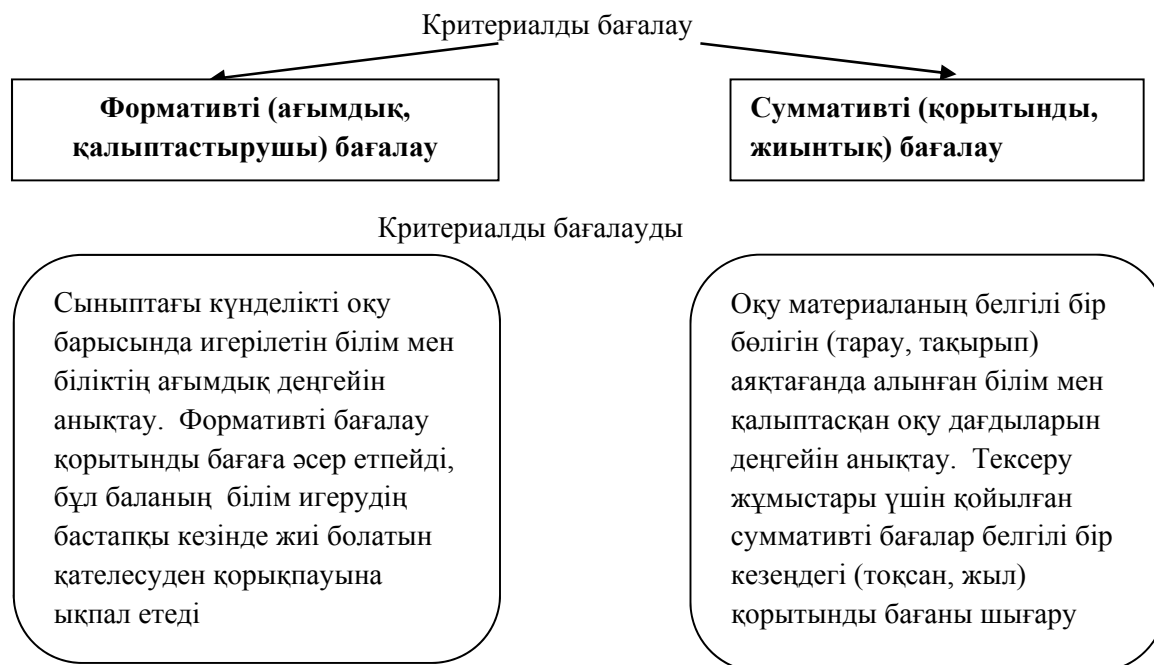
Білім алушы оқытудың қай сатысында ?

Олар білім алуда неге талпынады?

Бұған жетуге көмектесу үшін не істеу керек? Екенін түсінеді

Критериалды бағалау жүйесінің мақсаты бағалау критерийлерінің негізінде білім алушылардың оқу жетістіктері туралы шынайы ақпарат алу және оқу үдерісін жетілдіре түсу үшін оны барлық қатысушыларға ұсыну болып табылады.

Қазіргі таңда оқу жылы барсында оқудың ілгерілеуі, үлгерімі туралы мәліметті жинау үшін бағалаудың екі түрі жүзеге асырылады, қалыптастырушы және жиынтық бағалау.

Заман талабына сай оқу үрдісінде пайдаланып жүргенімізге біраз уақыт болды. Тәжірибімізбен бөлісетін болсақ оқушыларға арнайы қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын дайындаған жағдайда мұғалім оқу үдерісіндегі оқу бағдарламасындағы барлық оқу мақсаттарын қамтуы тиіс. Онымен бірге мақсатына сәйкес бағалау критерийлері және дескрипторы міндетті түрде болуы қажет. Сонымен бірге мұғалім тапсырмаларды өз оқушыларының жеке ерекшеліктерін ескере отырып құрастырады. Әр тапсырмаға дескрипторлар анықталады. Мұғалім

бағалау кезінде оның шешімі анық болу үшін тапсырмалардың дескрипторлары нақты болуы қажет. Төменде өз тәжірибімізден бір қалыптастырушы бағалау тапсырмасын ұсынып отырмыз.

2-тапсырма

Сурет бойынша 2-3 сөйлем құрастырып жаз

Дескриптор: *Білім алушы*

«я», «ю» әріптері бар сөздерді қатесіз жазады;

сурет бойынша «я», «ю» әріптері бар сөздерді қатыстырып, сөйлемдер құрастырады;

сөйлемдерді сауатты жазады.

Ал жиынтық бағалауға келсек, жиынтық бағалау барысында (бөлім\ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау), тоқсан соңында (тоқсандық жиындық бағалау) жүргізіледі. Жиынтық бағалауда міндетті түрде оқу мақсаты, мақсатқа сай бағалау критерийлері көрсетіледі.

Ия жаңартылған білім беру біздің еліміздегі оқу үрдісіне алғашқы еңгізгенде алғашқы айларында сан түрлі пікір айтылғаны рас. Бірақ осы бағдарлама бойынша жұмыс жасау барысындағы көзіміз жеткен дүние ол осы оқушыларды бағалау жүйесі. Өзіміздің ұстаздық тәжірибімізден байқағанмыз балалар бұрынғыдай баға үшін оқымайды, ал сабақта берілген бағалау критерийлеріне қол жеткізуге тырысады. Ал бағалау критерийі ол міндетті түрде оқу мақсатымен байланыста болады, ал оқу мақсатына қол жеткізген бала сол күнгі тақырыпты меңгергені.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Мұғалімге арналаған нұсқаулық». 2016 жыл

Шынгысбаева Н.Ж., Абдугали Р.М.

**ЗНАЧЕНИЕ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ
В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ**

Аннотация. В статье рассказывается о том, как система критериального оценивания должна реализовываться в начальных классах. Исходя из теории, учитель делится тем, как она реализуется на практике.

Shyngysbaeva N.Z., Abdugali R.M.

**THE IMPORTANCE OF CRITERIA-BASED ASSESSMENT IN THE LEARNING PROCESS
IN PRIMARY SCHOOLS**

Annotation. The article describes how the system of criteria-based assessment should be implemented in primary schools. Based on the theory, the teacher shares how it is implemented in practice.

Якупова Т.К.

учитель начальных классов

Мельникова Л.В.

учитель начальных классов, КГУ «ОШ 82», Караганда, Республика Казахстан

**НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РК В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ
К ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ**

Аннотация. Данная статья посвящается вопросу непрерывного образования, то есть образования в течение всей жизни, подготовке конкурентоспособного специалиста. В ней рассмотрены проблемы разрыва между рынком труда и рынком образования, основные аспекты приоритетных направлений развития образования и науки Казахстана.

Сегодня школа динамично меняет свой облик. Это связано, прежде всего, с серьезными переменами в казахстанском образовании. Перед учителями встают проблемы: «Как учить в век информатизации?», «Как повысить качество, как знания, полученные на уроках, помогут ученику стать конкурентоспособной личностью?». Обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания. Данная программа основана на развитие спиральной формы образования, основанной на когнитивной теории Д. Брунера. Спиральная форма обучения предполагает, что повторное рассмотрение материала, который будет усложняться на протяжении всего школьного обучения, дает большее преимущество в развитии современного учащегося, нежели традиционные формы обучения. Так же развитие казахстанских учащихся будет проходить путем внедрения активных форм обучения, в ходе которых предполагается, что учащиеся будут самостоятельно развивать функциональную грамотность, активно «добывать» знания, с огромным желанием развивать коммуникативные навыки общения со сверстниками, и творчески подходить к решению проблем. Задача педагогов в ходе применения обновленной программы, привить учащимся основные человеческие нормы и морали, сформировать толерантность и уважение к другим культурам и точкам зрения, воспитать ответственного, здорового ребенка. Считаем, что именно мы учителя начальных классов, должны начать формирование у учеников навыков самообразования, умения обучаться тому, как обучаться, становление их независимыми, самомотивированными, увлеченными, уверенными, ответственными личностями с развитым критическим мышлением, проявляющими компетентность в цифровых технологиях. Исходя из идей обновленной программы, поставили для себя главную педагогическую задачу – стать напарником для наших учеников, чтобы направлять их, проживать каждую малейшую ошибку и каждую великую победу в их еще начинающем жизненном пути. Ведь именно в начальной школе мы закладываем детям определенные знания и жизненные навыки, которые они будут применять всю жизнь, это и является моим важнейшим предназначением как учителя. Так же нам хотелось бы, чтобы каждый из наших учеников смог добиться больших успехов, и не зависимо кем они станут в будущем, самое важное – чтобы они стали настоящими людьми! Такую задачу легко решить, путем применения эффективных подходов обучения обновленной программы, которые предусматривают всестороннее развитие учащихся, развивая критическое и творческое мышление, навыки в области информационнокоммуникационных технологий, научно – исследовательских навыков, а так же готовность учиться на протяжении всей жизни. Одна из важных задач обновленной программы – «Научить - учиться», учиться на протяжении всей жизни, что будет способствовать развитию новой конкурентоспособной личности. Когда я узнала, что меня из нашей школы направили на курсы по обновлению образования, которые будут проходить в городе, передо мной возникли вопросы «Что это такое?», «Как этому обучают?». Но, как говорится - глаза боятся, а руки делают. Обучаясь на этих курсах в 2019 году, мы приобрели огромный опыт, который позволил нам в дальнейшем пересмотреть приемы и методы своей работы. Ожидаемыми результатами программы, является сформированность у учеников навыков обучения тому, как учиться и, как следствие, становление их независимыми, увлеченными, уверенными, ответственными личностями с развитым критическим мышлением, проявляющими

компетентность, в том числе и в цифровых технологиях. Чтобы этого достичь мне предстояло перестроить себя в первую очередь, изменить свое мышление, направить деятельность учеников в нужное русло. Перестраиваться, конечно, если признаться честно, было сложно. Потому что эти курсы заставили нас на все смотреть по другому, мы поняли, что всё что мы «делали» раньше, сильно отличается. Никто ничего тебе готового не давал, а учил познавать новое своими путями, строить свои мысли так, чтобы раскрыть тему. Конечно же, никто из нас не смог обходиться без тренеров, которые давали много полезного материала, который нам помогает в течение всего курса обучения. Прежде чем начать работать по этой программе, передо мной стояли задачи: - самое главное это развивать критическое мышление у детей, и у себя как у учителя тоже; - научить детей работать с проблемой, учить находить ее решения; -развивать в детях умения работать в группе, работать вместе сообща, и при этом обучаться; Перед нами встал главный вопрос «Как этому научить своих детей?» В ходе работы наши тренера всё объяснили нам, рассказали, как работать, чтобы детям было комфортно и интересно. До прохождения курсов мы часто задавали себе вопрос: как построить нашу работу так, чтобы дети на уроке стали активными, чтобы обучение приносило радость, чтобы они стремились к знаниям, а не приходили в школу только потому, что так надо и требуют родители. Ответы на многие вопросы я нашла на курсах, когда превратилась в ученика. Мы сразу ощутила на себе все плюсы групповой работы. Нам было комфортно и интересно работать в группе, а так же мы увидели насколько важно создание коллаборативной среды в коллективе. Ученики большую часть учебного времени проводят сидя за партой, примерив на себя роль ученика, я почувствовала на себе насколько важно проводить тренинги и физминутки в течение урока. Они снимают напряжение в мышцах, смена видов деятельности активизирует работу мозга, улучшается настроение, повышается работоспособность.Интегрируя модуль «Новые подходы в преподавании и обучении», я наводящими вопросами или используя разноплановые задания, подводила учащихся к самостоятельному определению темы урока и целей. На первом уроке учащиеся смогли сами назвать тему урока, для постановки целей мы предложили воспользоваться словами подсказками, т.к. этот вид работы для них новый. Практикуя эту работу из урока в урок уже на третьем уроке учащиеся, имея определенные навыки, делали это самостоятельно. Ведь самостоятельное целеполагание подразумевает то, что учащиеся понимают, чему они будут обучаться, как они будут это делать и зачем им это нужно. На первом уроке во время групповой работы в классе было немного шумно, дети активно обсуждали, перебивали друг друга, участники одной группы отказывались работать вместе, из-за личной неприязни. Дети не могли сами распределить между собой роли, т.к. все хотели быть спикерами. На последующих уроках этих проблем больше не возникало т.к. ученики поняли, что результативность работы зависит от того насколько они смогут договориться между собой и принять каждого члена группы, выслушать мнение каждого. Групповая работа развивает навыки коммуникации и сотрудничества, они терпеливо выслушивали разные точки зрения. Обсуждали различные мнения, аргументировали и доказывали правильность своей точки зрения, ответы учеников стали полными, в результате развития речи происходит развитие мышления. Ставя перед собой цель, дети старались найти решение, они учились мыслить не стандартно, креативно. Во время групповой работы создавалась зона ближайшего развития для слабых учащихся. Они чувствовали поддержку со стороны членов группы и учителя. Я старалась активизировать познавательный интерес к учению на каждом этапе урока, применяя для этого различные методы, формы работы: задания творческого характера (кроссворды, ребусы, предметные рисунки, урок – путешествие, урок – конкурс).Изучив технику постановки вопросов, я стала задумываться над тем, какую смысловую нагрузку они несут, с какой целью используются на уроке. Проанализировав свою работу, я пришла к выводу, что до курсов мои вопросы, которые я задавала ученикам, были простыми. При планировании уроков после курсов, мы стала более внимательно относиться к задаваемым мною вопросам, при формулировке вопроса опиралась на таксономию Блума, мы старались, чтобы наши вопросы способствовали когнитивному развитию учащихся. Для развития критического мышления учеников, подбирала задания таким образом, чтобы они были направлены не только на знание основ предмета, но на понимание смысла, чтобы ученик смог проанализировать материал, выбрать в соответствии со своими способностями то упражнение, которое он в силах выполнить самостоятельно или при поддержке одноклассника и учителя. Использование стратегии развития критического мышления на уроках позволяет добиться лучшего усвоения учебного материала.Любой урок подразумевает оценивание самого учащегося и его знаний. До курсов я

слышали, как учителя прошедшие курсовую подготовку говорили о формативном и суммативном оценивании, но что подразумевается под этими понятиями, я не знала и различий между ними не видела. Изучив на курсах модуль «Оценивание для обучения и оценивание обучения», я поняла различие между ними и то, что они преследуют разные цели. Оценивание, направленное на определение возможностей улучшения обучения, является формативным. Если целью оценивания является подведение итогов обучения для выставления отметок, то это суммативное оценивание. Рассмотрев в теории различные виды оценивания, на практике я старалась применить их. Для формативного оценивания, в соответствии с возрастными особенностями учащихся использовали следующие техники оценивания: «Три звезды», «Лист самооценивания. Да-нет», «Руки к солнышку». Затем я просила обосновать своё оценивание. Данная работа вызывала затруднение, т.к. учащимся трудно выразить свои мысли из-за скудного словарного запаса. На каждом уроке для оценки своей работы учащиеся ознакомились с критериями для оценивания. Так как использование формативного оценивания подразумевает выявление проблем и внесение изменений в планирование урока, я постоянно наблюдала за детьми, использовала различные виды оценивания: оценивание групповой работы, взаимооценивание в парах, самооценивание. Не всё получилось, т.к. ученики завышали себе оценки, не объективно оценивали своих одноклассников. Использование различных видов оценивания позволило мне определить пробелы в знаниях учащихся, выявить трудности и подкорректировать дальнейшую работу. Раньше мы очень редко проводила рефлексию на уроке, из-за нехватки времени. Сейчас считаю это просто необходимым условием для организации эффективного обучения. Для осуществления обратной связи на первом уроке я применила стратегию «Три звезды», в которой учащимся надо было определить уровень своего обучения. На следующих уроках я использовала стратегии: «Закончи предложение», «Теперь я знаю... Теперь я умею...», каждый ученик высказывал свое мнение и делал выводы и утверждения по данному уроку. Главный результат этой работы в том, что мы вместе с детьми попытались проанализировать, что им надо изменить, над чем поработать для улучшения результата. Проводя уроки с применением семи модулей, я видела радость в глазах детей, их оживление и неподдельный интерес. Все учащиеся были активны, даже слабые ученики хотели быть услышаны, стремились выполнить работу как можно лучше, в результате групповой работы повысилось суждение о самоэффективности многих учащихся. Учитель до тех пор сохраняет право учить других, пока он сам учится!

Список использованных источников

1. Щуркова Н.Е. и др. Педагогика: Журнал « Білім – образование.
2. Интернетные ресурсы. Учеб. пособие НИИШ

Якупова Т.К., Мельникова Л.В.

ҚР БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ ЗАМАНАУИ СЫН-ТЕГЕУРІНДЕР ТҮРҒЫСЫНАН ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУ

Аңдатпа. Бұл мақала үздіксіз білім беру, яғни өмір бойы білім алу, бәсекеге қабілетті маман дайындау мәселелеріне арналған. Онда еңбек нарығы мен білім беру нарығы арасындағы алшақтық оқыту проблемалары, Қазақстандағы білім мен ғылымды дамытудың басым бағыттарының негізгі аспектілері қарастырылған.

Yakupova T.K., Melnikova L.V.

CONTINUING EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF MODERN CHALLENGES TO THE EDUCATIONAL SYSTEM

Annotation. This article is devoted to the issue of continuing education, that is, lifelong education, training of a competitive specialist. It examines the problems of the gap between the labor market and the education market, the main aspects of the priority directions of the development of education and science in Kazakhstan.

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

PEDAGOGY AND PSYCHOLOGY: CURRENT PROBLEMS AND DEVELOPMENT TRENDS

Абдигалиева М.М. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МИНИ-РАССКАЗОВ В ПОСОБИИ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ.....	4
Акишева М.А., Диянова Р.Т. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ РЕАЛИЗАЦИИ МОТИВАЦИОННО-ЛИЧНОСТНОГО ПОДХОДА.....	6
Артамонова О.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА УЛУЧШЕНИЯ СЕМЕЙНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ.....	10
Базарбек А. МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ТҮРҒЫДАН ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	13
Байбекова В.А., Касиханқызы С. ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ БЛІКТІЛІКТІЛІГІН АРТТЫРУЫ.....	16
Байбекова В.А., Оспанова Г. ЖАС МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ ЖОЛДАРЫ.....	18
Байкен Ж.Р., Иманбекова Б.Б. МЕКТЕП АЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫПТАРДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ.....	20
Балгабаева А. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАДАНИЙ ПО РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ФОРМАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ НА УРОКАХ ХИМИИ.....	22
Бекешева Р.Ж. РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ.....	25
Бельгибаева К.З. РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ВОСПИТАННИКОВ ЧЕРЕЗ КРУЖКОВУЮ РАБОТУ.....	29
Бильдинов М.С. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ В СФЕРЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ.....	32
Василевская Р.В. РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ.....	35
Васильева Т.А., Капышева В.Е., Шегай А.К. РЕАЛИЗАЦИЯ ЗДОРОВЬЕ СБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....	38
Габдулахитова А., Бейсекеева А.М. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ БОЙЫНША ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ, ИННОВАЦИЯ.....	42
Галынская Ю.С., Храпченкова Н.И., Коростелева Н.А. ОСОБЕННОСТИ ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА, КАК ПРЕДПОСЫЛКИ ПРОЯВЛЕНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ И ИНТОЛЕРАНТНОСТИ В ПОВЕДЕНИИ.....	44
Гарлятович Н.С., Никулина Л. А. ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ - ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ.....	48

Диянова.Р.Т. ОТБАСЫНДАҒЫ ЗОРЛЫҚ - ЗОМБЫЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАТЫГЕЗДІК ФЕНОМЕНІ.....	50
Диянова.Р.Т, Берменбетова Қ.А. КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРДЫҢ ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ ПСИХИКАСЫНА ӘСЕРІ...	53
Диянова.Р.Т.,Құрманжан А.К МІНЕЗ ҚАСИЕТІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	55
Дүйсембаева Б.Б. ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫН ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚИТУ ЖАҒДАЙЫНДА ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢТИІМДІ ЖОЛДАРЫ.....	57
Ермембетов Ж.М., Васильева К.С. ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯРОЛИ ПЕСНИ АФГАНСКОЙ ВОЙНЫ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПАТРИОТИЗМА У МОЛОДЕЖИ.....	60
Есенғабылов И.Ж., Жумагулов М.Д. БІЛІМ БЕРУДЕ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚИТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ	63
Жолдасбаева Ф.Ж. УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ.....	65
Жумадилова М.Т. НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ-СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ В СОЦИАЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ	67
Журинтаева Ж.С. ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В РАМКАХ ОБНОВЛЕННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.....	70
Казакова Е.В., Ястребова Н.В. КЛАСТЕР КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ КОНПЕТЕНЦИИ ПРИОРИТЕТА ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ТЕМЫ «ГЕРМАНИЯ».....	74
Ким И.А. ПЕДАГОГИКА ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ: ОСНОВНЫЕ ДИДАКТИЧЕСКИЕ КАТЕГОРИИ.....	78
Кожантаева Г.М. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК....	81
Коженовская М.Н. КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ.....	84
Кудряшова Н.В., Соломатова Ю.Д. ВВОДНАЯ ЛЕКЦИЯ-ВИЗУАЛИЗАЦИЯ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА.....	86
Кузнецова Л.С., Бурдина Л.Ю. ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЦ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ ЗДОРОВЬЯ СРЕДСТВАМИ СПОРТА	91
Кумарбаева Б.Б., Тажикенова Г.К. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЖЕКЕ ТҰЛҒАСЫН ТӘРБИЕЛЕУ МЕН ДАМУДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ.....	94
Куценко С.Ю. ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ У СТУДЕНТОВ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯВ СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	95
Құбайдолла С.Қ., Шугаева Г.К. ӘРТҮРЛІ САЛА МАМАНДАРЫНЫҢ КӘСІБИ СТРЕССКЕ ҰШЫРАУ СЕБЕПТЕРІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ.....	99
Legenchuk D.V., Legenchuk E.A. THE PROBLEM OF CONTINUITY OF SUPPLEMENTARY AND HIGHER EDUCATION IN KURGAN REGION.....	103

Legenchuk D.V., Legenchuk E.A. FORMAL AND CONTENT ESSENCE OF CONTINUITY IN VOCATIONAL EDUCATION.....	106
Легенчук Д.В., Легенчук Е.А. ПРОБЛЕМЫ МНОГОУРОВНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПОГРАНИЧНОМ РЕГИОНЕ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ 2020.....	109
Махмутова Г.С., Ермакова А.А. АРТ-ТЕРАПИЯ ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ МАЗАСЫЗДЫҒЫН АЛДЫН-АЛУ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....	113
Мухатаева А.Р., Жанай А., Абдикамалова К.К. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ҮДЕРІСІ МЕН ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН АРТТЫРУ.....	115
Никифорова О.В., Ротань Ф.В. МОТИВАЦИОННО - РЕФЛЕКСИВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗА МИРА ПЕДАГОГА.....	117
Никифорова О.В., Друзьяка И.А. МОДЕЛЬ СЕМЬИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ КАК БАЗАЛЬНЫЕ КОНСТРУКТЫ ЖИЗНЕННЫХ ПЛАНОВ В ЮНОСТИ.....	120
Никифорова О.В., Тулегенова А.Т. СУБЪЕКТНОСТЬ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ИНТЕРНАЛЬНОСТИ В ЮВЕНАЛЬНЫЙ ПЕРИОД ОНТОГЕНЕЗА.....	123
Подолякина М.С. ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ПОДРОСТКОВ.....	126
Попрядухина Н.Г. ОРГАНИЗАЦИЯ КОРРЕКЦИОННЫХ МЕРОПРИЯТИЙ ДЛЯ СНИЖЕНИЯ ШКОЛЬНОЙ ТРЕВОЖНОСТИ	129
Пучкова И.В. ПРОФИЛИЗАЦИЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ.....	132
Пучкова И.В. ТРАДИЦИОННЫЕ КУЛЬТУРНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА ВОСПИТАНИЯ В СЕМЬЕ.....	135
Оразалина Г.С. Диянова Р.Т. ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚУДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН ДАМЫТУ.....	139
Сакимбаева Ж.А. ЭФФЕКТИВНОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ УРОКА-ГЛАВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ.....	141
Сарсенбаева Б.Ж. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА САБАҚТЫ ТИІМДІ ЖОСПАРЛАУ.....	144
Таксимова А.М. АҚЫЛ-ОЙЫ КЕМ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ.....	146
Тугамбаева А.М. БАЛАЛАР ҮЙІНІҢ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРІНІҢ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРІЛУІ МЕН БЕЙІМДЕЛУІНІҢ БІР ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ КӘСІБИ ТҮРҒЫДА ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫ.....	149
Турганбаева Э.С., Бейсенбекова И.Н. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІ....	152
Утебаева Г.К. ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУДА ДИАЛОГТІК ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ.....	155
Утельбаева Р.У. ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕСІ ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ.....	157

Филиппова И.А. СОВРЕМЕННЫЕ ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ.....	159
Хуаныш Б. ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫ ЖАҒДАЙЫНДА АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНДЫҚ ӘДІС – ТӘСІЛДЕРІ.....	162
Цигулева О.В. МЕХАНИЗМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОПЫТ ВЕДУЩИХ СТРАН МИРА.....	165
Шаймерденов Т.Д., Сабанбаев Н.И. Бөжиг Е.Ж. СПОРТТЫҚ КҮРЕСТЕГІ ТЕХНИКАЛЫҚ-ТАКТИКАЛЫҚ ДАЯРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ.....	168
Шведчикова Е. В., Харюшин В. Е., Каракулева Т. М. ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ И ПРЕДСТАРТОВОЕ СОСТОЯНИЕ СПОРТСМЕНА НА МОМЕНТ ТРЕНИРОВОЧНОЙ И СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	170
Шутенова С.С., Хасенова А.С. КІШІ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ АУЫТҚУ СЕБЕПТЕРІ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ЖҰМЫС ТҮРЛЕРІ	173
Юсупова Х., Юсупов Б. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГА.....	176
Ястребова Н.В., Борисова Н.Л. ГРАФИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ УМЕНИЙ СОСТАВЛЯТЬ ЭКОНОМИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКУЮ ХАРАКТЕРИСТИКУ СТРАНЫ НА ПРИМЕРЕ ТЕМЫ «ЯПОНИЯ».....	178

**ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР, ЖЕТІСТІКТЕР МЕН
ИННОВАЦИЯЛАР**

**СОВРЕМЕННЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ,
ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ
MODERN RESEARCH: CURRENT PROBLEMS, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS**

Абдисаматова Г. М., Шалтаева Р.Ж. БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ДАМУЫНДА ОЙЫННЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ.....	183
Абилкасимова Г. К., Шалтаева Р.Ж. ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРЫН ТҮРЛІ МАТЕРИАЛДАРДЫ ҚОСЫП МҮСІНДЕУГЕ ҮЙРЕТУ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ.....	188
Ақпарова Ж.М., Куленбаева А.И. ВОЗМОЖНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОРГАНИЗАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА С РОДИТЕЛЯМИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ	193
Ақпарова Ж.М., Толеутаева Ж.Н. ШАҒЫН ЖИНАҚТАЛҒАН МЕКТЕПТЕРДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ.....	196
Алхасов Я.К. ОБ ОДНОМ АСПЕКТЕ ИЗУЧЕНИЯ ТЕКСТА КАК КОМПОНЕНТА СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ.....	199
Арунова Ж.А., Алипбекқызы Б. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЕҢБЕК ТӘРБИЕСІН БЕРУДЕ ҰЛЫ АҒАРТУШЫ МЕН ОЙШЫЛДАРДЫҢ МҰРАЛАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ.....	202
Арунова Ж.А., Махтабекова А. ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛІН ДАМУЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....	205

Арунова Ж.А., Сайлау Л.Е., Төлеген А.Д. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ӘДЕБИЕТТІК ОҚЫТУ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ.....	208
Арунова Ж.А., Санай А. БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ МҮСІНДЕУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	211
Biłuk M. THE IMPORTANCE OF ACADEMIC ENTREPRENEURSHIP IN THE FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF HIGHER EDUCATION ORGANIZATIONS.....	215
Бокижанова Г.К., Валитова Н.В. МУЗЫКОТЕРАПИЯ КАК МЕТОД РЕГУЛЯЦИИ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ВОЛЕВОЙ СФЕРЫ ДОШКОЛЬНИКОВ.....	218
Бокижанова Г.К., Жоломан Г.М. ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ УМСТВЕННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	220
Бокижанова Г.К., Мусабекова Ю.В. МОДЕЛИ АГРЕССИИ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ.....	224
Бокижанова Г.К., Шумилова В.А. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В УЧЕБНО- ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....	227
Варакина Е.П. ЭФФЕКТИВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.....	229
Газиханова Ж.Г., Орымбекова Ж.К. ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА.....	233
Джанабаева А. К ПРОБЛЕМЕ МОТИВОВ И МОТИВАЦИИ В ПСИХОЛОГИИ.....	236
Дружинина Е.Н., Гумерова Н.Н. ПРОБЛЕМА В ОБЛАСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	239
Ешмуратова Д.С., Абдикова Г.Г. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕРГЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	241
Ешмуратова Д.С., Жармаганбетова Қ.Е. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ МАЗМҰНЫ.....	244
Жанысбаева Р. М., Мақсұт Н.А. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ОЙЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ, ТҮРЛЕРІ МЕН ҚАСИЕТТЕРІ.....	247
Жанысбаева Р.М., Сарсембаева Т.М. ЕРЕСЕК ТОПТАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ЖАПСЫРУҒА ҮЙРЕТУ БАРСЫНДА ШЕШІЛЕТІН МІНДЕТТЕР.....	250
Жуманова А.Ж., Шалтаева Р.Ж. БАЛАБАҚШАНЫҢ ӘР ЖАС ТОПТАРЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰРАСТЫРУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАЗМҰНЫ.....	253
Кутубаева А-С.А., Таликова Г.Т. ДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	258
Маженова С.Т. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	263
Мельникова Л.В., Крапивина Т.О. СОВРЕМЕННЫЙ УРОК В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ. КАКИМ ОН ДОЛЖЕН БЫТЬ?.....	265
Мишкевич А.С., Таликова Г.Т. ВЛИЯНИЕ СТИЛЕЙ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ САМООЦЕНКИ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	268

Полещук С.В. МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИЕ ГЕОГРАФИИ.....	270
Радько Ю.С. ИГРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ.....	274
Рахманкул А., Шалтаева Р.Ж. МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ҚАЗАҚША СӨЗДІК ҚОРЫН МОЛАЙТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	277
Сабитова Т.Х., Кульбаева С.А. ФОРМАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР КАЧЕСТВЕННОГО ОБУЧЕНИЯ.....	281
Самохин А.Ю., Самохин К.А. СМЕРТНАЯ КАЗНЬ И МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ.....	284
Самохин А.Ю., Крашенинникова О.В. РЕВОЖНОСТЬ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА: ПРИЧИНЫ И ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ.....	288
Самохин А.Ю., Степаненко Н.А. МЕТОДЫ И ОРГАНИЗАЦИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЛИЯНИЯ ТЕАТРАЛИЗОВАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА РАЗВИТИЕ ЭМПАТИИ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ.....	292
Сарбасова Ж.А. , Абельдинова А.Б. ТҰТЫҒУДЫҢ БЕЛГІЛЕРІ, ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫНЫҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ.....	296
Сарбасова К.А., Тумарбаева М.З. СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	300
Сарбасова К.А., Ниязбекова Г.К. М.ӘУЕЗОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ОЙЛАРДЫҢ АБАЙ ҒИБРАТТАРЫМЕН САБАҚТАСТЫҒЫ.....	302
Сарбасова К.А., Шалкарбекова Ж. БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ОТБАСЫ ТӘРБИЕСІНІҢ РӨЛІ.....	305
Сатывалдинова Г.А. СЫН ТҰРҒЫСЫНАН ОЙЛАУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ.....	307
Сейсекеева Н.Б., Бокижанова А.Х. КОММУНИКАТИВНАЯ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА В КАЧЕСТВЕ ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО.....	310
Смирнова Л.М., Харисова Н.М., Хритик Б. ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДИСТАНЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И РЕЗУЛЬТАТЫ АНКЕТИРОВАНИЯ СТУДЕНТОВ.....	312
Соловьева М.В. АТМОСФЕРА ФИЛЬМА – СИНТЕЗ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ПРИЕМОВ	318
Таликова Г.Т., Искакова З.А. ДИАГНОСТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	321
Тусупова А.М. ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН ЗАМАНАУИ САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ	325
Храпченкова Н.И., Газизова А.М. ВЛИЯНИЕ ИГРЫ-ДРАМАТИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	327
Храпченкова Н.И., Ильичёва А.А. ВЛИЯНИЕ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР НА ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ У ДЕТЕЙ СРЕДНЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	332
Шалтаева Р.Ж., Жанысбаева Р.М., Шалтаева М.Ж. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕТЕЙ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	335

Шынгысбаева Н.Ж., Абдугали Р.М. БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚУ ҮРДІСІНДЕГІ КРИТЕРИЙАЛДЫ БАҒАЛАУДЫҢ МАҢЫЗЫ.....	339
Якупова Т.К., Мельникова Л.В. НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РК В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ ВЫЗОВОВ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.....	341

«ЗАМАНАУИ ӘЛЕМДЕГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ»
Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары

Материалы
Международной научно-практической конференции
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ»

«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD
The materials of the international scientific-practical conference

Том 2

Мақалалар авторлық редакцияда басылды.
Мақала мазмұнына ұйымдастырушылар мен баспа бөлімі жауапты емес.

Статьи даны в авторской редакции.
Оргкомитет и редакция не несет ответственности за содержание работ.

Бас редакторы **Нұржігітова М.М.**
Редактор **Мұқашева З.А.**
Техникалық редакторы **Сыздықова Т.Қ.**

Басуға 20.04.2021 қол қойылды. Пішімі 60x841/8. Көлемі 43,8 б.т.
Таралымы 500 дана. Әріп түрі «TIMES»
Ризографиялық басылыс.
«Болашақ-Баспа» редакциялық-баспа
бөлімінде басылып шығарылды
Қарағанды қ., Ерубәева., 16/6